

ΕΤΑΙΡΙΑ ΘΡΑΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΑΡΑ ΤΗ ΣΤΕΓΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ 38 - ΑΘΗΝΑΙ Τ. Τ. 126

ΑΡΧΕΙΟΝ ΘΡΑΚΗΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ
ΠΟΥΔΩΡΟΣ ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΟΓΔΩΟΣ

38

ΑΘΗΝΑΙ

1975

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Ἡ Ἑταιρία Θρακικῶν Μελετῶν, ἀπὸ μακροῦ ἔχει τάξει ὡς ἀντικειμενικὸν τῆς σκοπὸν, τὴν συνεργασίαν καὶ εἰ δυνατόν, τὴν συνένωσιν ὄλων τῶν δυνάμεων καὶ τῶν παραγόντων, τῶν ἀσχολουμένων μὲ τὴ Θράκην, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἀποτελεσματικωτέρας ἐρεύνης ἀναπτύξεως καὶ ἐξυπηρετήσεως τῶν ζωτικῶν τῆς Θράκης θεμάτων.

Μεταξὺ τούτων περιλαμβάνεται καὶ ἡ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου ἔκδοσις μιᾶς ἐνιαίας λαογραφικῆς κοινωνικῆς καὶ ἱστορικῆς περιοδικῆς Ἑπετηρίδος ἢ ὁποῖα θὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ «Ἀρχεῖον Θράκης» καὶ τὰ «Θρακικά» δεδομένου ὅτι ἀμφότερα τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐπιδιώκουσιν.

Ἐπειδὴ ὅμως διὰ λόγους δι' οὓς ἡ Ἑταιρία Θρακικῶν Μελετῶν, οὐδεμίαν εὐθύνην φέρει, δὲν κατωρθώθη μέχρι τοῦδε ἡ πραγματοποίησις τοῦ ἐπιμόνως ἐπιδιωχθέντος ὑπὸ ταύτης ὡς ἄνω σκοποῦ, συνεχίζεται κατ' ἀνάγκην καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἢ ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας ἡμῶν ἔκδοσις τοῦ «Ἀρχείου Θράκης», μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι θέλει ὀριμιάσει καὶ καρποφορήσει ἐπὶ τέλος ἡ ἰδέα τῆς ὑπὸ τῶν δύο ἀδελφῶν Σωματείων, ἐνιαίας περιοδικῆς ἐκδόσεως.

Μετὰ πάσης τιμῆς

Διὰ τὴν Ἑταιρίαν Θρακικῶν Μελετῶν

Ὁ Πρόεδρος
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι ΜΑΓΚΡΙΩΤΗΣ

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ

ΔΗΜ. ΔΙΟΝ. ΖΑΓΚΛΗ

Στρατηγοῦ ἐ.ἀ.

ΑΡΧΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Πρώτοι κάτοικοι τῆς Θράκης καὶ ἐπικοινωνία αὐτῶν μετὰ τῶν Ἑλλήνων

Εἶναι ἄγνωστον ποῖοι ἦσαν οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς χώρας τῆς καλουμένης Θράκης. Ἀπὸ τῆς προϊστορικῆς ἄνω ἐποχῆς εἶναι παραδεδομένον ὅτι, οἱ Θράκες κάτοικοι τῆς περιοχῆς ταύτης ἦσαν συγγενεῖς πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Ὡς δὲ γράφει ὁ ἱστορικός Καρολίδης, εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἱστορίας Κ. Παπαρηγοπούλου (5η ἐκδοσις), οἱ Θράκες συγγενεῖς ὄντες πρὸς τοὺς Ἑλληνικοὺς λαοὺς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς πέραν τοῦ Δουνάβειος καὶ τῶν θορακίων ὄχθων τοῦ Εὐξείνου μέχρι τῆς Κιμβρικῆς (Δακτικῆς) χειρσονήσου καὶ τῆς Σκανδιναυίας κατοικοῦντας Γερμανοσκανδιναυικοὺς λαοὺς, ἀπετέλουν δεσμὸν φυλετικῆς ἐνότητος (ἀνθρωπολογικῆς καὶ γλωσσικῆς) μετὰ τῆς Ἑλληνοπελασγικῆς καὶ τῆς ἄλλης θορακίας Ἀσίας Εὐρώπης. Δύναται δὲ νὰ λεχθῆ ἕν συνεχείᾳ πρὸς τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ ΤΗ. MOMSEN ὅτι οἱ Ἰταλικοὶ λαοὶ εἶχον ἀδελφοὺς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐξαδέλφους τοὺς Γερμανοὺς καὶ τοὺς Κέλτας, ὅτι καὶ οἱ Θράκες εἶχον ἀδελφοὺς Ἕλληνας καὶ ἐξαδέλφους τοὺς Γερμανοσκανδιναυικοὺς, ἕν μέρει δὲ τοὺς Βένδους καὶ Σαρμάτας. Ἐπίσης ὅτι οἱ Γέται οἵτινες ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Θουκυδίδου κατώκουον ἑκατέρωθεν τοῦ Ἰστροῦ (Δουνάβειος) ποταμοῦ, δύναται νὰ θεωρηθῆ ὅτι ἀπετέλουν τὸν σύνδεσμον μετὰ τῶν Θρακικῶν φυλῶν καὶ τῶν Γερμανικῶν τοιούτων.

Προστρέχοντες εἰς τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους καὶ τὴν μυθολογίαν, βλέπομεν ὅτι τὸ ὄνομα καὶ ὁ εἶδος τῶν Θρακῶν, ἦσαν συνδεδεμένα πρὸς τὸν εἶον τὸν Ἑλληνικὸν καὶ δὴ τὸν πνευματικόν. Ὡς πρῶτοι Ἕλληνες ὑμνωδοὶ ἀναφέρονται οἱ Θράκες Ὀρφεύς, Μυσαῖος, Θάμυρις καὶ Εὐμόλπος. Μετὰ τὰ ὄνόματα τούτων εἶναι συνδεδεμένα πλείιστα ζητήματα, σοβαρᾶς μορφῆς, τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων σχέσιν ἔχοντα μὲ τὴν ἠθικὴν καὶ κοινωνικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν, καὶ τὴν λατρείαν τῶν θεῶν, ὡς π.χ. μὲ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου, μὲ τὴν διδασκαλίαν καὶ ὀργάνωσιν τῶν Ἑλευσινίων καὶ Δελφικῶν μυστηρίων

κλπ. Ὁ Εὐμόλπος (1), ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν μυθολογίαν ἦτο υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Χιόνης (2) θυγατρὸς τοῦ Βορέου, λέγεται ὅτι ἐξεστράτευσε μετὰ Θρακῶν πρὸς ὑποστῆριξιν τῶν Ἐλευσινίων (3) πολεμούντων κατὰ τοῦ Ἐρεχθέως βασιλείως τῶν Ἀθηνῶν. Γενομένης δὲ μάχης ἐφονεύθη ὁ Ἐρεχθεὺς καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Εὐμόλπου Ἰμμάραδος. Τὸ μνήμα τοῦ Εὐμόλπου ἐπεδεικνύετο εἰς Ἐλευσίνα, καὶ ὄχι μόνον ἐθεωρεῖται ὡς ἰδρυτὴς τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων, διδασκθεὶς ταῦτα παρὰ τῆς ἰδίας τῆς Δήμητρος, ἀλλὰ καὶ γενάρχης τοῦ γένους τῶν Εὐμολπιδῶν ἐν Ἀθήναις, ἐξ οὗ ἐξελέγετο καὶ τὸ ἱερατεῖον τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐλευσίνας. Ὁ Βορέας οὗτος (1) υἱὸς τοῦ Ἀστραίου καὶ τῆς Ἥους ἐλέγετο ὅτι εἶχε τὴν κατοικίαν του εἰς τὴν Θράκην, διὰ τοῦτο ὅσοι κατώκουν βορείοτερον τῆς Θράκης, ἐκαλοῦντο ὑπερβόρειοι. Ἐλέγετο δὲ ὅτι ὁ Βορέας οὗτος ἤρπασε τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν Ἐρεχθέως, τὴν Ὠρεικυΐαν, συλλέγουσαν ἄνθη παρὰ τὸν Ἴλισσον καὶ κατέστησε ταύτην σύζυγόν του. Ἐκ ταύτης ἀπέκτισσε δύο υἱούς τὸν Ζήτην καὶ τὸν Κάλαιν, οἱ ὁποῖοι ἐθεωροῦντο περαιοτοὶ καὶ συνεξεστράτευσαν μετὰ τῶν Ἀργοναυτῶν εἰς Κολχίδα, καὶ τὴν Κλειοπάτραν σύζυγόν τοῦ Φινέως (2). Ἀδελφοὶ τοῦ Βορέου ἦσαν ὁ Ἔσπερος, ὁ Ζέφυρος καὶ

1) Π ο υ σ α ν ι κ ε ς 30. Α. 38. 2 - 3. «... τὸ δὲ Εὐμόλπου μνήμα κατὰ ταῦτα Ἐλευσινίοις ἀπέφικον καὶ Ἀθηναῖοι. Τοῦτον τὸν Εὐμόλπον ἀρκεῖσθαι λέγουσιν ἐν Θράκῃ Ποσειδῶνος παῖδα ὄντα καὶ Χιόνης τὴν δὲ Χιόνην Βορέου θυγατέρα τοῦ ἀνέμου καὶ Ὠρεικυΐας φασὶν εἶναι... Γενομένης δὲ Ἐλευσινίοις μάχης πρὸς Ἀθηναίους ἀπέθανε μὲν Ἐρεχθεὺς Ἀθηναίων βασιλεὺς, ἀπέθανε δὲ Ἰμμάραδος Εὐμόλπου...».

2) Χιόνης. Ἐννοεῖ τῆς χιόνος.

3) Βλέπε σχόλιον ὅπ' ἀριθ. 1 Πυρκαίνου. Α. 38. 2 - 3.

— Θ ο υ κ υ β ε ἰ θ η ς. Β. 15. «Ἐπὶ γὰρ Κέκροπος καὶ τῶν πρώτων βασιλείων ἢ Ἀττικῇ ἢς Θησεία εἰ εἴ... καὶ τινες καὶ ἐπολέμησάν ποτε αὐτῶν, ὡσπερ καὶ Ἐλευσῖνοι μετ' Εὐμόλπου πρὸς Ἐρεχθέα...».

— Σ τ ρ ἄ β ω ν. Ζ. 321. 7. «Ἐκαταίος μὲν οὖν ὁ Μιλήσιος περὶ τῆς Πελοποννήσου φησὶν διότι πρὸ τῶν Ἑλλήνων ὄκησαν αὐτὴν βάρβαροι. Σχεδὸν δὲ τι καὶ ἡ σύμπασα Ἑλλάς κατοικίᾳ βαρβάρων ὑπῆρξε τὸ παλαιόν... τὴν μὲν γὰρ Ἀττικὴν οἱ μετὰ Εὐμόλπου Θρακῆς ἔαχον, τῆς δὲ Φωκίδος τὴν Δαυλιδα Τηρεὺς, τὴν δὲ Καδμείαν οἱ μετὰ Κάδμου Φοίνικες αὐτὴν δὲ τὴν Βοιωτικὴν Ἄονες καὶ Τέμμικες καὶ Ἰγντες...».

1) Βορέας = Βορρᾶς.

Ἡ ρ ὁ θ ο τ ο ς. Ζ. 189. «Βορέης δὲ κατὰ τῶν Ἑλλήνων λόγον ἔχει, γυναικίαν Ἀττικὴν Ὠρείθυιν τὴν Ἐρεχθέως. Κατὰ δὲ τὸ κῆδος τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς πάτις ὀρμητικῇ, συμβαλλόμενοι σφίσι τὸν Βορέην, γαμβρὸν εἶναι, νυλοχεόντες τῆς Εὐδοίης ἐν Χαλκίδι ὡς ἔμικθον ἀξάνόμενον τὸν χειμῶνα ἢ καὶ πρὸ τούτου, εἰθούτο τε καὶ ἐπακαλέετο τὸν τε Βορέην καὶ τὴν Ὠρείθυιν τιμωρήσαι σφίσι καὶ διαφθεῖραι τῶν βαρβάρων τὰς νέας, ὡς καὶ πρότερον περὶ Ἄθων. Εἰ μὲν οὖν διὰ ταῦτα τοῖσι βαρβάροισι ὀρμήσουσι ὁ Βορέης ἐπέπεσε οὐκ ἔχω εἰπεῖν... καὶ ἱδὸν ἀπελθόντες Βορέην ἰδρῶσαντο παρὰ ποταμὸν Ἴλισσον...».

2) Ἄ ω ρ ἔ ν τ η ς. Ἀ ρ χ α ἰ ο λ ο γ ἰ κ ὸ ν Ἀ ε ξ ἰ κ ὸ ν εἰς λέξιν: ΠΙΝΕΥΣ. «Κατ' ἄλλους ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀγῆρορος βασιλέως τῆς Φοινίκης, ὅστις πεμφθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πρὸς ζήτησιν τῆς ἀδελφῆς του Εὐρώπης ἐμεινεν εἰς τὴν Θράκην πλησίον τῆς πόλεως Σαλμυδῆσοῦ (Μηδεῖας). Κατ' ἄλλους ἦτο υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος προμηνηῶν εἰς τὸς ἀνθρώπους τὰ μέλλοντα διὰ τῆς μαντικῆς αὐτοῦ δυνάμεως, τυφλωθεὶς ὑπὸ τῶν θεῶν διότι πιστεύσας εἰς τὰς διαβολὰς τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Ἰβυίας ἐτύφλωσε τοὺς ὄφιοι αὐτοῦ εἰς δορὰν τῶν ἀγρίων θηρίων πρὸς πλείονα δὲ δάκρυα αὐτοῦ οἱ θεοὶ ἐπεμφαν καὶ τὰς Ἀρπυίας αἵτινες τῷ ἤρπασον τὰ παρατιθέμενα φαγητὰ ὅταν ἔτρωγον, ἕως οὗ οἱ καὶ ἰτὰς Ἀρπυίας αἵτινες τῷ ἤρπασον τὰ παρατιθέμενα φαγητὰ ὅταν ἔτρωγον, ἕως οὗ οἱ παῖδες τοῦ Βορέου Ζήτης καὶ Κάλαις ἠλευθέρωσαν τοῦτον τῆς μάστιγος ταύτης. Ὁ Φινέως

ὁ Νότος, διὰ τῶν ὁποίων οἱ ἄρχαιοι Ἕλληνας παρίστανον προσωποποιουμένους τοὺς ἀνέμους. Τοῦ Βορέου ὑπῆρχεν ἱερὸν παρὰ τὸν Ἰλισσὸν καὶ θεωρεῖτο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων γαμβρὸς αὐτῶν.

— Ὁ Θάμυρις ἢ Θαμύρας, τὸν ὁποῖον μνημονεύει καὶ ὁ Ὅμηρος (᾽)

οὗτος προεῖπεν εἰς τοὺς Ἀργοναυτὰς καὶ περὶ τοῦ κινδύνου τῶν Συμπληγάδων πατρῶν, συμβουλεύσας αὐτοὺς περὶ τοῦ διὰ μέσου αὐτῶν πλοῦ». —

— Ἀ π ο λ λ ο ὄ θ ω ρ ο υ Β : ὁ λ ι ο θ ῆ κ η. 1.9.21. «Ἐντεῦθεν ἀναχθέντας (οἱ Ἀργοναυτὰι) κατακτιῶσιν εἰς τὴν Θράκην Σαλμυδησσόν, ἐνθα ὄκει Φινεύς μάντις τὰς βφαις παρηρωμένος. Τούτου οἱ μὲν τὸν Ἀγήνορος εἶναι λέγουσιν, οἱ δὲ Ποσειδῶνος υἱὸν καὶ πῆρωθῆναι φασὶν αὐτὸν οἷ μὲν ὑπὸ τῶν θεῶν, ὅτι προὐβλεπε τοῖς ἀνθρώποις τὰ μέλλοντα, οἱ δὲ ὑπὸ Βορέου καὶ τῶν Ἀργοναυτῶν, ὅτι μητρικᾷ πεισθεῖς τοὺς ἰδίους ἐτύφλωσε παιδᾶς, τινὲς δὲ ὑπὸ Ποσειδῶνος, ὅτι τοῖς Φρίξου παισὶ τὸν ἐκ Κόλχων εἰς τὴν Ἑλλάδα πλοῦν ἐμήνυσεν. Ἐπεμφθῆναι δὲ αὐτῷ καὶ τὰς ἀρπυίας οἱ θεοὶ πτερωταὶ δὲ ἦσαν αὐταί, καὶ ἐπειδὴ τῷ Φινεῖ κρετίθεται τράπεζα, ἐξ οὐρανοῦ καθιπτάμεναι τὰ μὲν πλεῖονα ἀνήρωσον, ὀλίγα δὲ ὅσα τῆς ὁσμῆς ἀνάπλακα καταέλειπον, ὥστε μὴ θύνασθαι προσεγγεῖσθαι. Βουλομένοις δὲ τοῖς Ἀργοναυτῆσι τὰ περὶ τοῦ πλοῦ μαθεῖν ὑποθήσεσθαι τὸν πλοῦν ἔφη, τῶν ἀρπυιῶν αὐτὸν ἐὰν ἀπκλάξωσιν. Οἱ δὲ κρέθεσαν, αὐτῷ τράπεζαν ἐδεσμάτων, ἀρπυιαὶ δὲ ἐξελίφνης σὺν βοῇ καταπύσσου τὴν τροφήν ἤρπασον. Θεωσάμενοι δὲ οἱ Βορέου παιδᾶς Ζήτης καὶ Κάλκις, ὄντας πτερωτοὶ, σπασάμενοι τὰ ξίφη δι' ἄερος ἐδίωκον. Ἦν δὲ τὰς ἀρπυιαὶς χρεῶν τεθῆναι ὑπὸ τοῦ Βορέου παιδῶν... Ἀπαλλαγεῖς δὲ τῶν ἀρπυιῶν Φινεύς ἐμήνυσεν τὸν πλοῦν τοῖς Ἀργοναυτῆσι, καὶ περὶ τῶν συμπληγάδων ὑπέθετο πατρῶν τῶν κατὰ θάλασσαν...».

— Ὁ Δ ι ὄ θ ω ρ ο ς ὁ Σ : κ ε λ ι ὠ τ η ς εἰς τὸ IV διδύκον τῶν ἱστοριῶν αὐτοῦ (παράγρ. 43 - 44) κατὰ τελευτῆς διάφορον τρόπον ἀναγράφει, τὰ τοῦ Φινεύς, τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ τῆς διελεύσεως τῶν Ἀργοναυτῶν, μεθ' ὧν υἱοὶ αὐτοῦ ἐκ τῆς Κλεισπάτρας συνεξεστράτευσαν εἰς Κολχίδα.

3) Ὁ μ η ρ ο ς. Ἰ λ : ἄ ς. Β. στ. 594 - 600. «...καὶ Πτελεδὸν καὶ Ἔλος καὶ Δῶριον, ἐνθα τε μοῦσαι — ἀνοόμεναι Θάμυριν τὸν Θρήϊκα πύσσον ἀοιδῆς, — Οἰχαλίην θεν ἰόντα παρ' Εὐρύτου Οἰχαλιῆδος — στυγρὸν γὰρ εὐχόμενος νικησάμενος, εἶ περ αὐταὶ — μοῦσαι: ἀείδοιεν, κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο — αἱ δὲ γολωσάμεναι πηρὸν θέσαν αὐτὰρ ἀοιδῆν — θεσπεσίην ἀφέλοντο καὶ ἐκέλευσθαι κίθαριστήν».

— Ε ὕ ρ : π ἰ ὁ ο ς Ρ ῆ σ ο ς στ. 924 - 926. «Μοῦσαι μεγίστην εἰς ἔριν μελωδίας — κλεινῆ σοφιστῆ Θρηϊκῆ, κατύφλωσαν — Θάμυριν, ὅς ἦμῶν πολλ' ἐδίωκε τέγνη».

— Ἀ π ο λ λ ο ὄ θ ω ρ ο ς. Α. 9.3.2. «Θάμυρις δὲ κάλλιε διανεγῶν καὶ κίθαρωδίᾳ περὶ μουσικῆς ἤρισε μουσικῆς, συνθέμενος, ἂν μὲν κρείττων εὐρεθῆ, πληρῆσαιεν πάσαις, ἐὰν δὲ ἡττηθῆ, σπαρῆσεσθαι οὐ ἂν ἐκείνηι θέλουσι. Καθυπέρτεροι δὲ αἱ μοῦσαι γενόμεναι καὶ τῶν ὀμμάτων αὐτῶν καὶ τῆς κίθαρωδίας ἐστέρησαν».

Σ ῆ μ ε ἰ ω σ ι ς. Οἰχαλίη ἦτο πόλις τῆς Θεσσαλίας παρὰ τὸν Πηνειὸν ποταμὸν, ἔδρα τοῦ Εὐρύτου, τὴν ὁποῖαν καταδάφισεν ὁ Ἡρακλῆς, διότι ὁ Εὐρύτος ἤρναίτο νὰ εὐώσῃ εἰς αὐτὸν σύζυγον τὴν θυγατέρα του Ἰόλην. Ἐπῆρχον καὶ ἄλλαι Οἰχαλίαι, ὡς: — Κώμη τῆς Εὐβοίας παρὰ τὴν Ἑρέτριαν. — Πόλις ἐπίσημος καὶ ἀρχαία τῆς Μεσσηνίας παρὰ τὰ σύνορα τῆς Ἀρκადίας, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μελανέως, ἥτις δραζύτερον μετωνομάσθη εἰς Ἀνδάνην. — Πόλις τῆς Αἰτωλίας εἰς τὴν χώραν τῶν Εὐρυτῶν, κειμένη κατὰ τὸν ἄνω ροῦν τοῦ ποταμοῦ Καμπύλου (Μεγδοβία). — Πλὴν τῶν Οἰχαλιῶν Θεσσαλίας καὶ Μεσσηνίας, ἔχομεν Δώτιον εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ Δῶριον εἰς τὴν Μεσσηνίαν. Ἐχομεν Ἔλος εἰς τὴν Λακωνικήν, ἀλλὰ καὶ Ἄλος εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Ἐχομεν Πτελεδὸν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἀλλὰ καὶ Πτελεν εἰς τὴν Τριφυλίαν τῆς Ἠλίδος ἀποικίαν τῆς πρώτης. Ἐχομεν Εὐρύτου μωθικὸν ἤρωα τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Οἰχαλίας (Σοφοκλῆς Εὐρύτου πόλις), ἀλλὰ καὶ Εὐρύτου ἐπιχώριον ἤρωα τῆς ἐν Μεσσηνίᾳ Οἰχαλίας, τοῦ ὁποίου ὁ τάφος κατὰ Πευσανίαν, ἐδεικνύετο παρὰ τὰ πρός Ἀρκადίαν σύνορα τῆς Μεσσηνίας. Γράφει δὲ ὁ Πευσανίης ἐκ τούτου, συμφώνως πρὸς τὰ τοῦ Ὀμήρου, τὰ ἑξῆς: Π α υ σ α ν ἰ α ς. Μ ε σ σ η ν ι α α. 33. 4. «... γενέσθαι: δὲ τῷ ποταμῷ λέγουσι Θαμύριδος τὴν λύραν ἐνταῦθα ἀποδιδόντος ἐπι τῆ πηρώσει: παιδᾶ δὲ αὐτὸν Φιλάμμωνος καὶ Ἀργιόπης τῆς νόμφης εἶναι. Τῆν δὲ Ἀργιόπην τῶς μὲν περὶ τὸν Περικαστὸν οἰκεῖν, ἐπεὶ δὲ εἶχεν ἐν γαστρὶ, ἐξ Ὀδρῶνος λέγουσι μετοικῆσαι: Φιλάμμωνα γὰρ οὐκ ἐθέλειν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆν ἄγεσθαι. Καὶ Θαμυριν μὲν Ὀδρῶσιν τε καὶ Θρᾶξ ἐπι τούτῳ καλοῦσιν».

Ὁ Ἰ ὁ ὁ ς π ε ρ α ἰ τ ε ρ ω. 33. 7. «Διθέωντων δὲ Ἠλέετρα Ἀχαῖα τε ὀνομα-

ήτο ἀρχαιότατος ὑμνωδὸς ἐκ Θράκης, υἱὸς τοῦ Φιλάμονος καὶ τῆς Νύμφης Ἀγριόπης. Ἐζήσεν περὶ τὸ 1290 π.Χ. Τσαυτὴ ἦτο ἡ ἰκανότης του εἰς τὸ ἄδειν καὶ κιθαρίζειν καὶ τόσον ἐξαιρετον φωνὴν εἶχεν, ὥστε λέγεται ὅτι ἐπροκάλεσε τὰς Μούσας εἰς μουσικὸν ἀγῶνα, κατὰ τὸν ὅποιον ἔαν ἐνίκα, θὰ ἐλάμβανε ταύτας συζύγους, (σημειοῦται ὅτι οἱ Θράκες ἦσαν πολὺγαμοί), ἔαν δὲ ἐνικάτο θὰ ἔστερειτο οἰουδήποτε αὐταὶ ἤθελον. Θυμωθεῖσαι αἱ Μούσαι, κατὰ τὴν παράδοσιν, τῷ ἀφήρσαν τὴν ὄρασιν καὶ τὴν τέχνην τοῦ ἄδειν. Κατὰ τὸν Στέφανον Βυζάντιον, ἡ τύφλωσις τοῦ Θαμύρευς ἐγένετο παρὰ τὸ Δώτιον πεδῖον τῆς Θεσσαλίας, εὐρισκόμενον μεταξὺ Ὀσσης καὶ Βοιθῆδος (Κάρλας) λίμνης. Ἐλέγεται ὅτι οὗτος ἐδίδασκεν εἰς Δελφούς τὰς τελετὰς εἰς τὸ ἱερὸν ὡς ὁ Μουσαῖος εἰς τὴν Ἐλευσίνα. Ἀφήκε φήμην ἠδυφώνου ἀοιδοῦ ἐφαμίλλου πρὸς τὸν Ὀρφέα καὶ διὰ τοῦτο μνημονεύεται σχεδὸν πάντοτε μετ' αὐτοῦ (1).

— Ὁ Μουσαῖος, ὑπῆρξεν κατ' ἄλλους υἱὸς τοῦ Εὐμόλπου καὶ τῆς Σελήνης, κατ' ἄλλους υἱὸς τοῦ Ὀρφέως ἢ τοῦ Λίνου (2) κατ' ἄλλους Θράξ μαθητῆς τοῦ Ὀρφέως, ὅστις λέγεται ὅτι εἰσήγαγε πρῶτος εἰς τοὺς Ἕλληνας τὰς τελετὰς τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων, ὑπῆρξε συγγραφεὺς πολλῶν ποιημάτων, ἐκ τῶν ὁποίων λέγεται ὅτι ἐν ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ σώζεται, ἐπιγραφόμενον «Τὰ καθ' Ἡρῶ καὶ Λέανδρον», ἀμφισθητούμενον ὁμοῦ παρ' ἄλλων. Μνημονεύονται ὡς ἔργα τοῦ Μουσαίου ἡ «Θεσπρωτίς» (τὸ περὶ Θεσπρωτῶν ἔπος αὐτοῦ), ἡ «Εὐμολπία», αἱ «Ἐξακέσεις γόσων», ἡ «Θεογονία», ἡ «Τριτανομαχία», αἱ «Χρη-

ζομένη πηγὴ καὶ πόλεως ἐστὶν ἐρείπεια Δωρίου. Πεποίηκε δὲ Ὀμήρος μὲν Θαμύριδι ἐνταῦθα ἐν τῷ Δωρίῳ γενέσθαι τὴν συμφορὰν, ἔτι καὶ αὐτὰς Μούσας νικήσειν ἐφρασειν ἄδούσας. Πρόδικος δὲ Φωκικεύς, εἰ δὴ τούτου τὰ ἐς τὴν Μινυάδα ἔπη, προσκεῖσθαι φησι Θαμύριδι ἐν Ἄδου δίκην τοῦ ἐς τὰς Μούσας κυχήματος. Διεφθάρη δὲ ὁ Θάμιρις, ἐμοὶ δοκεῖν ὑπὸ νόσου τοῦς ὀφθαλμοῦς. Τὸ δὲ αὐτὸ καὶ Ὀμήρῳ συνέπεσον ἑσπερον. Ἄλλ' ὁ μὲν καὶ ἐς ἄπαν διετέλει ποιῶν, οὐ γὰρ τι εἶχε τῆ συμφορᾷ, Θάμιρις δὲ καὶ τὴν ὠδὴν ὑπὸ κακοῦ τοῦ παρόντος ἐξέλιπεν».

1) Π λ ἄ τ ω ν ο ς Ἴ ω ν. 533α. «Σωκράτης: Ἀλλὰ μὴν ὧς γ' ἐγὼ οἶμαι οὐδ' ἐν ἀλήθειαι, οὐδὲ ἐν κιθαρίσσει οὐδὲ ἐν κιθαρωδίᾳ οὐδὲ ἐν ραψωδίᾳ οὐδὲ ἐπὶ εἰδος ἄνδρα ὅστις περὶ μὲν Ὀλύμπου δαιμόνιος ἐστὶν ἐξηγεῖσθαι ἢ περὶ Θαμύρου ἢ περὶ Ὀρφέως ἢ περὶ Φημίου τοῦ Ἰθακησίου ραψωδοῦ...».

— Ὁ Ἰ δ ι ο ς. Π ο λ ι τ ε ι κ α. Β ι β λ. 10ον. 620α. «...ἰδεῖν μὲν γὰρ φυγὴν ἔφη τὴν ποτε Ὀρφέως γενομένην κύκνου βίου αἰρουμένην... ἰδεῖν δὲ τὴν Θαμύρου ἀηδόνος ἐλομένην...».

— Ἰ δ ι ο υ. Ν ο μ ι κ ἱ. Π. Ι. «... μὴδὲ τινα τολμᾶν ἄδειν μὴδ' ἂν ἠέλιον ἢ τὸν Θαμύρου τε καὶ Ὀρφέως ὕμνων».

2) Ἀ ρ χ α ι ο λ. Δ ε ξ ι κ ὸ ν Δ ω ρ ἔ ν τ η εἰ ς ἰ λ ἔ ξ ι ν Αἴ ν ο ς: Ἐἰς τῶν ἀρχαιότατων Ἑλλήνων μουσικῶν καὶ ραψωδῶν, Θηβαῖος τὸ γένος, υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Μούσης (Ἡρακλῆς ἢ κατ' ἄλλους υἱὸς τοῦ Οἰάρου (ἀρχαίου ἐκσιλέως τῆς Θράκης) καὶ τῆς Μούσης Καλλιόπης (Ἀπολλόδορος. Ι. 3. 2. «Καλλιόπης μὲν οὖν καὶ Οἰάρου, κατ' ἐπίκλησιν Ἀπόλλωνος, Αἴνος, δὲ Ἡρακλῆς ἀπέκτεινε, καὶ Ὀρφέως ὁ ἀσκήσας κιθαρωδίαν...») ὁ ὁποῖος λέγεται ὅτι ἐπενόησε πρῶτος τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν δι' ἔργων μὲν μελωδίαν, δι' ἄλλων τὸν Ὀρφέα καὶ Ἡρακλῆα τὴν μουσικὴν τέχνην, ὑπὸ τοῦ ὁποῖου τούτου καὶ ἐφρονεῖσθαι κτυπηθεὶς διὰ τῆς κιθάρας ἐν ᾧ τὸν ἐδίδασκεν. Κατ' ἄλλους δὲ λέγεται ὅτι, ἐθανάτωσεν αὐτὸν ὁ Ἀπόλλων διότι ἐνόμιζεν ἐκαστὸν ἀνώτερον εἰς τὴν τέχνην τοῦ Θεοῦ τούτου.

— Δ ι ὀ θ ω ρ ο ς. ΙV. 24. «... περῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας (ὁ Ἡρακλῆς μετὰ τὸν 10ον ἔθλον) καὶ μετέσχε τῶν ἐν Ἐλευσίῃ μυστηρίων, Μουσαίου τοῦ Ὀρφέως υἱοῦ τότε προσηκότος τῆς τελετῆς».

σμοί», αἱ «Ἵποθῆλαι» ἀπευθυνόμεναι πρὸς τὸν υἱὸν Εὐμόλπον ἐκ 4.000 στίχων, «Σφαίρα», πιθανῶς Κοσμογονικόν, αἱ «Παραλύσεις, τελεταὶ καὶ καθαρμοί». Ἐξ ὧτων τούτων μόνον ἀποσπάσματα διεσώθησαν ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος, Ἀριστοτέλους, Πausanίου καὶ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως. Ἐξ ὧτων τῶν ἀποδιδόμενων τὴν Δήμητραν ἀπευθυνόμενον, καὶ τὸν ὁποῖον θεωρεῖ ἔξοχον (Εὐριπίδου. Ρῆτος. στ. 945). Καὶ ὁ Pausanias ἔχει τὴν αὐτὴν γνώμην. Ὁ Ἀριστοτέλης διέσωσεν ἡμίσειχον τι τοῦ Μουσαίου: «Βροτοῖς ἦδιστον ἀοῖδειν», ἥτοι εἶνα: ἔξαιρετικὰ εὐχάριστον διὰ τοὺς ἀνθρώπους τὸ ᾄδειν³⁾.

— Πλὴν τῶν ποιημάτων καὶ τῶν ὕμνων, ἀναφέρονται καὶ χρησιμοὶ τοῦ Μουσαίου, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχει καὶ ὁ ἀφορῶν τὴν ἦτταν τῶν Ἀθηναίων εἰς Αἰγὸς Ποταμούς, τὸν ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Pausanias¹⁾. Ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Ἡρόδοτου καὶ ἄλλοι χρησιμοὶ τοῦ Μουσαίου²⁾. Ὁ Ἡρόδοτος ἐπίσης ἀναφέρει³⁾ ὅτι: ἐπὶ Πεισιστράτου εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς τὸν Ἀθηναῖον χρησιμολόγον Ὀνομάκριτον ἢ περισυλλογὴ πλὴν τῶν ἄλλων καὶ τῶν χρησιμῶν τοῦ Μουσαίου, τοὺς ὁποίους οὗτος ἠλλοίωσε διὰ τῆς προσθήκης ἰδίων αὐτοῦ ἐμπνεύσεων. Συλληφθεὶς ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰππίου διὰ τὴν βέβηλον ταύτην πράξιν του.

Κατὰ τὸν Στράβωνα⁴⁾ οἱ ἀοῖδοι Ὀρφεύς, Μουσαῖος, Θάμυρις καὶ Εὐμόλπος ἦσαν Θράκες.

— Ὁ Ὄ ρ φ ε ὑ ς ὑπῆρξεν εἰς τῶν ἀρχαιοτάτων ἀοιδῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ φιλοσόφων, καθιδρυτῆς πολλῶν θρησκευτικῶν δογμάτων καὶ τελετῶν, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνας ἐχρεώσθουν μέγα μέρος τῆς ἠθικῆς καὶ κοινωνικῆς

3) Ἀ ρ ι σ τ ο τ ἔ λ η ς. Π ο λ ι τ ι κ ἄ. VIII. 51. «... τὴν δὲ μουσικὴν πάντας εἶνα: φημὲν τῶν ἠδίστων, καὶ φιλῆν οὖσαν καὶ μετὰ μελωδίας (φησὶ γούν καὶ Μουσαῖος εἶνα: βροτοῖς ἦδιστον ἀοῖδειν, οὗ καὶ εἰς τὰς συνουσίας καὶ βιαγωγὰς εὐλόγως παρακληθῆναι οὖσαν αὐτὴν ὡς δυναμένην εὐφραίνειν)....».

1) Π α υ σ α ν ῖ α ς. IX. 11. «Τὰ δὲ ἕτερα ἐκ Μουσαίου χρησιμῶν μνημονεύουσι: — Καὶ γὰρ Ἀθηναίοισι: ἐπέρχεται ἄγριος ἄνεμος — ἡγεμόνων κακότητι, παραιφασίῃ δὲ τις ἔσται ἥτις: οὐ λύσουσι πόλιν, τίσουσι δὲ ποινὴν».

2) Ἡ ρ ὀ δ ο τ ο ς. Ζ. 6. «... ἔχοντες Ὀνομάκριτον ἄνδρα Ἀθηναῖον χρησιμολόγον τε καὶ δικθέτην χρησιμῶν τῶν Μουσαίου...».

3) Ὄ ῖ δ ῖ ο ς. II. 96. «Τῶν δὲ ναυηγίων πολλὰ ὑπολαβῶν ἄνεμος ζέφυρος ἔφερε τῆς Ἀττικῆς ἐπὶ τὴν ἰόντα καλούμενην Κωλιᾶδα, ὥστε ἀποπλησθῆναι τὸν χρησμὸν τὸν τε ἄλλοι πάντα τὸν περὶ τῆς ναυμαχίης ταύτης εἰρημένον Βάκιδι καὶ Μουσαίῳ, καὶ οὗ καὶ κατὰ τὰ ναυήγια τὰ ταύτη...». «Κωλιᾶδες δὲ γυναικες ἐρετμοῖσι φρίζουσι. Τούτο δὲ ἔμελλε ἀπελάσσεσθαι: θασιλέως ἔσοσθαι».

4) Ὄ ῖ δ ῖ ο ς. Θ. 43. «... ταῦτα μὲν καὶ παραπλήσια τούτοις: ἄλλα Μουσαίῳ ἔχοντι οἶδα ἐς Πέρσας...».

3) Ἡ ρ ὀ δ ο τ ο ς. Ζ. 6. «ἔχοντες Ὀνομάκριτον ἄνδρα Ἀθηναῖον χρησιμολόγον τε καὶ δικθέτην χρησιμῶν τῶν Μουσαίου, ἀναβεβήκεσαν, τὴν ἔγθρηνη προκαταλυσάμενοι: ἐξηλάσθη γὰρ ὑπὸ Ἰππάρχου τοῦ Πεισιστράτου ὁ Ὀνομάκριτος ἐξ Ἀθηνῶν, ἐπ' αὐτοφόρῳ ἄλλοις ὑπὸ Λάσου τοῦ Ἐρμιονέως ἐμποιέων εἰς τὰ Μουσαίου χρησιμῶν ὡς καὶ ἐπὶ Ἀθήνῃ ἐπικείμενοι νῆσοι: ἀφανίζομενο κατὰ τῆς θαλάσσης...».

4) Σ τ ρ ἄ β ω ν. I. 471. IZ. «Ὁ ἔ τ' ἐπιμεληθέντες τῆς ἀρχαίας μουσικῆς Θράκες λέγονται: Ὀρφεύς τε καὶ Μουσαῖος καὶ Θάμυρις, καὶ τῷ Εὐμόλῳ δὲ τοῦνομι καθ' ἑνὸν, καὶ οἱ τῷ Διονύῳ τὴν Ἀσίαν ἄλλην καθιερώσαντες μέχρι τῆς Ἰνδοῦ: καὶ τὴν πολλὴν μουσικὴν μεταφέρουσι».

αὐτῶν ἀναπτύξεως. Ἰπῆρξεν κατ' ἄλλους υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Μούσης Καλλιόπης, κατ' ἄλλους τῆς ἰδίας Μούσης ἐκ τοῦ ἀρχαίου βασιλέως τῆς Θράκης Οἰάγρου⁽⁵⁾. Λέγεται: ὅτι περιῆλθε διάφορα μέρη τοῦ κόσμου, τοῦ τότε γνωστοῦ, ὡς καὶ τὴν Αἴγυπτον, ἐκ τῆς ὁποίας ἔλαθε πλείστας ἠθικὰς καὶ θρησκευτικὰς γνώσεις, μυηθεὶς καὶ εἰς αὐτὰ τὰ μυστήρια τῶν παλαιῶν ἱερῶν τῆς Αἴγυπτου, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ εἰσήγαγε πρῶτος εἰς τοὺς Ἕλληνας. Πρὸ πάντων ἀποδίδεται εἰς αὐτόν, ὑπὸ πολλῶν, ἡ σύστασις τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων, ὡς καὶ τὰ Διονύσια⁽¹⁾. Ἐλέγετο δὲ ὑπὸ τῶν μετέπειτα ποιητῶν, ὅτι παρέλαθε ἀπὸ τῶν Ἀπόλλωνα τὴν λύραν, καὶ ἀφ' οὗ προσέθεσε δύο χορδὰς ἀκόμη, ἔψαλλε τῇ ὁσθηθεῖα αὐτῆς τόσον ἐπιτηδεύως καὶ ἀρμονικῶς ὥστε κατέθελγε μὲ τὰ ἄκρατά του καὶ αὐτὰ τὰ ἄγρια θηρία, ἐκίει: τὰ δένδρα καὶ τοὺς λίθους καὶ ἀνεκαίτιζε τὸν ροῦν τῶν ποταμῶν. Δι' αὐτῆς ἠδυνήθη γὰρ κάμψη τὸν Πλούτωνα, ὁ ὁποῖος τῷ ἐπέτρεψε γὰρ κατέλθῃ εἰς τὸν Ἄδην διὰ γὰρ φέρῃ καὶ πάλιν εἰς τὸν κόσμον τὴν ἀγαπητὴν του σύζυγον Εὐρυδίκην, ἡ ὁποία προῦτως εἶχεν ἀποθάνει, δηχθεῖσα ὑπὸ ὄφως, δι' αὐτῆς κατώρθωσε, κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῶν Ἀργοναυτῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαθε μέρος, γὰρ σταματήσῃ τὰς Συμπληγάδας πέτρας, καὶ οὕτω ἡ Ἀργὴ ἠδυνήθη γὰρ διέλθῃ ἄθικτος, δι' αὐτῆς κατώρθωσε γὰρ ἀποκοιμήσῃ τὸν φοδερὸν πυρίπνοα θράκοντα τὸν φυλάσσοντα τὸ Χρυσόμαλλον δέρας εἰς τὸ ἱερὸν ἄλσος τῆς Κολχίδος, καὶ οὕτω ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ἀργοναύτας τὴν παραλαβὴν τούτου. Οὗτος εὐρεθεὶς ποτε ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου, ἔπου γυναικίεσ τῶν Θρακῶν κατοικῶν τῆς περιοχῆς (Περίδες) ἐώρταζον τὰ ὄργια πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου, ἐφρονεῖθη ὑπ' αὐτῶν, θεωρηθεὶς ὡς ἐχθρὸς τῶν ἀσθεγῶν τούτων τελετῶν⁽²⁾. Ὡς τόπος ἐνθά ἐφρονεῖθη καὶ

5) Κατὰ τὸν ἱστορικὸν Χάρξα. FR. 20. «Ἐστὶ δὲ τοῦ γένους τάξις αὕτη. Αἰθούσης (Θούσης) Θράσης Αἴνος, τοῦ δὲ Πίερος, τοῦ δὲ Οἰάγρος, τοῦ δὲ Ὀρφέος».

— Ἀπολλώνιος ὁ Φόδιος. Ἀργοναυτικά. Β. στ. 703. «... μελπόμενοι οὖν δὲ σφὶν ἔως καὶς Οἰάγροισι Βιστονίη φόρμιγγι λιγείης ἤρχαν αὐιδῆς».

— Ἀπολλόθεωρος. Α. 3. «Καλλιόπης μὲν οὖν καὶ Οἰάγρου, κατ' ἐπίκλησιν Ἀπόλλωνος, Αἴνος, ὃν Ἡρακλῆς ἀπέκτεινε, καὶ Ὀρφέος δ' ἀσκήσας κιθαρωδίαν, ὃς ἄδων ἐκίει λίθους τε καὶ δένδρα».

— Διόθεωρος ὁ Σικελιώτης. IV. 25. «Ἐπεὶ δὲ Ὀρφέος ἐμνήσθημεν, οὐκ ἀνοικεῖόν ἐστι παρεθέσθαισ βραχέα περὶ αὐτοῦ διελεῖν. Οὗτος γὰρ ἦν υἱὸς μὲν Οἰάγρου, Θραξ τὸ γένος, παιδεύει δὲ καὶ μελεθεῖα καὶ ποιήσει πολλὸ πρόεχον τῶν μνημονευομένων...».

1) Ἀπολλόθεωρος. Α. 2. 3. «Ἐὖρε δὲ Ὀρφέος καὶ τὰ Διονύσου μυστήρια, καὶ τέθαπται περὶ τῆσ Πίεριν διασπασθεὶς ὑπὸ τῶν μετωνάδων».

— Διόθεωρος. III. 65. «Χάροπος δ' υἱὸν γενόμενον Οἰάγρου παραλαβεῖν τὴν τε κιθαρίαν καὶ τὰς ἐν τοῖς μυστηρίοις τελετὰς παραθεδομένας, ἃς ὕστερον Ὀρφέα τὸν Οἰάγρου μαθόντα παρὰ τοῦ πατρὸς, καὶ φύσει καὶ παιδεία τῶν ἀπάντων διενεγκόντα, πολλὰ μεταθεῖναι τῶν ἐν τοῖς ὄργιοις διὸ καὶ τὰς ὑπὸ τοῦ Διονύσου γενομένας τελετὰς Ὀρφικὰς προσογορευθῆναι».

2) Στράβων. Ζ. 230. 18. «Ὅτι ὑπὸ τῷ Ὀλύμπῳ πόλις Δίον. Ἔχει δὲ κόμην πλησίον Πήμιπλαιον ἐνταῦθα τὸν Ὀρφέα διακρίψαι φησι τὸν Κίκωνα, ἀνδρα γόητα, ἀπὸ μουσικῆς ἄμα καὶ μαντικῆς καὶ τῶν περὶ τὰς τελετὰς ὄργιασμῶν ἀγυρτεύοντα τὸ πρῶτον, εἶτ' ἠδὴ καὶ μειζρόνων ἀξιοῦντα ἐκωτὸν καὶ ὄχλον καὶ δόναμιν κτασσευαζόμενον τοῖς μὲν οὖν ἐκουσίως ἀποδέχεσθαι, τινὰς δὲ ὑπιδόμενους ἐπιδουλήν καὶ εἶναι ἐπιουσαύνας διαφθεῖρει αὐτόν. Ἐνταῦθα πλησίον καὶ τὰ Λεῖθηθρα».

ἐτάφη ὁ Ὀρφεύς, φέρεται ἢ ἀρχαία μικρὰ πόλις Λεϊδηθρα, ἢ ὁποία εὑρίσκειτο ἐγγὺς τῆς ἱερᾶς πόλεως τῶν Μακεδόνων τοῦ Δίου (Μαλαθριάς) καὶ Πιμπλείας ἢ Πίμπλας (Λιτόχωρον). Ἀναφέρεται ὅτι ὑπῆρχεν κίων τις καὶ λιθινή ὑδρία ἐπ' αὐτοῦ περιέχουσα τὰ ὄστα τοῦ ἀρχαίου ἀοιδοῦ. Τὰ Λεϊδηθρα κατεσπράφησαν ἐκ πλημμύρας τοῦ παρ' αὐτὴν διερχομένου χειμάρρου Σῦς³⁾.

— Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀοιδῶν, εὑρίσκομεν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τοὺς Θρακίους διεισδύοντας εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ Φωκίδα, καὶ δίδοντας ὀνόματα τῆς πατρίδος αὐτῶν, καὶ καθιερούοντας τελετὰς καὶ ἐορτὰς εἰς διάφορα μέρη αὐτῶν. Οὕτω τὸν Ἐλικῶνα καθιέρωσαν εἰς τὰς Μούσας¹⁾ καὶ τὸ ἄντρον τῶν Λεϊδηθριάδων νυμφῶν. Θρακίαις ὀργάνωσαν καὶ διχύθυονον τὰ πολιτικά καὶ θρησκευτικά πράγματα τῶν Δελφῶν, γινόμενοι γενάρχαι τοῦ γένους τῶν καλουμένων Θρακιδῶν²⁾, ἐξαγόμενον καὶ ἐξ ἐπιγραφῆς τῶν Δελφῶν ἀναγραφούσης «ἐπὶ Θρακίῳ ἀρχοντι», τοὺς ὁποίους δραδύτερον, καταλαβὼν τὸ Μαντεῖον, ὁ ἐκ Φωκίδος Φιλόμηλος ἐφόρευεν αὐτοὺς ἐναντιοιμένους καὶ ἐδήμειυσεν τὴν παρουσίαν αὐτῶν καὶ τοῦ Μαντείου, ἐξ οὗ καὶ ὁ δεῦτερος ἱερὸς πόλεμος, ὁ διαρκέσας ἐπὶ δεκαετίαν (355 - 346 π.Χ.). Ὡς ὁ Στράβων γράφει³⁾, ἢ πόλις Δαυλὶς ἢ Δαυλία, ἀνατολικῶν τῶν Δελφῶν εὑρισκομένη κατωκίετο ὑπὸ Θρακῶν καὶ ἀρχῶν αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ Θραξ Τηρέυς, ὁ ὁποῖος μάλιστα εἶχε λάβῃ ὡς σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν Πανδίωνος Πρόκνην. Ὡς δὲ ἀναφέρει ὁ Στράβων, ὁ Μαιάνδριος ὁ Μιλήσιος ἔγραψεν ὅτι μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον οἱ Ἑνετοὶ⁴⁾ μετὰ Θρακῶν ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ δόριον

3) Π α υ σ α ν ἱ κ ς. Β ο ι ω τ ι κ ἄ. 30. 9 - 11. «Ἦκουσα δὲ καὶ ἄλλον ἐν Λαρίσση λόγον, ὡς ἐν τῷ Ὀλύμπῳ πόλις οἰκοῖτο Λεϊδηθρα... καὶ εἶναι οὐ πόρρω τῆς πόλεως τὸ τοῦ Ὀρφέως μνήμα· ἀφικέσθαι δὲ τοῖς Λεϊδηθρίοις παρὰ τοῦ Διονύσου μάντευμα ἐκ Θράκης, ἐπειδὴν ἴδῃ τὰ ὄστα τοῦ Ὀρφέως ἥλιος, τηλικαῦτα ὑπὸ σοῦς ἀπολείσθαι· Λεϊδηθρίοις τὴν πόλιν. Οἱ μὲν δι' οὐ πολλῆς φροσίδος ἐποιούνοτο τὸν χρησμόν... Ἐπεὶ δ' ἐδόκει· τῷ Θεῷ... ἔσται· τῷ ποιμένι ἀνατρέπουσι τὸν κίονα, καὶ κατεάγη τε ἀπ' αὐτοῦ πασοῦσα ἢ θήκη καὶ εἶδεν ὁ ἥλιος ὅ τι ἦν τῶν ὄστων τοῦ Ὀρφέως λοιπόν. Αὐτίκα δὲ ἐν τῇ ἐπερχομένη νυκτὶ ὅ τε Θεός·κατέχει πολὺ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸ ὕδωρ, καὶ ὁ ποταμὸς ὁ Σῦς, τῶν δὲ περὶ τὸν Ὀλυμπον χειμάρρων καὶ ὁ Σῦς ἐστί, τότε οὖν οὗτος ὁ ποταμὸς κατέβαλε μὲν τὰ τεύχη Λεϊδηθρίοις, θεῶν δὲ ἱερὰ καὶ οἴκους, ἀνέτραψεν ἀνθρώπων, ἀπέπνιξε δὲ τοὺς τε ἀνθρώπους καὶ τὰ ἐν τῇ πόλει ζῆα ὁμοίως τὰ πάντα...».

1) Σ τ ρ ἄ β ω ν. X. 471. 17. «Ἀπὸ δὲ τοῦ μέλους καὶ τοῦ ρυθμοῦ καὶ τῶν ὀργάνων καὶ ἡ μουσικὴ πᾶσα Θρακίκα καὶ Ἀσιατικὴ νενομίσται. Δῆλον δ' ἐκ τε τῶν τόπων ἐν οἷς καὶ Μούσαι τετίμηνται· Πιερίαι γάρ καὶ Ὀλυμπος καὶ Πίμπλα καὶ Λεϊδηθρον τὸ παλαιὸν ἦν Θρακίκα χωρία καὶ ὄρη, οὗν δὲ ἔχουσι Μακεδόνες· τὸν τε Ἐλικῶνα καθιέρωσαν ταῖς Μούσαις οἱ τὴν Βοιωτίαν ἐποικίζοντες, οἵπερ καὶ τὸ τῶν Λεϊδηθριάδων νυμφῶν ἄντρον καθιέρωσαν».

2) Δ ι ὀ δ ω ρ ο ς. XV. 24. 3. «Ἀθροίσας (Ἰφίλομηλος) δὲ στρατιωτῶν πλήθος καὶ καταλαβόμενος τὸ Μαντεῖον, τοὺς τε Θρακιδᾶς καλουμένους τῶν Δελφῶν ἐναντιομένους ἀνεῖλε καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν ἐδήμειυσε...».

3) Σ τ ρ ἄ β ω ν. Θ. 423. 13. «Ἐτι δὲ μὲλλον ἐν τῇ μεσογίᾳ μετὰ Δελφῶς ὡς πρὸς τὴν ἔω Δαυλίς πολίγνιον, ἔπου Τηρέα τὸν Θρακὰ φασὶ δυναστέσθαι· καὶ τὰ περὶ Φιλομήλαν καὶ Πρόκνην ἐκεῖ μυθεύουσι».

4) Σ τ ρ ἄ β ω ν. IB. 552. 25. «...Μαιάνδριος γοῦν ἐκ τῶν Λευκοσύρων φησὶ τοὺς Ἑνετοὺς ὀρικθέντας συμμαχεῖσθαι τοῖς Τρωσίν, ἐκαίτιν δὲ μετὰ τῶν Θρακῶν ἀπάρει καὶ

μέρος τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης κτίζαντες τὴν ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ὀνομασθεῖσαν πόλιν Ἐνετίαν.

Ἐπίσης Θραῖκες εἶχον ἐποικίσει τὴν νῆσον Εὐβοίαν, ὀρμηθέντες ἐκ τῆς πόλεως Ἄβας τῆς Φωκίδος, τὴν ὁποίαν Ἄβαν, εἶχον ἀποικίσει Θραῖκες ὑπὸ τὸν βασιλέα αὐτῶν Ἄβαντα, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, διὰ τοῦτο καὶ ἡ Εὐβοία ἐκκαλεῖτο Ἄβαντίς. Ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου, οἱ ἐκστρατεύσαντες εἰς Τροίαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων Εὐβοεῖς, καλοῦνται: Ἄβαντες (1). Οἱ ἐκ Τροίας ἐπιστρέφοντες Ἄβαντες ἀποπλανηθέντες ἔφθασαν εἰς Θεσπρωτίαν τῆς Ἠπείρου, ὅπου ἀποδουρασθέντες ἔκτισαν νέαν πόλιν ὀνομασθεῖσαν Θρόνον, ἣ δὲ χώρα ἐκλήθη Ἄβαντίς (2).

— Δὲν ἔχομεν μόνον Θραῖκας καταθόντας εἰς τὴν Ἑλλάδα (Ν. τοῦ Ὀλύμπου), ἀλλὰ καὶ ἀντιθέτως ἔχομεν ἐπικοινωνίαν, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην, καὶ ἐκ τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Θράκην, ἐπικοινωνίαν ἀδελφικὴν. Οὕτω βλέπομεν τοὺς Ἀργοναύτας κατευθυνομένους εἰς Σαλμυδησσὸν (Μήδειαν, ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου) πόλιν τῆς Θράκης, ἐκ τῆς ὁποίας οἱ μετ' αὐτῶν συνεξαστρεύσαντες υἱοὶ τοῦ Βορέου Ζήτης καὶ Κάλαις, ἀπήλλαξαν τῶν Ἀρπυιῶν τὸν Φινέα, γαμβρὸν ἐπ' ἀδελφῇ αὐτῶν, καὶ ἀπὸ τὸν ὅποιον ἔλαβον τὰς καταλλήλους ἀμβουλὰς πρὸς διάδασιν τῶν Συμπληγάδων πετρῶν ἀφ' ἐνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐπληροφορήθησαν παρ' αὐτοῦ, ὡς μάκτεως, τὰ μέλλοντα γὰρ συμβῶν εἰς αὐτούς. Μετὰ τοὺς Ἀργοναύτας καὶ μετὰ τὴν λήξιν τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, ὁ Ὀδυσσεὺς ἀποδιβάξεται, ἔστω καὶ ἄκων, εἰς τὴν Ἰσμαρον καὶ Μαρώνειαν τῆς Θράκης. (Βλέπε πόλις Ἰσμαρος). Ἐν συνεχείᾳ ὁ Ὀρέστης ὁ υἱὸς τοῦ Ἀγαμέμνωνος ἀφ' οὗ ἐλούσθη εἰς τοὺς παρά τὴν νῦν Ἀδριανούπολιν τρεῖς ποταμούς (Ἐβρον Ἀρδαν, Τούντζαν) καὶ ἀφ' οὗ ἐκαθαρίσθη καὶ ἐθεραπεύθη

οἰκῆσαι περὶ τὸν τοῦ Ἀδρίου μυχόν, τοὺς δὲ μὴ μετασχόντας τῆς στρατείας Ἐνετοὺς Καππαδοκας γενέσθαι».

Σ η μ ε ι ω σ ι ς. Οἱ Ἐνετοὶ ἦσαν ἔθνος τῆς Παφλαγονίας εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν κατοικοῦντες περὶ τὸν ποταμὸν Περθένιον (Ἰλιάς. Β. 852). Οὗτοι ὡς λέγεται ὑπὸ τῶν Ἀντήνορα ἦλθον, ὡς ἄνω, καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἀδριατικὴν ἰδρύσαντες τὴν ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν κληθεῖσαν πόλιν Ἐνετίαν.

— Θ ο υ κ υ δ ἰ δ ῆ ς. Β. 29. «...Τηραὶ δὲ τῷ Πρόκηνῃ τῇ Πανδίονος ἀπ' Ἀθηνῶν σχόντι γυναῖκα προσήκει· ὁ Τήρης οὗτος (ὁ βασιλεὺς τῶν Ὀδρυσῶν) οὐδὲν, οὐδὲ τῆς αὐτῆς Θράκης ἐγένοντο, ἀλλ' ὁ μὲν ἐν Δαυλία τῆς Φωκίδος νῦν κλυομένης γῆς ὁ Τηρεὺς ὄκει, τότε ὑπὸ Θρακῶν οἰκουμένης, καὶ τὸ ἔργον τὸ περὶ τὸν Ἴτυν αἱ γυναῖκες ἐν τῇ γῇ αὐτῇ ἐπραξαν...».

1) Σ τ ρ α β ω ν. Χ. 445. 3. «Οὐ μόνον δὲ Μάκρης ἐκλήθη ἡ νῆσος ἀλλὰ καὶ Ἄβαντίς. Εὐβοίαν γοῦν εἰπὼν ὁ ποιητὴς (ὁ Ὀμηρος) τοὺς ἀπ' αὐτῆς Εὐβοέας οὐδέποτε εἴρηκεν, ἀλλ' Ἄβαντας ἀεῖ... φησὶ δ' Ἀριστοτέλης ἐξ Ἄβας τῆς Φωκικῆς Θραῖκας ὀρμηθέντας ἐποικίσει τὴν νῆσον καὶ ἑπονομάσαι τοὺς ἔχοντας αὐτήν».

2) Η α υ σ α ν ι ς Ἡ λ η α κ α. Α. V. 22. 3. «Ἡ δὲ Ἄβαντις κλυομένη χώρα καὶ πόλις ἐν αὐτῇ Θρόνον τῆς Θεσπρωτίδος ἦν ἠπείρου κατὰ ὄρη τὰ Κεραύνια. Σκεδασθεῖσάν γάρ Ἑλληνας, ὡς ἐκομίζοντες ἐξ Ἰλίου, τῶν νεῶν, Λοχροὶ τε ἐκ Θρόνου τῆς ἐπὶ Βοαγρίῳ ποταμῷ καὶ Ἄβαντες ἀπὸ Εὐβοίας ναυσὶν ὁκτώ συναμφοτέροι πρὸς τὰ ἄρη κατηνέχθησαν τὰ Κεραύνια. Οἰκίσαντες δὲ ἐνταῦθα καὶ πόλιν οἰκίσαντες Θρόνον, καὶ τῆς γῆς ἐφ' ὅσον ἐνέμοντο, Ἄβαντίδος ὄνομα, ἀπὸ κοινοῦ λόγου θέμενοι, ἐκπίπτουσι· ὅστεροι ὑπ' Ἀπολλωνιατῶν ἐμῶρων χρητηθέντες πολέμῳ...».

ἔκ τῆς μανίας ὑπὸ τῆς ὁποίας εἶχε καταληφθῆ μετὰ τὴν ἀθώωσίν του ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου διὰ τὴν μητροκτονίαν, ἔκτισε πόλιν ὀνομασθεῖσαν ἔκ τοῦ ὀνόματος Ὀρεστιάδα, τὴν ὁποίαν ὄραδύτερον ὁ Ἀδριανὸς μετωνόμασεν εἰς Ἀδριανούπολιν (1). Μετὰ τὸν Ὀρέστην ὁ υἱὸς αὐτοῦ Πενθίλος (2) ὠδήγησε τὸν στόλον τῶν Αἰολέων εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Θράκης, ἐξήκοντα ἔτη μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον. Ὁ Κάδμος πρὶν κατέλθῃ εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ κτίσῃ τὴν Καδμείαν (Θήβας) εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν Θράκην, ἔνθα ὡς λέγεται, ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἢ μῆτηρ αὐτοῦ Τηλέφασα (3).

Ἱστορικὴ ἐποχὴ.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω παρατεθέντων, τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα συμβολίζουν τὰς σχέσεις αἱ ὁποῖαι ὑπῆρξαν τὴν προϊστορικὴν ἐκείνην ἐποχὴν μεταξὺ τῶν Θρακῶν καὶ τῶν νοτίως τοῦ Ὀλύμπου Ἑλλήνων, θὰ ἡδυνάμεθα νὰ παραθέσωμεν καὶ ἄλλα ἔκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, πλὴν ἐκφευγόμεν τοῦ θέματος ἡμῶν. Ἐρχόμεθα εἰς τὴν ἱστορικὴν ἐποχὴν ὅπου ἐξηκριθωμένα πλέον γεγονότα καὶ ὄχι: συμβολισμοὶ ἢ μὴ ἐξηκριθωμένα, καταδεικνύουν καὶ τὸν ἐξελληνισμὸν, ἀπὸ ἀπόψεως γλώσσης, τῶν Θρακικῶν φυλῶν, αἱ ὁποῖαι: λόγῳ ἑδαφικῶν καὶ κλιματολογικῶν συνθηκῶν εὐρίσκοντο εἰς κατωτέραν βαθμίδα πολιτισμοῦ καὶ δὲν ἡδυνήθησαν νὰ παρακολουθήσουν τοὺς νοτίους Ἕλληνας. Πρὸ τῆς διεισδύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ οἱ ἀρχαῖοι Θραῖκες διακρίνοντο διὰ τὴν ἀπαιδευσίαν των. Ὁ Ἀνδρότιω(4) λέγει δι: οὐδεὶς τῶν Θρακῶν ἐγνώριζε γράμματα. Παρὰ ταῦτα οἱ Θραῖκες ἦσαν φιλόμουσοι.

1) Ἰωάννου Τζέτζη. Ἱστορίκ. 8. στ. 953. «Περὶ Ἀδριανοῦ πόλιν... τὸ πρὶν μικρὸν πολίχνιον κλήσιν Ὀρεστιάδα, ὃ Ἀγαμέμνωνος υἱὸς πρὶν ἡγείρεν Ὀρέστης» ἐκεῖ λουσθεὶς γὰρ ποταμοῖς ἰάθη τῆς μανίας».

— Συμμεῶν Μαγιστρος. (DE BASILIO MACEDONE. I. σελ. 686, ἔκδ. Βόννης). «Ἐρηγητο δὲ ἐξ Ἀδριανουπόλεως τῆς Μακεδονίας, ἥτις πρότερον μὲν Ὀροστιάς ἐκαλεῖτο, ἐξ Ὀρέστου υἱοῦ τοῦ Ἀγαμέμνωνος, ὃς ζήλιῳ δικαίῳ διὰ τὴν πρὸς τὸν πατέρα Κλυτεμνήστρας βολοφονίαν ταύτην... καὶ ἐν τῇ συνελεύσει: Ἐβρου, Ἀρξου τε καὶ Ἀρτάδου τῶν τριῶν ποταμῶν λουσάμενος τῆς νόσου ἀπήλλακτο».

2) Στράβων. II. 582. 3. «... Ὀρέστην μὲν γὰρ ἄρξει τοῦ στόλου, τούτων δὲ ἐν Ἀρχαδίᾳ τελευτήσαντος τὸν βίον διαδέξασθαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ Πενθίλον, καὶ προσελθεῖν μέχρι Θράκης ἐξήκοντα ἔτασ: τῶν Τρωϊκῶν ὑστερων ὑπ' αὐτῆν τῶν Ἑρακλειδῶν εἰς Πελοπόννησον κάθοδον» εἶπ' Ἀρχέλασσον υἱὸν ἐκείνου περικυθσαι τὸν Αἰολικὸν στόλον εἰς τὴν νῦν Κυζικηνὴν τὴν περὶ τὸ Δαακύλιον».

3) Ἀπολλόθωρος. 3. 1. 6. «Κάδμος δὲ καὶ Τηλέφασα ἐν Θράκῃ κατώκησαν...». 3. 3. 4. «Κάδμος δὲ ἀποθανοῦσαν θάψας Τηλέφασσαν, ὑπὸ Θρακῶν ξενισθεὶς ἦλθεν εἰς Δελφούς περὶ τῆς Εὐρώπης συναναμόμενος».

4) Ἀίλιον. VIII. 6. «Τῶν ἀρχαίων φησὶν Θρακῶν μηδένα ἐπίστασθαι γράμματα. Ἀλλὰ καὶ ἐνόμιζον αἰχίστον εἶναι πάντες οἱ τὴν Εὐρώπην οἰκοῦντες ἑάρβαροι χρήσθαι γραμμιάτων... Ἐὰντα Ἀνδρότιω λέγει: εἶτε ὑπὲρ τῆς ἀρχαγματίας καὶ ἀπαιδευσίας ταμηριώσασιν».

Σημειώσεις. Ὁ Ἀνδρότιω ἦτο Ἀθηναῖος ἱστορικὸς ζήτης περὶ τὸν 3ον π.Χ. αἰῶνα, συνέγραψε δὲ ἱστορίαν τῆς Ἀστικῆς εἰς 12 βιβλία.

ΑΠΟΙΚΙΑΙ καὶ ΚΛΗΡΟΥΧΙΑΙ.

Ἄπὸ τοῦ 8ου αἰῶνος π.Χ. ἀρχεται ἡ ἐγκατάστασις ἀποικιῶν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης. Ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 9ου αἰῶνος π.Χ., ἀρχὴν ἀναπτύξεως τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους, ἡ Θράκη ἐξετείνετο μέχρι τοῦ Ὀλύμπου, μὲ νοτίους Θράκας τοὺς Πίερας, οἱ ὁποῖοι κατώκουον τὴν Πιερίαν, ἐκτεινομένην μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἀλιάκιμος καὶ Πηγαιῶ καὶ τοῦ Ὀλύμπου, καὶ οἱ ὁποῖοι ἐκδιωχθέντες ὑπὸ τῶν Μακεδόνων ἐγκατεστάθησαν παρά τὸ Παγγαῖον καὶ Σύμβολον ὄρη κτίσαντες τὰς πόλεις Φάγγρητα καὶ Πέργαμον καὶ ἄλλα χωρία, ἐξ αὐτῶν δὲ ὠνομάσθη ὁ ἀνατολικῶς τοῦ Στρυμόνος κόλπος Πιερικὸς (1).

— Μεταξὺ τῶν ἀρχαιστέρων ἀποικιῶν θεωρεῖται ἡ Μεθώνη, τὴν ὁποίαν ἀπόικισαν οἱ Ἑρετριεῖς τῆς Εὐβοίας κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα π.Χ. εἰς τὴν Πιερίαν τῆς Μακεδονίας, Θρακικὴν οὖσαν τότε. Ἐπηκολούθησεν ἡ ἀθρόα ἀποικησις τῶν Χερσονήσων τῆς Χαλκιδικῆς, κατοικουμένων ὑπὸ Θρακικῶν φυλῶν, ὑπὸ τῶν Ἑρετριέων καὶ Χαλκιδέων καὶ Ἀνδρίων, ἐκ τοῦ ὀνόματος δὲ τῶν Χαλκιδέων, ἀποικησάντων τὰς περισσοτέρας πόλεις, ὠνομάσθη καὶ ἡ χερσόνησος Χαλκιδική, οἱ δὲ κάτοικοι ἀναφέρονται ὑπὸ πολλῶν ἀρχαίων συγγραφέων ὡς ἐπὶ «Θράκης Χαλκιδεῖς». Ἄπὸ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς ἤρξατο ἡ ἀποστολὴ ἀποικιῶν εἰς ὅλην τὴν παραλίαν τῆς Θράκης, εἰς τε τὸ Αἰγαῖον, τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Εὐξείνιον Πόντον. Μεταξὺ τῶν πέραν τοῦ Νέστου ἀποικιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐν λεπτομερείᾳ ἀνεφέρθησαν, ἦσαν σπουδαιότεραι, τὰ Ἄδδηρα ἀποικία κατ' ἀρχὰς τῶν Κλαζομενίων (656 π.Χ.) καὶ βραδύτερον τῶν Τητίων (κατοίκων τῆς Τέω), ὁ Αἰγὸς ἀποικία τῶν Κυμνίων Βισάνθη ἀποικία τῶν Σαμίων, ἡ Πέριγθος (Ἡράκλεια) ἀποικία τῶν Σαμίων Σηλυβρία ἀποικία τῶν Μεγαρέων, ἡ Καρδία, Καλλιπόλις καὶ Ἐλεοῦς ἀποικίαι τῶν Ἀθηναίων, Σησοῦς καὶ Μάδυτος ἀποικίαι τῶν Λεσβίων, τὸ Βυζάντιον ἀποικία τῶν Μεγαρέων, Ἴστρός, Ὀδησσός, Ἀπολλωνία ἀποικίαι τῶν Μιλησίων, Μεσημβρία ἀποικία τῶν Βυζαντίων κλπ.

Πλὴν τῶν ἀποικιῶν αἱ ὁποῖαι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καθίσταντο ἐλεύθεραι πόλεις καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀνεξαρτοποιοῦντο τῆς Μητροπόλεως, οἱ Ἀθηναῖοι ἐφήρμοσαν καὶ τὸ σύστημα τῶν κληρουχιῶν, διὰ τῶν ὁποίων, ὡς καὶ διὰ

1) Θ ο υ κ υ δ ἰ δ η ς.Β. 99. «Τὴν δὲ πρὸ θάλασσαν νῦν Μακεδονίαν Ἀλέξανδρος ὁ Περδίκου πατὴρ καὶ οἱ πρόγονοι αὐτοῦ Τημενίδαι τὸ ἀρχαῖον ὄντες ἐξ Ἄργου πρῶτοι ἐκτίσαντο καὶ ἐβασίλευσαν ἀναστράσαντες μάχῃ ἐκ μὲν Πιερίας Πίερας, οἱ βῆτερον ὑπὸ τὸ Παγγαῖον πέραν Στρυμόνος ὄκησαν Φάγγρητα καὶ ἄλλα χωρία (καὶ ἔτι καὶ νῦν Πιερικὸς κόλπος καλεῖται ἢ ὑπὸ τῷ Παγγαίῳ πρὸς θάλασσαν γῆ), ἐκ δὲ τῆς Βοττίας καλουμένης Βοττιαίους, οἱ νῦν ἄμοροι Χαλκιδέων οἰκοῦσιν...».

— Ἦ ρ ὀ δ ο τ ο ς. Ζ. 112. «Παραμειψόμενος δὲ ὁ Ξέρξης τὴν εἰρημένην δευτέρα τοῦτων παραμείβετο ταίχρα τῶν Πιέρων, τῶν ἐνὶ Φάγγρης ἐστὶ ὄνομα καὶ ἐτέρῳ Πέργαμος. Ταύτη μὲν δὴ πρὸ αὐτὰ τὰ ταίχρα τὴν ὁδὸν ἐποιήετο, ἐκ δεξιῆς χειρὸς τὸ Παγγαῖον ὄρος ἀπέργων, ἐὼν μέγα τε καὶ ὑψηλόν, ἐν τῷ χεῦρε τε καὶ ἀργύρεα ἐνὶ μέταλλα, τὰ νέμονται Πίερας τε καὶ Ὀδόμακτι καὶ μάλιστα Σάτρασι».

τῶν ἀποικίων ἐπετευχάνετο ἢ ἀποσυμφόρησις τῆς πόλεως προτιμωμένων συνήθως, τῶν πτωχῶν, ἀλλὰ ἐπὶ πλεόν διὰ τούτων ἐπετευχάνετο ἢ μὴ ἀπόσπασις τῶν κληροῦχων ἐκ τῆς Μητροπόλεως, ἀλλ' ἐθεωροῦντο οὗτοι δημότια. Ἀθηναῖοι, δυνάμενοι γὰρ ἐκαστήσασιν ἐκεῖ ἅπαντα τὰ πολιτικά αὐτῶν δικαιώματα, κατέβαλον φόρους καὶ ἐστρατολογοῦντο μετὰ τῶν Ἀθηναίων, καὶ ὑπήγοντο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἀνωτάτων δικαστηρίων τῶν Ἀθηνῶν, πλὴν τῶν μικρῶν πταισμάτων, διὰ τὰ ὅποια ἐδικάζοντο ὑπὸ τῶν ἐπιτοπιῶν δικαστηρίων. Ἐπὶ πλεόν ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰς τελετὰς τῆς Μητροπόλεως, καὶ ἦσαν οὕτως εἰπεῖν ἐκπρόσωποι τῆς Μητροπόλεως εἰς τὴν καταληφθεῖσαν πόλιν καὶ προωθημένοι φρουραὶ αὐτῶν εἰς τὰς καταληφθείσας πόλεις καὶ ἐπίκαιρα σημεῖα τῶν ἐνδιαφερουσῶν τοὺς Ἀθηναίους περιοχῶν (1). Οἱ κληροῦχοι ἐδικαιοῦντο γὰρ ἐκμισθῶναι τοὺς κλήρους αὐτῶν.

— Ἐξ εὐρεθέντος ψηφίσματος ἀφροῦντος τὸν ἐποικισμὸν τῆς πόλεως Βρέας (2) ἐξάγεται ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἐλάμβανον ἰδιαίτερα μέτρα κατὰ τὴν ἀποστολὴν ἐκάστης κληρουχίας, καὶ ἐτηροῦντο ὠρισμένοι διατάξεις:

α) Ἡ τῆς θυσίας τὴν ὅποιαν ὤφειλε γὰρ ἐκτελέσῃ ἢ πόλις χάριν τοῦ νέου κτίσματος.

1) Ἄ ρ π ο κ ρ α τ ῖ ο υ. εἰς λέξιν κληροῦχοι. «Κληρουχικά ἂν λέγοι τὰ τῶν ἐκπεμφθέντων εἰς ἑτέραν χώραν, ἢν τινα θήποτε, κατὰ κληρουχίαν» πῶς γὰρ οἶον τε τὸν μὴ ἐπιδημοῦντα, Ἀθήνησι τριηραρχεῖν;».

— Θ ο υ κ υ β ῖ β ἦ ς Ρ. 50. «...Τοὺς β' ἄλλους ἀνδρας οὓς ὁ Πάχης ἀπέπεμφεν ὡς αἰτιωτάτους ὄντας τῆς ἀποστάσεως Κλέωνος γνώμη διέφθειραν οἱ Ἀθηναῖοι (ἦσαν δὲ ὀλίγοι πλείον χιλίων), καὶ Μυτιληναίων τεύχη καθέυλον καὶ ναῦς παρέλαβον. Ὑστερον δὲ φόρον μὲν οὐκ ἐτίξαν Ἀεσθίοις, κλήρους δὲ ποιήσαντες τῆς γῆς πλὴν τῆς Μηθυμναίων τρισχιλίους τριακασίους μὲν τοῖς θεοῖς ἱεροῦς ἐξείλον, ἐπὶ δὲ τοὺς ἄλλους σφῶν κληροῦχους τοὺς λαχόντας ἀπέπεμψαν' οἷς ἀργύριοι Λέσδιοι ταξάμενοι τοῦ κλήρου ἐκάστου τοῦ ἐνικουτοῦ δύο μῖθας φέρειν αὐτοὶ ἠγγάζοντο τὴν γῆν. Παρέλαβον δὲ καὶ τὰ ἐν τῇ ἡκείρω πολιτεία οἱ Ἀθηναῖοι ὅσων Μυτιληναῖοι ἐκράτουν, καὶ ὑπήκοον ὕστερον Ἀθηναίων».

— Σ τ ρ ἄ β ω γ. I. 445. β. «...Θεόταμος δὲ φησὶ Περικλέους χειρουμένους Εὐβοίαν τοὺς Ἰστιαεῖς καθ' ὁμολογίαν εἰς Μακεδονίαν μεταστῆναι, δυσχιλίους δ' εἰς Ἀθηναίων ἐλθόντας τὸν Ὀρεδὸν οἰκῆσαι, θῆμον ὄντα πρότερον τῶν Ἰστιαίων».

— Ἰ σ ο κ ρ ἄ τ ῖ ς. Π α ν η γ υ ρ ῖ κ ὄ ς. 107. «Ἐπεὶ ὦν προσήκει τοὺς εὐφρονούντας μεγάλην χάριν ἔχειν πολὺ μᾶλλον ἢ τὰς κληρουχίας ἡμῖν ὀνειδίξαι, δεῖ ἡμεῖς εἰς τὰς ἐρημουμένας τῶν πόλεων φυλακῆς ἕνεκα τῶν χωρίων ἀλλ' οὐ διὰ πλεονεξίαν ἐξεπέμψαμεν...».

— Π λ ο υ τ ἄ ρ χ ο υ Π ε ρ ῖ κ λ ῆ ς. XI. «...Πρὸς δὲ τούτοις χιλίους μὲν ἔστειλαν εἰς Χερρόνησον κληροῦχους, εἰς δὲ Νάξον πεντακασίους, εἰς δὲ Ἄνδρον ἡμίσεις τούτων, εἰς δὲ Θράκην χιλίους Βισαλταῖς συνοικήσαντας, ἄλλους δὲ εἰς Ἰταλίας οἰκοσιμένης Συδάρως, ἢν Θουρίους προσηγόρευσαν. Καὶ ταῦτα ἐπραττεν ἀποκοφίζων μὲν ἀργοῦ καὶ διὰ σχολῆν πολυπράγμονος ὄχλου τὴν πόλιν, ἐπανορθούμενος δὲ τὰς ἀπορίας τοῦ δήμου, φόβον δὲ καὶ φρουρὰν τοῦ μὴ νεώτερίζειν τι παρακατοιχίωσι τοῖς συμμάχοις».

— Δ ἰ ὀ ὄ ω ρ ο ς. XI. 88. «...Μετὰ δὲ ταῦτα ἐλθὼν εἰς Χερρόνησον (ὁ Περικλῆς) χιλίους τῶν πολιτῶν κατεκληροῦχησε τὴν χώραν. Ἄμα δὲ τούτοις πραττομένοις Ἰολμίδης ὁ ἕτερος στρατηγὸς εἰς τὴν Ἑβόειαν παρελθὼν... ἄλλοις χιλίοις πολίταις τὴν τῶν Νάξιων γῆν διένειμε».

2) Β Ρ Ε Α. Μία τῶν πόλεων τῆς Βισαλτίας εἰς τὴν ὅποιαν τὸ 444 - 443 π.Χ. οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ Περικλέους ἀπέστειλαν χιλίους κληροῦχους πρὸς συνοίκησιν μετὰ τῶν κατοίκων αὐτῆς Βισαλτῶν. Διὰ τούτου ἐπεδίωκον οἱ Ἀθηναῖοι γὰρ προσετακτισθῶν τοὺς κατοίκους τῆς πλουσίας εἰς ξυλείαν καὶ μέταλλα χώρας ταύτης. Εἶναι ἀγνωστον, πῶς ἀπέστειλαν κληροῦχους εἰς χώραν κατεχομένην ὑπὸ τῶν Μακεδόνων. Οὐδαὶς ἐξηγεῖ τοῦτο.

- β) Ἡ τῆς ἐκλογῆς δέκα γεωνόμων.
 γ) Ἡ τῆς ἀναθέσεως εἰς τὸν Ἀθηναῖον Εὐκλείδην (διὰ τὴν Βρέαν) ἔξουσίας αὐτοκράτορος πρὸς κτίσιν τῆς ἀποικίας.
 δ) Ἡ τῆς ὑποχρεωτικῆς συντηρήσεως τῶν προὔπαρξάντων ἐν τῇ ἀποικίᾳ ἱερῶν τεμενῶν.
 ε) Ἡ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀποστολῆς ὑπὸ τῶν ἀποίκων εἰς Ἀθήνας ἐνὸς ταύρου καὶ δύο προσβάτων κατὰ τὰ ἐκάστοτε Παναθήναια.
 στ) Ὁ καθορισμὸς τῶν ὑποχρεώσεων τῶν ἄλλων ἀποικίδων πόλεων πρὸς τὴν Βρέαν ἐν περιπτώσει κινδύνου αὐτῆς.
 ζ) Ἡ τῆς ρητῆς δηλώσεως ὅτι οἱ ἀποικοὶ θὰ εἶναι μόνον ζευγῖται καὶ θῆτες.
 η) Ἡ ἀναγραφή εἰς τὴν στήλην ἀπάντων τῶν ἀποίκων.
 θ) Ἡ ὑποχρεωτικὴ ἀναχώρησις ἀπάντων τῶν ἀποίκων ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν, καὶ ἄλλαι μικροτέρας σημασίας.

Διὰ τῶν ἀποικίων καὶ τῶν κληρουχιῶν, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπετεύχθη ὁ Ἑξελληνισμὸς τῆς Θράκης. Δι' αὐτῶν ηὐξήθη ἡ ἐπιμιξία μετὰ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος καὶ μετοχετεύθη ἐκεῖ ἀγνὸν Ἑλληνικὸν αἷμα καὶ γνησιότατος Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς.

Ε Π Ι Γ Α Μ Ι Α Ι.

Αἱ μεταξὺ ἐπισήμων Ἀθηναϊκῶν οἰκῶν καὶ Θρακῶν ἐπιγαμίαι, ἔρχονται νὰ ἐπιθεωραῖωσιν τὰ ἀνωτέρω. Θὰ μνημονεύσωμεν τινὰς τῶν τοιούτων ἐπιγαμιῶν, ἀναφερομένων ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Οὕτω:

— Ἡ σύζυγος τοῦ Μιλτιάδου τοῦ Μαραθωνομάχου καὶ μήτηρ τοῦ Κίμωνος, ἡ Ἥγησιπύλη, ἦτο θυγάτηρ τοῦ Θρακικοῦ βασιλέως Ὀλόρου (').

— Ὁ πατὴρ τοῦ Θουκυδίδου Ὀλόρος, πλὴν τοῦ Θρακικοῦ ὀνόματος, δὲν ἀποκλείεται νὰ ἦτο Θραξ, ἔγγονος τοῦ πρώτου Ὀλόρου, ἀλλὰ καὶ σύζυγον Θρασκῶν ἐνουμφεύθη (ὁ Θουκυδίδης) ἐκ Σκαπτῆς Ὑλῆς (').

3) Ἡ ρ ὀ β ο τ ο ς. ΣΤ. 39. «Μιλτιάδης τε βῆ ἴσχει τὴν Χερσόνησον πεντακοσίους βόσκων ἐπικούρους καὶ γαμέει Ὀλόρου τοῦ Θρηκίων βασιλέως τὴν θυγατέρα Ἥγησιπύλην...».

— Π λ ο υ τ ἄ ρ χ ο υ Κ ἰ μ ω ν. IV. «Κίμων ὁ Μιλτιάδου μητρὸς ἦν Ἥγησιπύλης, γένος Θρακτικῆς, θυγατρὸς Ὀλόρου τοῦ βασιλέως, ὡς ἐν τοῖς Ἀρχελάου καὶ Μελανθίου ποιήμασιν εἰς αὐτὸν Κίμωνα γεγραμμένοις ἱστορηταί.».

1) A m m i a n u s M a r c e l l i n i. Vita Thucydidis. εἰσαγωγή. «...ἠγάγετο δὲ γυναῖκα ἀπὸ Σκαπτῆς ὕλης τῆς Θρακικῆς πλουσίαν σφόδρα καὶ μεταλλα κεκτημένην ἐν Θράκῃ.».

— Σ. Β ο υ τ υ ρ ᾱ. Α ε ξ ἰ κ ὸ ν Ἰ σ τ ο ρ. καὶ Γ ε ω γ ρ. εἰς λέξιν θ ο υ κ υ δ ἰ δ ῆ ς. Ἰ ὁ μ. Β. σελ. 1360. ε κ β. 1871. «Θουκυδίδης ὁ μέγας ἱστορικός τῆς ἀρχαιότητος, Ἀθηναῖος, Ἀλιμύσιος τὸν δῆμον, ἐγεννήθη... ἐκ πατρὸς μὲν τοῦ Ὀλόρου φέροντος ὄνομα Θρακικόν, μητρὸς δὲ τῆς Ἥγησιπύλης, θυγατρὸς τοῦ συζύγου τοῦ Μεγάλου Μιλτιάδου τοῦ Μαραθωνομάχου, καὶ καταγομένης ἐκ Θράκης, κατὰ τὴν

— Ὁ Σιτάλκης ὁ βασιλεὺς τῶν Ὀδρυσῶν Θρακῶν, υἱὸς τοῦ Τήρεω, εἶχε λάβῃ ὡς σύζυγον τὴν ἀδελφὴν τοῦ Νυμφοδώρου τοῦ Πύθεω ἐξ Ἀδδήρων²⁾, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀποσταλῆ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐπέτυχε τὴν ὑπογραφὴν συμμαχίας μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Σιτάλκου.

— Ἡ μήτηρ τοῦ κυνικοῦ φιλοσόφου Ἀντισθένου τοῦ Ἀθηναίου, τοῦ γεννηθέντος τὸ 422 π.Χ., ἦτο Θραῖσα³⁾.

— Ὁ Ἰφικράτης, εἰς τῶν πλέον ἐνδόξων Ἀθηναίων στρατηγῶν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Θηβαϊκοῦ πολέμου, ὁ ὀργανωτὴς τοῦ στρατοῦ τῶν Ἀθηνῶν, ὁ τελειοποιήσας τὸν ὀπλισμὸν καὶ τὸν ἱματισμὸν αὐτοῦ, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων εἰς Θράκην πρὸς ἀΐξιν τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν, ἐνυμφεῦθη ἐκεῖ τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῶν Θρακῶν Κότυος τὸ 382 π.Χ. Μάλιστα ἡ γαμήλιος τελετὴ αὐτοῦ ἀπετέλεσε θέμα κομωδίας, εἰς τὴν ὁποῖαν ἀνεπαρίστατο ἡ ἀγορὰ τῆς πρωτεύουσας τοῦ Κότυος⁴⁾. Ἀπέκτιθεν ἐξ αὐτῆς υἱὸν τὸν Με-

— Ὁ Σεύθης ὁ βασιλεὺς τῶν Ὀδρυσῶν Θρακῶν, ὁ διαδεχθεὶς τὸν θεῖον αὐτοῦ Σιτάλκην, ἔλαβε ὡς σύζυγον τὴν ἀδελφὴν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περδίκκου, τὴν Στρατονίκην⁵⁾.

— Ὁ Κόνων, ὁ περιφημὸς στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, εἶχε σύζυγον Θραῖσαν, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέκτισε τὸν ἐπίσης ἐνδοξον στρατηγὸν τῶν Ἀθηναίων τὸν Τιμόθεον, ὁ ὁποῖος σκωπτόμενος διὰ τὴν μητέρα του, ἀπήντα ὅτι «καὶ χάριν γε αὐτῇ, φησὶν, οἶδα, ὅτι δι' αὐτὴν Κόνωνος εἰμι υἱός»⁶⁾.

μικρυρίαν τῆς Παιφίλης (Παρά Βελλίφ. Ν.Α. XV. 23), λογίας γυναικός, ἥτις ἤμαζεν ἐπὶ Νέρωνος... Πρὸς μητρὸς ὁ Θουκυδίδης ἀνήκεν εἰς τὸ ἐπιφανὲς γένος τῶν Φιλαϊδῶν, ὅπερ ἐθεράπευσεν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ πρεσβυτέρου Μιλτιάδου τὴν φιλίαν καὶ οἰκειότητα τῶν ἐν Θράκῃ φυλῶν καὶ ἡγεμόνων. Ὁ δὲ νεώτερος Μιλτιάδης, ὁ μέγας, ἔλαβε σύζυγον τὴν θυγατέρα βασιλέως τῶν Θρακῶν ὀνόματι Ὀλόρου, ἐξ ἧς ἐγεννήθη Κίμων καὶ ἡ Ἥγησιπύλη⁷⁾ ταύτην ἐνυμφεῦθη νεώτερος τις Ὀλόρος ἴσως ἔγγονος τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως τῶν Θρακῶν, ὅστις κατώρθωσε διὰ τῶν μέσων τῶν συγγενῶν αὐτοῦ νὰ πολιτογραφηθῆ ἐν Ἀθήναις. Τοῦ Ὀλόρου τούτου υἱὸς ἦτο ὁ Θουκυδίδης, ὅστις ὡς βλέπομεν ἀνήκεν εἰς ἰσχυρὰν καὶ ἐπιφανῆ οἰκογένειαν⁸⁾ κατεῖχε δὲ ἐν Θράκῃ τὰ πλουσιώτατα χρυσοφυχεῖα τῆς Σκαπτῆς ὕλης...».

2) Θ ο υ κ υ β ι δ η ς. Β. 29. «Καὶ ἐν τῇ αὐτῇ θέρῃ: Νυμφόδωρον τὸν Πύθεω, ἄνδρα Ἀδδηρίτην, οὗ εἶχε τὴν ἀδελφὴν Σιτάλκης, δυνάμενον παρ' αὐτῷ μέγα οἱ Ἀθηναῖοι πρότερον πολέμιον νομίζοντες πρόξενον ἐποίησαντο καὶ μετεπέμψαντο, βουλόμενοι Σιτάλκην σφίσι τὸν Τήρεω, Θρακῶν βασιλέα, ξύμμαχον γενέσθαι... οὐ δὲ ὄντα τὸν Σιτάλκην οἱ Ἀθηναῖοι ξύμμαχον ἐποιῶντο, βουλόμενοι: σφίσι τὰ ἐπὶ Θράκης χωρία καὶ Περδίκκων ξυνεξελεῖν αὐτόν».

3) Δ ι ο γ ε ν η ς Λ α ε ρ τ ι ο ς. VI. Α. «...ἐδόκει γὰρ εἶναι Ἀντισθένης Ἀντισθένης φιλόσοφος Θρακτῆς μητρὸς».

4) Cornelius Nepotis. Iphicrates. 3. «Menesthea filium reliquit, ex Thressa natum, Coti regis filla». γεσθέα.

5) Θ ο υ κ υ β ι δ η ς. Β. 101. «Τὸν δὲ Σεύθην χρύφα Περδίκκας ὑποσχόμενος ἀδελφὴν ἑαυτοῦ δώσειν καὶ χρήματα ἐπ' αὐτῇ προσπονεῖται... Περδίκκας δὲ ὕστερον Στρατονίκην τὴν ἑαυτοῦ ἀδελφὴν δίδωσι Σεύθῃ, ὥσπερ ὑπέσχετο».

6) Ἀ θ ἡ ν α ι ο ς. ΓΓ. 38. «Τιμόθεος δὲ ὁ στρατηγῆσας Ἀθηναίων ἐπιφανὸς ἐταίρος ἦν υἱὸς Θρακτῆς τὸ γένος, σεμνῆς δ' ἄλλως τοῦ τρόπου... Ὁ δὲ Τιμόθεος καὶ σκωπτόμενός ποτε ὅτι τισαύτης εἶη μητρὸς, καὶ χάριν γε αὐτῇ, φησὶν, οἶδα, ὅτι δι' αὐτὴν Κόνωνος εἰμι υἱός».

— Ὁ Χαρίδημος, δημαγωγός καὶ στρατηγός τῶν ἐν Ἀθήναις μισθωτῶν στρατευμάτων, ὡς καὶ ὑποστηρικτῆς τοῦ Θρακικοῦ βασιλέως Κότυρος τοῦ Α' καὶ εἶτα τοῦ Κερσοβλέπτου, ἐξ Ὀρειοῦ πόλεως τῆς Εὐβοίας, εἶχε συνδεθῆ καὶ οὗτος διὰ συγγενείας μετὰ τοῦ Κότυρος Α' λαδῶν μίαν τῶν θυγατέρων του ὡς σύζυγον.

— Καὶ ὁ μέγας Θεμιστοκλῆς, ὡς ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος, ἦτο υἱὸς Θρασκῆς γυναικὸς καλουμένης Ἀδρότῆος, καίτοι τοῦτο ἀμφισβητεῖται ὑπὸ ἄλλων, ὡς ὁ Φανίας, ὁ ὁποῖος ὑποστηρίζει ὅτι αὐτῆ ἦτο ἐκ Καρίας καὶ ὠνομάζετο Εὐτέρπη, ὁ δὲ Νεάνθης ὀνομάζει τὴν πόλιν Καρίας τὴν Ἀλικαρνασσόν. Ὁ Ἀμφιάρατος ὁμῶς εἰς τὸ περὶ ἐνδόξων ἀνδρῶν σύγγραμμα αὐτοῦ, παραθέτει δίστιχον, τὸ ὁποῖον μνημονεύει ὁ Πλούταρχος, ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι αὐτῆ ἦτο Θρασκῆ ('). Ὁ Πλούταρχος συνεχίζων γράφει ὅτι, διότι ἐθεωρεῖτο νόθος, δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ μετέχη τῶν ἀσκήσεων εἰς τὰς παλαιστρας, Ἀκαδημίαν καὶ Λύκειον, ἀλλ' ἐφοῦτα εἰς τὸ Κυνόσαργες, γυμνάσιον τοῦ Ἡρακλέους, ὅστις ἦτο νόθος μεταξὺ τῶν θεῶν, ὡς υἱὸς θνητῆς.

ΣΥΜΜΑΧΙΑΙ.

Αἱ πολιτικαὶ σχέσεις τῶν Θρακῶν μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, καὶ ἰδίᾳ τῶν Ἀθηναίων, ἦσαν φιλικώταται. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀνέκαθεν εἶχον συνάφην συμμαχίας μετὰ διαφόρων Θρακικῶν φυλῶν, καὶ τὰς ὁποίας συμμαχίας περὶ πολλοῦ ἀποιοῦντο. Κατὰ τὸ 431 π.Χ., οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέστειλαν τὸν πρόξενον αὐτῶν Νυμφόδωρον τὸν Ἀθδηρίτην εἰς τὸν βασιλέα τῶν Ὀδρουσῶν Θρακῶν Σιτάλκην πρὸς σύναψιν συμμαχίας. Οὗτος λόγῳ τοῦ συνδέσμου τὸν ὁποῖον εἶχε μετὰ τοῦ Σιτάλκου, εἶχε σύζυγον ὁ Σιτάλκης τὴν ἀδελφὴν τοῦ Νυμφόδωρου, ἐπέτυχε τὴν σύναψιν τῆς συμμαχίας (') διὰ τῆς ὁποίας ὁ Σιτάλκης ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Περδίκκου βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Ὁ Θουκυδίδης (Βιβλίον Β. ἀπὸ 25 - 101) περιγράφει λεπτομερῶς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην τοῦ Σιτάλκου, τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς ὡς καὶ τὴν συμπεριφορὰν τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Ἀθηναῖοι τὴν μετὰ τοῦ Σιτάλκου συμμαχίαν ἐθεώρουν ὡς τὴν πλέον ἀξιόσημείωτον. Ὁ Σιτάλκης ἐξ ἄλλου ὁ ἰσχυρὸς οὗτος βασιλεὺς τῶν Θρακῶν, ὑπερηγάπα τοὺς Ἀθηναίους, ἐξήτησεν δὲ ὅπως ὁ υἱὸς του Σάδοκος ἐγγραφεῖ ὡς Ἀθηναῖος πολίτης, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον

1) Π λ υ τ ἄ ρ χ ο υ Θεμιστοκλῆς. I. «Θεμιστοκλῆ δὲ τὰ μὲν ἐκ γένους ἀμυρότερα πρὸς δόξαν ὑπῆρχε πατὴρ γὰρ ἦν Νεοκλέους οὗ τῶν ἀγῶν ἐπιφανῶν Ἀθηναῖσι, Φρεαρρίου τῶν δῆμων ἐκ τῆς Αεοντίδου φυλῆς, νόθος δὲ πρὸς μητρός ὡς λέγουσιν: «Ἀδρότῆος Θρηύσιας γυνὴ γένος» ἀλλάττεισθεσθαί. — τὸν μέγαν Ἑλλήσιν φημί Θεμιστοκλέα». Φανίας μέντοι τὴν μητέρα τοῦ Θεμιστοκλέους οὗ Θρασκῆν, ἀλλὰ Κερῖννην, οὐδ' Ἀδράτῆος οὐνομα, ἀλλ' Εὐτέρπην ἀναγράφει. Νεάνθης δὲ καὶ πόλιν αὐτῆ, Ἀλικαρνασσόν».

1) Θ ο υ κ υ δ ῖ δ η ς. Β. 29. «...Ἐλθὼν δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Νυμφόδωρος τὴν τε τοῦ Σιτάλκου συμμαχίαν ἐποίησεν καὶ Σάδοκον τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀθηναῖον, τὸν τε ἐπὶ Θράκης πόλεμον ὑπεδέχετο κατὰλυσιν... οὕτω μὲν Σιτάλκης τε ὁ Τήρω, Θρακῶν βασιλεὺς ἐξήμιχτος ἐγένετο Ἀθηναίων καὶ Περδίκκης ὁ Ἀλεξάνδρου Μακεδόνων βασιλεὺς».

καὶ ἐγένετο δεκτόν. Ὁ Σάδοκος δὲ οὗτος μεταβάς εἰς Ἀθήνας, ἐξήτει ὅπως συμμετέχη ὡς Ἀθηναῖος πολίτης εἰς τὰς ἐορτὰς καὶ συμπόσια τῆς νέας αὐτοῦ πατρῴδος. Τόση δὲ ἦτο ἡ ἀγάπη τοῦ Σιτάλκου πρὸς τὰς Ἀθήνας, ὥστε ὁ Ἀριστοφάνης εἰρωνευόμενος αὐτόν, παρέστησεν εἰς τοὺς Ἀχαρνεῖς του τοῦτον γράφοντα εἰς τοὺς τοίχους τὸ ὄνομα τῶν Ἀθηναίων (Ἀχαρνεῖς, στ. 141 καὶ ἐξῆς).

Εἰς ἐπιγραφὴν εὑρεθεῖσαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηναίων τὸ 1889 ἀναγράφεται: ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι συνήψαν συμμαχίαν μετὰ τὸν βασιλέα τῶν Θρακῶν Ἐδρουτέλμην, ἐπὶ ἄρχοντος Μυστυχίδου, ἦτο: κατὰ τὸ ἔτος 386 - 385 π.Χ. Εἰς ἄλλην ἐπιγραφὴν εὑρεθεῖσαν ὁμοίως εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηναίων, ἀναφέρεται σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων ὁ βασιλεὺς τῆς Θράκης Κετρίπορις κατὰ τὸ ἔτος 354 π.Χ. Ὁμοίως μετὰ τὸν Κερσοδλέπτην τὸν βασιλέα τῶν Θρακῶν, σύγχρονον τοῦ Δημοσθένους, οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον συνάψη συμμαχίαν. Διὰ ταύτης παρεχωρεῖτο ὑπὸ τοῦ Κερσοδλέπτου ἢ Θρακικῆ Χερσονήσου εἰς τοὺς Ἀθηναίους πλὴν τῆς πόλεως Καρδίας. Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν δὲ τῆς συμφωνίας ταύτης οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεμφαν εἰς τὴν Θράκην τὸ 354 π.Χ. κατ' ἀρχὰς τὸν στρατηγὸν Χαθρίαν μετὰ μιᾶς τριήρου, καὶ κατόπιν Χάρητα μετὰ στόλου, ὁ ὁποῖος μάλιστα ἐξεπολιόρηκε καὶ κατέστρεψε τὴν Σηστὸν ἀρνούμενην γὰ ὑπαχθῆ ὑπὸ τοὺς Ἀθηναίους (?). Διὰ τὸν Κερσοδλέπτην τοῦτον καὶ τὸν Τήρην ἕτερον βασιλέα τῶν Θρακῶν, οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέστειλαν ψήφισμα εἰς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φιλίππον τὸν Β', διὰ τοῦ ὁποῖου τοῦ ἐγνώριζον, ὅτι οὗτοι ἦσαν Ἀθηναῖοι πολῖται: καὶ ὅτι δὲν πρέπει γὰ τοὺς ἐνοχλῆ. Τοῦτο κατέστη γνωστὸν ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Φιλίππου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἀναφερομένης ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους (?). Ὑπὸ τοῦ Εὐνοφῶντος ἀναφέρεται (?) ὅτι ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Θρασύβουλος ὁ Στειριεὺς παραπλέων τὰ Θρακικὰ παράλια ἐπὶ κεφαλῆς 40 τριήρων ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ βασιλεὺς τῶν Ὀδρουσῶν Μήδοκος ἢ Ἀμάδοκος εὐρίσκατο εἰς οὐχὶ καλὰς σχέσεις μετὰ τὸν Σεύθην τὸν κατέχοντα τὴν παραλίαν χώραν, ἐπεμδὰς ἐπέτυχεν ὄχι μόνον τὴν συνδιαλ-

2) Διόδορος. XVI. 34. «Χάρης δὲ ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγὸς εὐσπλαεὺς εἰς Ἑλλησποντον, καὶ Σηστὸν πόλιν ἐλὼν, τοὺς μὲν ἠδῶντας ἀπέσφαξε, τοὺς δ' ἄλλους ἐξηδραποδίσκατο. Κερσοδλέπτου δὲ τοῦ Κήτους διὰ τὴν πρὸς Φίλιππον ἀλλοτριότητα καὶ τὴν πρὸς Ἀθηναίους φιλίαν ἐγγχειρισάμενος τοῖς Ἀθηναίοις τὰς ἐν Χερσονήσῳ πόλεις πλὴν Καρδίας, ἀπέστειλεν ὁ δῆμος κληρούχους εἰς τὰς πόλεις».

1) Δημοσθένης. Ἐπιστολὴ Φιλίππου. 8. «Ἄλλὰ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ γράφετε ἐν τοῖς ψηφίσμασιν ἕμῳ προστάττοντες Τήρην καὶ Κερσοδλέπτην ἔχειν Θράκης ἄρχειν ὡς ὄντας Ἀθηναίους...».

— Ἀίσχίνης. Κατὰ Κτησιφῶντος περὶ στεφάνου. 61. «...ἐκδοτὸν δὲ πεποιηκότα Φιλίππῳ Κερσοδλέπτῳ τὸν Θράκης βασιλέα, ἀνδρα φίλον καὶ σύμμαχον τῆ πόλει...».

2) Εὐνοφῶντος Ἑλληνηκά. IV. 8. 25. «Οἱ δ' Ἀθηναῖοι... ἀνταπέμψουσι Θρασύβουλον τὸν Στειριεὺς οὐν τεσσαράκοντα ναυσίν... εἰς δὲ τὸν Ἑλλησποντον πλεύσας καὶ οὐδενὸς ἀντιπάλου παρόντος ἐνόμισε καταπράξει: ἔν τι τῇ πόλει ἀγαθόν. Καὶ οὕτω δὴ πρότον μὲν καταμαθὼν στασιάζοντας. Ἀμιθοκόντες τὸν Ὀδρουσὸν βασιλέα καὶ Σεύθην τὸν ἐπὶ θαλάττῃ ἄρχοντα ἀλλήλοισι μὲν διήλλαξεν αὐτούς, Ἀθηναίους δὲ φίλους καὶ συμμάχους ἐποίησε, νομίζων καὶ τὰς ὑπὸ τῇ Θράκῃ οἰκούσας Ἑλληνίδας πόλεις φίλων ὄντων τούτων μᾶλλον προσέχειν ἢ τοῖς Ἀθηναίοις τὸν νοῦν...».

λαγήν αὐτῶν ἀλλὰ καὶ τοὺς κατέστησε φίλους καὶ συμμάχους τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Σεύθης οὗτος ἦτο υἱὸς τοῦ Μαισάδου βασιλέως τῶν ἐν Θράκῃ Μελανδιτῶν, Θυνῶν καὶ Τρανυψῶν, καὶ ὁ ὁποῖος ἀνετράφη παρὰ τῷ θεῷ αὐτοῦ Μηδόκῳ ἢ Ἀμαδόκῳ βασιλεῖ τῶν Ὀδρυσῶν Θρακῶν, λόγῳ τῆς ἐκθρονήσεως τοῦ πατρὸς του πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Ὁ Σεύθης ὢν στρατηγὸς τοῦ Μηδόκου κατὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Ξενοφῶντος μετὰ τῶν Μυρίων εἰς Χρυσόπολιν, παρεκάλεσε τοῦτον ὅπως τὸν βοηθήσῃ πρὸς ἀνάκτησιν τῶν χωρῶν τῶν ὁποίων ἤρχεν ὁ πατὴρ του. Ὁ Ξενοφῶν τὸν ἐβοήθησε καὶ ἐπέτυχε τὴν ἀποκατάστασιν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς πατρῴας κληρονομίας. Οὗτος ἐπεριποιήθη τοὺς μυρίους καὶ ἀπεκάλεε τοὺς Ἀθηναίους συγγενεῖς³⁾. Κατὰ τὸ 399 π.Χ. οὗτος παρέσχε τὴν συνδρομὴν του εἰς τὸν Σπαρτιατὴν στρατηγὸν Δερκυλίδαν ἐναντίον τῶν Περσῶν καὶ διηκολύε τὴν διάθασιν αὐτοῦ μέσῳ τῆς Θράκης⁴⁾.

Πλὴν τῶν συμμαχιῶν τὰς ὁποίας οἱ Ἀθηναῖοι συνήψαν μετὰ τῶν Θρακῶν βασιλέων, αἱ ἀρχαῖαι συγγράφει, καὶ κυρίως ὁ Ἡρόδοτος, ὅτι κατόπιν χρησμοῦ τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν, τὸν ὅποιον ἔλαβον οἱ κάτοικοι τῆς Χερρονήσου Δόλογοι, κατόπιν τῆς πιέσεως τὴν ὁποίαν ὑφίσταντο ὑπὸ τῶν γειτόνων τῶν Ἀφινθίων, ἐξήτησαν ἀπὸ τοῦ Ἀθηναίου, κατεῖχε τότε τὴν ἀρχὴν ὁ Πεισιστράτος, οἰκιστὴν. Οἱ Δόλογοι συμφώνως πρὸς τὸν χρησμὸν ἔδει νὰ καλέσουν τὸν πρῶτον ὁ ὁποῖος θὰ προσεκάλεε: τοῦτους πρὸς φιλοξενίαν. Οὗτος ὑπῆρξεν ὁ Ἀθηναῖος Μιλτιάδης ὁ Κυψέλου. Ὁ Μιλτιάδης ἀφ' οὗ ἠρώτησε τὴν Πυθίαν, ἦτο δὲ δυσηρεστημένος κατὰ τοῦ Πεισιστράτου, λαθῶν τὴν ἄδειαν τοῦτου ἐδέχθη νὰ φύγῃ ἐξ Ἀθηνῶν. Ἀφ' οὗ ἔλαβεν ἐξ Ἀθηνῶν ὅσους ἤθελον νὰ μετασχεύουν τῆς ἀποδημίας ταύτης ἀπέπλευσε μετὰ τῶν Δολόγων εἰς τὴν Θρακικὴν Χερσονήσον, ἐνθα οἱ προσκαλέσαντες αὐτὸν Δόλογοι ἐγκατέστησαν αὐτὸν τύραννον⁵⁾. Τοῦτον ἀποθανόντα ἄτεκνον διεδέχθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Κίμωνος ὁ Στησαγόρας. Καὶ τοῦτου φονευθέντος ὀλίγον βραδύτερον, οἱ Πεισιστρατίδαι ἐπεμψαν ἀμέσως τὸν ἀδελφὸν τοῦ Στησαγόρου, τὸν Μιλτιάδην τὸν μετέπειτα Μακραθωνομάχον. Ὁ Ἡρόδοτος (Βιβλίον ΣΤ' καὶ κεφ. 34 - 42) περιγράφει λεπτομερῶς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. Οὕτω οἱ Ἀθηναῖοι κατέστησαν κύριοι τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου, τοῦ ἑξαιρετικοῦ τοῦτου σημείου, διὰ τοῦ ὁ-

3) Ξενοφῶντος, Κύρου Ἀνάβασις. VII. 2. 31. «Ἀκούσας ταῦτα ὁ Σεύθης εἶπεν ὅτι οὐδενὶ ἄν ἀπιστήσαιεν Ἀθηναίων» καὶ γὰρ ὅτι συγγενεῖς εἶεν εἰδέναι, καὶ φίλους εἶνους ἔφη νομίζειν».

4) Ξενοφῶντος Ἐλληνικά. III. 2. 9. «Ὁ δὲ Δερκυλίδας... ἐν εἰρήνῃ διαδύκει τὸν Ἑλλησποντον σὺν τῷ στρατεύματι: εἰς τὴν Ἐθρώπην, καὶ διὰ φίλιας τῆς Θράκης πορευθεὶς καὶ ἤμισθεὶς ὑπὸ Σεύθου ἀφικνεῖται εἰς Χερρονήσον...».

5) Ἱδριος. III. 2. 2. «...ἐλθὼν ὁ Δερκυλίδας εἰς τὴν Βιθυνίδα Θράκην ἐκεῖ διεχείμαζεν, ... ἐπειδὴ ἦλθον αὐτῷ παρὰ τοῦ Σεύθου πέρασθεν σύμμαχοι τῶν Ὀδρυσῶν Ἰππεῖς τε ὡς διακῶσιοι καὶ πελτασταὶ ὡς τριακῶσιοι, οὗτοι στρατοπεδευσάμενοι...».

1) Ἡρόδοτος. Στ' 33 - 34. «...Τῆς δὲ Χερρονήσου, πλὴν Καρδίας πόλιος, τὰς ἄλλας ἀπάσας ἐχειρώσαντο οἱ Φοίνικες. Ἐτυράνευε δὲ αὐτέων μέχρι ττε Μιλτιάδης ὁ Κίμωνος τοῦ Στησαγόρου, κτησαμένου τὴν ἀρχὴν ταύτην πρότερον Μιλτιάδεω τοῦ Κυψέλου τρόπῳ τοιφδε:...».

ποίου ἠλεγχον τὰς εἰσόδους τοῦ Ἑλλησπόντου. Οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τῶν συμμαχιῶν, τοῦ ἀποικισμοῦ, καὶ τῶν κληρουχιῶν ἀπέκτησαν ἰδιόζουσαν θέσιν εἰς τὴν Θράκην, ἣ ὁποία τοῖς ἐπρομήθευσεν στρατόν, σίτον, ξυλείαν ναυπηγήσιμον, πίσσαν καὶ δέρματα προϊόντα τῶν ὁποίων τόσον εἶχον ἀνάγκην. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐχρησιμοποιοῦν Θρακικὰ στρατεύματα εἴτε ὡς ἐπικουρικά εἴτε ἐπὶ μισθῶ. Ὁ Θουκυδίδης (²) ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὸν Σικελικὸν πόλεμον ἔφθασεν εἰς Ἀθήνας τμήμα Ἀρακῶν ἐκ 1300 ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ὁμοῦς ἐλλείψαι χρημάτων ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποστείλουν εἰς τὰ ἴδια.

ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΘΡΑΚΩΝ

Διὰ τῶν ἀποίκων τῶν Ἑλληνίδων πόλεων πατωρθώθη ὁ θαυμαστὸς ἐξελληνισμὸς τῶν Θρακῶν, μὲ κατεύθυνσιν ἐκ τῶν παραθαλασσίων περιοχῶν πρὸς τὸ ἐσωτερικόν. Ἡ διείσδυσις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ παιδείας καὶ τῆς λατρείας τῶν θεῶν, μεταδιδομένων κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῶν ἐμπόρων καὶ ἐν συνεχείᾳ τῶν ἐγκαθισταμένων ὡς ἀποίκων εἰς τὰς πόλεις τῶν Θρακῶν, διαπιστοῦται, μετὰ τὰς γενομένας ἀνασκαφάς, ἐκ τῶν εὐρυμάτων τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦνται ἐκ νομισμάτων καὶ ἄλλων εἰδῶν τὰ ὁποῖα φέρουν τύπους καὶ στοιχεῖα Ἑλληνικά. Ὡς σοβαρώτατον εὐρημα θεωρεῖται χρυσοῦς δακτύλιος εὐρεθεὶς τὸ 1912 εἰς ἀρχαιότατον τάφον παρὰ τὸ χωρίον Ἐξέροβον τῆς περιφερείας Βορρογράφου, μετὰ τῶν πόλεων Χατκόβου καὶ Φιλιππουπόλεως (βλέπε Θρακικά. Τόμ. 3ος τοῦ 1932, σελ. 72 καὶ 83 καὶ 197 - 223). Ἐπὶ τοῦ δακτυλίου (ἄνω τρογγύλη πλάξ) εἶναι γεγραμμένη ἐπιγραφή μὲ Ἑλληνικοὺς χαρακτῆρας, τῶν γραμμάτων εὐρισκομένων ἐν γραμμῇ καὶ μὴ διαχωριζομένων εἰς λέξεις (¹). Ἐκίνησε τὸ ἐνδιαφέρον τῶν γλωσσολόγων καὶ ἀρχαιολόγων τῶν διαφόρων ἐθνῶν. Ἄλλοι τούτων ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ ἐπιγραφή εἶναι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ ἄλλοι εἰς τὴν Θρακικὴν τοιαύτην, ἀλλὰ μὲ Ἑλληνικοὺς χαρακτῆρας. Ἐκ τοῦ τύπου τῶν γραμμάτων, ὑποτίθεται ὅτι προέρχεται ἐκ τῶν περὶ τὸν Εὐκλείδην χρόνων (400 π.Χ.). Καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικόν τῆς Θράκης καὶ βορειότερον ἀκόμη, ὡς εἰς τὴν Βερρόην, τὴν ἀρχαιοτάτην Σερδικὴν (Σόφριαν), τὴν περὶ τὴν Φιλιππούπολιν περιοχὴν, ἀνευρέθησαν ἐπιγραφαὶ ἀρχαίας ἐποχῆς, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπασαὶ Ἑλληνικαί, ὡς καὶ μνημεῖα καὶ ἀγάλματα Ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς, καθαρῶς τύπου Ἑλληνικοῦ. Ἀνευρέθησαν περὶ τὴν Φιλιππούπολιν ἀνάγλυφα παριστῶντα τὸν Ἀπόλλωνα, τὸν Γανυμήδη καὶ διάφορα ἄλλα Ἑλληνικὰ εἶδωλα. Ὁμοίως εἰς τὴν παρὰ τὸν Ἴστρον Νικόπολιν

2) Θ ο υ κ υ δ ῖ δ η ς. Ζ. 7. 27. «Ἀφίκοντο δὲ καὶ Θρακῶν τῶν μαχηροφόρων τοῦ Δικαοῦ γένους ἐς τὰς Ἀθήνας πελτασταὶ ἐν τῷ αὐτῷ θέρει τούτῳ τριακόσιοι καὶ χίλιοι...».

1) Ἐπὶ τοῦ ἀνευρεθέντος δακτυλίου ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή:
«Ρολιστενεαχσνερεναετιλτενησκαραξεδομεαυ
τιλεξυπταμηεραξηλτα».

εὑρέθησαν ἀνάγλυφα παριστώοντα τὴν "Ἡραν, τὸν Δίαν Κεραυνὸν ἀετοφόρον καὶ διάφορα ἄλλα Ἑλληνικοῦ τύπου καὶ τέχνης. Ὁ ἐξελληνισμὸς τῆς Θράκης ἐπῆλθε πολὺ πρῶτως καὶ ἐθεωρεῖτο ἡ Θράκη ὡς ἀναπόσπαστον τμήμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ἡ πρῶξις τοῦ Περικλέους, ὡς ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος (2) ὅταν ἀπεφάσισε γὰρ συγκαλέσῃ Πανελλήνιον Συνέδριον εἰς Ἀθήνας, ἀπεστάλησαν εἰκοσὶν ἄνδρες πρὸς τοὺς Ἑλληνας, ἐξ ὧν (5) πέντε εἰς τοὺς Ἴωνας καὶ Δωριεῖς τῆς Ἀσίας καὶ τῶν γήσων μέχρι τῆς Λέσβου καὶ Ρόδου, πέντε εἰς τὸν Ἑλλησπόντον καὶ Θράκην, πέντε εἰς τὴν Βοιωτίαν, Φωκίδα, Πελοπόννησον, Ἠπειρον, Ἀκαρνανίαν, καὶ πέτε εἰς τὴν Φθιώτταν καὶ Θεσσαλίαν.

Ἡ Ρωμαϊκὴ κατοχὴ ὄχι μόνον δὲν μετέβαλε τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα τῆς Θράκης, παρὰ τὴν καταδολφθεῖσαν προσπάθειαν πρὸς ἐκρωμαϊσμὸν αὐτῆς, ἀλλὰ τοῦναντίον διὰ τῶν κατασκευασθεισῶν ὁδῶν καὶ τῆς ἀσφαλείας τοῦ ἐμπορίου, κατέστησε δυνατὸν τὸν ἐξελληνισμὸν καὶ τῶν μὴ μέχρι τότε ἐξελληνισθεισῶν Θρακικῶν φυλῶν, κατοικουσῶν εἰς ἀπόρριπτα περὶ τὴν Ροδόπην καὶ τὸν Αἰμον τμήματα τῆς χώρας. Ὁ Γάλλος ἀρχαιολόγος DUMONT, ὁ περισσότερον ἀσχοληθεὶς μὲ τὴν ἔρευναν τῆς Θράκης ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης, καὶ ἐπιτοπίως ἐξετάσας τὰ ὑπάρχοντα στοιχεῖα, ἀναφέρει εἰς τὸ βιβλίον του DUMONT — HOMOLIE: MELANGES D' ARCHEOLOGIE ET D' EPIGRAPHIE, PARIS σελ. 201) ὅτι τὰ μνημεῖα τῆς καλῆς Ἑλληνικῆς ἐποχῆς οὐδόλως εἶναι σπάνια καὶ εἰς τὰ μέρη ἀκόμη τῆς ἀνωτέρας λεκάνης τοῦ Ἐὐφρου καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν χώραν τῶν Βεσσῶν. Ἐξ ἐπιγραφῆς Ἑλληνικῆς τοῦ τετάρτου ἢ τοῦ τρίτου π.Χ. αἰῶνος, εὑρεθείσης εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Θράκης, τὴν ἀρχαίαν πόλιν Βεσσαπάραν (παρὰ τὸ νῦν Τατάρ Παζαρτζίκ) ὁ ἀρχαιολόγος DUMONT ἐξάγει τὸ ἀσφαλές συμπέρασμα ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀπὸ τῆς ἀπωτέρας ταύτης ἐποχῆς ὠμιλεῖτο καὶ ἐγράφετο εἰς τὸ θάθος τῆς Θράκης, ὅτι ὁ πολιτισμὸς ἦτο Ἑλληνικὸς καὶ οὐχὶ Ρωμαϊκός, καὶ τὰ τιμητικὰ ψηφίσματα τῶν κυδερνητῶν τοῦ τόπου ἐγράφοντο εἰς τὴν Ἑλληνικὴν. Ἐπὶ τῆς

2) Π λ ο υ τ ἄ ρ χ ο υ Π ε ρ ι κ λ ῆ ς. XVII. «Ἀρχομένω τῶν Λακεδαιμονίων ἀχθεσθαι τῇ αὐξήσει τῶν Ἀθηναίων, ἐπαίρων ὁ Περικλῆς τὸν δῆμον ἐτι μᾶλλον μέγα φρονεῖν καὶ μεγάλων αὐτὸν ἀξιοῦν πραγμάτων γράφει ψήφισμα, πάντας Ἑλληνας τοὺς ἐπήποτε κατοικοῦντας Εὐρώπης ἢ τῆς Ἀσίας παρακαλεῖν, καὶ μικρὰν πόλιν καὶ μεγάλην, εἰς σύλλογον πέμπειν Ἀθήναζε τοὺς δουλευσομένους περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἱερῶν, ἃ κατέπρηξαν οἱ δάρβαραι καὶ τῶν θυσιῶν, ἃς ὀφείλουσιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος εὐξάμενοι τοῖς θεοῖς ὅτε πρὸς τοὺς δαρδάρους ἐμάχοντο, καὶ τῆς θαλάττης, ὅπως πλείους πάντες ἀδεῶς καὶ τὴν εἰρήνην ἄγωσιν. Ἐπὶ ταῦτα δ' ἄνδρες εἰκοσι τῶν ὑπὲρ πενήτηκοντα ἔτη γεγονότων ἐπέμφθησαν, ὧν πέντε μὲν Ἴωνας καὶ Δωριεῖς τοὺς ἐν Ἀσίᾳ καὶ νησιώτας ἄχρι Λέσβου καὶ Ρόδου παρεκάλουν, πέντε δὲ τοὺς ἐν Ἑλλησπόντῃ καὶ Θράκῃ μέχρι Βυζαντίου τόπους ἐπέησαν, καὶ πέντε ἐπὶ τούτοις εἰς Βοιωτίαν καὶ Φωκίδα καὶ Πελοπόννησον, ἐκ δὲ ταύτης διὰ Λακρῶν ἐπὶ τὴν πρόσοντον ἠπειρον ἕως Ἀκαρνανίας καὶ Ἀμβρακίας ἀπεστάλησαν οἱ δὲ λοιποὶ δ' Εὐβοίας ἐπ' Οἰτέους καὶ τὸν Μαλιέζ κόλπον καὶ Φθιώτας Ἀχαιοὺς καὶ Θεσσαλοὺς ἐπορεύοντο, συμπεσθόντες ἰέναι καὶ μετέχειν τῶν βουλευμάτων ἐπ' εἰρήνην καὶ κοινπραγίᾳ τῆς Ἑλλάδος. Ἐπράχθη δὲ οὐδὲν οὐδὲ συνήλθον αἱ πόλεις Λακεδαιμονίων ὑπεκνωθέντων, ὡς λέγεται, καὶ τὸ πρῶτον ἐν Πελοποννήσῃ τῆς πείρας ἐλεγευθείσσης».

Ρωμαϊκῆς κατοχῆς τῆς Θράκης ἀκόμη καὶ οἱ σταδιοδίκται οἱ τοποθετηθέντες εἰς τὰς κατασκευασθείσας ὁδοὺς, πρὸς κατάδειξιν τῶν ἀποστάσεων ἔφερον Ἑλληνικὰς ἐπιγραφάς, ὅπερ δεῖκνυει καὶ τὸ ὅτι ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας ὠμίλει καὶ ἔγραφε τὴν Ἑλληνικὴν. Τοιοῦτος σταδιοδείκτης ἀνευρέθη πρὸ πεντήκοντα ἔτων πλησίον τῆς ἀρχαίας πόλεως τῶν Βεσσῶν Βεσσαπάραι καὶ ὁ ὁποῖος φέρει ἐπιγραφὴν Ἑλληνιστὶ γεγραμμένην.

Ὁ Θραξ λόγιος Μυρτίλος Ἀποστολίδης ὁ ὁποῖος ἠρξαλόγη μετὰ τὴν γλῶσσαν τῶν Θρακῶν (1) γράφει τὰ ἑξῆς ἐπὶ τοῦ ἑξελληνισμοῦ τῆς Θράκης: «Ἡ» εἰς τοὺς Θράκας εἰσαγωγὴ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἤρξατο γινόμενη ἀναμφιδόλως μετὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἅμα τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ διὰ τῶν ἐπὶ τῶν παραλίων τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Βυζεῖνου Πόντου πολυαριθμῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, ἰδίως εἰς τοὺς ὁμόρους αὐταῖς Θράκας καὶ εἰς διηγεκῆ ἀποικίαν πρὸς τοὺς Ἑλληνας διατελοῦντας καὶ εἰς τὰς ἀύλας τῶν Θρακῶν βασιλείων. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ξενοφώντος (2) ὁ σύγχρονός του τῶν Θρακῶν βασιλεὺς Σεύθης ἐγγόει κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν Ἑλληνικὴν, «συνίει δὲ αὐτὸς Ἑλληνιστὶ τὰ πλεῖστα», ἀλλὰ καὶ ἄλλοι αὐτῶν βασιλεῖς, οἵτινες ἤλθον εἰς ἐπιγαμίαις μεθ' Ἑλληνίδων καὶ εἶχον στενὰς σχέσεις πρὸς τοὺς Ἑλληνας καὶ δὴ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, τὸ κοινωνικὸν ἀφρόγαλα τοῦ τότε ἀρχαίου κόσμου, καὶ περιεκυκλοῦντο ἐν τῇ αὐτῇ των ὑπὸ Ἑλλήνων στρατηγῶν καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων αὐλικῶν ἀκολούθων, οἷον ὁ Κερσοβλέπτης ὑπὸ τοῦ Ὁρείτου Χαριδήμου, ξεναγοῦ τῶν Ἀθηναίων, ὁ Βηρισάδης ὑπὸ Ἀθηνοδώρου τινὸς Ἀθηναίου, ὁ Ἀμαδόκος ὑπὸ τοῦ Σίμωνος καὶ Βιάνορος (3), ὁ Κόττις ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ Ἰφικράτους πάντως θα ἐλάλουν, ὡς καὶ οἱ περὶ αὐτοὺς ἐπίσημοι Θράκες, τὴν Ἑλληνικὴν A LA MODE. Μὴ τοιοῦτον τι δὲν συνέδρη καὶ εἰς πλείστους πολλῶν βραδύτερον ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς τῶν Βουλγάρων, οἵτινες ἐλάλουν καὶ ἔγραπον τὴν Ἑλληνικὴν ἕνεκα τῶν σχέσεων των πρὸς τὸ Βυζάντιον ἢ τῶν ἐπιγαμιῶν των μεθ' ἡγεμονίδων τοῦ Βυζαντίου ἢ καὶ τῆς ἀνατροφῆς των ἐν αὐτῷ;

Ἡ διάδοσις ὁμοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἀνὰ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Θράκης, ἣτις ἤρξατο κυρίως ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου διὰ τῶν στρατιωτικῶν καὶ ἐμπορικῶν ἐν αὐτῇ ἀποικιῶν του, ἐνσχύθη ἐπὶ ἔλξης τῆς Μακεδονοκρατίας διὰ τῆς συνεχοῦς ἐγκαταστάσεως ἐν αὐτῇ ἀποικίων ἐκ

1) Βλέπε «Θρακικά» Τόμος Γ. ἔκδοσις 1932. «ὑπὸ Μυρτίλου Ἀποστολίδου περὶ τῆς γλώσσης τῶν Θρακῶν». σελ. 194 - 197.

2) Ξενοφώντος Κύρου Ἀναβάσεως, VII. 6. 8. «Παρῆν δὲ καὶ Σεύθης βουλόμενος εἰσεῖναι τί πρᾶξῃσεται, καὶ ἐν ἐπηκόῳ εἰστήκει: ἔχων ἑρμηναῖα συνίει δὲ καὶ αὐτὸς ἑλληνιστὶ τὰ πλεῖστα».

3) Δημόστρινος, Κατὰ Ἀριστοκράτους. Ὑπόθεσις. «...Ὁ δὲ Κόττις παρέλαθε ποτε τὴν Χερρόνησον τὴν Ἀθηναίων οὖσαν. Καὶ τελευταίως κατέλιπεν ἵδον Κερσοβλέπτην, ὃς μετὰ τῶν δύο Βηρισάδων καὶ Ἀμαδόκου, τὴν βασιλείαν ἐμερίσκειτο. Εἶχε δὲ στρατηγὸν ὁ μὲν Κερσοβλέπτης ὡς συγγενῆ τὸν Χαριδήμον, ὁ δὲ Βηρισάδης τινὰ Ἀθηνοῶρον, Ἀθηναῖον φύσει, Ἀλωπεκῆθεν ὁ δὲ Ἀμαδόκος δύο στρατηγούς εἶχε, Σίμωνα καὶ Βιάνορα».

» τῆς κυρίας Ἑλλάδος, ὡς λ.χ. ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἀντιπάτρου τὸ 323 π.Χ.
 » κατὰ τὸν Διόδωρον (2) : «Τὴν δὲ πολιτείαν (τῶν Ἀθηναίων) μετέστησεν ἐκ
 » τῆς δημοκρατίας καὶ προσέταξεν ἀπὸ τιμῆσεως εἶναι: τὸ πολίτευμα καὶ τοὺς
 » μὲν κεκτημένους πλείω δραχμῶν δισχιλίων κυρίους εἶναι: τοῦ πολίτευματος
 » καὶ τῆς χειροτονίας, τοὺς δὲ κατωτέρω τῆς τιμῆσεως ἅπαντας ὡς παραχώ-
 » ρεις ὄντας καὶ πολεμικοὺς ἀπῆλασε τῆς πολιτείας, καὶ τοῖς δουλομένοις χῶ-
 » ραν ἔδωκεν εἰς κατοίκησιν ἐν τῇ Θράκῃ. Οὗτοι μὲν οὖν ὄντες πλείους τῶν
 » μυρίων καὶ δισχιλίων μετεστάθησαν ἐκ τῆς πατρίδος...». Οὕτω δὲ ὡς ἐκφαί-
 » νεται ἀπὸ τινῶν ἐπιγραφῶν οἱ Θράκες ἐνιαχοῦ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἐλάλουν καὶ
 » ἔγραφον ἑλληνιστὶ ἀπὸ τοῦ τρίτου ἤδη π.Χ. αἰῶνος, πιθανῶς δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ
 » τετάρτου (3). Αὐτονόητον δὲ ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν ἀποικίων, τ. ἔ. πάντων τῶν
 » παραλίω τῆς Θράκης ἄτε ὑπὸ Ἑλλήνων συγκαροτσυμένων, ἦτο ἀνάκαθεν ἡ
 » Ἑλληνική. Βραδύτερον ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς Ρωμαϊκοκρατίας ἡ γλῶσσα ἐν
 » τῇ Ἰδίῳ-Θράκῃ, τ. ἔ. ἐν τῇ ἐντεῦθεν τοῦ Αἴμου, εἶναι ἀπανταχοῦ Ἑλληνική,
 » ἐξ οὗ φαίνεται: ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς συνετέλεσε τὸ ἐκπολιτιστικὸν τοῦ ἔργου ἐν
 » αὐτῇ. Αἱ Λατινικαὶ ἐπιγραφαὶ εἶναι: σπανιώταται ἐν αὐτῇ καὶ αὐταὶ ἀνήκου-
 » σιν εἰς μνημεῖα Ρωμαϊκῶν Λεγεώνων: ἐνίοτε ὅδὲ τὸ ἐπιτιμήσιον ἐπισήμου Ρω-
 » μαίου, ἀποθανόντος ταφέντος ἐν τῇ Θράκῃ, εἶναι: Λατινικόν, ἀκολουθεῖται
 » ὅμως ὑπὸ Ἑλληνικῆς μεταφράσεως διὰ τὸ ἀκατάληπτον ἀναμφιδόλως τῆς
 » Λατινικῆς γλώσσης. Ἀναμνηστικαὶ δὲ στήλαι: τινὲς καὶ πλάκες ἱστορικῶν
 » γεγονότων εἶναι γε. ραμμμένα: ἐν τῇ Λατινικῇ κατὰ πολιτικὴν ἀνάγκην διὰ τὸ
 » ἐπίσημον τῆς γλώσσης καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ διὰ τὸ ἀκατάληπτον τῆς πρώτης.
 » πᾶσαι δὲ αἱ ἄλλαι: ἐπιγραφαί, δημόσιαι τε καὶ ἰδιωτικαί, καὶ αὐταὶ αἱ θαρ-
 » ρακίζουσαι, αἱ ὑπὸ τῶν ἀγροίκων Θρακῶν συντεταγμένα, ὡς ἔχουσαι γνήσια
 » Θρακικὰ κύρια ὀνόματα καὶ τοπωνύμια ὑπὸ Ἑλληνικὴν μορφήν, εἶναι: Ἑλ-
 » ληνικαὶ (4), οὐδεμία ἐν τῇ Θρακικῇ γλώσσῃ. Ἐκ τῶν ὑπὲρ τὰς 560 ἐπιγρα-
 » φῶν τῆς συλλογῆς DUMONT 43 μόνον εἶναι: Λατινικαί, 12 Ἑλληνολατινι-
 » καὶ καὶ αἱ λοιπαὶ πᾶσαι: Ἑλληνικαὶ (5), ἐνῶ ἐν τῇ ἐκείθεν τοῦ Αἴμου χώρα,
 » δηλαδὴ τῇ Μοισίᾳ, ἐπεκράτησεν ἡ Λατινικὴ γλῶσσα καὶ σπανίζουσι: αἱ
 » Ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ πλὴν ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς καὶ Ἑλληνορωμαϊκαῖς ἀποικί-
 » κίαις (οἷον ἐν Νικοπόλει, Παγταλίᾳ, Σερδικῇ). Ἐν δὲ τῇ τοῦ CAGNAT
 » συλλογῇ τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Θράκης τῶν ἀφορωσῶν εἰς τὰ Ρωμαϊκὰ πρά-
 » γματα κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν τῆς (6) ὑπὲρ τὰς 1000, σχεδὸν πᾶσαι: εἶναι: Ἑλ-
 » ληνικαὶ καὶ τούτων αἱ πλείους: δημόσιαι, διότι: εἶναι: ψηφίσματα πόλεων τῆς

2) Διόδωρος. XVIII. 18.

2) Dumont—Homolle. Mélanges d'epigraphie κλπ. σελ. 322.

3) Dumont—Homolle, ὡς ἄνω, σελ. 213 κ. ἔξ.

2) Τοῦ ἰδίου. ὡς ἄνω. σελ. 188.

5) Cagnat, Inscriptions graecae ad res romanas pertinentes. Τόμ. 1ος, Paris Thracia et Moesia inferior.

» τε Μοισίας καὶ τῆς Θράκης ἢ ἀναθηματικαὶ ἢ ἱστορικαί.

» Ἐπὶ τῆς Ρωμαϊκῆς λοιπὸν κυριαρχίας δυνατὸν γὰρ ρηθῆ ἄσφαλῶς ὅτι οἱ
 » Θραῖκες — Θραῖκας δὲ λέγοντες ἐνταῦθα ἐννοοῦμεν τοὺς μεταξὺ Αἴμου, Ρο-
 » δόπης καὶ τῶν θαλασσῶν Αἰγαίου καὶ Εὐξείνου Πόντου οἰκούντας ἦσαν ἐξελ-
 » ληνισμένοι· καὶ οὐ μόνον ἐλάλουν, ἀλλὰ καὶ ἔγραφον καὶ καλλιπεῶς μάλιστα
 » τινὲς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Μαρτύριον δὲ τῆς καλλιπειῆς πλὴν ἐνίων
 » εὐρεθέντων ἐπιτυμβίων ἐλεγείων ἢ ἀναμνηστικῶν εἶναι· καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν
 » Ὀδρουσῶν καὶ ποιητῆς ἦμα Κότυς ὁ Ε΄. (12 - 17 μ.Χ.), ὅστις τοσοῦτον δε-
 » ξιώως ἐχειρίζετο τὴν Ἑλληνικὴν, ὥστε ὁ ποιητῆς Ὀβίδιος (1) λέγει ὅτι, ἐὰν
 » ἀπὸ τῶν στίχων του ἀφῆρητο τὸ ὄνομά του, ἦτο φθόνιατον γὰρ ὑποθέσῃ τις ὅτι
 » οὗτοι ἦσαν ἔργον Θρακῶς. Ἐκ τούτου λοιπὸν εἰκάζομεν ὅτι ἡ Θρακικὴ γλῶσ-
 » σα πρὶν ἢ καλιεργηθῆ καὶ τύχη γραφῆς ἐξετοπισθῆ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐν τε
 » τῷ πολιτικῷ καὶ κοινωνικῷ βίῳ, πιθανῶς ὅμως παρέμενε λαλουμένη παρὰ
 » τοῖς πολλοῖς τοῖς ἀγρόταις καὶ τοῖς ὄρειοις Θραξίν εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλους
 » ἰσχέσεις...» (παραθέτει· παράδειγμα τοὺς Κουσοδράχους τοὺς διαδιούοντας εἰς
 » τὴν Ἑλλάδα, τὴν Βουλγαρίαν)».

Τὰ ἀνωτέρω ἔρχονται γὰρ ἐπιθεβαιώσουν, περὶ πρῶτον ἐξελληνισμοῦ τῶν
 Θρακῶν καὶ τὰ εὐρεθέντα νομίσματα. Εἰς πολλὰ Θρακικὰ νομίσματα τῆς Ρω-
 μαϊκῆς ἐποχῆς ἀναπαρίσταται ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους ὑπὸ τὴν μορφήν
 τοῦ εἰς Ὀλυμπίαν ὑπάρχοντος, ὁ δὲ Ἀπόλλων ὡς Λύκιος ἢ Σαυροκτόνος. Γε-
 νικῶς τὰ νομίσματα τῆς Θράκης τὰ κοπέντα ὑπὸ τῶν Θρακῶν βασιλέων ἀπὸ
 τοῦ 400 π.Χ. καὶ ἐνεῦθεν φέρουν ἐπιγραφὰς Ἑλληνιστί, π.χ. ὁ υἱὸς τοῦ Σεύ-
 θου Κότυς ὁ Α΄. (383 - 360 π.Χ.) ἔκοψε νομίσματα εἰς τὴν τότε πρωτεύουσαν
 αὐτοῦ Κυφέλας (Κύψαλα) τὰ ὅποια πλὴν τῶν ἄλλων διακριτικῶν ἔγραφον
 τὴν λέξιν ΚΟΤΥΟΣ ἢ ΚΟΤΥ ἢ ΚΟΤΟ. Τὰ νομίσματα τοῦ Κότυος τοῦ Β΄.
 ζήσαντος τὴν ἐποχὴν τοῦ Περσέως (168 - 162 π.Χ.) γράφουν τὴν λέξιν ΚΟ-
 ΤΥΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗ (P) καὶ εἰκόνα τοῦ Ἡρακλέους. Τοῦ Κότυος τοῦ Γ΄. φίλου
 τοῦ Πομπηίου, βασιλεύσαντος ἀπὸ τοῦ 57 - 48 π.Χ. τὰ νομίσματα φέρουν τὰς
 λέξεις ΚΟΤΥΟΣ ἢ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΟΤΥΟΣ. Τοῦ Κότυος τοῦ Δ΄. ὅστις ἦτο
 φίλος τοῦ Αὐγούστου καὶ ἐδασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 12 - 19 μ.Χ. τὰ κοπέντα νομί-
 σματα φέρουν τὴν ἐπιγραφὴν ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΟΤΥΣ. Ἐξ ὄλων τούτων τῶν νο-
 μισμάτων ἔχουν ἀνευρεθῆ. Ὁ Κότυς ὁ Ε΄. ἦτο πολὺ μορφωμένος καὶ τὰ μάλιστα
 ἐθεράπευε τὰς Μούσας. Εἰς τὰ ἀνάκτορά του συνεχέντρον τοὺς ἐπιφανεῖς Ἑλ-
 ληνας καὶ Ἀσίνους ποιητάς, περὶ αὐτοῦ βέδ Ὀβίδιος (1) ἔγραφεν εἰς ἐπιστο-
 λὴν σταλεῖσαν εἰς αὐτόν ὅτι· πρέπει γὰρ ὑπερηφανεύεσθαι ἢ Βιστονίς χώρα δι-
 αὐτόν. Μεταξὺ τῶν τελευταίων βασιλέων τῆς Θράκης ἀναφέρεται καὶ ὁ Ρομη-
 τάλκης, ὁ ὅποιος εἶχε πολιτογραφηθῆ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸ 27 π.Χ.

1) Ovidii. Epistulae ex Ponto, II, 9.

2) Ovidii. Epistola IX Cotyi regi: Nove sub hic tractu vates unicus Orpheus Bistonis ingenio terra superba tuo est.

Εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐφημερίδα Ἀθηνῶν (τόμ. Β'. σελ. 203) ἀναγράφεται ὅτι: πολλαχοῦ τῆς Θράκης ἀνευρέθησαν πολυάριθμα νομίσματα τοῦ Φιλίππου Β'. καὶ τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου καὶ ἀρκετὰ τοῦ Λυσιμάχου, ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται, διὰ πολλοστὴν φορὰν, ἡ εὐρυτάτη ἐπέκτασις τῶν σχέσεων τῆς Θράκης μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἀνευρέθησαν ἀναθήματα Θρακῶν, ἰδίως τῶν ἐκ Θράκης Μενδαίων, Βυζαντίων καὶ ἄλλων⁽²⁾. Ἡ περίφημος ἐταιρεία ἐκ Θράκης Ροδόπη ἢ Ροδῶπις ἢ ὁποῖα τέλος κατέστη σύζυγος βασιλείως τῆς Αἰγύπτου καὶ τάφος τῆς ὁποίας εἶναι ἢ μία ἐκ τῶν σπουδαιότερων πυραμίδων, ὡς λέγει ὁ Στράβων⁽³⁾ ὅστις λεπτομερῶς περιγράφει τοῦτο, εἶχεν ἀναθέσει πολλοὺς ὀφειλίσκους εἰς τὴν Μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Ὁ Ἡρόδοτος (Β. 134 - 135) ἀναφέρει τὸ γεγονός τῆς Θράσεως Ροδῶπιδος κατ' ἄλλον τρόπον.

ΛΑΤΡΕΙΑ ΤΩΝ ΘΕΩΝ.

Ἐτερον γεγονός τὸ ὁποῖον ἐπιμαρτυρεῖ τὸ ὁμόφυλον τῶν Θρακῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ τὸν ἑξῆλληνισμόν αὐτῶν εἰς τοὺς ἀπωτάτους χρόνους εἶναι καὶ ἡ λατρεία τῶν Θεῶν. Οἱ Θράκες, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ἦσαν πολυθεῖσται. Οἱ Θράκες, ὡς καὶ οἱ πολεμικοὶ, ὡς ἀγαπῶν τὴν οἰκονομίαν καὶ ἀσχολούμενος μὲ τὸ κυνήγιον, τὸ ὁποῖον ἦτο ἄφθονον εἰς τὴν χώραν, ἐπεριόριζον τὴν λατρείαν τῶν εἰς τοὺς προστάτας τούτων θεῶν Ἄρην, τὸν Διόνυσον καὶ τὴν Ἀρτέμιδα. Ὁ Ἡρόδοτος γράφει ὅτι: ἐλάτρευον μόνον τοὺς θεοὺς τούτους, καὶ οἱ βασιλεῖς ἐπὶ πλέον τὸν Ἑρμῆν ἐκ τοῦ ὁποίου ἔλεγον ὅτι ἤλκον τὴν καταγωγὴν⁽¹⁾, καὶ τοῦτο φαίνεται διότι εἶχον τὸ μονοπώλειον τοῦ ἐμπορίου. Ἡ Θράκη θεωρεῖται ὡς ἡ κοίτις τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου, ἀναφέρεται δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὀμήρου. Μᾶλλον διαδεδομένη ἦτο εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ροδόπης καὶ περὶ τὰ Ἄσθηρα. Τὸ ἱερόν τοῦ Διονύσου, ὡς δεδαισῖ καὶ

2) Π α υ σ α ν ἰ α ς. Ἡ λ ε ἰ α κ α. V. 27. 12. «Τῶν δὲ ἐν Θράκῃ Μενδαίων τὸ ἀνάθημα ἐγγύτατα ἀφίκετο ἀπατήσαι με ὡς ἀνδρὸς εἰκῶν εἰς πεντάθλου» καὶ καίται: μὲν παρὰ τὸν Ἥλειον Ἀναχυίδαν, ἔχει δὲ ἀλτήρας ἀρχαίους. Ἐλέγετον δὲ ἐπ' αὐτὸ γεγραμμένον ἔστι ἐπὶ τοῦ μηροῦ «Ζηνὶ θεῶν βασιλεῖ μ' ἀκροθίνιον ἐνθάδ' ἔθηκον — Μενδαῖοι, Σίπτην χερσὶ διασάμενοι!». Τὸ μὲν θῆ Θράκιόν τι εἶναι: πείρος καὶ πόλις ἔοικεν, ἢ Σίπτη, Μενδαῖοι δὲ αὐταῖς γένος τε Ἑλληνικόν καὶ ἀπὸ Ἴωνίας ἔστί, οἰκοῦσι δὲ ἀπὸ θαλάσσης ἄνω τῆς πρὸς Αἴνῃ πόλει».

Ἐ ὁ Ἡ ἰ ἰ ο ς. Ἡ λ ε ἰ α κ α. Β'. VI. 15. 7. «...ἀναθήματα ἴστω τις Βυζαντίων ὄντας».

— Σ τ ρ ά β ω ν. ΙΖ. 808. 33. «...λέγεται δὲ τῆς ἐταιρίας τάφος γεγονός (ἢ μία τῶν πυραμίδων) τῆς Αἰγύπτου) ὑπὸ τῶν ἑραστῶν, ἢν Σαπφὴ μὲν ἢ τῶν μελῶν ποιήτρια καλεῖ Δωρίκην, ἔρωμένην τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς Χαράξου γεγενηίαν, οἶνον κατὰγοντος εἰς Νάχαρτιν Λέσβιον κατ' ἐμπορίαν, ἄλλοι δὲ Ροδῶπιν» μυθεύουσι δ' ὅτι: λουμένης αὐτῆς ἐν τῶν ὑποσημάτων...».

1) Ἡ ρ ό δ ο τ ο ς. Ε. 7. «...θεοὺς δὲ σέβοντι μόνον τοὺς δε, Ἄρεα καὶ Διόνυσον καὶ Ἄρτεμιν οἱ δὲ βασιλεῖς αὐτῶν, πάρεξ τῶν ἄλλων πολιητέων σέβοντι: Ἑρμῆν μάλιστα θεῶν καὶ ὁμνῶσι: μῦθον τοῦτον καὶ λέγουσι: γεγονός: ἀπὸ Ἑρμῆω ἔκλυτος».

ὁ Ἡράκλειτος⁽²⁾ ἦτο κατασκευασμένον ἐπὶ τοῦ Αἴμου. Ἐπίσης ἱερὸν τοῦ Διονύσου ὑπῆρχεν εἰς τὴν Ροδόπην, εἰς τὴν χώραν τῶν Βεσσῶν. Τὸ ἱερὸν τοῦτο ἐγένετο αἰτία μακροῦ πολέμου μεταξὺ Βεσσῶν καὶ Ρωμαίων, ὅταν ὁ ὕπατος Κράσσος ἀφῆρασε τοῦτο μετὰ τῆς περιοχῆς του ἐκ τῶν Βεσσῶν καὶ τὸ παρεχώρησεν εἰς τοὺς Ὀδρύσας⁽³⁾. Ἱερεὺς τοῦ Διονύσου κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ὁ ὅποιος ἐξῆλπε τοὺς Βεσσούς πρὸς ἐξέγερσιν κατὰ τῶν Ρωμαίων ἦτο, ὡς ἀναφέρει Δίων ὁ Κάσιος⁽⁴⁾, ὁ Βολογέζος ἢ Οὐολόγαισος. Οἱ Βέσσοι κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ἠττήθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Λουκούλλου τὸ 73 π.Χ. θραδύτερον ὑπὸ τοῦ Ὀκταβίου, ἀλλὰ τελείως ὑπετάγησαν θραδύτερον ἐπὶ Αὐγούστου ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ Πίσονος μετὰ τριετῆ σκληρὸν ἀγῶνα. Πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου ἐτελοῦντο ἑορταί τὰ «Διονύσια» εἰς τὰ Ἄσθηρα ἔνθα ὑπῆρχε καὶ ναὸς αὐτοῦ. Ἐπίσης ὁ Διόνυσος ἐλατρεύετο καὶ εἰς τὴν Χερσονήσον, εἰς τὴν Ἀλωπεκόνησον, καὶ Μάδουτον. Νομίσματα ἀνευρεθέντα τῆς Μαρωνείας, τῆς Νικοπόλεως πρὸς Νέστον, καὶ ἄλλων πόλεων φέρουν κεχαραγμένην τὴν μορφήν τοῦ Διονύσου. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω θεῶν, ἐλατρεύοντο εἰς τὴν Θράκην καὶ ἄλλοι ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ δωδεκαθεοῦ. Ἐξ εὐρεθέντων μνημείων πιστοποιεῖται ὅτι ἐλατρεύετο καὶ ὁ Ζεὺς καὶ ὁ θεὸς τοῦ ἡλίου ὁ Ἀπόλλων. Ἐκ πολλῶν νομισμάτων ἀνευρεθέντων εἰς τὴν Θράκην ἔνθα ὁ Ἀπόλλων παρίσταται ὡς λύκιος ἢ Σαυρακτόνος, φαίνεται ὅτι οὗτος ἐτιμάτο ἰδιαιτέρως. Εἰς τοῦτο συνετέλεσαν αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι αἱ ὁποῖαι εἰσῆγαγον τὴν λατρείαν τοῦ θεοῦ τούτου. Εἰς νομίσματα τῆς Μαρωνείας ἀπεικονίζονται ὁ ἵππος καὶ τὸ ἡλιετρόπιον ἄνθος ἐμβλήματα τοῦ Ἀπόλλωνος. Παρὰ τῶν Βεσσῶν πρὸ τοῦ τρίτου π.Χ. αἰῶνος εἶχεν ἀνεγερθῆ ἡ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἀνάγλυφα ἀπεικονίζοντα τὸν θεὸν ἀνευρέθησαν καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Φιλιππουπόλεως. Ἐξ Ἑλληνικῆς δὲ ἐπιγραφῆς εὐρεθείσης εἰς Βεσσαπάραν ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης, ἐξάγεται ὅτι καὶ ἐκεῖ ἐλατρεύετο καὶ ὁ Ἀπόλλων μετὰ τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Ἄρεως. Ἐπίσης εἰς τὴν Μεσημβρίαν τοῦ Πόντου ἐλατρεύετο ὁ Ἀπόλλων, εἰς τὸ ἱερὸν δὲ αὐτοῦ κατετίθεντο τὰ χαρακτηριστὰ φηγίσματα⁽¹⁾. Εἰς 40 Ἐκκλησίας, ἐξ ἐπιγραφῆς ἐπὶ εὐρεθείσης πλακῶς, φαίνεται ὅτι καὶ ἐκεῖ ἐλατρεύετο ὁ Ἀπόλλων τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε καὶ ναὸς. Ὁμοίως καὶ εἰς τὴν πόλιν Ἀπολλωνίαν, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, ἐλατρεύετο ὁ Ἀπόλλων, ὑπῆρχε δὲ ναὸς καὶ ἄγαλμα τοῦ Θεοῦ⁽²⁾ τὸ ὁποῖον ὁ Μάρκος Λεύκολλος ἀπήγαγε καὶ μετέφερεν εἰς τὸ

2) Ἡ ρ ά κ λ ε ι τ ο ς. FR. 19. «Κατασκευάζεται (τὸ ἱερὸν) ἐπὶ τῆς Θράκης ἐπὶ τοῦ καλομένου Ἀΐμου ὅπου δὴ τινὰς ἐν σκυσίῳ ἀναγραφὰς εἶναι, φασί, ἃς ἐγραψεν ὁ Ὀρφεύς».

3) Δ ί ω ν ὁ Κ ά σ σ ι ο ς. LI. 25. «Κατὰ τὴν χώραν, ἐν ἣ τὸν θεὸν ἀγάλλουσιν ἐχρήσατο (εἰς τοὺς Ὀδρύσας) Βησσούς τοὺς κατέχοντας αὐτὴν ἀφελόμενος».

4) Δ ί ω ν ὁ Κ ά σ σ ι ο ς. Ἱ σ τ ο ρ ί α Ρ ω μ α ί ω ν. XIV. 34. «Οὐολόγαισος Θραξέβησος ἱερεὺς... τοῦ Διονύσου».

1) Σ π. Σ α κ ε λ λ α ρ ῖ ά θ η ς. Π ε ρ ῖ Θ ρ ά κ η ς. Ψ ή φ ι σ μ α 85. Μ ε σ η μ β ρ ί α ς. «Ἐδόξε τῶ βουλῆ καὶ τῶ δάμφ... τὸν δὲ τιμὴν ἀναγράφοντα τὸ φηγίσμα τοῦτο εἰς τὴ λαμῶνα λευκοῦ λίθου ἀναθήμεν εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος».

Καπιτώλιον. Ὁ Ζεὺς ἐλατρεύετο εἰς τὸν Αἶνον καὶ ἐκαλεῖτο Ἀγοραῖος. Εἰς τὸ ἄκρον τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου ὑπῆρχε θωμὸς τοῦ Διὸς τοῦ Ὀρίου. Οὕτως ὀνομάζετο καὶ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἔνθα ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Θεοῦ ἐτελοῦντο τὰ «ἔρια καὶ ὀρόσημα» (2). Εἰς τὸ Βυζάντιον ὁμοίως ἐλατρεύετο ὁ Ζεὺς, ὑπῆρχε δὲ θωμὸς τοῦ «Ἰππίου Διὸς» εἰς τὸν χώρον τὸν καλούμενον Ζεῦ-ξίππον, ἔνθα κατὰ τὸν Ἡσύχιον ὁ Ἡρακλῆς ἐδάμασε τοὺς ἀγρίους ἵππους τοῦ Διομήδους. Ἐξ ἐπιγραφῶν ἀνευρεθεισῶν καὶ ἄλλων μνημείων ἐξάγεται ὅτι ὁ Ζεὺς ἐλατρεύετο καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Θράκης, ὡς εἰς Φιλίππουπολιν, εἰς Νικόπολιν παρ' Ἰστρον καὶ εἰς ἄλλας πόλεις. Εἰς νομίματα ἀπεικονίζεται ὁ Ζεὺς ὡς Κεραυνὸς ἀετοφόρος, ὡς ἐλατρεύετο καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς νοτίου Ἑλλάδος. Ὁ Ἄρης ἐλατρεύετο κυρίως ὑπὸ τῶν Ὀδρυσῶν τῆς πλέον πολεμικῆς, ἴσως, φυλῆς τῶν Θρακῶν καὶ τῶν Γετῶν, ὁ δὲ Τζέτζης γράφει ὅτι οἱ Θρακῆς ἐλάτρευον τὸν Ἄρην διότι ἦσαν λαὸς πολεμικός (4). Ἡ Ἄρτεμις ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Θρακῶν Βένδις ἢ Βενδίδεα. Ἐκ τῆς ὀνομασίας ταύτης ὀνομάσθη τὸ ἐν Μουνηχίᾳ, ἱερὸν Βενδίδειον καὶ αἱ ἐορταὶ μετὰ ἐφίππου λαμπαδηφορίας πρὸς τιμὴν τῆς Ἀρτέμιδος Βενδίδεα, ἡ λατρεία τῆς ὁποίας εἰσῆχθη ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα π.Χ., ὡς ὑποστηρίζεται. Φαίνεται ὅτι ἡ Ἄρτεμις ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Θρακῶν καὶ Οἰπίς καὶ ὁ ὕμνος πρὸς τὴν Ἀρτέμιδα τοῦ Οὔπιγος (5), ὡς γράφει ὁ Τζέτζης. Εἰς τὸ Βυζάντιον ἐλατρεύετο ἡ Ἄρτεμις ὡς Ὀρθωσία, ὅπως ὡς τοιαύτη πλὴν τῆς Ἀρχαδίας ἐλατρεύετο καὶ εἰς τὴν Σπάρτην. Παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν ὑπῆρχεν ἐπὶ λόφου μεγαλοπρεπῆς θωμὸς τῆς Ἀρτέμιδος, παρὰ τὴν νῦν θέσιν Ντόρτ Κιγιᾶ (Τετράλιθος) καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἱδρυσις ἀποδίδεται εἰς τὸν οἰκιστὴν τῆς πόλεως Ὀρέστην τοῦ Ἀγαμέμνωνος.

Ἐξ ἐπιγραφῆς εὐρεθείσης εἰς Σερδικὴν (Σόφιαν) ἐλατρεύετο ἐκεῖ καὶ ἡ Ἡρα. Φέρεται αὕτη καὶ ὡς Ἀρτακινή, ἐκ τοῦ ὀνόματος, πιθανῶς, τῆς Ἀρτακίας χώρας τῆς Θράκης, καλεῖται δὲ καὶ Ρησκινθίς ἐκ τοῦ Ρησκίνθου ὄρους τῆς Θράκης ὅπου ὑπῆρχεν ἱερὸν αὐτῆς (6). Ἡ θεὰ Δημήτηρ ἐλατρεύετο ὀλιγώτερον. Ἡ Ἀφροδίτη ἐλατρεύετο εἰς Βυζάντιον καὶ τὴν Θρακικὴν πόλιν Ζήρυνθον (παρὰ τὸν Αἶνον) ἔνεκα τοῦ ὁποίου καλεῖται καὶ Ζηρινθία (7), εἰς

2) Ν τ ρ ἄ θ ω ν, Ζ. 319. 6. «Ἐἶτ' Ἀπολλωνία ἐν χιλίοις τριακοῖσις σταθίοις, ἄποιος Μιλησίων, τὸ πλέον τοῦ κτίσματος ἱδρυμένοι ἔχουσα ἐν νησίῳ τινί, ὅπου ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐξ οὗ Μᾶρκος Λεύκολλος πτόν κολοσσὸν ἦρε καὶ ἀνέθηκεν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ τὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, Καλάμιδος ἔργον».

3) Π λ ἄ τ ω ν ο ς. Ν ὀ μ ο ι. VIII. «Διὸς ὀρίου μὲν πρῶτος νόμος ὄδε εἰρήσθω μη κινήτω γῆς ὄρια μηθεὶς μήτε οἰκίαιου πόλιτου γείτονος μήτε δημοτέρμονος».

4) Τ ζ έ τ ζ η ς. εἰ ς Κ α ς ς ἄ ν θ ρ α ν Α υ κ ὀ φ ρ ο ν ο ς. στ. 937. «Θεὸς δὲ τῆς Θρακικῆς ὁ Ἄρης, ὅτι πολεμικὸν τὸ πικτικὸν οἱ Θρακῆς».

5) Τ ζ έ τ ζ η ς. εἰ ς Κ α ς ς ἄ ν θ ρ α ν Α υ κ ὀ φ ρ ο ν ο ς. στ. 936. «Ἐπίθετα... Ἀρτέμιδος, Δίκτυνα παρὰ Κρησίν, Οἰπίς παρὰ Θραξίν, Ὀρθωσία παρ' Ἀρκασίαν».

1) Ν ι κ ἄ ν θ ρ ο υ. Θ η ρ ι : κ ἄ. 460. «Ἐνὶ κόλπῳ Θρηκίῳ ἐκάς Ρησκινθίδος Ἡρας».

2) Μ έ γ χ έ τ υ μ ο λ ο γ ι κ ὀ ν λ ε ξ ι κ ὀ ν. σελ. 411. «Ζηρι.θία Ἀφροδίτη ἐν Θράκη. Ζήρυνθον ἄντρον ἐν Θράκη».

τὴν ὁποίαν προσέφερον θυσίας σκύλων πλησίον τοῦ ἄντρου τῆς Ζηρίνθου. Ὁ Βυζαντινὸς χρονολόγος Μαλάλας γράφει: ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδοσίος μετὰ-
δελεν τὸ ἐν Βυζαντίῳ ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης εἰς ἀμαξοστάσιον (3) ἢ Ἀθηνᾶ
ἐτιμάτο ἰδιαίτερος εἰς Ἀδδῆρα, ἐπίσης εἰς Βυζάντιον, Ραιδεστόν καὶ Ἐ-
λαιούνα.

Ἡρώας ἐτίμων ἐν Θράκῃ τοὺς Διοσκούρους, τὸν Ἡρακλέα. Εἰς Ἐλαιούνα
περὶ τὸν τάφον τοῦ Πρωτεσίλαου ἦτο καὶ τέμενος αὐτοῦ ἐνθα κατετίθεντο
χρήματα καὶ ἀναθήματα. Εἰς τὰς Συκάς οὐ Βυζαντίου ὑπῆρχε γὰρ τοῦ Ἡρώας
Ἀμφιαράου, ἐπίσης ἐλατρεύετο ὁ Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης. Εἰς τὰ Ἀδδῆρα
ὑπῆρχε γὰρ τοῦ Ἰάσωνος τὸν ὁποῖον κατεσκευάσεν ὁ Παρμενίων (4).

ΜΑΝΤΕΙΑ.

Μαντεία εἰς τὴν Θράκην ὑπῆρχον δύο, τὸ τοῦ Διονύσου ἐπὶ τῆς Ροδόπης
καὶ τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τὰ Ἀδδῆρα (5). Τὸ πλέον ὁμῶς σημιαντικὸν ἦτο
τοῦ Διονύσου εὐρισκόμενον εἰς τὸ ἐν Ροδόπῃ γὰρ αὐτοῦ, ὡς καὶ εἰς τὸ σχετι-
κὸν μέρος ἀνεφέρθη. Εἰς τὸ μαντεῖον τοῦτο οἱ χρησμοὶ ἐλαμβάνοντο παρὰ γυ-
ναϊκῆς, κατ' ἀπομίμησιν τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν. Ἐπὶ τὸ μαντεῖον τοῦτο ἰ-
διόζουσαν πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν εἶχον οἱ Βέσσοι. Τοῦτο, ὡς γράφει ὁ Ἡρόδο-
τος (6), ἀνῆκεν εἰς τοὺς Σάτρας, πλὴν ὁμῶς οἱ προφητεύοντες ἦσαν οἱ Βέσσοι
ἢ Βησσοί, καὶ ὡς ἐγράφη μετὰ τὴν παραχώρησιν τούτου ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου στρα-
τηγοῦ Κράσσου εἰς τοὺς Ὀδρύσας οἱ Βέσσοι ἐξανέστησαν κατὰ τῶν Ρωμαίων,
ὑποταχθέντες μετὰ μικροχρόνιον πόλεμον. Εἶδος μαντείου ἦτο καὶ τὸ εἰς Πέ-
ρινθον νεκροπομπεῖον ἢ Ψυχοπομπεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀφ' οὐ θεοσιάζον ἔπε-
καλοῦντα τὰς ψυχὰς τῶν νεκρῶν. Τοιοῦτον ὑπῆρχε, φαίνεται, καὶ εἰς τὴν Θεσ-
πρωτίαν τῆς Ἠπειροῦ παρὰ τὴν Ἀοργον (7) τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο Νεκρομαντεῖον.

Οἱ Θράκες ἐθεωροῦντο εὐσεβεῖς, εὐλαδέστεροι τῶν Μακεδόνων, τοῦλά-
χιστον ὡς πρὸς τὰ θεῖα. Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς συμφωνοῦν εἰς τοῦτο (1) καὶ

3) Μαλάλας, Χρονολογία α. XI. σελ. 280. «Τὸν δὲ τῆς Ἀφροδίτης γὰρ ἐποίησε κερουχαρεῖον τοῦ ἐπάρχου τῶν πρακτωρίων».

4) Στραβῶν. ΙΑ. 531. 12. «Τὴν δὲ Ἰάσωνος στρατεῖαν καὶ τὰ Ἰασόνια μαρτυρεῖ, ὃν τινα οἱ θυνάσται κατεσκευάσαν παραπληροῖως ὡσπερ τὸν ἐν Ἀδδῆροις νεῶν τοῦ Ἰάσωνος Παρμενίων».

5) Τζέτζης. εἰς Κασσάνδραν Λυκόφρονος. στ. 442. «τοῦ δὲ ἐν Δηράνοις, τόπῳ Ἀδδῆρων τιμωμένου Ἀπόλλωνος, οὐ μνημονεύει Πίνδαρος ἐν Παισιν».

6) Ἡρόδοτος. Ζ. 111. «Οἱ (Σάτρας) τοῦ Διονύσου τὸ μαντήϊον εἰσι κεκτημένοι· τὸ δὲ μαντήϊον τοῦτο ἐστὶ μὲν ἐπὶ τῶν οὐρέων τῶν ὑψηλοτάτων, Βησοὶ δὲ τῶν Σατρεῶν εἰσι οἱ προφητεύοντες τοῦ ἱεροῦ, πρόμαντις δὲ ἡ χρέουσα καθάπερ ἐν Δελφοῖσι, καὶ οὐδὲν ποιικιώτερον».

7) Ἡρόδοτος. Ε. 92. 7. «Πέμφοντι γὰρ (τῷ Περιάνδρῳ) οἱ εἰς Θεσπρωτοὺς ἐπ' Ἀχέρωντα ποταμὸν ἀγγέλους ἐπὶ τὸ νεκρομαντήϊον παρακαταθήκης περὶ ξεινικῆς...».

— Πλυνονία. ΙΧ. 30. 6. «Ἐπὶ τὸ Ἀοργον δὲ ἀπὸ τῆς ἐν τῇ Θεσπρωτίδι ἀφίκετο (ὁ Ὀρφεύς)· εἶνα· γὰρ πάλαι νεκρομαντεῖον αὐτόθι».

1) Πλυνονία. ΙΧ. 29. 2. «...δεξιώτερον γὰρ τὰ τε ἄλλα ἐδοῖκε τοῦ Μακεδονικοῦ τὸ θῆνος εἶνα· πάλαι τὸ Θράκιον καὶ οὐχ ἑμιόως εἰς τὰ θεῖα ἐλίγμων...».

ὅτι οἱ Μοῦσαι ἀπειχόν τῶν ἐμφύχων λόγῳ εὐσεβείας καὶ ὅτι οἱ Γέται ἠσυχολοῦντο μὲ τὴν σπουδὴν περὶ τοῦ Θεοῦ. Φαίνεται δὲ ὅτι αἱ δοξασίαι τοῦ Πυθαγόρου καὶ αἱ περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ἰδέαι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἦν ἡσαν ἀγνωστοί καὶ εἰς τὰ δορεϊότερα ἀκόμη μέρη τῆς Θράκης. Ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Στράβων (2) ἀναφέρουν ὅτι οἱ Γέται ἐπίστευον ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ καταστῶσιν ἀθάνατοι, πρὸς τοῦτο δὲ ἦν ἐλάμβανον ἄλλην τροφήν, παρὰ μόνον γάλα καὶ τυρὸν καὶ μέλι· καὶ ἦν συνήρχοντο τινὲς μετὰ γυναικῶν. Τὴν περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς θεωρίαν ἐδίδαξαν εἰς αὐτοὺς ὁ Ζάμολεξίς, ὅστις λέγεται ὅτι ὑπῆρξεν μαθητῆς τοῦ Πυθαγόρου καὶ ὁ ὁποῖος ἐθεοποίησεν ἑαυτὸν. Παρὰ τοῦ Φωτίου παρατίθεται μαρτυρία τοῦ Μνασία ὅτι «Παρὰ Γέταις τὸν Κρόνον οὕτω τιμᾶσθαι καὶ καλεῖσθαι Ζάμολεξιν». Ὁ Ἰδριος δὲ ὁ Φώτιος καὶ ὁ Σουῖδας ἀναφέρουν ὅτι καὶ «Οἱ Τέρξιοι καὶ Κρόβυζοι καὶ τοὺς ἀποθανόντας εἰς Ζάμολεξιν φασὶν εἶχεσθαι, ἤξειν δὲ αὐθις». Πλὴν τοῦ Στράβωνος καὶ ὁ Πορφύριος εἰς τὸν δῖον τοῦ Πυθαγόρα ἀναγράφει ὅτι ὁ Ζάμολεξίς ἦτο μαθητῆς αὐτοῦ καὶ ἐξηγαγε τὴν τοιαύτην ὀνομασίαν (3). Φαίνεται ὅτι εἰς τὰς δοξασίας τῶν Πυθαγορείων συνετέλεσαν καὶ αἱ ἰδέαι τῶν Θρακῶν καὶ τῶν Ἰουδαίων, ὡς τοῦλάχιστον ἐμφαίνεται εἰς ἀπόσπασμα τοῦ Ἐρμίπου εἰς τὸ πρῶτον περὶ Πυθαγόρου βιβλίον αὐτοῦ διασωθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου. Ὅλα ταῦτα δευκλύουν τὴν πνευματικὴν σχέσιν ἢ ὁποία ὑπῆρξεν εἰς τὸν μεμακρυσμένον ἐκείνον χρόνον, μετὰ τῶν Θρακῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς νοτίου Ἑλλάδος. Ὁ Λουκιανὸς ἀπηχῶν τὰς πνευματικὰς αὐτὰς σχέσεις εἰς τὸ ἀπώτατον παρελθόν, παρυσιάζει εἰς τοὺς «Δραπέτας» τοῦ τῆν Φιλοσοφίαν λέγουσαν πρὸς τὸν Δίαν ὅτι, ἀφ' οὗ προηγούμενως μετέβη διαδοχικῶς εἰς Αἰθιοπίαν, Αἴγυπτον, Βαβυλῶνα, Συυθίαν, ἦλθεν εἰς τὴν Θράκην ἔνθα συνεδέθη μετὰ τῶν Ἐθμόλοπου καὶ Ὀρφέως τοὺς

Σ τ ρ ά β ω ν. Ζ. 296. 3. «Λέγει δὲ τοὺς Μουσὸς ὁ Ποσειδώνιος καὶ ἐμφύχων ἀπέχεσθαι κατ' εὐσεβείαν, διὰ δὲ τοῦτο καὶ θραυμάτων' μέλιτι δὲ χρῆσθαι καὶ γάλακτι καὶ τυρῷ ζῶντας καθ' ἡσυχίαν, διὰ δὲ τοῦτο καλεῖσθαι θεοσεβεῖς τε καὶ καπνοβάτας' εἶναι δὲ τινὰς τῶν Θρακῶν οἱ χωρὶς γυναικῶς ζῶσιν, οὗς κτίστας καλεῖσθαι, ἀνιερωσθαι τε βιά τιμὴν καὶ μετὰ ἀδείας ζῆν' τούτους δὲ συλλήβδη' ἀπαντας τὸν ποιητὴν εἰπεῖν ἀγαυοὺς ἱππημολογὸς γαλακτοφάγους ἀβίους τε, δικαιοτάτους ἀνθρώπους...».

2) Ἡ ρ ό δ ο τ ο ς. Δ. 94. «... Ἀθανατίζουσι δὲ τὸν θεὸν τὸν τρόπον' οὕτε ἀποθνήσκαιν ἐνωστοὺς ναμίζουσι· εἶναι τε τὸν ἀπολλύμενον παρὰ Ζαμόλεξιν δαίμονα. Οἱ δὲ αὐτῶν τὸν αὐτὸν τοῦτον ὀνομάζουσι Γεβελέξιν».

3) Ὁ Ἰ δ ι ο ς. Δ. 95. «Ἄτε δὲ κακοβίων τε ἐόντων τῶν Θρητικῶν καὶ ὑπαφρονιστέρων, τὸν Ζάμολεξιν τοῦτον ἐπιστάμενον δίκαιάν τε Ἰάδα καὶ ἦθεα θαυτέτερα ἢ κατὰ Θρητικὰς, οἷα Ἑλλήσι τε ὁμιλήσαντα καὶ Ἑλλήνων οὐ τῷ ἀσθενοτέρῳ σοφιστῇ Πυθαγόρῃ, κατασκευάζεσθαι ἀνδραῶνα, ἐς τὸν πανδοχεύοντα τῶν ἀστῶν τοὺς πρῶτους καὶ εὐνοθεύοντα ἀναδιδάσκοντα ὡς οὕτε αὐτὸς οὕτε οἱ συμπόται αὐτοῦ οὕτε οἱ ἐκ τούτων αἰεὶ γινόμενοι ἀποθανέονται, ἀλλ' ἤξουσι ἐς χώρον τοῦτον ἵνα αἰεὶ περιεόντες ἔξουσι τὰ πά.τα ἀγαθὰ».

Σ τ ρ ά β ω ν. Ζ. 298. 5. «... καὶ πῶς τὸ τῶν ἐμφύχων ἀπέχεσθαι Πυθαγορείου τοῦ Ζαμόλεξίος ἔμεινε παραδοθέν».

4) Ὁ Ἰ δ ι ο ς. Ζ. 297. 5. «Λέγεται γάρ τινὰ τῶν Γατῶν ὄνομα Ζάμολεξιν δουλεύοντα Πυθαγόρῃ καὶ τινὰ τῶν οὐρακῶν παρ' ἐκείνου μαθεῖν, τὰ δὲ καὶ παρ' Αἰγυπτίων πλανηθέντα καὶ μέχρι δεῦρο...».

5) Π ο ρ φ ύ ρ ι ο ς. Β ί ο ς Π υ θ α γ ό ρ α. 14. «Ζάμολεξίς ἦν ὄνομα ἐπεὶ γεννηθέντι αὐτῷ δορᾷ ἄρκτου ἐπεδότηθη τὴν γὰρ δορᾶν οἱ Θρακᾶς Ζαλμόν καλοῦσιν».

ὁποίους καὶ ἀπέστειλεν εἰς Ἑλλάδα, κατ' ἀρχὰς τὸν Εὐμολπον εἶτα τὸν Ὀρφεά καὶ ἠκολούθησεν αὕτη κατὰ πόδας (1).

ΔΟΞΑΣΙΑΙ ΤΩΝ ΣΛΑΥΩΝ

Κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, καὶ ἀκόμη καὶ σήμερον, πολλοὶ γλωσσολόγοι προσεπάθησαν νὰ λύσουν διάφορα προβλήματα συγγενείας, γλωσσῶν κλπ. φθάσαντες τινές τούτων εἰς ἀπαράδεκτα ὑπ' ὄμων ἀποτελέσματα, διὰ τῆς δημιουργίας διαφόρων θεωριῶν. Ἐπὶ τούτου ὁ ἱστορικὸς Καρολβθης εἰς τὴν ἱστορίαν Κ. Παπαρηγοπούλου (Παράρτημα τοῦ Πρώτου Τόμου τῆς ἱστορίας ἔκδοσις 5ῃ σελ. 420 κ.έ.) γράφει: τὰ ἐξῆς: «... Ἀκριβῶς ἐπὶ τούτων τινῶν θεωριῶν στηριζόμενοι οἱ Σλαῦοι φιλόλογοι κατήχησαν εἰς τὸν παράδοξον ἰσχυρισμὸν ὅτι οἱ πατέρες τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς καὶ ποιήσεως οἱ καλούμενοι Ὁρᾶκες, Ὀρφεύς, Θάμυρις, Μουσαῖος, Εὐμολπος, κατήλθον εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας ἀπὸ τῶν περὶ τὸν Αἴμον καὶ ἐπέκεινα τούτου χωρῶν, εἰς ἃς πάσας ἐξετάθη τὸ ὄνομα Θράκη, ἦσαν ἄρα Ὁρᾶκες κατὰ τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦτον σλαυϊκῆς καταγωγῆς, ὡς ὄντων τῶν Ὁρακιῶν λαῶν τῶν ἱστορικῶν χρόνων (Ἡδωνῶν, Ὀδρυσῶν, Ὀδομάντων) Σλαύων. Ἐντεῦθεν δὲ λαβόντες ἀφορμὴν τινὰ τυχοδιώκται δῆθεν λόγιοι Βούλγαροι ἀπεθρασύνθησαν μέχρι τοῦ νὰ δημοσιεύσωσι συλλογὴν ὀρφικῶν ἀσμάτων (ἐν Βουλγαρικῇ γλώσσῃ), ζώντων δῆθεν ἐν τῷ στόματι τῶν Βουλγαροφώνων χωρικῶν τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας· καὶ εὐρέθησαν Σλαῦοι φιλόλογοι ὀνομαστοὶ καὶ δὴ Ρῶσσοι: τῆς Μόσχας, ἔδόντες σημασίαν καὶ σπουδαιότητα εἰς τὰς τοιαύτας ἀγυρτείας, ἐκπλήξσαντες τὸν φιλολογικὸν καὶ πολιτικὸν κόσμον ἐπὶ τινὰ χρόνον διὰ τοιούτων πλαστῶν καὶ τεχνητῶν ἀγυρτικῶν μυθευμάτων (ἐξέπληξαν δὲ καὶ τινὰς Γάλλους λογίους), ἕωσθ' αὐτοὶ οὗτοι οἱ Σλαῦοι φιλόλογοι ἐνόησαν τὴν τερατώδη πλάνην εἰς ἣν ἔπεσαν. Καὶ ὁ ἰσχυρισμὸς δὲ τῶν Σλαύων ὅτι οἱ ἀρχαῖοι δάσδαροι Ὁρᾶκες οἱ οἰκοῦντες τὰ μεσόγεια τῆς Θράκης περὶ τὸν Αἴμον καὶ τὴν Ροδόπην, καθ' ἣν οἱ ἐν ταῖς παραλίαις οἰκοῦντες Ἑλληγηνες ἐξήτουν τὴν προστασίαν τῶν ὀπλιτῶν τοῦ Ξενοφώντος καὶ μεθ' ὧν ὁ Ξενοφὼν συγγενεῖτο διὰ Ἰβερμηνέως, ἦσαν σλαυϊκῆς καταγωγῆς· ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος εἶνα: τελείως αὐθαίρετος καὶ ἥμισυ ἐπιτημονικῶς ἀκριβής. Δὲν προτιθέμεθα ἐνταῦθα νὰ πραγματευθῶμεν τὸ ζήτημα τοῦτο διὰ μακρῶν λέγο-

4) Α ο υ κ ι α ν ὄ ς . Ι Δ ρ α π έ τ α ι . 8. «Μετὰ δ' οὖν τοὺς Βραχμῆνας εἰς Αἰθιοπίαν εὐθὺς, εἶτα εἰς Αἴγυπτον κατέβη, καὶ ξυγγομένη τοῖς ἱερεῦσι καὶ προφήταις αὐτῶν καὶ τὰ θεῖα παιθεύσασα ἐς Βαβυλῶνα ἀπῆρα Χαλδαίους καὶ μάγους μνήσουςα, εἶτα ἐς Σκυθίαν ἀκαίθη, εἶτα ἐς Θράκην, ἔβα μοι Εὐμολπος καὶ Ὀρφεὺς συγγενέσθην, οὓς καὶ προκαποτείλασα ἐς τὴν Ἑλλάδα τὸν μὲν, ὡς τελέσειεν αὐτούς, τὸν Εὐμολπον — ἐμειμαθήκει γὰρ τὰ θεῖα παρ' ἡμῶν ἅπαντα — τὸν δέ, ὡς ἐπάδων προσβιβάξοι τῇ μουσικῇ, κατὰ πόδας εὐθὺς εἰπάμην».

» μεν ἀπλῶς ὅτι κατὰ τὰ νεώτατα πορίσματα τῆς Ἐθνολογίας καὶ γλωσσολο-
 » γίας οἱ Θράκες οὗτοι οἱ τῶν ἱστορικῶν χρόνων (Ἠδῶνοι καὶ Ὀδρύσαι καὶ οἱ
 » τὴν Ἀσιατικὴν Θράκην οἰκοῦντες Θυνοί, Βιθνοί, Μυσοί) ἦσαν Θρακοπε-
 » λασοὶ συγγενεῖς πρὸς τοὺς Ἑλληνοπελασοὺς τῆς Μακεδονίας, Ἠπειροῦ καὶ
 » τῶν λοιπῶν Ἑλληνικῶν ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀσίᾳ χωρῶν, πρόγονοι τῶν Ἑλ-
 » λήνων τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι οἱ Θράκες ἦσαν διεσπαρ-
 » μένοι καὶ καθ' ἅπασαν τὴν εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα ἐκπροσωποῦντες ἐν διαφόροις
 » σταθμοῖς, περὶ τὸν Ὀλύμπου, ἐν Ἑλικῶνι, ἐν Ἐλευσίῃ. (ἐνθα ὑπῆρχον οἱ
 » ἀπὸ τοῦ Εὐμόλπου τοῦ Θρακῆς ἱερεῖς οἱ καλούμενοι Εὐμόλπειδες) καὶ δὴ καὶ
 » ἐν Δελφοῖς (ἐνθα οἱ Θρακῆδες ἦσαν οἱ εὐγενέστατοι τῶν Δελφῶν ἦτοι τῶν οἰ-
 » κητόρων τῆς ἱερᾶς πόλεως), ἐπὶ αἰῶνας δύνανται ἐνταῦθα καὶ κράτος. Ἐντεῦ-
 » θεν προκύπτει ἡμῖν τὸ σπουδαιότατον μέρος τοῦ περὶ Θρακῶν ζητήματος πῶς
 » οἱ μυθικοὶ ἀντιπρόσωποι τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως καὶ μουσικῆς καλοῦνται.
 » Θράκες καὶ πῶς οἱ Θράκες οὗτοι ἀπὸ βορρᾶ κατερχόμενοι πρὸς νότον Ἰβρῶου-
 » σι ἱσταθμοὺς ἐν τῇ πορείᾳ αὐτῶν ἐν πᾶσι τοῖς κέντροις τοῦ ἀρχαιοτάτου πνευ-
 » ματικοῦ δόξου τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου ὁ περιώνυμος
 » μέγας Γερμανὸς φιλόλογος Ὀδεφρεΐδος Μύλλερ ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ συγγρα-
 » φεῖσθαι ἱστορίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας GESCHICHTE DER GRIECHI-
 » SCHE LITTERATUR σελ. 43 - 46 ἔγραψε: «Τὲ ἀξιοσημειωτότατον ἔπερ
 » παρεδόθη ἡμῖν ἐκ τῶν περὶ τῶν ἀρχαίων ὑμνωδῶν τῆς Ἑλλάδος παραδόσεων
 » εἶναι ὅτι πολλοὶ τούτων καλοῦνται Θράκες. Εἶναι ἄλλως ἀδιανόητον ὅτι ἐν
 » χρόνοις μεταγενεστέροις, ὅτε οἱ Θράκες ἐθεωροῦντο θάρβαρος λαὸς (Θουκυ-
 » δίδης Ζ. 29 «τὸ γὰρ γένος τῶν Θρακῶν ὁμοῖα τοῖς μέγιστα τοῦ θαρβαρικοῦ
 » φονικώτατον ἐστὶ») ἦτο δυνατόν νὰ σχηματισθῇ γνώμη τοιαύτη, ὥστε νὰ ἀπο-
 » δοθῇ αὐτοῖς τοσοῦτον οὐσιώδες ἔργον ἐν τῇ πρώτῃ πνευματικῇ μορφῶσει τῆς
 » Ἑλλάδος. Ἄν λοιπὸν ἡ ἔννοια τῆς παραδόσεως εἶναι ὅτι ἄΕὐμόλπος, ὁ Ὀρ-
 » φεύς, ὁ Μουσαῖος, ὁ Θάμυρις πρέπει νὰ θεωρηθῶσι συγγενεῖς τοῖς ἐν τοῖς
 » ἱστορικοῖς χρόνοις ἀναφερομένοις λαοῖς τῆς Θράκης, τοῖς λαλοῦσι γλώσσαν
 » θάρβαρον ἀκατάληπτον τοῖς Ἑλλήσι, τότε αἱ περὶ τῶν ἀρχαίων Θρακῶν
 » παραδόσεις κατανοῶσιν ἡμῖν ἀκατανόητοι καὶ δὲν δύνανται νὰ διατελῶσιν
 » ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Διότι προφανῶς
 » ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις ἐκείνοις χρόνοις, ὅτε ἦτε τῶν λαῶν πρὸς ἀλλήλους κοι-
 » νωνία καὶ ἢ γνώσις ξένων γλωσσῶν τοσοῦτο μικρὰ ἦν, αἰετοὶ ψάλλοντες ἐν
 » ξένη γλώσσῃ οὐδεμίαν ἠδύναντο νὰ ἔχωσι ροπήν ἐπὶ τὴν πνευματικὴν ἀνά-
 » πτυξιν τῶν Ἑλλήνων μεῖζονα τοῦ τερετισμοῦ τῶν πτηνῶν... ἀλλ' ἀκριδέστε-
 » ρα ἔρευνα περὶ τῆς πατρίδος τῶν Θρακῶν δείκνυσιν ὅτι ἡ πατρίς αὐτῶν αὕτη
 » εἶναι ἡ Πιερία ἢ περὶ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ Ὀλύμπου βορείως τῆς
 » Θεσσαλίας καὶ νοτίως τῆς Ἠμαθίας, ἢ Μακεδονίας καί μὲν χώρα. Ἐνταῦθα
 » ἔκειτο καὶ τὸ Λιδίθηριον ἐκεῖνος ὅρος ἐνθα κατὰ τὰ λεγόμενα ἔφαλλον αἱ
 » Μοῦσαι τὴν θρηνηδίαν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ὀρφείως. Οἱ αὐτοὶ Θράκες,

» οἱ Πίερες ἐν τοῖς πρὸ τῆς Δωρικῆς καὶ Ἑλληνικῆς μεταναστεύσεως χρόνοις
 » κατώκουν καὶ ἔντισσι τόποις τῆς Βοιωτίας καὶ Φωκίδος. Ὅτι ἐγκατεστάθησαν
 » (οἱ Θραῖκες) καὶ περὶ τὸ Βοιωτικὸν ὄρος Ἑλικῶνα ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Θεσπιῶν
 » καὶ τῆς Ἀσκηρῆς, τοῦτο ἐγίνωσκον ἤδη σαφῶς οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοὶ ἐκ τῶν
 » παραδόσεων τῶν πόλεων καὶ ἐκ τῆς αὐτότητος πολλῶν τοπικῶν ὀνομάτων
 » πρὸς τὰς περὶ τὸν Ὀλυμπον χώρας (Λιθόθηρον, Παιμπληγίς, Ἑλικῶν κλπ.)
 » καὶ παρὰ τῇ ὑπωρεῖα τοῦ Παργασσοῦ ἐν Φωκίδι· ἔκειτο κατὰ τὰ λεγόμενα
 » ἡ Δαυλίς ἢ ἔδρα τοῦ Θρακικοῦ βασιλείως Τηρέως». Ταῦτα κατὰ Μύλλερρον.

» Ἡ ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ φιλολόγου διδομένη ἐξήγησις μετέχει μὲν πολὺ
 » τῆς ἀληθείας, ἀλλ' εἶναι ἀτελής καὶ ἐλλιπὴς ἰδίως ἐν τοῖς ἀφορῶσιν εἰς τὰς
 » σχέσεις τῶν Θρακῶν τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὰ τῆς βορείου Θράκης. Ὁ ὑπὸ τοῦ
 » Μύλλερ γενόμενος χωρισμὸς τοῦ Θρακικοῦ φύλου εἰς τοὺς βορείους βαρβάρους
 » Θραῖκας τοῦ Αἴμου καὶ εἰς τοὺς νοτίους Θραῖκας τῆς Ἑλλάδος τοὺς πατέρας
 » τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καταλείπει πολὺ τὸ κενὸν ἐν τῇ ἀντιλήψει τῆς
 » ὅλης ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐννοίας Θρακῶν καὶ Θράκης. Ὅτι οἱ Θραῖ-
 » κες τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἦσαν διαφοροῦ φυλῆς ἢ οἱ περὶ τὸν Αἴμον καὶ ὅτι
 » ἡ πρώτη κοιτίς αὐτῶν ἦτο ἡ Πιερία δὲν εἶναι γνώμη λίαν ἀκρίβης. Τῶν Θρα-
 » κῶν τὸ ὄνομα εἶναι ἤδη γνωστὸν εἰς τὸν Ὀμηρον. Θραῖκες δὲ ὄκουν καὶ ἐν
 » Μακεδονίᾳ, ἔνθα ἐπεχωρίζον κατὰ Πλούταρχον (Βίος Ἀλεξάνδρου 2) «γυ-
 » ναῖκες ἔνοχοι τῆς Ὀρφικῆς οὔσαι· καὶ τοῖς περὶ τὸν Διόνυσον ὀργανισμοῖς ἐκ
 » τοῦ πάνυ παλαιοῦ Κλωθῶνές τε καὶ Μημαλλόνες ἔπωνυμίαν ἔχουσαι, πολλὰ
 » ταῖς Ἡδωνίσι καὶ ταῖς περὶ τὸν Αἴμον Θράσσαις ὅμοια δρῶσιν» ἀφ' ὧν δοκεῖ
 » καὶ τὸ θρησκευτικὸν ταῖς κατακόροις γενέσθαι καὶ περιέργους ἱερουργαίας». Ἐκ
 » τοῦ Ὀμήρου (Ἰλιάς Ζ. 130 - 140) ἤδη γινώσκομεν ὅτι ἡ Θράκη ἦν ἡ κοιτίς
 » τῆς ὀργανιστικῆς λατρείας τοῦ Διόνυσου. Ἐκ τοῦ Ἡροδότου εἶναι γνωστὸν ὅτι
 » ὁ περὶ τὸν Αἴμον οἰκῶν Θρακικὸς λαὸς τῶν Βησσῶν ἢ Βεσσῶν ἐπὶ τῆς κορυ-
 » φῆς αὐτῆς τοῦ Αἴμου εἶχε τὸ Μαντεῖον αὐτοῦ. Τὸ ὄνομα δὲ Βησσός, ὅπως καὶ
 » τὸ Θραῖς αὐτό, φαίνεται ὅτι ἀρχῆθεν ἐσήμαινεν ἀοιδός, ψάλτης, ἱερεὺς, ἴσως
 » δὲ καὶ τὰ ὀνόματα Θρησκός, Θρησκεία, Θρησκεύω, ἔχοντα συγγένειαν πρὸς
 » τὸ Θραῖς, ὁπότε τοῦ ὀνόματος τούτου ἡ πρώτη ἐννοία εἶναι ἡ τοῦ ὕμνωδοῦ,
 » πιθανώτατα δὲ ὅτι αἱ ὀργανιστικαὶ τελεταὶ τοῦ Διόνυσου καὶ τῶν Κλωθῶνων
 » καὶ Μημαλλόνων τῆς Μακεδονίας ἔχουσι κοινὰ τὴν Θράκην ἢ τὴν Θρακικὴν
 » ἢ Μακεδονίαν. (Ἐν τισὶ τόποις τῆς Θράκης τελοῦνται νῦν ὀργανιστικοὶ τινες
 » ἑορτασμοὶ τοῦ Πάσχα καλούμενοι ἀναστενάρια, λείψανα πιθανῶς τῶν πα-
 » λαιῶν Θρακικῶν ὀργανιστικῶν τελετῶν). Διὰ δὲ τοῦτο ἐν ἀπάσαις ταῖς περὶ
 » Θρακῶν μυθικαῖς παραδόσεσι καὶ ταῖς ἀπὸ βορρᾶ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας
 » μεταστάσεσιν ὑπονοεῖται ἡ διάδοσις τῶν Θρακικῶν τελετῶν καὶ μυστηρίων εἰς
 » τὰς Ἑλληνικὰς χώρας· οὐδὲν δὲ παράδοξον ὅτι οἱ πρῶτοι λαοὶ τῆς κυρίως
 » Ἑλλάδος τὰς πρώτας ὕμνωδίας καὶ τὴν μουσικὴν ἔλαθον παρὰ τῶν Θρακῶν,

» ὅπως ἔλαβον καὶ τὴν μουσικὴν τῶν Λυδῶν καὶ Φρυγῶν τῆς Μ. Ἀσίας (λυ-
» θυστί, φρυγιστί ἀρμονία) .

» Διὰ τῆς τοιαύτης εἰς τὸ ὄνομα τῶν Θρακῶν διδομένης ἐρμηνείας αἰρε-
» ται πᾶσα ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν δορείων Θρακῶν τοῦ Αἴμου καὶ τῶν Θρα-
» κῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ ὄνομα καθίσταται ἀπλῶς θρησκευτικὸν ἔν τε τῇ
» Θράκη καὶ ἐν τῇ Ἑλλάδι, εἶναι δὲ ἄλλως γνωστὸν ὅτι θρησκεία ἐν τῇ Ἑλ-
» ληρικῇ δὲν σημαίνει: τὰς περὶ τῶν θεῶν δόξας καὶ λόγους, ἀλλὰ τὴν λατρείαν
» αὐτήν, τοὺς ἕμους καὶ τὰς πρασευχάς, τοῦτο σημαίνει καὶ τὸ θρησκευεῖν καὶ
» τὸ θρησκῶς (πρόβλ. καὶ τὸ θροεῶ, θρυλῶς) . Καὶ φαίνεται μὲν ὅτι ὁ Θουκυδί-
» δης (Β. 29) ποιεῖται διάκρισιν τινὰ μεταξὺ τῆς Θράκης τῆς ἐν Φωκίῳ καὶ
» τῆς μεγάλης Θράκης τῶν χρόνων αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ διάκρισις αὕτη ἔχει ἀπλῶς
» γεωγραφικὸν χαρακτῆρα, οὐδεμίαν δὲ ὑπαινίσσεται: ἐθνολογικὴν διαφορὰν με-
» ταξὺ τῶν προϊστορικῶν Θρακῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Θρακῶν τῆς μεγάλης
» Θράκης τῶν χρόνων τοῦ Θουκυδίδου (Θουκυδίδης. Ζ. 29) («τὸ γὰρ γένος
» τῶν Θρακῶν ὁμοίᾳ τοῖς μάλιστα τοῦ βαρβαρικοῦ ἐν ὧν ἂν θαρσήσῃ φονικῶ-
» τατον ἐστίν»), δὲν ἀναίρει τὴν τοιαύτην εἰκασίαν ἢ γνώμην. Διότι: ὁ τοιοῦτος
» χαρακτῆρισμὸς τῶν Θρακῶν δὲν ἀναίρει τὴν φυλετικὴν συγγένειαν τῶν προϊ-
» ιστορικῶν Θρακῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Θρακῶν τῶν ἱστορικῶν χρόνων.
» Ἡ Θρακικὴ φυλὴ ἦτο φυλὴ οὐ μόνον εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας ἐν προϊστο-
» ρικοῖς χρόνοις ἐπεκταθεῖσα, ἀλλὰ καὶ πέραν τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Αἰγαίου
» πολλὰς καταλαβοῦσα χώρας ἐν τῇ γῆν Μ. Ἀσία καὶ ἐν αὐτῇ ἔτι τῷ Αἰγαίῳ
» πελάγει. Οἱ Βίθυνοί, οἱ Μυσοί, οἱ Παφλαγόνες, οἱ Κάρες ἦσαν πάντοτε λαοὶ
» Θρακικοὶ καὶ ἐν ταῖς γήσοις δὲ τοῦ Αἰγαίου, ἰδίως ἐν Πάρῳ καὶ Νάξῳ, ἐν
» τοῖς ἱστορικοῖς ἔτι χρόνοις ὑπῆρχον οἴκοι Θρακικοὶ καὶ ἠγεμόνες φέροντες
» ὀνόματα Θρακικά, ὡς ὁ Λύγδαμις τῆς Νάξου. Οἱ Θρακῆες δὲ ἦσαν συγγε-
» νεῖς καὶ πρὸς τοὺς Κιμμερίους τοῦ Πόντου, τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τοῦ Πόντου,
» τῶν κυρίως Κιμμερικῶν χωρῶν τῶν δορείων ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου Πόντου.
» Λέγει δὲ καὶ ὁ Θουκυδίδης (Β. 97) «τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ μεταξὺ τοῦ Ἴονίου
» κόλπου καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου μεγίστη ἐγένετο ἡ ἀρχὴ τῶν Θρακῶν Ὀ-
» δρυσῶν». Τὸ ὅλον συμπέρασμα τῶν περὶ Θρακῶν παραδιδόμενων καὶ γῆν
» ἐπιστημονικῶς ἐρευνωμένων εἶναι: ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο ἔφερον πολλαὶ φυλαὶ
» τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑλληνικῆς ἢ Ἰλλυρικῆς Χερσονήσου καὶ τῆς Μ. Ἀσίας,
» φυλαὶ συγγενεῖς πρὸς ἀλλήλας τε καὶ πρὸς τοὺς Πελασγοὺς τοὺς προγόνους
» τῶν Ἑλλήνων τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Ἡ Θρακοπελασγικὴ αὕτη φυλὴ ἐξετεί-
» νετο ἐν Ἀσίᾳ καὶ μέχρι τοῦ ἀρμενικοῦ ὄροπέδιου, Θρακῆες δὲ ἢ Θρακοπελα-
» σγοὶ ἦσαν οὕτως οἱ προϊστορικοὶ ἀπολίτιστοι: Ἕλληνες ἔχοντες ὅλα τὰ στοι-
» χεῖα τοῦ ὑψηλοτέρου πνευματικοῦ βίου, ἐξ ὧν προήλθεν ὕστερον ὁ θῆλος ὁ Ἑλ-
» ληνικός. Ἴδὲ καὶ τὰ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ βιβλίου τούτου ὑφ' ἡμῶν περὶ τῶν
» Θρακοπελασγῶν διὰ μακρῶν γραφέντα» .

Τὴν συγγένειαν ταύτην τῶν Θρακῶν μετὰ τῶν Πελασγῶν, ἐπιμαρτυρεῖ

καὶ ὁ Λισχύλος εἰς τὰς «Ἰκέτιδας» (στ. 250 - 255) θέτων εἰς τὸ στόμα τοῦ βασιλέως τῶν Ἀργείων τὰ ἑξῆς:

- «— Τῆς γηγενούς γὰρ εἰμ' ἐγὼ Παλαίχθονος
 — ἴνις Πελασγός, τῆς δὲ γῆς ἀρχηγέτης.
 — Ἐμοῦ δὲ ἀνακτος εὐλόγως ἐπώνυμον
 — γένος Πελασγῶν τὴν δε καρπούται χθόνα,
 — καὶ πᾶσαν αἴαν ἦς δι' ἀγνός ἐρχεται
 — Στρυμῶν, τὸ πρὸς δούοντος ἡλίου κρατῶ».

Ἐπιμεινάμεν εἰς τὴν παράθεσιν ἀνωτέρω, ἐνίων ἐκ τῆς πληθύος τῶν ὑπαρχόντων στοιχείων ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, δι' ὧν ἀποδεικνύεται ἡ Ἑλληνικότης τῆς Θράκης. Πιστεύομεν ὅτι, κατόπιν καὶ μόνον τῶν παρατεθέντων στοιχείων, δὲν θὰ ὑπάρξῃ τις (θεθεσίως πλην τῶν Σλαύων) ὁ ὁποῖος δὲν θὰ κατατάξῃ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν οἰκογένειαν μίαν χώραν ὡς ἡ Θράκη, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἀπὸ τῆς μυθολογικῆς ἀκόμη ἐποχῆς ἐλάτρευον τοὺς αὐτοὺς θεοὺς μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, εἶχον τὰς αὐτὰς δοξασίας καὶ θεσμούς, συνεδέοντο τόσον πνευματικῶς καὶ δι' ἐπιγαμιῶν τῶν ἐπιφανῶν αὐτῶν οἰκῶν, ἢ διοργανώσεως τῶν πολιτικῶν αὐτῶν καὶ πᾶσαι αἱ ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς αὐτῶν ἦσαν ὡς τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἰδούμεναι τις γὰρ εἶπη ὅτι: ἔζων καὶ ἀνέπνεον Ἑλληνιστί, καὶ ὠμίλουν καὶ ἔγραφον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Κατὰ τὴν μακρίωτα Ρωμαϊκὴν κατοικίαν περίσθον, ὅχι μόνον ἀντέστησαν εἰς τὴν ἔντονον δεσποτικὴν πολιτικὴν τῶν Ρωμαίων, ἀλλὰ καὶ ἐξελλήνισαν τυχὸν ὑπαρχούσας φυλάς αὐτῶν κατοικούσας εἰς τὰ ἀπρόσιτα ὄρη, καὶ δραδύτερον ἀπὸ τοῦ 395 μ.Χ. ὅποτε ἐπῆλθεν ὁ τελικὸς χωρισμὸς τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικὸν, ἀπετέλεσαν οἱ Ἑλληνες Θρακοὶ τὸν προμαχῶνα τῆς πρωτεύουσας τῆς Ἑλληνικῆς Βυζαντινῆς αυτοκρατορίας, τῆς Βασιλείδος τῶν πόλεων, τῆς πόλεως τοῦ Κωνσταντινου.

ΚΑΤΑΓΩΓΗ ἐκ ΘΡΑΚΗΣ ΣΗΜΑΙΝΟΝΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΑΝΔΡΩΝ.

Εἰς τοσοῦτος ἀριθμὸς σημαίνοντων ἀνδρῶν κατήγατο ἐκ Θράκης τοὺς ὁποίους θὰ ἀναφέρωμεν ἐν συνεχείᾳ. Εἰς τούτους δὲν θὰ ἀναφέρωμεν τοὺς Βασιλεῖς τῶν διαφόρων Θρακικῶν φυλῶν, τῶν ὁποίων ἄλλοι εἶναι γνωστοὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ἄλλοι ἐγνώθησαν ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων νομισμάτων τὰ ὁποῖα ἐκόπησαν ὑπ' αὐτῶν. Ἐπίσης δὲν θὰ ἀναφέρωμεν τοὺς μετασχόντας εἰς τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον ὑπὲρ τῶν συμμάχων αὐτῶν Τρώων καὶ οἱ ὁποῖοι ἀναφέρονται εἰς τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου ὡς καὶ ἐκεῖνων τῆς Βυζαντινῆς αυτοκρατορίας. Ἐπὶ καφαλῆς ὅλων αὐτῶν εὐρίσκαται ὁ περίφημος ἐξ Ἀθῆρων Δημόκριτος ὁ πρῶτος γράψας περὶ τοῦ ἀτόμου, θεωρίαν ἣ

ὅποια κατέκτησε σήμερον τὴν οἰκουμένην. Θὰ γράψωμεν περὶ αὐτοῦ εἰς τὴν σειράν του.

1) Α Θ Η Ν Ι Ω Ν. Ζωγράφος ἐκ Μαρωνείας τῆς Θράκης. Ὑπῆρξε μαθητῆς τοῦ Κορινθίου Γλαυκίωνα, ἀκμάσας πιθανῶς κατὰ τὸ δεύτερον ἡμῖσι τοῦ IV αἰῶνος π.Χ. Ὁ Πλίνιος (XXXV. 49. 9) ἐπικινῶν αὐτὸν γράφει: «ὅτι ἐὰν δὲν ἀπέθνησκε νέος οὐδαίς θὰ ἐξίσουτο πρὸς αὐτόν».

2) Α Θ Η Ν Ο Δ Ω Ρ Ο Σ. Σοφιστῆς ἐξ Αἴγου τῆς Θράκης, ἀντίπαιχος τοῦ Πολυδεύκου, ζήσας εἰς Ἀθήνας ἐπὶ αὐτοκράτορος Κομμιάδου (180 - 192 μ.Χ.). Ὁ Φιλόστρατος λέγει περὶ αὐτοῦ: «Ἀθηνόδωρος δ' ὁ σοφιστῆς τὸ μὲν εἰς πατέρα ἦγον ἐπιφανέστατος ἦν τῶν κατὰ τὸν Αἶνον, τὸ δὲ εἰς διδασκάλους καὶ παιδευσιν φανερώτατος τοῦ Ἑλληνικοῦ. Ἀριστοκλέους μὲν ἦκουσε καὶ Χρήστου... Ὅθεν ἐπ' ἀμφοῖν ἐκρίθη τὴν γλῶσσαν ἀπεικίζων τε καὶ περιβολῆς ἐρμηνεύων» (Βίοι σοφιστῶν. Β. 14).

3.) Α Ι Σ Ω Π Ο Σ. Ὁ κατ' ἐξοχὴν λογοποιὸς τῶν ἀρχαίων, εἰς τὸν ὅποιον ἀπεδίδοντο, οἱ πλείστοι τῶν διδασκτικῶν μύθων, ἰδίως δὲ οἱ μῦθοι τῶν ζώων, κατ' ἀπόσπασμα τοῦ Ἡρακλεΐδου (Χ. Σαμίων πολιτεία) φέρεται ὡς Θραξ «Αἴσωπος δὲ ὁ λογοποιὸς ἠύδοκίμει τότε. Ἦν δὲ Θραξ τὸ γένος...» μολοντό: ὑπὸ πολλῶν ἀναφέρεται ὡς Σάμιος ἢ Φρύξ. Κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Εὐγείτονος, παρὰ Σουῆδα κατήγετο ἐκ Μασσημόριας τῆς Θράκης.

4) Α Ν Α Ξ Α Ρ Χ Ο Σ. Φιλόσοφος ἐξ Ἀδδῆρων τῆς Θράκης, ὁπαδὸς τῆς σχολῆς τοῦ Δημοκρίτου, ἀποκλίνων πρὸς τὸν σκεπτικισμόν. Ὑπῆρξε διδασκαλὸς τοῦ Πύρρωνος καὶ μαθητῆς τοῦ Δημοκρίτου φιλοσόφου Μητροδώρου, κατ' ἄλλους τοῦ μαθητοῦ τούτου Διογένοτος τοῦ Σινυρναίου. Ἐκαλεῖτο εὐδαμονικός. Ὑπῆρξεν φίλος τοῦ Μεγ. Ἀλέξανδρου καὶ ἠκολούθησεν αὐτὸν εἰς τὴν κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατείαν του. Διὰ τῆς μεγίστης παρρησίας μεθ' ἧς ὠμίλει: ἐκάστοτε πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, εἰς τὴν ὅποιαν ἀνεγνωρίζετο ἢ εἰλικρίνεια, ἢ ἄκρα φιλαλήθεια καὶ ἢ ἀγάπη του πρὸς αὐτόν, ἐγένετο πρόξενος ὥστε γὰ συγκρατεῖται ὁ Ἀλέξανδρος ἀπὸ διαφόρους κακὰς πράξεις, τὰς ὅποιαις γανομένως καθειρωνεύετο καὶ κατέκρινε. Διὰ τοῦτο ἐξεταζάτο πολὺ ὑπὸ τοῦ Ἀλέξανδρου. Λέγονται περὶ αὐτοῦ τὰ ἑξῆς:

— Ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς Αἴγυπτον ἦξίου γὰ θεωρεῖται ὡς υἱὸς τοῦ Διὸς Ἀμμωνος, ἐπληγῶθη μίαν ἡμέραν ἐλαφρῶς. Τότε ὁ φιλόσοφος θεΐξας τὸ ἐκ τῆς πληγῆς αἷμα τῷ εἶπε: «Τοῦτ' ἐμὲν αἷμα καὶ οὐχὶ ἰχώρ, οἷος τε ρέει μακάρεσι θεοῖσι».

— Προπίνων ποτὲ ὑπὲρ τοῦ Ἀλέξανδρου εἶπεν: «Θὰ φονευθῆ εἰς θεὸς διὰ χειρὸς ἀνθρωπίνης».

— Ὅταν ἠσθένησεν ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ δὲ ἱατρὸς διέταξε γὰ πῖη ρόφημα

γαλάσας ὁ Ἀνάξαρχος εἶπεν: «Τοῦ ἡμετέρου θεοῦ αἱ ἐλπίδες ἐν τρυβλίῳ κεῖνται».

— Ἐπίσης ὡς ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος, ὁ Ἀνάξαρχος εἶπε ποτὲ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον τὰ ἐξῆς ἀξιωμαγημένοντα: «Οὐκ οἶσθα ὅτι τὴν Δίκην ἔχει: πάρεδρον ὁ Ζεὺς καὶ τὴν Θέμιν, ἵνα πᾶν τὸ πραχθὲν ὑπὸ τοῦ κρατοῦντος θεμιτὸν ἦ καὶ δίκαιον;».

Διὰ τῶν ἐπιμεθέσεων τούτων ὁ φιλόσοφος ἐμετρίαζε τὴν ὀρμὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τὴν ὑπεροφίαν. Ἡ εἰλικρίνεια καὶ ἡ θαρραλέα κατάκρισις τῶν κακῶν πράξεων, καὶ ἡ ἀκραφνῆς τοῦ ἀνδρός πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, τῷ προσεκόμισαν πολλοὺς ἐχθροὺς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Νικοκρέοντα τύραννον τῆς Σαλαμῖνος τῆς Κύπρου, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν βραδύτερον καὶ ὁ φανεὺς τοῦ Ἀναξάρχου. Λέγεται ὅτι εἰς δεῖπνον παρατεθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου εὐρίσκατο καὶ ὁ Νικοκρέων. Ὁ Ἀνάξαρχος γνωρίζων τὸ ὑποῦλον καὶ τὴν δολιότητα τοῦ ἀνδρός, ὅταν τὸν ἠρώτησεν ὁ Ἀλέξανδρος ἂν τὸ δεῖπνον εἶναι καλόν, ἀπήντησεν: «Ὡ θεοσιεῦ, πάντα ἔχουσι πολυτελῶς· ἀλλ' ἔπρεπε γὰρ παρατεθῆ καὶ κεφαλὴ σατραποῦ τινός» ὑπαινισσόμενος τὸν Νικοκρέοντα. Ἐκτοτε μίσος ἀδιόλλακτον κατέλαθε τὸν τύραννον κατὰ τοῦ φιλοσόφου, καὶ ὁ ὁποῖος ἔβην ἐβράδυνε γὰρ εὖρη τὴν εὐκαιρίαν διὰ γὰρ ἐκδικηθῆ τούτου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ὁ φιλόσοφος ἔσπευσε γὰρ ἐγκαταλείψῃ τὴν Μ. Ἀσίαν, φεύγων τοὺς μισοῦντας αὐτὸν ἀντιπάλους. Ἐπιστρέφων διὰ θαλάσσης ἠγαγκάσθη γὰρ προσαρμωσθῆ εἰς τὴν Κύπρον. Μαθὼν τούτο ὁ Νικοκρέων, πλήρης χαρᾶς τὸν συνέλαθεν καὶ διέταξε γὰρ τὸν ρίψουν εἰς μέγα ἰγδίον καὶ γὰρ τὸν κοπανίσουν διὰ σιδηρῶν ὑπέρων. Ἐν μέσῳ τῶν φρικωδῶν βασάνων ὁ Ἀνάξαρχος εἶπεν εἰς τὸν παρακολουθοῦντα τὴν φοβεράν σκηνὴν τύραννον Νικοκρέοντα, τὸ περίφημον ἐκεῖνο: «Πτύσσε τὸν Ἀναξάρχου θύλακον Ἀναξάρχον θεὸ οὐ πλήττεις, ὁ Νικοκρέων ἐκμανεῖς διὰ τὴν ἀνήκουστον γενναίότητα τοῦ ἀντιπάλου του, διέταξε γὰρ κοπῆ ἢ γλῶσσα τοῦ Ἀναξάρχου. Τότε ὁ γενναῖος φιλόσοφος ἀνέκραξεν ὑπερηφάνως πρὸς τὸν τύραννον: «Δὲν θὰ τὸ κάμης ἄθλιε», καὶ ἀμέσως ἀφ' οὗ ἔκοψε τὴν γλῶσσαν του βιὰ τῶν ὀδόντων του, τὴν ἔπτωσε κατὰ πρόσωπον τοῦ Νικοκρέωντος. Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ τέλος τοῦ ἀθανάτου φιλοσόφου.

5) ΑΝΔΡΟΣΘΕΝΗΣ. Υἱὸς τοῦ Καλλιστράτου Θραξῆ ἢ Θάσιος, εἷς ἐκ τῶν 33 τῶν ὀνομασθέντων ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου τριηράρχων, κατὰ τὸ ἐν Ἀθήναις σύστημα, οἱ ὁποῖοι: ἐκ τῶν πλουσιωτάτων καὶ ἐπιφανεστάτων ἀξιωματούχων τῆς στρατιᾶς ὄντες, ἀνέλαβον τὸν ἐξοπλισμὸν τοῦ παρασκευασθέντος παρὰ τὸν Ἰθάσπην ποταμὸν στόλου κατὰ τὸ 326 π.Χ. Μετάσχε τοῦ περίπλου τοῦ Νεάρχου ἀπὸ τοῦ Ἰνδοῦ μέχρι τοῦ Εὐφράτου, ἐξερεύνησε τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀραβίας καὶ ἔγραψε «τῆς Ἰνδικῆς περίπλου» τοῦ ὁποῖου ἀποσπάσματα ἀναφέρει ὁ Ἀρριανός (VII. 20).

6) **ΑΝΤΙΦΙΛΟΣ**. Ποιητής ἐκ Βυζαντίου τοῦ ὁποίου 45 ἐπιγράμματα σώζονται· εἰς τὴν ἀνθολογίαν.

7) **ΑΡΙΣΤΩΝ**. Τύραννος τοῦ Βυζαντίου ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου.

8) **ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ ὁ ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ**. Βυζάντιος τὴν πατρίδα, μαθητὴς τοῦ Ζηνοδότου καὶ τοῦ Καλλιμάχου, ἀκμάσας ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων καὶ διαδεχθεὶς τὸν Ἐρατοσθένην ὡς διδασκάλος τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μεγάλης διδασκαλίας. Διαπρεπὴς Γραμματικὸς ἡσχολήθη περὶ τὴν ἐκδοσὶν καὶ βιβλίωσιν τῶν ἀρχαίων ποιητῶν. Σπουδαιότερα· τῶν ἐκδόσεών του εἶναι· ἡ τοῦ Ὅμηρου, τοῦ Ἡσιόδου καὶ τῶν λυρικῶν ποιητῶν, Ἀλκαίου, Ἀνακρέοντος καὶ Πινδάρου. Πολὺ συντηρητικώτερος τοῦ διδασκάλου τοῦ Ζηνοδότου ἐξετιμᾶτο μεγάλως ὑπὸ τοῦ Ἀριστάρχου.

9) **ΑΠΟΛΛΩΝΙΔΗΣ ὁ ΚΑΡΔΙΑΝΟΣ**. Φίλος τοῦ Φιλίππου τοῦ Β' ἐκ Καρδίας τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου.

10) **ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΣ**. Διάσημος γραμματικὸς ἐκ Σαμοθράκης (220 - 145 π.Χ.) ζήσας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλομήτορος, τοῦ ὁποίου τὸν υἱὸν Πτολεμαῖον τὸν VII τὸν Εὐπάτορα ἐξεπαύθησαν. Μετὰ τὸν Πυθαγόραν οὐδεὶς ἴσως ἄλλος διδασκαλὸς ἐτιμήθη τοσοῦτον ὑπὸ τῶν μαθητῶν του ὅσαν ὁ Ἀριστάρχος, ἐκ τῆς σχολῆς τοῦ ὁποίου ἐξήλθον 40 γραμματικὸι περιώνυμοι καλούμενοι Ἀριστάρχιοι. Διεκρίνετο κυρίως διὰ τὴν ὀξύδερκειάν του καὶ τὴν μεγάλην κρίσιν, θεωρεῖται δὲ ἀνυπερβλήτως καὶ εἰς τὴν ἑρμηνείαν καὶ τὴν κριτικὴν δύναμίν του, διὸ καὶ ἐκλήθη ὁ κατ' ἔξοχὴν γραμματικὸς καὶ κριτικὸς, προσέτι δὲ «μάντις ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ διὰ τὸ ραδίως καταμαντεύεσθαι τῆς τῶν ποιημάτων διανοίας». Βξέδωκε τὸν Ἡσιόδον, τὸν Ἀλκαίον, τὸν Πίνδαρον, τοῦ δὲ Ὅμηρου ἐξεπόνησε δύο ἐκδόσεις. Τὰ κριτικὰ του ὑπομνήματα ἀναφερόμενα εἰς ἔργα ποιητῶν, κατὰ τὸν Σουΐδαν ἀνήρχοντο εἰς 800 τὸν ἀριθμὸν.

11) **ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ὁ ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ**. Υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου Λυσιμάχου τοῦ μετέπειτα διασημῆως τῆς Θράκης. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λυσιμάχου ἀποπειραθεὶς νὰ ἀνακαταλάβῃ τὸν θρόνον ἀπέτυχε.

11α) **ΑΝΤΙΜΟΙΡΟΣ**. Σοφιστὴς ἐκ Μένδης τῆς Θρακικῆς, μαθητὴς τοῦ Πρωταγόρου. (Βλ. Πλάτωνος «Πρωταγόρας» 315α).

12) **ΒΙΩΝ ὁ ΑΒΔΗΡΙΤΗΣ**. Ὁ Βίων κατήγετο ἐκ τῆς

οἰκογενείας τοῦ Δημοκρίτου, ἀναφέρεται ὅτι ὑπὸ Ἡσυχίου τοῦ Μιλησίου τῶν ἐν παιδείᾳ διαπρεφάντων. Ἔζησε κατὰ τὸν 4ον π.Χ. αἰῶνα καὶ ἔγραψεν «εἰνά: τινὰς οἰκήσεις, ἐνθα γίνεσθαι: ἐξ μηνῶν τὴν νύκτα καὶ ἐξ μηνῶν τὴν ἡμέραν». Ἐκ τούτου διαφαίνεται: ὅτι ὁ Βίων ἐγνώριζε τὴν σφαιρικότητα τῆς γῆς. Ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (Α. 29) καλεῖται ἀστρολόγος καὶ θεωρεῖται ὑπ' αὐτοῦ αὐθεντία διὰ τὰ ζητήματα τῶν ἀνέμων.

13) Β Ο Σ Η Ο Ρ Ι Χ Ο Σ. Ἱερομνήμων ἐν Βυζαντίῳ, ἀναφερόμενος εἰς ψήφισμα ὑπὲρ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, ἐκ μέρους τῶν πόλεων Βυζαντίου καὶ Περίνθου παρατιθέμενος ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους εἰς τὸν λόγον «ὑπὲρ Κτησιφώντος περὶ στεφάνου» (Ἠρδλ. καὶ Πολύβιος. IV. 52. 4).

14) Δ Ε Ι Ν Ι Α Σ. Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Βύζαντα τὸν οἰκιστὴν τοῦ Βυζαντίου.

15) Δ Η Μ Ο Κ Ρ Ι Τ Ο Σ ὁ Α Β Δ Η Ρ Ι Τ Η Σ. Σύγχρονος τοῦ Σωκράτους, γεννηθεὶς εἰς Ἀθήνα τῆς Θράκης ἐκ πλουσίων γονέων κατὰ τὸ 470 - 465 π.Χ. Ἀπέθανε δὲ εἰς θαθὺ γῆρας περὶ τὸ 360 π.Χ. εἰς ἡλικίαν 109 ἐτῶν. Κληρονομήσας μεγάλην περιουσίαν ἐκ τοῦ πατρὸς του Ἡγησιστράτου ἢ Δαμασιώπου ἢ Ἀθηνοκρίτου, ἐπεχείρησε μεγάλας περιοδείας εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν Αἴγυπτον καὶ Ἀσίαν. Κατὰ τινὰς εἰς Αἴγυπτον ἐμυθήθη εἰς τὰ μυστήρια τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων καὶ ἐδιδάχθη ὑπ' αὐτῶν γεωμετρίαν, καὶ ἀστρολογίαν ('). Λέγεται ὅτι ἐπεσκεύεθη καὶ αὐτοῦς τοὺς γυμνοσοφιστὰς εἰς τὴν Ἰνδικήν. Εἰς Ἀθήνας ὅπου παρέμεινε ἀγνωστος, ἐγνώρισε τὸν Σωκράτην, ἀλλὰ ὅταν ἐγνωρίσθη ὑπ' αὐτοῦ πράγμα τὸ ὅποιον τὸν ἐλύπησε πολὺ (Διογένης Λαέρτιος. IX. 36 - 37). Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του, παρὰ τὰς προτροπὰς τῶν φίλων του δὲν ἀνεμίχθη εἰς τὴν πολιτικὴν, ἀλλ' ἔζη διὸν μονήρη, ἀφοσιωθείς εἰς τὴν μελέτην τῆς φύσεως. Ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του καὶ Γελασίος, διότι ἐγέλα πάντοτε διὰ τὴν μωρίαν τῶν ἀνθρώπων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Ἡράκλειον περὶ τοῦ ὁποίου λέγεται ὅτι ἔκλαιεν (Ἀβλιανῶς Ποικίλη Ἱστορία. IV. 20). Διδάσκαλος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Λεύκιππος μετὰ τοῦ ὁποίου θεωροῦνται οἱ πρῶτοι εἰσηγηταὶ τῆς θεωρίας τῶν ἀτόμων. Ὁ Δημόκριτος ὑπῆρξε πολυγραφότατος. Ἐγραψε μαθηματικά, φυσικά, ἠθικά, αἰσθητικά, γραμματικά καὶ τεχνικά ζητήματα. Ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος ἀριθμεῖ 60 γνήσια συγγράμματα τοῦ Δημοκρίτου, τὰ ὁποῖα ὁ Θράσυλλος κατὰ τὸν 1ον μ.Χ. αἰῶνα διήρσεσεν εἰς 15 τετραλογίας. Δυστυχῶς τὰ πάντα κατεστράφησαν καὶ μόνον ἀποσπάσματα τινὰ διεσώθησαν. Τὰ ρητὰ «Μηδὲν ἄγα» καὶ «Λόγος ἔργου σκιή» θεωροῦνται ὡς τοῦ Δημοκρίτου. Ὁ Δημόκριτος εἰς τὴν περὶ ἀτόμων θεωρίαν του ὑποστηρίζει: ὅτι «μηδὲν τε ἐκ τοῦ μηδὸντος γίνεσθαι, μηδὲ εἰς τὸ μὴ ὄν φθίρεσθαι». Ὑπῆρξεν εἰς τὸτο ἀντιθέτος τοῦ Πλάτωνος. Πλείστα ὄσα ἐγράφη-

σαν περί αὐτοῦ, κυρίως ὑπὸ Ἀθηναίων συγγραφέων, τὰ ὅποια χαρακτηρίζονται ὡς μυθεύματα, καὶ τὰ ὅποια ἄμωσ ἀποδεικνύουν τὴν περιφρόνησιν καὶ τὸν χλευασμὸν τοῦ Δημοκρίτου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἰδίᾳ τὸν ἠγγόνισαν κατὰ τὴν ἐκεί διαιμονίην του, πρᾶγμα τὸ ὅποιον οὐδέποτε τοῖς ἐσυγχώρησεν.

16) Δ Ι Ο Κ Λ Ε Ι Δ Η Σ. Μηχανικός ἐξ Ἀδδῆρων τῆς Θράκης, ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος. Κατὰ τὸν Ἀθήναιον ἐπενόησε πολιορκητικὴν τινα μηχανήν, τὴν καλουμένην Ἐλέπολιν τὴν ὁποίαν κατασκευάσας πρὸς χρῆσιν Δημοκρίτου τοῦ Πολιορκητοῦ εἰς τὴν κατὰ τῆς Ρόδου πολιορκίαν 305 - 304 π.Χ. Οὗτος γράφει: «Διακλειβῆς ὁ Ἀδδηρότης θαυμάζεται ἐπὶ τῇ πρὸς τὴν Ροδίῳν ὑπὸ Δημοκρίτου προσαχθείσῃ τοῖς τείχεσιν ἐλεπόλει. (Ἀθήναιος, V, 206. D).

17) Δ Ι Ο Σ Κ Ο Υ Ρ Ι Δ Η Σ. Καὶ οὗτος ἐξ Ἀδδῆρων καταγόμενος, ἐπαινεῖται διὰ φηφίσματος εὐρισκαμένου εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως.

18) Δ Η Μ Η Τ Ρ Ι Ο Σ ὁ Β Υ Ζ Α Ν Τ Ι Ο Σ. Ἑλλην ἱστορικός ἐκ Βυζαντίου, ζήσας ἐπὶ τῶν Ἐπιγόνων περὶ τὸ 280 π.Χ. Κατὰ τὸν Διογένην τὸν Λαέρτιον (V, 83) ἔγραψε δύο ἔργα, τὸ μὲν ἐκ 13 βιβλίων «Γαλατῶν διδάσσις εἰς Ἀσίαν», τὸ δὲ ἐξ ὀκτώ βιβλίων «Περὶ Ἀντίοχον καὶ Πτολεμαῖον καὶ τῆς Λιβύης ἐπ' αὐτῶν διδάσσειν».

19) Δ Η Μ Η Τ Ρ Ι Ο Σ ὁ Β Υ Ζ Α Ν Τ Ι Ο Σ. Περιπατητικὸς φιλόσοφος ἐκ Βυζαντίου, ζήσας περὶ τὸ 50 π.Χ., πιθανῶς ὁ αὐτὸς μὲ τὸν Δημήτριον τὸν μαθητὴν τοῦ Κρίτωνος. Ἦτο φίλος τοῦ Κάτωνος τοῦ νεωτέρου. Τοῦτου φέρονται ὡς ἔργα: «Περὶ ποιημάτων» ἢ «Περὶ ποιητῶν» εἰς 4 βιβλία, τῶν ὁποίων τὸν 2ον βιβλίον ἀνεκαλύφθη ἐσχάτως κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ Ἡρακλείου (HERCULANUM), καὶ τὸ «Περὶ φιλοσόφων» ἢ «Περὶ Σωκράτους».

20) Δ Η Μ Η Τ Ρ Ι Ο Σ. Ἱστοριογράφος ἐξ Ὀδυσσοῦ τῆς Θράκης (Βάρνας) συγγράψας τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος του (βλ. Σπ. Σκαίλλαριάδης. Πόλεις καὶ Θέσμινα Θράκης καὶ Ἰωνίας. Τόμ. 1ος. σελ. 147).

21) Δ Η Μ Η Τ Ρ Ι Ο Σ ὁ Κ Α Λ Λ Α Τ Ι Α Ν Ο Σ. Ἱστορικός καὶ γεωγράφος ἐκ Καλλάτιδος Ἑλλημβδος πόλεως τοῦ Εὐξείνου, ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ 3ου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνος. Ἐγραψε κατὰ μαρτυρίαν Διογένης τοῦ Λαέρτιου (E, 83) βιβλία «περὶ Ἀσίας καὶ Εὐρώπης».

22) Δ Η Μ Ο Σ Θ Ε Ν Η Σ ὁ Θ Ρ Α Ξ. Ἑλλην γραμματικός, Θρακιῆς καταγωγῆς, ἀδεσβίου ἐποχῆς. Κατὰ τὸν Σουῆδαν ἔγραψε «Περὶ διθυ-

ραμφοποιῶν» παράφρασιν τῆς Ἰλιάδος τοῦ Ὀμήρου καὶ τῆς Θεογονίας τοῦ Ἡσιόδου καὶ ἐπιτομὴν τοῦ συγγράμματος τοῦ Δημαγῆτου τοῦ ἐξ Ἑρακλείας.

23) ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ὁ ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ. Ἐξήρσε πιθανῶς περὶ τὰ τέλη τοῦ 2ου μ.Χ. αἰῶνος, καὶ πρὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου (196 μ.Χ.). Ἦσυχολόγη περὶ τὰ Γεωγραφικὰ καὶ ἔγραψε «Ἀνάπλου τοῦ Βοσπόρου». Ὁ Σουΐδας ὑποστηρίζει ὅτι εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν γράψαντα «τὴν Διονυσίου Περιήγησιν», ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἔδεν εἶναι ἀληθές.

24) ΕΚΑΤΑΙΟΣ ὁ ΑΒΔΗΡΙΤΗΣ. Φιλόσοφος, κριτικὸς καὶ γραμματικὸς, μαθητὴς τοῦ σκεπτικοῦ φιλοσόφου Πύρρωνος, ἀκμάσας κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ Πτολεμαίου τοῦ Α'. Ἠκολούθησεν τὸν Μ. Ἀλέξανδρον εἰς τὴν κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατείαν του. Κατήγετο ἐξ Ἀδδῆρων. Ἐγραψε περὶ τῆς ποιήσεως τοῦ Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου, ἀλλ' οὐδὲν περὶ αὐτοῦ εἶναι γνωστόν. Ἐπίσης ἔγραψε μυθιστορηματικὴν μᾶλλον ἱστορίαν περὶ Αἰγύπτου, ἣ ὅποια ἐχρησίμειυσεν ὡς κυρία πηγὴ εἰς τοὺς μετέπειτα γράψαντας περὶ Αἰγύπτου, ὡς ὁ Ἰώσηπος, ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης καὶ ἄλλοι.

25) ΕΚΑΤΑΙΟΣ ὁ ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ. Τριήραρχος ἐν Βυζαντίῳ, ὄρασας εἰς τὸν πόλεμον τῶν Ἀθηναίων καὶ Φιλίππου τοῦ Β'. βασιλέως τῶν Μακεδόνων (221 - 179 π.Χ.).

26) ΕΚΑΤΑΙΟΣ ὁ ΚΑΡΔΙΑΝΟΣ. Τύραννος τῆς Καρδίας, σύγχρονος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, τὸν ἐποίησεν διὰ τοῦτο κατηγόρει ὁ συμπολίτης του Στρατηγὸς Εὐμένης, «Παρακαλῶν τὸν Ἀλέξανδρον δοῦναι τοῖς Καρδιανοῖς τὴν ἐλευθερίαν» (Ἠλουτάρχου Εὐμένης. 3).

27) ΕΥΜΕΝΗΣ ὁ ΚΑΡΔΙΑΝΟΣ. Εἷς ἐκ τῶν γενναιοτέρων καὶ ἱκανωτέρων στρατηγῶν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, καὶ τῶν μᾶλλον ἀφοσιωμένων φίλων αὐτοῦ. Ἐγεννήθη τὸ 361 π.Χ. εἰς Καρδίαν, περὶ δὲ τὸ 342 π.Χ. προσελήφθη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Φιλίππου Β'. καὶ τῷ ἀνετέθη ἡ ἐμπιστευτικὴ θέσις τοῦ γραμματέως. Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἐκτιμῶν τὴν πίστιν, τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ Εὐμένους, ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν βασιλικὴν ἀρχιγραμματεσίαν καὶ τὴν σύνταξιν τῶν «βασιλείων ἑφημερίδων». Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εἰργάσθη μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις διὰ τὴν διάδοσιν καὶ ἀκεραιότητα τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου δημιουργηθέντος κράτους. Διὰ τοῦτο ἐπολέμησε κατὰ παντὸς διασπαστοῦ τοῦ Κράτους τούτου, καὶ διὴ τέλος κατὰ τοῦ Ἀντιγόνου, τὸν ὅποσον παρ' ὅτι ἐνίκησεν εἰς τὴν Γαβιανήν, κατεδλίφθη

ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του εἰς τοὺς ὁποίους παραδόθη ὑπὸ τῶν ἀργυσπίδων, ἐξαναγκασθέντων πρὸς τοῦτο, καὶ τέλος ἐφρονεῦθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀντιγόνου παρὰ τὴν παράκλησιν τοῦ υἱοῦ του Δημητρίου ὅπως φεισθῆ αὐτοῦ. Ὁ Πλούταρχος γράφει τὸν δῖον αὐτοῦ ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν Ῥωμαῖον στρατηγὸν Σεπτίμιον. Ἐπίσης γράφει περὶ αὐτοῦ καὶ ὁ Λατῖνος Κορνήλιος Νέπος.

28) Ζ Ω Η Υ Ρ Ο Σ. Διδάσκαλος ἐκ Θράκης εἰς τὸν ὅποιον ὁ Περικλῆς ἐνεπιτετεύθη τὴν βιαπαυδαγωγίαν τοῦ Ἀλκιδιδάδου, προτιμήσας αὐτὸν ὡς γρηαιότερον καὶ σωφρονέστερον, ἂν καὶ κατὰ τὸν Σωκράτην ἦτο «ἄχρειότατος (ἄχρηστος) ὑπὸ γήρωε» (Πλάτωνος Ἀλκιδιδάδης. 112).

29) Η Γ Η Σ Ι Σ Τ Ρ Α Τ Ο Σ ὁ Α Β Δ Η Ρ Ι Τ Η Σ. Ἐκ τῶν ἐπιφανῶν Ἀδδηριτῶν, πατὴρ τοῦ Δημοκρίτου, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ὁποίου ἐφιλοξενήθη ὁ Εὐρῆης κατὰ τὴν βιαπαυδασίαν του ἐκεῖθεν κατὰ τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείας (Διογένης Λαέρτιος. Βίος Δημοκρίτου. 2).

30) Η Ρ Α Κ Λ Ε Ι Δ Η Σ. Κατήγετο ἐξ Αἴνου τῆς Θράκης. Οὐτός μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Πύθωνος ἐδολοφόνησε τὸν βασιλέα τῶν Θρακῶν Κότυν τὸν Α΄. τὸ 358 π.Χ. διὰ τὴν θηριωδίαν αὐτοῦ. Κατὰ τὸν Πλούταρχον, οἱ ἀδελφοὶ οὗτοι δὲν ἦσαν τυχαῖοι, ἀλλὰ διετέλεσαν μαθηταὶ τῆς Αἰκαδημίας τοῦ Πλάτωνος. Ὁ δὲ Δημοσθένης (Κατ' Ἀριστοκράτους. 119) ἀναφέρει ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι, διατελοῦντες τότε εἰς ἔθθρικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ Κότυος, ἐτίμησαν αὐτούς ὡς ἥρωας, στεφανώσαντες διὰ χρυσοῦ στεφάνου αὐτούς, καὶ τοῖς ἀπένευμον τὸ ὄνομα τοῦ Ἀθηναίου πολίτου.

31) Η Ρ Α Κ Λ Ε Ι Δ Η Σ. Ἐξ Ὀδησσῶ (Βάρνας) τῆς Θράκης, καταγαμένος, ἔγραψεν ἱστορίαν.

32) Η Ρ Ο Δ Ο Τ Ο Σ ὁ Σ Η Λ Υ Μ Β Ρ Ι Α Ν Ο Σ. Σοφιστῆς ἐκ Σηλυμβρίας τῆς Θράκης. Σύγχρονος τοῦ Ἱπποκράτους (ἕως π.Χ. αἰῶν) κατ' ἄλλους διδάσκαλος αὐτοῦ κατ' ἄλλους μαθητῆς. Διὰ τοῦτο καὶ διότι ἤσχολεθῆ μετὰ τὸ ἱατρικὸν ἐπάγγελμα, θεραπεύων τοὺς ἀσθενεῖς του διὰ τῆς γυμναστικῆς καὶ τῆς βιαίτης, ἀναφέρεται ὑπὸ πολλῶν ὡς ἱατρὸς καὶ παιδοτροφῆς. Διὰ τοῦτο κατεκρίθη ὑπὸ Ἱπποκράτους ὁ ὁποῖος γράφει περὶ αὐτοῦ: «Ἡρόδικος τοὺς πυρεταίνοντας ἔκτεινε δρόμισοι, πάλῃσι πολλοῖσι, πυρήσι» (βλ. Ἱπποκράτης. Περὶ ἐπιδημιῶν. βιβλ. IV. 18).

33) Η Ρ Ο Δ Ο Τ Ο Σ. Ἀδελφὸς τοῦ Δημοκρίτου ἐξ Ἀσθέρων, κατέχων ἐξέχουσαν θέσιν εἰς τὴν πατρίδα του, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως (HEAD - Σδορώνου. Τόμ. Α΄. σελ. 235).

34) Θ Ε Ο Δ Ω Ρ Ο Σ ὁ Β Υ Ζ Α Ν Τ Ι Ο Σ. Πρῶτος καὶ σοφιστῆς ἐκ Βυζαντίου τῆς ἀρχαιοτέρας σχολῆς σύγχρονος τοῦ Σωκράτους. Ἐγγραφε λόγους, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ Σουΐδας ἰδιαίτερος μνημονεύει τὸν κατὰ Θρασυδούλου καὶ τὸν κατὰ Ἀνδοκίδου. Συνετέλεσεν εἰς τὴν περαιτέρω διαμόρφωσιν τῆς ρητορικῆς διὰ τοῦτο δὲ καὶ «λογοδαίδαλος» ἐπωνομάσθη ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος (Φαίδρος 229ε).

35) Ι Ε Ρ Ω Ν Υ Μ Ο Σ. Πατὴρ τοῦ στρατηγοῦ Εὐμένους ἐκ Καρδίας. Ὑπῆρξε φίλος τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων Φιλίππου Β'. τὸν ὁποῖον καὶ ἐφιλοξένησε κατὰ τὴν εἰς Καρδίαν ἐπίσκεψίν του.

36) Ι Ε Ρ Ω Ν Υ Μ Ο Σ ὁ Κ Α Ρ Δ Ι Α Ν Ο Σ. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὸς ὁ ἐκ Καρδίας τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου ἱστορικός. Ἐγεννήθη τὸ 370 π.Χ. καὶ ἀπέθανε τὸ 266 π.Χ. εἰς ἡλικίαν 104 ἐτῶν διατηρῶν ἀκμαίαις τὰς δυνάμεις του σωματικὰς καὶ πνευματικὰς. Ἐγγραφε ἱστορίας τῶν Διαδόχων, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου μέχρι τῆς ἐν Ἰταλίᾳ ἡττης τοῦ Πύρρου (275 π.Χ.). Τὸ ἔργον του ἐχαρακτήρηξεν ἡ ἀκρίβεια εἰς τὴν χρῆσιν τῶν πηγῶν καὶ ἡ λιτότης τοῦ ὕφους, ἐθεωρεῖτο δὲ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ὡς ἡ αὐθεντικωτέρα πηγή διὰ τὰ μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον γεγονότα. Ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου, ὡς βοήθημα διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας του καὶ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου διὰ τὸν βίον τοῦ Πύρρου. Ἐλάχιστα ἀποσπάσματα τοῦ ἔργου αὐτοῦ διεσώθησαν.

37) Ι Π Π Α Ρ Χ Ι Α. Περιώνυμος μαθήτρια τῆς κυνικῆς σχολῆς ἐκ Μαρωνείας τῆς Θράκης, ἀδελφὴ τοῦ κυνικοῦ φιλοσόφου Μητροκλέους, γεννηθεῖσα περὶ τὸ 328 π.Χ. Ὡς γράφει ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος (VI. 87) αὕτη καταγομένη ἐκ πλουτίας οἰκογενείας, ἠγάπησε καὶ ἐνωμφεύθη τὸν Θηβαῖον κυνικὸν φιλόσοφον Κράτητα, τοῦ ὁποῖου συνεμερίσθη τὸν βίον, παρ' ὅλη τὴν ἀσχημίαν του καὶ τὸν ὕδον τὸν ὁποῖον ἔφερεν αὐτὸς καὶ παρὰ τὰς ἀπαγορεύσεις τῶν γονέων τῆς. Ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἀναφέρει ὅτι καὶ ἑορτὴ τις ἀφιερῶθη εἰς ἀνάμνησιν τῶν γάμων τῆς Ἰππαρχίας μετὰ τοῦ Κράτητος, καλουμένη «Κυνογαμία». Ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος ἀναφέρει: ἐν ἐπεισόδιον συμβῶν εἰς τι συμπόσιον παρατεθὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Θράκης Λυσιμάχου, καὶ κατὰ τὸ ὁποῖον εἰς τὸν ἐπίσης εὐρισκόμενον ἐκεῖ Θεόδωρον τὸν ἄθεον ἐπρότεινεν τὸ εἶξῃς σόφισμα: «ὁ ποιωὶν Θεόδωρος οὐκ ἂν ἀδικεῖν λέγοιτο ἂν. Θεόδωρος δὲ ἑαυτὸν οὐκ ἀδικεῖ, οὐδ' ἄρα Ἰππαρχία Θεόδωρος τύπτουσα ἀδικεῖ». Ὅταν ὁ Θεόδωρος ἔκαμε ἀσχηρὰν τινα χειρονομίαν, ὑπέδειξεν εἰς αὐτὴν ὅτι εἶναι γυναῖκα καὶ προσέθηκε: «Τίς τὰς παρ' ἱστοῖς ἐκλιπούσα κερδίδασ;». Ἐγὼ εἶμαι, Θεόδωρε, ἀπήντησεν ἀταράχως ἡ Ἰππαρχία, ἀλλὰ μὴπως σοῦ φαίνεται ὅτι ἔδεν ἐπραξῆα καλὰ, διότι τὸν χρόνον τὸν ὁποῖον θὰ ἔδαπάνων ἴδιὰ γὰ ὑφαίνω

τὸν ἐχρησιμοποίησα εἰς κινδύνον: (VI. 96). Ὁ Σουΐδας ἀποδίδει εἰς αὐτὴν καὶ πραγματείας μετὰ τῶν ἄλλων καὶ «Ζητήματα πρὸς Θεόδωρον τὸν ἄθεον». Οὐδὲν ἄλλω ἐκ τῶν γραφέντων ὑπ' αὐτῆς διεσώθη.

38) **Ι Σ Τ Ρ Ο Σ**. Ἀρχαῖος Ἑλληγ γραμματικὸς ἐκ Καλλιπείδος τῆς Κάτω Μοισίας (ἢ Μαγγάλια τῆς Ρουμανίας) καταγόμενος, ἀγνώστου ἐποχῆς. Ἐγραψε «Περὶ τραγωδίας» καὶ «Μελοποιούς», ἀλλ' οὐδὲν τούτων σώζεται.

39) **Κ Α Ϊ Κ Ο Σ ἢ Ο Ρ Α Δ Ι Ο Σ**. Ὁ Σουΐδας εἰς τὴν λέξιν Πιττακὸς γράφει: «Πιττακὸς, υἱὸς Καΐκου ἢ Ὀρραδίου Θρακὸς, μητρὸς Λεσβίας». Ὡς γνωστὸν ὁ Πιττακὸς ὁ Μυτιληναῖος ὑπῆρξεν εἰς τῶν ἑπτὰ σοφῶν τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος.

40) **Κ Ω Θ Ω Ν**. Υἱὸς τοῦ Καλλιγείτου, ἱερομνήμων ἐκ Βυζαντίου. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πολυδίου (IV. 52. 4) κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ Προυσίου κατὰ τοῦ Βυζαντίου.

41) **Κ Λ Η Μ Η Σ**. Διάσημος ἐκ Βυζαντίου ὑποκριτὴς τραγωδίας, «Οἷος οὐπω τὴν τέχνην», παρὰ Φιλοστράτῳ (Βίαι σοφιστῶν. Β. 27).

42) **Κ Α Λ Α Ι Α Δ Η Σ**. Ἀναφέρεται τὶς ζωγράφος, ἀγνώστου χρόνου καὶ καταγωγῆς, Θραξ ὅμως τὸ γένος.

43) **Λ Ε Υ Κ Ι Η Ψ Ο Σ**. Φιλόσοφος τοῦ 8ου π.Χ. αἰῶνος ἰδρυτὴς μετὰ τοῦ Δημοκρίτου τῆς θεωρίας τῶν ἀτόμων. Κατήγετο ἐξ Ἀβδηρῶν, καὶ λέγεται ὅτι ὑπῆρξεν διδάσκαλος τοῦ Δημοκρίτου, κατὰ τινὰς δὲ ὅτι κατήγετο ἐκ Μήλου. Ὑπῆρξεν φιλόσοφος τῆς Ἑλεατικῆς σχολῆς.

44) **Λ Ε Ω Ν ὁ Β Υ Ζ Α Ν Τ Ι Ο Σ**. Μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος ἐκ Βυζαντίου, φίλος τοῦ Φωκίωνος καὶ φρούραρχος τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Φιλίππου Β' πολιορκίαν τῆς πόλεως. (Πλουτάρχου Φωκίων, Φιλοστράτου 24. Βίαι σοφιστῶν. Α. 2.). Μετὰ τὴν συνθηκολόγησιν τῆς πατρίδος του πρὸς τὸν Φίλιππον, διεβλήθη ὑπ' αὐτοῦ ὅτι ἴσθην ἐζήτησε χρήματα, οἱ δὲ Βυζάντιοι πιστεύσαντες ἐπετέθησαν κατὰ τῆς οἰκίας του. Οὗτος φοβηθεὶς μήπως λιθοβοληθῆ ἠτύχαιον ἦεν. Ἐγραψε «τὰ κατὰ Φίλιππον καὶ τὸ Βυζάντιον».

45) **Μ Α Γ Δ Η Σ ἢ Μ Α Γ Δ Ι Ο Σ**. Διάσημος μουσικὸς ἐκ Θράκης, ἀπὸ τοῦ ἴσου, ὡς γράφει ὁ Δούρις, εἰς τὸ περὶ τραγωδίας ἔργον του (παρ' Ἀθηναίῳ XVI. 636) ὠνομάσθη τὸ ὄργανον «ἡ μάγλαρις». Μάγλαρις δὲ

ἦτο ἀρχαῖον ἔγχροθον ἔχον τριγωνικὸν σχῆμα καὶ ὅμοιον πρὸς ἄρπαν. Ἔιχε δὲ κατὰ τὸν Ἀθήναιον 20 χορδὰς διηρημέναις εἰς 5 ὁμάδας καὶ ἐπαίχτετο διὰ τῶν δύο χειρῶν. Ὁ ἦχος τοῦ ἦτο ἀρκετὰ ἰσχυρὸς καὶ ἦτο εἰς μεγάλην χρῆσιν διὰ τὴν συνοδείαν. Διὰ τοῦτο ὁ Πίνδαρος τὴν ἀποκαλεῖ «δρῆγον συνοδείας».

46) ΜΑΡΚΟΣ. Σοφιστὴς καταγόμενος ἐκ Βυζαντίου, ἐκ τοῦ ἀρχαιστάτου γένους τοῦ Ἰδρυτοῦ τοῦ Βυζαντίου Βύζαντος, ὡς ὁ Φιλόστρατος γράφει: (Βίοι σοφιστῶν Α. 24). «Μάρκω τοίνυν ἦν ἀναφορά γένους εἰς τὸν ἀρχαῖον Βύζαντα».

47) ΜΕΛΕΤΟΣ. Ἀρχαῖος τραγωδὸς Θραῖς, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους εἰς τοὺς Βατραχούς καὶ ἀποκαλούμενος «τραγωδία φαῦλος ποιητῆς» Ἀποσπάσματα 268).

48) ΜΕΛΣΟΣ. Ὁ κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον Ἰδρυτῆς τῆς πόλεως Μεσημβρίας ἢ Μελημηδρίας.

49) ΜΕΜΝΩΝ. Ἡγεμὼν τῆς Θράκης, ὁ ὁποῖος κατὰ Διόδωρον τὸν Σικελιώτην, ὅταν ὁ Μ. Ἀλέξανδρος εὐρίσκατο εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἐπανεστάτησε κατὰ τῆς Μακεδονικῆς κυριαρχίας. Ἡ ἐπανάστασις ὅμως αὕτη κατεστάλη ἀμέσως ὑπὸ τοῦ Ἀντιπάτρου τὸ 350 π.Χ.

50) ΜΕΝΑΝΔΡΟΣ ὁ ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ. Ποιητὴς καταγόμενος ἐκ τοῦ Βυζαντίου, πιθανῶς ὑπῆρξε μαθητῆς τοῦ Ἐρατοσθένους.

51) ΜΗΔΟΣΑΔΗΣ. Πρέσβυς τοῦ βασιλείως τῆς Θράκης Σεῦθου τοῦ Β'. ἀποσταλείς πρὸς τὸν Ξενοφῶντα ἐπιστρέφοντα ἐκ Μ. Ἀσίας, ὅπως διαπραγματευθῆ τὰ κατὰ τὴν ἐν Θράκῃ διακονίην του. (Ξενοφῶντος. Κύρου Ἀνάβασις. VII. 1. 5).

52) ΜΗΝΟΔΟΤΟΣ ὁ ΠΕΡΙΝΘΙΟΣ. Ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης εἰς τὰς ἱστορίας του (XXVI. 6') γράφει: «Μηνόδοτος θεὸς ὁ Περίνθιος τὰς Ἑλληνικὰς πραγματείας ἔγραψεν ἐν βιβλίοις πεντακαίδεκα».

53) ΜΗΤΡΟΚΛΗΣ. Κυνικός φιλόσοφος ἐκ Μαρωνείας τῆς Θράκης καταγόμενος ἰβελφὸς τῆς ἀναφερθείσης ἐπίσης κυνικῆς φιλοσόφου Ἰππαρχίας, ἔζησε περὶ τὰ μέσα τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος (320 π.Χ.). Ὑπῆρξε σύγχρονος τοῦ Στίλπωνος τοῦ Μεγαρέως.

54) ΜΟΙΡΩ ἢ ΜΥΡΩ ἢ ΒΥΖΑΝΤΙΑ. Ποιήτρια ἐπιγραμμάτων ἐκ Βυζαντίου, ἔζησε περὶ τὰ τέλη τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος. Ὑ-

πῆρξε μήτηρ τοῦ τραγικοῦ Ὀμήρου. Παρ' Ἀθηναίω (XI. 49) εὐρίσκομεν ἀπόσπασμά τι ἑπικοῦ τινὸς ποιήματος τῆς Μοιροῦς, πραγματευομένου τὴν γέννησιν τοῦ Διὸς. Κατὰ τὸν Παρθένιον ἐποίησε καὶ ἐλεγείας «τὰς Ἀράς».

55) ΝΙΚΑΙΝΕΤΟΣ. Ἐπικός ποιητὴς τῶν Ἀλεξάνδρειστικῶν χρόνων καταγόμενος ἐξ Ἀβδηρῶν τῆς Θράκης, ζήσας περὶ τὸ 210 π.Χ. ἐπὶ Πτολεμαίου IV τοῦ Φιλοπάτορος. Ἔργα αὐτοῦ ἀναφέρονται: «Γυναικῶν κατάλογος», πιθανῶς ἐρωτικὰ διηγήματα, ἐκ τῶν ὁποίων οὐδὲν διεσώθη «Λύρκος» ὁμοίως φύσεως ἔργον, τὸ ὃ ὁποῖον σώζονται: ἐξ ἑξ ἑκ μόνον στίχοι, καὶ ἐπιγράμματα τινὰ τῶν ὁποίων διεσώθησαν εἰς τὴν Ἀνθολογίαν. Διὰ τοῦτο ὑπὸ τινῶν ἀναφέρεται ὡς ἐπιγραμματοποιός.

56) ΝΥΜΦΟΔΩΡΟΣ. Ἐξ Ἀβδηρῶν καταγόμενος υἱὸς τοῦ Πύθεω, τοῦ ὁποῖου τὴν ἀδελφὴν εἶχε γυμνευθῆ ὁ βασιλεὺς τῶν Ὀδρουσῶν Θρακῶν Σιτάλκης. Οὗτος ὑπῆρξεν πρόξενος τῶν Ἀθηναίων, καὶ λόγῳ τῆς ἰσχύος του παρὰ τῷ Σιτάλκῃ ἐχρησιμοποιήθη ὑπ' αὐτῶν διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς συμμάχιας μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Σιτάλκου, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (Θουκυδίδης. Β. 29 κλπ., Διόδωρος XII. 50). Ἐπίσης κατώρθωσε γὰ συμφιλίωσιν τοὺς Ἀθηναίους μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων Περδίκκα τοῦ Β', καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν σύλληψιν ἐν Βισάνθῃ καὶ τὴν παράδοσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, τοῦ Ἀριστέου τοῦ Κορινθίου καὶ τῶν πρέσβειων τῶν Λακεδαιμονίων, οἱ ὁποῖοι: μετέδαινον εἰς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, ἵνα ἐξεγείρουν αὐτὸν κατὰ τῶν Ἀθηναίων. (VII. 137. Ἡρόδοτος).

58) ΟΜΗΡΟΣ ὁ ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ. Βυζάντιος ποιητὴς, υἱὸς τῆς Μοιροῦς, ποιητρίας καὶ ταύτης, ὡς ἐγράφη ἀνωτέρω, ζήσας περὶ τὸ 280 π.Χ. ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου. Ἀναφέρεται: ὅτι ἔγραψε 45 ἢ 47 τραγωδίας, διὸ καὶ «τραγικός» ἀποκαλεῖται. Ἐπίσης ἔγραψε καὶ ἔπος τι, τὴν «Εὐρυπύλειαν».

59) ΟΥΘΑΟΓΑΙΣΟΣ ἢ ΒΟΛΟΓΕΖΟΣ. Πρωθιερεὺς τοῦ ἐπὶ τῆς Ροδόπης Μαντείου τοῦ Διονύσου, ἀνήκοντος μὲν εἰς τοὺς Σάτρας ἀλλὰ διοικουμένου ὑπὸ τῶν Βεσσῶν. Ὑπῆρξεν ἀρχηγὸς τῶν ἐπαναστατησάντων Βεσσῶν κατὰ τῶν Ρωμαίων, μετὰ τὴν παραχώρησιν τοῦ ἱεροῦ εἰς τοὺς Ὀδρούσας.

60) ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ. Ὑπῆρξεν εἰς τῶν διασημοτέρων σοφιστῶν τῆς ἀρχαιότητος, σύγχροτος τοῦ Σωκράτους. Ἐγεννήθη τὸ 480 ἢ 485 π.Χ. εἰς τὰ Ἀβδηρα τῆς Θράκης, ἐκ γονέων κατ' ἄλλους εὐπόρων κατ' ἄλλους πτωχῶν, καὶ διὰ τοὺς ὑποστηρίζοντας τὸ τελευταῖον τὸ πρῶτον αὐτοῦ ἐπάγγελμα ἦτο ἀχθοφόρος καὶ ἐπινοητὴς τῆς ἀχθοφορικῆς τέλης (σαμάρει) πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν φαίνεται ἀληθές. Ὡς ἐπίσης δὲν φαίνεται: ἀληθές τὸ ὑποστηρίζόμενον ὑπὸ τινῶν ὅτι οὗτος ὑπῆρξεν μαθητὴς τοῦ Δημοκρίτου ὁ ὁποῖος ἦτο κατὰ 20 ἑξαετηρία ἔτη μικρότερος τοῦ Πρωταγόρου. Οὐδὲν γνωστὸν περὶ

τῆς μορφώσεως αὐτοῦ, καίτοι ὑποστηρίζεται ὅτι εἶχε ἐγκύψῃ εἰς τὰ δόγματα τῶν Ἑλεατῶν τοῦ Ἡρακλείτου τὰ ὁποῖα τόσον ἐπέδρασαν ἐπ' αὐτόν, ὥστε ἤρνεϊτο τὴν ὑπαρξίν τῆς ψυχῆς καὶ ἐν συνεχείᾳ τὴν ὑπαρξίν τῶν θεῶν, περὶ τῶν ὁποίων ἐρωτώμενος ἀπήντα ὅτι δὲν γνωρίζε: ἐὰν ὑπάρχουν ἢ ὄχι. Τὴν κατὰ τῶν θεῶν θεωρίαν του ἀνέγνωσεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ φίλου του Εὐριπίδῃ, πράγμα διὰ τὸ ὁποῖον θραδύτερον κατηγορηθεὶς ἐδωχθῆ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ ἀθεΐα πράγμα τὸ ὁποῖον συνεπήγετο τὸν θάνατον, καὶ διὰ τὴν ἀποφυγὴν τὴν καταδίκην του ὁ Πρωταγόρας ἐδραπέτευσεν τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἐπιθάς πλοίου κατηρθύνητο εἰς Σικελίαν, ἀλλὰ ναυαγήσαντος τοῦ πλοίου ἐπνίγη, εἰς ἡλικίαν 70 ἐτῶν. Ὁ Πετρῶφ γράφει περὶ αὐτοῦ τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά: «...Τὰ ἕξοχα ρητορικά προτερήματα, ἡ ἐπιθάλλουσα καὶ ἀκαταγώνιστος εὐγλωττία, ἡ εὐρεία μάθησις, ἡ ἀσφαλῆς κρύσις, τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ὠραῖον ἀνάστημα, τὸ ἔκτακτον κάλλος του, πάντα ταῦτα προσεῖλκυσαν τὴν γενικὴν προσοχὴν τῆς πόλεως. Ἐντὸς ὀλίγου μεταξὺ τῶν ἀκροατῶν τοῦ Πρωταγόρου συγκαταλέγετο τὸ ἄνθος τῆς Ἀθηναϊκῆς κοινωνίας· πᾶσιν δὲ ἤρχοντο τὰ ἀκροασθῶν καὶ τὰ θαυμάσων τὸν ἄνδρα, ὄχι μόνον ὁ μουσοστραφῆς Εὐριπίδης ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ θεῖος Περικλῆς. Ὁ Περικλῆς ἐξέτιμα τοῦτον καὶ δι' αὐτὸ τοῦ ἀνέθεσε τὴν διαμόρφωσιν τῆς πολιτείας τῶν Θουρείων καὶ τὸν ἐκσυγχροισμὸν ταύτης, καὶ πρὸς τοῦτο φαίνεται ὅτι μετέδῃ μετὰ τῶν ἀποίκων εἰς Θουρίους (444 - 443 π.Χ.). Ἀργότερον καὶ ἀμέσως πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, πιθανῶς τὸ 432 π.Χ., ὡς δύναται νὰ ἐξαχθῆ ἐκ τοῦ διαλόγου τοῦ Πλάτωνος «Πρωταγόρας», τὸν εὐρίσκομεν εἰς Ἀθήνας, καὶ μετ' ὀλίγον διδάσκαλον τῶν υἱῶν τοῦ Περικλέους (βλ. Πλάτωνος «Πρωταγόρας» 315α). Ὑπῆρξεν πολὺ φιλοχρήματος. Μετὰ τὴν καταδίκην του ἐπὶ ἀθεΐα προτάσει τοῦ ἀριστοκράτου Πυθοδώρου, ἅπαντα τὰ συγγράμματά του συγκεντρωθέντα ἐκάησαν δημοσίᾳ. Ἐν τῶν κυρίων ἀξιωματίων αὐτοῦ ἦτο τὸ «Πάντων χρημάτων μέτρον ἔστιν ὁ ἄνθρωπος, τῶν μὲν ὄντων, ὡς ἔστι, τῶν δὲ μὴ ὄντων ὡς οὐκ ἔστιν».

61) Π Υ Θ Ε Α Σ ἢ Π Υ Θ Η Σ. Σημιαίων Ἀδδῆρίτης, πατήρ του Νυμφωδώρου καὶ πενθερὸς τοῦ βασιλέως τῶν Ὀδρουσῶν Σιτάλλου.

62) Π Υ Θ Η Σ. Υἱὸς τοῦ Ἀνδρομάχου ἐξ Ἀδδῆρων τῆς Θράκης, «ἡγεμὼν τις ξένων ἢ καὶ ἄλλως τὰ πολεμικὰ ἀγαθός», τοῦ ὁποῖου ἀνδριάντα, ἔργον τοῦ Λυσίππου, ἀνέθεσαν ἐν Ὀλυμπίᾳ οἱ στρατιῶται αὐτοῦ (Παυσ. VI. 14).

63) Π Υ Θ Ω Ν. Περιπατητικὸς φιλόσοφος ἐξ Αἴνου τῆς Θράκης, φνεύσας μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἡρακλείου τὸν βασιλέα τῶν Ὀδρουσῶν Αρακῶν Κότυν τὸν Α'. τὸ 359 π.Χ.

64) Π Υ Θ Ω Ν. Εἷς τῶν προυχόντων τῶν Ἀδδῆρων, οἱ ὁποῖοι ἐπρόδιδσαν τὴν πατρίδα των εἰς τὸν βασιλέα τῆς Περγάμου Εὐμένην τὸν Β'. Μετα-

νοήσας διὰ τὴν προδοσίαν του ἀπέθανεν ἐκ λύπης.

65) Π Υ Θ Ω Ν. Παρέφημος ρήτωρ ἐκ Βυζαντίου, ὁ ὁποῖος φυγὼν ἐκ τῆς πατρίδος του, προσήλθεν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Μακεδόνων Φίλιππον Β'. παρὰ τοῦ ὁποῖου ἀπεστάλη πρέσβυς εἰς Ἀθήνας καὶ Θήβας. Γραμματεὺς ὢν αὐτοῦ.

66) Ρ Ο Υ Φ Ο Σ ὁ Π Ε Ρ Ι Ν Θ Ι Ο Σ. Σοφιστὴς ἐκ Περίνθου πόλεως τῆς Θράκης, διατελέσας μαθητὴς τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ. Τὰ κατ' αὐτὸν διηγεῖται ὁ Φιλόστρατος.

67) Σ Π Α Ρ Τ Α Κ Ο Σ. Θραξ τὴν καταγωγὴν, ὁ ὁποῖος ἠγγήθη καὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἰούλων εἰς τὴν Ρώμην κατὰ τὸ 71 π.Χ., καὶ ἔπεσε μαχόμενος εἰς τὴν μάχην τῆς Ἀπουλίας. Ὁ Πλούταρχος εἰς τὸν βίον τοῦ Κράσσου (VIII) λέγει περὶ αὐτοῦ: «Σπάρτακος ἀνὴρ Θραξ, νομιστικῶ γένους, οὐ μόνον φρόνημα μέγα καὶ ρώμην ἔχω, ἀλλὰ καὶ συνέσει καὶ πραότητι τῆς τύχης ἀμείνων καὶ τοῦ γένους ἑλληγικώτερος». Ὁ δὲ Ἀππιανὸς (Ρωμαϊκ. Ἐμφύλιοι πόλεμοι. Α. 116) γράφει: «ἐν τοῖς μονομάχοις ὢν ἔπεισεν αὐτῶν ἐς ἐβδομήκοντα ἀνδρας μάλιστα κινδυνεῦσαι περὶ ἐλευθερίας μᾶλλον ἢ θέας ἐπιθεῖξαι».

68) Σ Ω Τ Α Δ Η Σ. Ἀρχαῖος ποιητὴς ἐκ Μαρωνείας τῆς Θράκης, ἀκμάσας ἐπὶ τῆς βασιλείας Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου (284 - 247 π.Χ.). Ὑπῆρξεν ἀρχηγὸς τῆς ἀκολάστου σκωπτικῆς ποιήσεως τῶν κιναιδαλόγων ἢ κιναιδογράφων ('). Σκώπτων τὸν Πτολεμαῖον διὰ τὸν μετὰ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Ἀρσινόης γάμον του, ἐδιώχθη ὑπ' αὐτοῦ ἀλλὰ συλληφθεὶς εἰς τὴν νῆσον Καῦνον ὑπὸ τοῦ Πατρόκλου στρατηγοῦ τοῦ Πτολεμαίου, ἐνεκλείσθη εἰς μολύβδηνον κιβώτιον καὶ ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ Ἀθηναῖος (XIV. 13) γράφει ὅτι ἐμέφθη τὸν Πτολεμαῖον διὰ τοῦ κάτωθι στίχου: «Βίς οὐχ ὀσίην τρωμαλίαν τὸ κέντρον ὤθειν».

69) Φ Α Ι Δ Ι Μ Ο Σ. Ἐλεγειακὸς ποιητὴς ἐκ Βισάνθης τῆς Θράκης.

70) Φ Ι Λ Ω Ν. Μηχανικὸς ἐκ Βυζαντίου ἀκμάσας περὶ τὸ 200 π.Χ. καὶ γράψας περὶ πολιορκητικῶν μηχανῶν. Τὸ σύγγραμμά του ἐπιγράφεται «Μηχανικὴ σύνταξις» καὶ τοῦ ὁποῖου διεσώθη μόνον τὸ Δ' βιβλίον τούτου πλήρες, πραγματευόμενον περὶ δλημάτων (Βελοποιητικῆ), εἰς ἐπιτομὴν δὲ τοῦ Ε' βιβλίου πραγματεύεται περὶ τειχοποιίας καὶ κατασκευῆς μηχανῶν, περὶ πολιορκίας καὶ πολιορκητικῆς τέχνης.

Περὶ τῶν περιφθίμων μουσουργῶν τῆς Θράκης τῶν Ὀρφέως, Εὐμόλπου, Θαμύριδος καὶ Μουσάλου ἐγράψαμεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς εἰσαγωγῆς.

1) Σ τ ρ ἄ δ ω ν. ΙΔ. 648. 41. «Ἦρξε δὲ Σωτῶνης μὲν πρῶτος τοῦ κιναιδολογεῖν ἔπειτα Ἀλέξανδρος ὁ Αἰτωλός· ἀλλ' οὗτο· μὲν ἐν ψιλῷ λόγῳ, μετὰ μέλους δὲ Λῦσις, καὶ ἔτι πρότερος τούτου ὁ Σίμος».

τοῦ ΔΗΜ. Ι. ΜΑΓΚΡΙΩΤΗ

Προέδρου τῆς Ἑταιρίας Ὀρακτικῶν Μελετῶν

Ἡ ΣΥΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ

Ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἀπασχολεῖ τὴν Ἑταιρίαν Ὀρακτικῶν Μελετῶν, ἡ δημογραφικὴ κατάστασις τῆς ἀκριτικῆς περιφερείας τῆς χώρας μας, δηλαδὴ τῆς Θράκης μας, μὲ τὴν συνεχῆ διαρροὴν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς, κυρίως λόγῳ τῆς μεταναστεύσεως, ὡς καὶ ἡ οἰκονομικὴ καχεξία μεγάλου μέρους τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ τῆς, ἰδίως τῆς περιφερείας Ἐάνθης, ὅπου ἐκαλλιέργουντο ἄλλοτε αἱ εὐγενεῖς ποικιλίαι τῶν Ἀνατολικῶν καπνῶν, τῶν ὁποίων ἡ κατανάλωσις ἔχει περιορισθῆ αἰσθητῶς δι' ὠρισμένους λόγους.

Πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς καταστάσεως ταύτης, ἡ Ἑταιρία Ὀρακτικῶν Μελετῶν, καθ' ὃ πνευματικῆς φύσεως Σωματεῖον, πλὴν βεβαίως τῶν ἄλλων μέτρων, τὰ καθαρῶς Κρατικῆς ἀρμοδιότητος, πέρι τῶν ὁποίων κατὰ καιροῦς ἡ Ἑταιρία μας ἐνημέρωσε τὴν Κυβέρνησιν δι' ὑπομνημάτων τῆς, συνέλαβε σχέδιον τὸ ὁποῖον καταλλήλως ἐφαρμοζόμενον θὰ ἠδύνατο φρονοῦμεν νὰ προσφέρῃ ἀποτελεσματικὴν βοήθειαν εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ ἐθνικοῦ τούτου προβλήματος.

Τὸ σχέδιον τοῦτο ὡς εἶναι εὐνόητον εἶναι καθαρῶς πνευματικῆς φύσεως. Συνίσταται δὲ εἰς τὴν καλυτέραν καὶ μεθοδικωτέραν ἀξιοποίησιν τῆς τεραστίας πνευματικῆς κληρονομίας μας, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τῆς ἀρχαίας Θράκης.

Καὶ ἐξηγούμεθα: Ὡς γνωστόν, ἡ Θράκη ἀνέκαθεν ὑπῆρξεν ἡ τροφὸς καὶ τὸ λίκνον τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἑλλάδος, μὲ τὸν Ὀρφέα, τὸν Δημοκρίτον, τὸν Πρωταγόραν, τὸν Λεῦκιππον, τὸν Ἀνάξαρχον καὶ πλείαδα ἄλλων φιλοσόφων καὶ διαπρεπῶν καλλιτεχνῶν.

Ἐξ ἄλλου, ὡς εἶναι ἐπίσης γνωστόν, ἀπὸ τοῦς ἀρχαίους συγγραφεῖς, τὰ Ἀδδῆρα τῆς ἀρχαιότητος, ἡ γενέτειρα τοῦ Δημοκρίτου, ὑπῆρξε πόλις μὲ ἀκμαιοτάτην ἐμπορικὴν κίνησιν, μὲ ἀνθοῦσαν καλλιτεχνικὴν καὶ πολιτιστικὴν δρᾶσιν καὶ μέγαλον πλοῦτον, εἰς τοιοῦτον μάλιστα βαθμὸν ὥστε νὰ κινήσῃ καὶ τὸν φθόνον τῶν Ἀθηναίων.

Φυσικῶ δὲ τῷ λόγῳ, θὰ πρέπει νὰ περιεῖχον τὰ ἀρχαῖα Ἀδδῆρα πλῆθος καλλιτεχνικῶν θησαυρῶν, ὡς ἀγάλματα, προτομάς, μνημεῖα, πολλὰ καὶ θαυμάσια κτίρια, ὡς γαοὺς, θέατρα, γυμναστήρια. Ὅλα δὲ αὐτὰ εὐρίσκονται σήμερον καταχωσμένα ὑπὸ τὴν γῆν καὶ ἀναμένουν τὰ χέρια ἐκείνα ποῦ θὰ τ' ἀνασῶ-

ρουν από τους τάφους των. Και επειδή έλος σχεδόν ο χώρος όπου ξεκινάει τα αρχαία "Αθήνα, αποτελεί σήμερα γαίας καλλιεργησίμους ή τέλματα λασπώδη, είναι σύνθητες τὸ φαινόμενον κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν καὶ καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν των οἱ ἀγρότες γ' ἀνευρίσκουν ἐκάστοτε διάφορα ἀρχαιολογικά εὐρήματα, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀκμάζη εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν, ἡ ἀρχαιοκαπηλία. Μὲ τὰς γενόμενας δὲ δοκιμαστικὰς ἀρχαιολογικὰς ἀνασκαφὰς κατὰ τὰ ἔτη 1950 - 66 ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας, ἀνευρέθη σημαντικὸς ἀριθμὸς εὐρημάτων, κυρίως πηλίνων εἰδωλίων, τὰ ὅποια στεγάζονται ἤδη εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Καθάλας.

Βασίμως ὅθεν πιστεύομεν, ὅτι ἐὰν ἐνεργηθοῦν συστηματικὰ ἀρχαιολογικὰ ἀνασκαφαί, θ' ἀνευρεθῆ πλήθος ἀρχαιολογικοῦ θησαυροῦ εἰς τὸν χώρον τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν. Τὸ γεγονός τοῦτο ἀφ' ἐνὸς συνδυαζόμενον μὲ τὴν προτιθεμένην ὑπὸ τοῦ Διεθνoῦς Δημοκριτείου Ἰδρύματος ἀνάγεσιν κυρίως πρὸς τιμὴν τοῦ Δημοκρίτου εἰς τὸ ὅποσον θὰ τελοῦνται ἐκάστοτε τὰ διεθνή Συνέδρια τῶν ἀτομικῶν ἐπιστημόνων ὄλου τοῦ κόσμου διὰ τὴν χρησιμοποίησιν ἀποκλειστικῶς δι' εἰρηνικοῦ σκοποῦ τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας, ὡς καὶ ἡ δύνατότης τῆς προσαρτήσεως εἰς τὸ Διεθνὲς Δημοκρίτειον Ἰδρυμα, Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θράκης, ἐπὶ παραδείγματι, Φυσικῶν Ἐπιστημῶν ἢ Ἡλεκτρονικῶν σπουδῶν, εἰμεθα δέδοισι, ὅτι θὰ προσδώσῃ περιφανῆ αἰγλήν εἰς τὸ συσταθὲν τοῦτο ἴδρυμα καὶ θ' ἀποτελέσῃ ἰσχυρὸν πᾶλον ἔλξεως τῶν ξένων, ἀρχαιολόγων, περιηγητῶν κλπ. τόσον πρὸς τὰ Ἀθήνα, ὅσον καὶ γενικώτερον πρὸς τὴν Θράκην.

Ὡς ἐκ τούτου βασίμως θέλομεν νὰ ἐλπίζωμεν, ὅτι μὲ τὴν τοιαύτην ἀξιοποίησιν τῆς ἀνεκτιμῆτου πνευματικῆς μας κληρονομίας τῆς ἀρχαίας Θράκης, ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Πανεπιστημίου Θράκης, μὲ ἔδραν τὴν Κομοτηνὴν καὶ ἀφ' ἑτέρου μὲ τὴν σύστασιν τοῦ Διεθνoῦς Δημοκριτείου Ἰδρύματος, ἀποκτᾶ ἡ Θράκη δύο σημαντικώτατα πνευματικὰ κέντρα, τὰ ὅποια μὲ τὴν μεγάλην των πνευματικὴν ἀκτινοβολίαν θὰ συμβάλλου ὥστε ἡ Θράκη, γ' ἀποκτήσῃ τὸν ἀπαραίτητον πνευματικόν της ἐξοπλισμόν ὥστε γ' ἀντιμετωπίσῃ ἀποτελεσματικῶς τὰ ποικίλα ρεύματα διαφόρων ἰδεολογιῶν. Θὰ ἐπιτευχθῆ δὲ ἐξ ἄλλου διὰ τῶν μέτρων τούτων, ἡ προσφοριώτερα δυνατὴ προβολὴ ἀνά τὴν ὑφήλιον τῆς Ἑλληνικότητος τῆς Θράκης, ὅπου κείτα ἡ γενέτειρα τοῦ Δημοκρίτου, θὰ τονωθῆ δὲ τὰ μέγιστα τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα τῶν κατοίκων τῆς Ἀκρῆτικῆς ταύτης περιοχῆς τῆς Ἑλλάδος καὶ γενικώτερον ὀλοκλήρου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Θράκης.

Διὰ τὴν πραγματοποίησιν ὅθεν τοῦ κατ' ἐξοχὴν ἐθνικοῦ τούτου ἔργου, ἡ Ἐταιρία Θρακικῶν Μελετῶν μὲ τὴν συνεργασίαν καὶ τῶν ἄλλων Θρακικῶν Πνευματικῶν Σωματείων — ἤτοι, Θρακικοῦ Κέντρου, Ἐνώσεως Ἑλλήνων Ἀνατολ. Ρωμυλίας (Βορείου Θράκης), Συλλόγου Ἐκνηιωτῶν «Ὁ Δημοκρίτος» καὶ τῶν Νέων Θρακῶν Ἐπιστημόνων — κατήρτισε ἀπὸ μακροῦ, καταστατικὸν συστάσεως τοῦ Διεθνoῦς Δημοκριτείου Ἰδρύματος. Ἐγκριθὲν δὲ τοῦτο ὑπὸ τοῦ

ἀρμοδίου κατὰ νόμον Συμβουλίου ἐπὶ τῶν Ἰδρυμάτων, ἤτοι ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων, τοῦ ὑπουργείου Οἰκονομικῶν, παρέμεινεν ἐν ἐκκρεμότητι ἐπὶ ἔτη, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Δικτατορίας, δι' ἄγνωστον αἰτίαν. Κι ἐνῶ ἡ Ἐταιρία Θρακικῶν Μελετῶν καὶ οἱ Θράκες ἐν γένει, εἶχονεν πλεόν ἀπελπισθῆ διὰ θὰ ἐπραγματοποιεῖτο τὸ ἐθνικόν τοῦτο ἔργον, αἰφνης αἱ ἐλπίδες μας ἀνεξωγογνήθησαν, διότι μετὰ τὴν ἀνατροπὴν τῆς δικτατορίας ἀνέλαβε τὰς τύχας τῆς πατρίδος μας ὁ κ. Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς, τὸ ἐκλεκτόν καὶ ἄξιον τέκνον τῆς Μακεδονίας.

Ἰράγατι, ὁ ρηξικέλευθος ὑπουργός του ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν κ. Δεβλέτογλου, λαθῶν γνώσιν τοῦ ἐκκρεμούντος καὶ ἐγχεκριμένου πρὸ πολλοῦ, ἀρμοδίως, Καταστατικῶ τοῦ Διεθνoῦς Δημοκρατείου Ἰδρύματος, ἔσπευσε νὰ τὸ περιβάλῃ διὰ τοῦ κατὰ νόμον ὀριζομένου τύπου, Προεδρικοῦ Διατάγματος καὶ νὰ τὸ δημοσιεύσῃ εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως.

Τοιοῦτοτρόπως, μετὰ τὴν ἐπὶ ἔτη συνεχισθεῖσαν διελκυστίνδα τοῦ Καταστατικῶ τοῦ Δημοκρατείου Ἰδρύματος, εἶδεν ἐπὶ τέλους τοῦτο τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος καὶ ἀπέκτησε νόμιμον ἰσχὺν τὸ πολυθρύλητον Δημοκράτειον Ἰδρυμα χάρις εἰς τὸ ἀμέριστον ἐνδιαφέρον τῆς σημερινῆς κυβερνήσεως κὶ ἐπραγματοποιήθη οὕτως ὁ διακαὴς πόθος τοῦ λαοῦ τῆς Θράκης.

Ἄλλ' ἴσως νὰ εἴπη τις, ἂν εἰς τὴν περίοδον αὐτὴν τῆς λιτότητος, ὡς ὀρθῶς τὴν ἐχαρακτήρισεν ὁ κ. Πρωθυπουργός θὰ ἦτο σκόπιμον νὰ δαπανηθῆ χρηματικὸν ποσόν δι' ἕνα τοιοῦτον σκοπόν;

Ἄν ὁμως ἐξετασθῆ τὸ ζήτημα τοῦτο ὄχι μόνον ἀπὸ τῆς στενῆς ὀλιστικῆς πλευρᾶς καὶ μὲ μυωπικὰ κριτήρια, ἀλλὰ ἀπὸ εὐρυτέρας καὶ δὴ τῆς κατ' ἐξοχὴν ἐθνικῆς του πλευρᾶς, καὶ ληφθῶν ὑπ' ὄψιν ἡ ἀναμενομένη τεραστία πνευματικῆ ἀκτινοβολία τοῦ Διεθνoῦς Δημοκρατείου Ἰδρύματος καὶ αἱ λίαν εὐνοϊκαὶ διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Θράκην ἐπιπτώσεις του, ἀσφαλῶς τότε θὰ κατανοηθῆ ὅτι ἡ διάθεσις τοῦ ἀπατηθησομένου χρηματικοῦ ποσοῦ ἔγαντι τῆς τεραστίας ἐθνικῆς φύσεως πλεονεκτημάτων ποῦ ἀναμένονται, εἶναι μῆδαμνῆ.

Ἐξ ἄλλου, δεδομένου, ὅτι τὸ Διεθνῆς Δημοκράτειον Ἰδρυμα πρόκειται ν' ἀποταθῆ εἰς ξένους Διεθνεῖς Ὀργανισμοὺς ὡς τὸ Ἰδρυμα Ροκφέλλερ, Φόρντ, Οὐνέσκο κλπ. πρὸς παροχὴν οἰκονομικῆς βοηθείας πρὸς αὐτό, καὶ ἐπειδὴ, ὡς εἶναι γνωστὸν διὰ τὴν οἰκονομικὴν ταύτην δοθήθειαν ἐκ μέρους τῶν ξένων Ἰδρυμάτων, πρωταρχικὸς ὅρος τίθεται ὑπὸ τούτων ὅπως προηγηθῆ ἡ ἐκ μέρους τοῦ Κράτους εἰς τὸ ὅποιον ἀνήκει τὸ Ἰδρυμα, παροχὴ βοηθείας, εἶναι ἐπάναγκες καὶ διὰ τὸν πρόσθετον τοῦτον λόγον, ὅπως προηγηθῆ ἡ οἰκονομικὴ αὐτὴ πρὸς τὸ Ἰδρυμα, δοθήθεια, διὰ ν' ἀποτελέσῃ τὴν ἀφετηρίαν τοῦ ὅλου ἔργου.

Συμφώνως δὲ πρὸς τὸ δημοσιευθὲν Καταστατικὸν τοῦ Ἰδρύματος, μέχρις οὔ ὀλοκληρωθῆ ἡ ἀνέγερσις τοῦ κτιρίου τοῦ Ἰδρύματος τὸ ὅποιον παρ' ὄλην τὴν ἐπιδαλλομένην λιτότητα τῶν ἐγκαταστάσεών του, ἀποκλειομένης πάσης περιττῆς δαπάνης, δέον νὰ ἔχη ἐν τούτοις ἀρχαιοπρεπῆ κλασσικοῦ τύπου ἐμφάνισιν

ή προσωρινή έδρα τής Διοικήσεώς του θά εἶναι ἡ πρωτεύουσα.

Μετὰ δὲ ταῦτα θά ἐγκατασταθῆ ὀριστικῶς εἰς τὰ Ἰδρυματά, παρὰ τὴν Εἰρήνην.

Ἰδιαιτέρα προσέτι φροντίς καταβάλλεται ἐκ μέρους τῶν ἰδρυτῶν τοῦ Ἰδρυματός ὅπως τὰ καθήκοντα τοῦ Προέδρου, τοῦ Διεθνοῦς Δημοκριτείου Ἰδρυματός ἀνατεθῶσιν εἰς διακεκριμένην προσωπικότητα.

Κατωτέρω καταχωροῦμεν τὸ Π. Διάταγμα «Περὶ ἐγκρίσεως κοινοφελοῦς ἰδρυματός ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «Διεθνὲς Δημοκριτεῖον Ἰδρυμα κλπ.».

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟΝ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 41

Περὶ ἐγκρίσεως κοινοφελοῦς ἰδρυματός ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟΝ ΙΔΡΥΜΑ» καὶ κυρώσεως τοῦ Ὁργανισμοῦ αὐτοῦ.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ἐχόντες ὑπ' ὄψιν: 1) τὴν ὑπ' ἀριθ. 3700) 22.4.1972 πράξιν τῆς Συμβολαιογράφου Ἀθηνῶν Φρειδερίκης Ἀγυφαντάκη, 2) τὰς διατάξεις: α) τῶν ἀρθρῶν 95 καὶ 98 τοῦ Α.Ν. 2039) 39 «περὶ ἐκκαθαρίσεως καὶ διοικήσεως τῶν εἰς τὸ Κράτος καὶ ὑπὲρ κοινοφελῶν σκοπῶν καταλειπομένων κληρονομιῶν, κληροδοσιῶν καὶ δωρεῶν, β) τῶν ἀρθρῶν 108, 109 καὶ 110 τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος καὶ γ) τοῦ ἀρθροῦ 119 τοῦ Εἰσαγωγικοῦ Νόμου τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος καὶ 3) τὴν ἀπὸ 31.5.1972 σύμφωνον γνωμοδότησιν τοῦ Συμβουλίου Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων, προτάσει τῶν Ἡμετέρων ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν καὶ ἐπὶ τοῦ Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν Ὑπουργῶν, ἀπεφασίσσαμεν καὶ διατάσσομεν:

1. Ἐγκρίνεται ἡ, διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 3700) 22.4.72 πράξεως τῆς Συμβολαιογράφου Ἀθηνῶν Φρειδερίκης Ἀγυφαντάκη, γενομένη σύστασις κοινοφελοῦς ἰδρυματός ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟΝ ΙΔΡΥΜΑ» τελοῦντος ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν καὶ ἐπὶ τοῦ Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν Ὑπουργῶν, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Ἀγ. Νόμου 2039) 39.

2. Κυροῦται ὁ Ὁργανισμὸς αὐτοῦ ἐξ ἀρθρῶν δώδεκα (12), καταχωριζόμενος κατωτέρω.

Εἰς τοὺς αὐτοὺς ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν καὶ ἐπὶ τοῦ Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν Ὑπουργούς, ἀνατίθεμεν τὴν δημοσίευσιν καὶ ἐκτέλεσιν τοῦ παρόντος Διατάγματος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 23ῃ ἑξαυγουαρίου 1975

Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας

ΜΙΧΑΗΛ ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Οἱ Ὑπουργοί

Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν
ΚΩΝΣΤ. ΤΡΥΠΑΝΗΣ

Οἰκονομικῶν
ΕΥΑΓΓ. ΔΕΒΛΕΤΟΓΛΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ

ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ

Ἄρθρον 1.

Μαρφή - Ἐπωνυμία - Ἐδρα - Σφραγίς.

1. Τὸ διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 3700) 22.4.1972 πράξεως τῆς Συμβολαιογράφου Ἀθηνῶν Φρειδερίκης Ἀνυφαντάκη, συσταθὲν Ἴδρυμα ὑπὸ τὴν ἔπωνυμίαν «ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟΝ ΙΔΡΥΜΑ» προβολῆς καὶ ἀξιοποιήσεως τῶν εἰρηνικῶν ἐφαρμογῶν τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας, ἀποτελεῖ νομικὸν πρόσωπον ἰδιωτικοῦ δικαίου, διεπόμενον ὑπὸ τῶν διατάξεων τῆς ὡς ἄνω συστατικῆς πράξεως, τοῦ Α.Ν. 2039) 1939, ὡς οὗτος ἐκάστοτε ἰσχύει, τῶν εἰς ἐκτέλεσιν τούτου ἐκδοθέντων Διαταγμάτων καὶ τοῦ παρόντος Ὁργανισμοῦ.

2. Ἐδρα τοῦ ἰδρύματος εἶναι τὰ Ἀθῆνα τῆς Θράκης.

3. Τὸ Ἴδρυμα ἔχει ἰδίαν σφραγιδα, φέρουσαν εἰς τὸ κέντρον αὐτῆς τὸ ἔμβλημα τοῦ ἰδρύματος, ἥτοι: τὴν προσωπογραφίαν τοῦ Δημοκρίτου περιβαλλομένην ὑπὸ κλάδου ἐλαίας, πέριξ δὲ τὴν ἔπωνυμίαν, τὴν ἔδραν καὶ τὸ ἔτος ἰδρύσεως αὐτοῦ.

Ἄρθρον 2.

Σκοποὶ - Μέσα.

1. Σκοποὶ τοῦ ἰδρύματος εἶναι οἱ ἐξῆς: α) Ἡ συνειδητοποιήσις, καλλιέργεια, προβολὴ καὶ ἀξιοποιήσις τῶν εἰρηνικῶν ἐφαρμογῶν τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας, ὡς ταύτην συνέλαβεν ὁ Δημόκριτος πρὸ εἰκοσιτεσσάρων αἰώνων. β) Ἡ διάδοσις μεταξὺ τῶν ἀτομικῶν ἐπιστημόνων καὶ φιλοσόφων ὄλου τοῦ κόσμου καὶ ἡ ἐκλαίχευσις τῆς ιδέας τῆς χρησιμοποίησεως τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας ἀποκλειστικῶς δι' εἰρηνικοὺς σκοποὺς, πρὸς δημιουργίαν ἀνθρωπιστικῆς ἀτομικῆς συνειδήσεως καὶ πρὸς ἐγκαινίασιν μιᾶς περὸς ἐξανθρωπισμοῦ, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐξυπηρετήσεως καὶ ἀνυψώσεως τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ πρὸς τοῦτο ἐπικοινωνία καὶ συνεργασία μετὰ ὁμοειδῶν ὀργανώσεων καὶ ἰδρυμάτων τῆς ἀλλοδαπῆς. γ) Ἡ ἀξιοποιήσις ἐν γένει τοῦ χώρου τῶν Ἀρχαίων Ἀθῆνων.

2. Μέσα πρὸς πραγματοποιήσιν τῶν σκοπῶν τοῦ ἰδρύματος εἶναι: α) Ἡ ἀνέγερσις εἰς Ἀθῆνα ἐνὸς κεντρικοῦ κτιρίου, περιλαμβάοντος αἰθούσας δι' ἀλέξεων καὶ συνεδριάσεων, βιβλιοθήκην, γραφεῖα, ἐστιατόρια κλπ., ὡς καὶ ἄλλους χώρους ἐνδεικνυμένους διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ τοῦ ἰδρύματος. β) Ἡ ἀνέγερσις ὑπὸ τῶν ξένων κρατῶν ἢ ὀργανισμῶν ἰδίων περιπτέρων καὶ ξενῶνων εἰς πρὸς τοῦτο παραχωρηθησομένους χώρους τοῦ ἰδρύματος. Γὰρ οὕτως ἀνεγειρόμενα κτίσματα παραμένουν ἰδιοκτησία τοῦ ἰδρύματος, τῆς χρήσεως μόνον τούτων ἀνηκούσης εἰς τὰ ἀνεγείραντα αὐτὰ κράτη ἢ ὀργανι-

σμούς. γ) Ἡ συγκέντρωσις τῶν ἰδεῶν καὶ μελετῶν περὶ τῆς χρησιμοποίησεως τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας ἀποκλειστικῶς δι' εἰρηλικούς σκοπούς καὶ ἡ ἐκδόσις εἰς ξένας γλώσσας, ὡς καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, ὅσων ἐκ τούτων θὰ ἐκρίνετο σκόπιμος ἢ δημοσίευσις, ὡς ἐπίσης καὶ τῶν ἔργων τοῦ Δημοκρίτου. δ) Ἡ κατὰ χρονικὰ διαστήματα ἐντὸς τῶν ἐγκαταστάσεων τοῦ ἰδρύματος φιλοξενία, ἀδιακρίτως φύλου, ἐθνικότητος, θρησκείας, τῶν ἀτομικῶν ἐπιστημόνων, οἱ ὅποιοι θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἐργασθῶν διὰ τοὺς σκοπούς τοῦ ἰδρύματος. ε) Ἡ ἀνά ταχτὰ χρονικὰ διαστήματα σύγκλησις διεθνῶν ἐπιστημονικῶν συνεδρίων, ἀποσκοπούτων εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας δι' εἰρηλικούς μόνον σκοπούς (Διεθνῆς Δημοκρίτεισις Ὀλυμπιάς), ὡς καὶ τὴν ἀνταλλαγὴν σκέψεων καὶ συζήτησιν διαφόρων θεμάτων ἀναφερομένων εἰς τοὺς ὑπὸ τοῦ ἰδρύματος ἐπιδιωκομένους σκοπούς. στ) Ἡ κατὰ τὴν Διεθνή Δημοκρίτειον Ὀλυμπιάδα βράδευσις, μετ' εἰδικὴν κρίσιν διεθνῶς ἐπιτροπῆς, τῶν καλυτέρων μελετῶν διὰ τὴν χρησιμοποίησιν δι' εἰρηλικὰς ἐφαρμογὰς τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας. ζ) Πᾶν ἕτερον μέσον, τὸ ὅποιον ἤθελε κριθῆ ὑπὸ τοῦ Διεθνῶς Γενικοῦ Συμβουλίου πρόσφορον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑπὸ τοῦ ἰδρύματος ἐπιδιωκομένων σκοπῶν.

Ἄρθρον 3.

Περιουσία - Πόροι - Δωρηταί.

1. Περιουσία τοῦ ἰδρύματος εἶναι, πρὸς τὸ παρόν, τὸ ποσὸν τῶν ἑκατὸν πενήτηντα χιλιάδων (150.000) δραχμῶν προσφερθὲν ὑπὸ τῶν ἐκ τῶν ἰδρυτῶν Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἐάνθης, τῆς Ἐταιρείας Ὁρακικῶν Μελετῶν, τοῦ Ὁρακικοῦ Κέντρου, τῆς Ἐνώσεως τῶν ἐξ Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας Ἑλλήνων, τοῦ Συλλόγου Ἐανθιωτῶν «Ὁ Δημοκρίτης» Ἰσσαλονίχης, τοῦ Συνδέσμου τῶν Νέων Ὁρακῶν Ἐπιστημόνων, τοῦ Δήμου Ἐάνθης, τῆς Κοινότητος Ἀβδήρων, τοῦ Ἐμπορικοῦ καὶ Βιομηχανικοῦ Ἐπιμελητηρίου Ἐάνθης καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Δοξιάδη.

2. Οἱ πόροι τοῦ ἰδρύματος διακρίνονται εἰς τακτικὸς καὶ ἐκτάκτους. Τακτικοὶ εἶναι τὰ ἐκ τῶν ἐγγραφῶν καὶ τῶν ἐτησίων συνδρομῶν ἔσοδα, τὰ ἐκ τῶν προσόδων τῆς περιουσίας αὐτοῦ καὶ αἱ εἰσπράξεις ἐκ τῶν ἐκδόσεων αὐτοῦ.

Ἐκτακτοὶ δὲ τὰ ἐκ τῶν ἐπιχορηγήσεων τοῦ Δημοσίου, ἰδρυμάτων καὶ ὀργανισμῶν ἡμεδαπῶν καὶ ἀλλοδαπῶν, ἐκ δωρεῶν, κληροδοτημάτων κλπ.

3. Δωρηταί, εὐεργέται καὶ μεγάλοι εὐεργέται ἀνακηρύσσονται ὑπὸ τοῦ Διεθνῶς Γενικοῦ Συμβουλίου οἱ, κατὰ τὴν κρίσιν αὐτοῦ, προσφέροντες ἀξίολογον ὕλικὴν συνδρομὴν εἰς τὸ ἴδρυμα.

Ἄρθρον 4.

Διοίκησις τοῦ ἰδρύματος.

1. Κατὰ τὴν πρώτην φάσιν τῆς λειτουργίας τοῦ ἰδρύματος, τὴν ἀναγομένην εἰς τὴν ἐνέργειαν προπαρασκευαστικῶν ἐργασιῶν διὰ τὴν ἀνάγεσιν τῶν ἐγκαταστάσεων αὐτοῦ εἰς τὸν χώρον τῶν Ἀρχαίων Ἀδδῆρων, τοῦτο διοικεῖται ὑπὸ προσωρινῆς Διοικούσης Ἐπιτροπῆς, ἀποτελουμένης ἐκ τῶν ἰδρυτῶν καὶ ἐξ (6) ἑτέρων προσώπων, ὀρίζομένων, λόγῳ εἰδικότητος καὶ καταλληλότητος, ὑπὸ τῶν ἰδρυτῶν διὰ πλειοψηφίας τῶν δύο τρίτων τούτων.

2. Ἡ ἐν παραγράφῳ 1 Διοικοῦσα Ἐπιτροπὴ ἐκλέγει μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς τῶν Προέδρον, δύο Ἀντιπροέδρους, τὸν Γενικὸν Γραμματέα καὶ τὸν Ταμίαν, μετὰ τῶν ἀναπληρωτῶν των, ἅσκει δὲ ἀπάσας τὰς ἀρμοδιότητας τῶν Διεθνῶν, Γενικοῦ καὶ Ἐκτελεστικοῦ, Συμβουλίων περὶ ὧν αἱ παράγραφοι 4 καὶ 5 τοῦ παρόντος ἄρθρου.

Αἱ ἀποφάσεις τῆς Διοικούσης Ἐπιτροπῆς λαμβάνονται κατὰ πλειοψηφίαν τῶν παρόντων μελῶν αὐτῆς. Αὕτη δύναται νὰ ἀναθέσῃ εἰς πενταμελῆ ἐκτελεστικὴν Ἐπιτροπὴν, ἐκ τῶν μελῶν τῆς, ἐν οἷς καὶ ὁ Πρόεδρος, ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς καὶ ὁ Ταμίαις αὐτῆς, τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑπὸ ταύτης λαμβανομένων ἀποφάσεων.

3. Κατὰ τὴν δευτέραν φάσιν τῆς λειτουργίας τοῦ ἰδρύματος, μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐγκαταστάσεων αὐτοῦ, τοῦτο διοικεῖται ὑπὸ τοῦ Διεθνoῦς Γενικοῦ Συμβουλίου καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ τοιοῦτου, ὧν ἡ θητεία εἶναι πενταετής, τῶν ἀποχωροῦντων μελῶν δυναμένων νὰ ἐπανεκλεγῶσιν. Ἐν περιπτώσει διαλύσεώς τινος τῶν ὡς ἰδρυτικῶν μελῶν μετεχόντων σωματείων, τὰ λοιπὰ ἰδρυτικὰ μέλη ὀρίζουσι, διὰ πλειοψηφίας τῶν 2/3 αὐτῶν, ἕτερον Ὑρακικὸν Σωματεῖον εἰς τὴν θέσιν τοῦ διαλυθέντος.

4. Τὸ Διεθνὲς Γενικὸν Συμβούλιον ἀπαρτίζεται ἐκ τῶν δέκα ἰδρυτικῶν μελῶν καὶ ἐκ τῶν κάτωθι: 1) ἐνὸς καθηγητοῦ τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, καὶ ἐνὸς καθηγητοῦ τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ὑποδεικνυμένων ἀμφοτέρων, μετὰ τῶν ἀναπληρωτῶν των, ὑπὸ τῶν οἰκείων Σχολῶν, 3—4) ἐνὸς καθηγητοῦ τῆς Πυρηνικῆς Τεχνολογίας καὶ ἐνὸς τῆς Φυσικῆς τοῦ Πολυτεχνείου Ἀθηνῶν, ὑποδεικνυμένων ἀμφοτέρων μετὰ τῶν ἀναπληρωτῶν των, ὑπὸ τῆς Συγκλήτου τοῦ Πολυτεχνείου τούτου, 5) ἐνὸς καθηγητοῦ τῆς Φυσικῆς ἢ Πυρηνικῆς Τεχνολογίας τῆς Πολυτεχνικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ὑποδεικνυμένου μετὰ τοῦ ἀναπληρωτοῦ του, ὑπὸ τῆς Συγκλήτου αὐτοῦ, 6) ἐνὸς καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τακτικοῦ ἢ ἑμοτίμου, ὑποδεικνυμένου ὑπὸ τοῦ ἀναπληρωτοῦ του, ὑπὸ τῆς οἰκείας Σχολῆς, 7) ἐνὸς ἐκπροσώπου τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν, ἐπὶ βαθμῶ 1ῃ ἢ

2φ ή 3φ, δριζομένου μετά του αναπληρωτού του, υπό του αρμοδίου Υπουργού, 8) του εκάστοτε Νομάρχου Εάνθης, 9) του Προέδρου ή του Γεν. Γραμματέως του Ἑλληνικοῦ Ὄργανισμοῦ Τουρισμοῦ ἢ εκπροσώπου τούτων ἐπὶ θαθμῶ 1φ ἢ 2φ ἢ 3φ, 10) του Προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπιτροπῆς Ἀτομικῆς Ἐνεργείας ἢ εκπροσώπου ταύτης ἐπὶ θαθμῶ 1φ ἢ 2φ ἢ 3φ, 11) του Γεν. Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας του Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ ἢ εκπροσώπου ταύτης ἐπὶ θαθμῶ 1φ ἢ 2φ ἢ 3φ, 12) του Διευθυντοῦ τῆς Στέγης Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν του Δήμου Εάνθης ἢ εκπροσώπου ταύτης καὶ 13) ἑννέα (9) ἀλλοδαπῶν ἀτομικῶν ἐπιστημόνων, ὑποδεικνυομένων μετά τῶν ἀναπληρωτῶν των, ὑπὸ τῆς ἐν Αὐστρίᾳ Διεθνοῦς Ὄργανώσεως «INTERNATIONAL ATOMIC ENERGY AUSTRIA» ἢ ἑτέρας παρεμφεροῦς διεθνοῦς ὀργανώσεως.

5. Τὸ Διεθνὲς Γενικὸν Συμβούλιον ἐκλέγει: μεταξύ τῶν μελῶν του τὸ Διεθνὲς Ἐκτελεστικὸν Συμβούλιον, ἀποτελούμενον ἐξ ἑπτὰ (7) μελῶν, ἐν οἷς ἀπαραιτῆτως ὁ Πρόεδρος, ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς καὶ ὁ Ταμίης αὐτοῦ ἐκτελοῦντες καὶ χρέη Προέδρου, Γενικοῦ Γραμματέως καὶ Ταμίου τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου.

6. Τὸ Διεθνὲς Γενικὸν Συμβούλιον συνεργόμενον, προσκλήσει: τοῦ ἀρχαιότερου τῶν μελῶν του, ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς συμπληρώσεώς του, συγκατετίται εἰς σῶμα, ἐκλέγον μεταξύ τῶν μελῶν του τὸν Πρόεδρον αὐτοῦ, τὸν Ἀντιπρόεδρον, τὸν Γενικὸν Γραμματέα, τὸν Ἐφορον καὶ τὸν Ταμίαν. Ὁ Πρόεδρος καὶ ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς εἶναι πάντοτε Ἑλληγες ὑπήκοοι. Τὸν Πρόεδρον ἀπόντα ἢ κωλυόμενον ἀναπληροῖ εἰς τῶν Ἀντιπροέδρων, τὸ δὲ Γενικὸν Γραμματέα, ὁ δριζόμενος ἀναπληρωτῆς αὐτοῦ. Τὸ ἀξίωμα τοῦ μέλους τῶν ἀνωτέρω συμβουλίων εἶναι τιμητικὸν καὶ ἄμισθον, ἐξαιρέσει: τοῦ τυχὸν ὀρισθησομένου ὑπὸ τούτου, ἐντεταλμένου καὶ εἰδικῶς ἀπασχολουμένου εἰς τὴν διεκπεραίωσιν τῶν ὑποθέσεων τοῦ ἰδρύματος, Συμβουλίου, εἰς ὃν παρέχεται: ποσὸν τι, δριζόμενον ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἐξόδων κινήσεως αὐτοῦ.

Ἄρθρον 5.

Ἄρμοδιότητες Γενικοῦ Συμβουλίου.

1. Τὸ Διεθνὲς Γενικὸν Συμβούλιον συνέρχεται: τῇ προσκλήσει: τοῦ Προέδρου του, ἢ ὁσάκις ἤθελε ζητήσῃ τοῦτο τὸ ἐν τρίτον, τοῦλάχιστον, τῶν μελῶν του, εὐρίσκαται: δὲ ἐν ἀπαρτίᾳ καὶ συνεθριάζει: ἐγκύρως, ἐὰν παρίσταται: τὸ ἥμισυ πλέον ἐνός, τοῦλάχιστον ἐκ τῶν μελῶν αὐτοῦ. Τὸ Διεθνὲς Γενικὸν Συμβούλιον διοικεῖ: τὰ τοῦ ἰδρύματος καὶ διαχειρίζεται: τὴν περιουσίαν αὐτοῦ. Καταρτίζει: τὸν προϋπολογισμὸν καὶ τὸν ἀπολογισμὸν αὐτοῦ, ἀποφασίζει: δὲ ἐπὶ πάσης φύσεως ζητημάτων ἀφορώντων εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ ἰδρύματος. Διορί-

ζει καὶ παύει τὸ προσωπικὸν τοῦ Ἰδρύματος, καθορίζει τὰς πάσης φύσεως ἀποδοχὰς αὐτοῦ καί, ἐν γένει, ἀποφασίζει περὶ πάντων τῶν ζητημάτων, τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ Ἰδρύματος.

2. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ Διεθνοῦς Γενικοῦ Συμβουλίου λαμβάνονται κατ' ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τῶν παρόντων, ἐπικρατούσης, ἐν ἰσοψηφίᾳ τῆς ψήφου τοῦ Προέδρου ἢ τοῦ νομίμου ἀναπληρωτοῦ αὐτοῦ.

3. Τὸ Διεθνὲς Γενικὸν Συμβούλιον δύναται δι' ἀποφασεῶς του νὰ μεταβάσῃ μέρος ἢ τὸ ὅλον τῶν ἀρμοδιακτῆτων του εἰς τὸ Διεθνὲς Ἐκτελεστικὸν Συμβούλιον.

Ἄρθρον 6.

Ἄρμοδιότητες Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου.

1. Τὸ Διεθνὲς Ἐκτελεστικὸν Συμβούλιον μεριμνᾷ διὰ τὴν πίστην καὶ ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων τοῦ Διεθνοῦς Γενικοῦ Συμβουλίου, εἰς ἐπιγούσης δὲ φύσεως περιπτώσεις, ὅπου ἡ ἄμεσος σύγκλησις καὶ ἐνέργεια τοῦ Διεθνοῦς Γενικοῦ Συμβουλίου καθίσταται δυσχερής, λαμβάνει ἀποφάσεις διοικητικῆς φύσεως, τὰς ὁποίας, ὅμως, ὀφείλει νὰ θέσῃ ὑπ' ὄψιν τοῦ Διεθνοῦς Γενικοῦ Συμβουλίου, εὐθὺς ὡς καταστῆ ἐφικτὴ ἡ σύγκλησις τούτου.

Ρυθμίζει πᾶν, ὅ,τι σχετίζεται πρὸς τὴν λειτουργίαν τοῦ Ἰδρύματος καὶ ὀρίζει ἐκάστοτε τὸ δικαίωμα ἐγγραφῆς καὶ τὴν συνδρομὴν τῶν μελῶν.

2. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ Διεθνοῦς Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου λαμβάνονται κατ' ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τῶν παρόντων, ἐπικρατούσης, ἐν ἰσοψηφίᾳ, τῆς ψήφου τοῦ Προέδρου.

3. Αἱ ἐκλογαὶ διὰ τὴν ἀνάδειξιν τοῦ Διεθνοῦς Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου διενεργοῦνται ἀνὰ πέντε ἔτη. Διὰ τὴν πρώτην πενταετίαν τὸ Διεθνὲς Ἐκτελεστικὸν Συμβούλιον ἐκλέγεται ὑπὸ τῶν ἰδρυτικῶν μελῶν.

Ἄρθρον 7.

Καθήκοντα Προέδρου.

1. Ὁ Πρόεδρος τῶν δύο Συμβουλίων, Γενικοῦ καὶ Ἐκτελεστικοῦ, προΐσταται αὐτῶν καὶ διευθύνει τὰς ἐργασίας των προεδρεύει τῶν συνεδριάσεων καὶ προσκαλεῖ τὰ μέλη εἰς αὐτὰς ὀρίζων τὰς ἡμέρας καὶ ὥρας συνεδριάσεων, συντάσσει μετὰ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως τὴν ἡμερησίαν διάταξιν, ἐκπροσωπεῖ τὸ ἴδρυμα εἰς ὅλας τὰς μετὰ τῶν τρίτων σχέσεις, συναλλαγὰς καὶ διαφορὰς, παρίσταται καὶ ἀντιπροσωπεύει τὸ ἴδρυμα ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων ἐπὶ πάσης αὐτοῦ διαφορᾶς, ὡς καὶ ἐνώπιον πάσης ἄλλης ἀρχῆς ἢ νομοκοῦ ἢ φυσικοῦ προσώπου, καὶ ὑπογράφει μετὰ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως, κατόπιν ἐξουσιοδοτήσεως τοῦ Διεθνοῦς Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου, διὰ λογαριασμὸν τοῦ Ἰδρύματος, παντὸς εἶδους συμβάσεις καὶ πάντα τὰ ἔγγραφα, τὰ χρηματικὰ ἐντάλματα

καθ' τὰς ἐντολάς πρὸς ἀνάληψιν χρημάτων, ἐκ τῶν παρὰ τραπέζαις καταθέσεων καὶ, ἐν γένει, παρ' οἰουδὴποτε ἄλλου φυσικοῦ ἢ νομικοῦ προσώπου Ἑλληνικοῦ ἢ ἀλλοδαποῦ.

Αἰτεῖται ἐκτάκτους πιστώσεις διὰ πᾶσαν ἀναγκαίαν δαπάνην, μὴ προβλεπομένην ὑπὲρ τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐπικυροῖ καὶ ὑπογράφει μετὰ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως τὰ πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων τῶν δύο Συμβουλίων καὶ, ἐν γένει, ἐπιμελεῖται τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν, ὡς καὶ τῆς ἀκριβοῦς τηρήσεως τῶν διατάξεων τοῦ καταστατικοῦ.

2. Τὸν Πρόεδρον ἀπόντα ἢ κωλυόμενον ἀναπληροῖ εἰς ὅλα αὐτοῦ τὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα εἰς τῶν Ἀντιπροέδρων καὶ, τούτων κωλυομένων, ὁ ὑπὸ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου ὀριζόμενος Σύμβουλος.

Ἄρθρον 8.

Καθήκοντα Γενικοῦ Γραμματέως.

1. Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς ἐπιμελεῖται τῆς συντάξεως καὶ φυλάξεως τῶν πρακτικῶν τῶν Συμβουλίων, τηρεῖ τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἰδρύματος, συνυπογράφει μετὰ τοῦ Προέδρου πάντα τὰ ἔγγραφα, τηρεῖ τὸ πρωτόκολλον τῶν εἰσερχομένων καὶ ἐξερχομένων ἐγγράφων καὶ τὸ μητρώον τῶν μελῶν, φυλάσσει τὴν σφραγίδα τοῦ ἰδρύματος, προϊστάται τοῦ προσωπικοῦ τοῦ ἰδρύματος καὶ διευθύνει τὰς ἐργασίας τῶν γραφείων, διεξάγει τὴν τρέχουσαν ἀλληλογραφίαν τοῦ ἰδρύματος καὶ δοθῆι τὸν Πρόεδρον εἰς τὴν ἀσκήσιν τῶν καθηκόντων του.

2. Τὸν Γενικὸν Γραμματέα ἀπόντα ἢ κωλυόμενον ἀναπληροῖ ὁ ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου ὀριζόμενος Σύμβουλος.

Ἄρθρον 9.

Καθήκοντα Ταμίου.

1. Ὁ Ταμίας εἰσπράττει διὰ διπλοτύπων, γραμματικῶν εἰσπράξεως τὰ ἔσοδα τοῦ ἰδρύματος, ἐγγράφει ταῦτα εἰς τὰ τηρούμενα βιβλία, ἐνεργεῖ τὰς πληρωμὰς ἐπὶ τῇ ὀφείσει ἐνταλαμάτων ὑπογεγραμμένων παρ' αὐτοῦ, τοῦ Προέδρου καὶ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως, τηρεῖ τὰ κατὰ νόμον βιβλία τὰ σχετικὰ μὲ τὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας τοῦ ἰδρύματος. Καθαριζεῖ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Προέδρου καὶ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως τὸν προϋπολογισμὸν καὶ ἀπολογισμὸν τῆς χρήσεως, τοὺς ὁποίους ὑποβάλλει πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὸ Ἐκτελεστικὸν Συμβούλιον, δικαιοῦμενον γὰ ἐπιφέρει τὰς κατὰ τὴν κρίσιν του μεταβολὰς τῶν κονδυλίων.

2. Ὁ Ταμίας ὑποχρεοῦται ὅπως, καλούμενος ὀφέποτε ὑπὸ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου, ὑποβάλῃ πρὸς αὐτὸ κατὰστασιν ἐμφαίνουσαν τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα τοῦ ἰδρύματος.

3. Φροντίζει: ἐπίσης διὰ τὴν ἔγκαιρον κατάθεσιν τῶν εἰς χεῖρας του πλεοναζόντων χρημάτων ἄνω τοῦ ποσοῦ τῶν δέκα χιλιάδων (10.000) δραχμῶν εἰς μίαν τῶν ὑπὸ τοῦ Α.Ν. 2039) 39 προβλεπομένων Τραπεζῶν. Αἱ ἀναλήψεις χρηματικῶν ποσῶν, χρεωγράφων καὶ ἀξιῶν ἐν γένει ἐνεργοῦνται ὑπὸ τοῦ Ταμίου, δυνάμει ἐγγράφου ἐντολῆς, προσυπογραφησομένης ὑπὸ τοῦ Προέδρου καὶ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως. Ὁ Ταμίος δύναται, ὑπὸ ἰδίαν του εὐθύνην, νὰ προσλάβῃ εἰσπράκτορα.

Τὸν Ταμίαν ἀπόντα ἢ κωλυόμενον ἀναπληροῖ ὁ ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου ὀριζόμενος Σύμβουλος.

Ἄρθρον 10.

Καθήκοντα Ἐφόρου.

Ὁ Ἐφορος ἐπιμελεῖται τῆς καταρτίσεως καὶ φυλάξεως τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἰδρύματος, ὡς καὶ τῶν κτωμένων ὑπὸ τοῦ Ἰδρύματος ἢ δωρουμένων πρὸς αὐτὸ οἰωνοδήματα ἀντικειμένων. Ἔχει τὴν ἐποπτείαν καὶ εὐθύνην τῆς συντηρήσεως τῶν ἐν γένει ἐγκαταστάσεων τοῦ Ἰδρύματος καὶ τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας αὐτοῦ, ἐξαιρουμένων καὶ χρηματικῶν περιουσιακῶν στοιχείων, τῶν ὁποίων τὴν διαχείρισιν ἔχει ὁ ταμίος. Εἰσηγεῖται εἰς τὸ Γενικὸν Διεθνὲς Συμβούλιον τὴν ὀργάνωσιν διαλέξεων, ἑορτῶν κλπ.

Ἄρθρον 11.

Ἐθνικὰ τμήματα — Γνωμοδοτικὰ Ἐπιτροπαί.

Τὰ περὶ τῆς ὀργανώσεως Ἐθνικῶν Τμημάτων καὶ γνωμοδοτικῶν Ἐπιτροπῶν προσδέπονται καὶ ρυθμίζονται ὑπὸ τῆς συστατικῆς πράξεως.

Ἄρθρον 12.

Μέλη.

1. Μέλος τοῦ Ἰδρύματος δύναται νὰ εἶναι, ἀδιαικρίτως φύλου, ἐθνικότητος καὶ θρησκευματος, πᾶς ἔχων δίπλωμα φυσικομαθηματικῶν ἀνεγνωρισμένης Πανεπιστημιακῆς Σχολῆς ὡς καὶ ἄλλοι διπλωματοῦχοι ἐπιστήμονες (φιλόλογοι, ἱστορικοί, βιολόγοι, ἰατροί, δικηγόροι κλπ.). Τὰ μέλη τοῦ Ἰδρύματος διακρίνονται εἰς ἰδρυτικά, τακτικά, ἐπίτιμα καὶ ἀντεπιστέλλοντα. Ἰδρυτικά μέλη εἶναι τὰ λαβόντα μέρος εἰς τὴν σύστασιν τοῦ Ἰδρύματος καὶ ἔχοντα ὑπογράψει τὴν ἰδρυτικὴν πράξιν. Διὰ νὰ γίνῃ τις τακτικὸν μέλος πρέπει νὰ ἔχη προταθῆ ὑπὸ δύο ἰδρυτικῶν ἢ τακτικῶν μελῶν καὶ ἐγκριθῆ ἢ εἰσδοχῆ του ὑπὸ τοῦ Διεθνoῦς Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου. Ὁ τίτλος τοῦ ἐπιτίμου ἢ ἀντεπιστέλλοντος μέλους ἀπονέμεται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω Συμβουλίου εἰς Ἑλληνας ἢ ἄλλο-

δαπούς, οἱ ὁποῖοι προσήνεγκον ἢ δύνανται νὰ προσφέρουν ἐξαιρετικὰς ὑπηρεσίας διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν τοῦ ἰδρύματος.

2. Ὁ τίτλος τοῦ μέλους τοῦ ἰδρύματος ἀπόλλυται: α) Ἔνεκα παραιτήσεως καὶ β) ἔνεκα διαγραφῆς του ὑπὸ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου, διὰ σοβαροῦς λόγους. Ἡ διαγραφή, ἰσχύουσα ἀπὸ τῆς λήψεως τῆς σχετικῆς ἀποφάσεως εἰσάγεται: πρὸς κύρωσιν κατὰ τὴν πρώτην μετ' αὐτὴν συνεδρίασιν τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου, ὅπερ ἀποφασίζει ὀριστικῶς, ἀφοῦ προηγουμένως κληθῆ τὸ μέλος τοῦτο ἵνα δώσῃ ἐξηγήσεις.

ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ

Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ Προεδρικοῦ Διατάγματος «Περὶ συστάσεως τοῦ Διεθνoῦς Δημοκριτείου Ἰδρύματος» συνελθοῦσα εἰς συνεδρίασιν ἡ ἐκ τῶν ἰδρυτῶν αὐτοῦ Διοικοῦσα Ἐπιτροπή, ἐξέλεξε τὸ Ἐκτελεστικὸν Συμβούλιον αὐτῆς τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἐκ τῶν κάτωθι:

1) Πρόεδρος ὁ κ. Ἰωάννης Θεοδωρακόπουλος, Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, καὶ ὁμότιμος καθηγητῆς τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου.

2) Α' Ἀντιπρόεδρος, ὁ κ. Ἀδαμάντιος Πεπελάσης, Διοικητῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς.

3) Β' Ἀντιπρόεδρος, ὁ κ. Δημήτριος Γ. Μαγκριώτης, Πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας Ὁρακικῶν Μελετῶν, Ἐπίτιμος Σύμβουλος τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου.

4) Γενικὸς Γραμματεὺς ἡ κ. Αἰκατερίνη Δοξιάδου, φιλόλογος καὶ ἀρχαιολόγος.

5) Ταμίας ὁ κ. Κωνσταντῖνος Παπαδόπουλος, τέως Διευθυντῆς Τραπεζῆς Πειραιῶς.

6) Ἐπιδικὸς Γραμματεὺς, ὁ κ. Ἰωάννης Βαφειάδης, ἀνώτερος ὑπάλληλος τοῦ Ὑπουργεῖου Ἐξωτερικῶν.

Δ. ΔΑΣΑΡΙΔΗ

Ἀρχαιολόγου

Α Β Δ Η Ρ Α (1)

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Τὰ Ἄβδηρα, ἡ «καλὴ Τητίων ἀποικίη» τοῦ Ἀνακρέοντος «Στράβωνος Γεωγρ. 14. 644), στὰ παράλια τῆς Θράκης, κάπου 16 χιλιόμετρα ἀνατολικά ἀπὸ τὴν ἐκβολὴν τοῦ Νέστου, ἦταν ἀναμφισβήτητα μιὰ ἀπὸ τὴν μεγαλύτερες, δυνατώτερες καὶ πλουσιώτερες πόλεις τῆς Θράκης, στὰ σύνορα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ τῶν βαρδάρων Θρακικῶν φυλῶν καὶ τὴν περιφέρεια τοῦ μεγάλου βασιλείου τῶν Ὀδρουσῶν (Θουκυδίδης 2. 97).

2. Ἡ πλουσιωτάτη σειρά τῶν αὐτονόμων νομισμάτων τῆς, ποὺ εἶναι καὶ ἀπὸ τὰ πρῶτα ὁμορφα ἑλληνικὰ νομίσματα (1) καὶ τὸ ποσὸν τῶν 10 - 15 ταλάντων, ποὺ ἀπὸ τὸ 454 π.Χ. κ.έ. πλήρωναν σὰν φόρο στὸ ταμεῖο τῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας (2) εἶναι ἀρκετὰ γὰρ δεῖξουν τὸν πλοῦτον καὶ τὴν σπουδαιότητα τῆς πόλης καὶ γὰρ δικαίως, στὸ τέλος τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνα, τὸν χαρακτηρισμὸ τοῦ Διοδώρου Σικελιώτη (13. 72. 2): «πόλις ἐν ταῖς δυνατωτάταις οὔσα τότε τῶν ἐπὶ Θράκης».

3. Στὸς ἀθηναϊκοὺς φορολογικοὺς καταλόγους ὡς τὸ 446 π.Χ. ἔρχονται τὰ Ἄβδηρα πρῶτα στὴ σειρά, ἀνάμεσα στὴν 45 - 60 πόλεις ποὺ ἀναγράφονται στὸ κεφάλαιο τοῦ Θρακικοῦ φόρου, πληρώνοντας τὸ 1) 8 περίπου ἀπὸ αὐτὸν καὶ μετὰ τὸ 446 π.Χ., ὅταν ὁ φόρος τῆς Θάσου ἀυξήθηκε ἀπὸ 3 σὲ 30 τάλαντα, καταλαμβάνουν τὴν δευτέρην σειράν. Καὶ ἀκόμη ἀνάμεσα στὴν 250 περίπου πόλεις τῆς α' ἀθηναϊκῆς συμμαχίας, τὰ Ἄβδηρα δρῖσκονται στὴν τετάρτην σειράν, ἔπειτα ἀπὸ τὴν πόλιν Αἴγινα, Θάσο, Πάρο καὶ Βυζάντιο (3).

4. Ἡ νέα ἀποικία ἀπὸ τὴν ἕδρυσή τῆς ἦταν ἐμπορικὴ καὶ γεωργικὴ. Τὰ μεγάλα ἀργυρὰ νομίσματά τῆς — τετράδραχμα καὶ δεκάδραχμα —, ποὺ προορίζονταν γιὰ ἐξαγωγή, κυκλοφοροῦν πολὺ μακρὰ στὸν ἀρχαῖο κόσμον ἀπὸ τὴν Δέλταν τοῦ Νεῖλου ἕως τὴν Περσέπολιν καὶ τὸ ἐμπόριον μὲ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Θράκης τῆς ἐξασφαλίζει πλοῦτον (4). Ἡ πόλις ἔξωσιάζει μεγάλην καὶ πλούσιαν πεδινήν περιοχὴν «Θραϊκίαν γαίαν ἀμπελόεσσαν καὶ εὐκαρπὸν», ὅπως τὴν ἀποκαλεῖ ὁ Πίνδαρος στὸν παιᾶνα τοῦ στοῦς Ἀβδηρίτες, ποὺ τὴν κατέκτησε ἔπειτα ἀπὸ σκληρὰς μάχης πρὸς τοὺς Θράκας (5).

Οἱ ἀριθμοὶ σὲ παρενθέσεις ἀναφέρονται σὲ σημειώσεις.

1) Δημοσιεύεται κατόπιν ἀδείας τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Τεχνολογ. Ὁμίλου καὶ τοῦ συγγραφέως.

Α. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

5. Ἡ περιοχή τῆς πόλης - κράτους τῶν Ἀβδήρων ἀπλώνεται ἀνάμεσα στὸ Νέστο ποταμὸ καὶ τὴν Βιστονίδα λίμνη — Μπουρού —, τὴ Ροδόπη καὶ τὸ Αἰγαίον. Τὰ ὄρια συνιστᾶ τὴν δὲν μᾶς εἶναι ἀπολύτως γνωστά. Ὑποθέτουμε πὼς «ἡ πάτρια χώρα» τῶν Ἀβδηριτῶν ἔφτανε στὸ ἐσωτερικὸ ἕως τοὺς πρόποδες τῆς Ροδόπης (°). Ἡ ἀποκάλυψη ὁραθητικῶν ἐπιγραφῶν τῆς περιοχῆς τῆς πόλης, στὰ χρόνια τοῦ αὐτοκράτορα Ἀδριανοῦ, στὸ χωριὸ Τοξότες, στὸ σημεῖο ὅπου ἡ σημερινὴ γέφυρα τοῦ Νέστου, κάπου 24,5 χιλιόμετρα σὲ εὐθεία γραμμὴ ΒΔ ἀπὸ τὴν ἀρχαία πόλη, μᾶς δίνει τὸ ἀκριβὲς ὁρειοδουτικὸ ὄριο τῆς χώρας τῶν Ἀβδήρων (7) (εἰκ. 5).

6. Ἡ ὑπαρξὴ στὸ χωριὸ Μάνδρα, κάπου 7 χιλιόμετρα ΒΑ ἀπὸ τὰ Ἀβδηρα, ἐκταμῆνων λατομείων πυρολίθου, ὕλικὸ πού χρησιμοποιοῦντο στὰ τεῖχη καὶ τὲς οἰκοδομὰς τῶν Ἀβδήρων, μᾶς δίνει ἕνα ἄλλο σημεῖο τῆς περιοχῆς πού ἀνήκει εἰς τὴν πόλη.

7. Γιὰ τὸν καθορισμὸ τῶν ὁρειῶν συνόρων τῆς ἑνα ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον ἔχει ἡ πληροφορία τοῦ Αἰλιανοῦ, πὼς ὁ ποταμὸς Κοσσινίτης — πιθανώτατα τὸ ποτάμι τῆς Εἰάνθης — ρεῖ εἰς τὴν χώρα τῶν Ἀβδηριτῶν: «Ἐκδιδῶσι δὲ ὁ ποταμὸς οὗτος εἰς τὴν Ἀβδηριτῶν καὶ ἀναλίσκεται εἰς τὴν Βιστονικὴν λίμνην» (°).

8. Σὰν γείτονες τῶν Ἀβδηριτῶν ἀναφέρονται τὰ θρακικὰ φύλα τῶν Σίντων, Σαπαίων καὶ Βιστόνων (Στράβωνος Γεωγρ., β. 43 καὶ 12. 20).

Β. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

1. Γεωγραφικὴ περιγραφὴ

9. Ἡ φυσικὴ διαμόρφωσις τοῦ ἐδάφους μὲ τὲς λιμνοθάλασσες στὸ ἀνατολικὸ ὄριο τῆς περιοχῆς, ἡ ἔλλειψη στὰ ἱστορικὰ χρόνια ἄλλου μεγάλου οἰκισμοῦ στὸ χωρὸ αὐτὸν ἀπὸ τὸ Νέστο ἕως τὸ Πόρτο - Λάγος καὶ τὴ Βιστονίδα λίμνη, τὰ ἱστορικὰ δεδομένα, σχετικὰ μὲ τοὺς γείτονες τῶν Ἀβδήρων Θράκες, κάνουν πολὺ πιθανὴ τὴν ὑπόθεσιν, πὼς βόρειο ὄριο τῆς περιοχῆς τῶν Ἀβδήρων ἦταν μὴ νοητὴ γραμμὴ πού ξεκινᾶ ἀπὸ τὴ Βιστονίδα καὶ κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ τῆς Εἰάνθης (ΑΣΜΑΙΚ ἢ ΤΕΛΕΡ ΡΕΜΑ στὸν ἐπιτελικὸ χάρτη), φτάνει περίπου εἰς τὴ θέσιν τῆς πόλης αὐτῆς (εἰκ. 5). Ἀκολουθώντας ἐπιετα πρὸς τὰ δυτικὰ τὴ γραμμὴ τῆς σύγχρονης ἐθνικῆς ὁδοῦ περίπου, φτάνει στὸ χωριὸ Τοξότες τοῦ Νέστου. Βόρεια ἀπὸ τὸ ὄριο αὐτὸ ὑψώνεται ὁ ὄρεινός ὄγκος τῆς Ροδόπης. Ἀνατολικὸ ὄριο τῆς περιοχῆς πού ἤλεγχε ἡ πόλη τῶν Ἀβδήρων ἦταν ἡ Βιστονίδα λίμνη καὶ ὁ ὄρμος τοῦ Πόρτο - Λάγος, δυτικὸ ὁ ποταμὸς Νέστος καὶ νότιο τὸ Αἰγαίον.

10. Ἡ περιοχή πού ὀρίζεται ἀπὸ τὰ πιὸ πάνω γεωγραφικά ὄρια ἀποτελεῖται ἀπὸ πεδινὲς ἐκτάσεις καὶ χαμηλοὺς - χωματεροὺς λόφους, σὲ ἄλλη-πάλληλη διαδοχὴ ὡς τῆ θάλασσα, μὲ ὑψόμετρο ἀπὸ 0 μέχρι 83 μέτρα. Μεγάλῃ ἐκταση τῆς παραλιακῆς ζώνης εἶναι πολὺ χαμηλὴ (ἀπὸ 0 ἕως 10 μέτρα) καὶ ψηλότερος λόφος τῆς ἀρχαίας πόλης, ὁ λόφος τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, δὲν ξεπερνᾷ τὰ 29 μέτρα. Τὸ μεγαλύτερο ὕψωμα ὅλου αὐτοῦ τοῦ χώρου, ὁ Προφήτης Ἡλίας μὲ ὑψόμετρο 194 μ., ὀρίζεται στὰ ἀνατολικά τῆς σύγχρονης κοινό-τητας τῶν Ἀδῆρων κάπου 6 χιλιόμετρα ὄρεια ἀπὸ τὴν ἀρχαία πόλη.

2. Γ ε ω μ ο ρ φ ο λ ο γ ί α

11. Καὶ ὁ θαλάσσιος διαμελισμὸς δὲν εἶναι πλούσιος· ὀμαλὴ ἢ ἀκτὴ, δίχως ὀράχους, ἀπλώνεται δυτικὰ ἀπὸ τὸ ἀκρωτήρι Μπουλιούστρα — ὀπου ἢ θέσῃ τῆς ἀρχαίας πόλης — ἕως τὶς ἐκβολὲς τοῦ Νέστου, μὲ ἀμμουδιᾶς καὶ τεχνάγῃ, σχηματίζοντας ἕναν ἀβαθῆ καὶ ἀπροστάτευτο ἀπὸ τοὺς νότιους καὶ ἀνατολικούς ἀνέμους ὄρμος. Ἡ ὀραχὴδῆς ἀπὸληξῆ τῶν χαμηλῶν ὕψωμάτων στὴ θέσῃ τῆς ἀρχαίας πόλης σχηματίζει ἀκρωτήριον καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὸ μικροὺς ὄρμους καὶ φυσικά λιμάνια, πού ἔδιναν προστασία στὰ μικρὰ πλοῖα τῶν ἀρχαίων χρόνων. Ἀνατολικότερα ἀκόμη ὡς τὴ Βιστοκὶδα λίμνη, τὸ χαμηλὸ ἔδαφος καλύπτεται ἀπὸ τεχνάγῃ καὶ λιμνοθάλασσες, ἀπὸ τὶς ὀποῖες ἢ πιὸ ἀξιόλογῃ, ἢ λιμνοθάλασσα τῆς Λαφρούδας, ἔχει ἐκταση μεγαλύτερη ἀπὸ 1,5 χιλιόμετρο καὶ περιέχει μεγάλες ποσότητες ψαριῶν.

12. Νότια ἀπὸ τὴν περιοχή τῶν Ἀδῆρων ἀπλώνεται ἀπέραντο τὸ Αἰγαῖο, ὡς τὸ βάθος τοῦ ὀρίζοντα, καὶ μόνο στὰ ΝΔ ὕψώνεται ἀπὸ τὴ θάλασσα ἢ θάσος, σὰν ἀπαλὴ σκιαγραφία, συμπληρώνοντας τὴ φυσικὴ σκηνογραφία τοῦ χώρου

13. Οἱ μόνες γνωστὲς γεωφυσικὲς μεταβολὲς τῆς περιοχῆς εἶναι οἱ προσ-χώσεις πού δημιουργεῖ ὁ Νέστος, «ὁ ὄς· Ἀδῆρων ῥέων ποταμὸς» (Ἡροδότου 7. 126) καὶ οἱ συχνὲς πλημμύρες, πού κατακλύζουν καὶ σήμερα ἀκόμη μεγάλες ἐκτάσεις. Τὲ φαινόμενον ἦταν γνωστὸ στοὺς ἀρχαίους, καὶ ὁ Στράβων γράφει: «οὐ μένει ὁ Νέστος ἐπὶ ταῦτοῦ ῥεῖθρου διὰ παντός, ἀλλὰ κατακλύζει τὴν χώραν πολλὰκις» (7. 44). "Ἐνα στόμιον μιᾶς παλιότερης ἐκβολῆς τοῦ ποταμοῦ, ὀρίζεται πολὺ πιὸ ἀνατολικά ἀπὸ τὶς σημερινὲς ἐκβολὲς του.

14. Ἡ περιοχή τῶν Ἀδῆρων χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἐνότῃτα τοπίου. Οἱ πεδινὲς ἐκτάσεις δημιουργήθηκαν ἀπὸ γεογενεῖς σχηματισμοὺς καὶ προσχώσεις, πού περιέχουν ἄμμο, πηλὸ, κροκάλες καὶ συσσωρεύσεις ποταμῶν. Τὰ πετρώ-ματα εἶναι ἄζηματογενῆ καὶ ἀποτελοῦνται κυρίως ἀπὸ ψαμμιθίους, ἀσβεστο-λίθους, κερατολίθους, ἀργιλλοσιτανολίθους καὶ κροκαλοπαγῆ. Στὴ θέσῃ τῆς ἀρχαίας πόλης τὸ ὕπεδαφος συγκροτοῦν γρανίτες, σαθρὰ σχιστολιθικά πετρώ-

ματα με κρυσταλλικές φλέβες και φλεβώσεις μαρμαρυγία, όπως και μαλακά πωρώδη πετρώματα (°).

15. Στην περιοχή του χωριού Μάνδρα, κάπου 7.100 μέτρα ΒΑ των Ἀβδήρων, το υπέδαφος αποτελείται από σκληρούς πωρολίθους με υπέρυθρο ή φαιό χρώμα. Στην τοποθεσία Ἁγίος Ἀθανάσιος, μεταξύ των Κοινοτήτων Γενισαίας και Ἀβδήρων, υπάρχουν σκληρά ασβεστολιθικά πετρώματα με χρώμα υπόλευκο, κατάλληλα για οικοδομικό υλικό και για σκυρα. Το υπόστρωμα του δόρειου μνημείου της περιοχής το αποτελούν γρανίτες και γνεύσιος. Δὲν είναι γνωστή ἡ ὑπαρξή μεταλλείων σὲ ὀλόκληρη τὴν περιοχή τῆς ἀρχαίας πόλης.

3. Ἐδαφος

16. Ἡ γῆ των Ἀβδήρων ἦταν πολὺ πλούσια στὴν ἀρχαιότητα (°). «Θραϊκίαν γαῖαν ἀμπελόεσσαν καὶ εὐκαρπον» καὶ «χθόνα πολὺδωρον», χαρακτηρίζει τὴν χώραν των Ἀβδηριτῶν ὁ Πίνδαρος (Παιὰν 11 Ἀβδηρίταις, στιχ. 25 καὶ 60), καὶ ὁ Ἀππιανὸς ἀποκαλεῖ τὸ ἔδαφος τῆς πεδιάδος τοῦ Νέστου «εὐκαρπον» καὶ «εὐφορον πάνυ καὶ καλόν» (Ρωμ., Εἰμφύλ. 4. 108).

17. Τὸ πεδινὸ ἔδαφος με τοὺς χαμηλοὺς γηλόφους, προσφέρεται σήμερα σὲ ποικίλες καλλιέργειες σιτηρῶν, καπνοῦ, ἀμπέλων, μπιστακῶν, σησάμου, κηπευτικῶν, ὄπωροφόρων, κ.ἄ.

18. Ἡ σύσταση τοῦ ἔδαφους διαφέρει κατὰ περιοχές: ἀμμοαργιλλώδης, ἀμμοπηλώδης, ἀμμώδης καὶ προσχωσιγενής. Ἡ ποιότητα εἶναι ἀπὸ μέτρια μέχρι καλὴ καλή. Μεγάλες ἐκτάσεις, οἱ πρὸ χαμηλές, εἶναι ἄγονες, καλύπτονται ἀπὸ τενάγη ἢ κατακλύζονται ἀπὸ νερά.

4. Νερό

19. Ἡ περιοχή εἶναι πλούσια σὲ νερό. Ὁ Νέστος τὴν διαδρέχει ἀπὸ δυτικὰ καὶ τὸ ποτάμι τῆς Εἰάνθης καὶ ἄλλα μικρότερα ρεῦματα καὶ ρυάκια τὴν διαποτίζουν στὰ θόρεια καὶ στὰ ἀνατολικά της. Στὰ ἀνατολικά ἀπλώνεται ἡ μεγάλη καὶ πλούσια σὲ ἀλιεύματα Βιστονίδα λίμνη καὶ κοντὰ στὴ θάλασσα υπάρχουν λιμνοθάλασσες, τενάγη καὶ ἀλυκές. Μόνον ὁ χώρος τοῦ ἀρχαίου κεντρικοῦ οἰκισμού εἶναι πτωχὸς σὲ ὑδροφόρα στρώματα καὶ δὲν εἶναι γνωστὸς πηγὴς στὴν περιοχή του. Ἡ ὕδρευση τοῦ συγχρόνου οἰκισμού των Ἀβδήρων εἶναι καὶ σήμερα ἀκόμη ἀνεπαρκής.

5. Κλίμα

20. Στοίχεῖα γὰρ τὸ κλίμα τῆς πόλης - κράτους στὴν ἀρχαία ἐποχὴ δὲν υπάρχουν. Σήμερα τὸ κλίμα διαφέρει κατὰ περιοχές. Ἐνῶ κοντὰ στὴ θά-

λασσα εἶναι μεσογειακὴ, στὴν ἐνδοχώρα παρουσιάζει στοιχεῖα μεσευρωπαϊκοῦ κλίματος. Οἱ βροχές στὰ παράλια εἶναι σπανιότερες ἀπ' ὅ,τι στὸ ἐσωτερικόν. Τὸ κάλλοκαίρι εἶναι ξηρὸ καὶ ἱδρσοερό μὲ θαλάσσιες αὖρες καὶ ἐτήσιους ἀνέμους, ἐνῶ ὁ χειμῶνας πολὺ ψυχρὸς μὲ παγετούς, συχνές σχετικὰ χιονοπτώσεις καὶ ψυχροὺς δόρειους ἀνέμους. Τὸ μεγάλο θερμομετρικὸ εὖρος στὸ ἐσωτερικὸ τῆς περιοχῆς, οἱ χαμηλές θερμοκρασίες καὶ ἡ τάση κατανομῆς τῆς βροχῆς σὲ ὁλόκληρο τὸν χρόνον, χαρακτηρίζουν τὸ κλίμα ὡς ἠπειρωτικὸ (1').

6. Φυτικὸς κόσμος

21. Οἱ φυτικὲς φυτεῖες τῆς περιοχῆς τῶν Ἀθῆνῶν στὴν ἀρχαία ἐποχὴ δὲν θὰ πρέπει νὰ ἦσαν διαφορετικὲς ἀπὸ τίς σημερινές. Στίς ὄχθες τοῦ Νέστου φύονται: πλατάνια, λεύκες καὶ καρναγάσια. Τὰ ἴδια δένδρα καὶ ἰσκόμη δρυς, πεύκα, ἰαγροαχλαδιές κ.ἄ., ὑπάρχουν καὶ σὲ πολλὰ μέρη τῆς περιοχῆς.

22. Περίφημη εἶναι ἡ γῆ τῶν Ἀθῆνῶν γιὰ τὸν πλοῦτον τῆς στὰ ἀρχαία χρόνια (ὄλεπε παρ. 16). Ἀπὸ τίς τεχνητῆς φυτεῖες ὅμως γνωστῆς εἶναι μόνον φυτεῖες ἀμπελιῶν καὶ σίτου. Ἡ καλλιέργεια σιτηρῶν φαίνεται ἀπὸ τὰ πιὸ κάτω ἱστορικὰ γεγονότα.

23. Ἡ σιτοδεία πιέζει τοὺς Τριβάλους νὰ εἰσβάλουν τὸ 376 π.Χ. εἰς «τὴν τῶν Ἀθηνησίων χώραν» καὶ νὰ γίνουν κάτοχοι «πολλῆς ὠφελείας» (Διοδώρου Σικελιώτου 15. 36). Τὸ 170 π.Χ., ὅταν ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς HORTENSIVS πολιορκεῖ τὰ Ἀθήνη, ζητᾷ νὰ τοῦ παραβῶσῃ ἡ πόλις ἑκτὸς ἀπὸ 100.000 ἰσηνάρια καὶ 50.000 μωδιούς σιτᾶρι (LIVIVS 43. 4. 8). Λίγο ἀργότερα στὴν 2ο π.Χ. αἰ., μὲ πῆψυμά τους οἱ Ἀθηναῖοι δίνουσι τὴν ἔσθια στὸν Ρωμαῖο Μάρκο Οὐάλλιο Μάρκο νὰ ἐξάγῃ ἀτελῶς κάθε χρόνο ἀπὸ τὰ Ἀθήνη 10 μεδύμνους σιτᾶρι γιὰ ἑκὴν τῆς χρήσῃ καὶ ὄχι γιὰ ἐμπόριον (12).

24. Στάχυα καὶ σταφύλια χρησιμοποιοῦνται γιὰ σύμβολα καὶ σὲ μερικὰ νομίσματα τῶν Ἀθῆνῶν τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς (13). Γιὰ τὴν ἔκτασιν τῶν καλλιεργειῶν καὶ τῶν ἔσσοκτόπων στὴν ἐποχὴ πού μᾶς ἐνδιαφέρει ἔδην ὑπάρχουν πληροφορίες.

7. Ζωικὸς κόσμος

25. Ἐλάχιστες εἶναι οἱ ἀρχαῖες πηγές, πού μᾶς δίνουσι πληροφορίας γιὰ τὴν πανίδα τοῦ τόπου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὁ Ἡρόδοτος (7. 126) ἀναφέρει ὅτι στὴν περιοχὴ τῶν Ἀθῆνῶν ζοῦσαν λιοντάρια: «Οὐρος δὲ τοῖσι λεωσὶ ἔτε δι' Ἀθῆνῶν ῥέων ποταμὸς Νέστος». Τὸ ἴδιον καὶ ὁ Παυσανίας ἀναφέρει στὴν περιοχὴ αὐτὴ τοὺς λέοντες μαζί μὲ ἄλλα θηρία: «Ἡ ὄρεινὴ τῆς Θράκης, ἢ ἐνδὸν Νέστου ποταμοῦ τοῦ ῥέοντος διὰ τῆς Ἀθηνησίων, καὶ ἄλλα θηρία, ἐν δὲ αὐτοῖς παρέχεται καὶ λέοντας, οἳ καὶ τῶν στρατῶν ποτε ἐπαθέμενοι τῷ Ἐρῆζου, τὰς ἀγούσας καμῆλους τὰ σεία ἐλυμήνοντο» (Περιήγησις 6. 5. 3).

26. Μία επιγραφή του α' μισού του 4ου π.Χ. αι. που δρέθηκε στα Άβδηρα, αναφέρεται σε αγοραπωλησίες ίππων, όνων και ήμιόνων ⁽¹⁴⁾. Κτηνοτροφία από αγελάδες, όβρια, αίγες και πρόβατα, που αποτελεί και σήμερα έναν από τους βασικούς πόρους ζωής των κατοίκων της περιοχής, θα πρέπει να υπήρχε και στην αρχαία εποχή καθώς ο Ίπποκράτης, εξετάζοντας περιπτώσεις ασθενών Άβδηριτών, αναφέρει γάλα κατσικίσιο και πρόβειο και κρέας οαδινό. (Ίπποκράτους, Ήπιδημία: Τ. 1γ, έκδοση E. LITTRE).

27. Περιήγμιοι ήταν στην αρχαιότητα οι «κεστρείς», ένα είδος μπαρμυουγιών που αλιεύονταν στη θάλασσα των Άβδήρων και ακόμη είναι γνωστό πως στη θάλασσα περιοχή μεταξύ Μαρώνειας και Άβδήρων αλιεύονταν σουπιές (Άθήναιου, Δειπνοσοφιστές 3. 118C, 7. 307 και 324E). Ήξάλλου και σήμερα τόσο η θάλασσα των Άβδήρων, όσο και οι λιμνοθάλασσες της περιοχής είναι πλούσιες σε αλιεύματα.

28. Τήν εικόνα για τήν πανίδα της πόλης - κράτους θα συμπληρώμακν τά νομίσματα, εάν εΐμασταν βέδαιοι πως οι παραστάσεις τους δέν είναι απλά σύμβολα, αλλά δείχουν τά ζωα ή τά γεωργικά προϊόντα ενός τόπου ⁽¹⁵⁾. Σε πολλά νομίσματα των Άβδήρων απεικονίζονται ο λέων ⁽¹⁶⁾, ο ταύρος ⁽¹⁷⁾, τó ελάφι ⁽¹⁸⁾, ο κριάς ⁽¹⁹⁾, ο τράχος ⁽²⁰⁾, ο σκύλος ⁽²¹⁾, ή χελώνη ⁽²²⁾, ο σκορπιός ⁽²³⁾, ο σκαραβαΐος ⁽²⁴⁾, ο τζιτζικας ⁽²⁵⁾, ή ακρίδα ⁽²⁶⁾, ή μέλισσα ⁽²⁷⁾, ο άετός ⁽²⁸⁾, ή κουκουβάγια ⁽²⁹⁾, ή χήνα ⁽³⁰⁾, ο πετεινός ⁽³¹⁾, τó δελφίνι ⁽³²⁾, ο τόνος ⁽³³⁾, τó μύδι ⁽³⁴⁾, και τó κτένι της θάλασσας ⁽³⁵⁾.

29. Λύκοι, άλεπούδες, και λαγοί, πέρδικες, μπεκάτσες, αγριόπαπιες, πελεκάνοι και εΐαφορα άλλα υδρόβια πουλιά που ζοϋν σήμερα στην περιοχή της πόλης - κράτους των Άβδήρων, θα πρέπει να υπήρχαν και στην αρχαιότητα.

II. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

A. ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ ΚΑΙ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ ⁽³⁶⁾

30. Η περιοχή της πόλης - κράτους κατοικήθηκε τουλάχιστο κατά τήν τελευταία περίοδο της νεολιθικής εποχής, όπως έγινε γνωστό από τήν δοκιμαστική έρευνα του οικισμού που εντοπίσθηκε στην όχθη της λίμνης Λαφρούδας (είκ. 10 - 11), σε απόσταση επτά περίπου χιλιομέτρων στα ΒΑ της αρχαίας πόλης ⁽³⁷⁾. Από τις ανασκαφές των Άβδήρων Ήξάλλου προέρχονται δύο νεολιθικοί πελάκεις, που δρέθηκαν στα θεμέλια οικιών του 4ου π.Χ. αι. και της ελληνιστικής εποχής ⁽³⁸⁾.

31. Καθώς ή περιοχή των Άβδήρων δέν έχει έρευνηθί αρχαιολογικά, δέν είναι γνωστοί μέχρι τήν ώρα άλλοι νεολιθικοί οικισμοί και κανένας οικισμός της εποχής του χαλκού (είκ. 10 - 15). Για τήν τελευταία αυτή περίοδο της προϊστορίας είναι ένδεικτικό πως οι αρχές της Ήδρυσης των Άβδήρων άνάγον-

ται ἀπὸ τὴν ἀρχαία παράδοσι στὴν ὕστερη ἐποχὴ τοῦ χαλκοῦ καθὼς σχετίζονται μὲ τὸν ὄγδοο αἶθλο τοῦ Ἡρακλέους.

32. Ἡ παράδοσι ἀναφέρει πὼς ὁ βασιλεὺς τῶν Μυκηθῶν Εὐρυσθεὺς, διέταξε τὸν Ἡρακλῆ νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ φέρῃ στὶς Μυκῆνες τὰ ἀνθρωποφάγα ἄλογα τοῦ βασιλεῖα τῶν Βιστόνων Θρακῶν Διομήδη. Ὁ Ἡρακλῆς συνέλαβε τὰ ἄγρια ἄλογα καὶ ὡς πού νὰ ἀποκρούσῃ τοὺς Βίστονες τὰ ἐμπιστεύθηκε στὸν φίλο του Ἀδδῆρο γιὰ νὰ τὰ φυλάξῃ καὶ αὐτὰ τὸν κατασπάραιξαν. Τότε ὁ Ἡρακλῆς, γιὰ νὰ τιμῆσῃ τὸν φίλο του, ἔκτισε στὴν ἴδια θέσῃ τὰ Ἀδδῆρα. Πρὸς τιμὴν τοῦ ἑπωνύμου τῆς πόλης ἤρωος διοργανῶντο στὰ Ἀδδῆρα ἐτήσιοι ἀγῶνες⁽³⁰⁾.

33. Θέλησαν νὰ δοῦν στὸ μῦθο αὐτὸν καὶ στὸ ὄνομα τῆς πόλης, μιὰ πρώτη ἀποίκηση τοῦ τόπου ἀπὸ τοὺς Φοινικεῖς, ἀφοῦ μάλιστα καὶ τὰ παλιότερα νομίσματα τῶν Ἀδδῆρων δὲν ἀκολουθοῦν τὸν σταθμητικὸ κανόνα τῆς μητρόπολης τους Τέω, ἀλλὰ τὸν φοινικικό. Ὅπως δὲ ἴσως ἐστὶν ἡ ἀρχαία πόλις δὲν εἶναι γνωστὰ εὐρήματα τῆς ὀψίμης ἐποχῆς τοῦ χαλκοῦ (εἰκ. 14, 15).

B. ΑΡΧΑΙΑ ΕΠΟΧΗ (εἰκ. 17, 18)

34. Ἡ πρώτη προσπάθεια γιὰ τὴν ὕδρευση μιᾶς ἀποικίας στὴ θέσῃ αὐτῇ, ἔγινε γύρω στὸ 656 μὲ 652 π.Χ. ἀπὸ τὸν Κλαζομένιο Τιμησία (εἰκ. 18). Ἡ ἀπόπειρα γιὰ τὴν ἐγκατάστασι τῶν πρώτων Ἑλλήνων ἀποίκων, πού φαίνεται νὰ ἦταν μιὰ βιωτικὴ πρωτοβουλία καὶ ὄχι μιὰ ἐπιχείρησι δολοκλήρου τῆς πόλης τῶν Κλαζομενῶν, ἀπέτυχε ἐξαιτίας τῶν Θρακῶν, πού ἐπετέθησαν καὶ κατέστρεψαν τὴν πρώτη ἐγκατάστασι. Ὁ οἰκιστὴς Τιμησίας ἐβιάσθηκε ἢ σκοτώθηκε ἀπὸ τοὺς Θρακίους καὶ ἀργότερα λατρεύθηκε σὰν ἤρωος τῆς νέας πόλης⁽⁴⁰⁾ (Ἡρόδοτος 1, 168, Πλουτάρχου Ἡθικὰ 812 Α, Εὐσεβίου 2, 86, SOLINUS 10, 10).

35. Ἐνα σχεδὸν αἰῶνα ἀργότερα, μετὰ τὴν ἄτυχη ἐκδοσι τῆς προσπάθειας τοῦ Τιμησία, ὕδρῦθησαν τὰ Ἀδδῆρα: Τὸ 545 π.Χ. οἱ κάτοικοι τῆς ἰωνικῆς πόλης Τέω, μὴν ὑπομένοντας τὴν περσικὴ δουλεία πού τοὺς ἐπέβαλε ὁ στρατηγὸς τοῦ Κύρου Ἀρπαγος, μπῆκαν ὅλοι μαζί στὰ πλοῖα τους καὶ ἐπέπλευσαν μὲ κατεύθυνσι τὸ δόρειο Αἰγαῖο, ἀναζητῶντας καινούργια πατρίδα (εἰκ. 19). Ἔτσι ἀποβιβάστηκαν στὴν παραλία αὐτῇ τῆς Θράκης καὶ στὸ ἀκρωτήρι: Μπουλούστρα ἔκτισαν τὰ Ἀδδῆρα⁽⁴¹⁾ (εἰκ. 20, 21).

36. Ἡ ἐγκατάστασι στὴν περιοχὴ αὐτῇ τῆς Θράκης, πού κατοικοῦσαν πολεμοχαρῆ Θρακικὰ φύλα — τοὺς Σίντους, Σαπαίους καὶ Βίστονες ἀναφέρουν σὰν κατοικοὺς τῆς περιοχῆς ὁ Ἡρόδοτος (7, 110), ὁ Στράβων (12, 2 549) καὶ ὁ Πλίνιος (NH 4, 40) — ἦταν πολὺ δύσκολη ἐπιχείρησι καὶ οἱ Τῆσιοι ἀποικοὶ χρειάστηκαν νὰ πολεμήσουν σκληρὰ μὲ τοὺς Θρακίους γιὰ τὴν κατάκτησι τῆς γῆς.

37. Ένα έξαιρετικά ενδιαφέρον για τα πρώτα αυτά βύσκαλα χρόνια αρχαίο κείμενο είναι ο δεύτερος παύσις του Πινδάρου για τους Άθδθρύτες. Στις μάχες που δόθηκαν τότε οι Θράκες άπώθησαν τους Έλληνας άποίκους πέρα από τον Άθω, άλλ' αυτοί επανήλθαν και στη μάχη του Μελαμφύλου — κοντά στα Άθδθρα — νίκησαν τους Θράκες και έκτισαν την πόλη τους (⁴²).

38. Η πόλη από την ίδρυσή της είχε άγροτικό και έμπορικό χαρακτήρα, που τον διατήρησε και στους επόμενους αιώνας (⁴³). Η πλούσια και έκτεταμένη περιοχή που κατέλαβαν οι νέοι άποικοι, προσφερόταν για μια μεγάλη άγροτική εκκατάσταση. Η θέση της πόλης άφ' έτέρου, στα σύνορα του ελληνικού κόσμου και των βαρβάρων θρακικών φύλων και στην άφετηρία μιας φυσικής όδου που από την θάλασσα οδηγούσε στο έσωτερικό της όρεινης περιοχής μέχρι το Δούναβη, δοηθοΰσαν στην ανάπτυξη του εμπορίου. Η πλούσια νομισματοκοπία των Άθδθρων και πρό παντός τα μεγάλα άργυρά νομίσματα τους όκτάδραχμα και τετράδραχμα που προορίζονταν για εξαγωγή, δείχνουν την έμπορική σημασία της νέας πόλης (⁴⁴).

39. Η έλευθερία των Άθδθριτών, όπως και των κατοίκων των άλλων ελληνικών πόλεων της Θράκης, κράτησε μια γενιά περίπου. Το 512 π.Χ. ο βασιλιάς των Περσών Δαρείος, έπιστρέφοντας στην Άσία από την έκστρατεία του κατά των Σκυθών, άφησε στην Ευρώπη τον στρατηγό Μεγάδαξο με 80.000 στρατό και με έντολή να ολοκληρώσει την κατάκτηση της Θράκης: Ο Μεγάδαξος έκστρατεύοντας εναντίον των Παιόνων του Στρυμόνα, πέρασε τότε και από την περιοχή των Άθδθρων (Ηροδότου 5. 2 και 14).

40. Το έτος 491 π.Χ. ο βασιλιάς Δαρείος άφου με τον στρατηγό του Μαρδόνιο υπέταξε τις πόλεις της Θράκης, διέταξε τους Θασίους να καταστρέψουν τα τείχη της πόλης τους και να παραδώσουν τα πλοία τους στο λιμάνι των Άθδθρων, που φαίνεται τότε να χρησιμοποιήθηκε σαν βάση για τις περσικές επιχειρήσεις (Ηροδότου 6. 46. 47).

41. Στην έκστρατεία του Εέρξη κατά της Ελλάδος το 480 π.Χ., τα Άθδθρα ήταν μια από τις πόλεις που όρίστηκαν για τη φιλοξενία της περσικής στρατείας. Το ποσό των 400 ταλάντων που όστισε στους Θασίους το γεύμα που παρέθεσαν για τις κτήσεις τους της περσικής, δείχνει ανάλογο πλούτο των Άθδθριτών να αναλάβουν μόνοι το όαρος μιας τέτοιας φιλοξενίας, που πλησίαζε τα όρια οικονομικής καστροφής, όπως φαίνεται από τα τόσο χαρακτηριστικά λόγια του Άθδθριτή Μεγακρέοντος (πρός τους συμπατριώτες του (Ηροδότου 7. 120).

42. Μια δεύτερη φορά ο Εέρξης, στη φυγή του από την Ελλάδα το 479 π.Χ. σταμάτησε και φιλοξενήθηκε στα Άθδθρα. Στην επιθυμία του να συνάψη φιλικές σχέσεις με την πόλη αυτή της όδωσε χρυσό ξίφος και μια χρυσοποίκιλη τιάρα (Ηροδότου 8. 120).

43. Έξω, στο τέλος της αρχικής εποχής, με τη φυγή των Περσών από την Ελλάδα τελειώνει και η πρώτη φάση της ιστορίας των Άθδθρων.

Γ. ΚΛΑΣΣΙΚΗ ΕΠΟΧΗ (εἰκ. 22, 23)

44. Οἱ λαμπρὲς νίκαι τῶν Ἑλλήνων στὶς Πλαταιῆς καὶ τὴν Μυκάλη εἶχαν σὰν ἀποτέλεσμα τὴν κατάρρευση τῆς περσικῆς κυριαρχίας καὶ τὴν ἀπελευθέρωση ὄλων τῶν ἐλληνικῶν πόλεων. Τὰ Ἀθήηρα πού εἶχαν ἀπελευθερωθῆ πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληψη τῆς Ηἰόνας ἀπὸ τὸν Κίβωνα τὸ 475 π.Χ., γνωρίζουν τώρα μὲ μακρὰ περίοδο εἰρήνης καὶ οἰκονομικῆς ευμάρειας, πού διαρκεῖ περισσότερα ἀπὸ 700 χρόνια.

45. Μὲ τὴν ἴδρυση τῆς α' αθηναϊκῆς συμμαχίας, τὰ Ἀθήηρα γίνονται μέλος τῆς, πληρώνοντας κάθε χρόνο σὰ φόρο στὸ ταμεῖο τῆς συμμαχίας ἀπὸ τὸ 454/3 π.Χ. καὶ ἔξῃς τὸ ποσὸν τῶν 10 ἕως 15 ταλάντων (⁴⁵).

46. Ἡ ἐπιρροή τῶν Ἀθηνηνῶν στὰ Ἀθήηρα αὐξάνει ὅσο προχωρεῖ ὁ ὅσος αἰῶνας καὶ οἱ σχέσεις τῶν δύο πόλεων γίνονται ὁλοένα καὶ πιὸ στενὲς ὥσπου γύρω στὸ 450 π.Χ. τὰ Ἀθήηρα προσαρμόζουν τὸ νομισματικὸ τους κανόνα στὸν ἀπτικὸ καὶ τὰ τετράδραχμά τους πλησιάζουν σὲ ὅαρος τὰ ἀθηναϊκά. Ἡ ἀνεύρεση στὰ Ἀθήηρα μιᾶς ἐπιτύμβιας ἐπιγραφῆς τοῦ Ἀθηναίου Θαλιάρχου, ἀπὸ τὸν Δῆμο τῆς Κηφισιάς, πού χρονολογεῖται στὸ 6' τέταρτο τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνα εἶναι μὲ ἀκόμη ἀπόδειξη γιὰ τὶς στενὲς σχέσεις ἀνάμεσα στὶς δύο πόλεις (⁴⁶).

47. Τὴν ἐποχὴ αὐτῇ, μεταξὺ 480 καὶ 460 π.Χ., μεγάλος κίνδυνος ἀπειλεῖ τὰ Ἀθήηρα, ἡ θημιουργία ἀπὸ τὸν Θράκα πρὶγκηπα Τήρη τοῦ μεγάλου βασιλείου τῶν Ὀδρυσῶν, πού ἀπλώνεται ἀπὸ τὰ θρακικὰ παράλια ὄς τὸν Δούναδη καὶ τὸν Εὐξείνιο Πόντο καὶ ἀπὸ τὸ Βυζάντιο ὄς τὸν Στρυμόνα. Μεταξὺ τῶν ἐλληνικῶν πόλεων τῆς Θράκης, πού πληρώναν τότε φόρο σὲ χρυσὸ καὶ ἄργυρο στὸ βασιλεῖο τῶν Ὀδρυσῶν θὰ πρέπει γὰ ἦταν καὶ τὰ Ἀθήηρα (Θουκυδίδη, 2. 29 καὶ 97). Ὡστόσο ἡ ἀδιάκοπη σειρά τῶν νομισμάτων τῆς πόλης δείχνει πὼς ἡ πόλη διέφυγε τὸν κίνδυνο καὶ παρέμεινε ἐλεύθερη.

48. Σπουδαία προσωπικότητα τῶν Ἀθηνηνῶν τὴν ἐποχὴ αὐτῇ εἶναι ὁ Νυμφόδωρος, γυναικῶδες φίλος τοῦ βασιλεῖα τῶν Ὀδρυσῶν Σιτάλλη, πού σὰν πρόξενος τῶν Ἀθηνηνῶν ἀνέπτυξε μεγάλη δραστηριότητα γιὰ τὴ σύναψη συμμαχιῶν μεταξὺ τῶν Ἀθηνηνῶν καὶ τοῦ βασιλεῖα Σιτάλλη καὶ Ἀθηνηνῶν καὶ τοῦ βασιλεῖα τῶν Μακεδόνων Περδίκκα.

49. Τὸ 411 π.Χ. τὰ Ἀθήηρα ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα ἄλλων ἐλληνικῶν πόλεων ἐπαναστάτησαν καὶ συνῆσαν συμμαχία μὲ τοὺς Λακεδαιμονίους (Διοδώρου Σικελιώτη 12. 72. 2). Ἡ ἀπομάκρυνση αὐτῇ ἀπὸ τὴν ἀθηναϊκὴ ἐπιρροή κράτησε μόνο 3 χρόνια, γιὰ τὸ 408 π.Χ. ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς Θρασύβουλος ἐπλευσε στὰ θρακικὰ παράλια μὲ μοῖρα τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου καὶ ἀνάγκασε τὶς πόλεις πού ἐπαναστάτησαν γὰ συμμαχήσουν μὲ τὴν Ἀθήνα. Ἀνάμεσα σ' αὐτὲς ἀναφέρονται καὶ τὰ Ἀθήηρα μὲ τὸν χαρακτηρισμὸ

«πόλιν ἐν ταῖς Ἰουνατωτάταις οὖσαν τότε τῶν ἐπὶ Θράκης» (Εἰσηφοῦντος Ἑλληνικὰ 1. 4 9 καὶ Διοδώρου Σικελιώτη 12. 72).

50. Ἡ ἀθηναϊκὴ κυριαρχία κράτησε ὡς τὸ 405 π.Χ. Μετὰ τὴν ἥττα τῶν Ἀθηναίων στοὺς Αἰγὸς ποταμοὺς ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους, ὁ Λύσανδρος ἔστειλε στὰ θρακικὰ παράλια τὸν Ἐτεόκκο μὲ 10 τριήρεις, πού ὑπέταξε τίς ἐλληνικὲς πόλεις.

51. Βαθειὰ τομὴ ἀποτελεῖ στὴν ἱστορία τῶν Ἀδδῆρων ἡ καταστροφὴ πού ἐπληξε τὴν πόλιν τὸ 376 π.Χ. Ἐνα θρακικὸ φύλο, οἱ Τριβαλοί, πιεζόμενοι ἀπὸ τὴν σιτοδεία, εἰσέβαλαν στὴ χώρα τῶν Ἀδδηριτῶν. Οἱ εἰσβολεῖς, περισσότεροι ἀπὸ 30.000, κυρίευσαν τὴ χώρα, τὴν λεηλάτησαν καὶ προσπορίστηκαν ἀφθανα τρόφιμα. Ὅμως καθὼς ἀποσύρονταν ἄτακτα καὶ δίχως προφυλάξεις, δέχτηκαν τὴν ἐπίθεση τῶν Ἀδδηριτῶν, πού ἐκστρατεύοντας «πανδημίει», σκότωσαν περισσότερους ἀπὸ 2.000 εἰσβολεῖς.

52. Οἱ Τριβαλοὶ εἰσέβαλαν γιὰ δευτέρη φορά, γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν καὶ νὰ τιμωρήσουν τοὺς Ἀδδηρίτες καὶ στὴ μάχη πού ἀκολούθησε ὄλοι οἱ ἄνδρες τῆς πόλης πού πῆραν μέρος στὴ σύγκρουση, σκοτώθηκαν. Τὴν κρίσιμη αὐτὴ στιγμή ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς Χαδρία ἤρθε στὰ Ἀδδηρα μὲ στρατιωτικὴ δύναμη, ἐδίωξε τοὺς Τριβαλοὺς καὶ ἔσωσε τὴν πόλιν ἀπὸ τὸν ὀλοκληρωτικὸ ἀφανισμό (Διοδώρου Σικελιώτη 15. 36).

53. Ὅσοσο ἡ καταστροφὴ αὐτὴ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴ σημαντικὴ μείωση τῆς πολιτικῆς σημασίας τῆς πόλης. Ἡ πτώση τῆς δυνάμεις τῆς εἶναι φανερὴ καὶ στὰ νομίσματα τῆς περιόδου αὐτῆς. Τὸν ἐπόμενο χρόνον τὰ Ἀδδηρα γίνονται μέλος τῆς δευτέρας ἀθηναϊκῆς συμμαχίας⁽⁴⁷⁾.

54. Λίγο ἀργότερα, τὸ 356 π.Χ. ὁ βασιλιάς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος Β', ἐκστρατεύοντας στὴν ἀνατολικὰ ἀπὸ τὸν Στρυμόνα περιοχὴ, κυριεύει τίς Κρημίδες καὶ τίς ἄλλες πόλεις τῆς θασιακῆς περαιῆς καὶ γύρω στὸ 350 π.Χ. τὴ Μαρώνεια, τὴ Στρώμη καὶ τὰ Ἀδδηρα (τὴν κατάληψη τῶν Ἀδδῆρων τοποθετοῦν μεταξὺ τοῦ 352 καὶ 348 π.Χ.): «Φίλιππος τῶν Ἀδδηριτῶν καὶ Μαρωνιτῶν καταδραμῶν ἐπανήγει καὶ ναῦς ἔχων παλλὰς καὶ στρατὸν» (Πολυπίου, Στρατηγῆματα 4-2-22). Τότε οἱ φίλοι τῶν Ἀθηναίων Ἀδδηρίτες φεύγουν ἀπὸ τὴν πόλιν τους καὶ ἐγκαθίστανται στὴν Ἀθήνα, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ψήφισμα τῶν Ἀθηναίων τοῦ 346/5 π.Χ., πού τιμᾷ τὸν Ἀδδηρίτη Δισκουρίδη Διοκουσοδώρου καὶ δίνει σ' αὐτὸν καὶ στὰ ἀδελφία του Χάρμη καὶ Ἀναξίπολη τὸ δικαίωμα τῆς διαμονῆς τους στὴν Ἀθήνα⁽⁴⁸⁾.

55. Ὁ Φίλιππος δὲν ἀπαγόρευσε ὀλίγελα τὴν νομισματοκοπία τῶν Ἀδδῆρων, μόνο τὴν περιορίσει στὰ μικρὰ χάλκινα καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα, ἀπαραιτήτα γιὰ τίς ἐσωτερικὲς συναλλαγές, ἀφοῦ πρῶτα τὰ προσάρμοσε στὸν μακεδονικὸ κανόνα⁽⁴⁹⁾.

Δ. ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ (εἰκ. 24, 25)

56. Στὴ νέα αὐτὴ περίοδος τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθῆνων, ποὺ ἀρχίζει μετὰ τὴν μακεδονικὴν κατάκτησιν, ἡ πόλις εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς πόλεις τοῦ μακεδονικοῦ κράτους καὶ ἔλα ἀπὸ τὰ βασιλικὰ νομισματοκοπεῖα, ἀφοῦ ἐδῶ κόπηκαν νομίσματα τῶν βασιλέων Φιλίππου Β', Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου Γ' (50).

57. Εἰδήσεις γιὰ τὴν ἱστορία τῶν Ἀθῆνων στὸ 6' μισό τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνα λείπουν, ὅμως ἡ πολιτικὴ κατάστασις τῆς πόλεως ὄνεν φαίνεται γὰ ἀλλαγῆ. Πολυτάραχη εἶναι ἡ ἐποχὴ ποὺ ἀκολουθεῖ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κασσάνδρου καὶ τὰ Ἀθήηρα ἀλλάζουν ἐπανειλημμένα κυρίαρχο. Ἀρχικὰ ἀνήκουν στὸ βασίλειον τοῦ Λυσιμάχου ὡς τὴ μάχην τοῦ Κορουπεδίου (281 π.Χ.). Ὁ Λυσίμαχος ἀπαγόρευσε τὴν κοπὴν τῶν μικρῶν ἀργυρῶν νομισμάτων τῆς πόλεως καὶ περιόρισε τὴν κυκλοφορίαν τῶν χαλκίνων.

58. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λυσιμάχου ἐμπλέκονται τὰ Ἀθήηρα στὶς ἐριδες καὶ τοὺς ἀγῶνας ποὺ ἀκολουθήσαν καὶ περιέρχονται διαδοχικὰ εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Μακεδόνων, τῶν Σελευκιδῶν καὶ τῶν Πτολεμαίων. Στὴν περίοδον αὐτὴν τῶν ἀλλεπαλλήλων μεταβολῶν καὶ τῆς διαδοχικῆς ἀλλαγῆς κυριάρχων, ἀνήκει ἕνας νόμος, ποὺ ἀποσθλῆπει εἰς τὴν ἐξουδετέρωσιν συννομισίας, ποὺ στρέφεται κατὰ τοῦ πολιτικοῦ καθεστῶτος τῶν Ἀθῆνων, μετὰ τὴν προσφορὰν ποσοῦ ἐνάς ταλάντου εἰς τὸν καταδότη τῆς συννομισίας (51).

59. Τὰ Ἀθήηρα ἔμειναν πισθικά εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Πτολεμαίων ἀπὸ τὸ 240 ὡς τὸ 202 π.Χ., ὅποτε κυριεῦσε τὴν πόλιν ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος Β' (52). Στὴν κατοχὴν τῶν Μακεδόνων μένει ἡ πόλις ὡς τὴ μάχην εἰς Κυνὸς Κεφαλῆς (197 π.Χ.) ὅποτε ἀπελευθερώθηκε, σύμφωνα μετὰ τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης εἰρήνης. Τὸ 196 π.Χ. ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς LUCIUS STER-
TINIUS ἔπλευσε εἰς τὸ βασίλειον Αἰγαιο, τὴν Ἀθήην, τὴν Θάσον καὶ «τὰς πρὸς τὴν Θράκην πόλεις» καὶ τίς ἀπελευθέρωσε ἀπὸ τὴν μακεδονικὴν κυριαρχίαν. Ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα τὰ Ἀθήηρα ἔρχονται συχνὰ εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοὺς Ρωμαίους καὶ ρωμαϊκὰς λεγεῶνας διὰσχίζουσι καθεὶς τόσον τὴν περιουσίαν αὐτοῦ.

60. Μιὰ δευτέρη μεγάλη καταστροφὴ γινώρισαν τὰ Ἀθήηρα τὸ 170 π.Χ. Ρωμαϊκὰ στρατεύματα μετὰ τὸν στρατηγὸν HORTENSIVS καὶ στρατεύματα τοῦ βασιλέως τῆς Περγάμου Εὐμένη Β', πολιορκήσαν καὶ κατέλαβαν τὴν πόλιν ἔπειτα ἀπὸ προδοσίαν τοῦ ἐξέχοντος Ἀθηναίου Πύθωνος, ποὺ ὑπερήπιζε τὸ πρὸ σημαντικὸν τμήμα τοῦ τεύχους τῆς.

61. Ὁ HORTENSIVS εἶχε ζητήσαι ἀπὸ τὰ Ἀθήηρα 100.000 δηνάρια καὶ 50.000 μολύβδους σιτάρι' καὶ ἐνῶ ἀντιπροσωπεῖα τῶν Ἀθηναίων ἐπισκόταν εἰς τὴν Ρώμην γιὰ τὴν παραπονεθὴν εἰς τὴν σύγκλητον γιὰ τίς ἀπειθήσεις καὶ τὴν ἄδικον συμπεριφορὰν τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ, ἔφτασε ἡ εἰδήσις ὅτι τὴν πόλιν τοὺς κατέλαβαν τὰ ρωμαϊκὰ στρατεύματα, ποὺ σκότωσαν ἢ πούλησαν εἰς δούλους πολλοὺς Ἀθηναίους (Διοδώρου Σικελιώτη 30. 6).

62. Ἡ σύγκλητος ἔκρινε θύενη τῆ συμπεριφορά τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ καί δικαίωσε τοὺς Ἀθθηρίτες. Δόθηκε τότε ἐντολή σὲ δύο Ρωμαίους πρεσβευτὲς νὰ πᾶνε στὰ Ἀθθηρα, νὰ ἀπελευθερώσουν τοὺς πολίτες ποὺ πουλήθηκαν σὰν δοῦλοι καί νὰ ἀποκαταστήσουν τὴν ἐλευθερία πῆς πόλης (PLINIUS 43, 4. 8). Στὸ ἔτος 168/167 π.Χ. ἀνήκουσι οἱ τελευταῖες ἐκδόσεις τῶν αὐτονόμων νομισμάτων τῶν Ἀθθηρων⁽⁵³⁾.

Ε. ΡΩΜΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ (εἰκ. 26, 27)

63. Πρὶν ἀκόμη συνέλθουν οἱ Ἀθθηρίτες ἀπὸ τὴ μεγάλη καταστροφή ποὺ ἐπλήξε τὴν πόλη τοὺς τὸ 170 π.Χ., ἔπρεπε νὰ ἀγωνιστοῦν τὸ 166 π.Χ. κατὰ τῶν ἀξιώσεων τοῦ βασιλέως τῶν Θρακῶν Κότυς, ποὺ διεκδικοῦσε τὴν κατοχὴ μέρους τῆς χώρας των. Τῆ φορὰ αὐτὴ ἡ ἀποικία ἀπευθύνεται στὴ μητρόπολή της Τέω, ζητώντας νὰ τὴ βοηθήσῃ. Τότε ὁ δῆμος τῆς Τέω ἐξέλεξε δύο πρεσβευτὲς μὲ ἐντολή νὰ μεταβοῦν στὴ Ρώμη καί νὰ ὑποστηρίξουν τὴν ἀποψη τῶν Ἀθθηρων. Τὸ τιμητικὸ ψήφισμα τῶν Ἀθθηρων ποὺ δρέθηκε στὴν Τέω, ἀναφέρει μὲ λεπτομέρειες τίς προσπάθειες καί τίς ἐνέργειες τῶν πρεσβευτῶν στοὺς ἰσχυροὺς τῆς Ρώμης γιὰ νὰ διασωθῇ ἡ εἰσαγωγικὴ ἀκραιότητα τῆς πόλης⁽⁵⁴⁾.

64. Μὲ τὴ ρωμαϊκὴ κατάκτηση τῆς Μακεδονίας καί τῆς Θράκης καί τὴ μεταβολὴ τους σὲ ρωμαϊκὲς ἐπαρχίες, τὰ Ἀθθηρα μένουσι ἐλεύθερη πόλη, ὅσο ἐλεύθερη μπορεῖ νὰ εἶναι: μὴ πόλη στὴν ἐποχὴ αὐτὴ τῆς κοσμοκρατορίας τῆς Ρώμης. Ψηφίσματα τῆς δουλικῆς καί τοῦ δήμου τῶν Ἀθθηριτῶν ἀπονέμουσι μεγάλες τιμὲς καί προνόμια σὲ ἐπιφανεῖς Ρωμαίους γιὰ τὴν εὐνοία καί γιὰ ὑπηρεσίες ποὺ προσέφεραν στὴν πόλη τους⁽⁵⁵⁾.

65. Τὰ Ἀθθηρα ἀναφέρονται σὰν ἐλεύθερη πολιτεία καί τὴν ἐποχὴ τῶν ρωμαίων αὐτοκρατόρων (PLINIUS, NH 4. 2. 42). Ἐναρχίζουσι τότε νὰ νομισματοκοποῦν, ὅμως μόνον μικρὰ χάλκινα νομίσματα, ποὺ φέρουσι τὸ κεφάλι τοῦ αὐτοκράτορος ἢ καί κάποιου μέλους τῆς βασιλικῆς οἰκογένειας. Ἀπὸ τὴν περίοδο αὐτὴ εἶναι γνωστὰ νομίσματα τῶν Ἀθθηρων τῆς ἐποχῆς τοῦ Τιβερίου, Κλαυδίου, Νέρωνος, Βεσπασιανοῦ, Τραϊανοῦ, Ἀδριανοῦ καί Ἀντωνίνου Εὐσεβοῦς⁽⁵⁶⁾.

66. Ἡ παρακμὴ τῆς πόλης συνεχίστηκε. Τὰ Ἀθθηρα εἶναι τώρα μιὰ ἀσθημη, μικρὴ πόλη, ποὺ μένει στὸ περιθώριο τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ἡ μεγάλη στρατιωτικὴ ὁδός, ἡ Ἑγνατία, ποὺ ἔνωσε τὴν ἀνατολὴ μὲ τὴ δύση, δὲν περνᾷ ἀπὸ τὴν ἄλλοτε μεγάλῃ, πλούσιᾳ καί δυνατῇ πόλῃ τῆς Θράκης, ἀλλὰ πολὺ βορειότερα. «Εἶναι πολὺ πιθανόν», γράφει ὁ Μ. STRACK στὴν ἱστορικὴ του εἰσαγωγὴ γιὰ τὰ νομίσματα τῶν Ἀθθηρων, «πὼς ὅ,τι δὲν πραγματοποιήσαν Πέρσες καί Θράκες, Μακεδόνες καί Ρωμαῖοι, τὸ ἐπετέλεσε ὁ Νέστος. Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ εἶχαν ἀρχίσει: νὰ σχηματίζονται τὰ ἔλη στὴν περιοχὴ τοῦ ἀκρω-

τηρίου Μπουλούστρα· καὶ αὐτὰ δὲν ἐπεχείρησε κανένας αὐτοκράτωρ νὰ τὰ ἀποξηράνη»⁽⁵⁷⁾.

ΣΤ. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑ

67. Στοιχεῖα γιὰ τὴ δημογραφία τῶν Ἀθῆνῶν ἴδεν ὑπάρχουν γιὰ καμμιὰ περίοδο τῆς ἱστορίας της. Ἡ μεγάλη ἔκτασι τῆς πόλης, ὅπως τὴν καθορίζουν τὰ ἀποκαλυφθέντα τμήματα τοῦ περιβόλου τῶν τειχῶν της, δείχνει πὼς τὰ Ἀθῆναι ἦταν ἀπὸ τίς πιὸ μεγάλες καὶ ἀπὸ τίς πιὸ πολυάνθρωπες ἑλληνικῆς πόλεις⁽⁵⁸⁾.

68. Ἡ ἀπέραντη ἔκτασι τῆς πεδινῆς περιοχῆς ποὺ ἤλεγχε, προϋποθέτει ἓνα μεγάλο ἀγροτικὸ πληθυσμὸν. Στὴν ἀποίκισι τῶν Ἀθῆνῶν πῆρε μέρος ὁ λόκληρος ὁ πληθυσμὸς τῆς μητροπόλεως της Τέω: «Ἐσθάντες πάντες ἐς τὰ πλοῖα οἶχοντο πλέοντες ἐπὶ τῆς Θρηύνης καὶ ἐγκαθῆα ἔκτισαν πόλιν Ἀθῆναι» (Ἡροδότου 1.168). Πόσος ἦταν ὁ πληθυσμὸς τῆς Τέω δὲν εἶναι γνωστὸν, φαίνεται ὅμως ἀπὸ τίς πηγὰς πὼς ἡ πόλις αὐτή, ἀπὸ ἀποψῆς πληθυσμοῦ, ἦταν μιὰ μέση πόλις τοῦ πανωνίου. Ἀργότερα ἓνα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Ἀθῆνῶν ἐπέστρεψε στὴν παλιὰ πατρίδα⁽⁵⁹⁾.

69. Ἐῖναι πιθανὸν πὼς ὁλόκληρο τὸ θρακικὸν στοιχεῖο δὲν ἀποσῦρθηκε ἀπὸ τὴν περιοχὴ, μετὰ τὴν ἐγκατάστασι τῆς ἀποικίας καὶ πὼς σιγὰ σιγὰ θὰ ἀυξήθηκε ὁ πληθυσμὸς της μετὰ τὴν ἐγκατάστασι κατοίκων καὶ ἀπὸ ἄλλες πόλεις.

Z. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

70. Ἡ πλούσια αὐτόνομη νομισματοκοπία τῶν Ἀθῆνῶν, ποὺ ἀρχίζει: εὐθὺς μετὰ τὴν ἱδρύσει τῆς πόλης καὶ συνεχίζεται ἀδιάκοπη ὡς τὸ 350 - 345 π.Χ. περίπου, τὰ μεγάλα νομίσματά της, ὀκτάδραχμα καὶ τετράδραχμα, ποὺ προσορίζονταν γιὰ ἐξαγωγή καὶ ὄχι γιὰ τίς ἐσωτερικὰ συναλλαγὰς τοῦ κράτους, τὸ ποσὸν ποὺ κατέβαλαν γιὰ τὴ φιλοξενία τῆς περσικῆς στρατείας τοῦ Ξέρξη τὸ 480 π.Χ. καὶ ποὺ θὰ ἦταν ἀνάλογο μετὰ τὸ ποσὸν ποὺ κατέλαβε ἡ Θάσος — 400 τάλαντα — καὶ τὸ ποσὸν τῶν 10 - 15 ταλάντων ποὺ πληρώνει ἡ πόλις κάθε χρόνο, ἀπὸ τὸ 454/3 π.Χ. κ.έ., στὸ ταμεῖο τῆς α' ἀθηναϊκῆς συμμάχιας ὡς φόρο, δείχνουν τὴν ὑπαρξὴ ἀνθηρῆς οἰκονομίας στοὺς ἀρχαίκοις καὶ κλασσικοὺς χρόνους.

71. Πηγὰς τῆς οἰκονομίας τῶν Ἀθῆνῶν εἶναι ἡ γεωργία καὶ τὸ ἐμπόριο μετὰ τίς ἑλληνικὰς πόλεις καὶ τὰ ὀρθόδοξα θρακικὰ φύλα τῆς ἐνδοχώρας. Τὰ ἐλλειψόμενα τέλη ἦταν ἓνας ἄλλος σημαντικὸς πόρος γιὰ τὰ δημόσια οικονομικά. Ἡ ἐξαιρετικὴ γεωγραφικὴ θέσι τὰ ὄρια τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τῶν διασθάρων Θρακῶν, στὴν ἀφετηρία μιᾶς μεγάλης ὁδοῦ, ποὺ ἔνωσε τὴ θάλασσα μετὰ τὴν ἐνδοχώρα καὶ ἀκόμη τὰ λιμένα της, ἐξασφαλίζουν τίς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀνάπτυξι μεγάλου εἰσαγωγικοῦ καὶ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου⁽⁶⁰⁾.

72. Χαρακτηριστικά για την έκταση των εμπορικών συναλλαγών των Ἀσδθήρων στην αρχαϊκή εποχή, είναι ἡ ἀνεύρεση μεγάλων ἀργυρῶν νομισμάτων της στο Δέλτα τοῦ Νεῖλου, τῆ Συρία, τῆ Μεσοποταμία καὶ τῆ νότιο Τουρκία καὶ συγκεκριμένα στὶς θέσεις DEMANHUR, Περσέπολη, RAS SHAMRA, SAKHA καὶ BENHA (61).

Η. ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΚΡΑΤΟΣ

73. Τὸ κράτος τῶν Ἀσδθήρων, ὅσο μπορεῖ νὰ κρίνῃ κανεὶς ἀπὸ τὶς λιγοστὲς πηγές, παρουσιάζει μιὰ ἄρτια ὀργάνωση ἀπὸ τὴν ἀρχαϊκή ὡς τῆ ρωμαϊκῆ εποχή. Καθὼς τὸ πολίτευμα ἦταν δημοκρατικὸ στὴν περίοδο τῆς αὐτονομίας τῆς πόλης, τὴν ἀνώτατη ἐξουσία ἔχουν τὰ βυθ σώματα, ἡ βουλὴ καὶ ὁ δήμος. Ἡ ὑπαρξὴ τους ὅμως εἶναι γνωστὴ μόνον ἀπὸ ψηφίσματα τῶν Ἀσδθῶν τοῦ 166 π.Χ. καὶ νεώτερα (62).

74. Ἀνώτατος ἄρχων τῆς πόλης - κράτους, πού τὸ ὄνομά του ἀναγράφεται καὶ στὰ νομίσματα, καὶ ἐπώνυμος ἄρχων εἶναι ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἀπόλλωνος κατὰ τὸν M. STRACK (63), ὁ πρῶτανος κατὰ τὸν J. BOUSQUET (64). Μεγάλος ἀριθμὸς ὀνομάτων ἀπὸ ἐνιαύσιους ἐπωνύμους ἄρχοντες ἔχει διασωθῆ (65). Ἀνώτατοι ἐκτελεστικοὶ ἄρχοντες εἶναι οἱ Τιμούχοι, ὅπως καὶ στὴν μητροπολὴ τῶν Ἀσδθῶν Τέω (66). Ἡ ὑπαρξὴ τους στὰ Ἀσδθῶν εἶναι γνωστὴ ἀπὸ ψηφίσματα τῆς πόλης τῶν μέσων τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνα πού ὀρέθηκε στοὺς Δελφούς (67). Στὲ α' μιστὸ τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνα μιὰ ἄλλη συναρχία, οἱ Νομοφύλακες, ἀντικατέστησαν τοὺς Τιμούχους. Οἱ ἄρχοντες αὐτοὶ παρακολουθοῦσαν τὶς ἐργασίες τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου καὶ μποροῦσαν νὰ ἐλέγχουν τὶς πράξεις τῶν ἀρχόντων καὶ τὶς προτάσεις πού ἐπρόκειτο νὰ εἰσαχθοῦν σὲ ψηφοφορία (68). Στὴ ρωμαϊκῆ εποχὴ ἀναφέρεται καὶ ἄρχων ἐξεταστής (69).

75. Ἡ ὑπαρξὴ στὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους διαφόρων κεφαλαίων («ἀπὸ τῶν εἰς τὰς πρεσβείας», «ἀπὸ τῶν εἰς τὰς θυσίας», «ἀπὸ τῶν πεσομένων») καὶ δασμῶν, δείχνει ὀργάνωση τῶν οἰκονομικῶν τοῦ κράτους (70). Ἀπὸ τοὺς οἰκονομικοὺς ἄρχοντες εἶναι γνωστοὶ στὸν 3ο π.Χ. αἰῶνα οἱ ἀργυροταμίαι καὶ στὸν 2ο π.Χ. αἰῶνα ὁ ἐπὶ τῶν χρημάτων (71). Στὰ ψηφίσματα τῶν Ἀσδθῶν ἀναφέρεται ἀκόμη καὶ ὁ δημόσιος κήρυξ ἢ ἱεροκήρυξ (72). Ἄλλοι ἄρχοντες τῶν Ἀσδθῶν δὲν εἶναι γνωστοί, ὅμως εἶναι πιθανὸ νὰ ὑπῆρχαν στὴν πόλη αὐτὴ καὶ οἱ ἄλλοι ἄρχοντες τῆς μητροπόλεως τῆς Τέω (73).

76. Τὰ ἀρχεῖα τῆς πόλης εἶναι ὀργανωμένα καὶ τὰ ψηφίσματα προξενίας φυλάσσονται στὸ ἱερό τοῦ Διονύσου. Ἐπίσημος τόπος γιὰ τὴν ἐκθεση τῶν ψηφισμάτων πού γράφονταν σὲ μαρμαρίνες στήλες ἦταν ἡ ἀγορὰ. Ἐμβλημα τῆς πόλης εἶναι ὁ γρύπας καὶ πολιοῦχος θεὸς τῆς ὁ Ἀπόλλων. Ἡ πόλη ἔχει δημόσια σφραγίδα γιὰ τὴ σφράγιση τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων.

77. Γιὰ τὴν διεκπεραίωση ἑξωτερικῶν ὑποθέσεων τοῦ κράτους καὶ

δουλωματικῶν ἀποστολῶν, ἡ πόλις ἐκλέγει πρεσβευτάς. Ὅταν τὸ 166 π.Χ. ὑποχρεώμεται νὰ ἀγωνιστῇ γιὰ τὴ διατήρησιν τῆς ἐδαφικῆς τῆς ἀκεραιότητος, πού κινδυνεύει ἀπὸ τὶς διεκδικήσεις τοῦ βασιλέως τῶν Θρακῶν Κότυρος, ἀπευθύνεται στὴ μητρόπολιν τῆς Τέω καὶ ζητᾷ τὴ μετολόγησίν τῆς. Ἐνας ἄλλος θεσμός εἶναι οἱ πρῶξανοί, τιμητικὴ διάκρισις πού ἀπονέμεται σὲ ζῆνους πολίτες, πού προσφέρουν πολύτιμες ὑπηρεσίες στὴν πόλιν.

78. Ἡ πόλις ψηφίζει νόμους γιὰ τὴν διοίκησίν τῆς. Ἀπὸ τοὺς λίγους γνωστοὺς νόμους εἶναι ἕνας νόμος τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνα, πού δὲν ἐπιτρέπει τὴν ταφή πολιτῶν πού ἔχουν ἀναλώσει τὴν πατρικὴ περιουσία σὲ ταξίδια (Διογένη Λαερτίου 9. Ζ. 39). Ἐνας δεῦτερος νόμος τοῦ α' μισοῦ τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνα, κανονίζει τὶς ἀγοραπωλησίας διαφόρων ζώων, ὅπως ἀκριδῶς καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς νόμους τοῦ Πλάτωνος (74). Ἐνας τρίτος νόμος τοῦ α' μισοῦ τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνα ἀποβλέπει στὴν προστασία τοῦ πολιτεύματος ἀπὸ συνομωσίες (75). Ἡ ἄγνοιά μας γιὰ τὴν κοινωνία τῶν Ἀθῆνῶν εἶναι καθολικὴ.

Θ. ΕΞΩΤΕΡΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

79. Σὰν ἐλεύθερη πόλις τὰ Ἀθήηρα δημιουργοῦν ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἔδρυσῆς τους, ἐμπορικὲς ἰσχέσεις μὲ διάφορες ἄλλες πόλεις καὶ ἔθνη. Μὲ τὴν προέλασιν τῶν Περσῶν στὴ Θράκη τὰ Ἀθήηρα χάνουν τὴν ἐλευθερίαν τους καὶ τὸ 491 π.Χ. χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τοὺς Πέρσας σὰν δάση τῶν ἐπιχειρήσεών τους στὴ Θράκη. Τὴν ἴδια ἐποχὴ οἱ Θάσιοι «διὰ βολῆθέντες ὑπὸ τῶν ἀστυγαιτόνων ὡς ἀπόστασιν μηχανώατο», διατάχθησαν νὰ παραδώσουν τὰ πλοῖα τους στὸ λιμάνι τῶν Ἀθῆνῶν καὶ νὰ γκρεμίσουν τὰ τείχη τῆς πόλεις τους (Ἡροδότου 6. 46). Νὰ ἦταν ἄραγε οἱ Ἀθηναῖοι πού διεδύλαν τοὺς Θασίους; Εἶναι πιθανόν νὰν σκεφθῆ κανεὶς τὸν ἐμπορικὸ ἰαυταγωνισμό τῶν δύο πόλεων, πού ὄδηγοῦσε σὲ σύγκρουσιν τῶν συμφερόντων.

80. Στὴ φυγὴν τοῦ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ὁ Ξέρξης, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοσιν πού θέσπισε ὁ Ἡρόδοτος (8. 100), μόνον στὰ Ἀθήηρα αἰσθάνθηκε ἀσφαλῆ καὶ στάθμισε γιὰ λίγο, ὀρρίζοντας στὴν πόλιν, μὲ τὴν βοήθην συνδέθηκε μὲ φιλικούς δεσμοὺς ξενίας, χρυσόξίφος καὶ χρυσοποικίλη τιάρα.

81. Μὲ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Περσῶν ἀπὸ τὴ Θράκη καὶ τὴν ἄλωσιν τοῦ περσικοῦ φρουρίου τῆς Ἡϊόνας, τὰ Ἀθήηρα γίνονται μέλος τῆς α' ἀθηναϊκῆς συμμάχιας καὶ μπαίνουν στὴ σφαῖρα ἐπιρροῆς τῶν Ἀθηνῶν.

82. Μεταξὺ 480 - 460 π.Χ. δημιουργεῖται στὴ Θράκη τὸ μεγάλο καὶ ἰσχυρὸ βασίλειον τῶν Ὀδρυσῶν. Τὰ Ἀθήηρα, καθὼς ἔβρισκονταί στὸ ἀκραῖο ὄριον αὐτοῦ τοῦ βασιλείου, ὑποχρεώνονται ὅπως καὶ οἱ ἄλλες ἐλληνικὲς πόλεις τῆς Θράκης, νὰ πληρώνουν φόρον σὲ χρυσὸ καὶ ἄργυρον.

83. Σημαντικὴ προσωπικότης τῶν Ἀθῆνῶν μὲ διεθνή προβολή, πού ἔδρασε στὰ χρόνια 470 - 420 π.Χ. εἶναι ὁ Νυμφόδαρος Πυθίω, γυναικάδελφος

του βασιλείως των Ύδρουτων Σιτάλη και αρχών των Αδδέρων. Οι Αθηναίοι τον εξέλεξαν πρόξενό τους και του ανέθεσαν να ενεργήσει για τη σύναψη συνθήκης με τον βασιλιά της Θράκης Σιτάλη. Ο Νυμφόδωρος πήγε τότε στην Αθήνα και αναπτύσσοντας εξαιρετική δραστηριότητα συνετέλεσε στη σύναψη συμμαχιών των Αθηνών με τον βασιλιά Σιτάλη και τον βασιλιά των Μακεδόνων Περδίκκα Β' (Θουκυδίδη 2. 29). Κατά τη διάρκεια του πελοποννησιακού πολέμου ο Νυμφόδωρος βοήθησε στη σύλληψη των πρέσβειων των πελοποννησίων που έστάλησαν στην περσική αυλή για να ζητήσουν βοήθεια, και στην παράδοσή τους στους Αθηναίους (Θουκυδίδη 2. 67).

84. Μετά τη ναυμαχία στους Αίγους Ποταμούς το 405 π.Χ., τα Αδδηρα θέχονται για κάποιο μικρό χρονικό διάστημα την κηδεμονία των Λακεδαιμονίων.

85. Η φρουρά που εγκατέστησε στην πόλη το 376 π.Χ. ο Αθηναίος στρατηγός Χαδρίας, την έσωσε από τον ολοκληρωτικό αφανισμό, μετά την καταστροφή του 376 π.Χ. Τα Αδδηρα βρίσκονται και πάλι στη σφαίρα επιρροής της αθηναϊκής πολιτικής και γίνονται μέλος της 6' αθηναϊκής συμμαχίας μέχρι το 350 π.Χ. περίπου, που κυριεύει την πόλη ο βασιλιάς της Μακεδονίας Φίλιππος Β'.

86. Τον 4ον αιώνα π.Χ. είναι γνωστοί Αδδηρίτες από επιγραφές άλλων πόλεων, όπως της Θάσου⁽⁷⁶⁾, των των Αθηνών⁽⁷⁷⁾, και του Κολοφώνος⁽⁷⁸⁾. Η τελευταία επιγραφή αναφέρει στον Αδδηρίτη Νικηφόρο Αθηναίου, που δώρησε στον Κολοφώνα 600 στατήρες για την οικοδομή του τείχους της πόλης αυτής.

87. Με την μακεδονική κατοχή τα Αδδηρα είναι: μιά από τις πόλεις του μακεδονικού βασιλείου με περιουσιμένη την αυτονομία της. Τον 3ο π.Χ. αιώνα ή πόλη περιέρχεται διαδοχικά στην κατοχή του βασιλείου του Αντιμάχου, του Σελεύκου, των Πτολεμαίων και πάλι των Μακεδόνων το 202 π.Χ.

88. Στα μέσα του 3ου π.Χ. αιώνα τα Αδδηρα διατηρούν σχέσεις με τους Δελφούς και αποδέχονται τον έορτασμό των Σωτηρίων μετά την αναδιοργάνωσή τους από τους Αίτωλους⁽⁷⁹⁾. Στην ελληνιστική περίοδο η πόλη διατηρεί στενές σχέσεις και με τη Θάσο, όπως δείχνουν τα αρχαιολογικά ευρήματα.

89. Το 196 π.Χ. μετά την απελευθέρωση της πόλης από τη μακεδονική κυριαρχία έρχονται οι Αδδηρίτες σε επαφή με τους Ρωμαίους. Έτσι μιά πρεσβεία τους βρίσκει το 170 π.Χ. στη Ρώμη για να καταγγείλη τις αυθαιρεσίες του στρατηγού Ορτενσίου και την άδικη κατάληψη και λεηλασία της πόλης τους.

90. Οι σχέσεις των Αδδηριτών με τη μητρόπολή τους Τέω είναι άριστες και όταν το 166 π.Χ. απειλείται ή θοαφική τους ανεξαρτησία από τον

δασυλιὰ τῆς Θράκης Κόττυ, στέλγουν πρεσβεΐα στήν Τέω καί ζητοῦν τή μεσο-
λάβησά της στή ρωμαϊκῇ σύγκλητο.

91. Τὴν ἴδια περίπου ἐποχὴ οἱ Ἀθῆρητες μὲ ψήφισμα κάγουν πρόξενο
τὸν Φίλωνα Πύθωνος ἀπὸ τῆν Ἄκαγθο καί τοῦ ἀποπέμουν τιμές γιὰ τὶς ὑπη-
ρεσίες τους πρὸς τὴν πόλη τους. Ἡ ἐκθεση τοῦ ψηφίσματος αὐτοῦ στὸ ἱερὸ
τοῦ Διονύσου «οὐ καὶ τῶν ἄλλων πορξένων ἀναγεγραμμένα τιμαὶ εἰσίν» δεί-
χνει τὴν ὑπαρξῆ φιλικῶν σχέσεων καί μὲ ἄλλες πόλεις, πού ἕμως δὲν μᾶς
εἶναι γνωστές⁽⁹⁰⁾.

92. Σὲ 3 ἄλλα ψηφίσματα τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνα ἀποπέμονται τιμές καί
προνόμια σὲ ἐξέχοντες Ρωμαίους γιὰ μεγάλες ὑπηρεσίες τους πρὸς τὴν πόλη
τῶν Ἀθῆρων, ὅπου φαίνεται νὰ διέμεναν κατὰ διαστήματα⁽⁹¹⁾.

93. Πρεσβευτὲς τῶν Ἀθῆρητῶν πρὸς τὸν ὑπατο Λεύκιο Κορνῆλιο Σύλ-
λα ἀναφέρονται σὲ ἐπιστολῇ τοῦ DOLABELLA, πού χρονολογεῖται γύρω στὸ
80 π.Χ. καί ὁρέθηκε στίς ἀνασκαφές τῆς Θάσου. Φαίνεται πὼς οἱ Ρωμαῖοι
εἶχαν τότε ἀνταμεῖψαι τὰ Ἀθῆρα γιὰ τὴν ἀντίσταση τῶν κατοίκων της κατὰ
τὴν πολιορκία τῆς πόλης τὸ 87 π.Χ. ἀπὸ τὸ νέο δασυλιὰ τῆς Καππαδοκίας
Ἀριάραθο⁽⁹²⁾.

94. Τὰ Ἀθῆρα διατηροῦν ἔμπορικὲς σχέσεις μὲ τὴν Θάσο καί στοὺς
αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Σὲ ἐπιγραφῇ τῆς Θάσου τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ἀνα-
φέρεται ὁ Ἀθῆρητης Αὐρ. Φίλιππος Φιλίππου⁽⁹³⁾.

I. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

95. Οἱ Ἕλληγες ἀποικοὶ πού ἔκτισαν τὰ Ἀθῆρα κατάγονταν ἀπὸ
μιά περιοχὴ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου, τὴν καρδιά τῆς Ἰωνίας, ὅπου ἡ
φιλοσοφία, οἱ φυσικὲς ἐπιστῆμες, ἡ ποίηση, τὰ γράμματα καί οἱ τέχνες γνῶ-
ρισαν μιὰ καταπληκτικὴ ἀνθιση στήν ἀρχαίῃ ἐποχῇ. Δὲν εἶναι λοιπὸν πα-
ράξενο, πὼς στήν ἀρχαίῃ καί κλασσικῇ ἐποχῇ, περίφημα ὀνόματα πού συνέ-
λαβαν στή συγκρότησι τῆς σκέψης, τῆς φιλοσοφίας, τῶν ἐπιστημῶν καί τῆς
ποιήσης, συνδέονται μὲ τὴν ἀρχαία πόλη. Ἀνάμεσα στοὺς πρῶτους ἀποίκους
πού ἦρθαν στὰ Ἀθῆρα ἦταν καί ὁ μελικὸς ποιητῆς Ἀνακρέων καί διὰ του
εἶναι τὰ λόγια: «Ἀθῆρα, καλὴ Τητῶν ἀποικίη» (Στράβωνος 14. C. 644).
Τοῦ Ἀνακρέοντος διασώθηκαν τρία ἐπιγράμματα γιὰ τρεῖς ἡρωϊκοὺς Ἀθῆρη-
ρίτες (Ἐπιγράμματα, 100, 101, 114).

96. Τῆσις ἢ κατ' ἄλλους Ἀθῆρητης ἦταν καί ὁ μεγαλύτερος σοφιστῆς
τῆς ἀρχαιότητος Πρωταγόρας (Διογένη Λαερτίου 9. 50, Στεφ. Βυζαντίου λέξις
Ἀθῆρα καί AMMIANUS MARCELLINUS 22. 8. 3). Τὰ Ἀθῆρα ἀνα-
φέρονται ἀκόμη σὰν πατρίδα τῶν φιλοσόφων Λευκίππου καί Ἀναξάρχου καί
τοῦ ποιητοῦ Νικαινέτου (Στεφ. Βυζαντίου λ. Ἀθῆρα καί Ἡσυχίου 11).

97. Ἡ μεγαλύτερη ἕμως πνευματικὴ φυσιογνωμία τῶν Ἀθῆρων καί

μιά από τις πιο αξιόλογες του αρχαίου ελληνικού κόσμου είναι ο Δημόκριτος. Σύμφωνα με την αρχαία παράδοση, που τη διασώζει ο Διογένης Λαέρτιος (9. κεφ. Ζ΄) ο Δημόκριτος, πανδι ακόμμη, άκουσε στα Ἄβδηρα να μιλοῦν για άστρολογία και θεολογία Χαλδαίοι μάγοι, που ακολούθησαν τον Εέρξη στην εκστρατεία του κατά της Ελλάδος. Ο Εέρξης, που σύμφωνα με την ίδια πηγή φιλοξενήθηκε από τον πατέρα του Δημοκρίτου, φεύγοντας άφησε τους μάγους σαν έπιστάτες της μόρφωσης του Δημοκρίτου.

98. Όταν μεγάλωσε ταξίδεψε πολύ στην Αίγυπτο, Περσία και σε άλλες χώρες για να διδαχθῆ, και στα ταξίδια του αυτά δαπάνησε την πατρική περιουσία. Και επειδή, σύμφωνα με τον νόμο, δεν επιτρεπόταν να ταφῆ στην πατρίδα του όποιος ξόδεψε την πατρική περιουσία, διάδασε ο Δημόκριτος στους συμπατριώτες του τὸ έργο του «Μέγας Διάκοσμος», που θεωροῦνταν τὸ καλύτερο έργο, και τιμήθηκε απ' αυτούς με δωρεά μεγάλου ποσού, με χάλκινα άγάλματα και δημόσια ταφή (Διογ. Λαερτίου 9, κεφ. Ζ. 39). Ο πλατωνικός φιλόσοφος Θράσυλος, που έζησε την εποχή του Τιβερίου, συγκέντρωσε 60 συγγράμματα του Δημοκρίτου και τὰ κατέταξε σε ήθικά, φυσικά, μαθηματικά, μουσικά, τεχνικά, ασύντακτα κ.ά. (Διογ. Λαερτίου 9, κεφ. Ζ' 34. 41. 43. 48).

99. Οι άγωνες των Ἄβδηρων για την απόκρουση των Θρακῶν και την ίδρυση των Ἄβδηρων, είναι τὸ θέμα του δεύτερου παιάνα του Πινδαρου, του τόσο πολύτιμου αυτού καιμένου για την ιστορία της πόλης στα πρώτα δύσκολα χρόνια της.

100. Η τέχνη των Ἄβδηρων, όσο μπορεί να κρίνη κανείς από τὰ λίγα έργα που διασώθηκαν, έφτασε σε ύψηλό επίπεδο. Τὰ νομίσματα της πόλης της αρχαϊκής και κλασσικής εποχής είναι από τὰ πιο όμορφα ελληνικά νομίσματα και τὰ λίγα γνωστά αρχιτεκτονικά μέλη σε πυρόλιθο ή σε πηλό, όπως και επιτύμβειες στήλες με φυτική διακόσμηση είναι έργα μιας έξοχης, καλλιτεχνικής εργασίας.

101. Η γλυπτική των Ἄβδηρων είναι γνωστή, ως τώρα, από λίγα κεφάλια ή αποσμήματα άγαλματίων, από ένα επιτύμβιο ανάγλυφο και από ένα ανάγλυφο Κυβέλης της ελληνιστικής εποχής, που παρουσιάζουν μιάν αξιόλογη έργασία. Όμως στα νομίσματα της πόλης υπάρχουν παραστάσεις που θεωρήθηκαν σαν αντίγραφα έργων της μνημειακής πλαστικής των Ἄβδηρων, του Ἀπόλλωνος, της Ἀρτέμιδος, του Διονύσου και χορευτρίας με καλάθισχο στο κεφάλι (84).

102. Η πόλη έχει τοπικά εργαστήρια καραμεικής, άγγειοπλαστικής και κοροπλαστικής. Πολλά πήλινα ειδώλια των Ἄβδηρων είναι έργα θαυμάσιας τέχνης, με επιδράσεις των εργαστηρίων της Μύρινας και της Τανάγρας, αλλά και πρωτοτυπία στην δημιουργία νέων τύπων των γόπιων κοροπλάθων (85).

III. ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

A. ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

103. Ἡ νεολιθική ἐποχή στήν περιοχή τῆς πόλης - κράτους, ὅπως γράφτηκε καί πῶς πάνω (παρ. 30) εἶναι γνωστή ἀπό ἕναν μόνον οἰκισμό πού διαπιστώθηκε στή νοτιοδυτική ὄχθη τῆς λίμνης Λαφρούδας (εἰκ. 10, 11). Τά εὐρήματα τῆς δοκιμαστικῆς ἀνασκαφῆς πού διενήργησε στή θέση αὐτή ἡ Ἐπιμελήτρια Ἀρχαιοτήτων Δίς Οἰκ. Ρωμισπούλου, χρονολογοῦν τόν οἰκισμό στή νεώτερη περίοδο τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς⁽⁶⁶⁾. Ἄν στήν ἴδια αὐτή θέση ἡ ζωνὴ συνεχίστηκε καί στήν ἐποχὴ τοῦ χαλκοῦ, δὲν ἔχει ἀκόμη βεβαιωθῆ, εἶναι ἴσως πιθανό (εἰκ. 12, 13).

104. Ὁ οἰκισμὸς εἶχε ὑδρῶθι σὲ χαμηλὴ ἔξαρση τοῦ ἐδάφους καί μεγάλο τμήμα του ἔχει παρασφῆθι ἀπὸ τὰ νερά τῆς λίμνης. Ἡ ἐπίχωση του ἔχει ὕψος 3 μέτρα περίπου καί περιλαμβάνει δύο κυρίως εὐδιάκριτα στρώματα. Στὸ ἄνωτερο στρώμα δρέθηκαν καί τὰ μόνο ἀρχιτεκτονικά λείψανα, πού εἶναι: τμήματα πηλοῦ μὲ ἔκτυπα ἴχνη καλαμιῶν, πού σκέπαζαν τίς στέγες τῶν οἰκιῶν⁽⁶⁷⁾.

105. Τὰ εὐρήματα ἀποτελοῦνται κυρίως ἀπὸ ἀγγεία διαφόρων τύπων καί μεγεθῶν, μονόχρωμα ἢ μὲ γραπτὴ ἢ ἐγκύρια διακόσμηση. Ἄλλα εὐρήματα τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ οἰκισμοῦ εἶναι λίθινα ἐργαλεῖα — τριπτῆρες καί ἀξίνες — λίθινα ἰγδία, λεπίδες καί θραύσματα πυριτολίθου. Στὸ δάθος τοῦ ἄνωτερου στρώματος δρέθηκαν συμπαγεῖς στρώσεις ἀπὸ δστρακα, πού φαίνεται νὰ ἀποτελοῦσαν δασικὴ τροφή τῶν κατοίκων τοῦ οἰκισμοῦ⁽⁶⁸⁾.

106. Τίποτε δὲν εἶναι γνωστὸ γιὰ τὴν προέλευση, τὸ ἔθνος ἢ τὸ φύλο, τὴν ὕψος καί τὴν οἰκογένεια τῶν προϊστορικῶν κατοίκων τοῦ οἰκισμοῦ τῆς Λαφρούδας.

107. Οἰκιστικὴ μονάδα τῆς αἰγιακῆς Θράκης κατὰ τὴ νεολιθικὴ ἐποχὴ, ὅπως καί κατὰ τὴν πρῶτην ἐποχὴ τῆς χαλκοκρατίας, εἶναι κατὰ τὸν κ. Δημ. Θεοχάρη ἡ κώμη ἢ τὸ χωριό⁽⁶⁹⁾. Ἡ οἰκονομία τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς ἔχει σὴν βάση τῆς τὴ γεωργία καί τὴν κτηνοτροφία⁽⁷⁰⁾. Ὡς πρὸς τὰ πληθυσμιακὰ στοιχεῖα τῆς Θράκης στήν τελευταία φάση τῆς χαλκοκρατίας ὁ κ. Θεοχάρης πιστεύει ὅτι εἶναι κατ' ἐξοχὴν Θρακικά⁽⁷¹⁾.

B. ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

1. Ἀ ν θ ρ ω π ο ς

108. Ἴωνες ἀπὸ τὴν μικρασιατικὴν πόλιν Τέω ἐγκαταστάθηκαν τὸ 545 π.Χ. στή θέση τοῦ ἀκρωτηρίου Μπουλούστρα καί ἔκτισαν τὴν πόλιν Ἀθήνηα. Πρὶν ἀπὸ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Ἑλλήνων ἀποίκων στήν περιοχή κατοικοῦσαν διάφορα Θρακικά φύλα, ὅπως οἱ Βίστονες, Σίντοι καί Σαπαῖοι. Ἄν οἱ πα-

λιότεροι κάτοικοι τού χώρου αποσύρθηκαν ελπίετα πρὸς τὴν ὄρεινὴν περιοχὴ ἢ παρέμειναν καὶ ἐστὴν πεδιάδα σὲ μικρὲς γεωργικὰς ἐγκαταστάσεις, δὲν εἶναι γνωστὸ.

109. Σκληρὲς μάχες ἔδωσαν οἱ νέοι ἄποικοι γιὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν στὸ χωρὸ καὶ νὰ καταλάβουν τὴν πλούσια καὶ ἀξιόλογη περιοχὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ. Οἱ δύσκολες αὐτὲς μέρες φαίνονται ἀπὸ τὰ ἀποσπάσματα τοῦ δευτέρου παιάνα τοῦ Πινδάρου⁽⁹²⁾. Ἐστὴν πρώτη φάση τῶν μαχῶν οἱ Θράκες ἀπώθησαν τοὺς Τηῖους πέρα ἀπὸ τὸν Ἄθω, ἀλλ' αὐτοὶ ἐπανήλθαν. Δύο ἄλλες μάχες, ἡ μιὰ μὲ τοὺς Παίονες τῆς περιοχῆς τοῦ Παγγαίου καὶ ἡ ἄλλη κοντὰ σὲ ἓνα ποτάμι (σέγουρα στὸ Νέστο) πιθανὰ νὰ ὀφείλονται ἐστὴν προσπάθεια τῶν νέων ἀποίκων νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐστὴν ἐνδοχώρα καὶ νὰ δημιουργήσουν κτήσεις καὶ οἰκισμούς.

110. Ὅπωςδὴποτε ἐστὸν ἀπέραντο χωρὸ πού ἐξουσίαζαν οἱ Ἀβδηρίτες ἓνας μόνον οἰκισμὸς εἶναι γνωστὸς, τὰ Ἀβδηρα. Ὁ Στέφανος Βυζάντιος ἀναφέρει μιὰν ἀκόμη πόλιν τῶν Ἀβδηρίων, τὴν Βεργέπολη: «Βεργέπολις Ἀβδηριτῶν, τὸ ἔθνικόν Βεργεπολίτης». Ἡ θέση τοῦ οἰκισμοῦ αὐτοῦ μέχρι σήμερα δὲν εἶναι γνωστὴ. Ὁ γειτονικὸς τῆς οἰκισμὸς τῆς «Δικαίας παρ' Ἀβδηρα», εἶναι μιὰ μικρὴ πόλις - κράτος αὐτόνομη (εἰκ. 7 καὶ 20). Ἡ σύγχρονη ἀναγραφὴ τῶν δύο πόλεων μαζί στὸς φορολογικοὺς καταλόγους τοῦ 425 π.Χ. μὲ τὰ ἀπίστευτα μεγάλα ποσὰ τῶν 75 ταλάντων, εἶναι φανερὸ πὺς ὀφείλεται σὲ μιὰ «συντέλεια»⁽⁹³⁾.

2. Κοινωνία

111. Ἡ ἔκταση τοῦ ἔδαφους πού ἀνήκε στὸς Ἀβδηρίτες (ἓνα ἀκραῖο σημεῖο τῆς περιοχῆς πού ἤλεγχαν ἐστὴ ρωμαϊκῆ ἐποχῆ, ὄρισκεται σὲ ἀπόσταση 24,5 χιλιομέτρων σὲ εὐθεῖα γραμμὴ ἀπὸ τὴν ἀρχαία πόλιν), ἡ ἀνεύρεση μειμονωμένων τάφων ἢ καὶ συστάδων σὲ ἀπόσταση 2.000, 4.200 καὶ 7.150 μέτρων ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο οἰκισμὸ, ἢ ὑπαρξὴ μεγάλων λατομείων πυρολίθου στὸ χωρὸ Μάντρα — 7.100 χιλιόμετρα ΒΑ ἀπὸ τὰ Ἀβδηρα — ἀπ' ὅπου τὸ οἰκοδομικὸ ὕλικὸ τοῦ τείχους καὶ τῶν κτηρίων τῶν Ἀβδηρίων, ἐπιτρέπουν νὰ διατυπωθῇ ἡ ὑπόθεσις πὺς ὑπῆρχαν μικροὶ οἰκισμοὶ Α (οἰκιστικὴ μονάδα 4) καὶ Β (οἰκιστικὴ μονάδα 5) σὲ διάφορα σημεῖα τοῦ ἔδαφους τῆς πόλης - κράτους, πού ὅμως ἡ θέση τους παραμένει ἀγνωστὴ.

112. Ἡ οἰκιστικὴ ὀργάνωσις τοῦ χώρου πού ἤλεγχαν τὰ Ἀβδηρα θὰ πρέπει νὰ ἔγινε πολὺ ἔνωρις, ἀφοῦ ἡ κατάκτησις τῶν ἔδαφῶν φαίνεται νὰ ἔγινε ταυτόχρονα μὲ τὴν ἔδρυσιν τοῦ κεντρικοῦ οἰκισμοῦ. Εἶναι πολὺ πιθανὸ στὸς ἀρχαίκοις χρόνοις καὶ ἀργότερα, ἀγρότες, κτηνοτρόφοι καὶ λατόμοι νὰ ἐγκαταστάθησαν σὲ μικροὺς οἰκισμοὺς ἔξω καὶ μακρὰ ἀπὸ τὰ τείχη τῆς πόλης.

113. Ἄν οἱ Ἀβδηρίτες διετήρησαν συνεχῶς τὸν ἔλεγχον τῆς μεγάλης περιοχῆς τοῦ κράτους τῶν ἢ ἂν ὑπῆρξαν χρονικὲς περίοδοι πού μέρος τῆς

δὲν τοὺς ἀνήκε, δὲν εἶναι γνωστό. Ἡ δεύτερη ὁμως ὑπόθεσις εἶναι πιθανή, καθὼς τὸ ἔτος 166 π.Χ. ἡ πόλις ἀγωνίζεται· γιὰ τὴν ἐδαφικὴν τῆς ἀκεραιότητά κατὰ τῶν ἀξιώσεων τοῦ βασιλέως τῆς Θράκης Κότυρος.

114. Τὸ περιεχόμενον τῶν δύο ὁροθετικῶν ἐπιγραφῶν τῶν Ἀδδθῆρων ποὺ δρέθησαν στὴ γέφυρα τοῦ ποταμοῦ Νέστου δείχνει ἀποκατάστασι τῆς κυριαρχίας στὴ γῆ τῆς ἔπειτα ἀπὸ συνοριακὲς διαφορὰς μὲ γείτονεῖς τῆς (94). Ὅπως δὴποτε εἶναι βέβαιον ἀπὸ τὶς ἐπιγραφὰς αὐτῆς, ὅτι στὰ χρόνια τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδδριανοῦ (117 - 138 μ.Χ.) τὸ ὄριον τῆς χώρας τῶν Ἀδδθηριτῶν ὁρισκόνταν στὸ Νέστο (εἰκ. 5).

115. Οἱ πηγὲς τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομίας πρέπει νὰ ἦσαν πλούσιες, καθὼς ἡ πόλις - κράτος ἐξουσίαζε μεγάλας καὶ εὐφορὲς ἐκτάσεις κατάλληλες γιὰ κάθε εἶδους καλλιέργεια καὶ κατεῖχε διάφορους πλουτοπαραγωγικοὺς πόρους.

116. Π ρ ο γ ε ν ῆ ς. Ἡ γεωργία ἀποτελεῖ τὴ σπουδαιότερη πηγὴ τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομίας. Εἶναι ἐνδεικτικὸ πὼς ἀρχαίον· συγγραφεῖς μιλοῦν γιὰ μιὰ γῆ ποὺ εἶναι εὐτυχία (ὁ «δῆλος» τοῦ Πινδάρου), καθὼς τὴν χαρακτηρίζουν μὲ τὰ ἐπιθέτα «πολύδωρος», «ἀμπελόεσσα», «εὐκαρπος», «εὐφορος πάνου» καὶ «καλή».

117. Ἀπὸ τὶς καλλιέργειες εἶναι γνωστὲς μόνον τῆς ἀμπέλου καὶ τῶν θημητριακῶν (βλ. 22 - 24). Παραγωγὴ σταφυλιῶν καὶ οἴνου δείχνει καὶ ἡ ἀνεύρεσις κατὰ τὶς ἀνασκαφὰς ἀποθηκῶν δξυπυθμένων ἀμφορέων ποὺ χρησιμοποιοῦνταν γιὰ τὴ μεταφορὰ καὶ τὴ φύλαξι τοῦ κρασιοῦ, ὅπως καὶ ἐνσφραγίστων λαδῶν ὁμοίω ἀμφορέων ποὺ ἔγιναν σὲ τοπικὰ ἐργαστήρια κεραμεικῆς καὶ φέρουν τὸ μονόγραμμα τῆς πόλης ΑΒ καὶ τὸ ἔμβλημα τῆς, τὸν γρόπα (95). Ἡ παραγωγὴ θημητριακῶν στὸν 2ο π.Χ. αἰῶνα εἶναι τόση, ὥστε ἡ πόλις μὲ ψήφισμά τῆς ἐπιτρέπει σὲ Ρωμαῖο πολίτη τὴν ἀτελεῖ ἐξαγωγὴ ποσότητος σέτου (96).

118. Οἱ ἐκτεταμένοι βοσκότοποι καὶ ἡ πλούσια σὲ ἀλιεύματα θάλασσα προσφέρονταν γιὰ τὴν ἀνάπτυξι ἀξιόλογης κτηνοτροφίας (ποὺ καὶ σήμερα ἀποτελεῖ ἕναν ἀπὸ τοὺς βασικοὺς πόρους τῆς οἰκονομίας τῆς περιοχῆς) καὶ ἀλιείας. Οἱ σχετικὲς ἀρχαῖες πηγὲς ποὺ δείχνουν τὴν ὑπαρξὴ αὐτῶν τῶν δύο κλάδων τῆς οἰκονομίας ἀναφέρονται πιὸ πάνω (παραγρ. 26 - 28).

119. Δ ε υ τ ε ρ ο γ ε ν ῆ ς. Οἱ θρησκευτικὲς ἀνάγκες καὶ οἱ ἀνάγκες τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ἡ οἰκοδόμησι τειρῶν, οἰκιῶν, τειχῶν, λιμανιῶν ὅπως καὶ ἡ ναυπήγησι πλοίων, προϋποθέτουν τὴν ἀνάπτυξι βιοτεχνιῶν. Ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἱστορίας τῆς πόλης - κράτους θὰ πρέπει νὰ ἀναπτύχθη καὶ ἡ κεραμεικὴ. Ἀγγεῖα γιὰ διάφορες χρήσεις, δξυπύθμενοι ἀμφορεῖς καὶ πίθοι, πῆλινα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη — κέραμοι, σίμες — καὶ λάβρακες γιὰ τοὺς νεκροὺς, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸν πηλὸ καὶ ἀπὸ τὰ σφραγίσματα ποὺ φέρουν μερικὰ ἀπὸ τὰ εὐρήματα, εἶναι ἔργα τοπικῶν ἐργαστηρίων. Ἡ ὑπαρξὴ ἐξἄλλου τοπικῆς βιοτεχνίας κεραμῶν ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὴν ἀνεύρεσις κατὰ τὶς

δοκιμαστικές ανασκαφές τοῦ 1956 μὲς καμίνου (97).

120. Ἐσθῆσεις ἀπὸ ἀρχαίους συγγραφεῖς ἢ ἐνδεῶς στὴν περιοχὴ τῆς πόλης γιὰ τὴν ὑπαρξὴ μεταλλείων, δὲν ἔχουν διασωθῆ. Ὅμως ἡ ἐξαιρετικὰ πλούσια κυκλοφορία μεγάλων ἀργυρῶν νομισμάτων καὶ ἡ διενέργεια ἐμπορίου ἀργύρου στοὺς ἀρχαίους καὶ κλασσικούς χρόνους δείχνει πὺς ἡ πόλις ὀρισκόταν σὲ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ ἀργυροφόρο περιοχὴ (98).

121. Στὴν οἰκοδομὴ τῶν τειχῶν καὶ τῶν οἰκοδομῶν χρησιμοποιήθηκε, σχεδὸν ἀποκλειστικά, ἕνας ὑπέρυθρος ἢ φαῖος πωρόλιθος, ἄριστος σὲ ποιότητα καὶ μεγάλῃς ἀντοχῆς. Μεγάλα λατομεῖα αὐτοῦ τοῦ πωρολίθου ὀρίσκονται: στὸ χωριὸ Μάντρα, στὰ ὄρη - ἀνατολικὰ τοῦ ἀρχαίου οἰκισμοῦ. Στὴν κατασκευὴ τοῦ λιμενοδραχίονος τοῦ δυτικοῦ λιμανιοῦ καὶ σὲ μερικὲς οἰκοδομὲς χρησιμοποιήσαν γρανίτη, πού φαίνεται πὺς λατόμησαν ἀπὸ τίς ἀκτὲς τῶν παραθαλάσσιων λόφων τοῦ οἰκισμοῦ. Σὰν οἰκοδομικὸ ὑλικὸ χρησίμευσε καὶ ἕνας πολὺ ισχυρὸς ὑπόλευκος ἀσβεστόλιθος καὶ ψαμιόλιθος. Τὰ λατομεῖα αὐτῶν τῶν πετρωμάτων δὲν εἶναι γνωστά.

122. Τ ρ ι τ ο γ ε ν ῆ ς. Βασικὴ πηγὴ τῆς θηρόσιας καὶ ἰδιωτικῆς οἰκονομίας τῆς πόλης - κράτους ἀποτελεῖ καὶ τὸ ἐμπόριο. Ἡ θέση τῶν Ἀσθῆρων ἦταν προνομιακὴ γιὰ τὴν διενέργειαν εὐρείας κλίμακα εἰσαγωγικοῦ καὶ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου, πού ἐξυπηρετοῦσε μεγάλο πηῆμα τῆς ἐνδοχώρας. Τὸ ἐμπόριο τοῦ ἀργύρου ἀπὸ τὴ Θράκη πρὸς τὴν Αἴγυπτο καὶ τὴν Ἀσία διενεργοῦνταν ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς Ἰδρυσης τῆς πόλης (99).

123. Χάλκινα νομίσματα διαφόρων πόλεων πού βρέθηκαν στὶς ἀνασκαφές τῶν Ἀσθῆρων δείχνουν συναλλαγές μὲ τίς πόλεις Αἴνο, Ὀρθαγορία, Μαρώνεια, Θάσο, Φιλίππους, Ἀμφίπολη, Θεσσαλονίκη καὶ Ἀθήνα (100).

124. Διενέργεια ἐμπορίου ἀπὸ τὴν ἀρχαίῃ ἕως τὴ ρωμαϊκὴ ἐποχὴ δείχνει καὶ ἡ ἀνεύρεση πολλῶν ἀγγείων ἢ ἀποτιμημάτων τοὺς πού προέρχονται ἀπὸ διάφορα ἐργαστήρια τῆς Ἰωνίας, Αἰολίδος καὶ Ἀθηνῶν. Ἐξάλλου οἱ ἐνσφράγιστες λαθεῖς τῶν ἀξυπυθμένων ἀμφορέων πού χρησίμευαν γιὰ τὴ μεταφορὰ τοῦ κρασιοῦ, προέρχονται: καὶ ἀπὸ ξένα ἐργαστήρια, τῆς Θάσου — κατ' ἐξοχὴν — ἀλλὰ καὶ τῆς Χίου, Ρόδου, Κῶ, Κνίδου καὶ Πάρου (101).

125. Τ ε τ ρ τ ο γ ε ν ῆ ς. Ἡ οἰκοδομὴ ἱερῶν, ναῶν, δημοσίων κτηρίων, οἰκιῶν καὶ τειχῶν, προϋποθέτει τὴν ὑπαρξὴ ἀρχιτεκτόνων, τεχνιτῶν καὶ ἐμπειρῶν οἰκοδόμων. Οἱ τέχνες στὰ Ἀσθῆρα ὀρίσκονταν σὲ ἀκμὴ ἀπὸ τὴν ἀρχαίῃ ἕως τὴν ρωμαϊκὴ ἐποχὴ, ὅσο μπορεῖ γὰ κρίνη κανεῖς ἀπὸ τὰ μέχρι τώρα γνωστὰ ἔργα τέχνης. Τὰ λίγα ἀποτιμήματα ἀγαλματιῶν πού ἀποκαλύφθηκαν, τὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη καὶ οἱ ἐπιτύμβιες στήλες εἶναι ὁμορφα, ὀροσερὰ ἔργα, πού διατηροῦν τὴν παράδοση τῆς ἰωνικῆς τέχνης.

126. Ἔργα μνημειακῆς πλαστικῆς δὲν ἔχουν βρεθῆ ἀκόμα. Ὅμως τέσσερες νομισματικοὶ τύποι τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς μὲ παράσταση Ἀπόλλωνος, Ἀρτέμιδος, Διονύσου καὶ χορευτρίας μὲ καλαθίσκο στὸ κεφάλι, δείχνουν

πὺς ἀντιγράφουν μεγάλα ἔργα πλαστικῆς· πιθανὰ οἱ τρεῖς πρῶτοι εἶναι ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὰ λατρευτικὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν αὐτῶν⁽¹⁰²⁾. Ὁμορφα ἔργα τέχνης εἶναι καὶ τὰ νομίσματα τῶν Ἀθῆνῶν, πού θεωροῦνται ἀπὸ τὰ πρῶτα ἀξιόλογα ἀρχαῖα ἑλληνικὰ νομίσματα⁽¹⁰³⁾.

127. Πλούσια εἶναι καὶ ἡ παραγωγή τῶν τοπικῶν ἐργαστηρίων κοροπλαστικῆς μὲ πολὺ ὁμορφες δημιουργίαι, ἰδίως στὴν ἑλληνιστικὴ ἐποχὴ⁽¹⁰⁴⁾. Ἐξαιρετικὴ θέση ἀνάμεσα στὰ εἰδῶλια κατέχει ἡ «σπουδὴ» γενειοφόρου ἀνδρός, πού ἦταν σίγουρα πορτραῖτο κάποιου ἐπιφανοῦς Ἀθηναίου, σὲ μέγεθος λίγο μικρότερο ἀπὸ τὸ φυσικὸ⁽¹⁰⁵⁾.

128. Ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν διακοσμητικῶν τεχνῶν ἀξίζει γὰ ἀναφερθῆ ἕνα ψηφιδωτὸ θάπεδο πού στόλιξε διὰδρομο οἰκίας τοῦ 6' μισοῦ τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνα μὲ παραστάσεις θελητικῶν, κρίνων καὶ ροδάκων⁽¹⁰⁶⁾.

129. Τὰ θεμῶσια οἰκονομικὰ τῶν Ἀθῆνῶν εἶναι ἀνθηρὰ, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ μεγάλα ποσὰ τοῦ φόρου πού πληρώνει ἡ πόλις στὸ ταμεῖο τῆς πρώτης ἀθηναϊκῆς συμμαχίας, τὶς πλούσιες σειρὲς τῶν νομισμάτων τῆς καὶ τὰ μεγάλα ἀργυρὰ νομίσματα (στατήρες, τετράδραχμα καὶ ὀκτάδραχμα) πού προσορῖζονταν γιὰ ἐξαγωγή. Πηγὲς τῆς ἡ δημοσία οἰκονομία ἔχει τὸ ἐμπόριο, τὶς προσόδους ἀπὸ τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς, τοὺς δασμοὺς καὶ τὰ ἐλλειμμένα τέλη.

130. Τὰ αὐτόνομα νομίσματα τῶν Ἀθῆνῶν, πού κυκλοφόρησαν σὲ ἀδιάκοπη συνέχεια ἀπὸ τὸ ἔτος 540/535 π.Χ. μέχρι τὸ ἔτος 350/345 π.Χ. περίπου, ἀκολουθοῦν διαφόρους σταθμητικὸς κανόνες (θρακομακεδονικὸ, φοινικικὸ, περσικὸ, αἰγυπτιακὸ καὶ ἄττικὸ), πού τοὺς ἐπέβαλαν τὰ συμφέροντα τῆς πόλης ἢ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα. Ὁ J. M. F. MAY⁽¹⁰⁷⁾, πού μελέτησε τώρα τελευταία τὰ αὐτόνομα νομίσματα τῶν Ἀθῆνῶν, τὰ κατατάσσει σὲ ἑκατὸν σαράντα ὁμάδες πού ἐντάσσονται σὲ ὀκτὼ χρονικὲς περιόδους.

131. Κύριος νομισματικὸς τύπος εἶναι ὁ γρύπας σὲ διάφορες στάσεις. Πολὺ μεγάλο εἶναι τὸ πλῆθος καὶ ἡ ποικιλία τῶν παραστάσεων καὶ τῶν συμβόλων πού καταλαμβάνουν τὴν πίσω ἐπιφάνεια τῶν νομισμάτων⁽¹⁰⁸⁾. Ἀπὸ τὰ αὐτόνομα νομίσματα τῶν Ἀθῆνῶν εἶναι γνωστὸς καὶ ἕνας πολὺ μεγάλος ἀριθμὸς ἀρχόντων πού ἦταν ἐπιφορτισμένοι μὲ τὴν κοπὴ τοῦ νομίσματος⁽¹⁰⁹⁾. Ἀπὸ τὴν 8η περίοδο τῆς νομισματοκοπίας τῆς πόλης, πού χρονολογεῖται μεταξὺ 375/73 καὶ 365/60 π.Χ. εἶναι γνωστὰ καὶ χρυσὰ νομίσματα⁽¹¹⁰⁾.

132. Γιὰ τὴν ὀργάνωση τῶν οἰκονομικῶν καὶ τοὺς εἰδικούς ἀρχόντες τοῦ κράτους, ὅπως καὶ γιὰ τὸ πολίτευμα, τὰ πολιτικὰ σώματα καὶ τοὺς ἐκτελεστικὸς ἀρχόντες βλέπε παραγρ. 73 - 75.

133. Ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἀθῆνῶν ἀποτελοῦνταν ἀπὸ ἐλεύθερους, ἀπελεύθερους καὶ δούλους. Τὸ πολίτευμα τῆς πόλης στὰ χρόνια τῆς αὐτονομίας τῆς ἦταν πάντοτε δημοκρατικὸ, ἐκτὸς ἀπὸ μικρὲς περιόδους ξένων ἐπεμβάσεων, ὅπως π.χ. ἡ ἐπέμβασις τῶν Λακεδαιμονίων μετὰ τὴ νίκη τοὺς στοὺς Αἰγὸς Ποταμοῦ. Ἡ αὐτονομία τῆς πόλης εἶναι περιορισμένη κατὰ τὴ διάρκεια τῆς

προσαρτήσεως της στά βασιλεία των Μακεδόνων, του Λυσιμάχου, του Σελεύκου και των Πτολεμαίων.

134. Ἄγνωστες εἶναι οἱ αἰτίες κάποιας ἐσωτερικῆς στάσης στά πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς τῆς νέας πόλης, πού ὑπαινίσσεται ὁ παῖς τοῦ Πινδάρου (στ. 48 καί σχόλιο) (11). Δέν ὑπάρχει ἐπίσης στήν ἱστορία τῶν Ἀδδῆρων ἡ παραμικρή ἐνδειξη γιά ἐγκαθίδρυση τυραννίδος.

135. Τίποτε δέν εἶναι γνωστό γιά τήν πολιτική καί κοινωνική ὀργάνωση τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Ἀδδῆρων. Στή μητρόπολή τους Τέω ὁ πληθυσμός ἦταν μοιρασμένος σέ φυλές, ἀπό τίς ὁποῖες εἶναι γνωστή ἡ φυλή τῶν Γελεόντων. Οἱ ἐπιγραφές τῆς Τέω μνημονεύουν ἐπίσης πολιτικές καί κοινωνικές ὀργανώσεις, τίς συμμορίες καί δίνουν τά ὀνόματα μερικῶν συμμοριῶν. Ἀπό τίς ἐπιγραφές τῆς Τέω εἶναι γνωστό «κοινόν συμμορίας», τέσσερις ἐτήσιοι ἄρχοντες «οἱ προστάται» καί «βωμός». Ἀναφέρονται ἀκόμη στήν Τέω τά ὀνόματα 27 «πύργων», πού ἄλλοι ἐπιστήμονες ταυτίζουν μέ τοὺς δήμους, ἄλλοι θεωροῦν τοὺς πύργους στρατιωτικές ὀργανώσεις ἢ τμήματα τῆς πόλης (12).

136. Λατρεῖες, γιορτές καί ἀγῶνες, θρησκευτικές ὀργανώσεις καί θίασοι, πολιτικοί, στρατιωτικοί καί οἰκονομικοί ἄρχοντες καί τιμητικές λειτουργίες, δάσκαλοι: γιά τή μόρφωση, τήν ἀσκήση καί τήν μουσική ἀγωγή τῆς νεολαίας, συλλέτουν μιὰ ζωηρή εἰκόνα τῆς θρησκευτικῆς, πολιτικῆς καί κοινωνικῆς ὀργάνωσης τῆς μητρόπολης Τέω. Εἶναι λογικό νά σκεφθῆ κανεῖς, πῶς πολλοὺς ἀπό τοὺς θεσμούς αὐτοὺς ἔφεραν μαζί τους οἱ Ἴωνες ἀποικοὶ στή νέα πατρίδα τους.

137. Ἡ ὁμοιότητα στό πολίτευμα καί στοὺς ἀνώτατους ἄρχοντες (βουλή, θῆμος, τιμοῦχοι), ἡ ἐξέχουσα θέση τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου, οἱ μεγάλες γιορτές, τὰ Διονύσια καί τὰ Ἀγθεστήρια, πού γιορτάζονταν καί στίς δυό πόλεις, οἱ λατρεῖες τῶν ἰδίων θεῶν καί οἱ ὄψιμες θρησκευτικές ὀργανώσεις γιά τή λατρεία τοῦ Διονύσου, ἀποτελοῦν, ὅσο μπορεῖ νά κρίνη κανεῖς ἀπό τὰ λίγα γνωστά γιά τὰ Ἀδδῆρα στοιχεῖα, μιάν ἀπόδειξη γιά τήν ὁμοιότητα ἢ ταυτότητα τῶν θεσμῶν τῶν δυό πόλεων.

138. Ἀκόμη εἶναι πιθανό νά ὑπῆρχε καί στά Ἀδδῆρα ἡ διαίρεση τῶν πολιτῶν σέ «πύργους». Σάν ἐνδειξη γι' αὐτό θεωροῦ τὸ ἐπίθετο τῆς Ἀθηνᾶς «ἐπιπυργίτιδος», μέ τὸ ὅποιο λατρευόταν ἡ θεὰ στά Ἀδδῆρα («Ἐπιπυργίτις ἢ Ἀθηνᾶ οὕτως ἐν Ἀδδῆροις ἐκαλεῖτο» Ἡσύχιος Ἀλεξανδρεύς) (13).

139. Ἀπό φιλολογικῆς καί ἐπιγραφικῆς μαρτυρίες, ὅπως καί ἀπό ἔργα τέχνης καί μικροτεχνίας εἶναι γνωστές στά Ἀδδῆρα οἱ πῖθ κάτω λατρεῖες: Ἀπόλλωνος, Διονύσου, Ἀφροδίτης, Ἀθηνᾶς, Ἑρμοῦ, Ἀρτέμιδος, Δήμητρας, Κυβέλης, Ἐκάτης, Τύχης, Διὸς Λυκείου, Διὸς Ἐλευθερίου καί Ρώμης καί οἱ λατρεῖες τῶν ἡρώων Ἡρακλέους, Ἀδδῆρου, Τειμησία καί Ἰάσωνος.

140. Τὸ ἱερατεῖο εἶναι ὀργανωμένο καί ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἀπόλλωνος εἶναι πιθανώτατα ὁ ἐπώνυμος ἄρχων τῆς πόλης (14). Ἀπὸ τῆ ρωμαϊκῆ ἐποχῆ εἶναι

γνωστὴ θρησκευτικὴ ὀργάνωση γιὰ τὴ λατρεία τοῦ Διονύσου, ποὺ τὴν ἀποτελοῦν «οἱ συμμύστες» μὲ ἐπικεφαλῆς τῆς ὀργάνωσης ἕναν «ἀρχιβουκόλο». Τόπος τῆς λατρείας, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἱερὸ τοῦ θεοῦ εἶναι τὸ «μέγαρον», πιθανὸν ἕνα σπήλαιο μὲ ἀρχιτεκτονικὴ διαμόρφωση τῆς εἰσόδου του (115).

141. Ἀπὸ τὴν ἴδια ἑποχὴ εἶναι γνωστὴ, ἀπὸ μιὰ δίγλωσση — ἑλληνικὴ καὶ λατινικὴ — ἐπιγραφή τῶν Ἀδδῆρων, μιὰ ἄλλη θρησκευτικὴ ὀργάνωση γιὰ τὴ λατρεία τοῦ ἥρωος τῆς Θράκης Ἀύλωνεΐτη, ποὺ τὴν ἀποτελοῦν «οἱ θυσιασταί», ὀργανωμένοι γύρω ἀπὸ ἕναν ἱερέα (116).

142. Τὸ ἡμερολόγιό τῶν Ἀδδῆρων εἶναι γνωστό. Εἶναι πολὺ πιθανὸ πὼς οἱ γνωστοὶ ἀπὸ ἐπιγραφὰς τῆς Τέω μῆνες Ἀνθεστηριῶν, Λευκαθεῶν καὶ Ποσειδεῶν, ἦταν μῆνες καὶ τοῦ ἡμερολογίου τῶν Ἀδδῆρων (117). Ὁ J. BERARD θεωρεῖ βέβαια τὴν ὑπαρξὴ στὰ Ἀθήηρα καὶ τοῦ ἰωνικοῦ μῆνα Θαρρήλιωνος (118).

143. Ἀπὸ τίς ἐπίσημες γιορτὲς τῆς πόλης ἢ πιὸ μεγάλη ἦταν τὰ Διονύσια, ὅπως καὶ στὴν μητρόπολή τῆς Τέω. Τὰ γνωστὰ ψηφίσματα τῶν Ἀδδῆρων, ποὺ ἀνήκουν στὸν 2ο π.Χ. αἰῶνα, κάνουν λόγο γιὰ τοὺς ἀγῶνες τῶν Διονυσίων, τὴν πρόσκληση ἐπισήμων ξένων καὶ προσφορά τῆς προεδρίας στὸ θέατρο καὶ τὸ στεφάνωμα μὲ χρυσοῦς στεφάνους προσώπων ποὺ προσέφεραν μεγάλες ὑπηρεσίαι στὴν πόλη (119). Μεγάλῃ γιορτῇ πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρος στὰ Ἀθήηρα ἦταν τὰ Θεσμοφόρια, γιορτὴ κατ' ἐξοχίαν τῶν γυναικῶν, ποὺ κρατοῦσε τρεῖς μέρες (Διογένης Λαέρτιος 11. 43). Ὁ J. BERARD πιστεύει, πὼς ἡ μεγάλη γιορτὴ τῶν Ἰώνων, τὰ Θαρρήλια, γιορτάζονταν καὶ στὰ Ἀθήηρα (120).

144. Οἱ Ἀδδῆρίτες τιμοῦσαν σὰν ἥρωες τῆς πόλης τοὺς τὸν μυθικὸ οἰκιστὴ Ἀδδῆρο καὶ τὸν Κλαζομένιο οἰκιστὴ Τεμησία (Ἡροδότου 1. 168). Πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀδδῆρου ὀργανώνονταν κάθε χρόνῳ καὶ παντοειδεῖς ἀγῶνες, πάλης, παγκρατίου καὶ πυγμῆς, ἐκτὸς ἀπὸ ἵππικούς (Φίλοστράτου, Βελόνες II. 25). Ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν ἀγῶνων αὐτῶν ὑπανιστότων τὸ δραματικὸ τέλος τοῦ μυθικοῦ οἰκιστοῦ τῶν Ἀδδῆρων.

145. Ἀπὸ τὰ λίγα χωρία τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ποὺ ἀναφέρονται στὰ Ἀθήηρα διαφαίνεται ἡ αἰτιολογία διεθνῆς θέσης τῆς πόλης - κράτους. Κυρίως τὴν ἑποχὴ τῆς μεγάλης ἐννάμεως τοῦ βασιλείου τῶν Ὀδρυσῶν ἢ πόλη γίνεται τὸ κέντρο μιᾶς διεθνοῦς διπλωματικῆς κινήσεως στὴν ὁποία πρωτοστατεῖ ὁ Ἀδδῆρίτης Νυμφόδωρος, ποὺ ἐπιτυγχάνει τὴ σύναψη συνθηκῶν μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῶν Θρακῶν Σιτάλκη, τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Μακεδόνων.

146. Ἡ ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα στὸν χώρῳ τοῦ οἰκισμοῦ θρῐσκαται ἀκόμη στὴν ἀρχή. Τὰ μέχρι τώρα ὄμως εὐρύματα δείχνουν καθαρὰ τίς πολιτιστικὰς σχέσεις τῶν Ἀδδῆρων μὲ τὴν Ἰωνία. Φανερὴ εἶναι καὶ ἡ ἐπίδραση τῶν δύο καλλιτεχνικῶν κέντρων τῆς Μύρινας καὶ τῆς Τανάγρας στὴν κοροπλαστικὴ τῶν Ἀδδῆρων.

3. Κ τ ή ρ ι α

147. Κτήρια, έξω από τόν κεντρικό οικισμό, δέν μᾶς εἶναι γνωστά, ἐκτός ἀπό τίς ταφές. Τυχαῖα εὐρύματα καί δοκιμαστικές ἀνασκαφές ἔκαναν γνωστή τήν ὑπαρξή νεκροταφείων ἢ καί τάφων, θόρεια, θυτικά καί θορειο-δυτικά ἀπό τά Ἐδδῆρα, πολλές φορές σέ ἀπόσταση 2.000 ἕως 7.150 μέτρων ἀπό τήν πόλη (εἰκ. 28) (121).

148. Οἱ τάφοι ἀνήκουν στήν ἀρχαϊκή, κλασσική καί ἐλληνιστική ἐποχή καί εἶναι διαφόρων εἰδῶν: μογολιθικοὶ σαρκοθάγοι, κιθωτιόσχημοι, πήλι-νες λάρνακες, τεφροδόχα ἀγγεῖα, λακκοειδεῖς καί κεραμοσκεπεῖς. Συχνά τοὺς τάφους σκεπάζουν τύμβοι. Ἡ ὑπαρξή συστάδων τύμβων ἔχει διαπιστωθῆ στά θόρεια τῆς πόλης, σέ ἀπόσταση μεγαλύτερη ἀπό δυὸ χιλιόμετρα (εἰκ. 28 Γ6 - Χ7). Ἡ ἀνασκαφή μερικῶν τύμβων ἔδειξε πὺς ἀνήκουν στὸ τέλος τῆς ἀρχαϊ-κῆς ἐποχῆς ἢ στὸ α' μισὸ τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνα.

149. Ὁ πῖθ ἀπομακρυσμένος ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο οἰκισμό τάφος αὐτοῦ τοῦ εἰδους ἔβρέθηκε στῆ θέση «Ἐαυθηότουμπα», σέ ἀπόσταση 7.150 μέτρων ΒΔ ἀπὸ τά Ἐδδῆρα (122). Ὁ τύμβος ποὺ ἐκάλυπτε τὸν τάφο καί ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ σκληρὸ κοκκινόχρωμα, ἔχει διάμετρο 34 περίπου μέτρα καί ὕψος 5 - 5,50 μέτρα. Στὸ κέντρο τοῦ τύμβου καί σέ βάθος 2,80 μέτρων ἀπὸ τήν κορυφή του ἔβρέθηκε κιθωτιόσχημος τάφος ἀπὸ πωρόλιθο (διαστάσεις 2,25 X 0,96 μ.) μὲ σαμαρωτὸ κάλυμμα. Ἐξω ἀπὸ τὸν τάφο ἔβρέθηκαν 6 ἀγγεῖα (κύλικες, ἀσχος, πύξιθα), ποὺ χρονολογοῦνται στὸ 6' τέταρτο τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνα. Ὁ τάφος ἀνήκε σέ ἄντρα, ὅπως δείχνει ἡ σιδηρᾶ σπλεγγίθα ποὺ βρέθηκε μέσα σ' αὐτόν.

4. Δ ί κ τ υ α

α. Δ ρ ό μ ο ι

150. Ὁ πανάρχαιος παραλιακὸς δρόμος ποὺ ἔνωγε τήν Εὐρώπη μὲ τήν Ἀσία, ὁ δρόμος ποὺ πῆραν οἱ Πέρσες στήν ἐκστρατεία τους κατὰ τῆς Ἑλλά-δος (Ἡροδότου 7.109) περνοῦσε ἀπὸ τήν περιοχὴ τῶν Ἐδδῆρων, διασχί-ζοντάς τήν (εἰκ. 8).

151. Ἀπὸ τίς πύλες τοῦ τεύχους τῆς πόλης ἀρχίζαν οἱ δρόμοι ποὺ ἐξυπηρετοῦσαν τήν ἀγροτική περιοχὴ τῶν Ἐδδῆρων καί ἔνωσαν τήν ὑπαίθρα μὲ τὸ κέντρο. Ὁ Ἱπποκράτης στὶς Ἐπιδημίες (3.124η) ἀναφέρει «θηρῆϊκῆς πύλας» τοῦ τεύχους τῶν Ἐδδῆρων, ὅπου θά κατέληγε ὁ δρόμος ἀπὸ τήν ἐνδο-χώρα τῆς Θράκης. Ἡ ὑπαρξή ἐνὸς τέτοιου δρόμου ποὺ ἔνωγε τὴ θάλασσα μὲ τήν ὄρεινὴ Θράκη καί τὸν Δούναδη, εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τὸν Θουκυδίδη (2.97), ποὺ μιλώντας γιὰ τήν ἔκταση τοῦ βασιλείου τῶν Ὀδρυσῶν γράφει: «ὁδῶ δὲ τὰ ξυνομώτατα ἐξ Ἐδδῆρων ἐς Ἴστρον ἀνήρ ἐξῶνος ἐνδεκαταῖος τελεί».

6. Λιμάνια

152. Τὰ δύο λιμάνια τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν (εἰκ. 28 ἀρ. 1 καὶ 13, εἰκ. 29, ἀρ. 1 καὶ 11) χρησίμευαν γιὰ τὶς ἐπικοινωνίες καὶ τὶς θαλάσσιες μεταφορὰς καὶ γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ εἰσαγωγικοῦ καὶ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου ὁλόκληρης τῆς περιοχῆς τῆς πόλεως - κράτους (γιὰ τὰ λιμάνια αὐτὰ βλ. παραγρ. 203 - 204).

IV. ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΤΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ

Α. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

153. Ἐθνη (τὰ) εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ κεντρικοῦ οἰκισμοῦ. Πολὺ σπάνια ἀναφέρεται στὸν ἐνικό, τὸ Ἐθνηρον. Ἡ ἀρχαία πόλις κτίστηκε σὲ μιὰ λοφοσειρὰ ἀπὸ χαμηλοὺς λόφους στὴν ἀκροθαλασσιά, στὸ ἀκρωτήρι: Μπουλούστρα, στὸ μέσον περίπου τῆς ἀπόστασης μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Νέστου καὶ τοῦ Πόρτο - Λάγους, 24 περίπου χιλιόμετρα σὲ εὐθεία γραμμὴ ΝΑ τῆς Ἐάνθης (εἰκ. 6, 7). Στὸ σημεῖο αὐτὸ σχηματίζονται δύο παράλληλες σχεδὸν λοφοσειρές, πὺ τὶς τέμνει στὸ μέσον ἓνας κάθετος λόφος, χωρίζοντας τὸ ἔδαφος τοῦ ἀρχαίου οἰκισμοῦ σὲ δύο μισά, σὲ ἀνατολικὸ καὶ δυτικὸ (εἰκ. 29).

154. Οἱ λόφοι εἶναι χαμηλοὶ καὶ τὰ ὕψη τους ποικίλλουν ἀπὸ 10 ἕως 29 μέτρα. Τὸ ὑπόστρωμα τοῦ εἰσόδου ἀποτελοῦν γρανίτης, σχιστόλιθος καὶ μαλακὸς ἡμίεραχος (κιμιά). Τὸ ἔδαφος τοῦ οἰκισμοῦ εἶναι ἀμμοαργιλιώδες, προσχλωσιγενές, ἀμμώδες ἢ ἀμμοπηλιώδες. Τὸ ἔδαφος εἶναι πενιχρὸ ἕως μέτριον. Οἱ χαμηλὲς πεδινὲς ἐκτάσεις, δυτικὰ ἀπὸ τὴν θέσιν τοῦ οἰκισμοῦ, ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ χρόνου κατακλύζονται ἀπὸ νερὰ καὶ εἶναι τελείως ἄγονες.

155. Κατὰ τὸν J. SCHULTZE⁽¹²³⁾ ἡ σύσταση τοῦ εἰσόδου τῆς πεδινῆς ἀπαντάται καὶ στὴν λοφοσειρὰ τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ ἔδαφος περιλαμβάνει ἄλλο τὴν κλίμακα τῶν ἔξωγενῶν πετρωμάτων, φαιμόλιθο, ἄμμο, πηλὸς, ἀργιλλοσιτανόλιθο καὶ ἀσβεστόλιθο. Τὰ τριτογενῆ δὲν διαχωρίζονται εὐκόλως ἀπὸ τὸ διλούδιο, οὔτε καὶ τὸ διλούδιο ἀπὸ τὸ ἄλλοῦδιο.

156. Στὴν περιοχή τοῦ οἰκισμοῦ δὲν ὑπάρχει πηγὴ νεροῦ ἢ ρυάκι καὶ οἱ σύγχρονες ἀνάγκες καλύπτονται ἀπὸ τὸ νερὸ φρεάτων. Λόγω τῆς μικρῆς ὄμοιομετρικῆς διαφορᾶς τοῦ εἰσόδου ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο τῆς θάλασσης καὶ τῶν διηθήσεων τῶν γύρω λόφων, οἱ πεδινὲς ἐκτάσεις ἢ ὑπαρξῆς ὑδροφόρων στρωμάτων διαπιστώνεται σὲ πολὺ μικρὸ ὅγκον.

157. Καθὼς οἱ ἀνασκαφὲς τοῦ χώρου δὲν διαπιστώθηκαν ἕως τῆς ἐκείνου ὑδρεύσεως, εἶναι πολὺ πιθανὸν πὺς ὁ ἀρχαῖος οἰκισμὸς ὑδρεύεταν ἀπὸ φρέατα, πὺ δρέθηκαν καὶ οἱ περὶ τὸ ἐξωτερικὸν ἀπὸ τὶς ἀρχαῖες κατοικίες πὺ ἀποκαλύφθηκαν μέχρι σήμερα.

158. Ἡ θέση τῶν Ἀδδῆρων στή θάλασσαν κάνει: νά διαφέρει τό κλίμα τοῦ οἰκισμοῦ ἀπό αὐτό τῆς ἐνδοχώρας. Τό μικροκλίμα τῶν Ἀδδῆρων εἶναι πολύ ἠπιώτερο ἀπό τό γενικό κλίμα τῆς περιοχῆς, σχεδόν μεσογειακό, μέ θερμοκρασίες ὑψηλότερες κατὰ 4 - 5° ἀπό τίς θερμοκρασίες τῆς ἐνδοχώρας. Τό καλοκαίρι εἶναι ξηρό καί ὀρεσερό, μέ θαλάσσιες αὔρες καί ἐτήσιους ἀνέμους. Οἱ θροχοπτώσεις σέ περιορισμένη κλίμακα καί οἱ χιονοπτώσεις εἶναι σπάνιες. Εἰδήσεις γιά τό κλίμα τοῦ οἰκισμοῦ ἀπό ἀρχαίες πηγές δέν υπάρχουν (γιά τά σύγχρονα κλιματολογικά στοιχεῖα τῆς Εἰάνθης, βλέπε Ἐπίμετρο II).

159. Οἱ ἀρχαίες εἰδήσεις γιά τήν χλωρίδα τῆς περιοχῆς δίνονται: πιό πάνω (παραγρ. 21 - 24). Στά χωράφια τῆς θέσης τοῦ οἰκισμοῦ καί τῆς γύρω περιοχῆς καλλιεργούνται: σήμερα ἱεμητριάκα, σουτάμι, λίγα μπυστάνια καί λίγα κηπευτικά. Τά λίγα αὐτοφυῆ θέντρα, πού συνεχῶς ἐλαττώνονται: μέ τήν ὕλοταμία, εἶναι ὄρυς, παραγάτσια, ἄγριες ἀχλαδιές καί λευκές. Τά τελευταῖα χρόνια σέ μεγάλα τμήματα τοῦ χώρου τοῦ ἀρχαίου οἰκισμοῦ ἔγιναν ἐκτεταμένες ἀναδασώσεις, κυρίως μέ πεῦκα πού εὐδοκίμοῦν.

160. Οἱ πληροφορίες τῶν ἀρχαίων πηγῶν γιά τήν πανίδα τῶν Ἀδδῆρων δίνονται: πιό πάνω (παραγρ. 25 - 29). Στή θέση τοῦ ἀρχαίου οἰκισμοῦ υπάρχουν σήμερα λαγοί, ἀλεπούδες, ἀκανθόχοιροι, χελῶνες, πέρδικες, ἀγριόπαπιες, μπεκάτσες καί διάφορα ἄλλα ὑδρόβια πουλιά.

161. Ὁ πλησιέστερος στήν ἀρχαία πόλη οἰκισμός εἶναι: τά Ἀδδῆρα, 6 περίπου χιλιόμετρα στά βορειοδυτικά τῆς, μέ 1.280 κατοίκους. Στό χωριό αὐτό ἀνήκει γεωργική, ἐκμεταλλεύσιμη ἔκταση 26,9 τ. χλμ. Κατά τό ἔτος 1968 καλλιεργήθηκαν συνολικά 19,83 τ. χλμ. μέ τίς ἀκόλουθες καλλιέργειες: καπνός 1,47 τ. χλμ., σιτάρι 12,5 τ. χλμ., κριθάρι 2,62 τ. χλμ., ὀρώμη 1,2 τ. χλμ., σουτάμι 1,2 τ. χλμ., ἄμπελο: 0,2 τ. χλμ. καί διάφορα προϊόντα 0,61 τ. χλμ. Τό ἴδιο χωριό ἔχει 450 ἀγελάδες, 50 βουδάλους, 2.160 πρόβατα, 120 αἰγες, 15 ἴππους, 6 ἡμίονους, 85 ὄνους καί σημαντικό ἀριθμὸν πουλερικῶν⁽¹²⁴⁾.

162. Τά ἀρχαία Ἀδδῆρα εἶναι ἔδρα τοῦ κράτους, οἰκισμός Δ ἢ Ε (οἰκιστικές μονάδες 7 καί 8) μιὰ ἀπό τίς μεγαλύτερες ἀρχαίες πόλεις. Τά τμήματα τοῦ ἀρχαίου τείχους πού ἔχουν ἀποκαλυφθῆ, τὰ ἔχνη του καί οἱ διοικῶσεις τοῦ εἰσόδου, ἐπιτρέπουν τήν διαπίστωση τῆς πορείας τοῦ περιβόλου, κατὰ προσέγγιση. Ἔτσι: τώρα εἶναι γνωστή καί ἡ μορφή τοῦ οἰκισμοῦ καί ἡ ἔκτασή του (εἰκ. 28, 29). Τό τείχος ἔχει ὀλικό μήκος μεταξὺ 4.965 καί 5.134 μέτρα περίπου καί περικλείει: ἄνθρωπο μέ εἰσόδον 1,10 ἕως 1,12 χιλιάμ.². Ὅλη αὐτή ἡ ἔκταση εἶναι ἀπίθανο νά κατεχόταν ἀπό κτήρια καί σίγουρα θά ὑπῆρχαν μέσα στήν πόλη ἀνάπτυκτοι ἄνθρωποι, ὅπου θά κατέφευγε ὁ πληθυσμός τῆς ὑπαίθρου καί τοῦ προαστείου τῆς πόλης, σέ περίπτωση ἐχθρικής εἰσβολῆς.

163. Τά σχετικά μέ τόν ἄνθρωπο, τή φυλὴ καί τήν καταγωγή στοιχεία ἀναφέρονται πιό πάνω στήν Οἰκιστική τῆς Περιοχῆς (παραγρ. 108).

164. Οἱ γενικές ὑγεινές συνθήκες τῶν κατοίκων τῶν Ἀδδῆρων, πι-

θανά δὲν ἦταν πολὺ καλές. Ὁ Ἱπποκράτης πού γύρω στὸ 410 π.Χ. διέμεινε 3 χρόνια στὴ Θάσο, ἦρθε γιὰ ἓνα διάστημα καὶ στὰ Ἀβδηρα, ἐξήγησε ἀρρώστους καὶ ἀναφέρει περιστατικά διαφόρων ἀσθενειῶν⁽¹²⁵⁾. Ὁ Λουκιανὸς περιγράφει σκωπτικά ἓνα παράξενο ἑπταήμερο πυρετὸ πού κατελάμβανε τοὺς Ἀβδηρίτες⁽¹²⁶⁾ στὴν ἐποχὴ τοῦ βασιλέως Λυσιμάχου, καὶ μεταγενέστερο: συγγραφεῖς τῆς ἀρχαιότητος μιλοῦν ἀόριστα γιὰ ἀρρώστειες, πού μείωναν τὴ νοημοσύνη τῶν Ἀβδηριτῶν⁽¹²⁷⁾. Πιθανὰ ἡ δημιουργία ἑλῶν στὴν γύρω ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο οἰκισμό περισχὴ νὰ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴν αὐξηση τῆς νοσηρότητας τῶν κατοίκων του.

165. Ἡ οἰκογένεια στὰ Ἀβδηρα φαίνεται νὰ ἦταν ἀπλῆ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τῆς δὲν εἶναι ὁ ἴδιος. Δυὸ γνωστὲς ἀπὸ πηγές περιπτώσεις οἰκογενειῶν, ἡ πρώτη τοῦ 8ου π.Χ. αἰῶνα ἔχει 6 μέλη καὶ ἡ δευτέρα τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνα ἔχει τουλάχιστον 5 μέλη⁽¹²⁸⁾.

166. Ἡ μεγάλη ἔκταση τῶν Ἀβδήρων δείχνει πὼς ἡ πόλη ἦταν πολυάνθρωπη ὅμως στοιχεῖα γιὰ τὸν πληθυσμὸ τῆς λείπουν ὀλότελα. Στὴν ἀποίκηση τῶν Ἀβδήρων τὸ 545 π.Χ. πήρε μέρος ὀλόκληρος ὁ πληθυσμὸς τῆς Τέω, πού ἀπὸ ἀπαφή μεγέθους ἦταν ἡ μέση πόλη τῆς Ἰωνίας. Ἀργότερα ἓνα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Ἀβδήρων ἐπέστρεψε στὴν μητρόπολη.

167. Ὁ EUG. CAVAIGNAC ἔχει τὰ Ἀβδηρα, γύρω στὸ 480 π.Χ., στὴν κατηγορίαν τῶν πόλεων μὲ πληθυσμὸ ἀπὸ 40.000 ἕως 100.000 κατοίκους, δίχως ὅμως νὰ παραθέσῃ ἀποδεικτικά στοιχεῖα⁽¹²⁹⁾. Τόσο ὁ K. BELOCH ὅσο καὶ ὁ J. BELOCH, θεωροῦν τὰ Ἀβδηρα τὴν σημαντικώτερη καὶ πρὸ πολυάνθρωπη πόλη τῆς θρακικῆς παραλίας, ὅμως ἀπὸ ἔλλειψη ἀριθμητικῶν δεδομένων δὲν γράφουν τίποτε γιὰ τὸν πληθυσμὸ τῆς πόλης⁽¹³⁰⁾.

168. Τὸ 376 π.Χ. εἰσέβαλαν στὴ χώρα τῶν Ἀβδηριτῶν 30.000 Θράκες Τρέβαλοι. Οἱ Ἀβδηρίτες γιὰ νὰ τοὺς ἀποκρούσουν ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τους «πανδημίαι» (Διοδ. Σικελιώτη 15. 36). Ποιὰ ἦταν ὅμως ἡ ἀριθμητικὴ δύναμη πού ἀντιπαρέταξαν στοὺς εἰσβολεῖς, δὲν εἶναι γνωστὸ. Ἀναφέρεται μόνον πὼς σκότωσαν περισσότερους ἀπὸ 2.000 βαρβάρους. Νὰ πλησίαζε ἀραγε ἀριθμητικὰ ὁ στρατὸς τῶν Ἀβδηριτῶν τὸ στρατὸ τῶν εἰσβολέων; Στὴν δευτέρα εἰσβολὴ τῶν Τρέβαλῶν, πού εἶχε σὰν σκοπὸ τὴν τιμωρίαν τῶν Ἀβδηριτῶν γιὰ τὶς συμφορές πού τοὺς προκάλεσαν, ὁ Διόδωρος γράφει πὼς «σχεδὸν ἄπαντες οἱ τῆς μάχης μετασχηκότες (Ἀβδηρίτες) κατεκόπησαν», δίχως νὰ δίνει καὶ πάλι ἀριθμοὺς (Διοδ. Σικελιώτη 15. 36).

169. Τὸ 170 π.Χ. στὴν πολιορκίαν τῶν Ἀβδήρων ἀπὸ τὰ στρατεύματα τῶν Ῥωμαίων καὶ τοῦ Εὐμένη τῆς Περγᾶμου, τὸ πρὸ σημαντικὸ τμήμα τοῦ τείχους τῆς πόλης ὑπερήσπιζε κάποιος ἀπὸ τοὺς ἐξέχοντες Ἀβδηρίτες, ὁ Πύθων, μὲ 200 δικούς του στρατιῶτες, δούλους καὶ ἀπελευθέρους (Διοδ. Σικελιώτη 30. 6). Διακόσιοι ὑπερασπιστὲς μόνον ἐνὸς τμήματος τοῦ ἀπεράντου τείχους

της πόλης, προυποθέτουν μια πολύ μεγαλύτερη φρουρά και ένα ακόμη πιο μεγαλύτερο πληθυσμό.

170. Το έμβολόδιον του οικισμού, που περικλείουν τα τείχη, είναι 110 - 112 εκτάρια. Αν υποθεθῆ, πώς βλος αυτός ο χώρος ήταν κατοικημένος και πώς κατά εκτάριο μπορούσαν να ζούν 200 άνθρωποι, τότε ο πληθυσμός των Ἀδδῆρων στην εποχή της άκμης του, θα μπορούσε να ήταν 22.000 περίπου. Ο αριθμός αυτός είναι πολύ πιθανός, αν ακόμη λάβη κανείς υπ' όψει του, πώς έξω από την πόλη άπλωγόταν ένα μεγάλο προάστιο.

171. Στο ΝΔ λόφο των Ἀδδῆρων, που από τη φύση του είναι ο πιο όχυρός από τους άλλους λόφους και έρίσχεται και δίπλα στο λιμάνι, θα μπορούσε να ήταν ή ακρόπολη της πόλης⁽¹³¹⁾ (εικ. 29, 30, 32). Όμως οι πηγές κρατούν και πάλι απόλυτη σιγή και στο έδαφος δεν υπάρχουν ένδειξεις ενός ξεχωριστού περιβάλλου του λόφου στην εποχή του αρχαίου οικισμού. Τα σωζόμενα ως σήμερα έρείπια των τειχών του λόφου αυτού ανήκουν στη δυζαντινή πολίχνη Πολύστυλον, που κατέλαθε μικρό μόνον μέρος του χώρου της αρχαίας πόλης.

Η διαίρεση των Ἀδδῆρων σε δύο τμήματα, σε ανατολικό και δυτικό, γνωστή και από τον Φιλόγγελο του Ίεροκλέους και Φιλαργίου⁽¹³²⁾, ανταποκρίνεται και στη διαμόρφωση του εδάφους του οικισμού, καθώς ένας μεσαίος λόφος, κάθετος σε δύο παράλληλες λοφοσειρές, χωρίζει την έκταση της πόλης σε δυό μισά (εικ. 29). Όλα δείχνουν πώς το δυτικό τμήμα των Ἀδδῆρων ήταν το σπουδαιότερο και το πιο πυκνά κατοικημένο και πολύ πιθανά έδω έρίσκονταν ή αγορά⁽¹³³⁾.

173. Τα τυχαία εφρήματα και οι δοκιμαστικές τομές που έγιναν ΒΔ από την πόλη, έξω από τον περιβάλλό της, στη θέση «Βάλτα Ζαμπάκη», 1 χιλιόμετρο περίπου από την δυτική πύλη, δείχνουν πώς ένα αξιόλογο προάστιο έρίσκóταν στη θέση αυτή του αρχαίου οικισμού (εικ. 28, 29).

174. Ο χαρακτήρας της άποιίας από την έδρυσή της ήταν άγροτικός και έμπορικός⁽¹³⁴⁾. Έτσι τα κυριότερα επαγγέλματα των κατοίκων της πόλης ήταν οι έμποροι και οι άγρότες. Οι γραπτές πηγές και τα εφρήματα δείχνουν πώς άλλα επαγγέλματα ήταν τεχνίτες, οικοδόμοι, βιοτέχνες (κεραμείς, άγγειοπλάστες), κτηνοτρόφοι, άλιεις και όπλίτες. Μέσα στον κεντρικό οικισμό θα έπρεπε να διέμειναν και οι άγρότες που καλλιεργούσαν τις πλησιόχωρες πεδινές εκτάσεις και κτηνοτρόφοι. Άριθμοι ή στοιχεία για τα διάφορα επαγγέλματα λείπουν όλότελα.

Γ. ΚΟΙΝΩΝΙΑ

175. Φορείς μιας μακραίωνης πολιτικής και πολιτιστικής ιστορίας οι Έωνες άποικοι που έγκαταστάθηκαν το 545 π.Χ. στα Ἀδδῆρα, όργάνωσαν την πόλη τους σε ένα δυνατό, πολυάθροπο και πλούσιο κράτος, όπως το δει-

χουν ἢ ἔκταση τοῦ οἰκισμοῦ καὶ τῆς περιοχῆς ποῦ ἤλεγχε, οἱ ὀχυρώσεις, τὰ λιμάνια, τὰ δημόσια κτήρια, οἱ κατοικίες, οἱ πολιτικοὶ καὶ θρησκευτικοὶ θεσμοί; τὰ νομίσματα καὶ τὰ ἄλλα ἔργα τέχνης.

176. Πληροφορίες γὰρ τὴν οἰκιστικὴν ὀργάνωσιν τῶν Ἀδῶν λείπουν ὁλότελα, καθὼς κείμενα καὶ ἐπιγραφὰς κρατοῦν ἀπόλυτη σιγὴ ἐπὶ τὸ θέμα αὐτό. Ἔτσι οἱ περιορισμέναι γνώσεις μας προέρχονται ἀπὸ τὴν τοπογραφικὴν παρατηρήσεις καὶ τὰ ἀνασκαφικὰ δεδομένα.

177. Οἱ Ἴωνες ἀποικοὶ διᾶλεξαν τὴν καλλίτερην θέσιν ὀλόκληρης τῆς περιοχῆς γὰρ νὰ κτίσουν τὴν καινούργια πόλιν. Τὰ φυσικὰ προσόντα τῆς φαίνονται ἀμέσως: Μὲν λοφοσειρὰ ποῦ εἰσέρχεται τὴν θέσιν ἀπὸ τὴν γύρω πεδινὰς καὶ ἐλώσεις ἐκτάσεις καὶ δίνει φυσικὴν προστασίαν τοῦς κατοικοῦς τοῦ χωριοῦ. Οἱ βραχώδεις ἀπολήξεις τοῦ ἀκρωτηρίου μὲ τὸν πλούσιον διαμελισμὸν τοῦς, δημιουργοῦν ὄρους καὶ μικρὰ φυσικὰ λιμάνια μὲ ὁμαλὴς ἀκρογιαλίας, κατάλληλας γὰρ τὴν προσέγγισιν πλοίων, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν μεταφορὰς (εἶκ. 29).

178. Ἡ θέσιν τῶν Ἀδῶν ἐπὶ τὴν περιφέρειαν τοῦ ὀρειοῦ κόσμου εἶναι προνομικὴ γὰρ τὴν διενέργειαν τοῦ ἐμπορίου καὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν πλουτοποαραγωγικῶν πόρων τοῦ ἐσωτερικοῦ. Ἡ θάλασσα πάλι δίνει ἀπειρες δυνατότητες ἐπικοινωνίας μὲ ὅλα τὰ κέντρα τοῦ ἑλληνισμοῦ, τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, τὰ νησιὰ καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ λιμάνια τῆς πόλεως θὰ πρέπει νὰ κατασκευάστηκαν ἐνωρίς, πολὺ πιθανὰ σύγχρονα μὲ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ τείχους, ποῦ περιέκλεισε τὴν λοφώδεις αὐτὴς εἰσόδους, ὅπου ἰδρῦθηκε ὁ οἰκισμὸς (εἶκ. 28, 29, 30).

179. Ἡ μορφολογία τοῦ ὀρειοῦ χωρῆς τὴν ἔκτασιν τῆς πόλεως ἐπὶ δύο μέρη, τὸ ἀνατολικὸ καὶ τὸ δυτικὸν, γνωστὰ καὶ ἀπὸ τὸν Φιλόγεωλον (135). Ἀπὸ τὰ ὡς τώρα ἀποτελέσματα τῶν ἀνασκαφῶν φάνηκε πῶς τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς πόλεως ἦταν τὸ πρὸ ἀξιολόγου καὶ ἡ ἐπίπεδη ἔκτασιν τοῦ προσφερόταν τὴν πολεοδομικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ οἰκισμοῦ μὲ ὁρατὴν ἕνα ἐνιαῖον σχέδιον (εἶκ. 29, 31). Σ' αὐτὸ τὸ τμήμα δρίσκειται τὸ κυριώτερον καὶ ἀσφαλέστερον λιμάνιον τῆς πόλεως, ἐδῶ ἀποκαλύφθησαν οἱ σημαντικώτερες νησιδὲς κατοικιών, καὶ ἐδῶ τὸν νοτιοδυτικὸν λόφον, τὸν φυσικὰ πρὸ ὀχυρὸν καὶ πρὸ ἀπομονωμένον, θὰ πρέπει νὰ ἦταν ἡ ἀκρόπολις, ἢ ἐβδαία ὑπῆρχε (εἶκ. 29 - 32).

180. Ἡ μορφή τοῦ οἰκισμοῦ ἐπὶ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἱστορίας τοῦ μᾶς εἶναι ὁλότελα ἀγνωστὴ. Ὑπῆρχε ἀκρόπολις ἢ κάποια ὀχυρῶσις ποῦ προστάτευε τοῦς ἀποικοῦς ἐπὶ τὴν γέναν τοῦς πατρίδας; Κτίσθηκε ἢ πόλις σύμφωνα μὲ ἐνιαῖον σχέδιον; Ποία ἦταν τὰ ἱερὰ καὶ ἐπὶ ποίαις θέσεσι τοῦ χώρου τὰ ἔκτισαν; Ποῦ ἦταν ἢ ἀγορὰ καὶ ποίαις οἰκοδομῆς ὑψώθησαν ἐπ' αὐτῆ; Πῶς ἦταν οἱ πρὸς παλιὰς κατοικίας; Ἐρωτήματα ποῦ ἴσως κάποτε, μὲ τὴν πρόσοδον τῆς ἐρευνας, ὄρουσιν τὴν ἀπάντησιν τοῦς.

181. Στὸ τέλος τῆς ἀρχαϊκῆς ἐπαχῆς, μὲ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ περιόλου, ἢ πόλις παίρνει τὸ σταθερὸν περίγραμμά της, ποῦ θὰ τὸ διατηρήσῃ καὶ ἐπὶ τῆς

μεταγενέστερη εποχή (εἰκ. 29). Στὴν ἀρχαιότερη μορφή της ἀνήκουν καὶ οἱ δύο ὁρόμοι πού ἀναφέρει ὁ Ἴπποκράτης στὸ τέλος τοῦ 5ου π.Χ. αἰώνα ἢ «ἐῖρὰ ὁδὸς» καὶ ἡ «ἄνω ἀγωγὴ», ὁ ὁρόμος δηλαδή πού ὀδηγοῦσε στὶς ὑψηλότερες συνοικίες τῶν Ἀδδῆρων (Ἐπιδημίες 3. 122 καὶ 128).

182. Ὁπωσδήποτε στὴν ἑλληνο-σιτικὴ ἐποχὴ, πιθανὰ ἔπειτα ἀπὸ κάποια καταστροφή, τὰ Ἄδδηρα ἀλλάζουν ὄψη, καθὼς στὴν ἀνοικοδόμησή τους ἀκολουθοῦν τώρα τὸ «ἵπποδάμειον» πολυεσομικὸ σύστημα, μὲ ὀρθογώνιες νησίδες κατοικιῶν καὶ ἴσιους ὁρόμους, παράλληλους καὶ κάθετους. Αὐτὴ ἡ μορφή τῆς πόλης ἄρχισε νὰ γίνεται γνωστὴ μὲ τὶς ἀνασκαφές τῶν τελευταίων ἐτῶν. Τὸ ἵπποδάμειο σύστημα ἀκολούθησαν καὶ στὴν οἰκοδομὴ μεγάλου κτηριακοῦ συγκροτήματος οἰκιῶν τῆς ρωμαϊκῆς περιόδου (εἰκ. 29 - 31, 34 - 36, 38, 39).

183. Ἀπὸ τὴν ἀρχαϊκὴ ἐποχὴ δημιουργήθηκε ἕνα προάστειο στὰ ΒΔ τῆς πόλης, στὴ θέση «Βάλτα Ζαμπάκη» καὶ σὲ ἀπόστασι μεγάλυτερη ἀπὸ 1.000 μέτρα ἀπὸ τὴ δυτικὴ πύλη τοῦ τείχους (εἰκ. 29). Ἀπὸ τὴν διασπορὰ τῶν εὐρημάτων σὲ ἱκανὴ ἔκτασι καὶ τὰ θεμέλια τῶν κτηρίων, φαίνεται: πῶς τὸ προάστειο ἦταν μεγάλο καὶ ἀξιόλογο⁽¹³⁶⁾. Οἱ ἀνασκαφές διαπίστωσαν τὴν ὑπαρξὴ κτηρίων, ρωμαϊκῶν χρόνων, ἔξω ἀπὸ τὸ τείχη τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ οἰκισμοῦ καὶ πολὺ κοντὰ σ' αὐτά, μὲ σημαντικὲς διαστάσεις (εἰκ. 31, 40)⁽¹³⁷⁾.

184. Μὲ τὴν ἐδραίωσι τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας στὴν περιοχὴ τῆς Θράκης καὶ τὴν παρουσίᾳ ρωμαϊκῶν λεγεῶνων, τὰ τείχη τῆς πόλης, πού πιθανὰ εἶχαν ἀρχίσει νὰ καταρρέουν, ἦταν πιά ἀχρηστα. Στὸν 3ο καὶ 4ο μ.Χ. αἰώνα εὐτελεῖς κατοικίες κτίζονται στὴν περιοχὴ τῆς δυτικῆς πύλης, χρησιμοποιοῦντας καὶ τὸ τείχος καὶ παλιότερα οἰκοδομικὰ ὑλικά, ἐνῶ πενιχρὲς ταφές διευθετοῦνται ὅπως - ὅπως στὸ πάχος τοῦ τείχους ἢ κοντὰ σ' αὐτὸ (εἰκ. 31, 37). Τὸ τέλος τῆς ἀρχαίας πόλης δὲν ἀργεῖ πιά νὰ εἴδῃ.

185. Γιὰ τὴν ἰδιωτικὴ καὶ δημόσια οἰκονομία, τὴν κοινωνικὴ, πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ ὀργάνωσι τοῦ οἰκισμοῦ, ἰσχύουν ὅσα γράφονται πρὸ πάνυ στὸ κεφάλαιο τῆς οἰκιστικῆς τῆς περιοχῆς.

Δ. Κ Τ Η Ρ Ι Α

186. Οἱ ἀρχιτέκτονες καὶ οἱ οἰκοδόμοι εἶχαν στὴ διάθεσή τους γιὰ τὴν οἰκοδομὴ τῶν τειχῶν τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν οἰκοδομῶν, ἕνα σκληρὸ, τοπικὸ πωρόλιθο, ὑπέρυθρο, ἢ φαῖό, ἀριστὸ σὲ ποιότητα. Πρὸ σπάνια χρησιμοποιοῦν στὶς οἰκοδομὲς ἀσβεστολίθο καὶ γρανίτη.

187. Οἱ κατοικίες εἶναι τὰ κτήρια τοῦ οἰκισμοῦ πού κυρίως μᾶς ἔκαναν γνωστὰ οἱ ἀνασκαφές. Στὸ δυτικὸ τμήμα τῆς πόλης ἀποκαλύφθηκαν νησίδες κατοικιῶν τοῦ 4ου π.Χ. αἰώνα, τῆς ἑλληνο-σιτικῆς καὶ ρωμαϊκῆς περιόδου. Τμήματα κατοικιῶν, πολὺ κατεστραμμένων, ἀποκαλύφθηκαν καὶ στὸ ἀνατολικὸ

τιμήματα τῶν Ἀθῆρων. Οἱ νησιδες εἶναι ὀρθογώνια συγκροτήματα, με παράλληλη διάταξη, κατεύθυνση ὄρεια νότια καὶ εὐθύγραμμες προσόψεις πού θρίκονται εἴτε στήν ἀνατολή εἴτε στή δύση (εἰκ. 31).

188. Οἱ οἰκίες εἶναι καλοκτισμένες με μεγάλους λιθοπλίνθους πυρολιθοῦ, ἀσβεστολιθοῦ ἢ γρανίτη. Εἶναι εὐρύχωρες με πολλούς χώρους περιστύλιο στο ἐσωτερικό ἢ μεγάλες πλακόστρωτες αὐλές, πού κατά μήκος τῶν πλευρῶν τους ἔχουν ἀγωγούς γιά τήν ἀποχέτευση τοῦ νεροῦ τῆς ὀροχῆς (εἰκ. 34 - 36, 38, 39). Με τίς αὐλές αὐτές, πού πιθανά χρησίμευαν καὶ σάν δίοδοι γιά τήν ἐπικοινωνία τῶν διαμερισμάτων τοῦ οἰκισμοῦ, ἐπικοινωνοῦν περισσότερες ἀπό μία οἰκίες.

189. Οἱ κατοικίες δὲν ἔχουν τὸ ἴδιο ἐμβαδό. Μία κατοικία ἑλληνιστικῶν χρόνων ἔχει ἐμβαδὸ 195,7 μ², μιὰ δεύτερη 87,1 μ², ἐνῶ ἡ παρακείμενὴ τῆς αὐλῆ, με τήν ὁποία καὶ ἐπικοινωνεῖ ἄμεσα, ἔχει ἔκταση 61,4 μ². Πολύ μεγαλύτερες εἶναι οἱ οἰκίες τῆς ρωμαϊκῆς περιόδου με ἐμβαδὸν 557,8 μ² ἢ 596,8 μ². Σὲ μερικὲς κατοικίες διαπιστώθηκε ἡ ὑπαρξὴ ἐστίας καὶ στίς πρὸ πολλές ἀπὸ τίς γνωστὲς κατοικίες ἀποκαλύφθηκαν φρέατα (εἰκ. 34 - 36, 39, 40).

190. Τῖ ἐσωτερικὲς ἐπιφάνειες τῶν τοίχων συχνὰ ἐκάλυπταν ἀσβεστοκονιάματα με ζωηρὰ χρώματα — ἐρυθρό, κίτρινο, φαιό, λευκό — ἢ καὶ κάποια πολύχρωμη γραμμικὴ διακόσμηση. Στίς πολυτελέστερες κατασκευὲς περιέθεαν τοὺς τοίχους γεῖσα ἀπὸ ἀσβεστοκονιάματα με κυμάτια, γεισίποδες καὶ ἀπομιμήσεις λεοντοκεφαλῶν (¹³⁸). Σὲ δυὸ κατοικίες ἑλληνιστικῶν χρόνων ἀποκαλύφθηκαν ψηφιδωτὰ δάπεδα με διακόσμηση δελφινῶν, ροδάκων, κρίνων, ἀνθεμίων καὶ ἄλλων κοσμημάτων (¹³⁹). Ἐνδεῆεις γιά τήν ὑπαρξὴ δευτέρου ὀρόφου δὲν διαπιστώθηκαν σὲ καμμιά περίπτωση.

191. Οἱ στέγες τῶν οἰκιῶν καλύπτονται με πήλινα κεραμίδια. Τὰ μέτωπα τῶν ἀκροκεράμιων στολιζοῦν ἀνάγλυφα ἀνθέμια καὶ ἔλικες, πού συχνὰ διατηροῦν καὶ χρώματα. Τὸ μέτωπο μιᾶς μεγάλης ἀγελαίας κεραμίδας φέρει πολύχρωμη διακόσμηση μαϊάνδρου, ροδάκων καὶ κυματίου (¹⁴⁰). Ἔτσι οἱ πολύχρωμες στέγες τῶν οἰκιῶν εἶδιναν ζωνεὶν τὸν ὀροφιστὴ στίς προσόψεις.

192. Μία τόσο μεγάλη καὶ ἐμπορικὴ πόλη, θά πρέπει νὰ εἶχε τήν ἀγορὰ τῆς ἀπὸ τίς πρῶτες δεκαετηρίδες τῆς ζωῆς τῆς. Ἡ μοναδικὴ ὁμως ἐπιγραφικὴ μνεῖα τῆς, ἓνα ψήφισμα τῶν Ἀθῆρων πού θρέθηκε στή μητρόπολή τους Τέω, εἶναι πολὺ μεταγενέστερη καὶ χρονολογεῖται γύρω στο ἔτος 166 π.Χ. (¹⁴¹). Τὸ ψήφισμα αὐτὸ μᾶς πληροφορεῖ πὼς ἡ ἀγορὰ τῶν Ἀθῆρων χρησίμευε σάν τόπος ἐκθέσεως τῶν τιμητικῶν ψηφισμάτων τῆς πόλης. Οἱ δοκιμαστικὲς ἐρευνες πού ἔγιναν ἕως τώρα γιά τὸν καθορισμὸ τῆς θέσης τῆς, δὲν κατέληξαν σὲ θετικὸ ἀποτέλεσμα.

193. Εἶναι πιθανὸ πὼς στὸν 5ο π.Χ. αἰῶνα εἶχε ἡ πόλη καὶ τὸ θέατρο τῆς, πού ὁμως εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τιμητικὰ ψηφίσματα τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνα (¹⁴²).

Τὸ 1965 καθορίστηκε ἡ θέση του στὸ ὄρειότερο ἄκρο τοῦ οἰκισμού, πιθανὰ ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη καὶ σὲ ἐλάχιστη ἀπόσταση ἀπὸ αὐτά. Ἴσως σὲ κάποια ἐποχὴ νὰ περικλείσθηκε καὶ αὐτὸ στὶς ὄχυρώσεις (εἰκ. 28, 29, 33). Οἱ ἀνακαφεῖς ἀποκάλυψαν μέρος τοῦ κοίλου του καὶ ἔδειξαν πῶς πρόκειται γιὰ πολὺ μεγάλο οἰκοδόμημα, πού παρουσιάζει ὅμως εἰκόνα ἐκτεταμένης καταστροφῆς, σὲ σημεῖο πού νὰ μὴν τῶζονται παρὰ μόνον σειρὲς ἀπὸ λιθοπλίνθους πωρολίθου πού ἀποτελοῦσαν τὴν ὑπόδομή τῶν ἐδωλίων (¹⁴³).

194. Ἀκόμη ὅθεν ἔχει καθορισθῆ ἡ θέση τῶν λίγων γνωστῶν ἀπὸ φιλολογικὲς ἢ ἐπιγραφικὲς μαρτυρίες ἱερῶν τοῦ οἰκισμού. Ἀπὸ τὰ πιὸ ἀρχαῖα καὶ πιὸ ἀξιόλογα ἱερὰ τῆς πόλης ἦταν τοῦ Ἀπόλλωνος «Διηρήνου», τῆς Ἀφροδίτης, τῆς Ἀθηνᾶς, «ἐπιπυργιῶδος» καὶ τοῦ Διονύσου. Τὰ δυὸ πρῶτα ἀναφέρονται καὶ στὸν καιῶνα τοῦ Πινδάρου γιὰ τοὺς Ἀδδηρίτες. Τὸ ἱερὸ τοῦ Διονύσου, γνωστὸ ἀπὸ ἐπιγραφὲς τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνα χρησίμευε γιὰ τὴν ἐκθέση τῶν ψηφισμάτων προξενείας (¹⁴⁴).

195. Σὲ ἀπόσταση 2 χιλιομέτρων ΒΑ ἀπὸ τὴ δυτικὴ πύλη, ἀπλώνεται μιὰ μεγάλη νεκρόπολη τοῦ οἰκισμού (εἰκ. 28). Συχνὰ τύμβοι καλύπτουν τοὺς τάφους, πού εἶναι κιθωτισοχηρτοί, λάρνακες ἢ κεραμοσκεπεῖς. Ὁ νεκρὸς ἄλλοτε καίγεται καὶ ἄλλοτε θάβεται δίχως νὰ καῆ. Μειμονωμένοι τάφοι θρέθησαν κάπου κοντὰ στὴν πόλη, στὶς πλαγιὰς τοῦ λοφίσκου ὅπου τὸ ἐκκλησάκι τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος. Ἀπὸ τὴν περιοχὴ αὐτὴ προέρχονται μερικὲς ἐπιτύμβιες ἐπιπέγραφες στῆλες, πού ἄλλοτε ἦταν στημένες στοὺς τάφους.

196. Καθὼς ὁ Ἱπποκράτης στὶς Ἐπιδημίες του (δ. 354, 30) ἀναφέρει μεταξὺ τῶν ἀρρώστων πού ἐξήτασε τὸν παλαίστροφύλακα τῶν Ἀδδηρίων, εἶναι βέβαιον πῶς ἡ πόλη εἶχε στὸ τέλος τοῦ 6ου π.Χ. αἰῶνα παλαίστρα. Ἡ θέση τῆς παραμένει ἄγνωστη.

197. Στὸ ΝΔ τμήμα τῆς πόλης, δίπλα στὸ τείχος καὶ κοντὰ σ' ἓνα μεγάλο πηγᾶδι μὲ ἄφθονο νερὸ, ἀποκαλύφθηκαν τὰ ἑρεπια ἀπὸ ἓνα μεγάλο κτήριο ρωμαϊκῆς ἐποχῆς (εἰκ. 30, 31). Οἱ διαστάσεις καὶ ἡ πολυτέλεια τῆς κατασκευῆς μὲ μαρμάρινη πλακόστρωση καὶ ὀρθομαρμάρωση στοὺς τοίχους, μὲ κλίμακα καὶ ἓνα ἐλλειψοειδῆ ἐσωτερικὸ χῶρο, ὁρίζουν πῶς πρόκειται γιὰ δημόσιο κτήριο. Εἶναι πολὺ πιθανὸ πῶς ἡ οἰκοδομὴ αὐτὴ ἦταν Θέρμες (¹⁴⁵). Εὐδῆσεις γιὰ ἄλλα κτήρια τοῦ οἰκισμού ὅθεν ὑπάρχουν καὶ οὗτε ἔχουν ἀποκαλυφθῆ μὲ τίς ἀνακαφεῖς.

Ε. ΔΙΚΤΥΑ

198. Στὶς πύλες τοῦ τείχους κατέληγαν οἱ ὁδοί, πού ὀδηγοῦσαν ἀπὸ τὴν ὑπαίθρο μέσα στὴν πόλη. Μία μόνο πύλη θρέθηκε ὡς τώρα στὸ δυτικὸ τμήμα τοῦ τείχους, πού ἴσως ἦταν καὶ ἡ πιὸ ἀξιόλογη, ἰσφὺ ἀπὸ αὐτὴν ἐπικοινωνοῦσε ἡ πόλη μὲ τὸ κύριο λιμάνι, τὸ δυτικὸ, πού θρίζεται κοντὰ τῆς καὶ μὲ τὴν πεδινήν περιοχὴ, πού ἀπλώνεται ἰσφὺ καὶ ΒΔ ἀπὸ τὸν οἰκισμό (εἰκ. 30, 37).

Μ:ά δεύτερη πύλη (οἱ γνωστές ἀπὸ τὸν Ἰπποκράτη «Θρηϊκία: πύλαι»;) θά πρέπει νὰ ὑπῆρχε στὸ δόρειο μέρος τῆς πόλης, στὴν περιοχή τοῦ θεάτρου, ὅπου μέχρι σήμερα διατηρεῖται τὸ τουρκικὸ τοπωνύμιον ντεμὶρ καπού (= σιδηρό-πύργα) καὶ ὅπου καταλήγει ὁ δρόμος πού φέρνει καὶ τώρα ἀκόμη ἀπὸ τὰ δόρεια τῆς περιοχῆς μέσα στὸν ἀρχαιολογικὸ χῶρο. Μ:ά τρίτη πύλη θά ὑπῆρχε στὸ ἀνατολικὸ τμήμα τοῦ τείχους, ἐκεῖ ὅπου θά κατέληγε ὁ δρόμος πού ἐρχόταν ἀπὸ τὴν ἀνατολικήν περιοχή τῆς πόλης - κράτους. Βέβαια θά ὑπῆρχαν καὶ ἄλλες ἐνδιάμεσες πύλες καὶ πυλίδες γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν ἀναγκῶν τῆς πολυάνθρωπης πόλης.

199. Ἀπὸ τίς πύλες αὐτὲς ἓνα δίκτυο δρόμων ἔφερε στὸ ἐσωτερικὸ τῆς πόλης, ἐνώνοντας τὰ τμήματά της καὶ δηλώνοντας στοὺς πολυσύχναστους χώρους. Μ:ά ἀπὸ τίς κύριες ἀρτηρίες φαίνεται νὰ ἦταν ἡ θδὸς πού ἀπὸ τὴν δυτικὴ πύλη κατευθυνόταν ἀνατολικά, πρὸς τὸ κέντρο τοῦ οἰκισμού (εἰκ. 31). Ἡ ὑπαρξὴ της διαπιστώθηκε σὲ μῆκος 74 μ. ἀνατολικά ἀπὸ τὴν δυτικὴ πύλη. Ἔχει πλάτος 6 περίπου μέτρα καὶ τὸ κατάστρωμά της εἶναι ἀπὸ πατημένο χῶμα. Στὴ ρωμαϊκὴ ἐποχὴ τὸ κατάστρωμα τῆς ὁδοῦ ἀνυψώθηκε καὶ κατασκευάστηκε ἕνας κτιστὸς ἀποχετευτικὸς ἀγωγὸς (εἰκ. 37, ἀρ. 8) ⁽¹⁴⁶⁾.

200. Ἐνας ἄλλος δρόμος, πλάτους 5,60 μ., χωρίζει δυὸ νησίδες κατοικιῶν (εἰκ. 34). Ἐνα τρίτο τμήμα δρόμου ἀποκαλύφθηκε στὴν ΒΔ περιοχή τῆς πόλης, σὲ μῆκος 9,50 μ. Ὁ δρόμος αὐτὸς εἶναι πλακοστρωμένος καὶ στὰ κράσπεδά του εἶναι διευθετημένοι μικροὶ ἀποχετευτικοὶ ἀγωγοὶ (εἰκ. 39) ⁽¹⁴⁷⁾.

201. Ἐλάχιστες καὶ ἐξαιρετικὰ πολύτιμες εἶναι οἱ πληροφορίες πού δίνει ὁ Ἰπποκράτης γιὰ τὰ Ἀθήηρα στὶς «Ἐπιδημίες» του. Ἐνας ἄρρωστος του κατέκειτο «παρὰ τὰς Θρηϊκίας πύλας». Τὸ σπῆτι μιᾶς ἄρρωστης κόρης ἦταν «ἐπὶ τῆς ἱερῆς ὁδοῦ» καὶ ἓνας τρίτος ἄρρωστος, ὁ Ἡρόπυθος, «ὤκει πλησίον τῆς ἄνω ἀγωγῆς», κοντὰ στὸ δρόμο πού ἔφερε στὰ πῖθ ψηλὰ διαμερίσματα τῆς πόλης (Ἐπιδημίες 3. 122, 124, 128. Ἔκδοση E. LITTRE).

202. Ὁ γεωγραφικὸς διαμελισμὸς τῆς ἄκρας, ὅπου κτίστηκαν τὰ Ἀθήηρα, δημιουργεῖ ὄρους καὶ κολπίσκους, κατάλληλους γιὰ ἀγκυροβολεῖα μικρῶν πλοίων. Στὸν ὄρο πού ὑπάρχει στὸ δυτικὸ μέρος τοῦ ἀκρωτηρίου, κοντὰ στὸν φυσικὸ ὄχυρὸ ΝΔ λόφο, ἔγινε ἓνα τεχνητὸ λιμάνι (εἰκ. 27, 29). Μεγάλοι ὄγκοι γρανίτη, ἄρατοι ὡς σήμερα καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας, χρησιμοποιήθηκαν γιὰ τὴν κατασκευὴ δυνατοῦ λιμενοβραχίονος, μήκους 170 μέτρων, πού μὲ Α - Δ κατεύθυνση καὶ ἐλαφρὰ ἀπόκλιση πρὸς βορρᾶν προχωρᾶ μέσα στὴ θάλασσα, παρέχοντας προστασία στὰ πλοῖα ἀπὸ τοὺς ἀνατολικούς καὶ νότιους ἀνέμους, πού θρῖσκουν τὴ θέση.

203. Τὸ ἄκρο τοῦ λιμενοβραχίονος κατέληγε σὲ κυκλικὸ πύργο, ὅσο μπορεῖ νὰ κρίνη κανεὶς ἀπὸ τοὺς ὀγκόλιθους, πού διατηροῦνται στὸν πυθμένα

της θάλασσας. Μεγάλο μέρος του λιμανιού έχει σήμερα επιχωματωθή. Είναι βέβαιο, πώς στα αρχαία χρόνια η θάλασσα προχωρούσε πολύ πιο μέσα από τα σημερινά της όρια στη χαμηλή ακρογιαλιά που κατακλύζεται από νερά, δημιουργώντας έτσι ένα μεγαλύτερο και ασφαλέστερο όρμη. Ο θαλάσσιος χώρος που περιορίζεται σήμερα από τον λιμενοδραχίονα έχει έκταση 6.880 μ². Αν στο λιμάνι αυτό υπήρχαν νεώσοικοι ή άλλες εγκαταστάσεις δεν είναι γνωστό.

204. Ένα δεύτερο μικρό, ανοικτό, λιμάνι υπήρχε και στο ανατολικό άκρο της πόλης, στον όρμη με την όμορφη ακρογιαλιά που σχηματίζεται ανατολικά από το έξωκλήσι του "Αγ - Γιάννη. Στη θέση αυτή το ανατολικό σκέλος του τείχους προχωρεί μέσα στην θάλασσα και σε απόσταση 30 μέτρων από την ακρογιαλιά καταλήγει σε κυκλικό πύργο με διάμετρο 6 μέτρα περίπου (είκ. 26, 27). Ο πύργος αυτός το πιο μεγάλο μέρος του χρόνου βρίσκεται κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας ή σκεπάζεται από τα κύματα. Η ύπαρξη πελεκοσχήμων τόρμων για τη σύνδεση των πλίνθων του δείχνει αρχαϊκούς ή πρώιμους κλασσικούς χρόνους σαν έπιση της οικοδομής του.

205. Στο δάθος του όρμου ανάμεσα στους άμμολοφίστους, που ο άνεμος μετασχηματίζει και μετακινεί, αποκαλύπτονται περιοδικά αβύθδοι πλίνθοι: πυρολίθου. Αν αυτοί ανήκουν σε κάποια οικοδομή που έχει σχέση με τη λιμάνι ή προέρχονται από το παραλιακό σκέλος του τείχους, δεν έχει εξακριβωθή ακόμη.

206. Για το πράσινο του αρχαίου οικισμού τίποτε δεν μπορεί να γραφή με βεβαιότητα. Η μόνη πληροφορία για την ύπαρξη άλλους νυμφών στην πόλη ή λίγο έξω από τα τείχη της, περιέχεται στην 17η επιστολή του Ιπποκράτη προς τον Δαμάγητο, που ο εκδότης της θεωρεί πλαστή (146). Δεν είναι όμως άπύθανο να είχε υπ' όψιν του ο συγγραφέας της επιστολής κάποια αυθεντική περιγραφή από αυτοψία για το άγνωστο από άλλη πηγή άλλος των νυμφών στα "Αδδηρα.

207. Η περιγραφή του τεμένους κοντά στην κατοικία του Δημοκρίτου, είναι υποβλητική: «Παρῆμεν οὖν, πλησίον γάρ τοῦ τείχους ἐτύγγανεν· καὶ ἀνάγουσί με ἤσυχῃ, ἔπειτα κατόπιν τοῦ πύργου θουγὸς ἦν τις ὕψηλός, μακρῆσι καὶ θασιήησιν αἰγείροισιν ἐπίσκιος· ἔλθεν τε ἐθεωρεῖτο τὰ τοῦ Δημοκρίτου καταγώγια, καὶ αὐτὸς ὁ Δημόκριτος καθῆστο ὑπὸ τινι ἀμφίλαφει καὶ χθαμαλωτάτῃ πλατανίστῳ, ἐν ἕξωμίδι παχείῃ, μόνος ἀνήλιφος, ἐπὶ λιθίνῳ θύκῳ ὠχρηκῶς πάνυ καὶ λειπόσαρκος, κουρειῶν τὰ γένεια. Παρ' αὐτὸν ὁ εὖ ἐπὶ θεῆης λεπτόρρουτον ὕδωρ κατὰ πρηγέος τοῦ λόφου θεόν ἡραιμέως ἐκελάρυσεν· ἦν δὲ τέμενος ὑπὲρ ἑκαίνον τὸν λόφον, ὡς ἐν ὑπονοίῃ κατακάζοντι, νυμφέων ἰδρυμένον, αὐτοψύτοισιν ἐπηραφές ἀμπέλοισιν...».

208. Η ὕδρευση των Ἀδδῆρων είναι λογικό να υποθέσουμε πως γινό-

ταν μὲ πηγὰδία, ἀφοῦ δὲν εἶναι γνωστὲς πηγῆς νεροῦ κοντὰ στὴν πόλη οὔτε καὶ ἴχνη ὑδραγωγείου θρέθηκαν ὡς τώρα στὶς ἀνασκαφές. Ἡ ἀνεύρεση φρεάτων σχεδὸν σὲ ὅλες τὶς κατοικίες πού ἀνασκάφηκαν ὡς τώρα, κάνει περισσό-τερο πιθανὴ τὴν ὑπόθεσιν αὐτῆ (εἰκ. 30, 34, 35).

209. Ἡ πόλη φαίνεται νὰ εἶχε δίκτυο ἀποχέτευσης τουλάχιστον στὴν ἑλληνοιστικὴ καὶ τὴ ρωμαϊκὴ ἐποχῇ. Ἐνας λιθόκτιστος ἀποχετευτικὸς ἀγωγὸς, πλάτους 1,10 μ., πού ἔρχεται ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς πόλης, διατρέχει τὸ δρόμο πού ὁδηγεῖ στὴ δυτικὴ πύλη τοῦ τείχους καὶ ἐκβάλλει ἔξω ἀπὸ αὐτὴν (εἰκ. 31, 37). Μικροὶ ἀποχετευτικοὶ ἀγωγοὶ μὲ ἡμικυκλικὴ τομῇ, λαξευμένοι σὲ πλίνθους πωρολίθου, διαπιστώθηκαν κατὰ μῆκος τῶν πλευρῶν στὶς αὐλὲς τῶν ἑλληνοιστικῶν κατοικιῶν, ὅπως καὶ στὰ κράσπεδα τοῦ δρόμου, πού ἀποκαλύφθηκε στὸ ΒΔ τμήμα τῆς πόλης (εἰκ. 34, 39).

210. Ἐνα στόμιον ἀποχετευτικοῦ ἀγωγοῦ, πού διευθετήθηκε στὸ πάχος τοῦ τείχους, διαπιστώθηκε στὸ τμήμα τοῦ παραλιακοῦ τείχους, στὸ ΝΑ ἄκρον τοῦ οἰκισμοῦ (εἰκ. 29, Γ3 - Χ9). Χρησίμευε πιθανὰ τὸ στόμιον αὐτὸ γιὰ τὴν ἀπομάκρυνση στὴ θάλασσα τοῦ νεροῦ τῆς βροχῆς πού θὰ συγκεντρωνόταν στὴν περιοχὴ αὐτῆ τῶν Ἀθῆρων.

211. Ἡ ἄμυνα τῆς πόλης στηριζόταν κυρίως στὸν ὀχυρὸ περίβολο τῶν τειχῶν τῆς, πού τὸ μῆκος του ἦταν 5.340 μ. περίπου, περικλείνοντας καὶ τὸ θέατρο ἢ 4.965 μ. ἀφήνοντας ἔξω τὸ θέατρο. Ἡ πόλη εἶχε μῆκος, κατὰ μέσον ὅρον 1.305 μ. καὶ πλάτος 895 μ. περίπου (εἰκ. 28, 29).

212. Στὴ χάραξ τῆς γραμμῆς πού ἀκολουθεῖ ὁ περίβολος οἱ ἀρχιτέκτονες χρησιμοποίησαν τὰ πλεονεκτικὰ τοῦ ἐδάφους καὶ συμπεριέλαβαν στὴν ὀχύρωση τὴν κορυφογραμμὴ τῆς βόρειας λοφοσειρᾶς ἀπ' ὅπου ἡ πόλη διέτρεχε καὶ τὸν μεγαλύτερον κίνδυνον.

213. Τὸ τείχος τῶν Ἀθῆρων φαίνεται νὰ κτίστηκε πρὸς τὸ τέλος τῆς ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς καὶ διατηρήθηκε, μὲ ἐπισκευές, ὡς τὴ ρωμαϊκὴ ἐποχῇ. Οἱ πωρόπλινθοι πού χρησιμοποιήθηκαν σὰν οἰκοδομικὸ του ὕλικόν, εἶναι τετράπλευροι μὲ διαστάσεις πού ποικίλλουν καὶ ἀδρομερῶς δουλεμένοι. Οἱ δρόμοι του ἔχουν διαφορετικὰ διαστάσεις, χωρὶς νὰ ἀκολουθοῦν κάποιον ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς τρόπους οἰκοδομῆς. Ὅπωςδήποτε ἢ κατασκευὴ του μοιάζει περισσότερο μὲ τὸ ψευδοιστόμο σύστημα.

214. Τὸ τείχος ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα ἐσωτερικὸ καὶ ἕνα ἔξωτερικὸ τοῖχος πάχους ἀπὸ 1,80 μέχρι 2,35 μέτρα, μὲ χῶμα καὶ λιθορριπὴ στὸ ἐνδιάμεσόν του. Στὰ καλύτερα διατηρημένα σημεῖα τὸ ὕψος φτάνει τὰ 2 μέτρα.

215. Στὸ δυτικὸ σκέλος τοῦ τείχους ἀποκαλύφθηκε μιὰ μεγάλη πύλη, πλάτους 2,50 μ., ὅπως καὶ ὅδοι πύργοι, πού τὴν προστάτευαν ἀπὸ τὴ βόρεια καὶ τὴν νότια πλευρὰ τῆς, διαστάσεων 7,30 X 6,10 μ. (εἰκ. 37). Ἐνας τρίτος πύργος διαπιστώθηκε στὸ ἀνατολικὸ παραθαλάσσιον σκέλος καὶ ἕνας τέταρτος

κυκλικός πύργος — διαμέτρου 6 μ. περίπου — διασώζεται μέσα στην θάλασσα, στην προέκταση του ανατολικού σκέλους του περιβάλλοντος (εικ. 29, Υ3 - Χ9. Υ5 - Χ9).

ΣΤ. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

216. 'Ιστορικές και φιλολογικές μαρτυρίες' έργα τέχνης, θρησκευτικές δόξασίες και θεσμοί δείχνουν, πώς στο τμήμα αυτό της Θράκης ρίζωσε στην αρχαϊκή εποχή το πιο καθαρό ιωνικό στοιχείο και ο Ξενοκράτης πολιτισμός που αναπτύχθηκε στην καρδιά της 'Ιωνίας. 'Ο οικισμός που ιδρύθηκε στο ακραίο αυτό όριο του ελληνισμού, γρήγορα αναπτύχθηκε σε μια πολυάνθρωπη, όχηρη και πλούσια ελληνική πόλη, την πιο αξιόλογη ίσως των παραλίων της Θράκης, και στον χώρο που ήλεγχε συγκροτήθηκε ένα δυνατό κράτος.

217. 'Από τις αρχές της ιστορίας της πόλης οι κάτοικοί της ήρθαν σε άμεση επαφή με τους Θράκες της περιοχής — όχι μόνον έμπορικώς — και συνέβαλαν στον εξέλληνισμό τους. 'Ενδεικτική των σχέσεων αυτών είναι η ιστορική μαρτυρία, πώς η αδελφή του εξέχοντος 'Αβδηρίτη των μέσων του 5ου π.Χ. αιώ. περίπου, Νυμφοδώρου Πυθέω, παντρεύτηκε τον βασιλιά των Θρακίων 'Οδρυσών Σιτάλη (Θουκυδίδης 2. 29).

218. 'Το θέμα της οικιστικής οργάνωσης και εκμετάλλευσης όλου αυτού του απέραντου χώρου που ήλεγχε η πόλη και που απλώνεται από τον κεντρικό οικισμό έως τη Βιστονίδα λίμνη και το Νέστο, παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον. Για την οργάνωση αυτή η άγνοιά μας είναι απόλυτη. Κάποτε θα πρέπει να έρθουν στο έσωτερικό της περιοχής μικρές οικιστικές μονάδες, στις οποίες διέμεναν αγρότες και κτηνοτρόφοι που ζούσαν από τους αγρούς και τους βοσκότοπους της ενδοχώρας.

219. 'Από άψοφη πολεοδομίας πολύ ενδιαφέρουσα είναι η διαπίστωση, ότι το πιο αξιόλογο τμήμα της πόλης, το δυτικό τουλάχιστο, κατά την ελληνιστική και την πρώιμη ρωμαϊκή εποχή, ήταν κτισμένο σύμφωνα με ένα ενιαίο σχέδιο που στηριζόταν στο ίπποδάμειο σύστημα.

220. 'Η πρόοδος των ανασκαφών και τα ευρήματα που ολοένα έρχονται και θα έρχονται στο φως, θα επιτρέψουν κάποτε μια πληρέστερη γνώση και μια πληρέστερη σύνθεση της ιστορίας, του πολιτισμού και της οικιστικής και πολεοδομικής ανάπτυξης των 'Αβδηρών.

ΧΡΗΣΤΟΥ Γ. ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ

Φιλολόγου — Ἱστορικοῦ

Ο ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΖΥΗΝΟΣ ΩΣ ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ ΛΑΟΓΡΑΦΟΣ

(Ἀπό ἀνέκδοτον ὑπόμνημά του
εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἑξωτερικῶν)

Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος μέχρι τοῦ τέλους αὐτοῦ καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος εἶναι γνωστὸν ὅτι μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν ἡ τάσις πρὸς ἔρευναν τῶν ἱστορικῶν στοιχείων τοῦ παρελθόντος εἶχε φθάσει· εἰς ὕψιστον σημεῖον ἀκμῆς, διότι· δὲν περιωρῶζετο εἰς τὰ ἱστορικά καὶ μόνον στοιχεία ἐνὸς ἐκάστου ἐξ αὐτῶν, ἀλλ' εἰσεχώρει· θαυότερον, ἐξετάζουσα ἀπὸ πάσης ἀπόψεως τὴν ψυχικὴν καὶ πνευματικὴν αὐτῶν κατάστασιν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου οἱ λαοὶ οὗτοι, ἐρευνῶντες τὸ παρελθόν, δὲν ἐξήταζον τοῦτο ἀπὸ τῆς αὐστηρῶς ἱστορικῆς καὶ μόνον σκοπιᾶς, ἐπιμύνοντες ὀγλ. εἰς τὰ ἱστορικά μόνον γεγονότα, ἀλλὰ καὶ ὑπειστήρχοντο εἰς τὴν διερεύνησιν ὅλων τῶν δραστηριοτήτων τοῦ λαοῦ, εἴτε αὐταὶ ἐσχετίζοντο μὲ τὸν ἰδιωτικὸν βίον εἴτε μὲ τὸν δημόσιον, μὲ τελικὸν ἀποτέλεσμα ἢ ὅλην προσπάθειαν νὰ καταλήγῃ εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ, ὡς αὕτη ἐκδηλοῦται· εἰς τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα ἐνὸς ἐκάστου, τοὺς θρύλους καὶ τὰς παραδόσεις του καὶ τὰς παντὸς εἴδους προλήψεις καὶ θεισθεϊαμονίας.

Ἰπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς ἐρεύνης αὐτῆς τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ γενικώτερον ἢ ψυχὴ τοῦ λαοῦ ἤρχισε νὰ ἀντικατοπτρίζεται κατ' ἀρχὴν εἰς τὸν ρωμαντισμόν, διότι οὗτος ὡς τεχνοτροπία ἐστρέφετο πρὸς τὸ παρελθόν καὶ ἤγχει τὰς πηγὰς τῆς ἐμπνεύσεώς του ἀπὸ τὰς λαϊκὰς θάλασσας, μάλιστα δὲ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶχεν ἤδη ἀρχίσει νὰ θεσπίζῃ τόσον εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὴν πεζογραφίαν ὅσον καὶ τὴν φιλοσοφίαν γενικιώτερον. Τοῦτο ὅμως δὲν ἦτο ἀρκετὸν. Διότι· ἡ εἰδικὴ ἔρευνα τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ, εὐρισκομένη τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς ἔξαρσιν, ἔπρεπε νὰ ἀποτελέσῃ τὸ ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας ἐπιστήμης, ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἀσχολουμένης μὲ τὸ θέμα τοῦτο. Καὶ ἡ ἐπιστήμη αὕτη ἦτο ἡ Λαογραφία, ἣτις ἀνεπτύχθη (1) τότε ἀκριβῶς ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς

1) Πρὸλ. Γ. Α. Μέγα, Εἰσαγωγή εἰς τὴν Λαογραφίαν, 6' ἐκδοσις, Ἀθήναι 1972, σ. 38, ἐνθα τὰ ἐξῆς:

«Ἡ μεγάλη ἐποχὴ τῆς Λαογραφίας ἀρχεῖται ἀπὸ τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ συμπίπτει μὲ

ανάγκης πρὸς τὴν εἰδικὴν αὐτὴν ἔρευναν.

Συμπεῶς δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ ρωμαντισμὸς ἀπετέλεσε τὸ ὑπόδαθρον τῆς λαογραφίας, διότι τόσον οὗτος ὡς τεχνοτροπία ἔσον καὶ ἡ λαογραφία ὡς ἐπιστήμη δὲν εἶχον παύσει· νὰ ἀντλοῦν τὸ ὕλικόν τῆς ἐρεῦνης τῶν ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ, εἰς ὃν ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν των. Ἄλλωστε ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ μὲ τὰς ποικίλας αὐτῆς ἐκδηλώσεις ἀνέκαθεν ὑπῆρξεν ἀνεξάντλητος πηγὴ ἐμπνεύσεως καὶ ἀδιάφειστος μάρτυς τῆς συνεχείας τῆς ἱστορικῆς ζωῆς τῶν ἔθνῶν διὰ τῆς παρουσίας γεγονότων καὶ καταστάσεων τοῦ παρελθόντος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ παρόντος.

Πλουσιώτατον λοιπὸν καὶ εὐρύτατον διὰ τὴν γέαν ἐπιστήμην ἦτο τὸ πεδίον τῆς ἐρεῦνης τῶν φαινομένων τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ, εἰς ὃ πλῆθος ἐπιστημόνων ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του. Τοῦ παρόντος, θεοαίως, σκοπὸς ἔδην εἶναι· νὰ ἀναφέρωμεν ἐν ἐκτάσει τοὺς ἐπιστήμονας ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἡσχολήθησαν μὲ τὴν ἐπιστήμην αὐτὴν οὔτε τὰς μεθόδους, τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποίησαν, πολλῶ δὲ μᾶλλον τοὺς σκοποὺς, εἰς οὓς ἀπέβλεπον καὶ τὰ ἀποτελέσματα, εἰς τὰ ὅποια κατέληξαν. Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὅποιον δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποσιωπήσωμεν, εἶναι· ὅτι μετὰξὺ τῶν ἐπιλέκτων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι ὡς σκοπὸν τῆς ζωῆς των ἔθεσαν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιστήμης τῆς λαογραφίας, ἐν τινι μέτρῳ κατατάσσονται· καὶ οἱ ποιηταὶ καθὼς καὶ οἱ καλλιτέχνη, διότι πράγματι «ἀνεγνώρισαν τὴν ἀξίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ μελέτη τοῦ λαοῦ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης καὶ τῆς ποιήσεως καὶ ἐνωρὶς ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν των εἰς τὸν λαὸν οὐ μόνον ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ ἀλλοχούσῃ»⁽²⁾.

Μετὰξὺ τῶν ποιητῶν αὐτῶν κατατάσσεται καὶ ὁ Γ. Βιζυηνός, ὁ ποιητῆς ἐκεῖνος, ὅστις ὑπῆρξε γέννημα καὶ θρέμμα τοῦ λαοῦ, τοῦ ὁποίου τὰς ἐκδηλώσεις οὐ μόνον παρηκολούθει· μετὰ προσοχῆς, ἀλλὰ καὶ διαρκῶς ἤρχετο εἰς ἀναστροφὴν πρὸς αὐτάς. Ζῶν ὅμως εἰς μίαν ἐποχὴν μὲ ἔντονον τὸ ρωμαντικὸν στοιχεῖον, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παραμείνη ἀνεπηρέαστος καὶ ἀπὸ τὰς τάσεις τῆς ρωμαντικῆς σχολῆς. Γνωστὸν εἶναι ὅτι· τὰ πρῶτα του «Ποιητικὰ πρωτόλεια» μὲ διάχυτον τὸν ρωμαντισμὸν συνεγράφησαν, ὅταν ἀκόμη ἦτο νεαρὸς μαθητῆς εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης, τὸ δὲ ἐπικόν του ποίημα «Κόδρος», γραφὲν ἀργότερον, δὲν ἦτο ἄλλο τι ἢ «ἓνα ποίημα καθαρὰ ρωμαντικῆς νοοτροπίας»⁽³⁾. Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως δὲν παρέμεινε κλειστὸς εἰς τὰ ὅρια τοῦ ρωμαντισμοῦ. «Εἶναι ἀπὸ τοὺς πρώτους πού σέ ἐποχὴ ρωμαντισμοῦ καὶ ψευδατ-

μίαν ἰδιαιτέραν κίνησιν, ἀντίθετον τοῦ κατὰ τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα ἐπικρατούντος κλασσικισμοῦ καὶ τοῦ διαφωτισμοῦ, τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν κίνησιν τῶν ρωμαντικῶν».

2) Γ. Α. Μέγας, ἔ. ἀ. σ. 87.

3) Κ. Μαμώνη, Γ. Βιζυηνός, περὶ οἰκ. «Ἑλληνικὴ θημιουργία» τόμος 1949; σ. 584.

τικιστῶ ὄργανισμῷ ὠδήγησε τὴν ποίησή του σὲ μιὰ γνήσια λαϊκὴ πηγὴ ἐμπνεύσεως. Κανεὶς μέχρι τότε δὲν εἶχε προσέξει: τί θησαυρὸ ἀνεκτίμητο ἐκλείων γιὰ τὸν ποιητὴ οἱ ἔθνικοι λαϊκοὶ θρύλοι καὶ οἱ παραδόσεις» (4).

Καὶ τοῦτο, διότι ἀπὸ μικρᾶς ἔτι ἡλικίας εἶναι θέδαιον ὅτι ἠρέσκετο εἰς τὴν ἀκρόασιν τῶν λαϊκῶν θρύλων καὶ τῶν ἔθνικῶν παραδόσεων καὶ ἰδίως τῶν παραμυθῶν τοῦ πάππου του, «τὰ ὅποια ἐκαλλιέργησαν τὴν φαντασίαν του καὶ τοῦ μετέδωκαν τὸ ἐπαγωγὸν καὶ φυσικὸν ὕφος τῆς ἀφηγήσεως» (5). Διὰ τῶν ἀφηγήσεων αὐτῶν καὶ διὰ τῆς παρακολουθήσεως τῶν ἡθῶν καὶ τῶν ἐθίμων τοῦ χωρίου του, καθὼς καὶ διὰ τῆς συνεχοῦς του προσπαθείας γὰ γνωρίσῃ τοὺς θρύλους καὶ τὰς λαϊκὰς δοξασίας τῆς περιοχῆς του, ὁ Βιζυηνός ἀνεπαισθήτως εἶχεν ἤδη δημιουργήσει εἰς τὸ ψυχικόν του ὑπόβαθρον ἓν εἶδος λογογραφικοῦ ὑποστρώματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀργότερον ἦτο πλέον κατάλληλον γὰ οἰκοδόμηθῆ στερεὸν καὶ τέλειον τὸ λογογραφικόν του οἰκοδόμημα, τὸ τόσον ἐμφανῶς παρουσιάζομενον εἰς τὰ ποιήματά του καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰ ἀπευθυνόμενα πρὸς τὴν παιδικὴν ψυχὴν.

Αὐτὸ τὸ λογογραφικόν ὑπόστρωμα, τὸ ὁποῖον ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας, ἦτο ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον διεμορφώθη εἰς πεποθησιν περὶ τῆς μεγίστης ἁξίας τοῦ λογογραφικοῦ ὕλικου, εὐθὺς ὡς ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μετὰ τὰ ξένα λογοτεχνικὰ ρεῖματα κατὰ τὴν εἰς τὴν Εὐρώπην μεταβάσιν του πρὸς σπουδὰς (6), ὅποτε ἀντελήφθη πλήρως ὅτι: «ἴσῃ ἴσῃ αὐτὸ τὸ τραγοῦδι, αὐτὸ τὸ παραμῦθον εἶναι ἢ ρίζα μας, πῶς ὁ ζωντανὸς λαὸς εἶναι ἢ ἀστείρευτη πηγὴ τῆς δημιουργίας καὶ πῶς, θέλοντας καὶ μὴ θέλοντας, πρέπει: γὰ σκύψουμε στὴν καρδιά του, στὴν ψυχὴ καὶ στὸ νοῦ του, πρέπει: γ' ἀκούσουμε τὸ μεγάλο του χτυποκάρδι: καὶ ὕστερα γὰ φτιάσουμε τὸ τραγοῦδι: μας» (7).

Ἄμα τῇ ἐπιστροφῇ του ἐκ τῆς Εὐρώπης, γεγονός εἶναι ὅτι ἡ παρουσία του εἰς τὸν ἀθηναϊκὸν κύκλον τῶν λογίων τῆς ἐποχῆς του ἦτο ἐπιδητικὴ. Ἦδη ἢ προσωπικότης του ἐδέσποζε μετὰ τῶν λογίων αὐτῶν, ποιητῶν καὶ πεζογράφων, εἰς τὸ καὶ σπουδὰς εἰς τὴν Ἑσπερίαν εἶχε πραγματοποιήσει (8) καὶ διδάκτωρ τῆς φιλολογίας εἶχεν ἀνακηρυχθῆ (9) καὶ ὑφηγητὴς τῆς φιλοσοφίας

4) Κ. Μαρώνη, ἔ. ἀ. σ. 588.

5) Πολ. Παπαχριστοπούλου, Γ. Βιζυηνός, ἀνάπτυξιν «Ἐταιρείας Ἑθνικῶν Μελετῶν», ἀρ.θ. 120, Ἀθήναι 1964, σ. 8.

6) Εἰς Γερμανίαν (1875 - 1878), εἰς Παρίσιον (1882), εἰς Λονδίνον (1883) κλπ.

7) Γ. Βιζυηνός, ἐπιμέλεια Γ. Μ. Παναγιωτοπούλου, Βασικὴ Βιβλιοθήκη, τόμος 18, Ἀθήναι 1954, σ. 23.

8) Εἰς τὴν Γερμανίαν ἐπὶ τριετίᾳ (1875 - 1878) καὶ ἐπὶ: α) ἐν Γοτίγγῃ ἐνθα ἐμαθήτευσε πρὸς τοὺς Sauppe, Baumann καὶ Lotze καὶ β) ἐν Λειψία, ἐνθα ἐμαθήτευσε πρὸς τοὺς Ribbeck, Curtius, Lipsius καὶ Wundt (ἰδὲ Γ. Βιζυηνός, ἔ. ἀ. σ. 13 κ.ε.).

9) Διὰ τῆς μελέτης του «Das kinderspiel in bezug auf Psychologie und Pädagogik, Leipzig, Verlag von Heinrich» (ἰδὲ Γ. Βιζυηνός, ἔ. ἀ. σ. 15 καὶ Κ. Μαρώνη, Βιβλιογραφία Γ. Βιζυηνού, Ἀθήναι 1963 σ. 15).

τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν εἶχεν ἐκλεγῆ⁽¹⁰⁾, ἀσχέτως ἐὰν ἀντὶ τῆς δόξης καὶ τῆς προβολῆς ἢ μάλιστα τοῦ ἐπεφύλαξε θραδύτερον ἀδόκητον θάνατον ἐξ ἀσθενείας, ἢ ὅποια ἐπλήρωσε διὰ παντός καὶ ἐσάλευσσε τὰς φρένας του κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε νὰ διέλθῃ τὰς τελευταίας του στιγμὰς εἰς τὸ φρενοκαμῆτον⁽¹¹⁾.

Οὕτω τὸ 1885, εἰς μίαν ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ Ἑλλὰς ἀκόμη δὲν εἶχε πραγματώσει: τὸ ὄνειρον τῆς Μεγάλης Ἰδέας, ἐφ' ὅσον ἰκανῶς εἰσέει: περιοχαὶ τόσον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ὅσον καὶ τοῦ μικρασιατικοῦ χώρου πάλαι ποτὲ ἑλληγνικαὶ ἐστὲναῖον ὑπὸ τὸ πέλμα τοῦ Ἀσιατοῦ κατακτητοῦ, τὸ Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν τῆς παρτίδος μας, ἀνέκαθεν μερικῶν διὰ τὴν τύχην τοῦ ὑποδοῦλου ἑλληγνισμοῦ καὶ προσπαθοῦν νὰ ἐξυψώσῃ τὸ ἔθνικὸν φρόνημα διὰ τῆς συλλογῆς καὶ τῆς ἐρεύνης τοῦ λαογραφικοῦ ὕλικου τῶν περιοχῶν αὐτῶν, ἐπὶ τῇ θάσει: τοῦ ὁποῖου καὶ θὰ συνετάσσοντο δημοτικὰ ἄσματα πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἔθνικοῦ ἀγῶνος, ἀπέστειλεν εἰς τὰ κατὰ τόπους Προξενεῖα τῶν περιοχῶν αὐτῶν τὸ κάτωθι: ἔγγραφο⁽¹²⁾, εἰς τὸ ὁποῖον διαφαίνεται: ὅτι ὡς μόνον κατάλληλον διὰ τὴν παροχὴν ὁδηγίων καὶ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ἔργου τούτου ἐθεώρει: τὸν Γ. Βιζυηνόν. Τὸ ἔγγραφο ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Εἰς τὸν καθηγητὴν κύριον Βιζυηνόν ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων ἐθδικῶν ἐκ τῶν κερ' ἡμῖν λογίων ἀνδρῶν ἀνεθέσαμεν τὴν σύνταξιν δημοτικῶν ἀσμάτων καὶ κεχωρισμένως αὐτῶν διηγημάτων, εἰλημμένων ἐκ τῆς εἰδικῆς ἱστορίας τῶν ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν ἑλληγνικῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἀναπαριστῶντων τὸν ἀνέκαθεν ἑλληγνικὸν χαρακτήρα τῶν ἐπαρχιῶν τούτων. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων μέτρων, εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ὁποῖων ἀπερασίσαμεν νὰ προδῶμεν χάριν ἐνισχύσεως τοῦ ἔθνικοῦ ἡμῶν ἀγῶνος καὶ ἄτινα περιληπτικῶς ἐκτίθενται: πάντα ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 196 ἀπὸ 1ης ἰσταμένου ἡμετέρα ἐγκυκλίῳ⁽¹³⁾, ἐνομήσαμεν ὡς ἑλάν

10) Διὰ τῆς διατριβῆς του «Ἡ φιλοσοφία τοῦ καλοῦ παρὰ Πλωτίνῳ», Ἀθῆναι: 1884, (ἰδὲ Γ. Βιζυηνός ἔ. ἀ. σ. 16).

11) Τὸ ἱστορικὸν τῆς εἰσαγωγῆς, τῆς ἀσθενείας καὶ τοῦ θανάτου του εἰς τὸ Ἀρμοκαλτεῖον Θεραπευτήριον ἀναγράφει: ὁ Γ. Μ. Παναγιωτόπουλος (ἰδὲ Γ. Βιζυηνός, ἔ. ἀ. σ. 34).

12) Ἰδὲ Ἀρχεῖα Ὑπουργεῖου Ἐξωτερικῶν (Α.Γ.Ε.) 1885, φάκελος αακ. Η, ἔγγραφο ὑπ' ἀριθ. 262)14-2-1885 τοῦ Ὑπουργεῖου Ἐξωτερικῶν πρὸς τὸν ὑποπρῆξιν Δυρραχίου. Τὸ ἔγγραφο παρουσιάζεται: ὑπὸ μορφήν λιθογραφημένου χειρογράφου, ὅπερ, ὡς φαίνεται, ἀπεστάλη εἰς πάντα τὰ Προξενεῖα τοῦ ὑποδοῦλου ἑλληγνισμοῦ, διότι: διὰ μελάνης μόνον ἀναγράφονται α) ὁ τόπος ἐνθα ἐδρεύει: τὸ Προξενεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀποστέλλεται: τὸ ἔγγραφο (ἐνταῦθα Δυρράχιον), καὶ β) ἡ ὑπογραφή τοῦ ὑπουργοῦ. Εἰς τὴν κάτω δεξιᾶν γωνίαν τοῦ ἔγγραφου ὑπάρχει: Ε: ἄλλης μελάνης καὶ ἡ ὑπογραφή Α. Τομπάζης. Ἡ:θάνως οὗτος νὰ ἦτο ὁ συντάξας τὸ κείμενον τοῦ ἔγγραφου. Προφανῶς πρόκειται: περὶ τοῦ Α. Τομπάζη, μετέπειτα (1903) πρεσβευτοῦ τοῦ Ἑλλάδος εἰς τὸ Βουκουρέστιον.

13) Τὴν ἐγκυκλίον ταύτην, βυσυχῶς, βὲν ἠθνηθήθημεν νὰ ἀνεύρωμεν, ὥστε νὰ γνωρίζομεν καὶ ποῖα ἄλλα μέτρα προέτεινε τὸ Ὑπουργεῖον διὰ τὴν προσπάθειαν αὐτήν. Ὅπως: δὴποτε ὅμως ἐκ τοῦ ἔγγραφου τούτου συναγόμεν ἐτι: ἡ συλλογὴ καὶ ἡ ἐρευνα τοῦ λαογραφικοῦ ὕλικου κατεῖχε δεσπόμενον θέσιν μετὰ αὐτῶν.

λυσιτελὲς καὶ τοῦτο, διότι διὰ τῶν τοιούτων δημοτικῶν ἀσμάτων καὶ τῶν ἱστορικῶν ἐπιηγήσεων θέλουσιν ἀναπραστὰθῆ διὰ ζωνῶν εἰκόνων εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Ἠπείρου, Μακεδονίας καὶ Θράκης τόσαι ἑλληνικαὶ παραδόσεις τῆς χώρας, ἣν οἰκοῦσι· καὶ τὴν ὅποιαν ξένοι ἐπιδρομεῖς διαφιλονεικοῦν, καὶ θὰ ἐνισχυθῆ τὸ ἔθνικόν φρόνημα παρὰ τοῖς ἀπλουστέροις.

Ἡ ἀναφορὰ τοῦ κυρίου Βιζυηνοῦ, τὴν ὅποιαν ἐν ἐγκλείστῳ ἀντιγράφῳ παραπέμπωμεν ὑμῖν, πραγματεύεται διὰ μακρῶν τὸ θέμα τοῦτο. Συνιστῶντες δὲ ὑμῖν τὸ περιεχόμενόν τῆς, σὰς παρακαλοῦμεν, ἵνα ἐπιληφθῆτε ἐν τάχει· καὶ μετὰ πάσης δραστηριότητος καὶ ἐπιμελείας τοῦ ζητήματος, περισυλλέξῃτε παρὰ τῶν ἀρμοδιωτέρων τὴν ἀναγκαίαν ὕλην καὶ ὑποβάλλῃτε εἰς τὸ Ἵπουργεῖον πάντα τὰ στοιχεῖα, τὰ ὅποια θέλουσιν ἀποτελέσει· τὴν ὁάσιν τῆς ἐργασίας ταύτης.

Ἐπειδὴ δὲ τινες ἐκ τῶν μελλόντων γὰ παράσχωσιν ὑμῖν τὰς ἀναγκαίας πληροφορίας εἶναι· θεδαίως ἐκ τῶν δυναμένων γὰ ἐργασθῶσι προσωπικῶς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ὑπ' ὄψιν ἔργου, δύνασθε ἐν ταύτῳ γ' ἀναθέσῃτε εἰς αὐτοὺς τούτους τὴν σύνταξίν· τινῶν ἀσμάτων ἢ ἐπιηγημάτων, κατὰ τὰς ἐν τῇ παρουσίᾳ περιεχομένας ὁδηγίας καὶ ὑποβάλλῃτε ἡμῖν ταῦτα ὅ,τι· τάχιστα, ὅπως παραπέμψωμεν αὐτὰ εἰς τὸν ἔλεγχον τῶν ἀρμοδίων καὶ ἐν περιπτώσει· ἐγκρίσεως προδῶμεν εἰς τὴν δημοσίευσίν των.

Ἐν τέλει θεωροῦμεν ἀναγκαῖον γὰ ἐξηγήσωμεν ὑμῖν ὅτι τὰ θέματα τῶν συνθέσεων τούτων θέλουσιν εἶσθαι· παραδόσεις, ἀναμνησκούσαι· καὶ πιστοποιούσαι· τὸν ἑλληνικὸν χαρακτήρα τῶν χωρῶν, ἐν αἷς παρήχθησαν, οὐχὶ δὲ ἱστορικὰ γεγονότα· ἐξιστοροῦντα ἐπαναστατικὰς οἰασθήποτε ἐξεγέρσεις κατὰ τῆς ὀθωμανικῆς δυναστείας, τὰς ὁποίας ἀπ' ἐναντίας ἀφείλαμεν γ' ἀποφύγωμεν πάντοτε, ἵδιᾳ δ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

Ἀναμένομεν ὅ,τι τάχιστα τὰς χρησίμους πρὸς τὸ προκείμενον πληροφορίας.

Ὁ Ἵπουργός

Ἄ. Α. Κοντόσταυλος.

Ἡ ἀναφορὰ (14) τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ, ἣτις συνημμένως πρὸς τὸ ἀνωτέρω ἔγγραφον τοῦ Ἵπουργείου ἀπεστάλη εἰς τὰ κατὰ τόπους Προξενεῖα τοῦ ὑποδοῦλου ἑλληνισμοῦ, ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Ἐξοχώτατε

Προκειμένου γὰ συντεθῶσι ποιήματα ἢ ἀφηγήσεις ἐπιτήρεια· πρὸς ἀνα-

14) Καὶ αὕτη ὑπὸ μορφήν λιθογραφημένου χειρογράφου (ὡδὲ καὶ σημ. 11 ἑ.ἀ.). Εἰς τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ κειμένου δὲν ἐτηρήθησαν οἱ τύποι τοῦ Βιζυηνοῦ «εἶνε», «γὰ ἦνε» καὶ ἐλάχιστα σφάλματα στίξεως.

ζωπύρησιν τῆς ἐθνικῆς φιλοπατρίας παρὰ τοῖς κατοικοῖς ὠρισμένων τινῶν χωρῶν τῆς δούλης Ἑλλάδος, θά ἦρκει· γὰρ ληφθῶσι μὲν αἱ ὑποθέσεις τῶν τοιούτων συθέσεων ἕξ ἐπικαίρων σημείων τῆς εἰδικῆς ἱστορίας τῶν περὶ ὧν πρόκειται τόπων, γὰρ διασκευασθῶσι δὲ αὐταὶ προσφόρως τῷ σκοπῷ τῷ ποθημένῳ.

Ἄλλ' ἢ διὰ τοιούτων ἔργων ἐπιτυχία ἐξαρτᾶται· κυρίως ἐκ τοῦ κατὰ πόσον τὰ ἱστορικά γεγονότα διατελοῦσιν εἰσέτι· ζῶντα ἐν τῇ μνήμῃ καὶ ἰτασχολοῦντά πως τὴν φαντασίαν τῶν ἀνθρώπων. Ὅπου ἡ ἱστορικὴ συνείδησις ἐξέλιπεν ἐντελῶς ἢ ἐξῆσθῆνεν ἄγαν, ἐκεῖ ζωηρὰ καὶ σκόπιμος διδασκαλία αὐτῶν τούτων τῶν ἱστορικῶν γεγονότων ὑπὸ καταλλήλων ὀργάνων γιγνομένη, ἐπιδραῖ, νομίζω, ἀποτελεσματικώτερον καὶ αὐτῆς τῆς ποιήσεως, ἥτις συνήθως ἔρχεται· οὐχὶ γὰρ πλουτήσῃ τὸν νοῦν, ἀλλὰ γὰρ θερμάνῃ μόνον τὴν καρδίαν καὶ γὰρ ἐξάρῃ τὸ φρόνημα.

Διὰ τοῦτο, ὅπου καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια ἠμικυρώθη, ἐπὶ τοσοῦτον ἐκεῖ ποιηταὶ καὶ λογογράφοι ἐπιλαμβάνονται πρὸς παραμοίους σκοποὺς οὐχὶ τῆς ἱστορίας, τῆς ἀγνώστου, ἀλλὰ σχετικῶν ἐπιτοπίων παραδόσεων, ἐὰν τινες ὑπάρχωσι γνωσταί, ἐπεξεργαζόμενοι ταύτας, τοῦτο δὲ προσφόρως τῷ ἰδιαίτερον σκοπῷ, ὃν λεληθότως ἐπιδιώκουσιν.

Ἐν τούτοις καὶ ὅπου τυχὸν οὔτε ἡ ἱστορία οὔτε πολλαὶ τινες σημαντικαὶ παραδόσεις λαλοῦσιν εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐκεῖ θά ἦδύνατό τις, νομίζω, γὰρ συνελέσῃ πρὸς ἐξέγερσιν ἐθνικῶν αἰσθημάτων καὶ θεῶν διὰ τῆς ποιήσεως καὶ τῆς λογογραφίας, ἐὰν, τὴν μὲν ἱστορίαν διεσκέυαζε κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τοὺς τύπους ἀναλόγων δημηθῶν παραδόσεων, τὰς παραδόσεις ὅμως ταύτας κατώρθου γὰρ ἐγκλιματίσῃ ἐν ταῖς περὶ ὧν πρόκειται χώραις, σχετίζων καὶ συνάπτων αὐτὰς πρὸς πᾶν ὅ,τι ἔχει καὶ σήμερον ἔτι τὴν δύναμιν γὰρ ἐνασχολῆ τὴν φαντασίαν τῶν οἰκούντων τὰς χώρας ἐκεῖνας.

Ἐκ τε τῆς ἰδίας πείρας ὡς πρὸς τὴν δούλην Ἑλλάδα ἐν γένει καὶ ἐκ τῶν πληροφοριῶν, ὅσας ἐν τῷ μεταξὺ ἠδυνήθη γὰρ συλλέξω ἰδίᾳ περὶ τῆς Ἡπειρου καὶ τῆς Μακεδονίας, πείθομαι· ὅτι δυστυχῶς παρὰ τῷ κοινῷ λαῷ καὶ τούτων τῶν ἐπαρχιῶν οὔτε πολλαὶ τινες ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις τοῦ ἐλληνικοῦ ἐν αὐταῖς μεγαλείου διασώζονται, οὔτε σημαντικαὶ τινες παραδόσεις ἐκ τῶν δυστυχαιῶν θριάμβων κατὰ τῶν Σλαύων ὑπολείπονται. Νομίζω λοιπὸν ὅτι ὁ σκοπός, πρὸς ὃν οὕτω φιλόφρονι μὲ προσκαλεῖτε γὰρ συμπράξω, ὃ ἐν εἶναι δυνατὸν γὰρ ἐπιτευχθῆ ὅπως οὖν εἰ μὴ διὰ τῆς ὡς ἀνωτέρω ὑποδειχθείσης ἐγκλιματίσεως παρὰ τῷ λαῷ ἱστορικῶν μὲν γεγονότων, ἀλλὰ κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸν τρόπον ἀναλόγων ἰθαγενῶν παραδόσεων διεσκευασμένων.

Ἄλλ', ὅπως προῆλθον εἰς εἰς τὴν τοιαύτην ἐργασίαν, προαπειταῖται· ἀναγκαίως γὰρ γνωρίζῃ ὅποια τινὰ εἶναι τὰ ἀντικείμενα, περὶ τὰ ὅποια κατὰ προτίμησιν διατρίβει· ἢ τοῦ λαοῦ φαντασία, ἵνα πρὸς ταῦτα, ὡς γνώριμα, συναρτῶν καὶ σχετίζων τὰς νέας ἰδέας, καταστήσῃ αὐτὰς ἐκ τῶν προτέρων εὐπροσδέκτους

διὰ τὸ ὅπως διόλου ξέγον αὐτῶν καὶ ἀλλότριον.

Ἡ ὀρθὴ τῶν τοιούτων ἀντικειμένων γνώσις καὶ ἐκτίμησις κατορθοῦται φυσικῶ τῷ λόγῳ διὰ τῆς ἐπὶ τόπου ζητήσεως καὶ μελέτης αὐτοῦ τοῦ μέλλοντος νὰ τὰς χρησιμοποιήσῃ. Ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο, ὡς πρὸς ἐμὲ τοῦλάχιστον, δὲν δύναται κατὰ τὸ παρὸν νὰ γίνῃ, παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν ἐξοχότητα νὰ προκαλέσητε παρὰ τῶν ἐκασταχοῦ ἐλληνικῶν Προξενείων ἐκθέσεις, ἐν αἷς νὰ περιέχωνται αἱ ἐξῆς περίπου πληροφορίες:

Ἐπάρχουσιν εἰς τὸ προξενικὸν ἐκάστου διαμέρισμα ὄρη, πηγαί, ρυάκια, ποταμοί, φάραγγες, τοποθεσίαι ἐν γένει, ἢ καὶ ὅλα δῆποτε φυσικὰ πράγματα, ὡς εἶνα: αἱ παράδοξοι τὸ σχῆμα ὄραχοι, τὰ φυσικὰ σπήλαια, τὰ γηραιὰ δένδρα κτλ. κτλ., τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἀναφέρει ὁ λαὸς εἰς τὰ τραγούδια, εἰς τὰ παραμύθια ἢ εἰς τὰς παραδόσεις του; Εὐρίσκονται ἀντικείμενα τέχνης εἰς εἰς: τὰ παλαιὰ φρούρια, μεγάλα γέφυρα, ἐρειπωμένοι ἐκκλησίαι, ἀρχαία ὕδραγωγεῖα, κῶμα: ἐγκαταλελειμμένα καὶ ἐπομένως μόνον κατ' ὄνομα σφζόμενα; ἢ ἔρημα νεκροταφεῖα καὶ τὰ τοιαῦτα, περὶ τῶν ὁποίων νὰ ἔχη ὁ πολὺς λαὸς δοξασίας τινὰς ὀρασθήποτε;

Ποῖα εἶναι τὰ διάφορα ὀνόματα, τῶν ὅσα ὑπάρχουσιν ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀντικειμένων, τὰ σημερινά; ἔχουσιν σχέσιν τινὰ πρὸς ἱστορικά ὀνόματα; Καὶ ἂν ἔχουσιν, εἶναι ἢ σχέσις αὕτη συνεῖδητή εἰς τὸν λαὸν ἢ μῆρος τι τοῦλάχιστον τῶν κατοίκων;

Ὅπου εὐρίσκονται τινα τῶν ἀνωτέρω ἢ ἀνάλογα πρὸς ταῦτα ἀντικείμενα φύσεως ἢ τέχνης, νὰ ὀρισθῇ ὅπως οὖν ἢ γεωγραφικῆ ἐνὸς ἐκάστου θέσις καὶ νὰ ὀρθῇ χαρακτηριστικὴ τις αὐτῶν περιγραφή, ὄραχεῖα, πλὴν ἐκ φύσεως εἰλημμένα, νὰ ἐκτεθῇ δὲ ἀκριβῶς τί ὁ πολὺς λαὸς πιστεύει, τοῦτο μὲν ὡς πρὸς τὴν γενετικὴν αὐτοῦ ἱστορίαν καὶ ὡς ὑπέστη περιπετείας, ἕως ὅτου καταστήσῃ εἰς τὴν παρούσαν αὐτοῦ κατάστασιν, τοῦτο δὲ καὶ ὡς πρὸς τὴν σχέσιν, ἣν ἔχει πρὸς τὰ μυθολογικὰ τοῦ λαοῦ πλάσματα: ἐὰν δηλαδὴ κατοικήται: ἢ θαμίζεται ἀπὸ Νεράιδας ἢ Στοιχειὰ ἢ ψυχὰς τῶν ἄλλοτε οἰκησάντων ἢ κτισάντων αὐτό, καὶ ὅσατι συχάζεται ἢ κατοικεῖται: ὑπὸ τοιούτων ὄντων, καὶ πῶς τὰ ὄντα ταῦτα συμπεριφέρονται πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς γειτονεύοντας ἢ παρατυγχάνοντας αὐτοῦ, εὐμενῶς ἢ δυσμενῶς; Μὲ ἄλλας λέξεις νὰ ἐκτεθῇ ἢ μυθολογικὴ ἱστορία ἐνὸς ἐκάστου τῶν ὡς ἀνωτέρω ὑποδηλωθέντων ἀντικειμένων, ἐὰν ἔχη τοιαύτην καὶ εἶναι γνωστὴ, ἄλλως νὰ σημειωθῇ ὅτι: ὅποτε φρονεῖ ὁ λαὸς περὶ αὐτοῦ, ὅσον ἀσυνάρτητον καὶ ἂν εἶναι, ἢ νὰ ὀρισθῇ ὅτι: οὐδὲν περὶ ὑπάρχοντός τινος τοιούτου ἀντικειμένου μυθολογεῖται ἢ λέγεται.

Οἷσθεν ἐγνωεῖται: ὅτι τοιαῦταί τινες πληροφορίες πρέπει νὰ ληφθῶσι παρ' αὐτῶν τῶν ἐγχωρίων. Διαφέρει ὅμως πολὺ τὸ πῶς πρέπει νὰ τὰς ζητήσῃ τις. Ἐξ ἰδιᾶς πείρας γνωρίζω ὅτι: ὡς πρὸς τοὺς μύθους καὶ τὰς δοξασίας αὐτοῦ ὁ λαὸς διάκειται: τόσον ζήλοτύπως ὅσον σχεδὸν καὶ ὡς πρὸς τὴν θρησκείαν

του. Διὰ τοῦτο, ὁσάκις ἐρωτᾶται περὶ αὐτῶν ἀποτόμως καὶ ἀνευλαδῶς, ὑποπευόμενος τοὺς ἐρωτῶντας ὡς χλευαστὰς τῶν ὅσα ἐκείνος σέβεται, ἢ προσποιεῖται ἄγνοιαν ἢ τροποποιεῖ, καθὼς νομίζει, ἐπὶ τὸ εὐπροσωπότερον, παραμορφῶν τὰ μυθολογούμενα.

Πληροφορία λοιπὸν οἶαι αἱ ἀνωτέρω δέον γὰρ περισυναχθῶσιν ὑπ' ἀνθρώπων, οἵτινες, ἐκτιμῶντες τὴν ἀληθῆ αὐτῶν σημασίαν, σέβονται μὲν τὰς τῶν πολλῶν ἀδυναμίας, γινώσκουσιν ὅμως τίνι τρόπῳ γὰρ προκαλῶσι τὴν ἀληθῆ αὐτῶν ἔκθεσιν.

Πεποθῶς, ἐξοχώτατε, ὅτι οἱ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ τῆς Ἑλλάδος ἀντιπρόσωποι κέκτηνται καὶ τὰς ἰδιότητας ταύτας πρὸς ταῖς ἄλλαις αὐτῶν ἀρεταῖς καὶ ὅτι ἡ Ἑμετέρα Ἐξοχότης ἐν τῷ περὶ τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν πραγμάτων πατριωτικῷ αὐτοῦ ζήλῳ θὰ θελήσῃ γὰρ προκαλέσῃ παρ' αὐτῶν τὰς ὡς ἀνωτέρω ὑποδειχθείσας ἐκθέσεις, παρακαλῶ γὰρ δεχθῆτε τὴν ἔκφρασιν τοῦ θαυτατοῦ πρὸς ὑμᾶς σεβασμοῦ, ἐν ᾧ διατελῶ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10ῃ Φεβρουαρίου 1885

Εὐπειθέστατος

Γ. Μ. Βιζυηνός.

Ἐξετάζοντες λεπτομερέστερον τὴν ἀναφορὰν τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ, παρατηροῦμεν ὅτι οὗτος, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὰς διὰ λόγου ἢ διὰ πράξεων καὶ ἐνεργειῶν ἐκδηλώσεις τοῦ ψυχικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τοῦ λαοῦ, αἵτινες κατὰ θάσιν ἀποτελοῦν καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ λαογραφικοῦ ὕλικου, ἰδιαίτερος στρέφει τὴν προσοχὴν του εἰς τὰ μνημεῖα τοῦ λόγου (ἄσματα, ἐπιμῶδες, παραδόσεις, παραμῦθια, μύθους, δοξασίας κλπ.), χωρὶς ἐν τούτοις γὰρ παραβλέπει καὶ τὰς πράξεις καὶ ἐνεργείας τοῦ λαοῦ, καὶ τοῦτο, διότι εἶναι ἀδύνατον ἐν λ.χ. γαμήλιον ἔθιμον, λογιζόμενον κατ' ἀρχὴν ὡς πράξις ἢ ἐνέργεια τοῦ λαοῦ, γὰρ μὴ σχετίζεται καὶ μὲ τὰ μνημεῖα τοῦ λόγου, ἐφ' ὅσον ὁ λαὸς ἐξιστορεῖ γεγονότα τοῦ ἔθιμου τούτου εἰς μίαν παράδοσιν, ἥτις οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ μνημεῖον λόγου.

Τοῦτο ἐνέχει ἰδιαίτεράν σημασίαν δι' ἡμᾶς σήμερον, εἰς ἐποχὴν δηλ. καθ' ἣν ἡ λαογραφία ὡς ἐπιστήμη ἔχει ἐπιτελέσει τεραστίαις προόδους, διότι ὁ Γ. Βιζυηνός, πολὺ πρὶν ἢ διατυπωθῶν ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῆς ἑλληνικῆς λαογραφίας Ν. Πολίτου¹⁵⁾ οἱ κανόνες καὶ οἱ τρόποι τῆς συλλογῆς τοῦ λαογραφικοῦ ὕλικου, εἰς ἀλύσιτον χρόνον, τὸ 1885, ἐκθέτει εἰς τὸ ὑπόμνημά του κατὰ τρόπον σαφῆ καὶ λίαν ἐμπεριστατωμένον τὴν μέθοδον τῆς καταγραφῆς τοῦ ὕλικου καὶ μάλιστα μὲ κατευθύνσεις καὶ ὁδηγίας τοιαύτας, μὴ ἀπεχούσας

15) Εἰς τὸ περιοδικὸν «Λαογραφία» ἐκδοθὲν μετὰ πάροδον εἰκοσι τεσσάρων ὀλοκλήρων ἐτῶν, τὸ 1909, ἐν σ. 9 κ.ἑ.

πολύ ἀπὸ τῶν ἐσχυροσῶν ἀκόμη καὶ σήμερον (16). Εἰς ἐποχὴν μάλιστα, καθ' ἣν ὁ ὄρος «Λαογραφία» μόλις εἶχε ἐμφανισθῆ (17), ἡ ἀναφορὰ τοῦ Γ. Β. προσλαμβάνει ἕτι μεγαλύτεραν ἄξιαν, ἰσποδεκνύουσα ὅτι ὁ ποιητὴς ὄντως εἶχε λαογραφικὸν ὑπόβαθρον καὶ μίαν ἐξαιρετοὺν λαογραφικὴν διαίτησιν, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ κεμένου τῆς ἀναφορᾶς του.

Πράγματι, διερχόμενοι μετὰ προσοχῆς τὴν ἐν λόγῳ ἀναφορὰν, παρατηροῦμεν ὅτι ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ, καίτοι οὗτος ἠγγόνει τὴν λαογραφίαν ὡς ἐπιφτήμην καὶ τὰς μεθόδους τῆς, σχετικῶς μὲ τὴν συλλογὴν τοῦ λαογραφικοῦ ὕλικου κατὰ τρόπον ἐπιστημονικόν, θίγονται τὰ κάτωθι σημεία:

A. Τὸ εἶδος τοῦ ὕλικου, τὸ ὁποῖον ἔδεν γὰ κατὰ γρᾶφῆν, ἦτοι: τραγούδια, παραμῦθια, παραδόσεις, δοξασίαι, ἀναμνήσεις ἱστορικαί.

B. Τὸ περιεχόμενον τοῦ ὕλικου καὶ τὸ ἀντικείμενον αὐτοῦ (εἰς τί ἔδεν ν' ἀναφέρεται), ἦτοι:

1. ἀντικείμενα τῆς φύσεως (φυσικὰ πράγματα):

α) ὄρη, πηγαί, ρυάκια, φάραγγες,

β) τοποθεσίαι, δράχοι, παράδοξοι, σπήλαια φυσικά, δένδρα γηραιά:

2. ἀντικείμενα τῆς τέχνης:

α) παλαιὰ φρούρια, μεγάλα, γέφυραι, ἠρειπωμένα, ἐκκλησίαι, ἀρχαῖα ὄδραγωγεῖα, ξρημα νεκροταφεῖα,

β) κῶμα: ἐγκαταλελειμμένα ἢ κατ' ὄνομα μόνον διασωθεῖσαι.

Γ. Αἱ προϋποθέσεις τῆς καταγραφῆς τοῦ ὕλικου, ἦτοι:

1. ἡ ἀκρῶς γνῶσις τῶν ἀντικειμένων τοῦ ὕλικου, τὰ ὅποια πρέπει γὰ καταγραφῶν,

16) Ἰδὲ τὸ κεφάλαιον «Λαογραφικὴ ἐργασία καὶ μέθοδοι αὐτῆς» ἐν σ. 106 - 111 τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος ἔργου τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Α. Μέγα, ὡς καὶ τὸ «Διάγραμμα θεμάτων λαογραφικῆς ἐρεύνης» ἐν σ. 101 - 106.

17) Ὁ ὄρος ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον τὸ 1884 εἰς τὸ «Δελτίον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρίας τῆς Ἑλλάδος» (Δ.Ι.Ε.Ε.) ἐν σ. 750, καθ' ἐρωθεῖς ὑπὸ τοῦ Ν. Πολίτου, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ πρότερον ὑπὸ τούτου χρησιμοποιηθέντος ὄρου «Ἐσθλογραφία καὶ μυθολογία» εἰς τὸ αὐτὸ ΔΙΕΕ (τόμ. Α' 1883, σ. 180), ἐνὸς γενικωτέρου ὄρου, ὅστις τότε εἶχε ὡς ἀντικείμενον τὰς συγγραφαί, τὰς ἀναφερομένας εἰς τὴν μέσσην καὶ νεωτέραν ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ φιλολογίαν, τὰς ἐκδοθεῖσας κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο, ὡς καὶ πάντα τὰ κεῖμενα τῶν συγγραφέων τὰ ἀναφερόμενα εἰς μύθους, δοξασίας, ἔθιμα κλπ. (πρὸλ. καὶ Γ. Α. Μέγα, ἔ.ἀ. σ. 13 καὶ 70).

2. ἡ ἐπιτόπιος ἀναζήτησις αὐτῶν διὰ τὴν καταγραφὴν (γνώσις ἄμεσος αὐτῶν καὶ οὐχὶ ἔμμεσος),

3. ἡ γνώσις τῆς ψυχολογίας τοῦ ἀφηγουμένου (ὁ σέβασμός ὄηλ. καὶ ἡ διακριτικότης ἔγαντι αὐτοῦ πρὸς ἀπαφυγὴν ὑποψίας τινὸς ὅτι χλευάζεται, καὶ τοῦτο, διότι ὁ ἀφηγούμενος ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἢ δὲν ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον ἢ τροποποιεῖ καὶ παραμορφώνει: τὰ μυθολογούμενα).

Δ. Ἡ μέθοδος καὶ ὁ τρόπος καταγραφῆς τοῦ ὕλικου, ἦτοι:

1. ἡ καταγραφὴ τοῦ ὕλικου (τραγουδιῶν, παραμυθιῶν κλπ.) ὡς τοῦτο ἀκριβῶς ἔχει παραδοθῆ καὶ ἰδρασθῆ διὰ τοῦ στόματός τῶν ἐγγχωρίων (λαοῦ) ἄνευ τινὸς ἀλλοιώσεως ἢ παραφθορᾶς,

2. ἡ χαρακτηριστικὴ περιγραφή τῶν ἀντικειμένων (γεωγραφικὴ θέσις αὐτῶν, ἔκτασις κλπ.),

3. ἡ ἔρευνα ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἀντικειμένων τοῦ ὕλικου, ἐὰν ὄηλ. καὶ κατὰ πόσον διατηρήται: τοῦτο εἰς τὴν μνήμην τοῦ λαοῦ, ἦτοι:

α) ἡ γενετικὴ αὐτοῦ ἱστορία,

β) αἱ περιπέτειαι, τὰς ὁποίας ὑπέστη,

γ) πῶς κατέληξεν εἰς τὴν σημερινὴν ὀνομασίαν,

δ) ἡ ἀνέυρεσις τῆς σημερινῆς του ὀνομασίας καὶ ὁ συσχετισμὸς του πρὸς τὴν ἱστορίαν,

4. ἡ μυθολογικὴ ἱστορία ἐνὸς ἐκάστου ἐξ αὐτῶν, ἐὰν ὄηλ. καὶ κατὰ πόσον:

α) σχετίζεται τοῦτο πρὸς τὰ μυθολογικὰ πλάσματα τοῦ λαοῦ (γεράιδες, στοιχεῖά κλπ.),

β) συχνάζεται ἢ κατοικῆται ὑπὸ τοιοῦτων ὄντων καὶ ἔαν ναί, ποία ἢ συμπεφορὰ μεταξύ των καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους (γειτονεύσας ἢ παρατυγχάνοντας).

Ε. Ὁ σκοπὸς τῆς συλλογῆς τοῦ ὕλικου, ἀφορῶν εἰς τὴν ἰδασκευὴν καὶ ἐπεξεργασίαν αὐτοῦ εἰς ποιήματα ἢ ἀφηγήσεις ὑπὸ ποιητῶν καὶ λογογράφων πρὸς ἀναζωπύρωσιν τῆς ἔθνικῆς φιλοπατρίας ἐκεῖ, ὅπου «ἡ ἱστορικὴ συνείδησις ἔξέλιπε παντελῶς ἢ ἔξησθένησεν ἄγαν», καὶ τοῦτο, διότι ἡ ποίησις ἀποτείνεται εἰς τὸ συναίσθημα, θερμαίνει τὴν καρδίαν καὶ δὲν ἔχει ὡς σκοπὸν τῆς νὰ πλουτήσῃ τὸν νοῦν.

Εἰδικώτερον ἐξετάζοντες τὰ σημεῖα ταῦτα, ἅτινα θίγονται ὑπὸ τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ εἰς τὴν ἐν λόγῳ ἀναφορὰν του, παρατηροῦμεν ὅτι τὰ τέσσαρα πρῶτα

(ὑπὸ στοιχεῖα Α, Β, Γ, Δ) οὐδόλως ὑπολείπονται· εἰς ἀξίαν τῶν ὁδηγιῶν ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι καὶ σήμερον ἀκόμη ἰσχύουν σχετικῶς μὲ τὸν τρόπον συλλογῆς τοῦ λαογραφικοῦ ὕλικου κατὰ τρόπον ἐπιστημονικόν. Ἀναντηρήτως σήμερον ἡ λαογραφία ὡς ἐπιστήμη ἔχει ἐπιτελέσει σημαντικὰς προόδους καὶ ἔχει πλουσιώτερα ἐρωτηματολόγια. Ἐὰν ὅμως λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ 1885 ἡ λαογραφία ὡς ὅρος νεοπαγῆς καὶ οὐχὶ καὶν ἐπιστήμη μόλις ἠρίθμει ζῶν ἄνθρωποι, τότε αἱ ὁδηγίαι τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ προσλαμβάνουν μεγαλύτεραν ἀξίαν, διότι συμβάλλουν εἰς τὴν θεμελιωσίν τῆς καὶ προαναγγέλλουν τὴν μετέπειτα ἔξελξιίν τῆς. Σχετικῶς μὲ τὸ τελευταῖον (ὑπὸ στοιχεῖον Ε) σημείον ἵδυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι διὰ τοῦτου προδιαγράφεται εἰς καὶ μόνος σκοπός, ἡ σύνταξις ὁδηγ. ἀσμάτων «πρὸς ἀναξωπιύρησιν τῆς ἐθνικῆς φιλοπατρίας» τοῦ ὑποδούλου ἐλληνοσμοῦ κλπ., ἐνῶ οἱ σημερινοὶ στόχοι τῆς λαογραφίας εἶναι εὐρύτεροι. Τοῦτο ὅμως οὐδόλως μειώνει τὴν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἀναληφθεῖσαν προσπάθειαν. Καὶ τοῦτο, διότι ἡ λαογραφία τότε ἐν Ἑλλάδι, εὐρησκομένη ἐν σπαργάνοις, εἰς τὰ πλαίσια τῆς γενικῆς τάσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν πρὸς ἔρευναν τῶν ἱστορικῶν στοιχείων τοῦ παρελθόντος, ἀπέδραπε κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν ἀναίρεσιν τῆς θεωρίας τοῦ Fulmerayer διὰ τῆς ἀπαδείξεως τοῦ ἀδιασπάστου τῆς συνεχείας τοῦ ἐλληνοσμοῦ μέσῳ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων καὶ εἰς τὴν τόνωσιν τῆς ἀναληφθείσης τότε ἀρχαιολογικοπατριωτικῆς αὐτῆς κινήσεως¹⁸⁾, τῆς ὑποίας ἄλλωστε γέννημα καὶ θρέμμα ὑπῆρξε καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ Ν. Γ. Πολίτης, ὁ ἱδρυτὴς καὶ θεμελιωτὴς τῆς ἐλληνικῆς λαογραφίας.

Βεβαίως καὶ πρὸ τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ παρατηροῦμεν τάσεις πρὸς συλλογὴν λαογραφικοῦ ὕλικου¹⁹⁾, πλὴν ὅμως ἡ προσπάθεια αὕτη ὡς κέντρον δράσεως εἶχε τοὺς ἐκπαιδευτικούς κυρίως, εἰς οὓς ἀπηυθύνετο, ἐνῶ τώρα ἡ ὅλη προσπάθεια τῆς συλλογῆς γίνεται ὑπὸ τοῦ Ἰπουργείου Ἐξωτερικῶν, τὸ ὁποῖον, ἀπευθυνόμενον πρὸς τὰ κατὰ τόπους Προξενεῖα τοῦ ὑποδούλου ἐλληνοσμοῦ, εἶχεν εὐρύτερον κύκλον δράσεως, ὡς ἐπεκτεινόμενον πέραν τῶν στενῶν ὁρίων τοῦ τότε ἐλληνικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον μόλις ἔφθανε εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Καὶ ἐνῶ αἱ μέχρι τότε ὁδηγίαι, στεροῦμεναι τῆς πληρότητος, τὴν ὁποῖαν παρουσιάζουν αἱ ὁδηγίαι τοῦ Βιζυηνοῦ, ἐτέλουν κατὰ τινα τρόπον ὑπὸ τὴν ἐπιτοπτεῖαν τοῦ Ἰπουργείου Παιδείας, τώρα παρατηροῦμεν ὅτι τὴν προσπάθειαν αὕτην ἀναλαμβάνει τὸ Ἰπουργεῖον Ἐξωτερικῶν, ἀνεπιφυλάκτως ἐμπιστευθὲν

18) Πρὸς ἀρθρον «Λαογραφία» ὑπὸ Θ. Φ. Παπακωνσταντίνου ἐν Μ.Ε.Ε. τόμ. ΙΕ', σ. 784 β.

19) Πρὸς ἐγκύκλιον Ἰπουργείου Παιδείας ἐν ἔτει 1857 πρὸς τοὺς λειτουργοὺς τῆς ἐκπαιδεύσεως περὶ «συλλογῆς φράσεων, παροιμιῶν, ἀσμάτων, διηγημάτων ἱστορικῶν τε καὶ μυθικῶν καὶ παντὸς εἶδους παραδόσεων, εἰκονίζουσιν ἀκούοντες διαφόρους φάσεις τοῦ ἐθνικοῦ ἤμου βίου καὶ διαφωτισουσὶν σκοτεινὰ σημεῖα τῆς ἱστορίας μας» (ἰδὲ Π. Ι. Κλάδου «Ἐκκλησιαστικὰ καὶ Ἐκπαιδευτικὰ» 1860, σ. 449), ὡς καὶ ὁδηγίας «πρὸς τοὺς διδασκάλους τοὺς συλλέγοντας γλωσσικὴν ὕλην κλπ.» τοῦ Δ. Γ. Μαυροφρύδου (ἰδὲ ἐφημ. «Αἴων» 31 Ὀκτωβρίου 1859) κλπ. Πρὸς καὶ Γ. Α. Μέγχι ἔ.δ. σ. 257.

τὴν σύνταξιν αὐτῶν εἰς τὸν Γ. Βιζυηνόν, τὸν ὁποῖον μόνον ἔκρινε κατάλληλον διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην.

Κατὰ ταῦτα τὸν Γ. Βιζυηνόν, ἀναλαβόντα τὴν σύνταξιν τῶν δόγηιων τούτων ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Ἑξωτερικῶν ἀναληφθείσης προσπάθειας πρὸς συλλογὴν τοῦ λαογραφικοῦ ὕλικου τῶν περιοχῶν τοῦ ὑποδούλου ἑλληνισμοῦ διὰ τῶν κατὰ τόπους Προξενείων, δικάως θὰ ἠδυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν μετὰ τῶν προδρόμων τῆς λαογραφίας, ἀποθαυμάζοντες αὐτὸν οὐ μόνον ὡς ποιητὴν ἀλλὰ καὶ ὡς λαογράφον. Τὸ εὐγενὲς τέκνον τῆς Βιζύης, τὸ ὁποῖον παιδιόθεν ἔμψυτον εἶχε τὴν κλίσιν πρὸς τὴν λαογραφίαν, διὰ τῆς ἀναφορᾶς αὐτῆς ἐπιθεωροῦναι τὰς προδιαθέσεις τοῦ ἐκείνου καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ὄντως ἠλαύνετο ὑπὸ ἐθνικῶν αἰσθημάτων καὶ κριτηρίων, ὅταν «τὶς χαμένες πατρίδες» εἶχε κατὰ νοῦν, τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποίων πάντοτε ὠραματίζετο καὶ σφοδρῶς ἐπεθύμει.

Εἰς τὸν ποιητὴν ἢ δάσκαλον μοῖρα δὲν ἐπεφύλαξε νὰ ἴδῃ καὶ θαυμάσῃ τοὺς θριάμβους τῶν ἑλληνικῶν ἔπλων κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν νικηφόρων βαλκανικῶν πολέμων. Πάντως ὁμοῦ οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῇ ὅτι διὰ τῆς ἐργασίας τοῦ ἐκείνου συνέβαλε καὶ οὕτως, ὅσον ἠδύνατο, εἰς τὸν θρίαμβον ἐκείνου. Καὶ τοῦτο, διότι ἐγνώριζε καλῶς ὅτι ἡ καταγραφή τοῦ λαογραφικοῦ ὕλικου τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων, ὅπωςδὴποτε θὰ συνετέλει εἰς τὴν ἀναζωπύρησιν τοῦ ἑθνικοῦ τῶν φρονήματος, τοῦ φρονήματος ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἀργότερον διέλαμψεν εἰς τοὺς ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνας καὶ πλείστα ὅσα προσέφερον εἰς τὴν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδούλων ἀγωνιζομένην μητέρα Ἑλλάδα.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

π. Ὑπουργοῦ

ΤΑ ΘΡΑΚΙΚΑ "ΕΠΙΛΗΝΙΑ",

Συνέχεια ἐκ τοῦ 37ου τόμου

ΦΥΛΛΟΝ 3ον

Χορεύουν τώρα τὰ παιδιὰ, ἀγόρια καὶ κοράσια,
γύρω - τριγύρω στὸ ληνό...
εἶναι τ' ἀγόρια ἀνθόκλαρα κι' οἱ κοπελλιές... κεράσια
— δῶρο στὸ Βάκχο γιορτινό.
Χορεύουνε καὶ τραγουδοῦν,
σπίνοι κι' ἀηδόνια κελαῖδοῦν.
Χορεύουν, λές, μπρὸς σὲ ἴσωμό / ποῦ ἡ γκάιντα ἴδινει τὸ ρυθμὸ
σ' ἄριες κορμιῶν αἰθέριες,
σὰν γὰ πετᾶνε πελαργοί, / λεθέντες εἶν' οἱ ἱερουργοί
κι' οἱ κορασιές ἱέριες.
Χορεύουνε καὶ τραγουδοῦν,
σπίνοι κι' ἀηδόνια κελαῖδοῦν.
Πηδοῦν, σκιρτοῦν, ἀναρριγοῦν, λυγᾶν σὰν φίδια, ἀραιοῦνται¹⁰
...ματιές γλυκειές κι' ἀναστυρτές — μόνο ποῦ δὲ φιλιούντα:
(μὰ γρήγορα θὰ φιληθοῦν
σ' ἀγάπης δίχτυα σὰν μπλεχθοῦν).
Σὲ λόγια ἀπόκοσμα ξεσποῦν καὶ «ἰάκχου, κρᾶζουν, γιάκχου!»
θαρρῶ τὸν Ἰακχο καλοῦν — ποιὸν ἄλλον — γυιὸ τοῦ Βάκχου
(κι' εἶν' Ἰακχος ὁ κάθε νειός,
ὁ χορευτῆς κι' ὁμορφονιός!)
.....
Σὰν δρύστη ρέει (ἀκοῦστε το!) ὄλο ἀναγάλλια καὶ δροσιά
μές σὲ πυκνή, λές, φυλλωσιά,
ρυθμοκρατώντας, λαγαρό, καὶ τὸν κυκλόστυρτο χορὸ
— σὰν νιόκοπο λουλοῦδι
(Λιῶ μου, μωρ' Ἡλιῶ,
τὰ μάτια σου φιλιῶ!...)
ὁ Θεριστῆς κι' Ἀλωνιστῆς κορίτσια μὲ τραγούδια
(ἄχ Λιῶ μωρ' Ἡλιῶ μου,
σβῆτε τὸν καῦμό μου!...)

Χορεύετ' ὄμορφα παιδιά, πηδᾶτ' ὅσο μπορείτε,
 τούτη τὴν ὥρα τὴ γλυκειά τὴ νεότη σας χαρήτε
 (δὲ θὰ τὴν ξαναδρῆτε!)
 Χορέψτε, ὠραίες κοπελλιές, πηδῆξετ' ὅσο κάνει
 κι' ἢ γκαίντα σπιθες βγάνε!...
 λίγο πιὸ πάνω, ἐσὺ μικρή, τὸ ντροπαλὸ φουστάνι
 (κι' ἄς εἶν' ἀπὸ τουλπάνι) ¹¹
 κι' ὁ Ἰακχος ὁ χορευτής, σάν πιὸ νεῖδς μὲς στοὺς ἄλλους,
 κυττᾶ τοὺς ἀστραγάλους
 καὶ λέει: ἄχ τέτοιο ἀστράγαλο ποτέ μου δὲν ξανάειδα!...
 τὸ μεταλέει ἢ γκαίδα
 μὲ τὸν ἀσπὸ ὀλοφουσκωτο, μὲ τὴ θοαρειά τσαμποῦνα
 — φλογίστρα καὶ μπουμποῦνα —
 π' ἀναστατώνει τίς καρδιές, καὶ σάν τ' ἀψὸ καμίνι...
 — φουσᾷ τὴν γὰ μὴ σδῆγη,
 μὲ τ' ἀναμμένο πρόσωπο, μὲ τίς Ἰθαθειές σῶλλες,
 ἴδιος ὁ Βάκχος λές,
 αὐτὸς ποὺ καὶ στοὺς ἔρωτες πρῶτος λογιέται φταίχτης,
 ὁ λάλος γκαίντοπαίχτης!...
 Φουσᾷ τὴν καὶ ξαναφουσᾷ / ποτὲ δὲ στέκει: στὰ μισά,
 σάν ἐραστὴς τὴν ἀγκαλιάζει
 καὶ σφίγγει: τὴν κι' ἀνατριχιάζει,
 λὲς τῆς μιλαῖ καὶ τοῦμιλεῖ / καὶ πάλι τὴν ξαναφιλεῖ,
 χορευόντας μαζί κι' ὁ ἴδιος,
 τὸν ξετρελλαίνει ὁ ἦχος «λύδιος»
 τοῦρλα κι' ὁ τράγιγός του σκοῦφος
 (τῆς νύχτας Σειληνὸς θαδοῦχος,
 π' ὄμορφες νύμφες κυνηγάει
 κι' ἀν' θὰ μποροῦσε... γὰ τίς φάει)
 θρέχει τὰ χεῖλη... μ' ἀγιαστήρι
 τὸ συχογύριστο ποτήρι: —
 δίχως ἑτοῦτο πῶς γὰ ζήση
 καὶ ποιὸς θὰ τὸν μεταξωίση;
 (ἀμποτ' ὁ Βάκχος γὰ μποροῦσε
 γὰ τότε ξανακουβαλοῦσε!)
 πῶδια ξεκλειδῶτα καὶ χέρια,
 τὰ δάχτυλά του περιστέρεια
 πάνω στὶς γκαίντας τὸν αὐλό, / τῆς τέχνης 'του ἄρχο καὶ μοχλὸ
 (τὸν πατρικό μας ἄσκαυλο.)
 Πάλι τὴ σφίγγει ἐρωτικά / χαϊδολογώντας τὴν γλυκὰ

(τὸν νᾶχη κι' ἄλλα μυστικά)
 κι' ἀπ' τῆ ζεστή κοιλιά της
 ὄλο ἀνεδανίει: χαρωπό, / καινούργιο πάντα και νωπό
 τὸ μάγο λάλημά της.
 Και πότε κάτω ρίχνει: το πρὸς τὸ θαρὺ και θρασερό,
 τὸν ταύρου στόμα ἄοερό,
 και πότε πάλι: ἀλλάζοντας τὸν ἰσοκράτη δρόμο
 ξεσπᾷ σὲ τόνους τσιριχτούς (κατὰ τὸν «ὄρθιο» νόμο) *
 βουϊζοντας, τσιριζοντας,
 τὰ φρένα ξεστρατίζοντας!...

.....
 Και λέει: και λέει: και τί δὲν λέει: ἢ τί δὲν ἀραδιάζει...
 γιὰ τίς κοπέλλες τ'ς ὁμορφες και τ' ἄστρα κατεβάξει!...
 Λέει: ὦχ και γιὰ τὸν ποντικὸ (τὸ πονηροῦλι: ξωτικὸ)
 (ποῦ πῆρε τὸ φιτίλι
 ἴπο μέσ' ἀπ' τὸ καντήλι,
 ὀπού ἴφεγγε και κένταγεν
 ἢ κόρη τὸ μαντήλι,
 τὸ ντήλι, τὸ ντήλι,
 τὸ ντήλι: τὸ μαντήλι:...)»

(και σ' ὄλονῶν τὰ χεῖλη / τῆς κόρης τὸ μαντήλι!)
 Και δόστου τώρα τὰ παιδιὰ / μ' ἄλλοπαρμένη τὴν καρδιά,
 μὲ πρόσωπα φλογᾶτα
 (εὐτυχησμένα νειᾶτα!)
 πετάοντας ὡς τὸν οὐρανὸ, τῆς γῆς τ' ἄλῶν' εἶναι στεγὰ —
 ἀερικὰ δαιμόνια / (τὰ ἴδια χιτῆς κ' αἰῶνια
 τοῦ Βάχχου μας τὰ γγόνια!)
 ...ἀφρίζουνε κι' ἴδροκοποῦν, τβέλιτα χτυποῦν τὰ πόδια,
 τὰ μάγουλα τῶν κοριτσιῶν ἀνάψαν «σκαστὰ ρόδια»
 κι' ὅπως οἱ ἀνάστες των καυτῆς φλογίζουन και σουθλιζουन,
 ἢ μιὰ κι' ἀπό ἴγανε πλευρίζουन
 στὰ μάγια τοῦ χοροῦ δετές, / κι' ὡς γέρνουन, ὅμοια πλευριστές,
 μαζί δυὸ - δυὸ κι' ἀγκαλιαστὰ, / κλωνάρια πῆς τους συμπλεχτά
 κι' ἀνθὸς γλυκὸς τὸ νάζι
 ποῦ εὐωδιαστὸ σὲ σφάζει!...
 μιὰ και σφαχτά... πιόζωντανῆ / (μολπῆ καιμπάνας ὄρθρινῆ)
 τῆ γλύκα τῆς ζωῆς ἀγγίζουन,
 και στῶν ματιῶν τίς ἀστραπέδες / (θεόσταλτες ἠλιοριπέδες)
 τὸν κλώνια λεμονιᾶς λυγίζουन.

* Ὁρος τοιμικοῦ ἐπιγράμματος τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς μουσικῆς.

Λαγγεύουν και θουρλιζονται / και τέτοια διαλογίζονται:

.....
 «Κλωνάρι μου περιπλεχτό,
 στην άγκαλιά μου σέ κρατώ...
 σημάδια αγάπης δείξε μου
 και πλιό τή μέση σφίξε μου,
 κισσός νά γίνω δλόγουρά σου,
 λαθέντη, στην κορμοστασιά σου!...
 Μὲ μάγεψε τὸ χνώτο σου...
 ἄχ ὁ καῦμός ὁ πρώτος σου
 νᾶμουν ἐγώ!... κι' ἂν σ' ἀπιστήσω,
 ὄρκο σοῦ κάνω νά μὴ ζήσω!...»

— «Χιονάτο περιστέρι μου,
 πῶς θᾶθελά σε ταίρι μου...
 τ' ἄσπρα φτερά σου νά διπλώνης
 κι' ἄπάνω μου νά τ' ἀπιθώνης...
 ν' ἀκούω τὸ κελάϊδο σου,
 νά ξαγρυπνῶ στὸ χἀϊδο σου,
 τὰ μάτια σου ν' ἀργοσφαλάω
 κι' ἐπάνω τους νά ξεφυχάω!...
 Μὲ τρέλλανε ἡ ἀνάσα σου...
 ἄσε νά πιῶ τὴν ἄχνα σου,
 νά πιῶ τὴν ὄσπου νά μεθύσω,
 τ' ἄσπρα λαϊμά σου νά φιλήσω,
 πλιό νά φουντώση κι' ὁ καῦμός
 τῶν ὄνωνε μας!... δεντροκορμός
 ἐγὼ μὲ τὴν τραχειᾶν ἀψάδα
 και σύ... χλωρή περιπλοκάδα!...».

(Τέτοιες χαρές, τ' ἀληθινοῦ, / πλάθουν τὰ νειᾶτα μὲ τὸ νοῦ)
 και μὲς στὴ λάδρα τοῦ χοροῦ και στὸ τρελλὸ ἰνακάτωμα
 (τῶν πόθων ἀναστάτωμα)

σμίγοντ' οἱ φλοῖσθοι τῶν φιλιῶν μὲ τὴς ριπές τοῦ γδούπου,
 πὸ τίποτ' ἄλλο δὲν ἀκούς μόνο τὸ «γτούπου - γτούπου».

Μὰ φτάνει πιὰ τρελλόπαϊδα, γιατί τὸ παρακάνετε
 και σὲ μπελάδες θάνετε...
 και πρώτα - πρώτα τὴν ὑγείᾶ σας
 τὸ πιὸ λουστῆτο στόλισμά σας

(π' ἀλόγιστα τὸ σπαταλάτε
 κ' εὐκολὰ δὲν καναποχτάτα!)
 μὰ καὶ γιὰ κάποιους πειρασμούς
 ποὺ δὲν ξορκιοῦνται μ' ἀγιασμούς,
 μηδὲ καὶ μὲ στεγνὰ ψαλτήρια...

Ἐφηστε πιά τὰ πανηγύρια,

π' ἄκρη δὲν ἔχουν καὶ σωμὸ / κι' οὐτ' ἀπὸ δίχτυα γλυτωμό,
 μιὰ καὶ τὸ θράδου θάχετε πάλι ξανά τὰ ἴδια
 (τοῦ τρύγου πάντ' ἀκολουθοῦν γλυκὰ τ' ἀποτρυγίδια)
 τὰ ἴδια... κι' ἄλλα... πιὸ ζεστά, μὲς στοῦ θραδουοῦ τὰ σκότη,
 καὶ στήν ἀυλὴ τ' ἀφεντικοῦ μετὰ ἀπ' τὸ φαγοπότι,
 τότε ποὺ δίπλ' ἀπ' τὸ ληγὸ / γλέντι: ξεσπᾶ νυχτερινὸ

(γκάιντα καὶ λύρα καὶ χλαρίνο —
 Θρακόπουλα!... στή γειὰ σας πίνω)

μὲ τὰ λυχνάρια ἀραδιασμένα,
 πότε σθηστά, πότε ἀναμμένα...

τρελλὸς ἀνάθε: κι' ὁ χορὸς καὶ λάγνο: σκούζουν θράκο:

(στά φρένα ἐγὼ εἶπα, ὡς τᾶειδα,

κι' ἄλλιως τὸ λέει: ἢ γκαῖδα)

στά σκέλια... ἀντρῶν καὶ γυναικῶν, / ὄργιο ἀρχαῖο Βακχικόν,

ὡς κι' ἄλλ' ἀπόκρυφα λιγάκι,

ἐκεῖ στήν κρασομάνα Θράκη!...

(ποὺ φέρνοντάς τα πρὸς τὸ φῶς καὶ λίγο πρὸς τὰ δῶθ' ἐγώ,

μοχθῶ νὰ δεῖξω πῶς στὸ φῶς σάμπως καλλίτερα τρυγῶ...

γι' αὐτὸ καὶ τὰ ἴπα πιὸ νωρίς, ἀγτίς... νὰ φᾶτε κι' ὕστερα —

αὐτὸ ποὺ δὲν «πρωθύστερα».)

Εἰδάλλω... θάχατε πολλὰ ν' ἀκούσετ' ἀπὸ μένα

μὲ τρόπο γνωστικὸ δοσμένα

(ὡς πρέπει: κι' ὅπως τὰ λογᾶ / στὸν Βάκχον ὅποιος λειτουργᾶ)

ὅμως καὶ τίποτε κρυφὸ, / τὸνα ἴπὸ τ' ἄλλο πιὸ στυφὸ,

π' ὅσο στυφότερο στή δέση,

τόσο καὶ πλιὸ τοῦ Βάκχου ἀρέσει,

ποὺ κάτι ξέρει ἀπ' ὅλα τοῦτα,

«ἄστος!» καὶ στ' ἄγουρα τὰ φροῦτα

(ξινόμηλα, ... ξινούλες ρῶγες,

δογτιῶν μουδιάσματα καὶ φλόγες!)

.....

II' ἀκόμη δὲ σᾶς μίλησα / γιὰ τὴν χοντρή βασιλίσσα

(ποῦ νᾶσαν καὶ νὰ ἐλέπατε,

κάτι καὶ σεῖς θὰ ὀρέπατε!)

μιά γυναικάρα... σερνικιά / κι' ἄς κάνει: ὅτ' εἶναι θηλυκιά,
 μ' ὀρεχτικά τσακίσματα / κι' ἄδρὰ παραγεμίσματα
 στοὺς κόρφους της καὶ κάπου ἄλλου... / κι' ἔπως θὰ ξέριτε πρὸ πολλοῦ,
 μὲ τέτοιους... κι' ἄλλους... μπουναμάδες
 συχνὰ ξεσποῦνε κ' οἱ καυγάδες,
 π' ἄδερφικὸ πετώντας ἴβελος
 ποτὲ καλὸ ἔδεν ἔχουν τέλος!...

Γιὰ δαύτην τώρα δυὸ μπουλούκια
 στὰ χέρια ἐρχόνται... μὲ παλούκια
 (γιὰ τῆς νυχτὸς πιὰ σὰς μιλῶ / τὸ γλεντοκόπι τὸ τρελλό)
 ποιὸς πρῶτος θὰ τὴν ξελογιάσει
 τ' ἄδρὰ τὰ στήθια της γὰ πιάσει,
 ἢ κι' ἄλλο τίποτε γὰ κάνη
 (ἄτρημο ὁ νοῦς σας ἄς μὴ θάνη!)
 μ' αὐτὴ δὲν θέλει... τάχατέ μου,
 κι' ἀνάθε: ἢ σπῖθα τοῦ πολέμου.
 "ὦ!... γὰδλεπες πῶς ἀγριεύουν
 καὶ κατεπάνω της τοξεύουν
 σουβλιές τὰ λάγνα τους τὰ μάτια,
 λές καὶ τὴν σκίζουνε κομμάτια...
 (κακές, ἀλήθεια, ζαβολιές / αὐτὲς οἱ γυναικοδουλειές!
 τί γὰ σοῦ κάνη κι' ὁ λαός,
 σὰν θὰ τὴν πάθης, φταῖς δὲ φταῖς,
 ἀχ «δὸζα γάχη ὁ θεός»
 πάντα φυλάχτηκα π' αὐτές!...)

Χτυπιοῦνται τώρα μεταξὺ τους
 — ἢ τὴν κυρὰν ἢ... τὸ κορμί τους —
 ποιὸς παρατᾶ, μιὰ καὶ τὸ ξέρει,
 τὸ «κάλλιο» ποῦ κρατᾶ στὸ χέρι,
 πλάσμα δικό του / ἢ τυχερό του,
 γιὰ γὰ τ' ἀρπάξει πλάλα ὁ ἄλλος
 — μικρὸς ἀδιάφορο ἢ μεγάλος —
 κι' ἢ στέρησή του γι' αὐτὸν θρηῆος;
 «τό'πε κι' ὁ "Ἄγιος Αὐγουστίνος"¹²
 μὲ τὴ μεγάλη του ψυχὴ, / σὰν βίωμα καὶ διδασχὴ:
 «καεῖς δὲν παρατᾶ ποτέ του
 ἰδίως καὶ μὲ τὸ ποῦλαχέ του
 κι' ἀγάτες χάρισέ του!»*

* (τὸ ξέρω ἐγὼ κι' ἀπὸ θικιά μου

Χτυπιοῦνται συναμεταξύ τους
 γιὰ τὴν κυρὰ καὶ τὴν τιμὴ τους,
 κι οὔτε γ' ἀκούσουν ἢ γὰ δοῦνε
 τὰ γνωστικά ποῦ θὰ τοὺς ποῦνε,
 γιὰ γὰ βρεθῆ μιὰ κάποια λύση
 πίσω ἢ ὁμόνοια γὰ γυρίση...
 Χαμένη κι' ἡ καθάρια σκέψη
 τ' ἀφεντικοῦ γὰ τοὺς θολέψη
 (μιὰ πῶς;) στή μάνη τους τὴ τόση
 πῶχει τὸ μάτι τοὺς θολώσει...
 Κι' ἴσως κακὸ θάχαμε τέλος,
 ἂν δὲ θρισκόταν νιὸς Ὀθέλλος,
 ὁ χεροδύναμος ἀράπη¹³
 καὶ πρωτασίκης τῆς ἀγάπης
 (πρῶτος καὶ σ' ὅλα μὲς στὶς ἄλλες
 τὶς τρυγητιάτικες τζαμάλες)¹⁴

π' ἀρπᾶ την — μαῦρος γίγαντας / σὰν τοὺς παλιούς Κορύδαντας
 κι' οὐό τους... πλάλα γὰ πλαλῆς / στήν ἄλληγ ἀκρη τῆς αὐλῆς,
 δίπλα σὲ στοῖθα ἔπὸ σαμάρια
 (σθησμένα κι' ὅλα τὰ λυχάγια)
 ἔκει τί κάγουνε δὲν ξέρω,
 γι' αὐτὸ μαζὶ σας ὑποφέρω...
 μονάχα πῶς γυρνοῦν σὲ λίγο
 κάπως στεγνοὶ μετὰ ἔπ' τὸν τρύγο,
 αὐτὸς μὲ φάτσα σουφρωμένη,
 ἔκεινῃ... τάχα ξεκομμένη,
 κι' ἔνα μωράκι: στήν ποδιά / μὲ κλειστά μάτια... τσιμουδιά,
 π' ὡς σκύθει: γὰ τὸ πιπιλίση
 φωνάζουν ὅλοι: «γὰ μᾶς ζήρη!»
 ἔχουνε τώρα πιά μονιάσει
 κ' ἡ πρώτη φρούρια τους κοπάσει,
 κάποιος θεός, λές, σθεῖ τὴν κάκια
 κ' ἔγιγαν ὅλοι: τους θρονάκια...
 κι' ἀντίς ὡς λύκο: γὰ λυσσοῦνε
 «γύφη» τους τώρα θὰ τὴν ποῦνε.

Νά κι' ὁ παπάς (ψευτοπαπάς!... / γιὰ γὰ μὴν πῆτε «ποῦ μᾶς πᾶς;»
 ... ὡς γᾶθελα μὲ τρύπιο ράσο

τῆς μοίρας ἀξαφνη χτυπιά...
 καπνός... ἐχάθη ἀπὸ μπροστά μου
 καὶ μὴδε τὴν μετᾶεῦθα πιά).

παπᾶν ἀληθινὸ γὰ φκιάσω —
 ... γιὰν ἀμαρτία στὸ ταγάρι
 κοντὰ στίς τόσες πῶχω πάρει)
 γένια, παλλιά, πίσσα... μαυρίλα,
 μὲ τεγτζεροκαλύμμαυχο καὶ κούκουλη μαντήλα,
 πῶνας τὸν λέει: Ἀγ:ορείτη
 κι' ἄλλος τὸν κρώς Ἀρχ:μανδρίτη
 (τόσο τοῦ πάει ἢ ἀμφίεσή του
 ποὺ νά'χουμε καὶ τὴν εὐχή του)
 κι' ὄρτος — σκαμνὶ ψηλότερο / γιὰ νὰ φαντάξῃ πλεόπερο —
 σειεὶ κουδουνάτο θυμιατὸ / δίχως φεγάδ' ὡς πρὸς αὐτὸ
 (μ' ἀτόφια τὰ κουδούνια
 ἀπ' τ' ἀμαξιοῦ τὴν κούνια
 καὶ μ' ἔνρινο μουρμουρητό, / ζουζούν:σιμα τὸ λῆς συρτό,
 καλεῖ τους γιὰ νὰ τοὺς ἐλογήσῃ
 καὶ τὸ μωρό τους νὰ θαφτίσῃ
 δίχως ἐξέταση γὰ κάνη
 μὴν εἶν' ἀπὸ κλεφτὸ στεφάνι:
 (ποὺ νά'δρη μαρτυρίας σαντάν!)
 "Ὅσο γιὰ τ' ὄνομα... ξεχν:σῆμαι —
 μὰ τί γὰ τὰ πολυλογόημε,
 ἐμέν' ἔν φώναζαν νουγὸ (ἔν κι' ἀπὸ δῶ δὲν τὸ κουγῶ
 ρούπι... γιὰ γάμους ἢ θαφτίσια)
 μικρέ μ', ὡς εἶδα φεγγαρήσια
 τὴ μάνα σου γὰ ξεφασκιώνῃ σε,
 ἐχούγ:αῖα «ΔΙΟΝΥΣΕ!...»
 .....
 Καὶ ξαναρχίζουσι τὸ χορὸ / μετὰ κι' ἀπ' τ' ὄργιο (ὡς ἱερό
 κεντρι) μὲ κέφι: κι' ἄγρια φόρα,
 ὅπως κ' ἐδῶ καλὴ μας ὥρα,
 ποὺ δὲ γτροπιάσατε, θαρρῶ, / καὶ γὰ τὸ κρύψω ἔδεν μπορῶ
 (τὸ λέγω καὶ τὸ μαρτυρῶ)
 τοὺς Τραγοσάτυρους καὶ Πάνας,
 ἑαρβᾶτο: γυιοὶ τῆς κρασομάνας!...
 Μὰ σταματήστε κι' εἶν' ἀργά, μὴν τὸ παρατραβᾶτε,
 αὐριο θᾶστε πάλι αὐτοῦ καὶ τὰ ξανατρυγᾶτε.

Σημ. Τόσον ἢ Ἀφιερωσις τοῦ θεοῦ (σελ. 5) ὅσον καὶ τὸ ἐν ὑποσημειώσεις
 τετραστάχον τοῦ παρόντος Φύλλου (σελ. 43) ἀναφέρονται εἰς τὸν θάνατον
 τῆς προσφιλοῦς καὶ ἀληθινότητος συζύγου μου Πικραιοῦ Ὁύλας — τὸ γένος
 Ἰ. Φηγοπούλου ἐκ Σπάρτης, ὅπου ἐγεννήθη κατ' Ἀγούστον τοῦ 1895. Προσβλη-
 θεῖσα ὑπὸ κερκίνοῦ, μετὰ ποικίλης ἐναλλαγῆς καὶ πρόσκαιρον θεραπείαν ἐν
 Λονδίνο (1966) ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθῆναις (Θεραπευτήριον «Ἀλεξάνδρα») τὴν 14ην Μαρτίου
 1970. — Αἰωνία καὶ τρισάγια ἢ μνήμη της. Ν.Κ.

ΦΥΛΛΟΝ 4ον

Α'

Θαρρῶ τὸ ξέρετε!... ἡ ζωὴ δὲν εἶν' ἀδιάκοπος χορὸς,
 γιὰτ' ἔτσι τότε... γιὰ δουλειὰ δὲν θάμενε ποτὲ καιρὸς
 καὶ «θέρος, τρύγος... πόλεμος!»* αὐτὸ μὴν τὸ ξεχνᾶτε
 (εἶν' ἡ σοφία τοῦ λαοῦ ποῦ μ' ἄργητ' ἀποχτᾶται)

μὴδε τραγοῦδ' ὁλόήμερο, κρασί καὶ φαγοπότι,
 αὐτὰ ποῦ ξεπλκνοῦν τὴ νεότη
 καὶ ρίχνει το σ' ἀναμελιὰ / δίνοντας κλωτσο στὴ δουλειὰ,
 σὰν γὰ προσμένει, ἀλήθεια, κἄνα
 καινούργιο ἀπ' τὰ οὐράνια μάγνα!...

Πῶς ἔτσ' εἶν' ἔμωσ' ἔβουλετὸ / γὰ μποῦμε σ' ὄρδινο¹⁵ στρωτὸ
 ἢ κἄποτε κι' ἔμπρὸς γὰ πᾶμε;
 (στὴ φτώχεια αἰῶνια θὰ κυλᾶμε!...)

Εἶν' ἡ δουλειὰ ποῦ πλάθ' ἄργα / καὶ σὰν βραχιόλι ἀρμολογᾷ
 σφιχτὴ τὴν προσοπὴ τ' ἀνθρώπου,
 ἀντίμισθο καὶ γοῦ καὶ κόπου...
 μὲ τοὺς χοροὺς καὶ τὰ ξενύχτια
 τῆς φτώχειας πλέκονται: τὰ δῖχτυα.

Δὲν εἶν' ὡστὸσο ἀπλῆ δουλειὰ / ἡ εἶδη ζωὴ μας! — μιὰ σταλιά
 εἶν' ὄλο κι' ὄλο ἡ μισερή, / μὰ πῶξω ἂν φαίνεται: μικρή,
 τὸ μέσα της εἶναι σκληρὸ / καὶ τ' ἄργασμά της αἰχμηρὸ
 (δάτοι: καὶ λῶθρες τὰ παρτέρια
 κ' αἶματὰ θάφουνε τὰ χέρια,
 ποῦ κι' ἂν ὄρεθῆς κἄπου φτασμένος,
 θάσαι μαζί... κι' ὁ λαθωμένος!)

Θέλει: δουλειὰ, σκληρὴ δουλειὰ,
 κι' ἄς εἶν' μιὰ χουφτα ἢ μιὰ γουλιὰ.

Μονάχα ὁ Βάνχος τὸ ροφᾷ: ἀπ' τὸ πρωὶ ὡς τὸ ὄραδου
 καὶ τραγοῦδ' ἄνε ξένοιαστα... τ' ἀφρόμυαλα πῆι:τῆ:κία,
 μὰ κι' ἡ ντροπὴ του περισσή...
 χαιμῶνα ἔκεινα νησικό... περνοῦν (ποῦ τὰ μυρμήγια!)
 καὶ σπάζ' αὐτὸς τὴν κοῦτρα του ψάχνοντας στὸ σκοτάδι:
 μὲ μάτια τυφλά ἀπ' τὸ κρασί!
 (τ' ἄμετρα, λέε, καὶ τὰ στραβὰ / πάντα πληρώνοντ' ἀκριδᾷ.)

* Κατὰ τὴν τοπικὴν προφορὰν «θέρος, τρύγος, ... πόλεμος».

“Όλα μὲ μέτρο τὸ λοιπόν! / αὐτὸ κι’ ὡς πείρας μου καρπὸν
καὶ γὰρ σὰς δεῖξω πού’χα
(φαγί, παπούτσια, ρούχα)

τοῦτο καὶ γὰρ εἶπ’ ὡς σκοπὸς, / καὶ πάλι θὰ τὸ ζαναπῶ
— ἴσως δὲ θάμην’ ἀκαρπο —
πὺς «μέτρον» εἶναι τὸ «πρεπὸ»
(πρεπὸ... σωστὸ — τ’ ἀκοῦς κύρ Πέτρο;)
γὰ... τῶν προγόνων μας τὸ μέτρο (γ)
τοῦτο κρατώντας μὴ φοβείσαι.
κι’ ἀντάμα τὸ «νιώσε ποιός εἶσαι!»*
Μ’ αὐτὰ τὰ θυὸ γιὰ στήριγμά σου
τράβα καὶ σίγουρ’ εἶν’ ἡ ἀξιά σου!...

Ἔτσι τὸ νιώθει κι’ ὁ λαὸς / π’ αὐτὸς σὰν ἄχραντος ναός,
εἶναι του σ’ ὅλα προσευχὴ / — σκέψη καὶ γλῶσσα καὶ ψυχὴ —
(παρθένο στέκει τὸ μυαλό του
π’ ὀρῖζει καὶ τὸ ριζικό του)
κι’ ὅ,τι κι ἂν τοῦρθ’ ἔναντιο ἢ ἄρεστο,
ἔξω ποτὲ δὲ θγαίνει: ἀπ’ τὸ σωστό.

Ἔβρει καὶ πότε κι’ ἀπὸ ποῦ ν’ ἀρχίξῃ τὴ δουλειά του,
χωρὶς γὰρ πονοκεφαλῆ «περὶ θεῶν... γραμμάτου!...»
κι’ ὡστὸς... προσπερνᾷ τοὺς ἄλλους,
σοφοὺς, παπάδες καὶ δασκάλους,
π’ ὅλα τὰ ξέροντ’ ὡς τὴν τρίχα,
μὰ τοὺς ἔξεφεύγει: ἡ θεία ψίχα

τοῦ δροσοστάλαχτου καρποῦ / (χυμὸ γειμάτου καὶ γωποῦ)
τῆς γνώσης, πού τὸ γοῦ πλαταίνει
καὶ τὴ ζωὴ μας ὁμορφαίνει!...
(στῆς φλούδας γὰρ ὄσκαρ τῆ γύρα
εἶν’ ἄχαρη δουλειά καὶ στεῖρα
καὶ σ’ ἓνα τέτοιο στεγνοροῦφι
νιώθουν χαρὲς... μόνον οἱμποῦφοι,
ἀνήμποροι: κι’ ἂν τοὺς τὴ δώσης,
γὰρμποῦνε στὸ φαχνὸ τῆς γνώσης!)

Ἄν πῆς καὶ γιὰ μουσική, / ποιός γὰρ παράδηγῃ πρὸς τὰ καί;
ἦ, πέστε μου, ποιός θὰ τολμήσῃ
μὲ τὸ λαὸ γὰρ μπῆ σὲ κρίση,
πού μόνον δίχως ὁδηγὸ του,
σὰν ἄχροντας στὸ σπιτικό του,

* Τὸ «γνώθι σαυτὸν» καὶ τὸ «πᾶν μέτρον ἄριστον» τῶν Ἑπιτὰ σοφῶν τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος.

μ' ἀργούς χαθ'άδες ἔδικούς του
 ἀτός του ψάλλει τούς καύμούς του,
 δίχως μελένια γιατροσόφια,
 μέ τήν ψυχή του χῦμα... ἀτόφια
 (ἀτόφιος μπρός και στο θεό του
 μέ τὸ συρτὸ Χερουθικό του)
 ἀτόφια κλει καὶ τῆ ζωῆ / πού σάν ὑπέρδρωση πνοή
 φουσκώνει τ'ἀλαφρὸ πανί του,
 σκαρι καὶ μαστοριά δική του,
 μὰ κι' ἀντοχή κι' ἀσφάλεια
 (χαίρετε ἀτάσπροι γυαλοὶ καὶ ρόδι'ν' ἀκρογιαλίας!...
 σὰς παρατῶ καὶ πάω ἄλλοῦ, / πόθος μέ σπρώχνει τοῦ καλοῦ,
 λιμάνια καὶ στεριές ν' ἀλλάξω
 καὶ σ' ἄλλες ἀγκαλιές ν' ἀράξω!)
 μακάρι ν'ἄχαν τέτοια πλώρη
 κι' οἱ τωρινοὶ μας οἱ μαστόροι
 σὲ στίχου ἢ ἤχου ὀρμὴ καὶ πόθο —
 ἐγώ, τὸ λέγω, δὲν τούς γιώθω,
 ἂν κι' ἔφαξά τους ὡς τὰ δάθη
 καὶ γράμματ' ἀρκετὰ ἔχω μάθει
 (συχνὰ τ' ἀκῶ κι' ἐγώ τ' ἀηδόνι
 τοῦ Κολωνοῦ, π' ἀναστατώνει,
 κ' ἢ θεία μέσα μου λαλεῖ / λαλιά σου, θεῖτε Σοφοκλή!)
 Μὰ μήτε κι' ὁ λαός, θαρρῶ,
 πού ζῆ στής φύτης τὸ πλευρὸ
 καὶ στήν ποδιά της ἔμεστώθη,
 μήτε κι' αὐτός, θαρρῶ, τούς κώθει,
 καί... ξορκισμένοι, λέει, ὡς εἶν' οἱ
 λογῆς λογῶν... ἀρχιρραβῖνοι,
 σὲ χάθρες πού μαζεύονται
 γιὰ ν' ἀλληλοδραβεύονται
 μέ κρίση τάχα... καὶ γαλήνη
 (Γιάννης κερῆ καὶ Γιάννης πίνει)
 ἢ καὶ ν' ἀλληλοκλέβονται
 κι' ὡς πᾶνε... γὰ κουρεύονται
 μέ τὰ γριφοσταυροδέξά τους
 (ψαλίδια γιὰ τὸ κούρεμά τους)
 καὶ τίς σφῆς παραξενιές / πού μαστορεύουν οἱ πεγγιές
 ντόπιων καὶ ξένων ἀφεντῶν / (ἴδιοι... θαρρῶ — μέ τὸ παργτόν!
 ἀρχόντοι κι' ἀνεπίσημοι,
 σέμπροι καὶ νομπιλίσσιμοι!)¹⁶

Ξαναγυρίζω στὸ λαὸ καὶ πάλι,
 μονάχ' αὐτοῦ μὲ συγκινοῦν τὰ κάλλη,
 οἱ κάθαραι μορφῆς — τ'ς ἀλήθειας τ' ἀνθη
 (τῶν σταυρολέξων τ' ἄλας ἐμωράνθη!)
 σὰν ὤρας ἀνοιξιᾶτικῆς ὄροχῆ
 συγκυλάει ἢ πλάστρα του ψυχῆ,
 π' ἀφροῦς δικούσ της μόνο χύνει
 κι' ἄλλους νὰ συμῆξουν δὲν ἀφήνει
 (ἔτσ' εἶναι — πῶς νὰ γίνῃ;)
 Τὸ ἔχετε θῆ καὶ σεῖς κι' ἀκούσαι
 στῆς λύρας τῆς γλυκειᾶς τῆν κρούση,
 μὰ μὲ τὸν τρόπο τὸ δικό μου
 θὰ πῶ κ' ἐγὼ τὸ στοχασμό μου.

(Παρέκθεσις)

[Θαμάζω σε, φτωχὲ λυράρη,
 ...τῆν τόση γλύκα σου καὶ χάρη,
 φάλτη καὶ κράχτη τοῦ λαοῦ σου
 μὲ τοὺς ἀχούσ τοῦ τραγουδιοῦ σου
 (μαγέψει πῶχονε καὶ μένα
 καὶ λόγια λέω ἄλλοπαρμένα.)
 Ἀπὸ τῆ χάρη σου μιὰ στάλ' ἄς εἶχα
 κι' — ὁμῶνω — τίποτ' ἄλλο ἄς μὴν καττίχα...
 ὀλημερὶς σὰν τὸ πουλὶ νὰ ψάλλω
 κι' ἀπ' τὸ ἴνα τὸ κλαδί πετώντας στ' ἄλλο
 κακὸ ποτὲ στὸ νοῦ μου νὰ μὴ θάλλω...
 τίς χάρες τῆς ζωῆς νᾶχω στὰ χεῖλη,
 (χαρὸς, τραγούδι, γερὰ νειᾶτα, φίλοι)
 τῆς φύσης τ'ς ὀμορφιῆς (φεγγάρια κι' ἥλιοι)
 κι' αὐτὲς νὰ τραγουδάω αὐγὴ καὶ θεῖλι...
 Χρυσὸ τὸ νῆμα τῆς χαρᾶς νὰ πλέκω,
 στῆς ἔγνοιας τὸ σαράκι ν' ἀντιστέκω,
 κι' ὄλο ψηλά, λυράρη, σὰν κι' ἐσένα
 τὰ φτερά νᾶχω σ' ἄπλα τεγτωμένα,
 στῆ γῆς νὰ περπατῶ κι' αἰτὸς ὁ νοῦς μου
 νὰ λάμνη θαρρετὰ στοὺς οὐρανοῦς μου
 (σίγουρ' ἄς ἔρπον οἱ ἄφτεροι: στὰ χαμηλὰ —
 πέφτουν μονάχα ἰκεῖνοι: πού πετοῦν ψηλά!)¹⁷
 Σὲ τύραγγο μπροστὰ νὰ μὴ ἔχε σχύψω,

ποτέ μου τὴν ἀλήθεια νὰ μὴν κρύψω
 κι' ἀδιόφορος στὸν πόνο (νὰ μὴ σιώσω!)
 φτωχὸν ἀπ' ἄρπαγα νὰ μὴ γλυτώσω,
 μ' ἀκέρια τὴ ζωὴ μου — πὲς ἀσπίδα
 σ' ὄ,τι γενναῖο ὡς τὴν ἄρα κι' ἄξιό εἶδα
 (τιμὴ κι' ἀγάπη καὶ πατρίδα) *

Τὸ μάτι πάντα ὀρθό... στ' ἀψηλοράνια,¹⁰
 μίετωπον ἴσιο... ἀντρίκια περηφάνεια,
 π' ὄλ' ἀποθώνοντας τ' ἄπρεπα, κρατεῖ
 μόν' ὄ,τι τῆς χαρίζει ἢ ἀρετὴ
 (χάρισμα τρίς - μακαριστὸ)
 τὸ πιὸ στὸν κόσμον ἀπ' ὄλα ζηλευτό!
 Κι' ὄλο ψηλὰ καὶ πιὸ ψηλότερα
 κι' ἀπ' τὰ τρανὰ στὰ πιὸ τρανότερα!...

.....*.....
 Τί δὲ θὰ μπόρεια, ἀλήθεια, ἐγὼ νὰ κάμω,
 δίχως δειλὴ σκουζιά... μὴν πέσω χάμω;
 Κάστρα θὰ μπόρεια κι' ὄρη νὰ λυγίσω,
 τῆς γῆς τὴν τραχεῖά φλοῦδα νὰ ραγίσω,
 καὶ στίς ὄργες πού σσεῖσὺν τὰ τρίσδαθὰ τῆς
 ἀτάραχος ν' ἀκῶ τὰ μουγκρητὰ τῆς...
 ὀράκου, στοιχειά,... σὲ δίχτυ νὰ μαντρώσω
 κ' ἐκεῖ μὲ μιὰ ματιὰ νὰ τοὺς καρφώσω,
 καράβια πυργωτά... Γοργόνες - σκουῦνες,
 ἰορῆς... νὰ τὰ μαδῶ σὺν παπαροῦνες,

* ...κι' οὔτε νὰ δῶ τὸν ἀνθρωπο (ἀλλ' του!)
 σ' ὄλα ποῦν' ἔτοιμος γιὰ τὸ πουγγί του
 (κλειώνοντας στεγνὰ κειμέσα τὴν ψυχὴ του)
 αὐτὸν π' ἀδίσταχτα καὶ τὴν πατρὶδα
 στρέγει: νὰ βιάψη, γι' ἄνομο χρυσό,
 χρυσὴ κ' ἐγὼ προβάλλοντας ἀσπίδα
 τὸ χρέος μου, μὲ πάθος τὸν μισῶ
 (καὶ θέλω τὸν μισεῖ βαθιὰ κ' αἰώνια
 ὄσα κι' ἂν ζήσω κι' ὄλλα τόσα χρόνια!)
 Ἄνθρωπο τέτοιο ἐγὼ ποτέ, ποτέ μου,
 δὲ θῶθελα στὸ σπῆτι μου νὰ μπῆ,
 καὶ μήτε οὐ, θαρρῶ - μ' ἀλήθεια - πὲς μου:
 σ' ἀλλόστροφη τῆς τῆχης μιὰ κωμπὴ
 ἀξὺε θὰ τοῦδινες μικρὴ μιὰ κόχη;
 - ἴσως ἄλλοῦ.. μπόρει! - στὴν θράκην ὄχι
 (πρὸς κειῶ εἶν' ἄλλοι τῶν καρδιῶν οἱ στόχοι!)

κι' ὅσα τὸ κύμα ξέφρενο κινεῖ
 ἠροσιᾶς κι' ἀφρών για μένανε κρουνοί.
 Καμπάνες βοερές ν' ἀκούω ἐντός μου
 τὴν ὄψη πὼς θ' ἀλλάξω ἐγὼ τοῦ κόσμου...
 φηλά τὸ καθ' ὥραϊο ν' ἀνεβάσω,
 τ' ἄστρα για τ'ς ὁμορφες νὰ κατεδάσω,
 κ' ἔνας, ἐγὼ, μὲ χίλιους νὰ παλέψω
 καὶ σκυφτοὺς ὄλους στ' ἄρμα μου νὰ ζέψω,
 ποὺ τρομασμένοι νὰ ζητοῦν (τιμὴ με-
 γάλῃ) νὰ μάθουν καὶ νὰ ἴδουν ποίος εἶμαι...
 ἀγάπη νὰ σκορπῶ παντοῦ κ' εἰρήνη
 μ' ἀδερφαγκάλιαστη τὴν καλωσύνη,
 διώχνοντας μίση κ' αἴματ' ἀπεχθῆ
 (εἶν' ἀρκετὰ π' ὡς τώρα ἔχουν χυθῆ!)
 Κι' ἄλλα τρανότερ' ἀπ' αὐτὰ — μονάχα
 στάλα τῆς γλύκας σου, λυράρη, νάχα,
 μόνο μιὰ στάλ' ἀπ' τὴ μαγεία τῶν χορδῶν
 τῆς λύρας σου — καὶ πλούτη, δόξες... «ἐκποδῶν!»)

Κι' ὕστερα... οἱ ἴδιοι ἐσεῖς ἐλάτε —
 σὰν τὸ λιοντάρι ποὺ κοιμᾶται
 σ' ὄνειρ' ἀτράνταχτης γαλήνης,
 σ' ὁμοιᾶς κ' ἐμὲ νὰ δῆτ' ὡς κείνης
 νὰ γέρνω τ' ἀπαλὸ τὸ στρῶμα,
 καὶ κλειώντας πιά τὸ λάλο στόμα
 ξενιοιστος ὦ!... ν' ἀποσυρθῶ / καὶ πρὸς ἄλλοῦ νὰ πορευθῶ.

Ἄλλοδ!... πρὸς ἄλλον πιὸ γαλήνιο τόπον
 ἀπλῶν, ἀγνῶν καὶ ταπεινῶν ἀνθρώπων,
 ὅπου τῆς γνώσης τὸ «γιατί» δὲν καίγει
 κάτω ἀπ' τὴν ἄγια τους τὴ χαμοστέγη,
 π' ὀκνὸς ὁ ἥλιος καὶ σὰν ἰσχυρὴ φῆμη,
 κλειοῦν ὄλων τὰ μάτια τους κ' ἡ σκέψη,
 μετὰ π' τὸ φτωχικό τους... θεῖο δεῖπνο,
 για νὰ δοθοῦν στὸν ξενοιασιάρην Ἰπνο,
 καθάλλα στ' ἀπαλόχουδα φτερά του —
 καὶ πιά... χορτᾶτος στ' ἀνθιν' ὄνειρά του
 καθέννας καρτερᾶ σὰν τὸ σπουργίτι
 τ'ς αὐγῆς νὰ δῆ τὸ φῶς ἀπ' τὸν φεγγίτη,
 κι' ὄντας σιμὰ κί' ἀγνάγνια στὸ θεὸ του

τριπλόν... ἀργά... θά κάμη τὸ σταυρό του
 (ἔξω... κραχτὰ λαλεῖ τὸ πετεινάρι
 — ἀκοῦτε τῆς ἀλλῆς τὸν ἑκκλησάρι; —
 λές θάρρος κράζει του κι' ὄρμη νὰ πάρη)
 τὸν ταχτικό του μόχθο γιὰ ν' ἀρχίσῃ,
 μὲ ὕδρω τὴν ἄγια γῆ του νὰ ραντίσῃ
 κι' ὁ σπόρος... νὰ καρπίσῃ.
 (μάτια συμπόνοιας γύρω τὸν κυττοῦνε,
 π' ὄλο!... ψομὶ νὰ φᾶνε καρτεροῦνε!)

Σὲ τέτοιον κόσμον πλαστοργὸ / γὰθε ἔρ:σκόμουνε κ' ἐγώ,
 ν' ἀνοίγω ἀπόφια τὴν καρδιά μου
 μπροστά μου γιὰ τὰ κρίματά μου
 (ὅπως ξαναίγετ' ἀδερφός / στὸν ἀδερφό του γὰ ἄδερη φῶς)
 ἔδεχτὸς νὰ μπαίνω στὶς ἀδελές των,
 ν' ἀκῶ τίς γνώριμες λαλιές των —
 λόγια πὸ πρίν, λές, ἀκουσμένα,
 αὐτοὶ κ' ἐγὼ σὰν γᾶμαστ' ἕνα...
 Στῶν χαρωπῶν ἔκει παιδιῶν τους
 τὸν ὄρσομάγουλον ἔσμὸ / γὰθ' εἶχα πιῆ τὸν γλυκασμὸ
 κ' ἐγὼ τὸν ἴδο τῶν γονιῶν τους,
 σ' ἀγάπης θεῖον ἄρωμα καὶ φῶς,
 πατέρας ὀλονῶνε κι' ἀδερφός,
 κ' εἰς λυπες καὶ χαρές, προικιό μου,
 γὰχω κ' ἐγὼ τὸ μερτικό μου!...

Στὴ χωριαγὴ μας ἑκκλησιά ν' ἀνάδω
 τ' ἀσπρο κεράκι μου κ' ἐγὼ — νὰ ψαύω
 τὸ πατρικό 'στασίδι¹⁹, καύχησή μου
 π' ὄρθιοι ἀκούμπησαν κ' οἱ πρόγονοί μου
 κ' εἶν' ὄλα γύρω γνώριμα
 — μνήμης κι' ἀγάπης δώρημα —
 (θαρρεῖς καὶ οἱ ἄγιοι ὀλόχαροι: θὰ ποῦν
 πὼς σέν' ἀπ' ὄλους πλειότερο ἀγαποῦν,
 καθὼς χρυσάχτιδα τὰ μέτωπά τους
 ρίχνουν ἐπάνω σου τὴν ἀντηλιά τους)
 στῶν πάναγνω φιαλμῶν τους τὸ χορὸ
 μαζὶ κι' ἐγὼ τ' «Ἀμὴν», νὰ ψιθυρῶ,
 σκυφτός... τὴν ὕστερην εὐχή νὰ λάβω
 κ' ἔκει γονατιστός νὰ μεταλάβω!...

(Ἐπ' τοὺς ἔξωστες σου τοὺς ὑψηλοὺς
 Θεέ! συγχώρα τοὺς ἁμαρτωλοὺς!
 τ' ἄθλα, καὶ σεῖς, τὰ στέρφια μου
 σχωρᾶτε, μηλαδέρφια μου!)]

B'

Μ' ἄς μὴ ξεχνάμε τὸ λυράρη
 πῶχει τὸ νοῦ μας συνεπάρει.
 [Ἐέρ' ὁ λαός, τὸ ξέρει πλήρια,
 γιὰ λόγο ποιό σ' ἄρπᾶ στὰ χέρια,
 στῆς λύρας σου γιατί πιστεύει
 τῆ δόξαριά πού τὸν μαγεύει
 καὶ τρέχει φώτιση γ' ἀντλήση,
 ὅπως σ' Ἀγιάσματος τῆ θρύση
 τρεχᾶτο: πᾶν οἱ μύστες «ἐν χορῶ»
 νὰ πιοῦν σκυφτοὶ τὸ νᾶμα τὸ ἱερό,
 καὶ φωτισμένοι κι' ἁγιασμένοι
 νὰ νοιώσουν πιὸ ψηλὰ φτασμένοι.]

Τί σοῦδωκε, σοφὲ λυράρη,
 - νὰ μᾶς τὸ πῆς, κάνε τὴ χάρη -
 τί ξέχωρο νὰ σοῦδωκε ὁ θεός
 καὶ ἔτσι τρελλὰ σὲ χαίρειτ' ὁ λαός,
 ἔσὲ καὶ τ' ὅποιο σύνεργό σου,
 λύραν ἢ γκάβιτα, τὸν αὐλό σου,
 μ' ἀράθυμο τ' ἀφτί στοὺς ἄλλους
 τοὺς ψευδογάλους παπαγάλους,
 πού σὰν ψευτομαστόροι ποῦναι
 ψεύτικες γλύκες τὸν κερνοῦνε;
 (τί γλύκα κι' ὁμορφιά, σὰν σπιθια,
 ἱθαίνουν μονάχ' ἀπ' τὴν ἀλήθεια.)

; Γιατί ἡ ψυχὴ του κι' ἡ ματιὰ του
 στήν κρυσταλλένια ζυγαριά του
 (πῶχει ὁ λαός πιστό του
 καθρέφτη κι' ὁδηγό του)
 γιατί καὶ κατ' ἄλλοῦ νὰ μὴν προσδλέπη
 καὶ μόνο κι' ὄλο πρὸς ἑσένα ρέπει,
 ὅπως τοῦ ρόδου ἢ πρῶτη φλοῖδα

στὴν πρωϊνὴ τοῦ ἡλίου ἀχτίδα;
Ποῦθε ἡ ὥραία αὐτὴ ροπή;
κάποιος θὰ ξέρεῖ νὰ μᾶς πῆ.

— Γιατ' ὅπως, φίλε, κι' ἂν τὸν πάρῃς
κι' ὅποια πτυχὴ του νὰ λιμάρῃς
(γιὰ τὸ λαὸ κι' οἱ θεοὶ μιλοῦμε
κι' αὐτοῦ τὸ κᾶτι ξεψαχνόμαστε)
στὸ λέω ἐγὼ πού τὸν γνωρίζω
καὶ χρόνια τώρα ψαλμοῦρίζω
γι' αὐτόν, σὲ μπόρες καὶ καλοκαιριές,
ἀπ' ὄλες φάχνοντάς τον τίς μεριές
(διαμάντινα... καὶ σκουριές)
σοφός, ρηχός ἢ διακονιάρης
εἶναι κι' αὐτός ἔνας λυράρης.]

Δὲν γιῶθει τ' ἄνοστο ματζόρε,
γελαῖ γιὰ τὸ σαχλὸ μινόρε
κι' «ἄμετε — λείει — ἂν δὲν σᾶς δῶ, ἴσια στὸν Ἐξ... ἔξαποδῶ!...»
[Καὶ μὴτ' ἐγὼ θ' ἀντιδικήσω
γιὰ νὰ τοὺς ποῦμε «ἐλάτε πίσω»
τὶ θᾶπεφτ' ἴσως καὶ ραβδί, / κλιμακωτὸ παθουγαδί,
κι' ὄρεξὴ ποῦ — νὰ τρῶς κλωτσιδές
γιὰ τοὺς ντορεμιφασουλίδες,
πού τόσο δὴ μᾶς θέλγουν ἄχ!... / ὁ ἔνας Βέρντι κι' ὁ ἄλλος Μπάχ,
κι' εἶν' ἱκανοὶ σὲ μιὰ νυχτιᾶ / (κουφὰ τοῦ θαίμονα τ' ἀφτιᾶ)
νὰ στήσουν ἔναστρο ναὸ / δίχως κἄν ἄδεια ἀπ' τὸ θεό...
τόσο ψηλὰ κρατοῦν τὴ μύτη,
μ' ἔνα στὸ χέρ' ὄνειροκρίτη
κι' ἀπ' τ' ἄλλο τὴ σοφὴ μπακέττα
— ταμποῦρλο, θιόλα, καὶ τρομπέττα —
μὰ κι' ἔχθρας νότα καὶ ἀψηφιᾶς, / ὅπως καὶ ὁ κάθε δὴ γραφιᾶς,
πρὸς τὸν καλόκαρδο λαὸ μας
(πιστὰ ἴδασμένους στὸ θεό μας)
τὴ φύση πῶχοντας μαγιᾶ του
στέκει γι' αὐτὸ καὶ πιὸ σιμά Του,
κι' ὅ,τι ἡ ἀνάγκη τοῦ ζήτηση
τὸ παίρνει ἀπ' τοῦ θεοῦ τὴ ὄρῴση,
δίχως σταξιά κἄν νὰ θολώσῃ
ἢ τὴ φεγγιά της ν' ἀμυρώσῃ —

πού πάει: γὰ πῆ (φῶς... ἀστραπή!)
 ἄρα τὸν ἴδιο τὸ Θεὸ / ποῖός πάει: ἐνάντια στὸ λαό.

Πιὸ χαμηλά, θὰ πῶ, κυττάτε
 καὶ κάπως πιὸ κοντά του ἔλατε,
 ἂν εἶναι: μὲ τὸ πλεύρισμα σας
 κάτι γὰ δώσ' ἢ γνωριμιά σας
 (τὸ κάτι πῶχετε κρυμμένο
 μὰ σάμπως παραστρατημένο)
 ἀλλιώτικα δὲν ἐγνοῶ / πῶς νοιάζεστε γιὰ τὸ λαό
 καὶ πῶς γι' αὐτὸν καὶ τὸ καλὸ του
 κρατᾶτε τάχα τὸ δικό του
 τὸ ἴσο, μὰ π' ἐντίστροφό του...

Μ' ἀφτιά καὶ μάτια στὴ Φραγκιά / ποῦνα: γιὰ μὲ... λίγο ταγγιά,
 κι' ὄχι: σάμπρός σας κ' ἔδωπέρα,
 θὰ κοπανᾷτ' αἰώνια ἄερα
 καὶ πᾶν σὶ ἐλπίδες σας χαμένες
 (ὦ τζόγιες μου χαριτωμένες!)

Ἐγὼ ἴμως στὸ λαό πάντα γυρνῶ
 κι' αὐτὸν μὲ πᾶσ' ἀγάπη ξεψαχνῶ
 (σκυφτός... στίς διαμαντόπετρες του,
 δὶχως νισάφι:²⁰ στίς σκουριές του)
 ; γιὰτι κι' ἐσεῖς ὄχι τὰ ἴδια
 μὲ κάπως πιὸ λυτὰ τὰ φρύδια;
 πιὸ λίγο καὶ τὸ σόδαρο / (παλιὰς σκουριὰς ἀπόδαρο)
 μὰ καὶ - μὲ πόζα... πιὸ κοντὴ- / τὸ χέρι: στ' ἀργαλειοῦ τ' «ἀντί»^{20β}
 — λέγω μὲ τῶτο κ' ἐγνοῶ
 πῶς γιὰ τῆς τέχνης τὸ μαντι
 ἰδέχομαι μόνο τὸ λαό
 μᾶστορα κι' ἄθιον ὕφαντῆ
 (ἄκου! ... λαλοῦσα ζευγαρών' ἢ
 σαῖττα φάδι καὶ στημόν!)

τὸν πρωτομάστορα λαό / (τὸ 'πα καὶ δὲν μετνοῶ)
 πού γιὰ τρανοὺς σᾶς λογαριάζει
 καὶ πάντα ἴπο δεξιὰ σᾶς θάζει
 σ' ὅ,τι καλὸ κ' ἄδρὸ κατέχει,
 μὰ στίς λαλιές σας... πέρα ἔρχει:!
 καὶ μὲ τὸ δίκιο του θὰ πῆ / σὴν μὲ καυτὴ περικοπή
 ἦ κ' ἄφλογγῃ βιτσιὰ καλωσυνάτη,

«πολλάτι σας!»* καὶ σᾶς γυρνᾷ τὴν πλάτη,
 σὲ λουτρὸ κρῦο ἀφήνοντάς σας
 (πῶ... πῶ... ὄροσιά!) παραστικά σας.
 Κι' ἔτσι κλεισμένος στ' ὄνειρό του
 χιτῆζει τὸν κόσμο τὸ δικό του,
 δίχως τεχνίτου κανονός / τ' ἀλιφάδι (θείχτης ἢ φανός)
 τραβάει ἀργὰ τὴ χαρακιά του
 πῶ σίγουρος στὴν ἀργητά του.]

Γιὰ μόδες δὲ σκοτιζέται / π' οὔτε τίς συλλογῆζεται
 καὶ ὅεν τοῦ καίγεται καρφί / γιὰ μέτρα καὶ τὰ «συναφή»
 ξέρει μονάχα τὸ πρεπὸ / γὰ ξεχωρίζ' ἀπ' τ' ἀπρεπο
 (κ' εἶναι, θαρρῶ, παραρκετὸ / κι' ἄς εἶναι καὶ μονάχ' αὐτό.)
 Δὲ σπάζει τ' ὄρις του κεφάλι
 γιὰ νᾶχρ' «ἐμπνεύσεως» κανάλι
 κι' οὔτε κουνᾷ τὴ φέσα του, / γιὰτ' εἶν' ἡ θρύση μέσα του,
 ἢ γάργαρη καθάρια θρύση
 καὶ γύρω του ἡ ἀκέρια φύση,
 κεῖθε ξεχύνετ' ὁ κρουνοός / πῶχει: καθρέφτη ὁ οὐρανοός
 καὶ καθρεφτῆζετ' ὅλη ἡ πλάση,
 πουλιά καὶ σεραπετά καὶ θάση!...
 Μονάχα ὁ αὐλὸς καὶ ἡ γκάϊδα / κ' ἡ λύρα του ἢ νεράϊδα,
 πού' να: τ' ἀθῶα σύνεργά του,
 τὰ πρῶτα καὶ μοναδικά του
 (πατροπαράδοτά του)
 αὐτὰ τοῦ θείχγουνε τὸ δρόμο,
 αὐτῶν ἀκολουθᾷ τὸ νόμο,
 ὅς τοῦτα χρωστᾷ τὴ μαστοριά / (μέτρα, ρυθμὸ καὶ σιγουριά):
 γιὰ τὸ λιτό του τὸ τραγούδι,
 τὸ πιθμορφο τῆς γῆς λουλούδι
 (πὺ γύρω του ὡς χρυσᾷ μελίσεια
 πετοῦν πουλάκια παραδείσια)
 μὰ καὶ διαμάντι... στραφτερό —
 μετρᾷ τὰ πόδια στὸ χορὸ
 δίχως ποτέ του νὰ λαθῶνη
 (βαστάει: ἀλάθευτο τιμόνι)
 καὶ σὲ σανῶδ' εἶτε σὲ πέτρα
 κρατᾷ ἄπο φυσικοῦ τὰ μέτρα!...

Πάρτε τὰ μέτρα σας καὶ σεῖς, στὴν κάθε μιὰ δουλειά σας

* Εἰς πολλά σας ἔτη.

νά δῆτ' ἄν θέλτε προκοπή στὸ γήινο πέρασμα σας.
 Ναί... κι' ὅσο γι' ἅ τὸν οὐρανὸ / νύχτ' ἄν θὰ φτάσειτ' ἢ πουρνὸ
 κι' ἄν βρῆτ' ἐκεῖ τὸ τέλειο,
 σ' αὐτό... δὲν πέφτει: μου μιλιᾶ, / εἰν' ἄλλωνε τούτ' ἢ δουλειᾶ
 κι' «ἀλνοῦ παπᾶ θαγγέλις!
 (θαρρῶ πῶς εἴπαμ' ἀρκετὰ / πλειότερα θᾶταν περιττά.)

Καθῆστε τώρα κάτι: τί στὰ πεταχτὰ νὰ φάτε,
 ὅσο... νὰ μὴν πεινάτε
 (μαζὶ σας καὶ τ' ἀφρευτικό / τὸ τόσο καταδεχτικό)
 λίγο ψωμάκι... ἔλιές, τυρὶ / σ' ἔλα λιτότητ' αὐστηρή,
 (τὸ λέγω γιὰ καλὸ δικό σας
 μονάχα... καὶ συμπερτικό σας)
 γιὰτ' ὅπως λέγουν οἱ γιατροὶ — καὶ πρέπει: νὰ πιστέψουμε —
 «ἀνάγκη νὰ λιγνέψουμε!...»
 Ὅ, τι προστάζουν οἱ γιατροὶ εἶνα: σωστὸ καὶ φρόνιμο!...
 ἀκούς τί λέν; θᾶχης κορμὶ γερὸ — καὶ νοῦ πιὸ γόνιμο...
 γι' αὐτὸ μοχθοῦν ὀλημερίς καὶ λιώνουν στὰ δὶβλία —
 γιὰ τὴ δικιά μας εὐτυχία,
 χωρὶς οὗτ' ἕνας (πρὸς θεοῦ!) νᾶνα: τῆς ὕλης ὀπαδός,
 ...ἐργάζοντ' ἀφιλοκερδῶς!...
 Μᾶς εἶνα: χρήσιμ' οἱ γιατροὶ / (σ' αὐτὸ γκρυμάτσα δὲ χωρεῖ)
 καὶ σ' ἔλες μας τίς χρεῖες
 (ἔκτὸς... ἀπὸ κηδεῖες)
 κι' ἀλίμονό σ' ἄν μπερδευτῆς στῆς ἀρρωστίας τὸ βρόχι...
 χωρὶς παπᾶν ἴσως μπορεῖς, δίχως γιὰτρό μως, ὄχι!...
 Τὸ πε κι' ὁ πιὸ παλιὸς σοφός, / τυφλὸς ἀδιάφορο ἢ κουφός,
 κι' ὁ στίχος τ' ὁμορφαίνει: —
 «πῶς ὁ γιὰτρός στη ζυγαριᾶ / μονάχος ἀπ' τὴ μιᾶ μεριά,
 γι' ἄλλους πολλοὺς θαράινει.»*
 Λοιπὸν τὸ λέν' ἔλ' οἱ γιατροὶ / κι' οἱ πιὸ μεγάλοι: κι' οἱ μικροὶ
 καὶ πρέπει: νὰ τὸ νιώσουμε,
 ἄλλως... θὰ τὸ πληρώσουμε,
 πῶς τὰ πολλὰ τὰ πάχητα δὲν εἶν' ὕγειᾶς σημάδι...
 ... τὴ λαίμαργή σας ὄρεξη κρατήστε γιὰ τὸ βράδυ,
 ὅπου ἢ καλή μας ἢ κυρὰ θᾶχη τραπέζι: πλούσιο
 καὶ γλέντι: μ' ἄφθονο κρασί! τώρα... «τὸν ἐπισύσιο!»...

* Ὁμήρ. Ἰλ. Α, 514 «ἰητρὸς γὰρ ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξις ἄλλων».

(Κάποιος φτερνίστηκε ἄψ-χί!... / μὰ δὲν τοῦ δῶσαν προσοχή,
 κι' ἄλλος ἱερόβηξε... γκούκ-χού,
 μὰ ἔβρηκεν... ὅ,τι κι' ὁ πρὶ χού!)

Ἔτσι... χορτάσαν οἱ καρδιές γι' δλάκερη μιὰ μέρα
 μὲ τ'ς ἀφεντιὰς του τίς σοφές ὀρμήναιες... κι' ἄδειο ἀέρα,
 (ἔσο χορταίνουν ἔδ' ἔκει / κι' ὄλου τοῦ κόσμου οἱ γηστικοί,
 σὰν θιλέπουν μ' ἄψη τῶν ματιῶνε
 τοὺς θιπλανοὺς νὰ καλοτρῶνε!)

Τώρα χαϊρὸς νὰ φεύγουμε, παιδιά, — προτοῦ βραδυάση
 στὸ σπὶτ' ἔκει τ' ἀρχοντικό πρέπει: ὁ ληγὸς νὰ φτάση,
 κι' ἂν μείνουμε κἄπως ἀργά, / μπλεξίε:ς θὰ ἔβροῦμ' ἀπ' τὸν ἀγά.
 Τραβάτα κατὰ τὸ χωριό, τὰ σύνεργα στὸν ὦμο
 κι' ἄντρες, γυναῖκες, γέροι, νεοί,
 (καλάθια, θούτες καὶ ληγοί)

ὄλο: μαζί!... μὲ μιὰ καρδιά, κ' ἔμπρός!... τὸν ἕνα ὄρομο.
 Πλ' στ' ἄλογό του κορδιωτὸς κ' ἔλόγου του... ὁ ἀφέντης
 θὰ συντροφέψη τὸ ληγὸ, κι' ὡς εἶνα: ἔδ'... λεθέντης,
 θὰ ρίχνη καὶ καμμιὰ ματιὰ / ἔτσι... γιὰ τὴν καλὴ μουσιὰ,
 στίς ὄροσερές κοπέλλες...

«Ἐἴστ' ἄξιες, λέει, ἐργατικές!... / πῶς νὰ σὰς πῶ; μὰ καὶ γλυκειές —
 μέλισσες θ'ἀλεγ' ἄτικές
 κι' ἀφορίζουμε κυφέλες!»
 (μέλι: τοῦ μύρισε τ' ἀφέντη
 καὶ βραδινό... μελᾶτο γλέντι.)

Ἔτσι ἀπὸ κεῖ σχολάσαμε / καὶ σὲ τραγὸ ξεσπάσαμε
 τραγοῦδι... γλυκοτράγουδο τοῦ θουλευτῆ, τ' ἀγρότη,
 τοῦ κάμπου τοῦ θρακιώτη:

«Μέρα γλυκειά!... μὴ σώνεσαι! / κόρη, μὴ μανταλώνεσαι!...»
 — τὴν ὀμορφιά σου νὰ χαροῦνε
 κύτταξε πόσο: λαχταροῦνε....

«Στὴ σκοτεινιά μὴν κρύβεσαι / καὶ σὰν τρυγόν: θλιῖθεσαι!...
 ἄχ λάμπε γῆλιε μ' λάμπε!...»
 (ἄξέχαστε θρακιώτη κάμπε!)

ΦΥΛΛΟΝ Δον

Κι' ἀρχίζει: τὸ ξεκίνημα μὲ «ζήτω» καὶ μ' ἀλλαλαγμοὺς

— στερνοὺς τοῦ Βάκχου γιορτασμοὺς —

ἐκεῖ πρὸς τ' ἀμπελιοῦ τῆ γύρα,
π' ὅλα σκορποῦν ἕρσοιές καὶ μύρα,
καὶ τὰ νισθέριστα χωράφια
σὰν ξέγδυτες ἀρχοντονείες,
κρατᾶνε μόνα τους χρυσάφια
τὰ καλαμπόκια... θημωνιές.

Σωστό, θαρρῶ, δὲ θά 'ταν τῶρα
βουβοὶ κ' οἱ δυὸ σὲ τέτοιαν ὥρα,
ἐγὼ κι' ἢ γκάϊντα γὰ σωποῦμε
δίχως δυὸ λόγια ἀβρὰ γὰ ποῦμε

ἔτσι... στερνὸ χαίρεισμο / στὸν ἀρχικό μας χωρισμό

ἀπὸ τ' ἀξέχαστο τ' ἀμπέλι,
ποῦ μῆνυμα ν' ἀκούση θέλει.

Κι' ἂν στὴν ἀρχή, στὰ πεταχτά / κάτ' εἶπαμ' ὄχι κι' ἀρκετά,

τὴν ὥρα π' ὁ ληνὸς κινούσε
κι' ἀργόπορος ἀνηφοροῦσε
(τὰ πιὸ πολλὰ γὰ πῆ τὸ σπίτι
ζήτησ' ἢ γκάϊντα ἀπ' τὸ ζευγίτη)
δὲν εἶναι λόγος γὰ βιαστοῦμε
σὲ σβέλτα στράτα ν' ἀνοιχτοῦμε,
σὰν νᾶχαμε κιόλας ξεχάσει:
τὸ θείο τ' ἀμπελιοῦ γιορτάσι,

στεγνὰ κι' ἀχάριστα βουβοί, / σὰν χήνες σ' ἀφεγγο κλουδί!...

Γλυκόλογα τραγοῦδια θέλει
τ' ἀγαπημένο μας ἀμπέλι,
φῶς! ... καὶ φτερούγισμα τοῦ νοῦ
στὰ χρυσᾶ δῶρα τ' οὐρανοῦ,
ἔπου καὶ μόνον θρῖσκουν χάρη
τὰ ξέχωρα καὶ τὰ μεγάλα,
τῆς λησμονιάς προτοῦ τὰ πάρ' ἢ
συρμὴ καὶ θάψητα μὲ τ' ἄλλα
(παλιοῦ καιροῦ ὅπαν ἀνθρώποι
γιὰ γὰ τὸ ξέρονν κι' οἱ κατόπι,
πῶς ἔργο καὶ τὸ πιὸ τρανὸ ξεχνιέται: κι' ἀπὸ τὴν ἡσυχαι-
κλεισιμένο στὴ σιγὴ σὰν μνήσκει.) *

* «θνήσκει δὲ σιγαθὲν καλὸν ἔργον» (Πίνδαρος).

Τὰ ξέχωρα καὶ τὰ τραγὰ / τὸ φῶς ζήτησὺν παντοτινὰ
 γιὰ νὰ δράσουν τὰ «γενναῖα»
 τὸ φῶς χρειάζονται γι' αὐλαία.
 .....
 Γκαίντα θρακιώτα!... τώρα πλάλα
 κι' ὅσα θὰ δῆς μὲ κέφι λάλα,
 ὅσπου νὰ φτάσωμε στὸ σπίτι
 μαζί μὲ τὸν Ἀποσπερίτη,
 καὶ σὰν τὴ φτερωτὴ τοῦ μύλου
 πλάλα καὶ λάλα «ντίλλου - ντίλλου!»
 (κ' ἐγὼ ποὺ τᾶκουσα καὶ τᾶειδα
 σᾶς λέω ὅ,τι λαλάει ἡ γκαίντα..)

**

Ἄπ' τ' ἀμπελιοῦ τίς δυὸ τ'ς ἀκροῦλες
 νεράιδες τρέχουν καὶ νυφοῦλες
 τ' ἀμάξι νὰ ξεπροβοδίσουν,
 μὰ καὶ παράπονο νὰ στήσουν
 πῶς ὅε θὰ δάψουν πιά τὰ χεῖλη
 μὲ κοκκινόρωγο σταφύλι,
 κι' ἄβαφες — ἀνανθες ἱτιές —
 ποιός θὰ τὲς ρίξῃ πιά ματιές;...

Στῆ μοναξιὰ τὴ φθινοπώρα
 θὰ μοιάξῃ, λέγ, καμένη χώρα
 τ' ἀμπέλι π' ὧς τὰ χτέες γελοῦσε
 καὶ γιόρταζε καὶ τραγουδοῦσε,
 καὶ τώρα πῶς νὰ θουδαθῆ,
 γύρω του νέκρα ἂν ἀπλωθῆ!...

Κ' οἱ φ α ὕ ρ ο ι σὰν σκορπίσουν οὔλοι,
 μὲν ποιόν θὰ παίζουνε κρυφτοῦλι
 καὶ ποιός ἄχ θὰ τίς κυνηγᾷ
 μὲ τ'ς ἀμπελάδεργες!... καθ'ἑα
 στήγοντας καὶ πρὸς τ' ἀνηφόρι
 φίλι νὰ πάρῃ μὲ τὸ ζόρι;...

Ταχιά σὰν σφῆξ' ἡ χειμωνιά,
 πῶς νὰ σταθῆ στὴν παγωνιά
 τῆς νύχτας... μιά τους μοναχοῦλα
 ἄχ δὶχως ἀγκαλιὰ ζεστοῦλα;...

.....

Τέτοια οἱ καυμένες ὄλο λένε
 πνιχτά... καὶ μόνο πού δὲν κλαίνε,
 μὰ τὸν καυμό τους σφάζουνε
 κι' «ὦρα καλή!» φωνάζουνε.
 «ὦρα καλήγη!... ὦρα καλή!» / κι' ὁ γύρω ἀχὸς ἀντιλαλεῖ,
 κλήματα, φράχτες καὶ θραγιές
 κι' ὄλοῦθ' ἀκούγονται κραυγές
 γιὰ τὸ καλὸ ξεκίνημα / τῆς προκοπῆς τὸ μήνυμα —
 τοῦ νοικοκύρη, τοῦ σπιτιοῦ του
 κι ὀλάκερου τ' ἀρχοντικοῦ του.
 Τ' «ὦρα καλή» καὶ μεῖς θὰ ποῦμε
 κι' ἀπὸ τ' ἀμπέλι πὰ ξεφλοῦμε,
 χαρίζοντάς το στήν τσομπάνα
 πού κάνει συντροφιά τοῦ Πάνα
 κ' ἔχουν γι' ἀγκάλιασμα κονάκι
 τὸ καλαμόσκεπο τσαρδάκι²¹.
 (τὸν Βάκχον ἴσως ξεγαδοῦμε πάλι
 κἄπου κρυφά, τὸ δράδου.. γὰ προσάλλη!)

Τώρα μαζί κι' ἀδερφικά, / κοιτᾶ σὰν γάχουν γονικά,
 μὲ τῆς φιλιᾶς τὸν ἄγιο νόμο
 (ψυχῆς ἀνθόσταξη λαμπρή / κι' ἀγάλλιαση τοῦ νοῦ ἱερή)
 τραδοῦν ὄλο: χαρὰ τὸ δρόμο,
 μὲ τὸ ληγὸ τους συνοδίτη
 γιὰ τὸ χωριὸ καὶ γιὰ τὸ σπίτι,
 πού λές γαμπρὸ τὸν περιμένει
 σὰν νύφης ἀγκαλιὰ ἀνοιγμένη...
 δροσάθη: α λούξουν τὴν ψυχὴ τους
 κι' ἡ Πλάση γύρ' ὄλη δική τους.

*

Κι' ἀπὸ τῶν χωραφιῶν τοὺς ὄχθους
 (ποιὸς λογαριάζει τώρα μόχθους;)
 φ α ὖ ν ο : μι:κρούληδες κυτᾶνε
 καὶ δι:πλοτριπλοχα:ρετᾶνε —
 μι:κρούληδες σὰν γάνοι ποῦναι,
 μὰ πρῶτοι τώρ' ἀναθαρροῦνε
 καὶ τρέχουν πηδηχτὰ κι' ὀμάδι:
 σὰν τοὺς λαγούς μὲς στὸ λαϊθῶδι,
 καὶ μουρμουροῦν... κι' ἀφτιάζονται,
 γιὰ πληρωμὴ δὲ νοιάζονται

πὶ ἄγρυπνοι φρούρησαν τ' ἀμπέλι
 ὄσπου γὰ γινί' ἠρώγα μέλι.
 Κάποιες νυφούλες μόνο γενεύουν
 καὶ κᾶτι ἀπ' τὸ ληγὸ γυρεύουν,
 σὰν εἶ καὶ ποιά — θαρρῶ τὸ θρήκα —
 χάσανε οἱ ἄμοιρες τὴν προίκα.

καὶ νὰ τὴν φρούστ... καὶ μιὰ ἄλεπού (πῶς ξεπετάχθη κι' ἀπὸ ποῦ;)
 φευγάτη πρὸς τὰ ὀργώματα,

π' ὄλους μαε, λέεε, ἀναγελαῖ, / μ' αὐτὴ ἠ πονήρω πιστουλαῖ
 τὰ κοριτσοκαμώματα!...

.....
 Πουλιὰ ἀπ' τὰ δέντρα κελαϊδοῦνε,
 γι' ἀγάπες καὶ χαρὲς μιλοῦνε,
 μὰ κᾶτι καὶ τσιμπολογᾶνε
 ἀπ' τὸ ληγὸ, καθὼς πετᾶνε.
 Λουλούδια μύρια ξεμυτίζου
 ἀπ' τὴς πλαγιῆς καὶ χαιρετίζου
 — χαρὰ καὶ γλύκα τ' ὁδοπόρου
 στὸ δειλινὸ τοῦ φθινοπώρου...

Κοπάδια ἀπ' τὴ ἴδουσκὴ γυρνᾶνε,
 καὶ τὸν ληγὸν ὡς συντυχᾶνε,
 βελάσματα σμίγοντ' ἀρνάδων
 μὲ τὴς ὠδῆς τῶν τρυγητάδων,
 ...τρελλὰ κλαγγᾶν καὶ τὰ κουδούνια,
 λαλιῆς λαλοῦν λέεε μιλλιούνια —
 πού τοῦ δοσκού ἠ γλυκεῖα φλογέρα.
 σκορπάει ἀντίλαλους ὡς πέρα,
 σὰν κάτασπρων πουλιῶν φτερούγια
 γλυκὰ κι' ἀπόκοσιμ' «ἀλληλούια!...»

.....
 Καὶ ψάλλουν θλοῖ!... κι' εὔχοντ' ὄλο!...
 — χαρὰ τὴν γῆν ἔχει ἀγκαλιάσει: —
 π' ἀντιλαλοῦν οἱ οὐράνιοι θόλο:
 καθὼς ὀλόνο:χτ' εἶν' ἠ Πλάση!...
 κι' ὡς τοὺς χτυπᾶν (ἀνθρώπους-σκουῆ)
 τοῦ ἡλίου π' ἀργασασι:λεύει:
 στερνῆς οἱ λάμπεις ἀπ' τὰ οὐράνια,
 χρυσᾶ φορέσαν, λέεε, στεφάνια!...
 (μοῖρα καλόβουλ' ἠ δική σας,
 καλοὶ μου ἀνθρώπ', εἶθε μαζί σας

νάμουν κ' ἐγώ!... νὰ περεχύγη
 ν' ἐμέ ἢ οὐράνια καλωσύνη,
 νὰ μπόρεια, καθὼς σβήγει ἡ μέρα,
 ν' ἀκούσω μὲς στὸν ἅγιο ἀέρα
 ψέθυρο — σάγμα τῆς καρδιάς μου —
 πὼς κάποιος ἔχρη ἀπὸ μεριάς μου,
 κι' ὅς εἶν' εὐλογημένη ἡ ὥρα
 χαρὲς πού τέρνει: μυροφόρα.)

.....
 Καὶ τραγουδᾶνε καὶ σφυρᾶνε
 κι' ἀντάμα τὸν καλοχρονᾶνε
 τὸν ἄκριδό, τὸν κανακάρη,
 πού δόστου μιᾶ καὶ δυὸ τὸ φτυᾶρι,
 κι' ὅλο καὶ πιὸ τὸν συγυρᾶνε,
 γιατί τοῦ πρέπει — πρέπει: νᾶναι
 ὁ πιθμορφος τῆς γειτονειᾶς
 κι' ὁ πιό... πιὸ πρῶτος τῆς χρωνιᾶς!...

*

Μ' ἀπ' τὸ πολὺ τὸ τράνταγμα
 καὶ τῶν φτυαριῶν τὸ πλάνταγμα
 πάει ὁ ληγὸς νὰ ξεχειλίση
 καὶ τρέμουν ὅλοι μὴ ραγίσῃ...
 Ἄρχιζει: νὰ τρικλᾶ τ' ἀμάξι:
 κι' ὅς τῶχουν μὲ φροντίδα σιάξει,
 ἀργοσταλεύουν οἱ κλημνιές,²²
 τριζοχροτοῦν οἱ ἀκραξιονιές,
 οἱ ἀνέμες στρίβουν δῶθε - κεῖθε
 (κᾶτ' ἤξερες, ἀρχαίε μῦθε) *
 καὶ πάει ὁ ξ' γὸς νὰ ξεζευλίση
 κι' ἀπ' τὸν ἀρμὸ νὰ ξεγλιστρήσῃ.
 Στὸ δρόμο... ὁ μοῦστος χύνεται
 (ἀνέκαθ' αὐτὸ γίνεταί)
 ἔχυθη... καὶ ποιὸς νὰ τὸ πιστέψῃ,
 τὴν στράταν ἔχει σημαδέψει:
 (ἔπασσε θᾶλεγγες ἱδροχῆ
 σὰν εὐλογία κι' ὡς εὐχὴ
 στὸν ἅγιον ἴδρωτα καὶ κόπον
 τῶν καλοθάρρετων ἑνθρώπων)
 κι' ὡς ρέει ὁ μοῦστος, χλιὸ σερμπέτι,
 χουγιᾶζου γ' ὅλοι «μπερεκέτι!...»²⁴

* Ἄλλατος «ἀσυνέτημι τῶν ἀνέμων στάσιν». ²³

ΒΑΣΙΛΙΑΣ — ΒΑΦΕΙΑΔΟΥ

Γ Λ Ω Σ Σ Α Ρ Ι Ο Ν

του γλωσσικού ιδιώματος Σωζοπόλεως Βορειοανατολικής Θράκης

Συνέχεια ἐκ τοῦ 37ου Τόμου

Κ

κά (συνδ.) = ἦ.

Πόσες φορές πήγες;— Δὲ θυμοῦμαι, κά δυό, κά τρεῖς.

Κά ἔχτέ, κά προχτέ πήγε καὶ ντόν εἶδε.

κά (καὶ καντίποτε) = τίποτε.

κά = καθόλου.

Δὲ μ' ἔφερε κά καντίποτε. Κά δὲ κάνει!. Κά δὲ φάγηκε. Κά δὲ θέλω.

Ποιός ἦτανε δξω;— Καγκανείς! Εἶχες πολλές μουσαφίρισσες;— Δὲν ἦρτε καγκαμμιά.

καθάκια (τά) (δένδρα) = φουντωτές λεύκες.

Καθάκια (τά) = μαγευτική ἔξοχική τοποθεσία μὲ θαύσκιες λεύκες καὶ γάρ-
γαρα νερά, ἀπέχουσα 2 - 3 χιλμ. ἀπὸ τὴν πόλι.

Ἔχει κόσμο στὰ Καθάκια; — Ἔχει, πῶς δὲν ἔχει, ἀφοῦ σήμερα
τ' Ἀη - Λιὼς ἔχει: παναῦρι: κειπέρα. Μεθαῦρι: ντὴ Κεριακή πάμε
στὰ Καθάκια γὰ διασκεδάσομε;

καθακίσιο νερό (τὸ) — πόσιμο εὔγεστο νερό (πῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν τοποθε-
σία ποῦ ἦταν οἱ θρύσες κάτω ἀπὸ καθάκια (λεύκες).

Ἐγὼ θέλω καθακίσιο νερό. Δέμπορω γὰ πιῶ τὸ πηγαδίσιο. Ὁ πλειό-
τερος κόσμος καθακίσιο νερό πίνει. Σήμερα τελείωσε τὸ καθακίσιο
μου τὸ νερό καὶ παράγκειλα γὰ μὲ φέρουνε ἕνα μεγάλο θαρέλι πὲ τ'
ἀμάξι. Ἄλλοι κουθασοῦνε καθακίσιο νερό πὲ δυὸ θαρελάκια πά' στὸ
γαδουράκι.

καθγάς (ὀ) = διαμάχη, φιλονικία.

καθγαδίξω (ρ.) = φιλονικῶ.

καθγατζής - τζοῦ - τζίδικο = φίλερις.

Γέγνε μεγάλος καθγάς. Καθγαδίξουνε οἱ εἰτόνισσες κάθε τόσο.

Εἶνα: οἰλοῖ ντους καθγατζήδες. Τούς ἀρέξουνε οἱ καθγάδες, γιατίεἶναι

καὶ κείνος καθγατιζήσῃ καὶ κείνη καθγατιζοῦ καὶ τὸ παιδί ντους καθγατιζίδικο.

κάθος (ὅ) = ἔπου ἢ στερεὰ εἰσέρχεται: στήν θάλασσα, εἶδος ἀρωτηρίου ἢ μικρᾶς χερσονήσου.

* Ἄ περάσουμε αὐτὸ ντὸ κάθο καὶ φτάνουμε. Πόσους κάθους ἔχουμε κόμα νὰ περάσουμε;

καθοῦχι (τὸ) = τὸ ὄστρακο τοῦ σάλιαγκου καὶ κατ' ἐπέκτασιν ὁ μέγας σκούφος.

Δὲ φαίνεται: ὁ σάλιαγκος, κρυθῆθηκε μέσ' στὸ καθοῦχι ντου.

Τί τῶθαλε αὐτὸ τὸ καθοῦχι πᾶ' στὸ κεφάλι ντου!

καθοῦνι (τὸ) = πεπόνι.

* Ὅλα τὰ καθοῦνι: α τ' ἀρέζω, μὰ τὸ τόπ - καθοῦνι: τ' ἀρέζω πιὸ πολὺ.

* Ἐγὼ δὲ ντὸ τρώγω τὸ καθοῦνι.

καθουρμάς (ὅ) (καὶ σιντριμάς) = μικρὰ κομματάκια τσιγαρισμένου (καθουρντισμένου) κρέατος, γιὰ νὰ διατηρηθῇ.

* Ἐσφαξτε τὸ γουροῦνι: σας, ἔκανετε καθουρμά; Στὸ πλόιμο ἔκαναμε τὸ κρέας καθουρμά, γιὰ νὰ ν' ἔχουμε πάντα νὰ δαΐζουμε νὰ μαγερεύουμε.

καθουρντιζω (ρ.) = ψήνω, καθουρντιζω καφέ ἢ καλαμπόκια γιὰ φάγωμα.

καθουρντιστήρι: (τὸ) = τὸ σκεῦος ποῦ καθουρντιζονται ὁ καφέ καὶ τὰ καλαμπόκια.

Φέρ' τὸ καθουρντιστήρι: νὰ καθουρντίσουμε ντὸ καφέ. Κι' ὕστερα δάλε μέσ' στὸ καθουρντιστήρι: καὶ κουκουάρεις (καλαμπόκια) νὰ καθουρντίσουμε.

καμπάδικος - η - ο = χοῦδροσιδής καὶ ὄχι ἀντοχής.

Πολὺ καμπάδικος ὁ ἀμπάς ντου. Αὐτὴ ντὴ φούστα δὲν τὴν ἀρέζω, εἶναι καμπάδικη. Πολὺ καμπάδικο τὸ μπαλτὸ τοῦ παιδιοῦ.

καμπάνταης (ὅ) = νταής, παλληκαράς.

Πολὺ ντὸ καμπάνταη μᾶς κάνει. Εἶναι ἕνας καμπάνταης!

κάμποσοι - ες - α = ἀρκετοί.

καμπόσοι: - ες - α = μερικοί.

Κάμποσοι: ἤρτανε στὴ βίζι:τα. Κάμποσοι δουλειές ἔκαναμε. Κάμποσο φάρια ἐπιασανε. — Ἄ σὲ στείλω καμπόσους τσίρους. Μάζεψαμε καμπόσο σαφύλια.

καμποῦλι: (τὸ) - κάνω καμποῦλι: = παραβλέπω, ὑπομένω.

Κάνω καμποῦλι: καὶ δὲ μιλῶ. Μὴ ντόνε συνερίζεις, κάνε καμποῦλι.

καγκαικά = κάν καὶ κάν.

Καγκαικά δὲ πήγανε, τί γυρεύω ἴγὼ νὰ πάγω! Ἐσὺ θὰ φορέσης καπέλλο, καγκαικά δὲ φόρεσανε!

καγκαιμιά = καμμιά.

Ἐγὼ δὲ πῆγα καγκαμμιά φορά. Καγκαμμιά δὲν ὕρισε γὰ μέ ὄγγῃ.
καγκανεῖνα = κανένα (οὐδ.).

καγκανεῖς = κανεῖς.

Σ' ἔβωκε κανεῖνα ψάρι; — Καγκανεῖνα.

Καγκανεῖς δὲν ἤρτε. Δέῃντανε καγκανεῖς.

κάγκελα (τὰ) = κάγκελα.

Βάλε στὰ παραθύρια σου κάγκελα, γὰ μὴ πέση τὸ παιδί σου.

Στὸ μπαχτσέ μας ἔδωλαμε καινούργια κάγκελα. Ἐσπας' ἕνα κάγκελο.
καγκέλι: (τὸ) = τοποθεσία τῆς πόλεως - ἀπόκρημνο, ἐπικίνδυνο ὕψωμα ἐπάνω ἀπὸ τὴν θάλασσα.

Ἐπεσε πὲ τὸ καγκέλι καὶ σκοτώθηκε. Ἐσὺ τέτοιος πού εἶσαι, γὰ πὰ' γὰ πέσης πὲ τὸ καγκέλι γὰ πνιγῆς.

καδένα (ἡ) = ἀλυσίδα ὠρολογιοῦ.

Φοροῦσε μαλαματένιο ὠρολόγι πὲ μαλαματένια καδένα. Εἶχε μιὰ καδένα στ' ὠρολόγι ντου ἕνα δάχτυλο πλαταιά.

κάδο (ὁ) = τίνα (ὅπως λέγεται ἄλλοῦ στὴ Θράκη) — πάρα πολὺ μεγάλο ὄβαρέλι, ἀνοικτὸ ἀπὸ ἐπάνω, ὅπου τοποθετοῦν τὰ σταφύλια καὶ πατοῦν τὰ τσίπουρα. (Ἐλεγαν στὰ παιδιά, ὅτι τὰ μωρὰ ὄρισκονται στὸν κάδο καὶ ὅτι ἀπ' ἐκεῖ παίρνει ἡ μαμμὴ κάθε νεογέννητο καὶ τὸ πηγαίνει στὸ σπίτι του). Ἐβγαλανε τὰ σταφύλια πὲ τὸ πολῆγι καὶ τὰ φκαίρωσανε μέσ' στὸ κάδο ἔπὸ πὰν' πὲ τ' ἄλλα, γιὰ γὰ μποῦνε τὸ μεσημέρι: σὶ τρυγηταροὶ γὰ πατήσουνε τὰ τσούπουρα μέσ' στὸ κάδο. Ἐχτε γερὴ σκαρωσιὰ ἔπὸ κά' πὲ ντὸ κάδο; Ἐχτὲς ὁ δάσκαλος εἶπε σ' ἕνα παιδί, π' ἂ τὸ δάλλῃ ἕνα μεγάλο μηδεϊκὸ ἴσαμε τοῦ κάδου τὸ ὄβεργι (στεφάνι). — Σήμερα ἡ γιαιγιά ἡ παραμάννα (μαμμὴ) μὰς ἔφερε ἕνα παιδόπλο ἔπὸ μέσ' πὲ ντὸ κάδο. Μὲ καὶ μένα ἔπὸ μέσ' πὲ ντὸ κάδο μὲ πήρανε. Κι' ἐσὺ μέσ' στὸ κάδο ἤσανε κι' ὄλα τὰ παιδιὰ ἔπὸ μέσ' πὲ ντὸ κάδο τὰ φέρουνε.

κανταρρέτα (τὰ) = τὰ νερά πού τρέχουν ἀπὸ τὶς ἄκρες τῆς στέγης.

Ἐδρεξε καὶ τρέχουνε τὰ κανταρρέτα. Σήμερα νέλησε τὸ χιόνι: ἔπὸ πὰν' πὲ τὰ κεραμίδια κι' ἔτρεχανε τὰ κανταρρέτα. Μὰ τὸ δράδυ πάγωσανε, γέγκανε κρούσταλλα καὶ κρέμουνται: σὰ λαμπάδες πὲ τὰ κανταρρέτα.

καντάρι: (τὸ) = καντάρι, ζυγαριὰ γιὰ πολλὰς ὀκάδες.

Φέρ' τὸ καντάρι: γὰ ζυγαστοῦμε. Αὐτὲς εἶναι: πολλὰς ὀκάδες, δὲ ζυγίζονται πὲ ντὴ παλάντζα, θέλει καντάρι.

κάντασι: (ρ.) (καὶ κάθουντασι) = ἐκάθηντο, (βὸ πληθυντ. πρ. τοῦ ρήμ. κάθουμαι: στὸν παρατ.).

Κάντασι: ὁ ἕνας πὰ' στὸν ἄλλον. Κάντασι: ὅξω στὴν ἀδελή.

κανταῖφι: (τὸ) = κανταῖφι. (γλύκισμα).

Τώρα τίς αποκρηές άς κάνουμε κανείνα καντείφι. Κάνε μπόλινο σο-
ρόπι: γιά τὸ καντείφι σου, γιά τὸ δικό μου ντὸ καντείφι γέννε στεγνό.
κάντιος (ὀ) = εἰδικά κομμάτια ζαχάρειως κρυσταλλίζε άσπρα καὶ κόκκινα.
Τὸ παιδί σου ποὺ ἔχει ἀνεμοβλότι, δῶνε το νὰ τρώῃ κόντιο, τὸ κάνει
καλό. Κι: ἔγὼ ἔδωνα στὰ δικά μου κόντιο, ἔντες εἶχανε ντὴ κοκκι-
νίτσα.

καντρώνι (τὸ) = στύλος, ξύλινη κολώνα.

Ἄνωπέρα θέλει χοντρά καντρώνια νὰ στηριχτῆ ὁ τοῖχος. Γιὰ νὰ μὴ
σαλεύῃ τὸ πάτωμα, πρέπει: νὰ μποῦνε τὰ καντρώνια πιὸ κοντὰ τ' ὦνα
στ' ἄλλο.

καζαντζῶ (ρ.) = κερδίζω.

Διἄθῃκε στὴν Ἀμερικὴ νὰ καζαντζῶ. Πάει: νὰ δουλέψῃ νὰ καζαντζι-
στῆ κι' ὕστερα νὰ ν' ἔρτῃ νὰ παντρευτῆ.

καζάρμα (ῆ) = στρατώνας.

Τοὺς ἔχουνε ἠπακλεισμένους μέσ' στὴ καζάρμα. Πέρασαμε ὄξω πὲ
ντὴ καζάρμα.

καζίκι (τὸ) = πάσσαλος.

Θέλει κόμα καναδυὸ καζίκια στὸ φράχτη. Πρέπει: νὰ κουδανήσουμε
κι' ἄλλα καζίκια νὰ θάλουμε στ' ἀμπέλι.

καζιμάς (ὀ) = ἔργαλειὸ σκαψίματος, σκαπάνη.

Ἔβαλε ντὸ καζιμά στὸ νῶμο καὶ πάει: στ' ἀμπέλι. Φέρ' ντὸ καζιμά
νὰ σκάψω κομμά' ντὸ μπαχτσέ.

κάθα (συνδ.) (πολὺ σπάνια) καὶ κάθε = κάθε ἕκαστος.

Κάθα μέρα καὶ ἑνὸ ἕνα. Κάθα ἄθροπος ἔχει καὶ τὸ χούι ντου.

καθανεῖς = κα θένας.

Καθανεῖς ντὸ πόνο ντου. Καθανεῖναινα δὲ μπορούμε νὰ ντόνε βοθοῦμε.

καθέκλα (ῆ) = τὸ κάθισμα, ἡ καρέκλα.

Φέρε με μιὰ καθέκλα νὰ κάτσω. Γόρασαμε ἕνα τραπέζι: καὶ ἔξι κα-
θέκλες.

καθῆκι (τὸ) (καὶ τσουκάλι) = νυκτ. δοχεῖο, σκωραμῖς.

Φέρε μέσα τὸ καθῆκι: νὰ κἀνῃ τὸ παιδί ντὴν ἀνάγκη ντου. Πῆγε καὶ
γέννε νασοκόμα νὰ χύνη καθῆκια!

καθημερινὸ (ὄς - ῆ - ὀ) = πρόχειρο (καθημερινὸ καὶ γιορτερό).

Ἄῤο: ποὺ εἶναι καθημερινή, θὰ θάλω τὸ καθημερινὸ μου τὸ φουστάνι.
Ἐκεῖν' τὰ χρόνια εἶχαμε καὶ τὰ καθημερινά μας καὶ τὰ γιορτερά μας.
Τώρα καὶ τίς καθημερινές φοροῦνε τὰ γιορτερά ντους.

κάθουμα (ρ.) = κάθεται: καὶ κάτα: (3ο πρόσωπο) πληθ. — κάθονται: καὶ
κάνται.

Ἐγὼ κάθουμα: κει ποὺ κάτα: (κάθεται) καὶ κείνη. Κάθονται: πιά'

σ' ἀναμμένα κάρβουνα. Πήγανε στ' ἀμπέλι, κάντα: ἴπο κά' πέ τὸ δέντρο.

καθρέφτης (δ) = καθρέπτης.

Πήγα γὰ καθρεφτιστῶ μπροστὰ στὸ μεγάλ' ντὸ καθρέφτη. Φέρε με τὸ καθρεφτάκι: πέ ντὴ τσάντα μου.

καικαιδῆξει (ρ) = διμιλεῖ μὲ βραδύτητα.

καικαίς (δ) = βραδύγλωστος.

Μὲ κείνος εἶνα: καικαίς, παλὺ καικαιδῆξει.

"Α, λές γιὰ κείνο ντὸ καικαί;

καῖμάκι: (τὸ) = ἡ ἐπιφάνεια τοῦ καφέ, γάλακτος κλπ.

ἽΟ καφές μου γέννε κῶρι: καῖμάκι. Τὸ ἀφιλότιμο, πῆρε και ἔφαγε ὅλο τὸ καῖμάκι: ἴπο πάν' πέ τὸ γάλα.

καῖμακλῆδικος (ἔπιθ.) (δ) καφές).

"Ἔτσ: ντὸν ἀρέξω ντὸ καφέ, καῖμακλῆδικο. ἽΟ καφές μου σῆμερα δὲ γέννε καῖμακλῆδικος, ἔθρασε κι' ἔκοψε τὸ καῖμάκι.

κακάδι (τὸ) (και μπακιράκι) = τὸ μπακιράκι.

Πάρ' τὸ κακάδι: και' πὰ ἴνα πάρης τὸ γάλα. Πάρτε ἓνα γανωμένο κακάδι: γὰ φέρουμε θάλασσα (θαλασσ. νερὸ) και γὰ βάλουμε τὰ θαχτυλῖδια τοῦ κλήδονα.

κάκαδο (τὸ) = κάπαλο (ἔξερη δλέγνα στὴν ἐπιφάνεια πληγῆς).

"Ἐπασε τὸ κάκαδο πέ ντὸ γερά μου. ἽΟ γιανράς μου ἐπικασε κάκαδο. κακοθωριάσει (ρ.) (ἀ σὲ κακοθωριάσει (εἰρωνικά) = λίγο θὰ σοῦρθη, θὰ σὲ ἀσχημίσει.

Ναί, θέλει γὰ ντόνε πάρη αὐτόνα, ἀ ντῆνε κακοθωριάσει. Γιατί δὲ ντὸ πῆρες κείν' τὸ φουστάνι, ἀ σὲ κακοθωριάσει!

καλαθούρια (τὰ) = παιγνῖδι: — τὸ ἓνα παιδί κἀθετα: καθάλλα στὴν πλάτη τοῦ ἄλλου.

Πάψα ὁ γυιός σου θὰ κατορηθῆ, πῆρε καλαθούρια ἓνα πιὸ μεγάλο παιδί. "Ἐχασες τὸ παιγνῖδι, θὰ μᾶς πάρης ὅλους καλαθούρια.

καλαμπαλίκια (τὰ) = ἀποσκευές.

"Ἐχομε πολλὰ καλαμπαλίκια. Ποιὸς ἀ μᾶς τὰ πάη τὰ καλαμπαλίκια μας;

καλαθίνα (ἡ) = καλαθούνα.

Πῆγε σῆμερα στ' ἀμπέλι: κι' ἔφερε πέ τὸ γαδουράκι: ἑυὸ καλαθίνας σταφύλια. Κι' αὐρι, λές: θὰ πάγη γὰ φέρη μιὰ καλαθίνα σταφύλια και μιὰ καλαθίνα κυδώνια.

κάλαλιας = μιλιὰ (μὴ ὀγάλεις).

Σούς, κάλαλια! Ἐμεῖς καλὰ πέρασαμε, κάλαλια! (μὴ μιλάς).

καλαμάρι: (τὸ) = μελανοδοχεῖο.

Φέρε με τὸ καλαμάρι: και ντὴ πέννα γὰ γράψω ἓνα γράμμα. "Ἄδεια-

- σε τὸ καλαμάρι μου, δένεχει μελάνη μέσα, τελείωτε ἢ μελάνη.
 καλαφατιζῶ (ρ.) = βάζω στουπί καὶ πίσσα στὶς χροαμάδες τῆς θάρκας.
 Ἔϊνα: κά' στὸ γυαλὸ καὶ καλαφατίζει ντὴ θάρκα ντου. Σὲ καναδυὸ
 μέρες θὰ θγειοῦνε οἱ ἀλαμάνες, τώρα κόμα τὶς καλαφατίζουνε.
 καλαφατικά (τά) (ἀλληγορικά) — λόγια, κατσάδα.
 "Ὁχ, ἔκανα μιὰ ζημιὰ καὶ τώρα θ' ἀκούσω πὲ ντὸ μπαμπά μου τὰ
 καλαφατικά μου. Δὲν ἤρτε κι' ἀκούσε τὰ καλαφατικά ντου.
 καλντιρίμνι: (τὸ) — τὸ λιθόστρωτο.
 Ἦ ἀυλή μας εἶνα: στρωμένη καλντιρίμνι. Σκούπισα ὄλο τὸ καλντι-
 ρίμνι.
 καλέμι: (τὸ) (καὶ πέννα) — κονδυλοφόρος.
 "Ἐσπασε τὸ καλέμι ντου καὶ τώρα πάει σχολεῖὸ χῶρις καλέμι.
 καλέστρια (ἡ) = κάλεσμα, πρόσκλησις (προφορική).
 "Ἐκαννε καλέστρια γιὰ ντὴ χαρά. Πότε γένετα: ἡ καλέστρια;
 καλεύρα (ἡ) = εἶδος μεγάλου χωριάτικου παπουτσιού.
 Οὔ, ἔνα παπούτσι, σὰ καλεύρα! Τί με φόρεσες αὐτὲς τὶς καλεύρες;
 καλικατούρα (ἡ) = καρ:κατούρα - ντυμένη ἄρχημα, μὲ παλαιᾶς μόδας καὶ
 χτυπητὸ φόρεμα.
 Κεῖνη ντύθηκε σὰ καλικατούρα. Αὐτὸ τὸ φουστάνι: σου μὴ ντὸ ξανα-
 θάλης, εἶνα: καλικατούρα.
 καλίτσα (ἡ) = στρογγυλὸ σησαμένιο κουλούρι.
 "Ἦρτε πὲ ντὸ Πύργο κι' ἔφερε μιὰ μπρουλιὰ καλίτσες. Δῶμ' καὶ μένα
 μιὰ καλίτσα νὰ φάγω.
 καλκάνι: (τὸ) = ἄρωμά, ἀκαθαρσία.
 "Ὁ λαϊμός ντου ἔπιασε καλκάνι. Δὲ μπὰ ντὰ πλύνει τὰ χέρια ντου κα!
 εἶνα: μέσ' στὸ καλκάνι.
 κάλλια (τά) = κάλλη.
 "Ὁ στὰ κάλλια! = (Τί ὠραῖα). "Ἐβαλες τὸ καινούργιο σου τὸ φου-
 στάνι, ὦ στὰ κάλλια! Τί νὰ ζουλέψω, τὰ κάλλια ντῆς!
 καλλιθώνω (ρ.) = πεταλώνω.
 Πῆγε στὸν ἀλιμπάνη νὰ καλλιθώσῃ τ' ἄλογο. Τώρα καλλιθώνει: ἄλλο.
 κάλλιο = καλλίτερο (χρησιμοποιούμενο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στὶς παροιμίες).
 Κάλλιο ἀργά, παρὰ ποτέ. Κάλλιο πέντε καὶ στὸ χέρι, παρὰ δέκα καὶ
 καρτέρι. Κάλλιο νὰ θγῆ τὸ μάτι σου, παρὰ τ' ὄνομά σου.
 καλλιτσάγκαρης (ὁ) = καλλικάντζαρος.
 Ἦ γιωνιά μου μᾶς παράστηνε πού μιὰ φορά, ὄντες ἦγτανε παιδί, τὰ
 Δωδεκάμερα εἶδε ἕνα καλλιτσάγκαρη. Ὁ παπάς, πού φωτίει: τὸ φω-
 τὸς στὰ σπίτια, διώχνει τοὺς καλλιτσάγκαρους.
 καλοκαιριζῶ (ρ.) = τρώγω κάτι γιὰ πρώτη φορά φέτος.
 "Ἐφερετε κεράσια, ἔμεις κόμα δὲ καλοκαίρισμα. Φέρε κανεῖνα ἀπ'ἴδι:

νά καλοκαίριςουμε, νά ποῦμε: «Καλὸς καιρὸς καὶ χρόνος».

καλσκαίρνος - ἦ - ὀ = θαρινός.

Βάλε σήμερα ντὴ καλσκαίρνῆ σου ντὴ φορσειά. Θέλω νά διορθώσω τὸ καλσκαίρνό μου τὸ καπέλλο. Πολὺ καλσκαίρνός εἶσαι σήμερα. καλόμερες (αἰ) = οἱ ἑορτές τῶν Χριστουγέννων, Ν. ἔτους, Θεοφανείων, ἐπίσης τοῦ Πάσχα.

Ἄς εἴ ἀφήκουμε γιὰ τίς Καλόμερες. Πάγε, πέρασανε κι' οἱ Καλόμερες.

καλοπιάνω (ρ.) = παίρνω κάποιον μὲ καλὸ τρόπο.

Μὴ μὲ καλοπιάνεις, ὅ' ἄ σὲ ντῆνε κάνω ντὴ δουλειά. Μὴ ντὸ μαλώνεις, καλόπιασε το τὸ παιδί, γιὰ νά σ' ἀκούση.

καλοπίχερος - ἦ - ο (εἰρωνικά γιὰ τοὺς ἀτυχοὺς καὶ ἀνίκανους).

Καλοπίχερη κι αὐτὴ ἴκόμενε χήρα. Δὲ πάει: ἡ δουλειά ντου μπροστά τοῦ καλοπίχερου.

κάλος (ὀ) = χόνδρος στὰ δάχτυλα τῶν ποδιῶν, ἀπὸ στεγὰ παπούτσια.

Ἔχω ἕνα κάλο στὸ μικρὸ τὸ δαχτυλάκι! Μὲ πονοῦνε οἱ κάλοι μου, ὀδέμπορω νά δάλω παπούτσια.

καλοσυνεύει (ρ.) (ὀ καιρός) = διορθώνεται ὁ καιρός.

Πάει: πιά τὸ κρύο, καλοσυνεψ' ὁ καιρός. Νέλησανε τὰ χιόνια, χίρισε νά καλοσυνεύει ὁ καιρός, αὔρι θά ν' ἔχουμε καλωσύνη.

καλοῦπι (τὀ) = σχῆμα, τύπος, σχέδιο.

καλοῦπι (τὀ) = (ἕνα καλοῦπι: σαποῦνι = μιὰ πλάκα σαποῦνι).

Τοῦ παπποῦ τὸ φέσι εἶναι: στὸ καλοῦπι. Δὲ γένκε κόμα τὸ καπέλλο μου, τῶθαλε στὸ καλοῦπι: ἡ καπελλοῦ. Ἦντασι στεγὰ τὰ παπούτσια τοῦ παιδιοῦ καὶ τῶθαλε ὁ κουντουράς στὸ καλοῦπὸδ: ν' ἀνοίξουνε. Πάρε με ἕνα καλοῦπι: σαποῦνι. Πῆρα ἕνα κιάλο σαποῦνι, βγήχανε τέσσερα καλοῦπια.

καλπάκι (τὀ) = εἶδος ἀνδρικοῦ καπέλλου.

Φέρε μου τὸ καλπάκι: τοῦ μπαμπά σου. Ὁ ἀγέρας πῆρε τὸ καλπάκι τοῦ νταχῆ τοῦ Δημητράκη καὶ τῶρριξε μέσ' στίς λάσπες.

καλτάκα (ἦ) = παληογυναῖκα, ἀλλὰ καὶ μεγαλόσωμη.

Ἐβδες ντὴ καλτάκα τί ντόν ἔκανε ντόν ἀνθρωπο! Ποῦ μπορούμε νά τὰ θγάλοουμε πέρα ἔμεις πέ τ' αὐτήνα ντὴ καλτάκα.

καλτσοδέτης (ὀ) = ἡ καλτσοδέτα.

Κόπηκ' ὁ καλτσοδέτης μου. Μ' ἔσφιξανε οἱ καλτσοδέτες μου.

καλτσόγι (τὀ) (καὶ τερλίκι) = τὸ τερλίκι.

Ἔπλεξα ἕνα ξευγάρι καλτσόγνια γιὰ ντὸ χειμῶνα. Τάκανα τὰ παιδιὰ πολυμόρφα ξεστὰ καλτσόγνια, σὰ παντόφλες καὶ τὰ φοροῦνε ντὸ χειμῶνα μέσ' στὸ σπίτι.

κάμικρη (ἦ) (καὶ κάμικρα) = δωμάτιο.

Εἶναι: μέσ' στῆ κάμαρη. Τὸ δάλα μέσ' στῆ μεγάλ' ντῆ κάμαρα.

Πόσες κάμαρες ἔχεις;

καμπάς (δ) (καί καμπάς) = χογδρό ἀπαλὸ ἔτοιμο μαλλάκι, μὲ τὸ ὅποιο κεν-
τοῦν τὸν καναδά.

Καντῶ ἔνα μαξιλάρι: πὲ χρωματιστοὺς καμπάδες. Πῆρα θυσι:νὶ καμπά
νὰ πλέξω ἔνα καρδόνι.

καμιαρόκα (ή) = εἶδος καθουριού, καραθίδα.

Πῆγε γιὰ παγούρια κι' ἔφερε καμιαρόκες. Νόστιμες εἶναι κι' οἱ κα-
μιαρόκες.

καμιντζίκι (τὸ) = τὸ μαστίγιό.

Φέρ' τὸ καμιντζίκι: νὰ δάλοουμε μπρὸς τ' ἀλόγατα. Ἄσκημα τὸ ἔδει-
ρε τὸ παιδί πὲ τὸ καμιντζίκι.

καμζω (ρ.) (καί καμζω) μέλλ. θὰ καμζω = καμζω = κλείνω τὰ μάτια μου.

Ἄ παιζουμε γκρυβίτσι, ποίος ἀ καμζω; Ἄντα, θὰ καμζω ἐγώ.
Δὲ κάμνητες κόμα; Ὁλη νύχτα θὲ κάμνησα μάτι.

καμοκιάλι (τὸ) = κιάλι, κανοκιάλι.

Φέρ' τὸ καμοκιάλι: νὰ δισοῦμε τί θαπόρι: εἶν' αὐτὸ ποὺ ἔρχεται.

Πά' στὸ θαπόρι: εἶναι κι' ὁ καπετάνιος πὲ τὸ καμοκιάλι.

κάμου = μῆπως; ἔχει γούστο!

Κάμου ντὸν ἔπιασανε! Κάμου τῆς τὰ εἶπε ὄλα αὐτά!

καμουτσουρτζω (ρ.) = μισοκλείνω τὰ μάτια.

Τί καμουτσουρτζεῖς ἔτσι; Καμουτσούρτζε, μὲ τί καμουτσούρισμα ἤντα-
νε κεῖνο!

καμώνουμαι (ρ.) = προσποιούμαι.

καμώνουμαι (ρ.) (αὐτοδριζόμενος - καμώνουμαι καὶ σκάνω).

Μὴ καμώνεσαι πῶς δὲ μὲ εἶδες. Τ' ἀκάνω, καμώνουμαι ποὺ γτόνε
πιστεύω.

Τί κάνεις κειναπέρα; — Καμώνουμαι καὶ σκάνω. Τί κάν' ἡ ἀδρε-
φή ντης; — Καμώνεσαι καὶ σκάνεις. Δὲ γτόνκανες, ποὺ νὰ καμωθῆς
καὶ νὰ σκάσης! (κατάρτα).

κανακεύω (ρ.) = περιποιούμαι.

κανάκια (τὰ) = περιποιήσεις.

Πῶς γτόνε κανακεύη γτόν ἄντρα ντης! Τὰ κανάκια π' ἔχει κεῖνος!
Δὲ πολυδουλεύει: κείνη, κανακεύεται.

κανάπι (τὸ) (καὶ σπάγκος) = ὁ σπάγγος.

Φέρ' ἔνα κανάπι: νὰ δέσουμε τὸ κολέττο. Δωπέρα θέλει: γερὸ κανάπι.

καναράς (δ) = μεγάλη πέτρα.

Πῶς γτόνε σῆκωσε αὐτὸ γτὸ καναρά; Μ' ἔριξε ἔνα καναρά.

καναρής - ἰά - ἰ! = κίτρινος.

...κι' ἔνα καπέλλο καναρί. Κεῖνος γένκε καναρής! Ἔβαλε μιὰ καναριά καρδέλλα.

κανάτι (τὸ) = παραθυρόφυλλο, παντζουρί καὶ κανάτι ντουλαπιού.

Κλείτε τὸ κανάτι τοῦ παραθυροῦ. Τὰ κανάτια τ' ἄφηγες ἀνοιχτά.

Μπογιαντζέ: τὰ κανάτια τοῦ ντουλαπιού.

καντήλι (τὸ) = κανδήλι.

Ἄναψε τὸ καντήλι; Σήμερα πῆγα λάδι κι' ἀναφα τὰ καντήλια τῆς ἐκκλησίας.

καντιρντζέω (ρ.) = καταφέρνω, πείθω κάποιον.

Μὴ χολοσκάνεις, ἀ γτόνε καντιρντζέω ἐγώ. Ἄντε, μὲ καντιρντισες!

κάντρο (τὸ) = κάρδο, πίνακας.

Γόρασα ἔνα ὠραῖο κάντρο. Ἐνα σωρὸ κάντρα ἔχει στὸ σπίτι ντης.

κανέλα (ἡ) = κάνουλα.

Χάλας ἡ κανέλα τοῦ βαρελιού καὶ τρέχει τὸ κρασί. Πρέπει νὰ θάλουμι μιὰ καινούργια κανέλα.

κανέλλα (ἡ) = τὸ μυρωδικό.

Βάλε ζάχαρι καὶ κανέλλα. Τὸ ρυζόγαλο θέλει ἴπὸ πάνου κανέλλα.

κανεῖναν (καὶ κανεῖνανα) (ἄρσ. αἰτ.) = κανένα.

Κανεῖς δὲ μὲ φύλαξε, κανεῖνανα κι' ἐγὼ δὲ θὰ φυλάξω. Κανεῖναν ἄθρωπο δὲ μπόρεσα νὰ διῶ.

κανόνι (τὸ) καὶ τόπι) = πυροβόλο.

Κανόνια πέφτουμε. Πόλεμος γίνεται, ἀκούγονται κανόνια.

κανόνι (τὸ) = ξυλάκι κυλινοκό, λεπτὸ καὶ λεῖο, ποὺ πλέκονται ἐπάνου οἱ ἰθελιές τῶν ἰδιχτύων.

κανόνι (τὸ) = κροσές, βελονάκι.

Ἔχεις φιλὸ κανόνι; γιὰ τὸ πλεμμάτι; Ἔχω κανόνια καὶ φιλά καὶ χοντρά. Ἔσπασε τὸ κανόνι μου καὶ πόμεν' ἡ ταντέλλα μου στὴ μέση.

Πάνε νὰ μὲ γοράσης ἔνα καινούργιο κανόνι.

κανονίσιας ταντέλλας (αἰ) = δαντέλλας μὲ βελονάκι.

Ἔχω πολλὰς κανονίσιας ταντέλλας καὶ βελονοταντέλλας καὶ πὲ τίς τσίτες. Ἐσὺ μόνε κανονίσιας ταντέλλας ἔχεις;

καντάδα (ἡ) = καντάδα (τραγοῦδι).

Ἔερε: ὠραῖες καντάδες. Τραβουδοῦσαν μιὰ ὠραία καντάδα.

κάπα (ἡ) = χονδρὴ βελόντζα (γιὰ σκέπασμα).

Κρύο ἔκανε ἐφέες, σκεπάστηκα πὲ πάπλωμα καὶ κάπα.

καπάκι (τὸ) = σκέπασμα δοχείου, κουτιού κλπ.

Βρῆν' ὁ γτζέντζερης τὸ καπάκι. Ἄνοῦξε ἡ κρίνα (χάρτ. κουτί) κι' ἔπεσε κάτου τὸ καπάκι ντης.

καπάκι (τὸ) = παγίδα (ποντικῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον).

- Στήσε τὸ καπάνι νὰ πιάσουμε ντὸ ποντικὸ. Φέρ' τὸ καπάνι νὰ δώ-
 κουμε ντὸ ποντικὸ στὴ κάτα.
- κάπαρο (τὸ) = προκαταβολή, καπάρο.
 Τὸ πήρετε, ἔδωκετε κάπαρο; Ἐφέ; ἦρτε καὶ μ' ἔφερε τὸ κάπαρο
 γιὰ τὸ χωράφι.
- καπεταναῖοι (οἱ) = πλοίαρχοι, πλοιοκτῆται.
 Ταξίδευσαν οἱ καπεταναῖοι μας κι' ἔφεραν τοῦ κόσμου τὰ καλά.
 Ὁ παππούς μου ἦντανε καπετάνιος.
- κάπια (τὰ) = βαρέλια κλπ.
 Ἐθγάλε τὰ κάπια καὶ τὰ καθάρισε, γιὰ νὰ ν' εἶνα: ἔτοιμα γιὰ τὸ
 τρύγος.
- καπισόνα (ἡ) = κομψή γυναικεία κουκούλα (
 Ἄς δάλη τὸ κορίτσι ντὴ καπισόνα ντου, νὰ μὴ κρυώνη τὸ κεφάλι
 ντου. Φέρε με καὶ μένα μιὰ καπισόνα. Ἐγὼ παράγκελα στὸ Παρίσι
 καπισόνα.
- καπίστρι (τὸ) = ἡνίο.
 Φέρ' τοῦ γωδάρου τὸ καπίστρι. Καλὰ νὰ ντόνε τραβάς ντὸ γάδαρο
 πὲ τὸ καπίστρι.
- καπιτάλια (τὰ) = κεφάλαια.
 Ἐφαγε τὰ καπιτάλια ντου καὶ φαλλίρησε. Αὐτὴ ἡ δουλειὰ θέλει
 μεγάλα καπιτάλια.
- καπιτάρησε (ρ.) (δὲ μὲ καπιτάρησε = δὲ μοῦ ἔτυχε, δὲν ἔχω συναγῆσει,
 δὲν μοῦ συνέθη).
 Ἄλλη φορά δὲ μὲ καπιτάρησε τέτοιο πράμα. Βρέ, τί ἄνθρωπος εἶν'
 αὐτός, δὲ μὲ καπιτάρησε ἄλλη φορά.
- καπλαντζῆω (ρ.) = ἐπεन्दύω (μόνο τὰ βιβλία, στὰ παπλώματα - τσαρτσαφώνω).
 Πάρε κόλλες καὶ καπλάντισε ὅλα σου τὰ βιβλία. Ἐγὼ τὰ δικὰ μου
 τὰ βιβλία τὰ καπλάντισα. Ἐνα μόνε ἴπομεινε ἀκαπλάντιστο. Ἡδὲ
 ἕνα καπλάντισμα καὶ τὸ καπλαντζῆω κι' αὐτό.
- καπούσκα (ἡ) = τριμμένο λάχανο τουρσί, μὲ διάφορα μυρωδικά.
 Πῆρα λάχανο καὶ τῶκοψα ψιλό, γιὰ νὰ κάνω καπούσκα. Ἐβαλα
 καὶ καρῶτα καὶ σέλινα μέσ' στὴ καπούσκα.
- καπὼς = καθῶς.
 Καπὼς ἦρτε σπῆτι, γουζάντισε. Καπὼς τὸ εἶπε, τῶκαγε.
- καραδάνα (ἡ) = μπακιρένια λεκάνη σὲ σχῆμα πολὺ ὑψηλοῦ ταψιοῦ, ὅπου
 θάβζαν τὸ φαγητὸ τῶν ταλιαντζῆδων.
 Ἐκανανε αἱ ποχάρηδες (ταλιαντζῆδες) τὸ λεβέτσουρο (φαράδι:κη
 σούπα ἀπὸ φρέσκα σκουμβροῦ) καὶ τὸ φουέρωσανε μέσ' στὴν καρδάνα.
 Οἱ ποχάρηδες ἔβζανε πολὺ μεγάλες καρδάνες.
- καραδοῦλι: (τὸ) = παρίπολος, καραοῦλι.

Ὀβλή νύχτα φυλάγουνε καραβούλι. Δυὸ - τρεῖς φορές πέρασε τὸ καρβούλι: πὲ ντὸ ὄρομο μας.

καραγκιόζης - ζα - ζικο = μελαχροινός - ἡ - ὁ.

Δὲν εἶναι ξανθός, καραγκιόζης εἶναι. Εἶναι καραγκιόζα, ἀλλὰ πολυμόρφη. Καὶ τὸ παιδί ντης εἶναι καραγκιόζικο.

καρακατσανιοὶ (οἱ) = Σαρακατσάνοι - κτηνοτρόφοι Βλάχοι, ἐμιλοῦντες τὴν Ἑλληνικὴν.

Κατέβηκανε καρκατσανιοὶ καὶ μᾶς ἔφερανε ἀνάλατο τυρὶ γιὰ χουμερὶ. Ἦρτανε ἕνας καρκατσάνης καὶ μιὰ καρκατσάνισσα κι' εἶχανε μαζὶ ντους κι' ἕνα καρκατσανόπλο. Μᾶς ἔφερανε καὶ μιὰ κάπα καρκατσάνικη.

καράζι (τὸ) = θυμός, μῖσος.

Αὐτόνα ντὸν ἔχω καράζι. Μ' ἔχει: καράζι καὶ ντόνε φοβοῦμαι.

καράρι (τὸ) = ἀκριθῶς ὅσο πρέπει, ἀνάλογο.

Ὅστε λίγο, ὅστε πολύ, εἶναι: καράρι. Ἔτσι πρέπει: γὰ γένεται, ἡδῶρα τὸ καράρι ντου.

καρατάρω (ρ.) = ὑπολογίζω.

Δέξερω κόμα πόσο, ἀ τὸ καρκατάρω. Καλὰ γὰ τὸ καρκατάρης.

κάργα (ἡ) = ὁ κόρακας.

Πά' στὰ κεραμῖδα μας ἔκαναν οἱ κάργες φωλιά κι' ἔβγαλανε καὶ καργοπούλια. Μέσ' στὴν αὐλή μας μιὰ κάργα σκοτωμένη.

καργωμένα (ος - η - ο) = παγωμένα, κοκκαλωμένα ἀπὸ τὸ κρύο.

Τὰ χέρια μου εἶναι: καργωμένα. Καργωμένο καὶ τὸ ἔν' τὸ ποδάρι μου.

καρδούλα (ἡ) = κόσμημα σὲ σχῆμα καρδιάς.

Γόρασα μιὰ μαλαματένια καρδούλα πὲ ἀλυσίδα γιὰ ντὸ λαιμό.

Ἡ θοκή μου ἡ καρδούλα ἀνοίγει: καὶ μπαίνουνε μέσα φωτογραφίες.

καρῖδες (αἱ) = γαρῖδες.

Σήμερα εἶχαμε καρῖδες πολὺ νόστιμες. Ἔβγαλαμε καὶ πιλάφι πὲ τίς καρῖδες.

καρκαζέλια (τὰ) = μικρὲς θαλάσσιες ἀγριόπαπιες, ποὺ δὲν τρώγονται.

Μ' ἔφερανε καμπόσα καρκαζέλια, μὰ δὲ ντὰ μαγέρεψα, γιὰτὶ δὲ μᾶς ἀρέζουνε. Κι' ἐμᾶς ἔδ' μᾶς ἀρέζουνε τὰ καρκαζέλια, γιὰτὶ μυρίζουνε φαριᾶς (ψαρίλα). Δεῖναι: πὲ τὰ κείνα ποὺ θάνουνε μέσ' στὴ κοιλιά ντους κάρδουνα γὰ κάψουνε καὶ γὰ φύγη ἡ μυριζμάδα, αὐτὰ μυρίζουνε πολὺ.

καρκαμπίτι (τὸ) = μεγάλο ρεπάνι, ἀλλὰ στρογγυλό, γλυκὸ καὶ ὀλιγώτερο καρτερό, νόστιμο, μὲ φλοιοῦ ἔχι: ἄσπρο, ἀλλὰ σὲ χρῶμα μελιτζανί. (Δὲν ὑπάρχουν στὴν Ἑλλάδα).

Πολὺ μ' ἀρέζουνε τὰ καρκαμπίτια, μὰ δὲ θρίσκουνται: ἔδῶ.

- Εἶχανε φέρε: οἱ ἴδιοί μας σπόρο πὲ τὰ μέρη μας καὶ ἔσπειρανε
καλαθὸ χρόνια καρναμπίτια, μὰ δὲν πρόκοψανε.
- καρρούτσα (ή) (καὶ ταλίκα) = κάρρο.
Ὁ νταῆς ὁ Γιώργης ἔξεψε τ' ἄλογο στὴ καρρούτσα, πήγε στ' ἀμπέλι
κι' ἔφερε μιὰ καρρούτσα σταφύλια.
- καρσιλαμάς (ὀ) = ἀντικρυστὸς χορὸς.
Χόρρεψανε οἱ θυὸ ντους καρσιλαμά. Σὲ μᾶς οἱ ἄντροι μόνε χόρρευανε
καρσιλαμά.
- καρτάλι (τὸ) = εἶδος ἀρπαρκτικοῦ πουλιοῦ.
Χύμηξε σὰ ντὸ καρτάλι: καὶ τ' ἄρπαξε. Σωστὸ καρτάλι εἶσα: ἔτσι
ποὺ τ' ἄρπάξεις.
- κάρτο (τὰ) = τέταρτο (1/4).
Ἡ ὥρα εἶνα: ὀχτὼ καὶ κάρτο. Δῶσε με ἕνα κάρτο ψωμί. Πάρε γὰ
γοράσης ἕνα κάρτο τοῦ κιλοῦ καφέ.
- καρτόνι (τὸ) = χαρτόνι.
Θέλω ἕνα χοντρὸ καρτόνι γὰ κόψω καμπιά, γὰ τὰ ντύσω. Φέρε ἕνα
καρτόνι: γὰ θάλομε στὸ πατραῖτο 'πὸ πίσ' πὲ ντὴ φωτογραφία.
- κάσα (ή) (καὶ κασόνι) = κιδώτιο.
Φέρε καὶ θυὸ - τρεῖς κάσες μῆλα. Τὰ θυὸλια, πὺ δὲ χώρεσανε στὴ
θυὸλοσθήκη, τὰβαλα μέσ' σὲ μιὰ κάσα. Πάρε ἕνα κασόνι καὶ μάλξεψε
τὰ πα:χνίδια σου.
- κάσα (ή) = πολὺ πηχτὴ σούπα, σὰν πολτός.
Πήχτωσε ἡ σούπα, γένηκε τὰ κάσα. Οἱ δουργάροι κάνουνε κάσα
(ἄραστὸ χυλὸ) πὲ δούτυρο, ἀλεύρι, καὶ τυρὶ καὶ ντὴνε νοστιμεύονται
πολύ.
- κασαδέτι (τὸ) = θλιψίς, φροντίς, ληησυχία.
"Ολα ντέρτι, κι' αὐτὸ κασαδέτι. Κασαδέτι: πῶχω! (Δὲν μὲ μέλλει).
- κασκαθάλι (τὸ) (καὶ κασέρι) = τὸ κασέρι.
Πολὺ ἀρέζω τὸ πρῶτ' τὸ τσάι πὲ τὸ κασκαθάλι. Αὐτὴ ἡ πλάκα τὸ
κασκαθάλι: πὺ πήραμε εἶνα πολὺ νόστιμο.
- καστέλα (ή) = στενόμακρο μπαούλο.
Δωναπέρα ἔγει μέρος γιὰ ντὴ καστέλα. Αὐτὰ θάλ' τα μέσ' στὴ κασ-
τέλα.
- κασταρλίδικο (ἐπίθ.) μπαμπάκι = λεπτὸ νῆμα, πολὺ κλωσμένο, γιὰ στημόνι:
στὸν ἀργαλειό.
Πῆρα ἕνα μπακέττο μπαμπάκι: κασταρλίδικο, γιὰ γὰ θάλω παγι.
Χρειάζουμαι κόμα λίγο μπαμπάκι: κασταρλίδικο γιὰ στομόνι καὶ
λίγο λανὸ γιὰ φάδι.
- κάτα (ή) (καὶ γάτα) = ἡ γάτα.
Ἡ κάτα μας ἔκανε κατουρόπλα. Πολὺ ἀδυνατίσε ἡ κάτα μας κι' ὁ
κάτος μας χόντραινε.

κάτσι (ρ.) = κάθετα: (3ο ἐγ. πρ. τοῦ κάθουμα:).

Κάτσι δὶπλο στὸ θαρέλι καὶ πίνει. Κάτσι πᾶ' στὸ σκαμνί.

καταντιᾶ (ή) = θιόξ, ἔχειν, καὶ κατάντια.

Δὲ μὲ ἴπομεινε καταντιᾶ. Καταντιᾶ θὲν ἔχει. Διᾶξ ντῆ κανταντιᾶ
ντου.

κατάντισε (ρ.) καταστάλαξε, κατακάθισε.

"Ἐχει θρωσες τὸ νερό, μὴ ντὸ πίνεις, ἄφστο γὰ καταντίση.

Βράσε θολόσταχτη κι' ἄφστηνα γὰ καταντίση.

καταθαρρῶ (ρ.) = θασίζομαι.

Μὴ καταθαρρεις στοὺς ἄλλους, κάνε μονάχη σου ντῆ δουλειᾶ σου.

Καταθάρρεσα στῆ θεατέρα μου, μὰ δὲ πῆγε.

καταπόδι: (ἐπίρρ.) = κατόπι.

Μὲ πῆρε καταπόδι. Τί πγαίνεις κι' ἐσὺ καταπόδι ντου;

καταρροή (ή) (καὶ κυναχωμός).

Καταρροή, καταρροή, δὲ μ' ἄφινει. "Ἐχει φλόγα, ἔψηχα, καταρροή.

κατάσαρκα (ἐπίρρ.) = ἐπάνω στὸ γυμνὸ σῶμα.

Τὸ παιδί ἔχει ζηχάνι, ἔάλτο κατάσαρκα φανέλλα. Καὶ μένα ὁ για-
τρος μὲ εἶπε ντῆ φανέλλα γὰ ντῆνε θάλω κατάσαρκα, γὰ μὴ ντῆνε
φορῶ ἴπο πάγου.

κατασταλαγή (ή) = κατασταλαγμένο σταχτόνερο, κατασταλαγή.

Βάλε μέσ' στὰ κουλιουράκια καὶ κομιά' κατασταλαγή, γέγονονται πιὸ
θριμπυστά. Κάνε θολόσταχτη καὶ πάρε ντῆ κατασταλαγή.

κατελῶ (ρ.) = τρώγω καὶ

κατελεῖ (ρ.) = ἐπιτρέπει ἀρτυμῆ.

Τρώγω, κατελῶ ἕνα σωρό.

Τὸ Μέγα Σάθδατο δὲ κατελεῖ τὸ λάδι. Τ' Ἄη - Ἄννου, πού δὲ
τρῶν' τὸ μαύρο τὸ σταφύλι, θὲ κατελεῖ οὔτε κρέας, οὔτε καμμιά
ἄλλη ἀρτυμῆ.

κατηφοριᾶ (ή) = κατήφορος.

Δὼ εἶναι κατηφοριᾶ, δὲ κουράζομαι, μὰ στῆν ἀνηφοριᾶ λαχανιάζω.

Ἐλάκε δωπέρα, πού εἶναι κατηφοριᾶ, γὰ παίξουμε γλύστρα πᾶ'
στὸ πάγο.

κάτσι (τὸ) (δυὸ κάτσι = βίκλωνο νῆμα, δυὸ στρώματα κλπ.).

κατιάζω (ρ.) = ἐνώνω δύο ἢ περισσότερα κάτσια γῆμα.

Δυὸ κάτσια τῶκανες τὸ μαλλί γὰ πλειότερα; — Ἐκανε καὶ δυὸ
κάτσια, ἄφηκα καὶ ἕνα κάτσι. Ἐκανα καὶ μάρτη, κάκασα ἕνα κάτσι
κόκκινο κι' ἕνα κάτσι ἄσπρο. Σήμερα ὅλη μέρα κατιάζω. Τὸ ἄσάρι
εἶναι φιλό, γὰ πῆξ ντῆ μοδίστρα γὰ τὸ θάλω δυὸ κάτσια. Χίρισε γὰ
κουαδίζη, πόψα ντῆ κουβέρτα θὰ ντῆνε θάλω δυὸ κάτσια.

κατίρι (τὸ) = εἶδος παπουτσιού.

Τί κατίρια εἶν' αὐτὰ πού φορεῖς; Αὐτὰ δέεῖναι παπούτσι, αὐτὰ εἶναι κατίρια.

κατουφεθένιος - α - ο = θελοῦθιος - η - ο.

κατουφές (θ) = θελοῦθο.

Δὲν ἔστειλα ἓνα ζευγάρι κατουφεθένιες παντόφλες. Πήγα στὴ μολίστρα τὸ κατουφεθένιο μου τὸ φουστάνι. Κι' ἐγὼ πήρα κατουφέ γὰ θάλω ἓνα κατουφεθένιο φλιόγκο στὸ καπέλλο μου.

κατράνι (τ) = κατράμι.

Ὁ ἀμαξῆς θᾶνει κατράνι: στοὺς τρεχοὺς τοῦ ἀμαξιοῦ γτου. Τὶ ἐπιάσες καὶ γέγκανε τὰ χέρια σου ὅλο κατράνια;

κατρουλάς - κατρουλοῦ - κατρουλάδικο = κατουρλιάρης - α - ο.

κατρουλιά (τ) = οὔρα.

Ἄφστονα αὐτόνα γτὸ κατρουλά, φοβαρὸ παιδί καὶ κατουριέται πάνω γτου. Μαζή κατρουλοῦ, τί κατρουλιά εἶν' αὐτὰ; Πολύ κατρουλάδικο εἶν' αὐτὸ τὸ παιδί, ἢ πὸ πᾶν' ὡς κάτω μυρῆξει: κατρουλιάς. Πολύ κατρουλιό!

κατσαμπρόκος (θ) (καὶ μπῆξι) = σουδλί, ἐργαλεῖον ὑποδηματοποιῶ.

Ὁ κουντουράς πόμεινε πὲ γτὸ κατσαμπρόκο στὸ χέρι. Δωπέρα θέλει κατσαμπρόκο, γὰ γὰ τρυπήσουμε τὸ θουλίο γὰ τὸ ράψουμε.

κατσιάξει (ρ) = γαριάξει.

Κάτσιασαν τὰ ρούχα μου, θέλουνε λεύκασμα. Ἄμα θὲ καλοπλύουνται τὰ ἀσπρόβρουχα, κατσιάξουνε.

κατσιθέλλος (θ), κατσιθέλλα (ή), κατσιθελλόπλο = τσιγγάνος - α - κι.

Φώνα γτὸ κατσιθέλλο γὰ πάρουμε καμμιά πυροστιά. Περνοῦνε κατσιθέλλες καὶ πουλοῦνε καὶ ξυνόμηλα.

Κι' ἢ κατσιθέλλα τὸ κατσιθελλόπλο ντης.

κάτσικας (θ) = ὁ ἄρσεν. τῆς κατσικας.

Ὁ κάτσικας κοτσέει καταπόθι: πὲ γτὴ κασίκα. Κάτσικας εἶναι, γὰ κασίκα; Δὲ θλέπεις πούεῖναι κάτσικας;

κατσιποδιά (ή) = κακορριζικιά, ἀτυχία.

Μπήκε ποντικός μέσ' στὸ σεντούκι καὶ τρύπησε τὰ ρούχα, αὐτὸ εἶναι μεγάλη κατσιποδιά. Τὶ κατσιποδιά εἶν' αὐτὴ μέσ' στὸ σπίτι μας!

κατσιρντήσα (ρ.) = μοῦξέφυγε.

κατσιρντήστηκα (παρ. ρ.).

Κατσιρντήσα τὸ πιάτο κι' ἔπεσε κάτω κι' ἔσπασε. Τρέμουνε τὰ χέρια μου, ἔτι πιάσω τὸ κατσιρντιώ.— Δὲν ἔπρεπε, μὰ κατσιρντίστηκα καὶ τῆς τὸ εἶπα. Μή κατσιρντιέσαι: ἄλλη φορὰ.— Ὅχι, δὲ κατσιρντιοῦμαι.

κατσοῦλι (τ) = τὸ λειρί τοῦ πατεινοῦ καὶ τῆς κόττας.

Σὰν ἄρρωστη φαίνεται: ἢ ὀρνηθα, τὸ κατσοῦλι ντης θέεῖναι κόκκινο.

Τοῦ πετεινοῦ τὸ κατσοῦλι: εἶναι: πολὺ πιὸ μεγάλο πὲ τῆς ὄρνιθας. Πετεινάρι: εἶναι, θέειναι πουλάδα, δὲ θλέπεις πού ἔχει μεγάλο κατσοῦλι; κατσοφιᾶζω (ρ.) = κατεδάζω τὰ μούτρα, εἶμαι: κατηφής.

Ἔτι κατσοφίαισες, δὲ σὲ εἶπαγε καὶ τίποτε. Μὴ κατσοφιᾶζεις, δέμπωρῳ γὰ σὲ θλέπω κατσοφιασμένο.

κατώϊ (τὸ) = ὑπόγειο.

Κατέδα κά' στὸ κατώϊ καὶ γέθασε πάνου ξύλα. Εἶμαι: κά' στὸ κατώϊ, γιομίζω τὰ λαήνια γερὸ πὲ τὸ κιούπι.

κατώφλιο (τὸ) = κατώφλι.

Κάται: πὰ' στὸ κατώφλιο τῆς πόρτας. Σήκω πὲ τὸ κατώφλιο, γὰ περάσω.

καυκητζέλα (ἡ) = καυκησιάρης - α.

καυκιούμαι (ρ.) = καυχῶμαι.

Ἐγὼ θὲ καυκιούμαι, ἐπὺ καυκίεσαι, εἶσαι: μιὰ καυκητζέλα! Μὴ γτὸν ἀκούεις αὐτόνα πού καυκίεται, εἶναι μιὰ καυκητζέλα κι' αὐτός!

καυτουριᾶζω (ρ.) = χουχουλιζω μάλλινο ὕφασμα καὶ πατῶ μ' αὐτὸ τὸν μώλιωπα τοῦ παιδιοῦ, γιὰ γὰ μὴ φουσιώση.

Ἐπεσε τὸ παιδί κι' ἔκανε ἕνα φοδερὸ μουτοῦλι, πάρε ἕνα μαλλίτικο πανί καὶ καυτούριαισε το. Χτύπησες, παιδί μου, ἔλα γὰ σὲ καυτουριᾶσω τὸ μουτοῦλι σου γὰ μὴ προστῆ.

καφαλι (τὸ) (καὶ ζακούσκα) = πρόχειρο φαγητὸ μεταξὺ τῶν γευμάτων.

Ἐλα γὰ κάνουμε καφαλί. Ἐψησα καναδυὸ τσίρους κι' ἔκανα καφαλί.

καφάσι (τὸ) = κλουδί.

Ἄγουζε τὸ καφάσι καὶ πέταζε τὸ πουλί. Μ' ἔδωκαν μιὰ καρδερίνα καὶ πρέπει: γὰ γοράσω ἕνα καφάσι.

καψάλ:σε (ρ.) (τά....) = ἔφυγε κρυφίως, τῶσκασε.

Ἐὰ καψάλ:σε πάλε. Κάθε δυὸ καὶ τρεῖς τὰ καψαλιζέι ἡ θούλα ντης.

κὲ (τὸ) = προκυμαία, ἀποδάθρα.

Κατέδηχανε στὸ κὲ γὰ ντήγε προῦπαντήσουνε. Ἐὸ θάπορι στάθηκε μακρὰ πὲ τὸ κὲ.

κεδούρι: (τὸ) = φέρετρο, κιθούρι.

κεδουροσάν:δο (τὸ) = σανίδι ἀπὸ τὸ φέρετρο.

Ποιὸς πέθανε, εἶδα κεδούρι: π' ἔξω πὲ ντή πόρτα. Ἐνα γκαιρὸ τὰ κεδούρια τὰ ἔντυνανε πὲ κατουφέ.

Νὰ χτυπήση, (ἡ γὰ ἔβροντήξῃ) τὸ κεδουροσάν:δο σου! (κατάρα).

κεμπάπ: (τὸ) = εἶδος πρόχειρου φαγητοῦ ἀπὸ τσιγαρισμένα κομματάκια κρέατος, χοιρινῶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, σδυσμένα μὲ κρασί.

Ἰήραμε κάμποσο χοιρινὸ καὶ χώρισα κι' ἔκανα καὶ κεμπάπ:.

Ἐγὼ κάνω συχὰ κεμπάπ:, γιὰτὶ τὸ ἀρέζουνε τὰ παιδιὰ.

κεντίκλα (ή) = ό σιδερένιος πήχυς, πού τοποθετείται καί τεντώνει τις ούγιες του όφραυτου στόν άρργαλειό.

Τέντωσε καλά ντή κεντίκλα, γά μή στενέψη τό πανί. "Ανοιξε ντή κεντίκλα καί θάλτηνα πιό πάγου.

κεζάπι (τό) = νυτρινόν θξύ.

Πήρα κεζάπι: γά καθάρισω ντόν απόπατο. "Ένα γκαϊρό μέσ' στή μιογιά πού έδωφανε τά χρωματιστά μαλλιά, έρριχνανε κεζάπι, γά γά θάφουγε καλλίτερα.

κείνη (άντων. - ος - η - ο —, αίτ. - κείνηνα = έκείνη, έκείνην, κείνος - κείονα = έκείνος - ου.

κεινουνοϋ κεινηνης = έκείνου, έκείνης.

Κείνη με είπε πού 'θε ήθά ν' έρτηί Κείνηνα 'θεν τήν έδωκανε τίποτε. Ουμήθηκα κεινηνης τά λόγια. "Έπεσε κεινουνοϋ του ήθρώπου τό καπέλλο. Κείνος έρριξε μιá πέτρα καί χτύπησε κεινουνοϋ του παιδιού τό κεφάλι. Κείονα ντόν έστειλανε στ' άμπέλι.

κειπέρα (επίρρ.) (καί κεινά καί κειναπέρα) = έκαί.

Κειπέρα ήρτανε ένα σωρό παιδιά. Πάνε κεινά γά παιξής.

Δείναι, 'θώ, είναι κειναπέρα.

κελλάρι (τό) = άποθήκη.

Βάλτο κι' αυτό μέσ' στο κελλάρι. Κείν' τό κελλάρι έχει πέ όλα τά καλά.

κελεμές (έ) (καί άκλαδιά) = άμπέλι: ξερριζωμένο, ή χωράφι: άσπαρτο.

Πάνε τ' άμπέλια μας πόμεινανε μίονε κελεμέδες. Καί τό χωράφι φέτο 'θε ντόσπειραμε, είναι κελεμές.

κελεπίρι (τό) = κελεποϋρι, κάτ: ευκαιρία.

Πάρτο, είναι: κελεπίρι, μή ντ' άφίνεις. Πήρα σήμερα ένα κελεπίρι!

κελπεντένι (τό) = τανάλια έξαγωγής δοντιών.

"Έχωσε τό κελπεντένι μέσ' στο στόμα μου καί μ' έθγαλε τό δόντι μου.

"Έλα ,παι'θ ήμου, γά σε θγάλω τό 'θόντι σου πέ ντή κλωστή, γά γά μή σε τό θγάλουνε πέ τό κελπεντένι.

κεμέρι (τό) = πέτσινη ζώνη, όπου έκρυθαν οι όδοιπόροι τά χρήματά τους.

"Ήρτε πέ ντή ξενητεια πέ γιομάτο κεμέρι. "Αδειασε του μπαμπά ντου τό κεμέρι.

κενάρι (τό) = περιθώριο, φαρδειά ρίγα.

"Έφρανα πετσέτες πέ μεταξωτό κενάρι, μεταξοκέναρας. Τί χρώμα κενάρι: έδαλες στο πανί σου;

κεντί (τό) = δειλινό.

Θά ν' έρω τό κεντί. "Αγτε, παι'θιά, κεντί είναι, έλάτε γά φατέ κομάτι.

κεπαξές (έ) = γελοϊος, τιποτένιος.

Μπρὲ ντὸ κεπαζῆ, τί πῆγε κι' ἔκανε! "Αφστα, αὐτὰ ποῦ εἶπες, μ' ἔκανες κεπαζῆ (μὲ γελοιοποιήσεις, μὲ ντρόπιασες). Γέννα κεπαζῆς (γελοιοποιήθηκα).

κεπένια (τὰ) = τὰ στὸρ τῶν καταστημάτων.

Εἶνα: κλειστό τὸ μαγαζὶ, πὲ κατεδασμένα τὰ κεπένια. Κατέδα τὰ κεπένια, εἶναι περασμέν' ἡ ὥρα.

κερά (ἡ) = κυρά, προσφ. πρὸς γυναῖκας κατωτέρας κοινωνικῆς τάξεως.

Κερά Δάφνη, πότε θὰ ν' ἔρθης νὰ πλύνουμε; Κερά Κατίγκω, ἔλα νὰ μᾶς σφουγγαρίσης.

κεραμιδοτρέμισσα (ἡ) = σαμαμῖδι.

Διάδα πὲ τὰ κεραμῖδια, πέφτει μιὰ κεραμιδοτρέμισσα. "Αχ, μιὰ μικρούτσικη κοστερίτσα!— Δέειναι κοστερίτσα, εἶναι κεραμιδοτρέμισσα.

κερασόκολλος (ὁ) = κόλλα ποῦ σχηματίζεται: στὸν κορμὸ τῆς κερασιᾶς.

Βγάλε πὲ ντὴ κερασιὰ κομμὰ κερασόκολλο καὶ θάλτονα σ' ἕνα μπουκαλάκι: πὲ νερὸ νὰ κάνης κόλλα. Γιόμισαν οἱ κερασιᾶς κερασόκολλο.

Κεργιακὴ (ἡ) = Κυριακὴ.

Ντὴ Κεργιακὴ θὰ πά (ς) στὴν ἑκκλησιὰ; Πέρνα ντὴ Κεργιακὴ νὰ πάμε περίπατο.

κερεστῆς (ὁ) (καὶ κατρόνι) = ἰξύλινο στήριγμα σπιτιοῦ, ἑοκάρι.

Παράγκειλα καὶ μ' ἔφεσανε μιὰ καρρούτσα κερεστῆδες. Φέρε ἕνα κερεστῆ νὰ θάλομε ὄνοναπέρα.

κεροδοσία (ἡ) (καὶ ροδοσία) = κηροδοσία, τὸ μοίρασμα τῶν κεριῶν στὰ μνημόσυνα.

Καὶ στὰ μνημόσυνα, μὰ καὶ σὰ πάη τὸ λείψανο στὴν ἑκκλησιὰ γίνεται καὶ ροδοσία.

κερόπλο (τὸ) = κεράκι.

Κοντὰ στὰ μεγάλα τὰ κεριὰ, ἔκαιγε κι' ἕνα κερόπλο. Δῶσε με ἕνα κερόπλο ἄνάψω, γιατί κάηκ' ἡ λάμπα.

κεσῆς (ὁ) (καὶ φωκάς) = εἰδικὸ γυάλινο θάξο γλυκοῦ.

"Ἐφαγ' ἕνα κεσὲ γλυκό. "Ἐνα γκαϊρὸ ἔδανανε πὰ' στὸ θῆσκο δυὸ - τρεῖς κεσεδες, ἑυὸ - τριῶ λογιῶ γλυκά.

κετάπια (τὰ) = κιτάπια, κατάστιχα.

Φέρε ἑῶ νὰ διοῦμε τί γράφουνε τὰ κετάπια σου. Αὐτόνα ντὸν ἔχουνε γράψει: στοῦ διαδόλου τὰ κετάπια.

κετσῆς (ὁ), κέτσιασε = σφίχθηκε τὸ μάλλινο ὕφασμα.

Αὐτὴ ἡ φανέλλα δὲ φοριέται, στένεψε, κέτσιασε πὲ ντὴ πλύσι, γέννα κετσῆς. Τόσες μέρες ἄρρωστη δὲ χτενίστηκα, τὰ μαλλιά μου γέννανε κετσῆς.

κέφαλοι (οἱ) = τὰ μεγάλα κεφαλόπουλα (ψάρια), τὰ μικρὰ - ἱλιάρια.

Μ' ἔφεραγε σήμερα κάτω: κέφαλους! Ναί, ἔπιασαν ἑφές πολλούς κέφαλους κι' ἄλλα ψάρια.

κεφαλόσκαλο (τό) = ἡ κορυφή τῆς σκάλας.

Στέκεται πάνω στο κεφαλόσκαλο, γιὰ νὰ μᾶς προὔπαντήσῃ. Στάσου νὰ νέδω πάνω νὰ πάρω ντὴ τσάντα μου, ντὴν ἄφηκα στο κεφαλόσκαλο.

κεφτές (ό) (καὶ κιοφτές) = ὁ κεφτές.

Σήμερα ἔκανα κεφτέδες πὲ σάλτσα κι' ἄφηκα καὶ καμπόσους κιοφτέδες τηγαγιστούς. Δὴμ' ἕνα κεφτέ νὰ φάγω.

κεχριμπάρι (τό) = ἤλεκτρον.

Γένηκε κίτρινο, κечριμπάρι. Ντόγε δώρισαν ἕνα ὠραῖο κечριμπάρι-νιο κομπολόι.

κηλαγδῆσει (ρ.) (καὶ κηλαϊδῆσει) = κελαιδῆσει.

Ἐδῶ θὰ κάτση τὸ πουλί, ἔδῶ θὰ κηλαγδῆσῃ... Κηλαγδοῦνε τὰ πουλιά. Κηλαϊδῆσε ἡ καρδερίνα.

κησίρης - ω = στειρός, ἄτεχνος - η.

Αὐτὸς εἶναι: κησίρης, δένεχε: παιδιά. Ἡ δευτέρα γυναικα ντου εἶναι κησίρω, δὲ κάνει παιδιά.

κητήρια (τά) = καλαμπόκια καθουρνισμένα, τὰ πόπ κόρν.

Αὐτὲς οἱ κουκουνάρες (καλαμπόκια) σκάνουνε πολὺ καὶ γέγουγται κητήρια ἄσπρα - ἄσπρα, ἔλο πατλάκες. Πάρε καμπόσα κητήρια καὶ φέρε νὰ φαῖμε.

κῆτικος - η - ο = σπάνιος, ὀλιγοστός.

Αὐτὸ φέτο εἶναι κῆτικο, δὲ γένκε πολὺ. Κῆτικα τὰ μύγαλα φέτο.

κῆτσι (τό) = λάκτισμα γαιδάρου.

Εἴμαστε κοντὰ στο γάδαρο καὶ μ' ἔδωκε ἕνα κῆτσι! Φύγε πὲ κειπέρα, νὰ μὴ φάγγης κανεῖνα κῆτσι.

κιάρι: (τό) = κέρδος, ὄφελος.

Τι γάρις ἔχω κανεῖνα κιάρι; Πὲ τὰ μποστάνια δένεχει: κιάρι.

κιμπάρης - ρισσα - ρικο = ὠραῖος, εὐπαρουσίαστος.

Εἶναι: κιμπάρης ἄνθρωπος, καὶ κείνη κιμπάρισα, ἔχουνε κιμπάρικο παρουσιαστικό.

κίζντισε (ρ.) = ἀποσυνετέθη, δρώμησε.

Ρίξτε τὰ ψάρια, κίζντισανε. Καὶ τὸ κρέας αὐτὸ κίζντισε. Δὲ πρέπει νὰ τ' ἀφίγετε νὰ κίζντίζουνε.

κιϊμάς (ό) = κιμάς.

Πῆρα κιϊμά νὰ κάνω κεφτέδες καὶ θηνοὺς (γυμνοὺς) ντολιμάδες (γιοδαρλάκια). Ἐγὼ σήμερα ἔχω μακκρόνια μὲ κιϊμά.

κιϊμοσῆς (ό) = χρυσοχόος.

Ἐδωκα μάλαμα στο κιϊμοσῆ νὰ μὲ κάνῃ ἕνα θαχτυλιῖ. Τὰ σκου-

- λαρίκια σου αὐτός ὁ κιῆμιτζής σέ τὰ ἔκανε;
- κιλιμότσεργα (ή) (καὶ τσεργα) = κιλίμι, χαλί ἔχ. ἀνατολίτικο.
 "Ἐστρωσες, δλέπω ντή καινούργια σου ντή κιλιμότσεργα.
 "Ἐθαφα μαλλιά νά φάνω μιὰ κιλιμότσεργα.
- κίορη (ὀ) (καὶ στραβός) = τυφλός (δρυσιά).
 Μπρὲ κίορη, δὲ δλέπεις μπροστά σου; Δὲ ντό εἶδες, κίορης εἶσαι;
- κιοσελές (ὀ) = τὸ δῆμα τῆς σόλας.
 Δέηγτανε γερὸς ὁ κιοσελές καὶ τρύπησαν τὰ παπούτσια μου. Ὁ κου-
 ντουράς δὲ ντίς ἔκανε τίς μισιόλες σου, γιατί δὲν εἶχε κιοσελέ.
 κιοσές (ὀ) = ἔξωτερικὴ γωνία σπιτιοῦ (στὸ δρόμο).
 Νά, δὲ ντόνε δλέπεις, στέκαται κειναπέρα στὸ κιοσέ. Γκρέμισ' ὁ κιο-
 σές τοῦ σπιτιοῦ ντης.
- κίοσκι (τὸ) = ἰωμάτιον ὁδοδοχῆς.
 Πέραν τίς μουταφίρσοσες μέτ' στὸ κίοσκι. Ἐκανα ἕνα καινούργιο
 τραπέζομάντηλο γιὰ τὸ στρογγυλὸ μου τὸ τραπέζι, τὸ τριπόδι (ρο-
 τόντα) πῶχω μέτ' στὸ κίοσκι μου.
- κιοκιοῦρτι (τὸ) (καὶ δειάφη) (ή) = θειάφι.
 Πήραμε κιοκιοῦρτι νά δειαφίσουμε τ' ἀμπέλια μας. Γιόμω (προστ.)
 κιοκιοῦρτι τὸ δειαφιστήρι.
- κιοῦνκι (τὸ) = σωλὴν βροχῆς καὶ ὕδραυλ. ἔγκαταστάσεως.
 Ἐκόλλησε τὸ κιοῦνκι τοῦ σπιτιοῦ καὶ τρέχουνε τὰ νερά τῆς βροχῆς
 πὰ' στὸ σπίτι. Ἐσπασε τὸ κιοῦνκι τοῦ νεροχύτη μας.
- κιοῦπι (τὸ) = πιθάρι.
 Κατέδα καὶ γιόμω τὸ λαήνι νερὸ πὲ τὸ κιοῦπι. Τὸ κιοῦπι ἄδειασε,
 πρέπει νά παραγκεῖλουμε νά μᾶς φέρουνε νερό.
- κιοουτούκι (τὸ) (καὶ κουρβούλι) = ἔξηρὸ κλήμα.
 Ἐεράθηγε τ' ἀμπέλι μας, πόμεινανε κιοουτούκια. Φέρε πὲ τ' ἀμπέλι
 τὰ κιοουτούκια νά τὰ κάψουμε.
- κιοουτρομεῦομια (ρ.) = μένω παράλυτος στὸ κρεβάτι.
 κιοουτρούμης - μισσα = παράλυτος.
 "Ἐνα γκαϊρὸ αἱ πλεότερα; γέροι κιοουτρομεῦομιασι. Κιοουτρομεῦτηκε
 κι' ἡ πεθερά μου καὶ ντήν εἶχαν κιοουτρούμισσα τρία χρόνια. Μ' ἐγὼ
 πὸν εἶχα κιοουτρούμη ντό μπαμπᾶ μου πέν' ἔξι χρόνια!
- κιοράς (ὀ) (καὶ νοῖκι) = ἐνοίκιον, ἀγωγή.
 Τι κιορά σέ πήρε, πὸν σέ κουθάνησε πὲ τ' ἀμάξι τὰ μπαγάζια σου;
 Γι' αὐτὸ τὸ χωράφι τί κιορά γυρεύεις;
- κιορίκης (ὀ) = μωαμεθανὸς βοθροκαθαριστής.
 Φώνα ντό κιορίκη νά ξεγλύση ντόν ἀπόπατο. Σήμερα ὁ κιορίκης ἔχει
 ἄλλοῦ βουλειά.
- κιοτλίκι (τὸ) = ἔλλαειψις, σπάνης.

Τώρα κι' αυτό, κιτλίκι! Δέειναι κιτλίκι.

κλαίτο (τό) = κλάμμα.

Γέγνε το κλαίτο, άλλο πράμμα! Τί κλαίτο είν' αυτό, μπρέ παιδί μου!

κλάμμενος - η - ο = κλαμμένος - η - ο.

Ντόν είδα πούήγτανε κλάμμενος. Τ' έχεις, γιατί είσαι κλάμμενη;

Τώδε:ρ' ο θάσκαλος τό παιδί και ήρτε κλάμμενο.

κλάπα (ή) = πέτο του σακκακίου, της ζακέτας κλπ.

Μ' έκανε στο φόρεμα μου μεγάλες κλάπες. Στο ζακέττο μου ή μιζή ή κλάπα είναι πιο μικρή πὲ ντήν άλληνα.

κλειδοστόματα (ρ.) = πιάσθηκε, παρέλυσε τό στόμα μου.

Έγών σάν ντόν είδα, κλειδοστόματα, δὲ μπόρεσα ν' ανοίξω ντό στόμα μου νά πώ τίποτε. Τί κλειδοστόματες και θὲ μιλείς;

κλειούσα (ρ.) — ξεκλεινα.

κλειώ (ρ.) = κλείνω.

Κλειώ ντή πόρτα και φεύγω. Γιατί δὲ κλειείς τό θόδιο; "Εκλειυες ντή πόρτα; — Κείν' ντήν ώρα ντήνε κλειούσα. Κι' έμείς κλειούσαμε τό μαγαζί.

κλέφτω (ρ.) = κλέβω.

Αυτά τὰ παιδιά πολὺ κλέφτουνε. "Εκλεψανε ένα σωρό πράμματα.

Δὲ ξέρεις πού θὲ κάνει νά κλέφτης; Νά μὴ κλέψης άλλη φορά.

Προχτὲ είδα ένα άλλο πού εκλεπτε.

κληματσίδα (ή) = κληματσίδα.

Κλάδεψανε τ' άμπέλια και κουδάνησανε τίς κληματσίδες μέσ' στο κατώϊ, γιὰ νά τίς κάψουνε ντό χειμώνα. Οί ξερές οί κληματσίδες παίρνουνε λήγορα δρόμο (ανάθουν).

κλούστιχο (επίθ.) = τό κλούθιο αυγό.

Μέσ' στ' αυγά είχε κι' ένα κλούστιχο. Τὰ πλειότερ' αυγά ήντασι κλούστικα. Κρουόμενη είμαι, γιατί νερεύουμαι και μυρίζε: κλούστιχο αυγό.

κλύφι: (τό) = θήκη (μαξιλαροθήκη κλπ.).

"Αθειασα τὰ μάζιλάρια νά πλύνω τὰ κλύφια ντους. "Εχασα τό κλύφι του μολυθίου μου.

κλωθούρνω (ρ.) = στριφογυρίζω.

Τί κλωθούρνως μπροστά μου; "Εσύ θέλεις νά με έλέπης νά κλωθούρνω;

κλώθω (ρ.) = γνέθω.

Τί κάνεις τώρα, κλώθεις; — Ναι, κλώθω, εκλωσα κάμποσο, μὰ έχω κόμα νά κλώσω.

κλώνα (ή) = κλώσσα

"Εδαλες φέτο καμμιὰ κλώνα; — Δὲ κλώσσησανε οί όρνιθες μου.

Ἐγὼ ἔχω μιὰ κλώκα πὲ δώδεκα πουλιὰ κι' ἄλλη κλωσα τῶρα.
κλωκοτσιὰ (ή) = λάκτισμα, κλωτσιὰ.

Ἄ σὲ δώκω καιμιὰ κλωκοτσιὰ! Ντὸν ἔδωκε μιὰ κλωκοτσιὰ κι' ἔπενε κάτου.

κλώστης (ὀ) = εἶδος ἀδραχτιοῦ, πού κλώθει: ἀνάποδα δίκλωνο μαλλί, ἢ ἄλλο νῆμα, γιὰ νὰ ἐνωθῆ.

Τῶκανα δυὸ κάτια τὸ μαλλί και τῶρα τὸ κλώθει στὸ κλώστη.

Δῶσε με ντὸ κλώστη σου, γιατί' ὁ δικός μου ἔσπασε.

κλώστρια (ή) = ἡ ἔργατρια πού κλώθει.

Ἔξγριασα τὸ μαλλί κι' ἄ τὸ πάγω στη κλώστρια νὰ με τὸ κλώσῃ.

Πάνε στη κλώστρια και ρώτησε ἔκλωσε τὸ μαλλί;

κλωτῆρι: (τὸ) = ἀκρωτήρι, τοποθεσία τῆς πόλειος.

Ἐνα γκαίρὸ πὰ' στὸ κλωτῆρι εἶχε μόνε ἀλώνια. Τῶρα τὸ κλωτῆρι γιόμιζε σπῆτια.

κλώτσικος (ὀ) (και κλωτσικος) = λῶξυγκος.

Μ' ἔπιασε κλώτσικος. Τί κλώτσικος εἶν' αὐτός, παιδί μου, πού σ' ἔπιασε!

κνάγκεντζε = ἡ ἡμέρα τοῦ κνᾶ (κινᾶ).

κνᾶς (ὀ) = κινᾶς εἶδος θαφῆς γιὰ μαλλί: και νύχια, πού ἔδαζαν ἐπὶ τουρκοκρη. στίς νύφες.

Ντὴν ἔδομάδα, πριν πὲ ντὴ χαρά, εἶχανε μιὰ μέρα πού ἔδανανε ντὴ νύφη κνᾶ και ντὴνε ἔλεγανε κνάγκεντζε. Κεῖν' ντὴν ἡμέρα ἔδανανε κνᾶ κι' οἱ φιλενάδες τῆς νύφης.

κνήθουμα: (ρ. παθ. φ.) = ξύνομα.

κνήθω (ρ. ἐνεργ. φ.) = ξύνομα.

Ἐχω φαγούρα κι' ὄλο κνήθουμα. Γιατί κνήθεσαι ἐσύ; Μὲ τρῶνε (φαγουρᾶζου) τὰ χέρια μου κι' ὄλο τὰ κνήθω. Κνήσε με ντὴ φάχη μου. Ἐλα νὰ σὲ κνήσω.

κνηκάτος - η - ο = κόκκινος, κατακόκκινος.

Τ' ἀγά μου γένκανε κνηκάτα. Ἐδαφα μιὰ μπλουῶα κόκκινη και γένκε πολυόμορφη - κνηκάτη. Σὰ ντ' ἄκουσε κοκκίναςε, γένκε κνηκάτος.

κσόβρι: (τὸ) = τὸ χαλί τοῦ τοίχου ἐπάνω ἀπὸ τὸ κρεβδάτι

Τὸ καλοκαίρι: τὸ θγάξω τὸ κσόβρι πὲ ντὸ τοῖχο τοῦ κρεβδατιοῦ. Παράγκειλα και μ' ἔφερανε πὲ ντὴ Πόλι ἕνα κσόβρι. Γιὰ τοῦ παιδιοῦ τὸ κρεβδατάκι ἔκανα ἕνα κεντητὸ κσόβρι.

κομπίλα (ή) = φοράδα.

Ἡ κομπίλα ντους εἶναι βαρούμενη. Μὴ ντὴνε ξεύετε τῶρα ντὴ κομπίλα.

κόμπιτσα (ή) = κομμάτι, τελένια κόμπιτσα = κόπτσα.

κομπιτσάκι (τό) = κουμδάκι:

Κόπηκε μιὰ κόμπιτσα πὲ τὸ ζουποῦνι ντης. "Ἐβαλες κόμπιτσες στὸ πουκάμισο; Πάρε καὶ τελένιες κόμπιτσες νὰ θάλομε στὴ ζώνη τῆς φούστας. Πῆρα κομπιτσάκια γιὰ νὰ δάλω μπροστὰ στὸ πουκαμισάκι μου. Πόσα κομπιτσάκια νὰ θάλομε;

κόμπος (δ) = κόμβος.

κόμπος (δ) (καὶ σταλαματιά) = ἡ σταγόνα.

κόμπος (δ) = τὸ μάτι, ὁ ὀφθαλμὸς χλωροῦ κλαδισοῦ.

Δέμπορω νὰ τὸ λύσω, θέθηκε κόμπος. Φέρε νὰ γόνα λύσω γτὸ κόμπο. Φέρε μ' ἓνα κόμπο νερό. Πὲ τ' αὐτὸ τὸ γατρικὸ παίρνει: εἴκοσι κόμπους κάθε μέρα. Πὲ ὄλους αὐτοὺς τοὺς κόμπους τὸ κλημια θὰ ὀγάλη φύλλα. "Ἄμα φυτέψης τὸ λουλοῦδι, μὴν ἀφήκεις ὄλους τοὺς κόμπους π' ὄσω, βάλε καὶ καναδυὸ κόμπους μέσ' στὸ χῶμα νὰ γένουνε ρῆζες.

κομπώνω (ρ.) = ἀπατῶ (χρησιμοποιούμενο στὴν Σωζ. μόνο στὴν φράσι: «Νὰ μὴ μὲ κομπώνῃ ὁ γάδαρος»).

Ντὴ Πρωτομαγιά ἔχυνονε πολὺ πρωτὶ καὶ τρώνε μιὰ σκέλιδα σκόρδο, πρὶν γκαριῖξει ὁ γάδαρος καὶ τοὺς κομπώσει.

κοντά (ἐπίρρ.) = κοντά, πλησίον.

κοντεῦω (ρ.) = πηλσιάζω, κοντεῦω.

"Ἐλα κοντά μου. Κάθουμεστε πολὺ κοντά. Κοντεῦω νὰ τὸ τελειώσω. Κοντεῦουε οἱ γιορτές. Κόντεψα νὰ τὸ ξεχάσω.

κοντινός - ἦ - ὁ = κοντινός, πλησίον.

Δένῆχει κοντινοὺς συγγενεῖς. Ὁ πιὸ κοντινός εἶμ' ἐγώ. Πῆγα σ' ἓνα κοντινὸ σπίτι. Εἶναι μιὰ κοντινὴ πολιτεία.

κοντός - ἦ - ὁ = κοντός - ἦ - ὁ.

Πολὺ κοντός γένεται ὁ γυιός ντης. Ἡ φούστα σου εἶναι πολὺ κοντή. Καὶ τὸ δικό μου τὸ φουστάνι κοντὸ εἶναι.

κοντυλῶ (ρ.) = δὲν μπορῶ νὰ σταθῶ στὰ πόδια, ταλαντεύομαι.

Τί κοντυλᾶς ἔτσι; Πορπατῶ καὶ κοντυλῶ. Κεῖνος εἶναι μεθυσιμένος, ὅδὲ δλέπεις πὸν κοντυλᾶ;

κόζι (τό) = τὸ ἐπικρατοῦν στὸ χαρτοπαίγνιο χαρτί.

Σὰς πιάνω ὄλους, ἔχω κόζι. Εἶναι τυχερός, εἶχε ὄλο κόζι, γι' αὐτὸ μᾶς κέρδισε.

κοιλιάρφανο (ἐπίθ.) = τὸ παιδί πὸν ὁ πατέρας του πεθαίνει πρὶν ἀπὸ τὴν γέννησή του.

Αὐτὸήντανε κοιλιάρφανο. Σὰ πέθανε ὁ ἄντρας μου μ' ἄφησε τρία ὄρφανὰ κι' ἓνα κοιλιάρφανο.

κοιλοπονῶ (ρ.) = αἰσθάνομαι πόνοους τοῦ τοκατοῦ.

Ἦ ἀδραφή μου κοιλοπονᾶ, πάγω νὰ φωνάξω ντὴ μαμμή. Δυὸ μέρες

τώρα κοιλοπονᾶ καὶ δέμπορε: νὰ γεννήσῃ.

κοίτουμα (ρ.) = πλαγιάζω στὸ κρεβάτι: ἄρρωστος.

Εἶναι ἄρρωστος, δέκα μέρες τώρα κοίτεται. Δέμπωρω νὰ σηκωθῶ, εἶμαι ἄρρωστη, κοίτουμαι. Κόμα κοίτεσαι;

κοκκινιάζω (ρ.) = κοκκινίζω, ἐρυθρῶ.

κοκκινιάσε (ρ.) = κοκκίνισε, ρόδισε.

Ντρέπουμε: πού τ' ἀκούγω, κοκκινιάζω. Ἄντε κοκκίνισε πάλε, μαρή, γιατί ντρέπεσαι; Πέστονα ν' ἀφήκῃ ντὴ μηλίνα μέσ' στὸ φούρνο νὰ κοκκινιάσῃ καλά, δὲ κοκκινιάσε.

κοκκινίτσα (ἦ) = ἰλαρά.

Εἶναι ἄρρωστα τὰ παιδιὰ ντῆς, ἔχουνε κοκκινίτσα. Εἶναι συμῆς, πολλὰ παιδιὰ ἔχουνε κοκκινίτσα.

κοκκινογούλι (τὸ) (καὶ σπανιζάρι) = τὸ παντζάρι.

Πῆρα κοκκινογούλια κι' ἔκανα σαλάτα. Φέρε καὶ καναδυὸ κιὰ κοκκινογούλια νὰ θράσουμε γιὰ σαλάτα.

κόκος (ὀ) = ὁ κόττος τῶν μαλλιῶν, τὸ σινιόν.

Τᾶκανα κόκο τὰ μαλλιὰ μου. Κι' ἐσύ, βλέπω, τὰ σήκωσες τὰ μαλλιὰ σου, τᾶκανες κόκο.

κοκῶνα (ἦ) = κυρά.

Κοκῶνω Κατίγω, νάδα πάνου νὰ σὲ θιοῦμε. Κοκῶνα (κῶνα) ἔ-λέγω, ἔλα νὰ σὲ πῶ.

κολαντιρίζω (ρ.) = μεταχειρίζομαι, χρησιμοποιῶ.

κολαντιρισμένα (ἐπιθ.) = μεταχειρισμένα.

Αὐτάειναι τὰ πιᾶτα πού κολαντιρίζω. Μὲ ἡῶρες μαλακιά καὶ μὲ κολαντιρίζεις ὅπως θέλεις. Αὐτὲς οἱ πετσέτες εἶναι κολαντιρισμένες. Ἔχω κόμα μέσ' στὸ σεντούκι μου ἀκολαντιριστες.

κολάι (τὸ) = εὐκολία.

Δὲν ἔχει κολάι. Τὸ κολάι σου νὰ κάνῃς, μιὰ γαράφα νὰ μὲ γοράσῃς, ἀφοῦ ντὴν ἔσπασες.

κολάνι (τὸ) = ζώνη.

Ἔπεσε τὸ κολάνι μου. Γόρασα ἓνα λουστρινέγιο κολάνι.

κολαούζος (ὀ) = ὀδηγός.

Χωρὶὸ πού φαίνεται, κολαούζο δὲ θέλει. (Παροιμ.). Ἐσένα κολαούζο σ' ἔκανανε καὶ μπαίνεις πρῶτος;

κολάστρα (ἦ) = τὸ πρῶτο ἀραιὸ γάλα τῆς λεχώνας, τῆς ἀγελάδας κλπ.

Ντὴ κολάστρα, τὸ πρῶτο ἀρὺ γάλα δὲ πρέπει νὰ τὸ ρίχνουνε, γιατί εἶναι καλὸ γιὰ τὸ στομάχι τοῦ σαλοῦ. Ντὴ πρώτη μέρα ἢ λεχούσα δὲν ἔχει: γάλα, δγαίξει: κολάστρα.

κολατσιὸ (τὸ) = πρόχειρο φαγητὸ μεταξὺ τῶν γευμάτων.

Ἐλάτε νὰ κολατσιόσουμε κομμάτι. Ἐμεῖς τώρα ἔκαναμε κολατσιό.

κολέετο (τό) = δέμα.

Σήμερα έλαβα ένα κολέετο πὲ πολλὰ πράμματα. Έτοιμάσα ένα κολέετο νὰ τὸ στρίλω πὲ ντὴ πόστα στὸ γυιό μου.

κόλλα (ή) (καὶ κουρκουμάλι) = κόλλα κολλαρίσματος.

Πάρε κόλλα νὰ κολλαρίσουμε τὰ στόρια. Έχεις κόλλα νὰ κολλαρίσης τοὺς γακκάδες καὶ τίς μανίσκας;

κολλητικός - ή - ό = μεταδοτικός - ή - ό.

Αὐτὴ ἡ ἀρρώστια εἶναι κολλητική. Ὁ γράντος εἶναι κολλητικός. Αὐτὸ τὸ σπυρὶ εἶναι κολλητικό, κόλλησα κι' ἐγώ.

κολλησίδα (ή) = χόρτο πὸν κολλάει ἐπάνω μας. (Έχει καὶ μεταφορική ἔννοια γιὰ τοὺς ἀνθρώπους).

Στὴν ἐξοχή ἔκατσα πὰ' στὰ χορτάρια καὶ γιόμισ' ἡ φούστα μου κολλησίδες. Άντε ξεφορτώσου με, κολλησίδα μὲ γένγκες.

κόλλυδα (τά) = τὸ δρασιμένο σιτάρι γιὰ συχώριο.

Άνρ: εἶναι ἡ θύμηση τοῦ παποῦ μου κι' ἔκαναμε κόλλυδα καὶ κολυθόζουμο. Μοίρασαμε κόλλυδα.

κολοιός (ός) = παστός τσίρος.

Κολοιός καὶ κολοιός καὶ π' ένα θαρέλ: (παροιμ. φρ.).

Κοντὰ στ' ἄλλα ψάρια, ἄλάτισα κι' ένα μπολιό κολοιούξ.

κόμα (ἐπίρρ.) = ἀκόμη.

Κόμα θῶεῖσαι; Δὲ πῆγα κόμα. Δῶμε κόμα ένα.

κομαχάι = ἐκφρασις, σημαίνουσα - μου φαίνεται, δὲ γελιέμαι.

Κομαχάι λείπει: ένα. Κομαχάι ἦντανε δῶ.

κομπί (τό) = κουμπί.

Κόπηκε τὸ κομπί μου. Έλα νὰ μὲ ράψης δυὸ - τρία κομπία.

κομποτήρι (τό) = τὸ μεταλλίνο τσιγγελάκι πὸν κουμπώνει τὰ κουμπίὰ παπουτσιῶν.

Φέρ' τὸ κομποτήρι: νὰ κομπώσω τίς μπότες μου.

Δὲνέχω κομποτήρι: νὰ κομπώσω τοῦ παιδιοῦ τὰ παπούτσια.

κομμά' κομμάτι καὶ κομματάκι = ὀλίγο, λιγάκι.

κομμάτι (τό) = τεμάχιο.

Μαμά, δῶμ' κομμά' ψωμί. Φέρε με κομμάτι: νερό. Εἶναι κομματάκι: ντροπικός, κομματάκι: ἄγριος.

Έφερε ένα μεγάλο κομμάτι τυρὶ κι' ένα κομμάτι: κασέρι.

κομπανία (ή) = παρέα.

Έλα στὴ κομπανία μας. Έμεῖς πὲ ντὴ κομπανία μας θὰ κάνουμε λεμβοδρομίες.

κομφετίνα (τά) (καὶ κομφετι) = τὰ κομφετί.

Πήγαμε σπῖσι: ντους μουτσούνες καὶ μᾶς ἔρριξαν κομφετίνα.

Κομφετίνα ἔρριχνα καὶ στὶς γύφες μαζί πὲ τὸ ρύζι.

κοναχτσής (ὁ) (καί κοναχτσής) = αὐτός πού μᾶς φιλοξενεῖ, ὁ οἰκοδεσπότης πού μᾶς ἔδωκε κονάκι (κατάλυμα) σέ γειτονικά χωριά.

Πήγαμε στὸν Ἄη - Νικόλα (χωριό) καί δὲν ἠῤῥαμε ντὸ κοναχτσή μας κειπέρι. Ἡρτ' ὁ κοναχτσής μας πὲ τὸ χωριό καί μᾶς ἔφερε δουργάρικο πιπέρι.

κονιάδος (ὁ), κονιάδα (ἡ) = κουνιάδος - δα.

Ἐἶχα σήμερα τραπέζι: ντὴ κονιάδα μου καί ντὸ κονιάδο μου. Ὁ κονιάδος μου πῆγε ταξίδι. Ἡ κονιάδα μου ἤρτε καί μ' ἔφερε ἕνα σωρὸ πράγματα.

κόνιδα (ἡ) = τὰ αὐτὰ τῶν ζωύφιων.

Ψεῖρισε τὸ παιδί, τὰ μαλλιά ντου εἶναι γιομάτα κόνιδες. Ἐσὺ μπορεῖ νὰ ξολόθρεψες τίς κόριζες πὲ τὸ κρεβάτι, μὰ πόμεινανε κόνιδες, πού θὰ γένουνε κοριζοπούλια.

κοντουμάριω (ρ.) = μεταχειρίζομαι.

Ἐγὼ κοντουμάριω τέτοιο σαποῦνι. Τι δούτουρο κοντουμάρεις;

κοντσές (ὁ) = μπουμποῦκι λουλουδισοῦ.

...ρίξε τὸ ψαλιδάκι: νὰ κόψω ἕνα κοντσέ. Ὅλο κοντσέδες εἶναι, δὲν ἀνοῖξανε κόμα τὰ τριαντάφυλλα. Κι' οἱ γαρεφαλιές μας γεμάτες κοντσέδες εἶναι.

κοπάνα (ἡ) = σκάφη.

κοπάνα (κατσίβέλλι:κη) = σκάφη πελεκημένη ἀπὸ χονδρὸ κορμὸ δένδρου, φτυαγμένη ἀπὸ γύφτους (κατσίβέλλους).

Τίλογια εἶναι: ἡ κοπάνα σου σανιδένια, γιὰ κατσίβέλλι:κη; Ἐχω κοπάνια σανιδένια, μὰ θέλω νὰ πάρω καί μιὰ κατσίβέλλι:κη κοπάνια. Φέρε πάνου ντὴ κοπάνια νὰ πλύνουμε.

κοπανίζω (ρ.) = σπάζω στὸ γουδί.

Τί κοπανίζεις, ζάχαρι; — Ὅχι, κοπανίζω κανέλλα.

κοπέλι (τὸ) (καί ἀγόρι) = τὸ ἀγόρι.

Πόσα παιδιὰ ἔχεις; — Δυὸ κοπέλια καί δυὸ κορίτσια. Μὴ παίζεις πὲ τὰ κοπέλια.

κόπια (ἡ) = τὸ πρόχειρο, ἀπ' ὅπου γνεταί τὸ ἀντίγραφο.

Ἐγὼ ἔκανα ντὴ κόπια κι' ἐσὺ ἀντίγραψε το. Κάνε πρῶτα μιὰ κόπια κι' ὕστερα νὰ τὸ γράψης καθαρά στὸ τετράδιο.

κοπόι (τὸ) = κυνηγετικὸ σκυλί.

Ντόν εἶδα τὸ πρῶτ πὲ τὸ κοπόι ντου, πού ἔβγαينه στὸ κυνήγι. Αὐτὸ ἔβειναι μικρὸς σκύλος γιὰ τὸ σπίτι, αὐτὸς εἶναι κοπόι γιὰ τὸ κυνήγι.

κοράκια (τὰ) (ἄρουσιὰ) = παληοκόριτσα.

Δὲ ντρέπονται, τὰ κοράκια! Μαρή κοράκια, ἐσεῖς νὰ κάτσετε φρόνιμα.

κορακνώθηκα (ρ.) (και δράχνιασα) = τδράχνιασα πολύ.

Βράχνιασα, κορακνώθηκα, 'δέμπορω να μιλήσω. Μ' εσύ κορακνώθηκες, είσαι κορακνωμένο.

κόρδα (ή) = χορδή των 'εγχόρδων.

Κόπηκαν οι κόρδες τής κιθάρας μου. Στο μαντολίνο θέλει μια κόρδα 'λλαγμα.

κόρδα (ή) = μαστίχα, που κάνει φούσκες.

Δέ κάνει φούσκες ή μαστίχα σου, γιατί δένεχει κόρδες μέσα.

Νά δγής ή θ:κή μου ή μαστίχα, που 'δβαλα πολλές κόρδες μέσα, τί μεγάλες φούσκες που κάνει!

κόρζα (ή) = κοριός.

Τώρα δένεχει κόρζες. 'Ένα γκαιρό όσο και να καθάριζαμε, δέ μπορούσαμε να τις ξολοθρέψουμε τίς κόρζες, 'δλο κι' εύρισκαμε 'πό κανείνα κορζοπούλι!

κορίτσα (ή) (φοδερή κορίτσα = έχει τήν 'ννοια: δλόκληρη κοπέλλα).

Πώς μεγάλωσε ή θεατέρα σου γένκε φοδερή κορίτσα.

Γένκες φοδερή κορίτσα, κόμα κοθκλες παιζεις;

κοριτσοθέμα (τό) = πολλά κορίτσια, κοριτσομάνι.

Μέ τί κοριτσοθέμα μαζεύτηκε! Πράμμα, κοριτσοθέμα!

κορκόντελος (ό) = κροκόδειλος.

Σήμερα ο δάσκαλος μάς 'δβαλε μάθημα για ντό κορκόντελο.

Τί λουρνάς σά ντό κορκόντελο;

κόρσαμ = σάν, δ'ηθεν, τάχα.

Πήγε κόρσαμ να ντήνε δγή. Κατέδηκε κόρσαμ να παζή.

κόρτι (τό) = φλέριτ, κόρτε, 'ερωτοτροπία.

Ρεδωνιάστηκανε; 'Έμε τόσο κα:ρό 'εκαναν κόρτι! Περνοῦνε τά παλληκάρια, για να κάνουνε κόρτι πέ τά κορίτσια τής είτονειας.

κορτσάρα (ή) = μεγεθυντ. τού κορίτσι.

κορτσόπλο (τό) = υποκορ.

'Τί κορίτσι είν' αυτό, κορτσάρα! 'Εστειλε δυό κορτσόπλα και με φώνησανε. 'Η 'δρεφή μου έχει: 'Ένα πολυόμορφο κορτσόπλο.

κορφή (ή) = κορυφή 'υψώματος.

κορφή (ή) = κορυφή τού κεφαλιού.

Νόδηκε πά' στη κορφή τού μπαϊρού. Με πονεί τό κεφάλι μου, 'δωπάγου ή κορφή μου άγκισμό δέν έχει. Ντόνε καθάρισα πέ ντή κορφή ως τά νύχια.

κόρφος (ό) = τό στῆθος, ό κόλπος.

Τ'ώκριψα μέσ' στο κόρφο μου. Βάλε αυτό τό φυλαχτό στο κόρφο μου.

'Αμα φοδῆθηκες, φτύσε μέσ' στο κόρφο του.

κοσεύω (ρ.) τρέχω.

κοσευτὸς - ἦ - ὀ = τρεχάτος, τρεχάτη - ο.

κοσῆ (ἦ) = τὸ τρέξιμο.

Μὴ κοσεύεις ἀ πέσης! Δόσεψε νὰ τῆς τὸ πῆς καὶ κοσευτὸς πάλε νὰ ὀρίσης. Πάνε κοσῆ - κοσῆ νὰ τὸ φέρης. Ἄ κοσέψω, ἀ κάνω μιὰ κοσῆ!
Κοσευτῆ πῆγα, κοσευτῆ ἤρτα.

κοστερίτσα (ἦ) = σαύρα.

Τὸ πρωτὸ πού πῆγα στ' ἀμπέλι μας, εἶδα μιὰ κοστερίτσα. Ἄχ, μιὰ κοστερίτσα περνᾷ πὸ μπροστά σου!

κότσαλα (τὰ) = ὀπολείμματα ζύμης πού μένουν στὰ χέρια μας ἢ στὴν σκάφη μετὰ τὸ ζύμιωμα.

Ἐπλασα τὰ ψωμιὰ καὶ θὲ πρόφτασα νὰ ζύσω τὰ κότσαλα πὲ ντὴ κοπάνα. Τὰ κότσαλα πού θὰ ζύσης πὲ ντὴ κοπάνα, ἄφστα γιὰ πραζύμι. Νὰ πάρω κομμά' ἀλεύρι νὰ ζύσω καὶ τὰ κότσαλα πὲ τὰ χέρια μου κί' ὕστερα νὰ πλυθῶ.

κοτσάνι (τὸ) = στέλεχος.

Ἔσπασε τὸ τριαντάφυλλο, πόμεινγε τὸ κοτσάνι στὰ χέρια μου. Ἐφαγε ντὴ κουκουνάρα, ἔρριξε τὸ κοτσάνι μέσ' στὴν αὐλή.

κότσες (αἶ) = στὸ χαλασμένο μαχαίρι δόντια.

Δὲ κόφτει τὸ μαχαίρι γέννε ὄλο κότσες. Δῶσε τὸ μαχαίρι νὰ τὸ ἀκονίσουνε καὶ νὰ σιάξουνε καὶ τίς κότσες.

κότσι (τὸ) = ὁ ἀστράγαλος τῶν ζώων.

κότσια (τὰ) = παιχνίδι.

Πατέρα, τὸ κρέας πού θὰ πάρης νὰ ν' εἶνα: ἀρνὶ μοῦτι, νὰ ν' ἔχη καὶ κότσι, γιὰ νὰ τὸ πάρουμε νὰ παίξουμε. Μάζεψα τέσσερα κότσια, θέλω ἓνα κόμα κότσι νὰ τὰ κάνω πέντε, νὰ τὰ θάψω, γιὰ νὰ παίξουμε.

κουβαλαντζῆ (ρ.) = χτυπῶ μὲ τὴν μπίλλα ἢ τὴν ἀμάδα μου αὐτὲς τῶν ἄλλων.
Ἐγώεϊμα: τώρα, ἐγὼ θὰ σᾶς κουβαλαντζῆσω. Ἐσὺ κουβαλαντζῆσε μπροστῆτερα. Ὅλο αὐτὸς κουβαλαντζῆσει.

κουδανῶ (ρ.) = κουδαλῶ.

Τί κουδανεῖς πᾶ' στὸ νῶμο σου; Κουδάνηστε; Αὐρὶ θὰ κουδανήσουμε.

Τὰ κουδάνησα ὄλα τὰ ἔβλα.

κουδαράκι: (τὸ) = κουδαρίστρα, κλωστή γιὰ δαντέλλα.

Πάρε με καὶ καναδυὸ κουδαράκια νὰ πλέξω καμιμὰ ταυτέλλα. Πά' νὰ μὲ πάρης ἓνα κουδαράκι. Ντεμισέ (D.M.C.) ἕκατὸ νούμερο.

κουδέρτα (ἦ) = τὸ κάλυμμα τοῦ κρεβάτιου.

Ἐπλεξᾶ μιὰ κουδέρτα πολυόμορφη. Ἐκανα καὶ φαντὲς κουδέρτες, πῆρα καὶ κουδέρτες ἔτοιμες, [Καὶ ντὴ καλή μου ντὴ κουδέρτα ντὴνε κέντησα.

κουμπάνια (ἦ) = προμήθειες.

Ἐκανα ντὴ κουμπάνια μου. Φέτο πῆρα πὲ ὄλα, ἔκανα καλή κουμπάνια.

κομπίζω (ρ.) = άκομπῶ.

κομπίζω (ρ.) = ξαπλώνω.

Διάβα μακρὰ, μὴ με κομπίζεις. Σὲ κούμπισα; Ἄμα σὲ κομπίσω, τότε γὰ λήξῃ. Στάσου γὰ κομπίσω κομμιά: κι' ὕστερα γὰ γ' ἔρτω.

Ἔλα, κούμπισε κομμιά' ὄωγὰ στὸ μεντέρι.

κομπισμένος - η - ο = άκομπισμένος και ξαπλωμένος.

Ὁ πατέρας μου εἶναι κομπισμένος. Κι' ἡ μαμά μου κομπισμένη εἶναι: καὶ κείνη.— Τὸ χέρι μου τῶχω κομπισμένο πὰ' στὸ τραπέζι.

κομπιστήρα (ή) (καὶ μαξιλάρα) = μεγάλο μαξιλάρι τοῦ καναπέ.

Ἔστρωσα τὸ μεντέρι, ἔβαλα καὶ τίς κομπιστήρες καὶ τώρα θὰ ὀάλω τὸ τραδίσιμα (κάλυμμα) πὰ' οἱς κομπιστήρες.

κουγιουτί (τὸ) = κουχτί, ἀπάνεμο.

Ἔλατε γὰ κάτσουμε ὄωναπέρα, πού ἔχει κουγιουτί. Δὴ φυσᾶ, κειπέρα εἶναι κουγιουτί.

κουδούνα (ή) = ἡ παιδικὴ κουδουνίστρα.

Τὰ πήραμε καὶ τὰ παιδιὰ ἔπο μιὰ κουδούνα γὰ παίζουνα.

Ἐπεσε κάτου ἡ κουδούνα τοῦ παιδιοῦ.

κουντούρα (ή) = χωριάτικο παπούτσι.

Ἐκανε γτὸ νταή γτὸ Νικόλα ἕνα ζευγάρι κουντούρες. Τί ἄγαρμπα πού σ' ἔκανε τὰ παπούτσια σου, σὰ κουντούρες.

κουντουράς (ὁ) = σαγκάρης.

Παράγκειλα γτὸ κουντουρά γὰ μὲ κάνη ἕνα ζευγάρι σακρίνια. Πὲ (προστ.) γτὸ κουντουρά γὰ γ' ἔρτη γὰ μὲ πάρη μέτρος, γιὰ γὰ μὲ κάνη παπούτσια.

κουντῶ (ρ.) = σκουντῶ, σπρώχω.

Μὴ μὲ κουντᾶς! Ἐγὼ θὲ σὲ κουντῶ, αὐτοὶ σὲ κουντουνα. Μὲ κούντησανε κι' ἔχυσα τὸ γάλα.

κουζουνάκια (τά) = τσουρέκια γλυκά, μὲ μύρας μαγιά.

Ἐκανες τὰ κουζουνάκια σου; Ἐγὼ φέτο θὲ θὰ κάνω κουζουνάκια.

κουζούπι (τὸ) = τὸ στομάχι τῶν πουλιῶν.

Δῶσε με μένα γὰ φάγω τὸ κουζούπι. Τί μεγάλο κουζούπι πού ἔχει αὐτὴ ἡ ὄρνιθα.

κουί (τὸ) = λάκκος, γεμάτος ἄσθέστη.

Ἄνοιξε κουί καὶ σῶσε μέσα γτὸν ἄσθέστη. Ἐχομε ἕνα κουί γιομάτο σῶσιμένο ἄσθέστη.

κουκιά (τά) = κόκκοι, σπυριά.

Πάρε καὶ πέρι κουκιά, ὄχι σπασμένο. Βάλε μέσ' στὸ φαί καὶ καμπόσα κουκιά γενι - μπαχάρι.

κουκούλι (τὸ) = τὸ ὕφασμα γιὰ φόρεμα, πού ἔβαζε ἡ γονὰ στὸ ὄρεφος, ὄταν τὸ δάπτιζε.

Αὐτὸ τὸ φουστάνι πού φορεῖ ἡ θεατέρα μου εἶναι τὸ κουκούλι νηῆς καὶ τώρα τῶρα φάμα. Καὶ πὲ τὸ κουκούλι τοῦ γυιοῦ μου ντὸν ἔκανα μιὰ καλοκαιρινῆ φορεσιὰ.

κουκούλι (τὸ) = τοῦ μεταξοσκώληκος.

Τὰ μεταξοπούλια μας χίρισαν γὰ κάνουνε κουκούλια.

"Ὅλα τὰ κουκούλια εἶναι ἄσπρα, μόν' ἓνα κίτρινο κουκούλι ἔχει.

κουκουλώνω (ρ.) = σκεπάζω, καλύπτω.

"Ἄμα θγαίνης, γὰ κουκουλώνης τὸ κεφάλι σου. Ἐγὼ ὅλο κουκουλώνομα: τώρα στὸ κρῦο. Κι' ἐγὼ κουκουλώθηκα, κουκούλωσα τὸ κεφάλι μου.

κουκουνάρα (ἡ) = καλαμπόκι.

"Ἐσπειρα φέτο κουκουνάρα. Οἱ κουκουναριές μας εἶναι γιομάτες κουκουνάρες. Ἐσπειραμε καὶ κουκουνάρες πού σκάνουνε καὶ γένουνται πατλάκες, γὰ γὰ καθουρντίζουμε φέτο τὸ χειμῶ.

κουκουναροκότσανο (τὸ) = τὸ κοτσάνι τοῦ καλαμποκιοῦ.

"Ἄμα θριψουμε τίς κουκουνάρες, μαζώνουμε τὰ κουκουναροκότσανα γὰ τὰ κάφουμε στὴ σόμπα. Κρίμα μας εἶναι γὰ τὰ ρίξουμε τὰ κουκουναροκότσανα.

κούκουτσο (ὁ) = τὸ κουκούτσι τοῦ ροδάκινου.

"Ἄμα φᾶτε τὰ ροδάκινα γὰ μὲ δώκατε ἐμένα τοὺς κούκουτσους, γιὰτὶ τοὺς μαζεύω. Νά, κόμα ἓνα κούκουτσο, τ' ἄ γτόνε κάνεις;— Ἐμεῖς τὰ παιδιὰ παίζουμε πὲ τοὺς κούκουτσους, ὅπως καὶ πὲ τὰ καρύδια.

κουλίκι (τὸ) = φωμάκι: σὲ σχῆμα κουλούρας, πού κάνουν γὰ συχώριο καὶ κατ' ἐπέκταση καὶ ἡ δεξιῶση στὰ ἑννιάμερα, μετὰ τὸν θάνατο.

Σὲ φώναξαν στὸ κουλίκι; Ἐκάναμε κουλίκια, γιὰτὶ αὔρι: ἔχουμε τίς ἑννιά τοῦ παπποῦ μου. Τὰ κουλίκια τᾶκαναμε, γὰ γὰ δουτοῦνε στὸ καφέ.

κουλουβάγια (ἡ) = κουκουβάγια.

Πά' στὰ κεραμίδια τοῦ εἵτονα εἶναι μιὰ κουλουβάγια. Ἄμα φωνάζη κουλουβάγια στὰ κεραμίδια τοῦ ἀρρώστου, πεθνήσκει, ὅπως πίστευαν ἓνα γκαϊρό.

κουλόξ - ἡ - ὁ = μὲ ἀνάπηρο χέρι.

Μὲ καῖνος εἶναι κουλόξ. Πιάσε θωναπέρα, κουλή εἶται; Σὰ κουλό κάνεις, πιάστο στὸ χέρι σου.

κουλοχέρα (ἡ) = δρισιὰ σὲ μὴ ἐπιτήδεια γυναῖκα, τὸ ἀντίθετο τοῦ χρυσοχέρα.

Εἶναι: μιὰ κουλοχέρα, δῆξερε τίποτε γὰ κάνη. Αὐτὴ ντὴ κουλοχέρα πῆγες γὰ πάρης!

κουλοτούκι (τὸ) = τὸ πλαγιγὸ παράθυρο στὴν γωνία, στεγνότερο ἀπὸ τὰ τῆς προσόψεως.

- Αυτό τὸ κουλτοῦκι ἀξίζει. Κάθουμαι δωγὰ στὸ κουλτοῦκι καὶ σι-
γιανῶζω.
- κουμάρ: (τὸ) = χαρτοπαίγνιο.
Παίζει κουμάρ:, εἶναι κουμαρτζής. Τὸ κουμάρ: ντόν ἔφερε σ' αὐτὰ
τὸ χάλια.
- κουμάσι: (τὸ) = ὄρνιθῶνας, κοτέτσι.
Κλείσει τὸ κουμάσι, γὰ μὴ ὀγιῶνε οἱ ὄρνιθες. Μπήκε ἡ ὄρνιθα
μέσ' στὸ κουμάσι κι' ἔκατσε στὴ φωλιὰ γὰ γεννήτη.
- κουμούλα (ἡ) = σωρός.
Μέσ' στὴν αὐλὴ μας ἔχει μιὰ κουμούλα ἄμμουδα. Ἐθρίψανε τίς
κουκουνάρες καὶ γένηκε μιὰ μεγάλη κουμούλα.
- κουμουλιά (ἡ) = ἡ ἀπόκληρος ἀκρη τῆς πόλεως, πρὸς τὴν παραλία.
Κάθε εἰσπνεὶὰ εἶχε καὶ ντὴ κουμουλιά ντης. Γιὰ ταῦτο ἔλεγε καὶ
ντὴ παροιμία: «Κάθε πετεινὸς στὴ κουμουλιά ντου λαλεῖ».
- κουνάδ: (τὸ) = κουνάδ: - μικρὸ ζῶο, σὰν τὴν νυφίτσα, ποὺ ἔτρωγε τίς κόττες.
Ἐφές τὸ κουνάδ: μᾶς ἔφαγε τρεῖς ὄρνιθες. Νὰ τίς φυλάγετε καλὰ
τίς ὄρνιθές σας γιατί ὀγῆκε κουνάδι.
- κουντράτο (τὸ) = συμβόλαιο.
Ἐκανε κουντράτο ὡς πότε; Ὑπόγραφετε τὰ κουντράτα;
- κουνίζουμε (ρ.) = κουνοῦμε. (*Ἐνερ. φ., πλ. ἀρ.).
Ἐνα γκαῖρὸ ἔβανανε τὰ παιδιὰ μέσ' στὴ κούνια καὶ τὰ κουνίζανε.
Σὲ μερικὰ χωριὰ καὶ τώρα τὰ κουνίζουμε τὰ παιδιὰ.
- κουνουτίζουμε (ρ.) = ὀμιλοῦμε, συνδιαλεγόμαστε.
Ἐρκεται ἴπὸ καμμιά φορὰ καὶ κουνουτίζουμε. Πᾶνε γὰ κάτσης
κοιμᾶ' γὰ κουνουτίζετε.
- κουπάζει (ρ.) = καταπραῦνεται; (ὁ πόνος).
Πῆρα μιὰν ἀσπιρίνη καὶ κούπασε ὁ πόνος. Ὅτι καὶ γὰ κάνω, δὲ
κουπάζει ὁ πόνος. Ἄμα κοιμηθῆς καὶ ζεσταθῆς, θὰ κουπάσῃ.
- κουράδα (ἡ) = περίττωμα.
Πέρασα ἴπὸ μέσ' πὲ ντὴ ρίμνη (στενοσόκακο) καὶ πάτησα, μοὶ συχω-
ρεῖτε, μιὰ κουράδα, ποιὸς πῆγε κι' ἔκανε κειπέρα;
- κουραμπιές (ὁ) = κουραμπιές (τὸ γλύκισμα).
Νὰ σὲ τρατάρω ἕνα κουραμπιέ. Ἐκανε κουραμπιέδες; Μ' ἔστειλανε
καμμιά πενηνταριὰ κουραμπιέδες.
- κουρασάν: (τὸ) = χάρτσι, ἄμμοκονίαμα.
Θέλω κοιμᾶ' κουρασάν:. Νὰ, ἀντίκρυ οἱ ματτόροι ἔχουε κουρασάν:.
- κούρβα (ἡ) = (ὄρσιὰ σὲ γυναῖκα) = πόρνη.
Σκάσε, κούρβα! Γελᾶ ἡ κούρβα!
- κουρδούλι (τὸ) = κούρδουλο, κούτσουρο.
Ρῆξ' ἕνα κουρδούλι: στὴ φωτιά. Ἐχει στ' ὀντζάκι: μιὰ μεγάλη κουρ-

ἄβουλα. Χάλασε τ' ἀμπέλι· μας καὶ κουβάνησαμε τὰ ξερὰ τὰ κουρβούλια νὰ τὰ κάψουμε.

κουρμπάνι (τὸ) = θυσιά, σφάγιον.

Τὸ "Ἀη - Γιωργιού οἱ τσομπάνηδες κάνουνε κορμπάνι, σφάζουνε ἕνα πρόβα (πρόβατο). "Ἀχ, τὸ παιδάκι μου, πήγε στὸ πόλεμο κουρμπάνι!

κουρελάς (ὁ) = ζωῦψιο μαῦρο, σὴν κατσαρίδα.

Σήκωσα μιὰ πέτρα κι' εἶχε ἔξω κάτω κουρελάδες.

"Ἐνας κουρελάς, πὰ' νὰ γτόνε σκοτώσω.

κουρέλι (τὸ) = ἀκαθαρσία τῆς μύτης καὶ μικρὸ σκῶρ.

Σκουπίσε ντὴ μύτη σου, πούειναι γιομάτη κουρέλια. Δὲν ἔκανε καλὰ ντὴν ἀνάγκη γτου τὸ παιδί, μόν' ἕνα κουρέλι, ἕνα μικροῦτσικο κουρελόπλο ἔκανε.

κουρκοῦζελος (ὁ) = κουνίς, ἡ μπαλίτσα πού γίνεται στὶς δρυὲς ἀπὸ ἔντομα.

Πῆς ντὸ νταγὴ ντὸ Ζαχαρία, ἄμα πάη πὲ τ' ἀμάξι νὰ μᾶς φέρη ξύλα, νὰ κόψη καὶ καμπόσους κουρκοῦζέλους νὰ μὲ φέρη νὰ παίξω.

Τοὺς κουρκοῦζέλους τὰ παιδιὰ τους παίζουνε σὰ ντὰ καρῦδι·α.

κουρμάς (ὁ) = χουρμάς.

Πατέρα, φέρε καμπόσους κουρμάδες νὰ φάμε. Πολὺ μ' ἀρέζουνε οἱ κουρμάδες.

κουρουλντίζουμα (ρ.) = ἑπαίρομαι.

Δὲν ἔκανες τίποτε καὶ μὴ κουρουλντίζεσαι. Ἐγὼ δὲ κουρουλντίζεσθεκα, αὐτὴ κουρουλντίζεται.

κουρούνα (ἡ) = εἶδος πουλιού.— Χρησιμοποιεῖται μόνο στὴν περίπτωσι:

Νά, κουρούνα, δόντι καὶ ὄωμε σιδερένιο

νὰ τραχανίζω κόκκαλο, νὰ τρώγω παξουμάδι (τοὺς στίχους αὐτοὺς λένε τὰ παιδιὰ ὅταν ἀλλάξουν τὸ πρῶτο τους δόντι καὶ τὸ ρίζουν ἑπάνω στὴ στέγη τοῦ σπιτιοῦ τους).

κουρουνίτος (ὁ) = ἀγριόπαππια.

Μ' ἔφεραν ἕνα κουρουνίτσο, γτόνε ξεπουπούλιτσα καὶ τώρα ἂ γτόνε μαγερέψω. Τώρα πὲ ντὴ παγωνιὰ σκοτώνουνε πολλοὺς κουρουνίτους.

κουρούπι (τὸ) = μικρὸ πιθάρι.

Γιόμισα ἕνα κουρούπι λίγδα, καναδὺ κουρούπια μέλι (πετμέξι) κι' ἕνα κουρούπι: πάστα (κυδωνόπαστο, μαρμελάδα ἀπὸ κυδώνια). "Ἐκανα κι' ἕνα μεγάλο κουρούπι καπούσκα καὶ τᾶκρυφα γὰ ντὸ χειμῶνα.

κουρουτζής (ὁ) = ἀγροφύλακας.

Μὴ μπαίνεις μέσ' σὲ ξένο ἀμπέλι, ἂ σὲ πιάσ' ὁ κουρουτζής. Ὁ κουρουτζής ἔφερε μέσα καναδὺ πού πήγανε νὰ κλέψουνε σταφύλια.

- κουρσάζο (τό) = σουτιέν της παλιγιάς εποχής.
 "Έκανα καναδού κουρσάζα. "Έκανες και κανείνα κουρσάζο πὲ μα-
 νικάκια γιά ντό χειμῶνα;
- κουρσές (έ) = κορσές, στηθόδεσμος.
 Μὲ σφίγγει: πολὺ ὁ κουρσές μου, ἀ ντόνε ὀγάλω. Φορεῖς κουρσέ;
 Μποροῦμε ἄμεις χῶρις κουρσέδες;
- κουρσοῦν: (τό) = σφαῖρα ὀπλου.
 Ντόνε ἤθερε τὸ κουρσοῦν: στὸ κεφάλι. "Έχει: κουρσοῦν:α μέσα τὸ
 τουφέκι;
- κουσκοῦσι (τό) = ζυμαρικό σὲ σχῆμα μικρῶν κόκκων.
 Πῆγα στὸ χωριὸ κι' ἔκανα κουσκοῦσι. Σήμερα ἔφαγα κουσκοῦσι
 πὲ τυρί.
- κουσοῦρι: (τό) = ἐλάττωμα.
 Κουσοῦρι: ἔχει! Τὸ φουστάνι μου ἔχει: πολλὰ κουσοῦρια. "Ένα κου-
 σοῦρι: ἔχει: μόνε αὐτός ὁ ἄθρωπος, ποὺ θυμῶνε: εὐκόλα.
- κουταλίδι: (τό) = κόπανος.
 Πάρε τίς τσέργκες καὶ τὸ κουταλίδι γὰ πᾶμε κά' στὸ γυαλὸ γὰ τίς
 πλύνομε. Αὐτὴ ἢ τσέργα εἶναι: πολὺ λερωμένη, θέλει: πολὺ χτύπημα
 πὲ τὸ κουταλίδι.
- κουτούζα (κλητ.) = ἀνόητε.
 Μπρὲ κουτούζα, κι' ἐστὺ τὸ πιστεψες; Διές ντό κουτούζα τί πῆγε κι'
 ἔκανε!
- κουτουρισιά (ή) = κουτουράδα.
 "Έκανε κουτουρισιά καὶ πῆρε ὄλους τοὺς τσίρους, γὰ διοῦμε θὰ μπο-
 ρέση γὰ τοὺς πουλήση. "Έκανα σήμερα μιὰ κουτουρισιά καὶ πῆρα
 γὰ πλύνω ὄλες μου τίς τσέργκες.
- κουτουροῦ (ἐπίρρ.) = κατ' ἀποκοπήν, σάν θουάρ.
 Ντῆνε πῆρε ντῆ θουλειὰ κουτουροῦ. "Έτσι: τὸ εἶπα, κουτουροῦ, χῶρις
 γὰ ξέρω.
- κούτρα (ή) (ὄβριστικά) = κεφάλι.
 Γιά γὰ διοῦμε τώρα τί θὰ κατεδάσ' ἢ κούτρα σου. "Αμα τῶχ' ἢ
 κούτραν του γὰ κατεδάξῃ ψεῖρες... (παροιμ.).
- κουτρᾶ (ρ.) = χτυπάει: μὲ τὰ κέρατα, διακερατίζει.
 κουτρᾶ (ρ.) = φαίνεται: μόνο του, ἔξυπονοεῖται.
 Αὐτὴ ἢ ἀγελάδα πολὺ κουτρᾶ. Φύγε πὲ ντό ὀρόμο, περνοῦν οἱ ἀγε-
 λάδες, γὰ μὴ σὲ κουτρήση καμμιά.
 Μὲ κείνο φαίνεται, κουτρᾶ πειά. Δέειναι ἀνάγκη γὰ μᾶς τὸ ποῦνε,
 κείνο κουτρᾶ.

κουτραμπάντο (τὸ) = λαθραῖο, λαθρεμπόριο.

Αὐτὸς ἔλο πὲ κουτραμπάντα καταγίνεται. Εἶναι κουτραμπάντο, γι' αὐτὸ τὸ δῶνει φτηνὸ.

κουτρούλα (ῆ) = τὸ ξυρισμένο κεφάλι τῶν παιδιῶν.

Κουτρούλα σ' ἔκαναγε τὸ κεφάλι σου. Μπρὲ κουτρούλα! Στάσου γὰ χαδέψω κομμά' ντὴ κουτρούλα σου.

κουτσαμιὰ (ῆ) (παιχν.) = τὸ κουτσό.

Ἄ παιζοῦμε κουτσαμιὰ; Ὅλο κουτσαμιὰ παίζετε καὶ τρυπάτε τὰ παπούτσια σας.

κουτσανιάστηκα (ρ. ἰάθρ.) = κόπηκα, κουράσθηκα τὰ πόδια μου.

Κουτσανιάστηκα, κόπηκα πὲ ντὴ κούραση, κουτσανιάστηκαγε τὰ ποδάρια μου. Κουτσανιάζονται τὰ γόνατα μου ἅμα πιῶ ρακί.

κούτσα (ῆ) (ὑβριστικά) = σκύλα.

Κούτσα, τὸ ἔδειρες τὸ παιδί. Σκάσε, κούτσα!

κουτσόπλυσι (ῆ) = μικρὴ πλύσις ρούχων.

Σήμερα ἔκανα κουτσόπλυσι, μεθαύρι θὰ ν' ἔχω πλύσι. Ἐπλυνες; — Ὅχι, κουτσόπλυσι εἶχα.

κουτσουνί (τὸ) = σκυλάκι.

Ἦ κούτσα μας ἔκανε τρία κουτσουνιά. Δῶμε καὶ μένα ἕνα κουτσουνί.

κουτσόφτριγια (ῆ) = μὲ σπασμένο χερούλι φλυσιζάνι.

Φέρε με ντὴ τσάσκα τοῦ τσαγιοῦ ντὴ κουτσόφτριγια. Αὐτὴ ἡ τσάσκα τοῦ καφέ πού πήρα, εἶναι κουτσόφτριγια.

κούφα (ῆ) = κοφίνι, κόφα.

Ἔφερα μιὰ κούφα σταφύλια. Μάζεψαμε τὰ κεράσια πὲ ντὴ μιὰ ντὴ κερασιά μέσ' σὲ δυὸ καλάθινες καὶ μιὰ κούφα.

κόφτω (ρ.) = κόβω.

Γιατί τὸ κόφτεῖς τὸ χαρτί;— Δὲ ντὸ κόφτω. Πάρ' τὸ ψαλίδι γὰ κόψῃς ντὸ σπάγκο. Ἐκοψες τὰ λουλούδια; Τόσο ντὴν ἔκοφτε, τόσο ἔλεγε.

κόχη (ῆ) = γωνία καὶ κατ' ἐπέκτασιν καὶ γωνιὰ ψωμοῦ.

Καλὰ κάθουμ' ἐγὼ δῶ στήν κόχη. Κάθου κειπέρα στὴ κόχη σου. Ἔσεῖς τὰ παιδιὰ, πού ἔχετε δόντια, γὰ τρῶτε τίς κόχες. Τὰ κορίτσια γὰ τρῶνε κόχη, γιὰ γὰ λένε στὰ παλληκάρια ἔχι.

κρατσούνα (ῆ) = νεροκοκοκίθα.

Φέρε μιὰ κρατσούνα γὰ ἰθάλουμε νερὸ πὲ τὸ θαρέλι. Ἐσπειραμε κρατσούνες, μὰ κόμα θὲ ρίμασανε, γιὰ γὰ τὰς κόψουμε.

κρεδάκα (ῆ) (καὶ σόπα) = μαγγούρα.

Τ' ντὴνε θαστὰς αὐτὴ ντὴ κρεδάκα; Βαστοῦσε μιὰ κρεδάκα καὶ ντὸν ἔδεργε.

κρεθθατόστρωσις (ή) = ὀλόκληρο τὸ σέτ ἀπὸ κρεθθατόγυρο, κουδέρτα καὶ μαξιλάρια λούσου.

Τελείωσα προχτές μιὰ πολυμόρφη κρεθθατόστρωσι. Πόσες κρεθθατόστρωσες θὰ κάνης;

κρέντιτο (τό) = πίστωσις.

Ἔχω ἴγὼ κρέντιτο στὰ μαγαζιά ὅσο θέλω. Δὲ σὲ κάνουνε κρέντιτο; κρεμαστάρι (τό) = κρεμάστρα.

Κρέμα' ντὴ ζακέττα σου στὸ κρεμαστάρι. Στὸ κρεμαστάρι εἶναι κρεμασμένο τὸ φουστάνι μου.

κρέπι: (τό) = λεπτὸ ὀδιαφνήδες καὶ σγουρὸ μαῦρο ὕφανση, πού τὸ χρησιμοποιοῦσαν παλαιότερα στὸ πένθος γιὰ πλερέζες καὶ γαρνιτούρα στὰ πένθημα φορέματα.

Ἔβαλε παντοῦ κρέπια - καὶ στὸ καπέλλο καὶ στὴ φούστα λόγερα στὸ ποδόγυρο καὶ στὸ φόρεμα (παλτό) στὸ γιᾶκά. Καὶ τὸ κορτσόπλο τὸ ἔβαλανε κρέπι: στὰ μαλλιά ντου, ἀντὶς κορδέλλα.

κριλάντα (ή) = γι:ριλάντα, τὸ νυφικό ἀνθος.

Ἔβαλανε ντὴ κριλάντα στὸ κεφάλι, πάνου στὸ θέλο τῆς νύφης κι' ἔδωκανε καὶ ἴπὸ ἓνα μπουκετάκι: κριλάντα στοὺς προσκαλεσμένους, γιὰ νὰ θάλουνε στὸ στήθος ντους.

κρίνα (ή) = μεγάλο κουτί.

κρινί (τό) = μικρὸ κουτί.

Δῶσε με κείν' ντὴ κρίνα πὲ κειναπέρα. Ἴτι ἔχεις μέσ' σ' αὐτὸ τὸ κρινί; Μ' ἔδωκε ἡ θειά μου ἓνα κρινί καὶ μιὰ μεγάλη κρίνα. Πῆρα ἓνα κρινί μπουντρα.

κρίταμα (τά) = χορταρικό γιὰ σαλάτα.

Πγαίνει καὶ μαζώνει κρίταμα καὶ πουλεῖ. — —οὐ ποῦ τὰ πῆρες τὰ κρίταμα;

κροκίδι: (τό) = τὸ τελευταῖο μαλλί, τὸ κατώτερο πού μένει: στὸ λανάρι, ἀφοῦ ἔγουν «τροῦπες», καὶ «λάνος».

Λανάρι:σα τὰ μαλλιά μου, ἔβγαλα τουλοῦπες καὶ λάνο καὶ τὸ κροκίδι: πού πόμεινε θὰ τὸ κλώσω γὰ τὸ κάνω τσέργα. Ἔδωκα γὰ μὲ κλώσουνε κροκίδι: γιὰ λιμότσεργα.

κρομυδοφάς (θ) = κρεμυδοφάγος, καταστρεπτικό γιὰ τίς ρίζες τῶν φυτῶν ἔντομο.

Ὅλα μου τὰ λουλούδια μαράθηκανε, γιὰτὶ ἔφαγε κρομυδοφάς ντὴ ρίζα ντους. Μέσ' στὸ μπαχτσέ μας φάνηκανε κρομυδοφάδες.

κρουσταλλένιος - ια - ιο = κρυστάλλινος - η - ο.

κρούσταλλο (τό) = κρύσταλλο.

Αὐτὸς ὁ μαστραπάς εἶναι: κρουσταλλένιος. Ἔβγαλα ἔλα τὰ κρού-

- σταλλα πὲ ντὴ λάμπα μας ντὴ κρεμαστή, γιὰ νὰ τὰ σαπουνίσω.
 κρουστὸς - ἦ - ὀ = πυκνός, σφιχτοπλεγμένος.
 Αὐτὴ ἢ ταντέλλα εἶναι: πολὺ κρουστή, πολὺ κρουστὴ ἢ πλέξι. Ἐσὺ
 πλέκεις πολὺ κρουστά, ὅδε πλέκεις ἰαριά.
 κρουθῆξι (ρ.) = ψυχραίνει: (ὁ καιρός).
 Χίρισε νὰ κρουθῆξῃ ὁ καιρός. Κρουθῆξισε πειά.
 κρυβίνουμα: (ρ.) = κρύβομα.
 Κρυβίνουμα:, γιὰτὶ φοβοῦμαι. Τούς εἶδα καὶ κείνους ποὺ κρυβίνουνα-
 σι. Γιὰτὶ κρυβῆθηκα:, Ἐσὺ ποὺ θὰ κρυβῆθῃς;
 κρουόμενος - ἦ - ο = κρουολογημένος - ἦ - ο.
 Βῆχεις, κρουόμενος εἶσαι. Κι' ἐγὼ εἶμαι κρουόμενῃ. Τὸ παιδί εἶναι
 πολὺ κρουόμενῳ.
 κρουωσύνη (ἦ) = ὄροσιά.
 Τί κάθισαι: μέσ' στὴ ζέστα, ἔλα θωνὰ ποὺ ἔχει: κρουωσύνη. Μέσ' στὴν
 αὐλὴ μας ἔχει: κρουωσύνη, ὁμορφιά!
 κρουωσιγὸς - ἦ - ὀ = ὄροσερός, ὄροσερή, - ὀ.
 Ἄχ, τί ὠραίως κρουωσιγὸς ἀέρας ποὺ φυσᾷ! Αὐτὴ ἢ κάμαρῃ μας
 εἶναι: πολὺ κρουωσιγὴ. Φέρε με ἕνα ποτῆρι κρουωσιγὸ νερό.
 κυδώνι (τὸ) = κυδώνι.
 Δῶσε με νὰ φάγω ἕνα κυδώνι. Πῆρα κυδώνια νὰ κάνω γλυκὸ καὶ
 μπαλιὰ καὶ ρεντιστό. Αὐτὴ ἢ κυδωνιά εἶναι: φορτωμένη κυδώνια.
 κυλιγτροῦνε (ρ.) = κυλοῦν.
 Νεδαίνουνε πὰ' στὸ μπαίρι καὶ κυλιγτροῦνε πὰ' στὰ χορτάρια τὰ
 παιδιά. Ἐπαίζανε τὰ παιδιά στὸ ἀλάνι, κυλιγτροῦσανε τὰ βεργιά
 ντους.
 κύμνος (ὀ) = τὸ κύμινο.
 Ἐδάλες κύμνο μέσ' στὰ σουτζούκια; Μοσκοβολᾷ ὁ κύμνος.
 κυναχώθηκα (ρ.) (καὶ καταρρογιάστηκα) = συναχώθηκα.
 κυναχωμὸς (ὀ) (καὶ καταρροῆ) = τὸ συναχί.
 Κυναχώθηκα τρέχ' ἢ μύτη μου καὶ φταίρνω. Τί κυναχωμὸς εἶν'
 αὐτὸς ποὺ μᾶς ἤθερε ὄλους φέτο!
 κυνόστομος (ὀ) = κυνόστομα, τὸ μεταξὺ δείκτου καὶ ἀντίχειρος διάστημα,
 ὅταν εἶναι τεντωμένοι.
 Εἶναι ὄυθ πιθαμὸς κι' ἕνα κυνόστομο. Ἐνας κυνόστομος φάρδος εἶναι.
 κωλοκόπηκα (ρ.) = κουτσομεσιάσθηκα, κουράσθηκα.
 Κουδάνησα μιὰ κούφα σταφύλια πὲ τ' ἀμπέλι, μιὰ κωλοκόπηκα.
 Τί τὸ φόρτωσε τόσο τὸ παιδί, κωλοκόπηκε.
 κωλομικωλο (τὸ) = οὐρίτσα.
 Πόνεσε τὸ κωλομικωλό μου. Τὸ χτύπησε τὸ παιδί στὸ κωλομικωλό
 ντου.

κωλοπάννα (ή) = πάνα, που τυλίγουν τὰ βρέφη.

κωλοπάννια (τά) = πανιά του βρέφους, κωλοπάννα.

Φέρε με τὰ κωλοπάννια του παιδιού και ντή μεγάλη ντή κωλοπάννα
νά τὸ ντυλίξω. Πήρα νὰ πλύνω τὰ κωλοπάννια του παιδιού.

κωλόπλο (τό) = τὸ πιτινάκι, τὸ κωλάκι του μωρού.

Κατακόκκινο εἶναι τὸ κωλόπλο ντου. Πλύν' το και θάλε και κομμά'
μπούντρα στὸ κωλόπλο του παιδιού.

κωλορριζι: (τό) = παρωφιάς.

*Ἐβγαλε κωλορριζια ἢ τριανταφυλλιά. Δόσε με και μένα καιεἶνα
κωλορριζι: νὰ φυτέψω.

κωλοσέρνω (ρ.) = κουδαλῶ μαζί.

Τί τὸ κωλοσέρνει και τὸ παιδί μαζί σου; *Οπου πάει, ντήνε κω-
λοσέρνει κι' αὐτήνε.

κωλοφωτιά (ή) = πυγολαμπίδα.

Ἐβδες πῶς φαίνονται ντή νύχτα οἱ κωλοφωτιές; *Αμα κάτσης τὸ
καλοκαίρι ντή νύχτα πά' στα χορτάρια, ὅλο θὰ ἔγῃ και καμμιά
κωλοφωτιά.

Κωσταντινιάτικο (τό) = φλουρί Κωνσταντινάτο.

Τὸ δῶρ:σανε τὸ παιδί ἕνα Κωσταντινιάτικο ὁ μπαμπάς ντου και
δὺδ Κωσταντινιάτικα ὁ παππούς ντου κι' ἡ γιαγιά ντου.

κῶτσο (έ) = μικρὸ σανιδένιο ὕψωμα, σὰν σοφάς, πλάι στὸ τζάκι, ὅπου το-
ποθετοῦνται μαξιλάρια, γιὰ νὰ κάθωνται θαναπαυτικά.

Κάτα: στὸ κῶτσο και λέγει παραμύθια στὰ ἐγκόνια ντης.

Κάτσε στὸ κῶτσο νὰ ζεσταθῇς.

Λ

Λαδίδα (ή) = τὸ μετάλλιο κουτάλι.

Βάλε και λαδίδες στὸ τραπέζι, ἔχουμε σούπα σήμερα. Τώρα λαδίδες
κολαντιρίζουμε, τὰ κουτάλια (ξύλινα) πειὰ δὲ νὰ θέλουμε.

λαβομάνο (τό) = τουαλέττα και νιπτήρας τῆς κρεββατοκάμαρας τῆς παληᾶς
ἐποχῆς.

Χύσε ντή λεγένη και καθάρισε τὸ λαβομάνο. Κέντησα καινούργια
πετσετάκια γιὰ τὸ λαβομάνο μου.

λαδωματιά (ή) = τὸ τραῦμα.

λαδώνουμαι (ρ.) (και πληγώνουμαι) = τραυματίζομαι.

Λαδῶθηκε ὁ γυιός ντης και ἦρτε λαδωμένος πὲ ντὸ πόλεμο.

*Ἐχει μεγάλη λαδωματιά.

λαγαριῶζω (ρ.) (λίγδα) = λειώνω καὶ καθαριῶζω τὸ λίπος.

Λαγαρίσες ντὴ λίγδα σου;— Τώρα ντὴνε λαγαριῶζω. Θὰ γιομίσω δυὸ κουρούπια λαγαρισμένη λίγδα. Ἄμα λαγαρίσῃς ντὴ λίγδα, μὴ ρίχνεις τίς τιγκρίδες, τρώγουνται, εἶναι πολὺ νόστιμες.

λαγοῦμι (τὸ) = ὑπόνομος, δόθρος.

Ἄξω πὲ τὸ σπῆτι ντους ἔσκαψανε ἓνα λαγοῦμι. Ἔπασε μέσ' στὸ λαγοῦμι καὶ χτύπησε.

λαγκοδέρνω (ρ.) = σφαδιάζω.

Πονῶ, κάθουμαι καὶ λαγκοδέρνω. Μέρες τώρα λαγκοδέρνει ἡ καυμένη.

λαδίτης (ὁ) = τὸ χαλασμένο λιπαρὸ καὶ πικρὸ στὴ γεῦσι: καρῦδι.

Αὐτὰ τὰ καρῦδια ἔχουνε πολλοὺς λαδίτες μέσα. Καθαρίζω καρῦδια καὶ ἔφαγα ἓνα λαδίτη καὶ πίκρις' ὅ στόμας μου.

λαήνι (τὸ) = λαγήνι, στάμνα.

Φέρ' ἓνα λαήνι νερό. Ἄ κατέδω στὸ κατώι γὰ γιομίσω τὸ λαήνι νερό.

λαιμικά (τὰ) = λαιμά, ἀμυγδαλές, ἀμυγδαλίτις (ἀσθένεια).

Ἄρρωστο εἶναι τὸ παιδί, λαιμικά ἔχει; Ἐχει φλόγα τὸ παιδί, ξαγριώθηκανε τὰ λαιμικά ντου.

λαιμόκοψη (ἡ) = λαιμουδιά, τὸ κόψιμο, πάρσιμο τοῦ λαιμοῦ στὸ ραπτόμενο φόρεμα.

Ἡ λαιμόκοψη θέλει κόμα λίγο γλέμισμα (πάρσιμο). Πολὺ σὲ ντὴνε γλέμισε ντὴ λαιμόκοψη.

λακάνη (ἡ) = χαμηλὸ βαρέλι, ἀνοικτὸ ἀπὸ πάνω (σχῆμα μισοῦ βαρελιοῦ).

Βάλε ντὴ λακάνη ἄπο πὲ ντὴ γούρνα (λοῦχι) γὰ γιομίσῃ θρόχινον νερό. Αὐτὰ τὰ σταφύλια εἶναι λίγα, ἔάλτα μέσ' στὴ λακάνη γὰ τὰ πατήσουμε.

λακέρτα (ἡ) (καὶ τουρούκι) = μεγάλη παλαμιῖδα, λακέρδα.

Οἱ ἀλαμάνες ἔπιασανε πολλὰς παλαμιῖδες καὶ κάμποσες λακέρτες. Τίς λακέρτες τίς ἔκοφα τρεχούλια καὶ τίς ἀλάτιστα μέσ' σ' ἓνα μπολιό. Ἡ ἀρμυρὴ (παστὴ) λακέρτα εἶναι πολὺ νόστιμη.

λακέττα (ἡ) = ξύλινη σαῖτα, ἰστὴν ὁποῖα τυλίγουν τὸ νῆμα, γιὰ γὰ πλέξουν τὰ δίχτυα.

Γιόμισα μιὰ λακέττα καὶ ντὴν ἐπλέξα. Πόσες λακέττες μπαμπάκι (νῆμα) πλέκεις ντὴν ἡμέρα;

λάκκος (ὁ) = ἀργαλειός.

Πὲ τὸ πρωῖ ἔκαττα στὸ λάκκο, ἔσαμε τώρα ἔφανα. Ἐχω πανὶ στὸ λάκκο καὶ φαίνω.

λαλάγκια (τά) = λαλαγγίτες, τηγανίτες.

Πάει ή τσατσά (ήμεγαλυτ. αδελφή) πού έκανε τά λαλάγκια. (Λέγεται, όταν πανδρευθή ή μεγαλυτέρα αδελφή). Πεθύμησα λαλάγκια. Βάλε νά κάνης καμπόσα λαλάγκια.

λαλές (ό) = τουλίπα (άνθος).

Άνοιξαν οί λαλέδες μου. Πήγαμε και μάζεψαμε λαλέδες. Δόμ' και μένα ένα λαλέ.

λαλώ (ρ.) = οδηγώ, κάνω ένα ζώο νά προχωρή με φωνές ή με μαστίγιο.

Ποιός τó λαλεί τó άλογο; Φτάνει: πειά, μη ντόνε λαλείς τó γάδαρο.

λαλώ (ρ.) = έμιλώ και στά πουλιά - λαλούν = φάλλουν.

Έγώ δε λαλώ, δε λέγω τίποτε. Κι' εσύ νά μη λαλής. Αάλησ' ό πετεινός. Αάλησαν τ' όρνίθια. Λαλεί ή καρδερίνα σου; Πέ τó πρωτ' πηδᾶ μέσ' στό καφάσι κι' όλο λαλεί.

λαμπομαχεί (ρ.) = λαμποκοπά.

Κείνο τó άστρο πά' στόν ούρανό πώς λαμπομαχεί! Λαμπομαχεί ή πέτρα του άχτυλιδιού σου.

λανάρα (ή) = τó μηχανήμα πού λαναρίζει.

λανάρι (τό) = έργαλειό πού λαναρίζει (άπαλύνει) τó μαλλι και τó έτοιμάζει για γνέσιμο.

Έκατσα σήμερα στό λανάρι νά λαναρίσω καμπόσα μαλλιά, για νά θγάλω τουλούπες, λάνο και κροκίδι. Μόγε στό λανάρι: μπορείς νά τά ξεχωρίσης τά μαλλιά. Γ' άλλα θά τά στειλω στή λανάρα. Μά ή λανάρα όλο τó μαλλι τó θγάζει: ίδιο.

λανό (επιθ.) = άχι: πολύ κλωσμένο.

Ά κατέδω στά μαγαζιά νά φουνίσω λανό μπαμπάκι: για φάδι, νά στειλω στή φάντρια. Πολύ λανό σέ τώκλωσανε τó μαλλι.

λάνος (ό) = μαλλι λαναρισμένο, έτοιμο, καθαρό για γνέσιμο, κατώτερο τής τουλούπας.

Έχω καναδυό δικάδες λάνο νά κλώσω. Πόσες δικάδες λάνο έστειλες στή κλώστρια νά σέ κλώση;

λαούντανο (τό) = τó λαύδανον (φαρμακευτ.).

Άμα ντόνε πονεί ή κοιλιά ντου, άς πάρη καμπόσες στάλες λαούντανο. Τό λαούντανο είναι άφταστο για ντό κοιλιόπονο.

λαούτο (τό) = είδος μουσικού όργάνου.

Άρτανε τά παιχνίδια — τó λαούτο, τó βιολί, ή τρόμπα. Αύτός παίζει λαούτο.

λαπάς (ό) = κατάπλασμα.

Έτσι: πούειναι πρησμένο τó χέρι ντου, κάντονα ένα λαπά πέ λινο-

κοῦκι καὶ μπλάστρωσε. το Βράζει: τοῦ παιδιοῦ τὸ στήθος, βάλε πάνου ἕνα ξεστό λαπά πέ λιγοκοῦκι.

λάπατα (τά) = χόρτα γιὰ πίττα, λάπαθα.

Μπρὲ παιδιά, πάντε γὰ μαζέψετε καμπόσα λάπατα. Μιὰ πού πήγα στ' ἀμπέλι, μάζωξα καὶ καμπόσα λάπατα γὰ κάνω μιὰ χορταρομηλίνα.

λαπίνα (ή) = εἶδος ψαριοῦ.

Δὲν ἔπιασε πολλὰ ψάρια, ἔπιασε μόνε καμπόσες λαπίνες. Μόνε λαπίνες ἔπιασες;

λάραγκας (ό) = λάρυγγας.

Μὲ πονεῖ ὁ λάραγκας μου. Δὲ κατεδαίνει: κάτου, στάθηκε στὸ λάραγκα μου.

λάστιχα (τά) = σωσόνια (καὶ γαλότσες).

Βάλε τὰ λάστιχά σου, ἔχει πολλές λάσπες. Πάρε καὶ καθάρισε τοῦ μπαμπᾶ σου τὰ λάστιχα.

λάφι: (τό) = ἑλάφι.

Μέσα στὸ χτήμα ντοῦς εἶχανε κι' ἕνα λάφι. Κι' ἐγὼ εἶδα μιὰ μέρα στὸ θουνοῦ ἕνα λάφι, πού κόσθεβε μέσ' στὰ δέντρα.

λαφιάτης (ό) = εἶδος φιδιοῦ.

"Ἐνα φίδι, ἕνας λαφιάτης! Μιὰ μέρα εἶδα στ' ἀμπέλι 'πὸ κά' ἕνα δέντρο ἕνα λαφιάτη, πού κοιμούγτανε.

λαφρόπετρα (ή) = ἑλαφρόπετρα.

Πάρε μιὰ λαφρόπετρα γὰ τρίψης τὰ μαχαίρια καὶ τὰ πηρούνια. Φέρε με καὶ μένα καμμιά λαφρόπετρα.

λαφροστοιχειώτης - στα = φοβιτσιάρης δεισιδαίμων, ἑλαφροῖσκιωτος.

Μὴ φοδᾶσαι, μπρὲ λαφροστοιχειώτη! Εἶναι μιὰ λαφροστοιχειώτισσα, ὅλα τὰ πιστεύει.

λαφρὺς - ιὰ - ὶ = ἑλαφρὸς - ἄ - ὁ.

Εἶναι κομμάτι λαφρὺς. Εἶναι λαφριά, μπορῶ γὰ ντήγε σγχώσω. Πολὺ λαφρὺ εἶναι, κά' δὲ ἄραίνεται.

λαχομαχῶ (ρ.) = λαχανιάζω.

Δέμπορω γὰ νεδαίνω ἀνηφοριά, λαχομαχῶ. "Ἀχ, λαχομάχησα δέμπορω γὰ νεσάνω.

λαχοῦρι (τό) = εἶδος μαλλίνου ὑφάσματος.

Πῆρα λαχοῦρι γιὰ ἕνα φουστάνι. Καὶ μένα τὸ φουστάνι μου λαχοῦρένιο εἶναι.

λαχταρίζω (ρ.) = ἐπιθυμῶ πολὺ, ὀρέγομαι: κάτι.

Λαχταρίζω γὰ δγιῶ κομμά' περίπατο, μὰ δέμπορω. Λαχτάρισα γὰ φάγω κομμά' σκουμπρι' ἀρμυρῶ (παστό).

λέαντρο (τό) = ροδοδάφνη.

Τὸ λέαντρό μου εἶναι: γιομάτο λουλούδια. Τὸ δικό μου τὸ λέαντρο μαράθηκε.

λεβάντης (ὅ) = δ' ἀνατολικὸς ἄνεμος.

Φύσηξε λεβάντης. Κι' ἔχτε τέτοια ὥρα λεβάντης φυσᾶτε.

λέβες (αί) (καὶ λέβια) = λέβα (λέβι = τὸ βουλγαρικὸ φράγχο).

Πότες λέβες πήρες; Σ' ἔδωκανε καμμιά πεντακοσαριά λέβες;

Πήρα καναδυὸ χιλιάδες λέβια.

λεδέτσορο (τό) = σούπα ἀπὸ πολὺ φρέσκα σκουμβριά.

Πήγα σήμερα στὴν ὑπόχη κι' ἔφαγα ἓνα λεδέτσορο πολὺ νόστιμο, γιατί τὰ σκουμπριά ἦντασι κόμα ζουντανά. Γιὰ νὰ ξυγίση τὸ λεδέτσορο, ἀντὶς ἀγολέμονο, λειώνουνε ριινά (ξήρὸ κατακάθι: κρασιοῦ στὰ θαρέλια) καὶ ρίχουνε μέσα, γένετα: πιὸ νόστιμο.

λεγένη (ή) = λειάνη.

Φέρε ντὴ λεγένη νὰ λουθῶ. Χύσε τίς σαπουνιές μέσ' στὴ λεγένη.

λεγοῦδια (τά) = λιχουδιές.

"Φερε σήμερα ὁ μπαμπάς ντους λεγοῦδια στὰ παιδιά. "Ολους μᾶς λεγοῦδιασε σήμερα ὁ μπαμπάς μας. Καὶ ποιάς δὲ ντ' ἀρέξει τὰ λεγοῦδια!

λειάδι: (τό) (γένεκε λειάδι) = ἔλειωσε ἔγινε λειῶμα.

Κόπηκε τὸ φουστάνι μου, γένεκε λειάδι. Πῶς ντὴνε φορεῖς αὐτὴ ντὴ φανέλλα, κείνη εἶναι λειάδι.

λειπανάδατος - η - ο = λειψό, μὴ ἀνεδασμένο ψωμί.

Πίττα λειπανάδατη. Σήμερα τὸ ψωμί μου γένεκε λειπανάδατο, δὲ φούσκωσε. Τί λειπανάδατο ψωμί ἔκανες σήμερα!

λειτουργιά (ή) = ὁ ἄρτος ποὺ προσφέρεται στὴν ἐκκλησία, ἢ προσφορά.

Πέρασα πὲ ντὸ φούρνο καὶ πήρα μιὰ λειτουργιά νὰ πάγω στὴν ἐκκλησία. Κι' ἐγὼ πήρα μιὰ λειτουργιά καὶ πήγα στὰ μνήματα νὰ κάνω τρισάγιο.

λειχιά (ή) = λειχήνα.

"Ἐχω μιὰ λειχιά πᾶ' στὸ λαιμό μου καὶ μὲ τρώει. "Ἄς σὲ τρώη, μὴ ντὴνε κνήθεις ντὴ λειχιά, ὅδὲ κἀναι.

λείψανο (τό) = ἡ κηδεῖα, ὁ νεκρός.

Πότε θὰ τὸ σηκώσουνε τὸ λείψανο; Περνᾶ τὸ λείψανο. Ἐσο πήγες στὸ λείψανο; Δὲ μὲ εἶδες, εἶμανε στὸ λείψανο.

λεκές (ὅ) = στίγμα, κηλίδα.

"Ἐχεις ἓνα λεκέ στὸ φουστάνι σου. Τί λεκέδες εἶν' αὐτοὶ στὸ μπαλτό σου;

λέκουδα (ή) = λακκούδα.

"Ἐσκαψαμε λέκουδες νὰ ρίχουμε μέσα τὸ τόπι. Μπήκε τὸ τόπι μέσ'

στή λέκουδα. Δὲν ἔβλεπα μπροστά μου καὶ πάτησα μέσ' σέ μιὰ λέκουδα γιομάτη νερό.

λεκοῦμι: (τό) = λουκοῦμι.

Στὸ λείψανο δώνουε λεκοῦμια. Λεκοῦμι: τραταίρουνε ὡς τὸ χρόνο καὶ στὰ σπίτικα πού ἔχουνε πένθος. Δὲ κάνει νὰ τρατάρουνε γλυκό, μόνε λεκοῦμι.

λελέκι: (τό) = ὁ πελαργός.

Τὰ λελέκια ἔχουνε φωλιά πὰ' στὸ καμπαναριό. Τὸ ἐν' τὸ λελέκι πέταξε.

λεμόντουζου (τό) = κίτρικὸν ὄξύ, τὸ ξυνό.

Πάρε ἑνὸ φράγγα λεμόντουζου νὰ θάλουμε στὸ γλυκό. Ζαχαριάζει: τὸ γλυκό, ἅμα δὲ δάξειε λεμόντουζου.

λεοντάρι: (τό) = λιοντάρι.

Εἶδα ἓνα λεοντάρι. Ἐγὼ φοβοῦμαι, ἅμα ὀγιῶ λεοντάρι.

λεπετσούρι: (τό) = ἀδύνατο.

λεπετσούρι: (τό) = πέτσα.

Κεῖνη εἶνα: ἀδύνατη, λεπετσούρι.

Τί κράες εἶν' αὐτὸ πού μ' ἔδωκες, ὅλο λεπετσούρια. Δὲ τρώζωνται αὐτὰ τὰ λεπετσούρια.

λερώνω (ρ.) = θρωμίζω.

Μὴ λερώνεις τὰ ροῦχα σου. Ντήγε λέρωσες πάλε ντὴ ποδιά σου, λερωμένη ντὴγε ἔβλεπα. Φοβερό πα:δι καὶ λερώνεται πάνου ντου, τὰ γιομίζει τὰ θρακιά. Ἐπαθε ἀποπληξία ὁ παπποῦς, δὲ νοιώθε: τίποτε, λερώνεται: καὶ πάνου ντου.

λέσι: (τό) = τὸ πτώμα.

Οὐφ, μυρίζε: λέσι:, θρωμοσκανεῖ. Ἡ φουρτούνα ἔδογαλε κά' στὸ γιαλὸ ἓνα λέσι.

λευκαίνω (ρ.) = θρέχω καὶ ἀπλώνω ἐπανειλημμένως ἄσπρα πλυμμένα ροῦχα, γιὰ νὰ τὰ λευκάνη ὁ ἥλιος.

Τί κάνεις, λευκαίνεις τὰ ροῦχα σου;— Εἶπα τώρα πού καίει ὁ ἥλιος νὰ τὰ θρέξω καναδυὸ φορές νὰ τὰ λευκάνω.

λευτερώθηκα (ρ.) = γέννησα, ἀπέκτησα.

Λευτερώθηκα ἢ ἀδρεφή σου, τί ἔκανε; Προχτὲ λευτερώθηκα ἢ θεατέρα μου.

λεχούσα (ή) = λεχώνα.

Ἰπᾶμε νὰ ἰδιοῦμε ντὴ λεχούσα. Πότε θὰ σηκωθῆ ἡ λεχούσα;

λήγορα (ἐπίρρ.) = γρήγορα.

Ἦρτε λήγορα - λήγορα καὶ τὸ πῆρε. Ἐλα πάνου λήγορα! Εἶπε λήγορα νὰ ν' ἔρτηε.

ληγοδόθειο (τό) (και μετ'ε!) = ἀλληλοδοθήθεια.

Σήμερα έχουμε ληγοδόθειο, ήρτανε πέ ντήν εϊτονιά νά μάς βοθήσουνε νά καθαρίσουμε ντή κουκουνάρα. Και τὰ μαλλιά θά τ' ανοίξουμε πάλε πέ ληγοδόθειο.

ληγός (δ) = ξύλινο δοχείο γιά σταφύλια, πού τοποθετείται επάνω σέ δωδάμαξα και ἔχει σχῆμα και μέγεθος τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν ἀμειζιῶν.

Φέρτε τὰ βουτιά νά κουδανήσουν οἱ τρυγητάδες τὰ σταφύλια πέ ντό ληγό μέσ' στὰ πολήνια και στό κάδο. Πόσους ληγούς σταφύλια παίρνει; ὁ κάδος; Ἐχετε κόμα πολλούς ληγούς σταφύλια στ' ἀμπέλι;

λιάζω (ρ.) = ἠλιάζω, στεγνώνω στόν ἥλιο.

Λιάζω κομμά τὸ μπλιγοῦρι. Ἐβαλες ντή κουκουνάρα (καλαμπόκι) νά λιαστῆ;

λιαλιουρίζει (ρ.) = τρεμοφέγγει, τρεμοσβύνει.

Ἐσβυσε τὸ καντήλι, γιά λιαλιουρίζει κόμα; Τὸ καντήλι λιαλιούριζε τὴν ὥρα πού διάβαινε.

λιάμα (τό) = ποτό, τὸ νερὸ πού δρέχουν τὰ χέρια τους και καλαξυμώνουν τὸ ψωμί.

Ἄφσε ντό ντέντζερη τὸ νερὸ στή φωτιά νά ν' εἶναι ζεστό γιά λιάμα. Χίρισες νά θάνης λιάμα στό ψωμί; Πόσα λιάματα θάνεις;— Ἄμα ν' εἶναι κορδητὸ τὸ ζουμάρι θάνω πολλὰ λιάματα.

λιμπίζουμαι (ρ.) = δρέγομαι, ἐπιθυμῶ.

Τὰ βλέπω τὰ σταφύλια και τὰ λιμπίζουμαι κι' ἔκοφα καναδυὸ ρόγες. Ἐἶδα ντή λακέρτα και ντήνε λιμπίστηκα, δὲ μπόρεσα νά μὴ φάγω.

λίγδα (ἦ) = λίπος (μαγειρικόν).

Ἐσφαξαμε τὸ γουροῦν και σήμερα λαγάρισα οὔλη ντή λίγδα.

Σκέτη ντήν ἔκανες ντή χορινή ντή λίγδα, γιά ἔβαλες και τσερβίσι (πρόθειο λίπος) μέσα; Ἐγὼ μέσ' στή χορινή ντή λίγδα θάνω και τσερβίσι και κομμά φρέσκο βούτυρο και γάλα και τὰ θράζω ἕλα μαζί και κάνω λίγδα γιά νά μαγερεύω και γιά γλυκίσματα

λιγδούμενος - η - ο = λιγδωμένος - η - ο.

Πλύνω ντό ντέτζερη, γιατίεἶναι λιγδούμενος. Αὐτὴ ἦ πιατέλλα εἶναι λιγδούμενη. Ἄ πλυθῶ, γιὰτ ἐτὰ χέρια μου εἶναι λιγδούμενα.

λιγνά (ἐπιθ.) = ρηχά, ἄδαθῆ.

Πῆρα ἔξι πιάτα λιγνά κι' ἔξι ἰθαθειά. Φέρε με ἕνα λιγνὸ πιάτο.

Τὰ παιδία κολουμποῦνε στὰ λιγνά, δὲ πᾶνε πολὺ θαθειά.

λιγοθυμιά (ἦ) = λιποθυμία.

Ντήν ήρτε λιγοθυμιά και λιγοθύμησε. Ἄχ, μ' ἔρκεται λιγοθυμιά, ἄ λιγοθυμήσω!

λιλά (ἀκλιτο) = χρώμα διολεττι ἀνοικτό.

Πῆρα ἕνα φουστάν: λιλά. Ἡ φιλενάδα μου ἔβαλε μιὰ λιλά κορδέλλα

- στο ἄσπρο ντης τὸ φουστάνι κι' ἓνα λιλά φλιόγκο στὰ μαλλιά.
 λιλιαγκας (ῥ) = πασχαλιά.
 Μ' ἔφερανε ἓνα μπουκέτο λιλιαγκα. Πήγαγε στὴν ἐξοχή κι' ἔφερανε
 πολλὰ μπουκέτα λιλιαγκα.
 λιλίτσι (τῶ) = μονὴ διόλα (ἄνθος).
 Δῶσε με ἓνα λιλίτσι. Μοσχοβολοῦνε τὰ λιλίτσια σου. Οἱ λιλίτσιές
 σου εἶναι φορτωμένες λιλίτσια.
 λιμάρης - λιμάρω - ικο (καὶ γουλιάρης) = λαίμαργος.
 Εἶσα; λιμάρης. Πολὺ λιμάρω εἶναι ἡ εἰτόνισσα μου. Τὶ λιμάρικο παι-
 σί, Θέ μου!
 λιμόγα (ῆ) = ψαράκι πού δὲν τρώγεταί, κάνει μόνο γιὰ δόλωμα.
 "Ἐπιστατε ψάρια;— Μόν' καναδυὸ λιμόγες ἔφεραμε. Καλὲς εἶναι
 κι' οἱ λιμόγες γὰ θάνομε στ' ἀγκίστρια.
 λινοκούκι (τῶ) = λινορόσπορος.
 Ἔθρασα λινοκούκι γὰ τὸ κάνουμε λαπά γιὰ τὸ στῆθος ντου. Πάρε
 καὶ κομμά' λινοκούκι.
 λινός (ῥ) = μυρωδιὰ καμμένου ὑφάσματος.
 Λινὸς μυρίζε, τί καίγεται; Ἔπεσε μέσ' στὴ φωτιά ἓνα κομμάτι ρούχο
 καὶ μυρίζε; λινός.
 λιούργια (ἔπιφ.) = γιούργια, ἔπάνω τους!
 "Ἄντε λιούργια καὶ καλαθούρια! Λιούργια γὰ τοὺς νικήσουμε γὰ
 μᾶς πάρουνε καλαθούρια.
 λιπαρίτης (ῥ) = ὁ χαδικορμένος τσίρος.
 Τοὺς λιπαρίτες τοὺς χωρίζουνε δὲ ντοὺς θάνομε μὲξὶ πὲ τοὺς ἄλλους
 τσίρους. Οἱ γεναίτικες πού ξετσοιλιάζουνε τοὺς τσίρους, ἄμα ν' εὔρουνε
 κανεῖνα λιπαρίτη, θὲ ντόγε θάνομε μέσ' στοὺς ἄλλους τσίρους, μὰ
 ἱῶουνε τὸ ἐλεύθερο γὰ ντόγε πάρουνε κεινες. Κι' ἔτσι μαζώνουνε
 κάμποσους λιπαρίτες.
 λισκάρι (τῶ) = γεωργ. ἔργαλειο σκαψίματος, τὸ λισγάρι.
 λισκεύω (ρ.) = σκάθω μὲ τὸ λισκάρι.
 Γιὰ διῆς καιρὸς γιὰ κλάδεμα καὶ ἥλιος γιὰ λισκάρι...
 Πῆρε τὸ λισκάρι καὶ πὰ' γὰ λισκέψη τ' ἀμπέλι. Εἶδα ἓνα γέρο πὲ τὸ
 λισκάρι ντου γὰ λισκεύη.
 λιφαρούδα (ῆ) (ψάρι) = μικρὸ καλκάνι.
 Σ' ἔφερανε συάκι (καλκάνι);— "Ὅχι, μιὰ λιφαρούδα μ' ἔφερανε
 μόνε. Σήμερα ἔπιασανε μόνε λιφαρούδες.
 λιχνίξω (ρ.) = φτυαρῆξω καὶ πετῶ στὸν ἄέρα τὸ ἄλωμισμένο σιτάρι, γιὰ γὰ
 φύγη ἢ φλούδα.
 Ἄλώνισαμε, μὰ δὲνέχε; ἄγέρα γὰ λιχνίσουμε. Μπορεῖ αὔρι γὰ

εγάλη αγέρα και να λιχνίσουνε. Τι έκανες, λιχνισες;— Ναι, σήμερα λιχνίζω.

λογάμενος - η - ο = ό λεγάμενος, ό περί ού λόγος.

Ήρτ' ό λογάμενος; Ντήνε είδες ντή λογάμενη; Ή λογάμενη ήτανε.

λόγερα - λόγερα = γύρω - γύρω.

Λόγερα - λόγερα έχει ταντέλλα. Πό λόγερα έλα. Στάθηκανε λόγερα - λόγερα και ντόν έθαλανε στη μέση.

λογιω - λογιω = διαφόρων ειδών.

Έκανανε λογιω - λογιω εργόχειρα. Έθωσανε πά' στο έϊσκο δυό - τριω λογιω γλυκά. Μάζεψαμε λογιω - λογιω λουλούδια.

λογυρνιά (ή) = μιá σειρά πλέξιμο στην κάλτσα.

Έπλεξα μιá λογυρνιά. Πόσες λογυρνίες θέλεις κόμα να πλέξεις;— Ά πλέξω κόμα δέκα λογυρνίες κι' ύστερα θά χρισώ να μαζώνω, να κάνω τις μαζωχτές για ντή φτέρνα.

λογυρνω (ρ.) = τριγυρνω.

Δωήγτασι, δωπέρα λογυρνούσανε. Έσύ ποϋ λογυρνάς; Κεινά κάτω είναι, λογυρνά τό λουστάρι ντου.

λοντρι - λοντριά (τό, τά) = κομματάκια από σκληρή ύλη ή σκόνη.

λοντριάζει (ρ.) = αισθάνομαι στο μάτι ή στο στόμα λοντρί.

Μέ λοντριάζει τό μάτι μου (= μπήκε σκόνη στο μάτι μου και μ' ένοχλεί). Λοντριάζει ή ζάχαρι μέσ' στο στόμα μου. Ρίξε στο φαί πεντέξ: λοντριά άλάτι. Πόσα λοντριά ζάχαρι έθαλας; Δώμε και μένα ένα λοντρί.

λόρδα (ή) = δυνατή πείνα.

Έχω μιá λόρδα! Τι λόρδα είναι αυτή που έχει, μπρέ παιδί μου!

Έχει να κόψη λόρδα!

λόστος (ό) = λαστός, μοχλός.

Τώρα, που σκάφτω, φέρε κι' ένα λόστο ν' ανοίξουμε τρύπες. Φέρ' ντό λόστο, για να περάσουμε τό καντάρι να ζιγάσουμε τά σταφύλια.

λότος (ό) = λοταρία, λαχείο (όχι χρηματικό, αλλά σέ είδος).

Τό κέρδισα στο λότο. Έθαλανε πολλά πράγματα στο λότο.

λουμπάρι (τό) = κομμάτι, θγαλμένο από σανίδι, από ντουδάρι κλπ.

Γχρέμισ' ό τσίχος, θγήκε ένα φοβερό λουμπάρι. Έδωκε κλωκοτσιά ντή πόρτα και θγήκε ένα λουμπάρι.

λούγουμαι (ρ.) = λούομαι.

Τώρα λούγουμαι. Δέμπρω να θγιω. Πήγγ και τούς ηύρα που λούγουντασι. Έσύ λούθηκας; Έγώ αύρι θά λουθω. Οι δικοί μου τώρα θά λουθοϋνε.

λουκάνα (ή) = δουκάνα (πρωτόγονο μέσον ἀλωνίσματος).

Πᾶμε στὸ ἀλώνι νὰ διοῦμε πὺ ἀλωνίζουε καὶ νὰ κάτσουμε καὶ πᾶ' στὴ λουκάνα. Οὐλα τὰ παιδιὰ ἀρέζουε τὰ κάντα: πᾶ' στὴ λουκάνα.

λουκάνικα (τὰ) = μόνον τὰ χοιρινά, τὰ ἄλλα - σουτζούκια.

Ἔκαναμε καὶ σουτζούκια, μὰ ὕστερα σὺν ἐτραξάμε τὸ γουρουνί, ἔκαναμε καὶ λουκάνικα. Τὰ λουκάνικα εἶναι πὺ νόστιμα πὲ τὰ σουτζούκια, γιὰτ' εἶναι χοιρινά.

λουκουνίζω (ρ.) = τρώγω, κατεβάζω, καταδροχθίζω.

Ὅ,τι θρίσκω μπροστά μου, τὸ λουκουνίζω. Ὅλα τὰ λουκουνίσες.

Καὶ νὰ μὴ ντὰ λουκουνίστα, τώρα τὰ τὰ λουκουνίσω.

λουλάκι (τὸ) = τὸ ἰνδικόν, ὅχι ἐκεῖνο πὺ λουλακιάζουμε, τὸ ὅποιο λέγεται γαλαζάδα.

Κεῖν' τὰ χρόνια τὰ παιδιὰ πὺ εἶχανε κοκκινίτσα τὰ ἔκαναγε ἕνα πιστὸ πὲ λουλάκι καὶ ἔπιναγε γὰ γιαιτρικό. Πᾶρε καὶ κομμὰ' λουλάκι: νὰ κάνομε τὸ γιαιτρικό τοῦ παιδιοῦ.

λουλάς (ὁ) = πίπα.

λουλάς (ὁ) = ὁ ἔχων πλατεῖα μύτη.

Φέρε ντὸ λουλά μου νὰ φουμάρω λίγο. Πᾶρε καὶ τίναξε ντὸ λουλά τοῦ μπαμπᾶ σου. Ἦρτε κι' ὁ λουλάς. Ντόνε λένε λουλά, γιὰτ' ἔχει πλατεῖα μύτη.

λουπάς (ὁ) = θαλασσινὸ, ἢ πεταλίδα.

Πᾶρ' ἕνα μαχαίρι: καὶ πᾶνε κά' στὸ γιὰλὸ νὰ εὐγάλης λουπάδες πὲ τίς πέτρες. Εἶναι: αὐτὲς μέρες γιομάτες λουπάδες αἱ πέτρες τοῦ γιὰλοῦ. Ὁ λουπάς εἶναι: νόστιμος μεζές.

λουρὶ (τὸ) = ρίγα.

Ἔχει: κόκκινο λουρὶ: ἔχει: λογιῶ - λογιῶ λουριά αὐτὸ τὸ ροῦχο.

λουριαστός (ἐπιθ.) = ριγέ, ριγωτός.

Εἶναι: λουριαστό, δὲν εἶναι: σκέτο. Τὸ πανί μου εἶναι λουριαστό, ἔχει: πολλὰ λουριά (ρίγες).

λουρίδα (ή) = λωρίδα.

Κόψε μιὰ λουρίδα πὲ τ' αὐτὸ ντὸ χασέ. Πᾶρ' αὐτὸ τὸ ροῦχο (ὑφασμα) καὶ κάντα λουρίδες.

λουρίστρια (ή) = τριγυρίστρια (τραῦμα).

Ἦῤεγαλὰ στὸ δάχτυλο μου μιὰ λουρίστρια καὶ μὲ πεθαίνει στὸ πόνο.

Ἔτσι: εἶναι, πολὺ πονεὶ ἢ λουρίστρια.

λουρνοὶ (αἱ) = αἱ γύρω.

λουρνῶ (ρ.) (καὶ λογυρνῶ ἕλ. λ.) = τριγυρνῶ, γυρίζω.

Οἱ λουρνοὶ παραστέκουντασι. Φώναξαν καὶ τοὺς λουρνοὺς.

Ὅλοδωπέρα λουρνῶ. Κε:νὰ κάτου εἶναι καὶ λουρνὰ τὸ βαργί γτου.

λουστάρι (τὸ) = σβούρα (ὀλογυρι:στάρ: - λούρι:στάρ: - λούστάρι).

Φέρ' τὸ λούστάρ: μου. Τί κάνεις, λούρνᾶς τὸ λούστάρι σου; Τί λούρνᾶς σὰ λούστάρι;

λουσαρῖζομαι (ρ.) = στολῖζομαι.

Πολὺ λουσαρῖξεσαι ποῦ θὰ πάῃς; Σηκώθηκα καὶ λουσαρῖστηκα κι' ἐγώ. Λουσαρῖστηκε, μὲ τί λούσο ἦνταν αὐτό!

λούσιμα (τὸ) = λούσιμον.

Στὸ λούσιμα μέσ' στὸ νερό, ρίξε κομμά' θρίμπο γὰ μοσκίσση.

Σήμερα — πέμπτη — στῆς νύφης ἔχουνε τὰ λουσίματα.

λυσούρα (τή) = λύρα.

λυσούρατζης (ὁ) = λυράρης.

*Ἔχει κάτι τραβούδια, ποῦ τραβιουδιούνται πὲ λυσούρα. Λυσούρατζης ἦνταν ὁ Γιώργοντας, γιὰ ταῦτο ἔλεγε: «Γιώργοντας πὲ τὸ λυκουρί».

λυῶ (ρ.) = λύνω.

Λυῶ καὶ δέγω. Ντόν εἶδα ποῦ λυσῶσε τὸ σκουρί. Ντόν ἔλυσε ντὸ κόμπο; Δόστονα γὰ ντόγε λύσω 'γώ.

λωλὸς - ἡ - ὁ = τρελλός.

*Ἔλα μέσα, περνᾶ ὁ λωλὸς 'Τίειν' αὐτὰ ποῦ κάνεις, λωλή εἶσαι;

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν. ΤΣΑΙΔΗ

Ἐπιτ. Ἐπιθεωρητοῦ Δημοτ. Ἐκπαιδεύσεως

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΝ ΘΡΑΚΗΝ ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΖΑΛΟΥΦΙ

(Ἡ ἱστορία του, ἡ συμβολή του εἰς τοὺς ἀγῶνας κατὰ
τοῦ τυράννου, ἡ καταστροφή του, ἡ ἐκκένωσις του)

Τὸ Μεγάλο Ζαλούφι, κεφαλοχώρι — κωμόπολις τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, γενέτειρα τοῦ γράφοντος, εὑρίσκεται εἰς τὸ σταυροδρόμι: Ἀδριανουπόλεως — Σαράντα Ἐκκλησιῶν, Μακρᾶς Γεφύρας, ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ, ἣ ὁποία συνδέει τὰς ἐν λόγῳ πόλεις. Ἀπέχει Ν.Α. τῆς Ἀδριανουπόλεως περὶ τὰ 35 χιλιομέτρα, δυτικῶς τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν 40 χιλίῳ. καὶ Β.Δ. τῆς Μακρᾶς Γεφύρας περὶ τὰ 15 χιλιομέτρα.

Σήμερον ἀπὸ Σεπτεμβρίου 1922, κατοικεῖται ὑπὸ ἐλαχίστων Τούρκων. Οἱ κάτοικοί του, Ἀλθανόφωνοι Ἕλληνας, ἑρθόδοξοι Χριστιανοί, εἶχον προέλθει ἐκ τῆς Βορείου Ἠείρου. Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Θράκης κατέφυγον, κατὰ μίαν ἐκδοχὴν, φεύγοντες τοὺς διωγμοὺς τοῦ Ἀλή Πασᾶ. Κατ' ἄλλην ἔμωσ, τὴν καὶ πιθανωτέραν, ἡ μετακίνησις των ἐξ Ἠείρου ἀνάγεται εἰς ἐποχὴν πολὺ παλαιότεραν.

Εἶναι γνωστὸν, ἐκ τῆς ἱστορίας, ὅτι Ἀλθανόφωνοι Ἕλληνας τῆς Ἠείρου, κατήλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα καθ' ἕλκον τὸν 14ον μ.Χ. αἰῶνα καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἀττικобоιωτίαν, Κορινθίαν, Εὐβοίαν κλπ. Ὄνομαστοὶ Ἀρχηγοὶ αὐτῶν ἦσαν ὁ Σπάτας, ὁ Λίσσας κ.ἄ. ἐκ τῶν ὁποίων ἔλαβον τὰ ὀνόματα τὰ σημερινὰ Σπάτα, Λίσσια κλπ. Ὁ θεϊμνηστὸς Κων Ἀμαντὸς, καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν γράφει σχετικῶς: «Περὶ τὸν γὰρ τοιαύτην πόσον ὠφέλησε τὴν χώραν ἡ ἐγκατάστασις τῶν Ἀλθανογλώσσων τούτων ἡπειρωτικῶν, κατὰ τὸ πλεῖστον, πληθυσμῶν». (Κ. Ἀμάντου, Οἱ Βόρειοι γείτονες, σελίς 143).

Εἶναι ἐπίσης γνωστὸν ὅτι βραδύτερον κατὰ τὰ ἔτη 1450 - 1468 οἱ Τούρκοι ἐπιχειρήσαντες, μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν Ἰωαννίνων, γὰ καταλάβουσαν ἄλλην τὴν Ἠπειρον καὶ τὴν Ἀλβανίαν, συνήντησαν ἠρωτικὴν ἀντίστασιν τοῦ ἀρχηγοῦ των Γεωργίου Καστριώτη (Σκερτέμπεη), ὁ ὁποῖος ἐταπείνωσε δύο Σουλτάνους, προσωπικῶς ἐκστρατεύσαντας κατ' αὐτοῦ, Μουράτ τὸν Β' καὶ Μεχμέτ τὸν Α'.

Μετά όμως τὸν θάνατον τοῦ Καστριώτη (1468) οἱ Τούρκοι ἐπιτεθέντες μετὰ μανίας κατὰ τῶν Ἀλδανῶν καὶ Ἡπειρωτῶν, τοὺς ἐνίκησαν καὶ ἐπεδίωξαν τὸν ἐξισλαμισμὸν ἢ τὸν ἀφανισμὸν αὐτῶν.

Κατὰ χιλιάδας τότε οἱ Ἀλδανόφωνοι Ἕλληνες τῆς Ἡπείρου κατέφυγον πρὸς Νότον καὶ ἐνωθέντες μετὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι Βενετῶν ἐπολέμησαν καὶ πάλιν τοὺς Τούρκους.

Ἄλλοι ἐξ αὐτῶν κατέφυγον εἰς δασώδη καὶ δυσπρόσιτα μέρη ὅπου ἡ πίεσις τῶν Τούρκων δὲν ἦτο τόσοσ αἰσθητή. Κλάδος τῶν Ἀλδανόφωνων ἐκείνων Ἡπειρωτῶν, οἱ ὅποιοι δὲν ἐδέχθησαν τὸν ἐξισλαμισμὸν κατέφυγον τότε εἰς τὴν Θράκην καὶ ἐδημιούργησαν ἐντεῦθεν μὲν τοῦ Ἑδρου (τὴν Δυτικὴν Θράκην) τὰ χωριά: Μανδρίτσα, Μαυροκλήσι καὶ Πρωτοκλήσι, πέραν δὲ αὐτοῦ, εἰς τὴν Ἀνατ. Θράκην τὰ χωριά: Ἰμπρὶκ Τεπέ, Ζαλούφι, Ὀροζούν, Μπουλακτάρ, Χιντίρτσα, Καϊσάρ.

Ὅταν ἀργότερον αἱ διαθέσεις τῶν Τούρκων ἤλλαξαν ἐναντι τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου καὶ ἐκαλλιεργήθησαν ὑποτυπώδεις φιλικαὶ διαθέσεις, οἱ ὁμογενεῖς, ὁμόθρησκοι, ὁμοιοπαθεῖς καὶ συγγενικοὶ τὴν καταγωγὴν πληθυσμοί, τῶν ἀνωτέρω χωρίων, συνεκεντρώθησαν εἰς τὸ Κεντρικόν, τὸ Ζαλούφι. (Πλὴν τοῦ Ἰμπρὶκ Τεπέ περιφ. Σουφλίου).

ΠΟΘΕΝ ΠΡΟΗΛΘΕΝ Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΤΟΥ

Τὸ Ζαλούφι, ἀρχικῶς, ἐκτίσθη ἐπὶ ἐκτεταμένου ὑψώματος, ἢ μεγάλου λόφου, περικλειομένου ἀπὸ χαράδρας καὶ καταλήγοντος ἀνατολικῶς εἰς μεγάλο ἀντρείσιμα. Φαίνεται: ὅτι ἡ λέξις λόφος ἔπαθε παραφθορὰν εἰς λούφι καὶ ἐντὶ Ζάλοσφον ἔγινε Ζαλούφι. Τὴν κδοχὴν αὐτὴν ἐνισχύει καὶ τὸ γεγονός ὅτι εἰς τὴν ἰδίαν περιοχὴν ἀκριβῶς πέραν τῆς ὀδικῆς Γεφύρας τοῦ Ἑδρου, ἐπὶ τῆς Ἑγκατίας ὁδοῦ Κωνσταντινουπόλεως - Δυρραχίου, ὑπάρχει ἕτερον χωρίον, κείμενον ἐπὶ μεγάλου ὑψώματος, τὸ ὅποσον ἐπίσης ἔλαβε τὸ ὄνομα Ζαλούφι. Οἱ κάτοικοι τοῦ εἶναι Ἑλληνόγλωσσοι, προερχόμενοι ἐπίσης ἐξ Ἡπείρου ὅπως ἐξ Ἡπείρου προσήλθον καὶ οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως Σουφλίου καὶ ἄλλων χωρίων τῆς Θράκης.

Ὅταν τὰ συγγενικά καὶ ὁμόγλωσσα χωρία Ὀροζούν, Μπουλακτάρ, Χιντίρτσα, Καπισές συνεκεντρώθησαν εἰς τὸ Ἀλδανόγλωσσον Ζαλούφι τοῦτο ὄνομάσθη Μεγάλο Ζαλούφι τὸ δὲ Ἑλληνόγλωσσον Ζαλούφι, ὀνομάσθη Ζαλουφάκι.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ συλλαβὴ ζα προστιθεμένη εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς λέξεως ἐπιτείνει τὴν σημασίαν αὐτῆς. Σημαίνει κάτι τὸ πολὺ ἢ τὸ μεγάλο ἢ κρινόμενον ἀπὸ τὰς λέξεις: Ζάλογγον, ζάμπλουτος, ζάθεος κλπ. Ἀντιθέτως ἡ ἰδία συλλαβὴ προστιθεμένη εἰς τὸ τέλος τῆς λέξεως διὰ τὴν ἀλδανικὴν διάλεκτον, σημαίνει σμίκρυνσιν ἤτοι τὸ ὑποκοριστικόν τοῦ ἀντικειμένου π.μ. Βάρκιζα =

μικρὴ δάρκα, πίπιζα = μικρὴ φλογέρα, δάιζα = μικρὴ γυναίκα, κορίτσι, πίλιζα = μικρὴ πύλη.

Οἱ Μενιδιᾶται (Ἀλθανόφωνοι) Πύλιζα (ἢ Μπύλιζα) ὀνομάζουσι τὴν Β.Α. περιοχὴν τῶν Ἀχαρῶν ἕως διότι αὕτη ἀποτελεῖ πύλην μεταξὺ τῶν ὀρέων Πάρνιθος καὶ Πεντέλης.

Εἰς τὴν τοποθεσίαν Πύλιζαν ὑπάρχει σήμερον ὁ οἰκισμὸς Θρακομακεδόνων, ἐν ἑκ τῶν καλλιτέρων καὶ πλησιεστέρων προαστείων τῶν Ἀθηνῶν.

Γεγονὸς εἶναι ὅτι καὶ μετὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἐν λόγῳ χωρίων εἰς τὸ Μεγάλο Ζαλούφι, οἱ κάτοικοι ἐξηκολούθησαν γὰ καλλιεργεῖν τὰ κτήματα τῶν ἐγκαταλειφθέντων χωρίων καίτοι εὐρίσκοντο εἰς μεγάλῃν ἀπόστασιν. Δὲν διευκολύτουσαν θεοαίως ἕκει διὰ τὸν φόβον τῶν ἄλλοπίστων.

Τὸ Μεγάλο Ζαλούφι μετὰ τὴν συγκέντρωσιν καὶ τῶν ἄλλων χωρίων εἶχε πληθυσμὸν 6 - 7 χιλιάδων κατοίκων, ἦτοι 1.200 - 1.400 οἰκογενειῶν. Ἄν δὲ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐκάστη οἰκογένεια εἶχεν εἰς τὴν διάθεσίν της καλλιεργήσιμον καὶ βοσκήσιμον ἔκτασιν 400 - 500 στρεμμάτων, γίνεται ἀντιληπτὸν διατί ἡ περιοχὴ τοῦ Μεγάλου Ζαλουφίου ἀρχομένη ὀλίγα χιλιόμετρα πέραν τοῦ Ἐβρου ποταμοῦ, ἔφθανεν εἰς τὸν παραπόταμον αὐτοῦ τὸν Ἐργίνην, ἦτοι εἰς ἀπόστασιν 15 - 20 χιλιομέτρων. Ἡ καλλιέργεια ὁμοῦς ἐκτάσεων τόσον ἀπομακρυσμένων ἐσήμερις κόπον καὶ μόχθον πολὺν, ἔδοξεν ὅτι δὲν ὑπῆρχον τὰ σημερινὰ μέσα κινήσεως καὶ καλλιεργείας.

Αὐτὸς δὲ ἦτο ὁ λόγος, διὰ τὸν ὅποιον κατὰ καιροῦ ὠρισμένα οἰκογένεια ἀποσπώμενα: ἕκ τοῦ Μεγάλου Ζαλουφίου ἐγκαθίσταντο εἰς ἄλλας περιοχάς, ἕξ ἰδίῳν ἀγοραζόμενας, ὅπου εἶχον τοὺς ἀγρούς των πλησίον τῶν κατοικιῶν των. Τοιαῦτα χωρία δημιουργηθέντα ἀπὸ ἀποίκους τοῦ Μεγάλου Ζαλουφίου ἦσαν εἰς μὲν τὴν Ἀνατολ. Θράκην τὸ Ζαλουφόπουλον, Τουρκιστί Ὀμπαλάρ, εἰς δὲ τὴν Δυτικὴν Θράκην, πλησίον τῆς σημερινῆς Ὀρεσιᾶδος, ὁ Σάκκος (τουρκιστὶ Καρασακλί). Τὸ Μεγάλο Ζαλούφι ἦτο ὀργανωμένον ἐπὶ τοῦ ἀνταρτίσματος τοῦ ἐκτεινομένου ἀνατολικῶς τοῦ λόφου τοῦ ἀρχικοῦ Ζαλουφίου. Ἐκεῖ ἐκτίσθη ἀργότερον ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου πανηγυρίζουσα τὴν 29ην Αὐγούστου. Ἐκεῖ τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον. Ἀπὸ τὸ κέντρον αὐτοῦ διήρχετο ἡ δημοσία ὁδὸς Ἀδριανουπόλεως - Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Κατὰ μῆκος αὐτῆς ἦσαν τὰ καταστήματα τῆς κωμοπόλεως: Παντοπωλεῖα, καφενεῖα, κοινόχρηστος φούρνος, Δημαρχία, Ἀστυνομία κλπ. Οἱ πέραν τῶν δύο χαραδρῶν συνοικισμοὶ ἔλέγοντο πέρα μαχαλάδες ἢ Γαλατάδες. Εἰς τὸ ἄνω ἄκρον τοῦ ἀνταρτίσματος ὅπου τὸ ἀρχικὸ Ζαλούφι ἦτο ὁ λόφος μετὰ τὸν ἀνεμόμυλον καὶ τὰ ἄλώνια τοῦ μαχαλά, εἰς δὲ τὸ κάτω ἄκρον ὁ κάτω μαχαλάς ὅπου ὁ κυλινορόμυλος καὶ τὰ ἄλώνια του. Πλὴν τοῦ κλυνορόμυλου καὶ τοῦ ἀνεμόμυλου ὑπῆρχον καὶ δύο νερόμυλοι, εἰς ἐπὶ τοῦ Ἐργίνης ποταμοῦ καὶ ἄλλος ἐπὶ τοῦ παραποτάμιου αὐτοῦ τοῦ Ζαλουφιώτικου.

Διοικητικῶς τὸ Μεγάλο Ζαλούφι ὑπήγετο εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μακρᾶς Γε-

φύρας και εἰς τὸν Νομὸν Ἀδριανουπόλεως, ἐκκλησιαστικῶς δὲ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Διδυμοτείχου. Μόνον τὸ Ζαλουφούπουλον καὶ ὁ Σάκκος ὑπήγοντο εἰς τὴν Ἱ. Μητρόπολιν Ἀδριανουπόλεως.

Μητρικὴ γλῶσσα τῶν κατοίκων τοῦ Μεγάλου Ζαλουφίου καθὼς καὶ τῶν ἀποίκων αὐτοῦ ἦτο ἡ ἀλβανικὴ, πίστις τῶν ἡ ὀρθόδοξος χριστιανικὴ, φρόνημα δὲ καὶ συνείδησις μέχρι φανατισμοῦ Ἑλληνικὴ.

Ἄλλα χωρὶα τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης εἶχον πληθυσμὸν ἐπίσης ἑλληνικόν, μητρικὴν γλῶσσαν τουρκικὴν, πίστιν ὀρθόδοξον χριστιανικὴν, φρόνημα ὅμως καὶ συνείδησιν Ἑλληνικὴν μέχρι φανατισμοῦ: Λεοντάριον τουρκιστὶ Ἀσλάν, Κρασοχώρι (Σαραπλάρ) Καρὰ Χαλί κλπ.

Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ μέχρι φανατισμοῦ ἑλληνικὴ συνείδησις καὶ ὁ πατριωτικὸς φρονηματισμὸς τῶν Τουρκοφύγων ἢ Ἀλβανοφύγων Ἑλλήνων τῆς Ἀνατολ. Θράκης συνετέλεσαν ὥστε παρὰ τὰς καταπιέσεις τῶν τυράννων περὶ ἀλλαξοπιστίας διετήρησαν ἀλώδητον καὶ τὴν πίστιν καὶ τὸ φρόνημα ἐπὶ σειρὰν αἰώνων.

Ἄτυχῶς ἡ μεγάλη ἀπόστασις τῆς ὑποδούλου Θράκης ἐκ τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος δὲν ἐπέτρεπε τὴν παροχὴν βοήθειας πρὸς αὐτήν. Πολὺ ἄργα καὶ μετὰ τὸ φούντωμα τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος τὰ ἑλληνικὰ προξενεῖα ἐχρησιμοποίησαν Ἀξιωματικούς τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ὡς διαφωτιστὰς ὑπὸ μανδύαν διδασκαλικόν. Τὰ ὀνόματα Γεώργιος Κονδύλης, Στυλιανὸς Γονατᾶς κλπ. εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀναφέρονται.

Καθ' ὅλους τοὺς ἄλλους χρόνους τῆς δουλείας οἱ Ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Ἀνατολ. Θράκης διετήρησαν τὴν πίστιν καὶ τὸ φρόνημα χάρις εἰς τὴν προστασίαν γενναίων ἀνδρῶν προερχομένων ἐκ τῶν σπλάγγων τῶν.

Βιδικιώτερον ἰσχύει τοῦτο διὰ τὸ Μεγάλο Ζαλούφι, τὸ ὅποιον ἀνέδειξε κατὰ καιροὺς ἀνδρας τολμηροὺς, ἀνδρας οἱ ὅποιοι ἀδυνατοῦντες νὰ ὑποφέρουν τὸν βαρὺν τουρκικὸν ζυγόν, ἐγκατέλειψαν τὰς οἰκογενεῖάς των, περιεβλήθησαν τὴν ὑπερήφανον στολήν τοῦ ἀρματωλοῦ καὶ συγκροτήσαντες ομάδας ὀπλοφόρων ἔζησαν εἰς τὰ βουνὰ τῆς Θράκης φόβητρον τῶν Τούρκων, ἐλπίς δὲ καὶ προστασία τῶν ὁμοεθνῶν.

Αἱ γενεαὶ τῶν γερόντων Ζαλοφιώτων διετήρησαν καὶ μετέδωσαν τὴν δρᾶσιν τῶν εὐφύγων ἐκείνων ἀνδρῶν εἰς τὰς ἑπαρχομένας γενεὰς δημιουργήσαντες τὴν παράδοσιν καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου.

Ὁ γράφων, ἠτύχησα νὰ ἰακούσω πολλοὺς Ζαλοφιώτας γέροντας, ὅμως ὡς αὐθεντικὴν πηγὴν τῆς ἱστορίας τοῦ Ζαλουφίου, θὰ χρησιμοποίησω τὰς ἀφηγήσεις τοῦ ἀειμνήστου πατρός μου Νικολάου, ὁ ὅποιος ἐγεννήθη εἰς τὸ Ζαλούφι τὸ ἔτος 1860, ἔζησεν ἐν αὐτῷ μέχρι τοῦ 1922 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Θούριον Διδυμοτείχου τῆς Δυτικῆς Θράκης τὸ ἔτος 1943 ἦτοι εἰς ἡλικίαν 83 ἐτῶν.

Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὰς ἀφηγήσεις τοῦ πατρός μου, τὸ Μεγάλο Ζαλούφι κατὰ τὰ παλαιότερα ἔτη ἀνέδειξε ἀξιολόγους καπεταναίους: τὸν Κων Νάνον,

τὸν Ν. Τσιόναν, τὸν Θ. Δόλκην καὶ ἀργότερον περὶ τὰ μέσα καὶ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνος τὸν Στραμπόλην, Βοεβόδαν καὶ τὸν Δημητράκη Βοεβόδαν.

Ὁ τελευταῖος, ὁ καπετὰν Δημητράκης, δὲν ἦτο μόνον Ζαλουφιότης, ἀλλὰ καὶ ἀδελφὸς τοῦ πατρὸς μου μεγαλύτερος του κατὰ ὄξτη.

Ἐπιφυλασσόμενος νὰ γράψω περὶ αὐτοῦ ἐκτενέστερον ὅταν συμπληρώσω τὴν συγκέντρωσιν στοιχείων καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν σημεῖων ἐνταῦθα ὅσα ἐκ τῶν ἱδηγήσεων τοῦ πατρὸς μου καὶ ἐκ τῆς προσπάτου μικρᾶς ἑρεύνης μου ἔχω συγκεντρώσει: χάριν τῆς Ἐταιρίας Ὀρακτικῶν Μελετῶν τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ καπετὰν Δημητράκης ἐγεννήθη εἰς τὸ Μεγάλο Ζαλούφι: τὸ ἔτος 1855 ἀπέθανε δὲ τὸ ἔτος 1923 εἰς Μαυρόγεια (Δεγλέ) τῆς ἐπαρχίας Λεσδαδείας ὅπου ἔζησε τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του. Ἦτο ὁ μεγαλύτερος τῶν ἄλλων ὁ ἀδελφῶν: τοῦ Νικολάου (πατρὸς μου) τοῦ Λουλούδη, τοῦ Πασχάλη, τῆς Εὐαγγελίας καὶ τῆς Τριανταφυλλιάς. Ἦτο μεγαλόσωμος μὲ πλατεῖς ὄμους, μεγάλο ξανθὸ μουστάκι, εἶχε πρόσωπον στρογγυλόν, ἐλαφρῶς ὀλογιασμένον, μάτια γαλανά.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΑΙ Η ΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ

Αἰτία, ἣ ὁποία ἠνάγκασε τὸν θεῖον μου Δημητράκην νὰ ἐγκαταλείψῃ τοὺς γονεῖς του, τὰ ἀδελφία του καὶ τὴν μνηστῆν του καὶ νὰ ζήσῃ εἰς τὰ βουνὰ τῆς Θράκης καὶ τέλος νὰ καταφύγη καὶ νὰ ἀποθάνῃ εἰς τὴν μακρυὴν τότε ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ἦτο ἡ ἀκόλουθος:

Ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις προκειμένου νὰ ἐγκαταστήσῃ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ζαλουφίου Τουρκικοὺς πληθυσμοὺς μετακινήθοντας ἐξ ἄλλων διαμερισμάτων τῆς Ἐπικρατείας, ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς Ἑλληνας τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν τῶν μέχρι νεωτέρας διαταγῆς, ἦτο: μέχρις ὅτου ἰσποκαταστήσῃ τοὺς Τούρκους, οἱ δὲ Ἑλληνας θὰ εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ καλλιεργήσουν τοὺς ἐναπομένοντας ἀγροὺς τῶν.

Μίαν ἑσπέραν καὶ ἀφοῦ εἶχον τακτοποιηθῆ οἱ Τουρκοὶ πληθυσμοί, ἣ ἀστυνομία τοῦ Ζαλουφίου εἰδοποίησε διὰ τοῦ τελάλη (κῆρυκος) τοὺς Ζαλουφιώτας ὅτι ἀπὸ τῆς ἐπομένης ἤμποροῦσαν νὰ προσκίνοῦν εἰς καλλιέργειαν ἀγρῶν τῶν, εὐρισκομένων εἰς ὄρισμένας περιοχάς, πάντως ὅμως ὄχι: τοὺς παραχωρηθέντας εἰς τοὺς Τούρκους.

Τὴν ἐπομένην πολὺ πρῶτ' ὁ παππούς μου παραλαβὼν τὰ τρία παιδιὰ του: τὸν Δημητράκην, τὸν Νικόλαν καὶ τὸν Λουλούδη (ὁ θεῖος Πασχάλης μὲ τοὺς ὑπαλλήλους ἦτο ὑπεύθυνος διὰ τὰ πρόβατα) ἐπήγε εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Μπουλακλάρ καὶ ἤρχισε νὰ καλλιεργῇ τὸν ἐκεῖ, μὴ δεσμευθέντα, ἀγρὸν του.

Οἱ Τούρκοι ὅμως τοῦ παρακειμένου χωριοῦ Ταχάλκισι, μὴ ἀρκεσθέντες εἰς ὅσα ἡ Κυβέρνησις τοὺς παρεχώρησεν ἔσπευσαν νὰ ἐμπόδισον τοὺς ἱδικούς μας μὲ σκοπὸν νὰ καταλάβουν καὶ αὐτὸν τὸν ἀγρὸν.

Ὅταν οἱ ἱδικοὶ μας τοὺς ἀντελήφθησαν ἐπερχομένους διέκοψαν τὴν καλ-

λιέργειαν και ἐσκέπτοντο περί τοῦ πρακτέου. Ὁ Δημητράκης ἐτοίμασε τὸ ὄπλον, τὸ ὁποῖον ἔφερε πάντοτε μαζί! του και ἀπεσύρθη εἰς μέρος προσφερόμενον διὰ βολήν, ἰδηλώσας εἰς τὸν πατέρα του ὅτι ἐὰν οἱ Τούρκοι ἄρασεθῶν μόνον γὰρ τοὺς ἐμποδίσουν τὴν καλλιέργειαν δὲν θὰ πυροβολήσῃ. Ἐὰν ὁμως τοὺς κακοποιήσουν θὰ κτυπήσῃ.

Ἄτυχῶς οἱ Τούρκοι μάλιστα ἐπλησίασαν ἤρχισαν γὰρ ὑδρεύουν και γὰρ δέρνουν τὸν πατέρα του και τὰ ἀδελφία του. Ὁ Δημητράκης ἔξαγριωμένος πυροβολεῖ. Ἄλλον σκοτώνει, ἄλλον τραυματίζει και ὄλους τρέπει εἰς φυγήν.

Ἡ καλλιέργεια διεκόπη. Ὁ παππούς, ὁ πατέρας και ὁ θεῖος Λουλουῦθης συνελήφθησαν ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν Χωροφυλακὴν, ἐφυλακίσθησαν και ἐδάρησαν.

Ὁ Δημητράκης ἐδῆκε στὸ βουνὸ και δὲν ξαναγύρισε πλέον φανερὰ οὔτε στὸ σπίτι, οὔτε στὸ χωριό. Μόνον κρυφὰ ἤρχετο τὴν νύκτα ἢ και τὴν ἡμέραν μετεμφισμένος. Ἐδῆκε εἰς τὸ βουνό, ἐσχημάτισε ὁμάδα ὁπλοφόρων Ἑλλήνων τῆς Ἀνατολ. Θράκης και ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀπέτέλεσε τὸ φόδητρον τῶν Τούρκων, τὴν ἐλπίδα δὲ και τὴν προστασίαν τῶν Ἑλληνικῶν πληθυσμῶν.

Οἱ συμπολεμισταὶ του ἦσαν Ἕλληνες τῆς Ἀνατολ. Θράκης: Ἑλληνοφῶνοι, Τουρκοφῶνοι, Ἀλδανόφῶνοι. Τὸν ἠκολούθησαν και συγχωριανοὶ του Ζαλαφιῶται ὅπως θὰ ἐκτεθῆ παρακάτω. Ἡ περιοχὴ εἰς τὴν ὁποίαν ἔδρασαν ἦτο ἡ περιλαμβανόμενῃ μεταξὺ Ἀδριανουπόλεως — Σαράντα Ἑκκλησιῶν — Μακρᾶς Γεφυράς. Εἰς τὰ βουνὰ τῆς Σαράντζας εἶχε τὰ λημέρια του. Ὅμως αἱ συχναὶ ἐμφανίσεις εἰς τὴν περιοχὴν Ἀδριανουπόλεως και ἰδιαίτερος τὴν περιοχὴν Ζαλουφίου ὑπῆρξεν ὄντως τὸ φόδητρον τῶν Τούρκων και ἡ προστασία τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις τὸν εἶχεν ἐπικηροῦσαι. Ὅταν διεδίδετο ὅτι ὁ Δημητράκης Βοσθόδας εὕρισκετο εἰς τὴν περιοχὴν Ζαλουφίου, ἡ Τουρκικὴ Χωροφυλακὴ ἐπιστρατεύουσα Τούρκους ἐνόπλους ἐνήργει ἐρευναν.

Ματαίως ὁμως. Καὶ ὅταν ὑπῆρχεν ἡ πληροφορία ὅτι ὁ Βοσθόδας εὕρισκετο εἰς τὸ τάδε σημεῖον, οὐδεὶς ἐτόλμα γὰρ τὸν πλησιάσῃ, διότι ἐγνώριζεν ὅτι θὰ διέφευγε τὴν σύλληψιν και θὰ τὸν ἐτιμώρει.

Κάποτε εὕρισχόμενος μετὰ συντρόφων του εἰς Κέντρον τοῦ Βαθασκῆ τῶν Σαράντα Ἑκκλησιῶν ἐπροδόθη και ἐκυκλώθη ὑπὸ Τούρκων Χωροφυλακῶν. Ἀντιληφθεὶς τοῦτο ἐπλήρωσε μαζί με τὸν λογαριασμὸν και τὴν ἄξιαν ἐνὸς παραθύρου, τὸ ὁποῖον ἔσπασε και ἐδῆκε. Οἱ Τούρκοι Χωροφύλακες δὲν ἐτόλμησαν γὰρ τὸν καταδιώξουν. Συνέλαθον ὁμως τὸν συμπολεμιστὴν του (Ζαλουφιώτην) Ἀθανάσιον Τριανταφύλλου. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὅταν ὁ Τριανταφύλλου ὠδηγεῖτο ἐκ Βαθασκῆ εἰς Ἀδριανούπολιν ἵνα δικάσῃ, ὁ Δημητράκης μετὰ τὴν ὁμάδα του καταλαθὼν καιρὸν σημεῖον ἀκίνητοποίησε τοὺς συνοδοὺς Χωροφύλακας ἐτοιμῶς γὰρ ἐλευθερώσῃ τὸν Τριανταφύλλου. Ἐκείνος ὁμως ἄρασε τὴν σκληρὰν ζωὴν τοῦ ἀρματωλοῦ, τὸν παρεκάλεσε γὰρ τὸν ἀφήσῃ γὰρ πάῃ γὰρ δικάσῃ διότι ὁ ἐν ἐδαρύνετο μετὰ φόνον Τούρκου. Πράγματι ὁ Τριανταφύλλου ἐδικάσθη εἰς τὸ δικάστηριον Ἀδριανουπόλεως, κατεδικάσθη

εἰς ὠρισμένην φυλάκισιν, μετὰ τὴν ἔκτισιν τῆς ὁποίας ἦλθεν εἰς τὸ Ζαλούφι, ἐδημιούργησαν οἰκογένειαν, εἰς δὲ ἓκ τῶν υἱῶν του μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ζαλουφίου 1913 - 14 προσφυγῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα συνήντησεν εἰς τὰς Θήβας τὸν ἄλλοτε ἀρχηγὸν τοῦ ἀρματωλοῦ πατρός του γέροντα πλέον Δημητράκη. Αὐτὸς καὶ ἔφερε τὸ 1921 τὴν πληροφορίαν ὅτι ὁ Δημητράκης εὕρισκετο ἐν ζῳῇ, καὶ διαμένει εἰς τὸ Διγλὲ τῆς Λεσβαθείας.

Ὁ καπετὰν Δημητράκης ἦτο προικισμένος ὄχι μόνον μὲ σωματικὴν ρύμην, μὲ ψυχικὴν τόλμην καὶ γενναϊότητα ἀλλὰ καὶ μὲ πνευματικὴν εὐστροφίαν. Καίτοι ἀγράμματος, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν του οἱ Τούρκοι εἶχαν κλείσει τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον, εἶχε μεγάλην ἱκανότητα εἰς τὰς μεταμφιέσεις. Ἐνῶ ἡ Τουρκικὴ Χωροφυλακὴ ἠρεύνα τὴν θασώδη περιοχὴν τοῦ Ζαλουφίου διότι εἶχε πληροφορίαν ὅτι ὁ Βοσδόδα ἐθεάθη ἐκεῖ μετὰ τῆς ὁμάδος του, ἐκεῖνος ἐνδεδυμένος περιδολὴν γυρολόγου μικροπωλητοῦ πότε τοῦ κενᾶ, πότε τοῦ κατραντζῆ ἤρχετο εἰς τὸ Ζαλούφι καὶ ἐπῶλε: τὰ εἶδη του εἰς τὴν πλατείαν τοῦ χωριοῦ, ἔμπροσθεν τοῦ σταθμοῦ Χωροφυλακῆς (κονακίου) ἐπὶ σκοπῷ κατοπεύσεως καὶ ὅταν ἐπανήρχετο εἰς τὰ λημέρια του ἐγέλα μὲ τοὺς συντρόφους του διηγούμενος ὅσα εἶδε καὶ ἤκουσεν εἰς τὸ Ζαλούφι.

Ὅλα αὐτὰ περιελήφθησαν εἰς τοὺς θρούλους καὶ τὰ τραγούδια, τὰ ὁποῖα ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐπλάσε γύρω ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Δημητράκη Βοσδόδα, εἰς γλῶσσαν Ἑλληνικὴν, Βουλγαρικὴν, Ἀλβανικὴν καὶ Τουρκικὴν. Ἐνθυμομαί σάν σήμερα, ὅταν τὸ 1923 μικρὸ προσφυγόπουλο εὐρέθηκα εἰς τὸν κάμπον τοῦ Ἐδρου καὶ δὴ εἰς τὸ χωρίον Σοφικὸν τῆς Κοινότητος Θουρίου τῆς Ἐπαρχίας Διδυμοτείχου, ἤκουσα Ἑλληνα δοσχόν, τουρκόφωνον, ἀπὸ τὸ Καραχάλι τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, τὸν Ἀθαν. Κιρπιτζῆν, νὰ τραγουδᾷ τουρκιστὶ τὰ κατορθώματα τοῦ Δημητράκη Βοσδόδα (πράσα μπουγιουκλου) πού εἶχε μουστάκι: μεγάλο σάν πράσο. Κάποια στιγμή ἐρώτησε ὁ Ἀθαν. Κιρπιτζῆς: «Ἐέρεις, Γιῶργη, αὐτὸς ὁ καπετὰν Δημητράκης, πού τὸν τραγουδῶ ἦταν Ζαλουφιώτης, δηλ. χωριανός σου;».

«Ναι τοῦ εἶπα τὸ ξέρω. Ἦτο χωριανός μου καὶ θεϊός μου, ἀδελφός τοῦ πατέρα μου».

«Στὸ χωριό μου οἱ γέροντες διηγοῦνται τὰ κατορθώματά του καὶ στὰ γλέντια οἱ χωριανοί μου τραγουδοῦν τὰ τραγούδια του».

Ἀπὸ τὸν ἀείμνηστον πατέρα μου δὲν ἤκουσα τραγούδια τοῦ θείου. Ἴσως διότι ὁ πατέρας μου ἦτο ἄνθρωπος θασανωμένος μὲ συχνὰς φυλάκισεις ἐξ αἰτίας τοῦ θείου καὶ τελευταίως μὲ τὴν σφαγὴν τῆς μητέρας μου καὶ ἄλλων συγγενῶν ὑπὸ τούρκων. Μόνον τὸ τραγούδι τῆς μνηστῆς τοῦ θείου, τὸ περίλυπον, πού ἐπλάσαν οἱ χωριανοί του διὰ τὸν ζωντανὸν χωρισμὸν τῆς μὲ τὸν ἀρματωλὸν μνηστῆρά τῆς τὸν Δημητράκη ἤκουσα κάποτε νὰ ψελλίξῃ ὁ πατέρας μου. «Μόρφω καυμένη, ἀγαπημένη, ἐκεῖνος πού μᾶς ἐχώρησε (ὁ Τούρκος) ἀπ' τὸν μεγαλύτερο τιμωρό (τὸν Θεόν) νὰ τῷβρη».

Εἰς μίαν ἐπίσκεψίν του εἰς τὸ Ζαλούφι ἐπέρασε πωλώντας κατράμι ἀπὸ τὴν ἀδελφὴν του Εὐαγγελίαν καὶ δὲν ἐγνώρισε. Εἰς ἄλλο σπίτι τοῦ προσέφεραν μαξιλάρι νὰ καθήσῃ καὶ δὲν ἐκάθησε. Δὲν ἤμποροῦσε νὰ καθήσῃ κατὰ χαιμα διότι κάτω ἀπὸ τὴν κουρελοειδῆ στολήν του ἔφερε τὰ ἄρματα του, πού τὸν ἐμπόδιζαν νὰ καθήσῃ.

Εἰς μίαν σύγκρουσίν του μὲ Τουρκικὴν Χωροφυλακὴν συνελήφθησαν ὠρισμένοι σύντροφοί του. Ἐνῶ δὲ ὠδηγοῦντο σιδηροδρομικῶς ἐκ τῆς Μακρᾶς Γεφύρας εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁ Δημητράκης μὲ τὴν ὀμάδα του κατέλαβε καίριον σημεῖον παρὰ τὸν Ἐργίτην ποταμόν, περιοχὴν Ζαλουφίου, ἐκύλησε δρᾶχον εἰς τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν ἀναγκάσας τὸν ὀδηγὸν τοῦ τραίνου νὰ ἀνακόψῃ ταχύτητα. Ἀφῆρσε σιδηροτροχίαν ὀπισθεν τοῦ τραίνου ὥστε νὰ τὸ ἀκίνητοποιήσῃ. Ἐλευθέρωσε τοὺς σύντροφους του καὶ ἔφυγε.

Τοῦρκος λήσταρχος εἶχεν ἀπαγάγει τὸ παιδί "Ἕλληνας ξενოდόχου καὶ ἐζήτησε τεράστιον ποσὸν ὡς λύτρα. Τοῦτο πληροφορηθεὶς ὁ Δημητράκης ἐπιτίθηται μὲ τὴν ὀμάδα του κατὰ τῶν Τούρκων ληστῶν καὶ ἐλευθερώνει τὸ παιδί, εἰδοποιεῖ δὲ τὸν πατέρα του νὰ ἔλθῃ νὰ τὸ παραλάβῃ. Μαζὶ ὅμως μὲ τὸν πατέρα τοῦ ἐλευθερωθέντος παιδιοῦ εἰς τὸ λημέρι τοῦ Δημητράκη πηγαίνουν Τούρκοι Χωροφύλακες, μεταμφεσμένοι, τὸν κυκλώνουν καὶ τὸν συλλαμβάνουν. Τοῦτο γίνεται κατὰ προδοσίαν Βουλγάρων τῆς Θράκης.

Ὁ Δημητράκης ἀλυσσοδεμένος ὀδηγεῖται εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἐκεῖθεν μὲ ἑλληνικὸν ἔμπορικὸν πλοῖον εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου, ὁ ὁποῖος ἐπέθυμε νὰ ἴδῃ αὐτοπροσώπως τὸν μεγάλον αὐτὸν Βοεδόδαν τῆς Θράκης. Οἱ ναῦται τοῦ ἔμπορικοῦ πλοίου, καταγόμενοι προφανῶς ἀπὸ Ἀλθανόφωνο ἑλληνικὸ νησί ("Υδραν ἢ Σπέτσας) συνομιλοῦντες διηρωτῶντο εἰς τὴν Ἀλθανικὴν γλῶσσαν «τί ἄραγε νὰ ἔκαμε ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς καὶ τὸν πᾶνε σιδηροδέσιμον;». Ὁ Δημητράκης ἀντιληφθεὶς τὰ λεγόμενα τοὺς εἶπε εἰς τὴν Ἀλθανικὴν, ποῖος εἶνα; καὶ διατί ὀδηγεῖται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ ναῦται συγκεκινημένοι διότι ἤκουσαν νὰ τοὺς ὀμιλῇ εἰς τὴν μητρικὴν τῶν γλῶσσαν, προσφέροντα νὰ τὸν ἐλευθερώσουν ἀλλὰ φοβοῦντο τὸν συνοδὸν Τούρκον Χωροφύλακα. Ὁ Δημητράκης δηλώνει ὅτι ἀναλαμβάνει νὰ τὸν ἐγγάλῃ ἀπὸ τὴν μέση. Πράγματι κάποια στιγμὴ πού ὁ Τούρκος χωροφύλαξ ἦτο σκυμμένος εἰς τὴν κουπαστὴν τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου, ὁ Δημητράκης μὲ τὰ δεμένα χέρια μὲ δυνατὴ σπρωξιὰ τὸν ρίχνει εἰς τὴν θάλασσαν. Τότε οἱ ναῦται τοῦ σπάζουν τὴν ἀλυσίδα καὶ τὸν ἐλευθερώνουν καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὅταν ἔφθασε τὸ πλοῖον τὸν παρουσίασαν ὡς ναύτην, μέλος τοῦ πληρώματος. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ πλοίου ὁ Δημητράκης ξεμπάρκαρε εἰς τὴν Πειραιᾶ καὶ παρουσιάσθηκε εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ἣ ὁποία γνωρίζουσα τὴν δρᾶσιν του, τὸν ἠρώτησε σὲ ποῖο μέρος τῆς Ἑλλάδος θέλει νὰ μείνῃ. Ὁ Δημητράκης ὡς Ἀλθανόφωνος ἐπροτίμησε τὰς Θήβας ὅπου ἐγνώριζε ὅτι ἐμιλοῦν τὴν μητρικὴν του γλῶσσαν. Τὸ ἐπεισόδιον αὐτὸ ἀναφέρει καὶ ὁ ἐκπαιδευτικὸς

κ. Ἀπ. Φωτούδης, ὁ ὁποῖος, ὕπηρετῶν εἰς τὴν Καθὺλην Ὀρεστιάδος ὡς διδάσκαλος, συνεκέντρωσε ἀπὸ Ζαλουφῶτας γέροντας στοιχεῖα περὶ τῆς θράσεως τοῦ θεῖου μου, ἐδημοσίευσεν αὐτὰ εἰς ἔφημερίδας Ἀλεξανδρουπόλεως πρὸ ἐτῶν, τὴν ὁποίαν ἔφημερίδα εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μοῦ στείλῃ. Γράφει μάλιστα ὅτι ὁ Δημητράκης ἐζήτησε τὴν ἀδειαν νὰ ξαναγυρίσῃ εἰς τὴν Βουλγαροκρατούμενην Θράκην ὅπου καὶ ἐθανάτωσε τοὺς δύο Βουλγάρους καταδότας του.

Εἶναι γεγονός, κατὰ τὰς διηγήσεις τοῦ πατρός μου ὅτι Βούλγαροι τὸν κατέδωσαν, τοὺς ὁποίους καὶ ἐθανάτωσε κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του εἰς Θράκην, ἀλλ' ὅτι οἱ Βούλγαροι ἦσαν τῆς Τουρκοκρατουμένης Θράκης ἤτοι τοῦ χωρίου Γενέκισι, τὸ ὁποῖον εὐρίσκετο μεταξὺ Ζαλουφίου καὶ Μακρᾶς Γεφύρας, καὶ κατοικεῖτο ἀπὸ Βουλγάρους, οἱ ὁποῖοι ἕνα τῇ ἀφίξει τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως ἀντηλλάγησαν μετ' Ἑλλήνας τῆς Βουλγαρίας ὅπως ἀντηλλάγησαν καὶ ἄλλοι Βούλγαροι τῶν χωρίων Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Θράκης.

Γεγονὸς ἐπίσης εἶναι ὅτι ὁ Δημητράκης εὐρεθεὶς εἰς τὴν Ἑλλάδα κατετάγη εἰς τὸ Εὐξωνικὸν ἢ τῇ ἀδείᾳ τῆς Κυβερνήσεως συνεκρότησε Σῶμα φουσταναλλοφόρων ἀνταρτῶν, ὡς εἰκονίζετα· ἡ δημοσιευομένη φωτογραφία, ἣ ὁποία εὐρέθη ὑπ' ἐμοῦ εἰς τὸ χωρίον Μαυρόγεια - Δεγλὲ τῆς Λεδαδεῖας κατὰ τὴν 14-7-74 ὅτε ἐπεστέφθη τὸ χωρίον τοῦτο διὰ τὴν σχετικὴν ἔρευναν. Οἱ γέροντες τοῦ χωρίου ἴδία δὲ ὁ Ἰωάννης Ντασαλούμης ἡλικίας σήμερον 83 ἐτῶν καὶ ὁ καφετζῆς τοῦ χωρίου Δημήτριος Πάτσας ἡλικίας 63 ἐτῶν περιέγραψαν τὸν θεῖον μου ὡς ἄνθρωπον ρωμαλέον, μετ' ὄμοιον ὄμοιον, ὄμοιον πλατεῖς, μάτια γαλανὰ, κεφάλι μεγάλο στρογγυλόν, μουστάκια τσιγγελωτά, μαλλιά κατσυρά καὶ γεμάτον καλωσύνην. Μοῦ ἐδειξαν καὶ τὸν τάφον του εἰς τὸ μικρὸν κοιμητήριον τοῦ χωρίου (κοινὸν προαύλιον σχολείου καὶ ἐκκλησίας). Μοῦ ἐδειξαν καὶ τὸ σπίτι τοῦ Προεστῶτος Σωτηρίου Κόντου ὅπου καὶ παρέμειναν τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του φιλοξενούμενος. Ἐκεῖ εὐρέθη ἡ φωτογραφία, τὴν ὁποίαν εἶχαν τὴν καλωσύνην νὰ μοῦ παραδώσουν. Ὁ ἀείμνηστος πατέρας μου διηγεῖτο ὅτι ὁ Δημητράκης εὐρεθεὶς εἰς τὴν Ἑλλάδα κατετάγη εἰς τὸ Εὐξωνικὸν καὶ ἔστειλε εἰς τὸν πατέρα μου φωτογραφίαν ὡς τσολιάς. Δὲν ἐνθυμοῦμαι ὅμως ἐὰν ἡ φωτογραφία ἦτο ὁμαδικὴ ἢ ἀτομικὴ, ὅποτε πρόκειται περὶ τῆς δημοσιευομένης. Πάντως τὴν ἀποσταλείσαν τότε φωτογραφίαν ὁ παπποὺς γεμάτος συγκίνησιν καὶ ὑπερηφάνειαν, διότι ὁ υἱὸς του, τὸν ὁποῖον αἱ διαδόσεις ἔφερον ὡς φονευθέντα εἰς μάχην μετὰ Τούρκων, ζῆ καὶ εὐρίσκειται εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, φέρων τὴν τιμημένην στολὴν τοῦ τσολιά, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου τοῦ πατρός μου, τὴν ἐκρέμασε εἰς περιόδιστον μέρος καὶ τὴν ἐκαμάρωσαν ὅλοι ὅσοι εὐρέθησαν εἰς τὸν γάμον.

Ἡ τουρκικὴ Χωροφυλακὴ ὅμως πληροφορηθεῖσα τὸ γεγονός, τὴν ἐπομένην τοῦ γάμου, συνέλαβεν τὸν παππούν, τὸν πατέρα μου καὶ τὸν θεῖόν μου Λουλούδη, τοὺς ὠδήγησεν εἰς τὴν Ἀνδριανούπολιν καὶ τοὺς ἐνέκλεισεν εἰς τὰς φυλακάς. Ἐκεῖ παρέμειναν ἐπὶ τρεῖς μῆνας ὡς ὑπόδικοι. Ὅταν ἦλθεν

ή ημέρα της δίκης ο Τούρκος δικαστής ήρώτησε τους κατηγορούμενους Χωροφύλακας γιατί κατηγορούνται αυτοί. Οί Χωροφύλακες απήντησαν: διότι εκρέμασαν επιδεικτικά την φωτογραφίαν αυτήν του επικηρυγμένου Βοσβόδα, ο οποίος άλλοτε είχε αναστατώσει την Θράκην. Και πάλιν ο δικαστής ήρώτησεν πού εύρίσκεται: τώρα αυτός ο άνθρωπος; Από πού έστειλε την φωτογραφίαν; Όταν δέ έλαθε την απάντησιν ότι εύρίσκεται εις τον Μόραν (= Μοριάν, ο οποίος Μοριās στην Θράκην εσήμαινε την τότε Ελλάδα) ήρωνεύθη τούς Χωροφύλακας λέγων: «Αμπέ εζάνουμ αυτόν τον άνθρωπον τον ετρέματε όταν ήταν έδω εις τον τόπον μας. Έξακολουθείτε να τον φάδατε και τώρα πού εύρίσκεται εις τον Μόραν τριακόσιες ώρες μακριά». Στραφείς δέ προς τον παππούν μου και τούς άλλους υποδίκους είπε: «Σεις δέν φταίτε σε τίποτα. Εύχηθείτε υπέρ του Πατισάχ και πηγαίνετε στο σπίτι σας». Μέν την εύχην «Σά όλσού Πατισάχ = Να ζήση ο Πατισάχ» έληξεν και ή τελευταία αυτή περιπέτεια των ιδιικών μου και επέστρεψαν στο χωριό.

Μετά την απομάκρυνσίν του από το Εύζωνικό ο Δημητράκης επανήλθεν εις την Θράκην και ανασυνεκρότησε την ομάδα του. Και μόνον ή φήμη ότι ο Δημητράκης εύρίσκεται εις την Θράκην ήτο αρκετή να αναπτερώση το ήθος των Έλλήνων να περιστείλη το θράσος και την καταδυναστευτικήν μανίαν των Τούρκων ακόμη και των Βουλγάρων εν μέρει. Είς το σημείον τούτο αναφέρεται ασφαλώς και το υπό του κ. Φωτούδη αναγραφόμενον ότι επανελθών εξ Ελλάδος θανάτωσε Βουλγάρους καταδότες του.

Αί κινήσεις του άτομικαί ή δημοδικαί ήσαν πάντοτε μυστικά και άγνωστοι εις πάντας και τούς στενωτέρους συγγενείς μηδè της μηνηστής του εξαίρουμένης. Μόνον με τον πατέρα του και τον μεγαλύτερον αδελφόν του εύρισκε τρόπον να διατηρή ηπικουινωίαν. Όχι: σπανίως την νύκτα πηδών από φράκτου εις φράκτην ήρχετο εις το σπίτι συνωμίλει με τον πατέρα του και πριν ξημερώση έφευγε και πάλιν ενφ Τούρκοι: Χωροφύλακες έφρούρουν την αυλόπορταν. Δέν είχαν θεθαίως έντολήν ή δέν ετόλμουν οι Τούρκοι: Χωροφύλακες να μπουν εις το σπίτι: δι' έρευναν, προφανώς λόγω της νυκτερινής ώρας, έρριπταν θμως πέτρες εις την αυλήν για να δοκιμάσουν τούς οικείους εάν θά έσπευδαν να τας μαζεύσουν, πράγμα πού θά εσήμαινεν ότι ανέμεναν τον Δημητράκην.

Όταν ο Δημητράκης επανήλθεν εξ Ελλάδος εις την Θράκην, ύστερα από ετη πολλά, επεχείρησεν να έλθη εις το σπίτι προς συνάντησιν του πατρός του. Ένεδύθη, λοιπόν, περιβολήν άμπελουργοϋ, εκρέμασεν σάκκον από τον ώμον με το σχετικόν εργαλείον, το δικέλι, έσκέπασε το κεφάλι και το πρόσωπον εν μέρει με ζαλουφιώτικο κάλυμμα (το πεστεμάλι) και εξεκίνησε. Είς τον δρόμον θμως συνητηθή με Τούρκον πρόκριτον παρακειμένου χωρίου Μελκότσι. ο οποίος έφαιπος και μεθυσμένος έπήγαγε από το Ζαλούφι: εις το χωριό του. Ο Δημητράκης τραδήχτηκε στην άκρη να περάση ο Τούρκος διότι ο δρόμος ήτο στενός, άλλ' ο Τούρκος έπλησίασε τον Δημητράκην και ψιθυρίζων την

φράσιν «αὐτὸ δὲν ταιριάζει: εἰς γκιανούρη» ἐγνωῶν, προφανῶς τὸ καινούργιο ἐργαλεῖο, ἔσκυψε καὶ ἐτράδηξε τὸ δικέλι: μὲ τὸν σάκκον. Ἀμέσως ὁ Δημητράκης θγάξει: τὸ περιστροφὸν καὶ πυροβολεῖ. Ὁ Τούρκος τρομαγμένος φεύγει: ὀλοταχῶς πίσω στὸ Ζαλούφι: καὶ ζητεῖ ἐνίσχυσιν τῆς Χωροφυλακῆς γιὰ τὴν σύλληψιν καὶ τιμωρίαν τοῦ θρασυτάτου γκιανούρι. Ἔχασε μὲ τὴν τρομάρα του ὄχι: μόνον τὸ δικέλι: καὶ τὸν σάκκον ἀλλὰ τὰ ἰδικὰ του πράγματα. Μόνον πού ἐγλύτωσε τὸν θάνατον. Καὶ ἐγλύτωσε γιὰτὶ τὸ περιστροφὸν τοῦ Δημητράκη μὲ τὴν νευρικότητα πού ἐπυροσόλησε ἔσπασε.

Ἦτο ἡ πρώτη ἐνδειξις ἂν ὄχι ἀπόδειξις ὅτι ὁ Δημητράκης ξαναγύρισε στὴν Θράκην. Οὐδεὶς ἄλλος ἐτόλμα νὰ πυροβολῇ Τούρκον πρόκριτον καὶ μάλιστα ἔφιππον.

Ἡ τελευταία συνάντησις μὲ τὸν πατέρα μου ἦτο μιὰ καλοκαιρινὴ ἡμέρα τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1885. Ἡ οἰκογένεια εὕρισκετο εἰς τὸ ἀλώνι. Ὁ παπποῦς εἰδοποιηθεὶς καταλλήλως ἔστειλε εἰς τὸ σπίτι: τὴν γιανιά καὶ τὴν μητέρα μου μὲ τὴν ἐντολήν νὰ ἐτομάσουν καὶ νὰ φήσουν ἀμέσως ἓνα φούρνο ψωμί. Ἐκάλεσε ὕστερα τὸν πατέρα μου καὶ τοῦ εἶπε: «Νὰ φορτώσῃς τὸ ψωμί καὶ νὰ τὸ σκεπάσῃς καταλλήλως. Θὰ τὸ πᾶς εἰς τὸ οἰκογενειακὸ μας δάσος τοῦ Καπισέ ὅπου περιμένει ὁ Δημητράκης μὲ τὴν ομάδα του». Τὸ δάσος αὐτὸ ἀπέχει μίαν περίπου ὥραν ἀπὸ τὸ Ζαλούφι. Ἦτο μεγάλη χαράρα μετὰ τὸ οἰκογενειακὸ ἀμπέλι καὶ εἰς τὸ δάσος εἶχεν πηγὴν ποσίμου νεροῦ. Τοῦ εἶπεν ἀκόμη, ὅτι «κανεὶς δὲν πρέπει νὰ ἀντιληφθῇ πού θὰ πάῃ τὸ ἀμάξι. Ἐὰν κανεὶς ἀκολουθῇ νὰ ἐπιταχύνῃς νὰ μὴ σὲ φτάσῃ. Ἐὰν κάποιος προηγεῖται θὰ ἐπιδοραδύνης νὰ μὴ τὸν φθάσῃς».

Ὅταν ὁ πατέρας μου ἔφθασε εἰς τὸ δάσος τοῦ Καπισέ ἔνοσλος σκοπὸς τὸν ἐσταμάτησε καὶ τὸν ἐρώτησε τί θέλει. Εἰς τὴν ἀπάντησιν ὅτι ζητεῖ τὸν καπετᾶν Δημητράκη ὁ σκοπὸς τοῦ εἶπε νὰ περιμένῃ γιὰτὶ κοιμάται. Ἐξύπνησε ὁ Δημητράκης ἀγκάλιασε τὸν ἀδελφόν του παρέλαθε τὰ ψωμιά, ἐξήτησε πληροφορίας γιὰ τὸ χωριό, γιὰ τοὺς συγγενεῖς, γιὰ τὴν μνηστὴ του καὶ ἀπεχαίρετήρησε τὸν ἀδελφόν του λέγων ὅτι: τὴν νύκταν ἐκαίγην ἐπρόκειτο νὰ ξημερωθοῦν στὴν σΒουλγαρίαν. Ἐκτοτε ἡ οἰκογένεια ἔχασε τὰ ἔχγη του. Φαίνεται: ὅτι διὰ τῆς Βουλγαρίας ἔφθασε στὴν Ἑλλάδα ὅπου ἐπέραςε τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς του πότε ὡς ἀρματωλὸς καὶ πότε ὡς ἀπλὸς καλλιεργητῆς τῆς γῆς, ἢ ὅποια τιμητικῶς τοῦ παρεχωρήθη.

Τὸ ἔτος 1921 ὁ υἱὸς τοῦ ἄλλοτε συμπολεμιστοῦ τοῦ Ἀθανασίου Τριανταφύλλου Ἰπανελθὼν εἰς τὸ Ζαλούφι ἔκ τῆς Νοτίου Ἑλλάδος ὅπου εἶχεν καταφύγει λόγῳ καταστροφῆς τοῦ χωριοῦ μας, ἔφερε τὴν πληροφορίαν ὅτι ὁ καπετᾶν Δημητράκης ζῆ, ὅτι εὕρισκεται εἰς τὸ χωριὸν Διγλὲ τῆς Λεσβαδείας ἀσχολούμενος μὲ τὸ κυνήγι: καὶ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, πού τοῦ ἔδωσεν ἡ Κυβέρνησις, ὅτι ἔμεινε ἄγαμος διατηρῶν τὴν ἀνάμνησιν τῆς μνηστῆς του Μόρφως ἢ ὅποια ἐπίσης μὲ τὴν ἀνάμνησιν αὐτοῦ ἐζῆσε καὶ ἀπέθανε ἄγαμος εἰς τὸ Ζα-

λούφι, ότι εδάπτισε πολλά παιδιά, στα οποία έδωσε τὰ ονόματα τῶν γονέων καὶ ἀδελφῶν του.

Ὁ γράφων μαθητῆς τότε τῆς Δ' Δημοτικῆς τοῦ Σχολείου Μ. Ζαλουφίου ἔσπευσε νὰ γράψω εἰς τὸν ἄγνωστο θεῖον καὶ νὰ τὸν παρακαλέσω νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ χωριὸν ἔπου τὸν περιμένουν ὅλοι οἱ χωριανοὶ νὰ τὸν ἴδουν καὶ νὰ τὸν καμαρώσουν. Ὁ θεῖος μου ἀπήντησε ἰδοχέρως. Πρῶτα μὲ καλοτύχιζε γιατί φοιτῶ εἰς τὸ Σχολεῖον τῆς ἐλευθέρως πλέον Πατρίδος. Ἐκεῖνος τὰ ὀλίγα γράμματα τὰ ἔμαθε εἰς τὸ κουρμπέτι. «Στὸ χωριὸ θέλει νὰ ἔλθῃ ἀλλὰ πρῶτα νὰ φύγουν οἱ Τοῦρκοι τῆς περιοχῆς μὲ τὴν ἀνταλλαγὴν, πού κάνει ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, οἱ Τοῦρκοι οἱ ὅποιοι ἔγιναν αἰτία τῶν θειῶν μας καὶ τοῦ ἔκπατρισμοῦ μου. Μόλις φύγουν οἱ Τοῦρκοι θὰ ἔλθω καὶ ἐγὼ στὸ χωριὸ μας, πού τόσο ἐνοστάλησα νὰ ζῆσω τὰ λίγα χρόνια, πού μου μένουν καὶ νὰ πεθάνω στὸν τόπον μου».

Ἄδυστυχῶς ὅμως ἔγινε τὸ ἀντίθετον. Ἀντὶ νὰ ἐξαφανισθοῦν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς Θράκης, ἐπῆλθεν ἡ καταστροφὴ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἡ ἐκκένωσις τῆς Ἀνατολ. Θράκης. Ὁ καπετὰν Δημητράκης δὲν τὸ ἀντεξε. Ἀπέθανε μὲ τὴν νοσταλγίαν νὰ ξαναδῇ τὸ χωριὸ του, τοὺς δικούς του. Ἀπέθανε στὸ μακρινό, γιὰ τὴν Θράκην, χωριὸ τῆς Νοτίου Ἑλλάδος, στὸ Διγλὲ (Μαυρόγεια) τῆς Λεβαδείας τῆς Κοινότητος Ἁγίου Δημητρίου. Στὸ χωριὸ, πού ὁ ἴδιος προτίμησε νὰ μείνῃ γιατί οἱ κάτοικοί του φιλόξενα τὸν ἐδέχθησαν καὶ χριστιανικά τὸν ἐφιλοξένησαν, πράγμα πού ἐμαλάκωσε τὸν πόνο τοῦ ἔκπατρισμοῦ του καὶ τὸν ἔκαμε νὰ ζῆ μὲ τὴν ψευδαίσθησις, ὅτι ὄρισκεται κοντὰ στοὺς δικούς του, τοὺς δικούς του, τῶν ὁποίων τὰ ονόματα ἔδωσε στὰ παιδιὰ τοῦ τόπου, πού εδάπτισε.

Ἄς εἶναι αἰωνία ἡ μνήμη του!....

Οἱ Ζαλουφιώται ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες τῆς Θράκης, ὅσοι αἰσθάνθηκαν τὴν ἀνακούφισι καὶ τὴν παρηγοριὰ τῆς προστασίας του ἀπὸ τὴν ἰσάροβαρον καὶ συγγὴν Ὀθωμανικὴν τυραννίαν, θὰ ἐνθυμοῦνται πάντοτε μὲ εὐγνωμοσύνην τὸν ἀτίθασον πολεμιστὴν τῆς Θράκης, καὶ θὰ διηγοῦνται, στὰ παιδιὰ των, στὰ ἐγγόνια καὶ στὰ διεγγόνια τὴν ἡρωϊκὴν, τὴν ἀπαραμίλλον πατριωτικὴν δρᾶσιν εἰς ὀλόκληρον τὴν ὑπόδουλον Θράκην τοῦ ἐκ Μεγάλου Ζαλουφίου Ἀνατολικῆς Θράκης καπετὰν Δημητράκη Τολίδη (τότε Τόλογλου).

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΖΑΛΟΥΦΙΟΥ

Ἄς ἐπανέλθωμεν ὅμως εἰς τὸ Μεγάλον Ζαλούφι. Τὸ Μεγάλον Ζαλούφι, δημιούργημα Ἀλβανογλώσσων Ἑλλήνων τῆς Ἡπείρου, ἔζησεν εἴτε ἐν διασπο-

Σημ.: Τὸ ἐπίθετον Τόλογλου ὡς τουρκικὸν καὶ κακὸν ὁ καπετὰν Δημητράκης εἶχε ἀντικαταστήσει μὲ τὸ ψευδώνυμον Βούλγαρης, μὲ τὸ ὅποιον ἔζησε, ἔθρασε ὡς Ὀπλάρχης καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν Ἐλευθέρην Ἑλλάδα.

ρῶ μὲ τὰ μνημονευθέντα χωριὰ εἶτε συγκεντρωμένον περὶ τοὺς πέντε αἰῶνας 1450 - 1922. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1922 διαταχθεῖσας τῆς ἐκκενώσεως τῆς Ἀνατολ. Θράκης, οἱ Ζαλαφιῶται παραλαβόντες ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ παραλάβουν ἐπὶ μιᾷ σαϊδομάξῃς, ἐπέρασαν τὸν Ἐβρον ποταμὸν καὶ ἄλλοι μὲν κατήλθον εἰς τὸν Νομὸν Σερρών, ὅσοι μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ 1913 - 14, εἶχον ζῆσαι· ἔκει καὶ ἐγνώριζαν τὸν τόπον ὅπου καὶ ἐδημιουύργησαν τὰ χωριὰ: Νεοχώριον, Κοίμησιν, Θολόν, Παραλίμνιον, Νέαν Πέτραν, τὰ ὅποια καὶ σήμερον κατοικοῦνται καθ' ὀλοκληρίαν ἢ κατὰ μέρος ἀπὸ Ζαλουφιῶτας, ἄλλοι δέ, οἱ περισσότεροι, ἐπροτίμησαν τὸν Νομὸν Ἐβρου ἐλπίζοντες εἰς τὴν ταχεῖαν ἐπάνοδον πρὸ Ζαλούφι. Τὰ χωριὰ: Χειμῶκιον, Θούριον, Πύθειον, Σαρακίον (Ρήγιον) Κληρσῶ, Δίκαϊα καὶ Καθύλη κατοικοῦνται ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ ἀπὸ Ζαλουφιῶτας, τοὺς ὁποίους κατεῖχεν εἰς μεγαλύτερον ὀαθμὸν ἢ νοσταλγία τῆς ἐπάνοδου των εἰς τὸ Ζαλούφι. Στερεότυπος ἦτο ἡ ἐρώτησις τοῦ ἀειμνήστου πατρὸς μου ὅταν ἐπισκεπτόμην τὸ σπίτι πρὸ Θούριον: «Τί νέα; πότε θὰ πᾶμε πέρα;».

Κατὰ τὴν μακρὰν πέντε αἰώνων ζωὴν του τὸ Ζαλούφι ἔζησε ζωὴν πολυκύμαντον. Δύο μόνον ἔτη ἐλεύθερον ἀπὸ Ἰουνίου 1920 ἕως Ἑλληνικῆς Στρατὸς κατέλαθεν τὴν Ἀνατ. Θράκην μέχρι Σεπτεμβρίου 1922. Καθ' ὅλον τὸ ἄλλο διᾶστημα ὑπόδοϋλον ὑπὸ δυνάστην ἄρῆραρον μὲ ψυχολογίαν ραγιᾶ. Οἱ κατὰ καιροὺς ἐμφανιζόμενοι: Καπεταναῖοι ἀναπτέρωναν τὸ ἠθικὸν καὶ τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων.

Ἵμως αὐτὸ ἐγίνετο κατὰ ἀραιὰ διαστήματα. Ὁλον τὸν ἄλλον χρόνον ὑπῆρχε δᾶρδαρος μεταχειρίσις. Οἱ Ζαλουφιῶται ἀπὸ χαρακτῆρος ζωηροί, φιλελεύθεροι, ἀτίθασοι, γνήσιοι σκεππιτάρηδες, ποῦ σημάινει: ὀπλαφόροι, πολεμισταί, χρησιμοποιοῦν κάθε εὐκαιρίαν ἐξεργέσεως κατὰ τοῦ τυράννου. ώμως αὐτὸ πληρώνεται μὲ αἷμα πολύ.

ώταν μὲ τὴν κήρυξιν τοῦ Α' Βαλκανικοῦ πολέμου, τὸν Νοέμβριον τοῦ 1912, οἱ Βούλγαροι ἐφθασαν εἰς τὴν Ἀνατ. Θράκην, οἱ Ζαλουφιῶται δὲν ἠρέσθησαν νὰ τοὺς ὑποδεχθοῦν μὲ ἐνθουσιασμὸν ὡς συμμάχους καὶ ὀμοθρήσκους, ἀλλ' ἄρπαξαν τὰ ὅπλα καὶ ἐπολέμησαν παρὰ τὸ πλευρὸν των τοὺς Τούρκους. Εἰς μάχην ὀσθεῖσαν πρὸς τοὺς Τούρκους παρὰ τὰ χωρία Μάλκοις καὶ Παυλούκιοι, ἐφρονεῦθησαν πολλοὶ Ζαλουφιῶται μεταξὺ τῶν ὀποίων καὶ οἱ θεῖοι μου Λουλούδης Τολίδης μικρότερος ἀδελφὸς τοῦ πατέρα μου κατὰ δύο ἔτη, καὶ ὁ ἄλλος θεῖος μου Δημήτριος Μητολίδης ἀδελφὸς τῆς μητέρας μου. Οἱ Τούρκοι τότε ἠττηθέντες ὑπεχώρησαν εἰς τὴν γραμμὴν τῆς Τσατάλτζας. ώμως τὸ ἐπόμενον ἔτος οἱ Βούλγαροι ὀλολευθέντες τὴν κατάληψιν τῆς Θεσσαλονίκης ἀπέσυραν στρατεύματα καὶ ἀδυνάτισαν τὸ μέτωπον τῆς Ἀν. Θράκης. Τότε οἱ Τούρκοι ἐκμεταλευόμενοι τὴν ἠτταν τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀνεκατέλαθαν τὴν Ἀνατ. Θράκην καὶ ἐξεδίκηθησαν τὸ Ζαλούφι μὲ Ἀσιατικὴν δαρδαρότητα.

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ Μ. ΖΑΛΟΥΦΙΟΥ

Τὴν 12-7-13 Τούρκικὸς Στρατὸς κατέλαβε τὸ Ζαλούφι. Τὸν ἠκολούθει ὀρθῆ Τούρκων χωρικῶν τῶν πέριξ χωρίων ἐφωδιασμένων μὲ ὄπλα, ροπάλα, μαχαίρια καὶ καύσιμον ὕλην. Καὶ ἐνῶ ὁ στρατὸς ἐπροχώρησε πρὸς Ἀνδριανούπολιν τὸ Ζαλούφι παρεδόθη εἰς τριήμερον λεηλασίαν καὶ σφαγὴν. Ἐπυρπόλησαν σπίτια καὶ καταστήματα, ἐλεηλάτησαν καὶ ἐφόνευσαν πάντα Ζαλουφιῶτην μὴ δυνηθέντα νὰ φύγῃ εἰς τὰ δάση. Πρῶτων Ζαλουφιῶτης ὁ Ἡλίας Σταυρίδης πατήρ τοῦ ἐν Σέρραϊς ἐγκατεστημένου τυπογράφου κ. Βασιλεῦ Σταυρίδη, μὴ προφθάσας νὰ ἀπομακρυνθῆ, μετὰ τὴν λεηλασίαν τοῦ ἐμπορικοῦ του καταστήματος, ἐσφάγη ἀγρίως ἐντὸς αὐτοῦ.

Ὅταν συνεπληρώθη ἡ πυρπόλησις τῶν καταστημάτων καὶ οἰκιῶν καὶ ἡ σφαγὴ τῶν ἐν τῇ χωρίῳ εὐρεθέντων ἐπετέθησαν καὶ κατὰ τῶν παρακειμένων τοποθεσιῶν ὅπου εἶχον καταφύγει τὰ γυναικόπαιδα.

Ἡ εἰδησις κατετρόμαξε τοὺς κρυπτομένους καὶ πολλοί, ἰδίως μητέρες χωρίου Ἀσλάν (Λεοντάριον), τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι: Ἑλληνας (Τουρκόφωνοι) δὲν εἶχαν ἐπισύρει τὴν μὴνιν τῶν βαρβάρων.

Ἐκεῖ κατέφυγε καὶ μία ὁμάς γυναικοπαίδων ἀποτελουμένη ἀπὸ τὴν μητέρα τοῦ γράφοντος ἔχουσαν εἰς τὴν ἀγκάλην ἐμέ, σύρουσαν δὲ τὸν μεγαλύτερον ἀδελφόν μου Τόλην. Μαζί μας ἦσαν καὶ ἄλλαι γυναῖκες τῆς γειτονιάς. Ἡ θεία μου Τριανταφυλλά, ἡ συννυφάδα αὐτῆς νεόνυμφη Τρίγκογλου καὶ δύο ἐξαδέλφαι μου Ἀγγέλω καὶ Εὐαγγελία (Τολίδου). Ἐκεῖ καταθφάσασα ἀγέλη αἰμαδόρων Τούρκων ἤρχισαν νὰ μαχαίρωνουν καὶ νὰ κτυποῦν διὰ ροπάλων εἰς τὴν κεφαλὴν.

Ἡ μητέρα μου ἐξέπνευσεν ἀμέσως, ἡ νύμφη Τρίγκογλου μαχαίρωμένη ἀλλὰ ἐν ζωῇ συνήλθε καὶ ἐφέλισεν πρὸς τὴν συννυφάδα τῆς Τριανταφυλλιᾶν τὴν φράσιν: «Κυράτισα μᾶς ἐσφαζαν οἱ δάρδαροι». Οἱ Τούρκοι ὁμῶς δὲν εἶχον ἀκόμη ἀπομακρυνθῆ.

Ἦκουσαν τὴν φρᾶσιν καὶ ἀγανακτήσαντες γιατί ἡ γκιασύρισα δὲν ἀπέθανεν ἀκόμη ἐγύρισαν πίσω καὶ τῆς ἀπέκοψαν τὸ κεφάλι.

Τὰ 4 παιδιά, δύο ἀγόρια καὶ τὰ δύο κορίτσια, ἀφοῦ παρηκολουθήσαμε μὲ φρίκην τὴν σφαγὴν, ἀνεχωρήσαμεν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐξαδέλφης μου Ἀγγέλας Τολίδου, ἐπιστρέφοντες εἰς τὸ Ζαλούφι, ὅπου εἶχε λήξει ἡ τριήμερος σφαγὴ καὶ λεηλασία.

Πρὶν φθάσωμεν στὸ χωριὸ Ἀσλάν, ἀντικρύσαμεν Τούρκον, ὁ ὁποῖος ἐπεχείρησε νὰ σφάζῃ τὴν ἐξαδέλφην Ἀγγέλω.

Τὴν ἔπιασε ἀπὸ τὰ μαλλιά, τῆς ἐγύρισε τὸ κεφάλι ἀλλὰ τότε εἶδε ὅτι δὲν εἶχε μαχαίρι. Ἀπὸ διερχόμενον τὴν ὄραν ἔκείνην Τούρκον ἐφίππων ἐξήτησε μαχαίρι. Ἄλλ' ἐκείνος τὸν ἐμάλωσε πού ζητεῖ νὰ σφάξῃ ἕνα μικρὸ παιδί. Τέλος ἐφθάσαμε στὸ χωριό. Βυῖρήκαμε τὰ σπίτια λεηλατημένα ἀλλ' ὄχι πυρπολη-

μένα. Μᾶς ὑπεδέχθη ἡ θεία Λουλούδενα, ἡ ὁποία ὡς λεχὼ εἰς τὸν υἱὸν τῆς τὸν Πασχάλην, παρέμεινε εἰς τὸ σπίτι· καὶ δὲν τὴν ἔθιξαν.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν ἤρχισαν νὰ ἐπιστρέφουν ἀπὸ τὰ δάση καὶ οἱ διασωθέντες ἄνδρες. Ἀπὸ μακριὰ εἶδαμε τὸν πατέρα μου καὶ τὸν μεγαλύτερον ἀδελφόν μου Μιχαήλ καὶ μὲ παιδικὴν ἀφέλειαν φωνάζαμε «πατέρα μᾶς ἔσφαξαν οἱ Τούρκοι τὴν μητέρα μας τὴν θεία Τριανταφυλλιά τὴν γειτόνισαν Καισάρη καὶ τὴν νύφη Τρίγκογλου». Τὴν νύκτα τῆς ἐπομένης ἔφθασε στὸ χωριὸ ἡ θεία Τριανταφυλλιά. Ἔῤῥε φάγει πολλές μαχαριές ἀλλὰ δὲν εἶχε ξεφυχίσει. Ἦκουσε τὴν συννυφάδα τῆς ψελίζουσαν «Κυράτσα μᾶς ἔσφαξαν» ἀλλὰ δὲν ἀπήντησε. Συνῆλθε τὴν νύκτα καὶ πότε περιπατῶντας πότε μπουσουλῶντας ἔφθασε στὸ χωριό. Ὁ θεῖος Πασχάλης Τρίγκογλου, πού ἦτο σιδηροδρομικὸς ὑπάλληλος, τὴν μετέφερε ἀμέσως εἰς τὸ Βαθαεσκιῆ στουὺς γιαιτρούς, οἱ ὁποῖοι τὴν ἐθεράπευσαν. Μέχρι τοῦ θανάτου τῆς ὅμως, ὡς κάτοικος τοῦ Νέου Χειμωνίου Ὁρεστιάδης, δὲν τῆς ἦτο δυνατὸν νὰ φάγη κρέας διότι εἶδε μὲ τὴν σφαγὴν νὰ κρέμονται τὰ ἰδικὰ τῆς κρέατα.

Οἱ σφαγιασθέντες καὶ οἱ φονευθέντες Ζαλουφιῶται· ἐτάφησαν προσωρινῶς εἰς τὸν τόπον ὅπου ἔπασαν. Μετὰ παρέλευσιν τοῦ ἀναγκαίου χρόνου ἐγένεν ἡ ἑμαυδικὴ ἐκταφή καὶ μετακομιδὴ τῶν λειψάνων των εἰς τὸ Νεκροταφεῖον τοῦ χωριοῦ. Τότε ἡ θεία Λουλούδενα μὲ πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ μοῦ εἶπε: «Πᾶμε Γιώργο νὰ ἰδῆς τὴν μητέρα σου γιὰ τελευταία φορά». Πήγαμε. Δὲν ἦτο ὅμως ἡ μητέρα μου. Ἦσαν τὰ κόκκαλά τῆς, τὰ ὁποῖα τοποθετημένα εἰς ὑποκάμισα ἐκείνης ἐνταφιάσαμεν εἰς τὸν οἰκογενειακὸν τάφον ἱερουργοῦντος τοῦ ἱερέως Παπαπασχάλη, ἐνῶ ὁ πατέρας μου ἔκρυθε μὲ τὴν παλάμη τὸ πρόσωπό του νὰ μὴ τὸν ἰδοῦμεν ὅτι κλαίει. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἐτάφησαν καὶ οἱ ἄλλοι σφαγιασθέντες Ζαλουφιῶται, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων μοῦ εἶναι ἄγνωστος.

Ἵσπερ ἀπὸ τὴν καταστροφὴν αὐτὴν ὅσοι ἀπὸ τοὺς Ζαλουφιῶται ἐπέζησαν ἔφυγαν σὰν κατατρομαγμένα πουλιά πρὸς διαφόρους καταυθύνσεις. Πολλοὶ ἔφυγαν εἰς τὴν ἐλευθέραν τότε Μακεδονίαν, ἄλλοι πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, ὡς πλησιέστερον καταφύγιον. Ὅταν μάλιστα διεδόθη ὅτι ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις ἐπιστρατεύει τὰ Ἑλληνόπουλα ἀπὸ 15 ἐτῶν καὶ ἄνω πρὸς δημιουργίαν Ταγματῶν ἐργασίας, τὸ χωριὸ ἀπεγυμνώθη ἀπὸ τὴν νεολαίαν.

Τότε ἔφυγε εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ ὁ ἀδελφός μου Μιχαήλης καὶ ἐνοιωσα δευτέρην φορά τὴν ὀρφάνια.

Χωριστοὶ μᾶς ἔμπεροι, πού ἐγνώριζαν καλὰ τὰ μονοπάτια ὠδηγοῦσαν τοὺς ἐκπατριζομένους εἰς τὴν Βουλγαρίαν, τῆς ὁποίας τὰ σύνορα ἦσαν δύο χιλιόμετρα πέραν τοῦ Ἐθροῦ ἐπὶ τῆς Ἀνατολ. Θράκης.

Ἐνθυμομαί· πολὺ ζωηρὰ τὴν φυγὴν τοῦ ἀδελφοῦ μου Μιχαήλ. Ἦτο μία σκοτεινὴ θραυδὰ τοῦ 1917. Μὲ τὸν ἀδελφόν μου Τόλην καὶ τὴν ἐξαδέλφην μου Εὐαγγελία ἐπιάσαμε τὸ μονοπάτι ἀπὸ ὅπου ἐπρόκειτο νὰ περάσουν οἱ φεύγοντες.

Ἦτο ἡ ρεματιὰ μετὰ τὰ μνήματα πρὸς τὴν θρύσην τοῦ Γιάννου. Πολλὴν

Ὁ βα Μεγάλου Ζαλούφιου Ἀνατολικῆς Θράκης Καπετάν
Δημητράκης Βούλγαρης (Τολίδης).

ὄραν περιμέναμε. Κάποτε ἀκούσαμε ποδοβολητό. Βρεθήκαμε ἀνάμεσα στοὺς φαύγοντας, πούς τοὺς κατεῖχε ἀνησυχία καὶ γευρικότης. Ἐφωνάζαμε: Ποῦ εἶναι ὁ Μιχάλης; Μᾶς ἀκουσε, ἤλθε, μᾶς ἐφίλησε καὶ ἀκολούθησε τὴν ομάδα, πού χάθηκε στὸ σκοτάδι.

Ἄπο τίς 1400 οἰκογένειες ζήτημα ἂν ἔμειναν 200, στὸ Ζαλούφι. Μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἡ δική μας. Τὰ χρόνια αὐτὰ ἦσαν τὰ μελανώτερα τῆς ζωῆς μας. Τὸ κοπάδι μὲ τὰ 300 πρόβατα εἶχαν ἀρπάξει οἱ Τούρκοι καὶ τὸν θεῖον Πασχά-

Ο εκ Μεγάλου Ζαλουφίου Άνκτολ. Θράκης έπλαρχηγός Καπετάν Δημητράκης Βούλγαρης (Τολίδης) με την ομάδα του.

λην τὸν φύλακά των, εἶχαν δεῖρει μέχρι θανάτου. Τοῦ εἶχαν σπάσει τὸ κεφάλι καὶ τὸν συνέφεραν οἱ ἱατροὶ τῆς Μακρᾶς Γεφύρας. Τὰ ζῶα ζευγιόμενα καὶ μὴ τὰ εἶχαν ἀρπάξει. Μόνον 3 - 4 πρόβατα νεογέννητα, ποὺ βρέθηκαν στὸν σταυλὸ τοῦ σπιτιοῦ ἐγλύττωσαν καὶ τὰ περιέσωσε ἡ θεία Λουλουδένα. Αὐτὰ ἀπετέλεσαν τὴν βάσιν γιὰ νέο μικρὸ κοπάδι μετὰ φύλακα τὸν ἀδελφόν μου Τόλιν.

Στὰ ἐγκαταλειφθέντα σπιτία τῶν Ἑλλήνων, ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις ἔφερε τοὺς Ὀρεισίους Τούρκους ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Μακεδονίαν.

Δὲν εἶχον τὴν βαρβαρότητα τῶν Τούρκων τῆς Ἀσίας. Ὅμως δὲν ἔπαυσαν νὰ εἶναι Τούρκοι. Ἐν τῷ μεταξὺ ἤλθαν τὰ χρόνια τῆς πείνας. Ἐξούσαμε μετὰ χόρτα καὶ τὸ γάλα τῶν ὀλίγων προβάτων. Νὰ σπεύρωμεν ἦτο ἀδύνατον διότι ζευγάρι δὲν ὑπῆρχε. Τὸ πλησιέστερο καὶ δυνατότερο χωράφι μας, ποὺ ἦτο στὸ ποτάμι τοῦ χωριοῦ, ἐπωφθαλμιώσε νὰ τὸ πάρῃ ὁ Τούρκος Δήμαρχος διὰ νὰ ἐπεκτείνῃ τὸν παρακαίμενον λαχανόκηπόν του.

Μὲ δανεικὸ ζευγάρι ἐπῆγε νύκτα τὸ ὄργωσε καὶ τὸ ἔσπειρε ὁ πατέρας μου. Ὁ Δήμαρχος, ἔξαγριωμένος διότι ὁ νόμος δὲν ἐπέτρεπε νὰ χαλάσῃ σπαρμένο χωράφι, ἐξεδικήθη τὸν πατέρα μου μετὰ ἄγριον ξυλοδαρμόν.

Εἶναι τὰ πιὸ δύσκολα χρόνια γιὰ τὸ Μεγάλον Ζαλοῦφι. Ἡ ἀνέχεια ἔχει φθάσει στὸ ἀποκορύφωμά καὶ ἡ πείνα μετὰ τὴν βοήθειαν τοῦ ψύχους θερίζει ἀνθρώπους ἀδιακρίτως φύλου καὶ ηλικίας.

Ἐνθουμοῦμαι σὰν χθὲς τὸ ἀκόλουθον περιστατικόν. Τρεῖς γυναῖκες Ζαλοφυιώτισσες εἶχαν πάει στὸ τούρκικον χωριὸν Ταχάλκιοι εὐρισκόμενον εἰς ἀπόστασιν δύο ὥρων περίπου ἀνατολικῶς τοῦ Ζαλοῦφου, δι' ἐργασίαν καὶ ἐξοικονόμησιν τῶν πρὸς τὸ ζεῖν τῶν παιδιῶν των, δεδομένου ὅτι αἱ ἀνδρες των εἶχαν ἐπιστρατευθῆ εἰς τὸν τουρκικὸν στρατόν. Ἦτο μὴν Μάρτιος τοῦ 1918. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν των ἐπέσκηψε μεγάλη χιονοθύελλα. Τὸ χιόνι εἶχεν ὑπερβῆ τὸ μέτρον καὶ κτυπώντας συνεχῶς τὸ δεξιὸν πλευρόν των ἀνέκαπτε τὴν δύναμιν νὰ προχωρήσουν. Μετὰ δυσκολίας ἐφθασαν εἰς τὴν παρυφὴν τοῦ χωριοῦ. Ἐκεῖ ἔβω ἀπὸ τὴν ἀδύλην τοῦ πρώτου σπιτιοῦ, ποὺ ἀντίκρυσαν, ἐσταμάτησαν.

Μόνον ἡ μία ἢ νεώτερα ἐπροχώρησε, ἐμπῆκε στὸ πρῶτον σπιτί καὶ ἐζήτησε βοήθειαν.

Ἦτο νύκτα. Ἔσπευσαν οἱ χωριανοὶ τῆς γειτονιάς μετὰ φτιάκια καὶ μετὰ φανάκια νὰ ἀνοίξουν δρόμον. Ὅταν ὅμως ἐφθασαν στὸν τόπον τῆς σταθμεύσεως αἱ δύο γυναῖκες εὐρέθησαν νεκρῆς σκεπασμέναι μετὰ χιόνι. Ἦσαν θύματα τοῦ ψύχους καὶ τῆς πείνης.

Τὸ σχολεῖον μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ χωριοῦ ἐπὶ ἔτη δὲν ἐλειτούργησεν. Ὁ Ζαλοφυιώτης δάσκαλος, Χρῆστος Κεσκινίδης, ἀπόφοιτος τοῦ Γυμνασίου Ἀδριανουπόλεως, ἐπιστρατεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τὰ Τάγματα ἐργασίας καὶ ἀπέθανεν ἀπὸ τὰς κακουχίας. Τὸ ἴδιον ὁ Προύχων Δουσόγλου (Δουσιδής) καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Ὁ γράφων ἐφοίτησε τὸ 1918 κατὰ πρῶτον ἐπ' ὀλίγας ἡμέ-

ρας εἰς τουρκικὸν σχολεῖον ὑπὸ Χότζαν, τὸ ὁποῖον ἐλειτούργησε εἰς τὸ καφε-
νεῖον τοῦ Σταυρίδου.

Τὸ ἴδιον ἔτος ἐλειτούργησεν καὶ τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον ὑπὸ μίαν καὶ
μόνην διδασκάλισαν τὴν κ. Μαρίαν, κατὰ τὰ ἔτη 1918 - 1919.

Κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη 1919 - 1921 συνεπληρώθη διὰ τριῶν διδασκαλι-
σῶν, ἔξ ὧν δύο ἐξ Ἀδριανουπόλεως καὶ μία Ζαλουφιώτισσα, ἡ Ἀναστασία Σταυ-
ρίδου, σύζυγος ἀργότερον τοῦ ἐν Σέρραις Διευθυντοῦ Παγοποιεῖου ἀειμνήστου
Ζαλουφιῶτου Δημητρίου Γραμματοπούλου.

Τέλος κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1921 - 22 συνεπληρώθη τὸ προσωπικὸν μὲ
τὸν ἐκ Κρήτης καταγόμενον Γεώργιον Βερνάρδον, ὁ ὁποῖος, ὡς Διευθυντής, δι-
δάσκων εἰς τὴν Ε' τάξιν μὲ σύνολον μαθητῶν 10 (7 ἀγόρια 3 κορίτσια) μᾶς
ὠφέλησε πολλαπλῶς. Ἡ προσωπικὴ μου εὐγνωμοσύνη πρὸς αὐτὸν θὰ εἶναι αἰω-
νία διότι καὶ γράμματα καλὰ μὲ ἔμαθε καὶ τὴν πεποθήσιν δυνατότητος ἀνόδου
μου μοῦ ἐνέβαλε.

Ἐλπίζω ὅτι ὁ Θεὸς θὰ μὲ ἀξιώσῃ νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν Κρήτην καὶ νὰ
προσκυνήσω τὸν τάφον του, εἰς τὸ Νεὺς Ἀμάρι Ρεθύμνου.

Ἄς ἐπανέλθωμεν ὅμως εἰς τὸ Ζαλούφι. Κοιτὰ πεντακόσια εἶναι τὰ χρόνια
τῆς σκλαβιάς του. Δύο μόνον τὰ χρόνια τῆς ἐλευθερίας του.

Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1920 ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς νικᾷ τὴν στρατιάν τοῦ Ταγιάρ
Πασᾶ παρὰ τὸν Ἐβρο. Ὁ ἴδιος συλλαμβάνεται αἰχμάλωτος εἰς τὴν Ἀνατολικὴν
Θράκην ἀπὸ διμοιρίαν ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὠδηγουμένην ὑπὸ τοῦ τουρκοφώνου
Ἑλληνοῦ ἐκ Καράχαλι ὁσκού Ἀθανασίου Τσοράλη, ὁ ὁποῖος ὑπὸ τὸ παρατσού-
κλι Ἀθαν. Ταγιάρης ὡς πρόσφυξ ἔζησε καὶ ἀπέθανε πρὸ ὀλίγων ἔτων εἰς τὸ
Θούριον Διδυμοτείχου. Ὁ Ταγιάρ Πασᾶς εἶναι ἕκκεινος, ὁ ὁποῖος ἀντηλλάγη
ἀργότερον μὲ τὸν Ἑλληνα Στρατηγὸν Τρικούπη.

Εἰς τὸ Ζαλούφι ὡς ἐλευθερώτρια δύναμις ἦλθεν ἐφιππον τμημα τοῦ ἑλληνι-
κοῦ στρατοῦ καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐβάδισε πρὸς Ἀδριανούπολιν.

Οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ πρῶχοντες ὑπεδέχθησαν τὸ πρῶτον ἐλευθερωτικὸν τμημα
εἰς τὴν πλατείαν τοῦ χωριοῦ, εἰς δὲ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἐψάλη
δοξολογία.

Εἰς διάστημα μηνῶν τὸ Ζαλούφι ὡς φιλόστοργος μήτηρ συνεκέντρωσε ὅ-
λους τοὺς Ζαλουφιῶτας, οἱ ὁποῖοι εἶχον καταφύγει, μετὰ τὴν καταστροφὴν, εἰς
τὴν Ἑλλάδα ἢ τὴν Βουλγαρίαν.

Ἀμέσως οἱ στρατευόμενοι νέοι ἐκλήθησαν ὑπὸ τὰ ὄπλα. Πολὺ γρήγορα
τὸ Ζαλούφι ἐπανεῦρε τὴν παλαιὰν καλὴν ζωὴν του. Τὰ χωράφια ἐκαλλιεργή-
θησαν καὶ ἀπέδωσαν πλουσίους καρποὺς λόγῳ μακρᾶς ἀγρωναπαύσεως. Τὰ
ἀμπέλια ἐφορτώθησαν σταφύλια καὶ ἐγάμισαν τὰ θαρέλια ἀπὸ τὸ ξακουστὸ
κρασί.

Εἰς τὴν πλατείαν ἀντιλάλησαν τὰ τραγοῦδια καὶ οἱ ὁμοβροντίες εἰς κάθε
ἀναγγελίαν ἐπιτυχίας τοῦ στρατοῦ μας στὴν Μ. Ἀσίαν.

Οι ελεύθεροι νέοι ἐν ὄψει ἐπιστρατεύσεως ἔσπευσαν νὰ πανθρευθοῦν. Δὲν ὑπῆρχε Κυριακὴ χωρὶς ὀμάδα γάμων. Καὶ νὰ σημειωθῆ ὅτι κάθε γάμος ἔχει ἰδικὰ του ὄργανα: κλαρίνα, βιολιά καὶ πρὸ παντὸς γκαίιντες καὶ νταούλια. Ὅταν δὲ στὴν ἐκκλησία γίνεται ἡ στέφισ, στὴν πλατεῖα τοῦ χωριοῦ γίνεται κοινὸς χορὸς μὲ ὅλα τὰ ὄργανα, τὸν ὁποῖον σέρνουν ἐκ περιτροπῆς οἱ σημαιοφόροι: τῶν γάμων, διαλεκτὰ παλληκάρια εἰς τὸ παράστημα καὶ τὴν ἀντοχήν.

Κοιτὴ ἐπίσης γίνεται καὶ ἡ παλαίστρα εἰς τὸν λόφον τοῦ παλαίου Ζαλουφίου, κοντὰ στὸν ἀνεμόμυλον, στὰ ἀλώγια τῆς γειτονίας.

Ἐνθυμοῦμαι: τὰν χθὲς τὸν γάμον τοῦ ἀδελφοῦ μου Μιχάλη τὸ καλοκαίρι τοῦ 1920 (3-5-1920). Ἐξ γάμοι μαζί, ἔξ σημαιοφόροι, ἔξη ζεύγη παλαίστων, ἔξ ἔπαθλα αὐτῶν: ἀρνάκια, κασιχάκια ἢ καὶ μικρὰ μοσχάρια.

Εἶχε ὠραία ἔθιμα τὸ Ζαλούφι. Τὴν ἡμέρα τοῦ πανηγυριοῦ 29 Αὐγούστου, συνεχέντρωνε τοὺς Ἑλληνας ὄλων τῶν γύρω Ἑλληνικῶν χωριῶν, Ἑλληνοφώνων, Ἀλβανοφώνων, Τουρκοφώνων. Ἀπὸ τὸ Ζαλουφόπουλον, ἀπὸ τὸ Λεοντάριον, ἀπὸ τὸ Κρασχωρίον, ἀπὸ τὴν Μακρὰν Γέφυραν κλπ. ἤρχοντο φίλοι: καὶ συγγενεῖς. Ἐτραῶν, ἐπῆναν διασκεδάζαν. Ἄφθονο τὸ κρασί νηστήσιμα ὅμως τὰ φαγητά: λαχανικά, πατιμέζια, ἄσπρα σταφύλια, λόγῳ τῆς νηστείας. Τὸ μεγαλύτερο ὅμως πανηγύρι: ἀποτελοῦσε ἡ ἐποχὴ τοῦ τρύγου. Πολλὰ τὰ ἀμπέλια. Κάθε οἰκογένεια 15 - 20 στρέμματα κατὰ μέσον ὄρον. Ὄρισμένες οἰκογένειες ὅπως: Ὁ Ἀρχοντῆς, ὁ Οὐύγγλου, ὁ Στεῖρογλου, Βενέτογλου κλπ. εἶχαν ἑκατοντάδες στρεμμάτων, ἢ δὲ οἰκογένεια Βεργῆ, ἢ ὅποια διέμεναν εἰς Ἀδριανούπολιν, ὑπερῆδαν τὴν ἑκατοντάδα. Χιλιάδες αἱ ἐκτάσεις εἰς τὸ σύνολον. Μέρη κρατοῦσε ὁ τρύγος. Ὅμαδες κοριτσιῶν μὲ γέλοια καὶ μὲ τραγούδια ἀρμέγαν τὰ κλήματα καὶ ἐγέμιζαν τὰ καλάθια καὶ τὰ κοφίνια. Μεγάλες σκάφες, σαραπανέδες, τοποθετημένες στὰ μεγάλα ξύλινα κάρρα, τὰ κουβαλοῦσαν στὸ χωριὸ καὶ ἐγέμιζαν τοὺς κάδους, ἐγέμιζαν τὰ πατητήρια. Κρασστάφυλα τὰ περισσότερα. Ὅλιγα ἐπιτραπέζια, γι' αὐτὸ καὶ τὸ κρασί τοῦ Ζαλουφίου ἄφθονο. Δὲν ξοδεύονταν ὅλο στὸ χωριὸ. Ἦρχοντο καὶ ἀπὸ ἄλλα χωριά τὰ πέραν τοῦ Ἐργίνης ποταμοῦ καὶ ἀγόραζαν, ἢ τὸ ἐπήγαιναν οἱ Ζαλουφιώται: κατὰ προτίμησιν τὸν χειμῶνα, πού ἐπάγωνε ὁ πλημμυρισμένος κάμπος τοῦ Ἐργίνης.

Στὰ ὀμαδικὰ ἢ οἰκογενειακὰ γλέντια μὲ τὴν μπακίρα, σπανίως δὲ μὲ τὴν χιλιάρα ἐσερδίρευτο τὸ κρασί καὶ γιὰ μεζὲ συνήθως ἀρνάκι ἢ καὶ ὀλόκληρη προθατίνα. Πολλὰ καὶ ποικίλα ἦσαν τὰ ἐπιτραπέζια τραγούδια: Ὅσοι εἶχαν ἐπιστρέψει ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα μετέφεραν καὶ τὰ ὠραία, τὰ ἀθάνατα δημόδη ἄσματα: Ὁ γέρο Δῆμος, τοῦ Κίττου ἢ Μάνα, Μητροῦτσος Καπετάνιος καὶ ἄλλα ὅμοια ὑπὸ τὴν ἐπίρρειαν τοῦ κρασιοῦ χαλοῦσαν κόσμο, συνοδευόμενα κάπου - κάπου ἀπὸ ὀμοβροντίες.

Οἱ γεροντότεροι σιγοτραγουδοῦσαν συνδεῖα γκαίιντας, τὰ τραγούδια τῶν Καπετανιάων τοῦ Ζαλουφίου: τοῦ Καπετάν Δόλκα, τοῦ Σταμπόλη Βόσσο, τοῦ Καπετάν Δημητράκη εἰς γλώσσαν Ἑλληνικὴν, Τουρκικὴν καὶ Ἀλβανικὴν καὶ

κάπου - κάπου ἀντὶ τυφεκίου κτυποῦσαν γροθιᾶς στὸ τραπέζι.

Ἀλησμόνητη θὰ μὲν μείνη ἢ εἰκὼν, τὴν ὁποῖαν παρουσίαζε ἡ μικρὴ πλατεῖα ὀπισθεν τῆς Ἀστυνομίας καὶ μπροστὰ ἀπὸ τὸ κατάστημα τοῦ Ἀδριανουπολίτη Ζαφείρη Παπαδοπούλου καὶ τὰ ἄλλα δύο κατὰστήματα κάθε ἑορτῆ καὶ Κυριακῆ.

Ἐκεῖ κατὰ τὰ δύο ἐλεύθερα χρόνια τοῦ Ζαλουφίου ἐγίνετο ὁ χορὸς τοῦ χωριοῦ. Ὀλίγα τὰ παλληκάρια λόγῳ στρατεύσεως. Πολλὰς οἱ κοπέλλες. Ὅταν ἀργοῦσαν γὰ ἔλθουν τὰ ὄργανα, οἱ κοπέλλες ὁμάδες - ὁμάδες ἔσκυβαν τὰ κεφάλια καὶ δημιουργοῦσαν ἀμέσως αὐτοσχέδια τραγοῦδια μὲ θάσιν στοιχεῖα εἶτε ἐξ Ἑλλάδος εἶτε ἐκ Βουλγαρίας, ἀναλόγως τοῦ τόπου, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐπέστρεψαν εἰς τὸ Ζηλούφι, εἰς γλῶσσαν ὅμως Ἑλληνικὴν ἢ Ἀλβανικὴν καὶ ἀμέσως ἀναθεν ὁ χορὸς, εἰς πρῶτον καὶ δεῦτερον κύκλον.

Λόγῳ τῆς μικρᾶς ἡλικίας μου ὠλοκληρωμένα τραγοῦδια τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν συγκαταῶ. Σποραδικῶς ὅμως ἐνθυμοῦμαι πῶς αὐτά, ἀνεφέροντο πότε σὲ μιὰ Ζαλουφιῶτισσα κοπέλλα πού ἔφυγε μὲ τὸν ἐκλεκτὸν τῆς καρδιάς τῆς στὸ Ζαλουφίπουλο χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τῶν γονέων τῆς καὶ τὸ τραγοῦδι τῆς ζωηρό, συρτὸ τὴν ἀποκαλοῦσε Σοφία Τσακίρω καὶ Κατσκίνω (γαλιανομάτα, λιποτάκτισσα) πότε σὲ μιὰ Μπόϊκα (ὄνομα βουλγαρικόν), ἢ ὁποῖα ἐπηγγεε στὸ πηγᾶδι: γὰ πιτὴ νερὸ καὶ ἤπιε τὸ καταραμένο φῖδι: καὶ παραπονιέται: στὸ Θεὸ πού ἔδωκε σ' αὐτὴν αὐτὸ τὸ κακό, αὐτὴν πού ἔχει: στὸν στρατὸ τὸν καλὸ τῆς, μακρὰ στὰ σύνορα τῆς Ρουμανίας. κλπ.

Ὁ χορὸς τῆς Μπόϊκας εἶχε δραδὸν συρτὸν ρυθμὸν καὶ τὸν ἐχόρευαν πιασμένοι: ἀπὸ τὸ ζουνάρι.

Μορφὴν ἱεροτελεστίας ἔπαιρνε ὁ χορὸς τοῦ χωριοῦ κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτάς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα, ὅπως δὲ ἰδιαιτέρως ὁ χορὸς τῆς ἀποκρηᾶς. Τότε ἔμπαιναν στὸ χορὸ γέροι: καὶ γρηᾶς καὶ πιασμένοι: ἀπὸ τὸ ζουνάρι: μὲ ὄργανα ἢ τραγοῦδια τῶν κοριτσιῶν ἐχόρευαν σιγὰ - σιγὰ, ρυθμικὰ παρουσιάζοντας ἕνα θέαμα σθεαρό, γραφικὸ, ἀλησμόνητο.

Μιμούμενοι τοὺς μεγάλους ἡμεῖς οἱ πεισιρῖκοι: συχνὰ ἐσχηματίζαμε ἄλλον κύκλον εἰς τὸ μέσον τῶν πρώτων καὶ ἐχορεύαμε, ἐνῶ κάθε τόσο κάποιος μέγας μᾶς διέλυε καὶ μᾶς ἔδιωχνε.

Ἄλλη ἐπίσης ἀλησμόνητη εἰκὼν μοῦ μένει ἡ ἡμέρα τῶν ἐξετάσεων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. Δὲν ἦσαν μόνον γραπταὶ αἱ ἐξετάσεις. Ἦσαν καὶ προφορικαὶ κατὰ τρόπον πανηγυρικόν. Συγκεκριμένως ὅλο τὸ χωριό, οἱ ἱερεῖς, οἱ διδάσκαλοι, οἱ προύχοντες, εἰς πρώτην σειράν.

Μὲ κλήρον ἔδωκαν τὰ θέματα, τὸν ὁποῖον ἐτραβοῦσε ὁ Διευθυντὴς τοῦ Σχολείου ἀείμνηστος Γεώργιος Βερνάρδος ὅταν αἱ ἐξετάσεις ἐτελείωναν εἰς τὸ προκύλιον τοῦ Σχολείου, πού τὸν ἐσκήριζεν ὁ ὄγκος τῆς ἐκκλησίας, ἀρχίζε ὁ χορὸς τῶν μαθητῶν ἐπεκτεινόμενος καὶ εἰς τοὺς μεγάλους.

Ήτο καλή, ήτο ευχάριστη ή ζωή στο ελεύθερο Μεγάλο Ζαλούφι. Όμως αυτό δεν έκράτησε παρά δύο μόνον χρόνια. Η μοίρα μας έφθόνησε και μας έφερε τον Σεπτέμβριον του 1922.

Είς τὸ Μακεδονικόν ήμερολόγιον, κατά παράκλησιν τῆς ἀειμνήστου ἰδρυτοῦ καὶ Διευθυντοῦ Ν.κ. Σφενδόνη εἶχα γράψει, πρὸ ἐτών, μικρὸν ἄρθρον βχρτικὸν μετὴν ἐκκένωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης.

Τὸ μεταφέρω ἔδῳ ὡς ἐπίκαιρον καὶ κατὰλληλον ἐπιστέγασμα τῆς παρούσης ἐργασίας μου.

Ἱστορικά σημειώματα

ΠΩΣ ΕΦΥΓΑΜΕ ΑΠΟ ΤΗ ΘΡΑΚΗ

Σεπτέμβριος του 1922. Τὸ Μεγάλο Ζαλούφι, ἓνα χωριὸ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης γνωστὸ γιὰ τὰ πολλὰ κρασιά του, μετὰ τὸ πανηγύρι τ' Ἀη - Γιάννη ὑψιζεται στὴ σιωπή. Στὴν πλατεία, στὰ καφενεῖα, παντοῦ ὅπου ἄλλοτε σὲ κάθε θρίαμβο τοῦ στρατοῦ μας ἀναθετὸ γλέντι καὶ ἐτάραζαν τὸ χωριὸ οἱ τουφεκιές, τώρα μαξιμμένο: οἱ χωριανοὶ σκεπτικοί, μελαγχολικοί, μιλάνε μετὸ πόνου γιὰ τὰ ἄτυχήματα τοῦ μετώπου, γιὰ τὴν καταστροφή τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἀκόμα γιὰ τὴν ἐγκατάλειψη τῆς Θράκης. Σκόπιμα ἐπιχειροῦν νὰ διαψεύσουν μερικοί, ἀλλὰ μάταια.

Ἀπὸ τὴν Ἀνδριανούπολι ἔρχονται κακὰ μηνύματα. Ἀπὸ τὴν Μακρὰ Γέφυρα περνοῦν τὰ τραίνα μετὰ Μικρασιατὰς ἀδελφούς. Πᾶνε τὰ φέματα. Ἐχάθη ἡ Ἰωνία. Καὶ γιὰ τὴ Θράκη. Μ' αὐτὸ τὸ μεγάλο ἐρωτηματικὸ στὴν ὄψι: οἱ χωριανοὶ μου πρυγοῦν τ' ἀμπέλια, πατοῦν τὰ σταφύλια, ἐνῶ κάθε εἴδησι ἔρχεται χειρότερη. Ἀπὸ τὸ δημόσιο δρόμο Ἀνδριανουπόλεως περνοῦν ἀμάξια φορτωμένα. Εἶναι 40 ἐκκλησιώτες Σκοπιανοί, Βαθεςκιανοὶ ποὺ ἀφήχαν τὰ χωρία τους καὶ κατευθύνονται: γιὰ τὸν Ἔβρο. Μόνον οἱ Ζουλουφιῶτες δὲν θέλουν νὰ πιστέψουν στὴν σκληρὴ αὐτὴ καταδίκη. Ἐλπίζουν, λές, στὸν ἀπὸ μηχανῆς Θεό. Ἀλλὰ τοῦ κάκου. Ἐνα ἀπόγευμα ἀρχίζει: τὸ φόρτωμα τῶν ἀμαξιών.

Πολὺ νύχτα τὴν ἄλλη μέρα θρέθηκα μπρὸς στὸ φορτωμένο ἀμάξι. Οἱ ἄλλοι σπιτικοὶ εἶχαν φύγει μετὰ τοὺς γείτονές μας. Θυμάμαι πὺς τὴν ὥρα ποὺ θὰ ξεκινούσαμε, ὁ καυμένος ὁ πατέρας ἐκοίταξε μιὰ ματιὰ τὸ σπίτι, τὴν ἀυλὴ, ἔπειτα ἔσκυψε τὸ κεφάλι: καὶ ἔκλαψε. Τί ἄραγε νὰ ἐσήμαινε τὸ γερόντιο ἐκεῖνο κλάμα; τὸν χωρισμὸ τῆς πατρικῆς του γωνιάς ὅπου ἔζησε κι' ἐμεγάλωσε ἢ τὸν χωρισμὸ τῆς νεκρῆς μάνας μου ποὺ πρὶν λίγα χρόνια μαζί με ἄλλους χωριανούς εἶχε σφαγῆ τόσο ἄγρια ἀπ' τοὺς ἔχθρους; Ἴσως καὶ τὰ δύο. Ἐσπινήσαμε.

Πρώτη φορά ἔνοιωσα τόσο ἄγριο τὸ χωριό. Τὰ σπίτια τῆς γειτονιάς πού ἄλλοτε ἦταν ἡ χαρὰ μου, τώρα σκοτεινά, ἔρημα, μοῦ φάνηκαν τρομακτικὰ σὰν βρυκολακισμένα. Ἀπὸ μερικοὺς δρόμους ἀκούονται ἀμάξια. Ἄλλοῦ οὐρλιάζουν σκυλιὰ πού ἔχασαν ἴσως τοὺς ἀρέντες των ἢ πού ἔνοιωσαν τὴ συμφορὰ τοῦ χωριοῦ. Τὰ μαγαζιά, τὰ σπίτια, ἡ πλατεία, ἡ ἀστυνομία στέκουν δουδὰ ἔτοιμα λές, γὰ παραπονεθοῦν γιὰ τὴ σκληρὴ τους ἔγκατάλειψη. Τὸ Σχολεῖο, ἡ Ἐκκλησία στὴ μέση τοῦ χωριοῦ λίγα δάκρυα δέχονται ἀπὸ κάθε φεύγοντα Ζυλουφιώτη. Τί ἄλλο μποροῦν γὰ κάμουν; Εἶναι ἡ μόνη διαβεβαίωσις πὼς ὅπου καὶ ἂν πᾶνε θὰ ἔχουν σ' αὐτὰ στραμιμένη τὴν ψυχὴ τους. Ἐπῆραν μόνον τὶς εἰκόνες, τὶς κανδηλές καὶ ὅ,τι ἄλλο ἱερὸ γιὰ γὰ κτίσουν μιὰ νέα ἐκκλησία στὸ ὄνομά της καὶ δίπλα στὸ σχολεῖο, ἂν ποτὲ μοῖρα κακὴ θελήσῃ γὰ τοὺς κρατήσῃ μακριὰ. Στὸν ἀνεμόμυλο, ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό, ἐπιβίσαμε μὲ πολλὰ ἀμάξια. Ἐπήραμε τὸ δρόμο πρὸς τὸν Ἐδρό καὶ ἐθαδίζαμε σιγὰ - σιγὰ σὰν νεκρικὴ πομπή. Στὸ Κούρτ - Τεπέ, ἕνα τούρκικο χωριὸ πάνω σὲ ὕψωμα μᾶς ὄρῃκε τὸ ξημέρωμα μὲ ὄροχῃ. Καὶ ἐνῶ παιδεύομαστε γὰ ὀγάλωμε τὸ μεγάλο ἐκεῖνο ἀνήφορο φωνές ἀκούμε καὶ κλάματα ἀπὸ πίσω. Γυναίκες μὲ ξέπλεκα τὰ μαλλιά τους, παιδιὰ τρομαγμένα κρατῶντας στὸ χέρι ἕνα ροῦχο, μιὰ εἰκόνα, ὅ,τι πολύτιμο καθέννας ἀρπάξει, τρέχουν φωνάζοντας, «Φευθατε! Ἐρχονται! Ἦλθαν στὸ χωριὸ οἱ Τούρκοι».

Πολλοὶ ἀφίγουν τ' ἀμάξια καὶ τρέχουν πρὸς. Ἐτοιμοὶ κι' ἐμεῖς. Τὴν στιγμή ἐκεῖνη φτάνει λαχανιασμένος μαζὺ μὲ πολλὰ γυναικόπαιδα ὁ Παπαπόστολος τοῦ χωριοῦ μου. Στὸ ἀριστερὸ τοῦ χέρι ἐθάστα ἕνα σταυρὸ καὶ στὸ δεξιὸ του ἕνα πιστόλι: «Σταθθετε λέει, δὲν εἶναι τίποτε. Λίγα σκυλιὰ ἦταν ἀπ' τὰ γύρω χωριά, τὰ ξέκανε τὸ στρατιωτικὸ ἀπόσπασμα πού καιμήθηκα στὸ σχολεῖο μας». Ξεκινησαμε. Ἄλλ' ὁ πανικός ἐκεῖνος ἀπεθράσυνε τὸν ἔχθρὸ πού παρακολουθοῦσε τὰ πάντα ἀπ' τὰ κοντινὰ χωριά. Σὲ λίγο θρίσκαμε πάνω στὸ δρόμο ἕνα στρατιώτη σκοτωμένο, ἀσφαλῶς, ἀπ' αὐτοῦς. Πρὸ πέρα στὸ Τσαμπάκι (τούρκικο χωριὸ) ἐπεχείρησαν γὰ μᾶς κόψουν τὸ δρόμο. Εὐτυχῶς γιὰ μᾶς, φαντάροι πού εἶχαν γλυτώσει ἀπ' τὴ μπόρα τῆς Μ. Ἀσίας καὶ συνώδευαν τοὺς δικούς των, τοὺς ἐπετέθησαν. Συνεχίσαμε καὶ περνώντας καὶ τὸ τελευταῖο ὕψωμα βρεθήκαμε στὴ μεγάλη κοιλάδα τοῦ Ἐδρου. Δεξιὰ ἡ μεγάλη σιδηροδρομικὴ γέφυρα Κωνσταντινουπόλις—Πύθιον. Ἀριστερὰ ἡ ἱστορικὴ ὀδικὴ γέφυρα. Ἐμπρὸς ὁ Ἐδρος μὲ τὰ θολὰ νερά του. Ἀντίπερα ἡ Δυτικὴ Θράκη κάτω ἀπὸ μαῦρα σύννεφα. Ἀριστερὰ καὶ ἡ μεγάλη Ἐγγυαντία ὁδὸς πού ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινουπόλι: περνᾷ ἀπὸ τὴν ὀδικὴ γέφυρα καὶ καταλήγει στὴν Θεσσαλονίκη καὶ στὸ Δυρράχιο. Τὴν Ἐγγυαντία αὐτὴ ὁδὸ ἀκολουθώντας ἀπὸ τὰ ἐνδότερα τῆς Θράκης τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ἐκπατριζομένων φθάνει ἀδιάκοπα, ἕνα πληθὸς ἀνθρώπων, ζώων, ἀμαξίων καὶ χύνεται στὴν πρὸ τῆς γέφυρας κοιλάδα τοῦ Ἐδρου γιὰ γὰ περιμένῃ ἐκεῖ μεσάνυχτα κάτω ἀπὸ ὄροχῃ μὲς στὶς λάσπες μὲ τὴν ἀπειλὴ τοῦ ἔχθρου καὶ τοῦ ξεχυλισματος τοῦ Ἐδρου...

Δυστυχημένοι: Θράκες! Ποτέ δὲν ἐχαρήκαμε. Αἰῶνες ἐζήσαμε στὴ σκλαδία. Ἐλαχταρήσαμε πάντοτε τὴν ἐλευθερία! Σὺν ὄνειρο τὴ νοιώσαμε γιὰ λίγο φεῦ! Καὶ τώρα καταδιωγμένοι, ἀφήσαμε τὰ πάντα, καὶ ἐδῶ στὴν ἀλησιμόνητη αὐτὴ κοιλάδα τῶν κλαυθμῶν μας, στὸ γεφύρι πρὸ θάνατο ἢ φαρμακωμένη ἀνάμνησίς μας, ἀγωνισοῦμε νὰ προσφύγουμε στὴ φιλόστοργη ἐλεύθερη Ἑλλάδα, ταπεινωμένη καὶ αὐτὴ...

Ἄλλὰ «Θαρσενὸν χρῆ» γιατί τὸ μέλλον εἶναι ἀθέσμιον. Ποιὸς ξέρει. Ἴσως πάλιν μὲ χρόνια μὲ καιρούς...

ΚΩΣΤΑ ΓΕΡΑΓΑ

Πρώην Γεν. Γραμματέως Γεν. Διοικήσεως Θράκης

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΩΝ ΒΟΡΕΙΩΝ ΕΠΑΡΧΙΩΝ

Ἐπί γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἕνας «πολίτης» κατὰ τὰς συζητήσεις ἐπὶ τοῦ νόμου ΥΠΠ ἔτους περὶ τῆς διοικητικῆς ὀργανώσεως, ἵνα ἔξάρῃ τὸν ρόλον τῆς διοικήσεως, ἔλεγεν:

«Ζητήσατε εἰς τὴν πολιτικὴν μηχανήν, ποῖον τὸ σημεῖον πού θίγει: ὅλους τοὺς πολίτας καὶ τοὺς θίγει ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν, καὶ θὰ ἴδῃτε, ὅτι εἶναι ἡ Διοίκησις.

»Ζητήσατε ποῖα ἡ λειτουργία, ἡ ὁποία στηρίζει τοὺς θεσμοὺς τοὺς πλέον ἀνωμάλους, ὅταν εἶναι καλὴ, τί εἶναι: ἐκεῖνο πού προκαλεῖ τὴν πτώσιν τῶν θεσμῶν, ὅταν εἶναι κακόν, καὶ θὰ ἴδῃτε ἐπίσης, ὅτι εἶναι ἡ Διοίκησις.

»Ζητήσατε μὲ ποίαν δύναμιν αἱ δυσαρέσκαια ἐκτραχύνονται ἢ μαλάσσονται, μὲ τί οἱ ὠφέλιμοι νόμοι κατανοοῦν ἐπικίνδυνοι: καὶ μὲ τί νόμοι ἐπικίνδυνοι δύνανται: νὰ ἀναδειχθοῦν ὠφέλιμοι, μὲ τί τέλος ἀρχίζουσιν καὶ εὐνοοῦν αἱ ἐπαναστάσεις καὶ θὰ ἴδῃτε, ὅτι εἶναι ἡ Διοίκησις...».

Μὲ αὐτὰ ἀρχίζει ἕν ὥρατον σύγχρονον γαλλικόν βιβλίον ἐπὶ τοῦ διοικητικοῦ προβλήματος ὑπὸ τὸν τίτλον γαλλικὰ «Au service de la choce publique», Barnier 1926.

Δὲν ἦτο δέδαικα οὔτε ἡ πρώτη οὔτε ἡ τελευταία φορά, καθ' ἣν ἡ Διοίκησις εἶχε τὴν εὐεργετικὴν τῆς.

«Ὅσα μὲ τόσην ἔξαρσιν ἔλεγεν ὁ ρήτωρ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ σήμερον εἶναι: ἐπίκαιρα. Ἡ δίκη αὐτὴ δὲν ἔχει τέλος.

Πολλοὶ θὰ παρακολουθοῦν τί φάλλουν συγχρόνου διοικήσεως, ὅπου ὑπάρχει ἐλευθερία, ἰδίᾳ ἐν Γαλλίᾳ.

Καὶ ἡ ἱστορία; Ἀποδίδει κάποτε δίκαιον.

Τῷ 1797 ἤκούοντο οἱ ἀνωτέρω λόγοι πρὸ τῆς γαλλικῆς ἐθνοσυνελεύσεως. Καὶ τῷ 1931 εἰς ἕν ἀνήσυχον βιβλίον, ὄχι συνήθους πέννης Δὲ cirdence de liberte» τοῦ D. Halevg, διαπιστῶναι τις ἀναγνώρισιν τοῦ τί ἡ γαλλικὴ διοίκησις καὶ ὑπαλληλία προσέφερον εἰς τὸ γαλλικόν ἔθνος:

Ἡ δημοκρατικὴ Γαλλία ἔχει, πράγματι, δύο καταστατικούς χάρτας, ἕνα τοῦ 1875, ἐπίσημον θεατόν: εἶναι ὁ κοινοβουλευτικὸς ὁ ἄλλος, μυστικὸς σιωπηλός, ὁ τοῦ ΥΠΠ ἔτους, ὁ ναπολεόντειος χάρτης, ὅστις ἀνέθεσεν εἰς τὰ διοι-

κητικά σώματα τὴν διεύθυνσιν τοῦ τόπου. Τὰ διοικητικά σώματα δὲν ἀπεπονήθησαν οὔτε ἐδειξάν ἔλλειψιν· καὶ ὅταν γραφῆ ἡ ἀληθινή ἱστορία μας, ἡ ἱστορία των θὰ ἀποτελέσῃ κεφάλαιον θεμελιώδες.

Καὶ ἄλλοῦ. «Τὸ σῶμα ἀνωτάτων τινῶν λειτουργῶν ἐδημιούργησε τὸ γαλικόν ἔθνος καὶ αὐτοὶ τὸ διατηροῦν».

Τί δὲν ἀκούει· καὶ εἰς τὸν τόπον μας ἡ διοίκησις καὶ ὑπαλληλία: Ἐν τούτοις χωρὶς νὰ ἀντιγράψωμεν μῆτε νὰ παραλληλιζῶμεν — τολμῶμεν ἀπὸ ἐτῶν καὶ πρὸ ὀλίγου νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ διοίκησις κατὰ προσέφερον εἰς τὴν Πατρίδα, εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην.

Ἀπὸ τοῦ 1912 μέχρι τοῦ 1922 εἰς τὴν μεγαλειώδη προσπάθειαν πρὸς ἀνασῶθαι τῆς Μεγάλῃς Ἑλλάδος δὲν ἔχει τὸ κεφάλαιόν της ἡ ἑλληνικὴ διοίκησις; Δὲν ἀντιματώπισεν ἐπιτυχῶς τὰς ἀνάγκας ἐκ τῆς συνεχῆς καταλήψεως χωρῶν καὶ ἀλλαγῆς καθεστώτων καὶ δὲν ἐδείχθη ἡ ἀξία πολιτισμένης χώρας εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἑπείρον, τὴν Σμύρνην καὶ εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν;

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἔθνηκὴν συμφορὰν δὲν ἐστάθη εἰς τὸ ὄψος τοῦ χρέους της; Ποία ἡ κατάστασις εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην κατὰ τὸ 1922 καὶ ἐφεξῆς;

Εἶναι καύχημα ἱστορικόν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ὅτι συνετελέσθη ἐκαὶ ἐπάνω, ἀλλ' εἶναι ξένη πρὸς τὴν ἀπατηθεῖσαν γιγαντιαίαν προσπάθειαν ἡ ἐνεργὸς ἑλληνικὴ διοίκησις; Γεραγᾶ. Περὶ τὸ διοικητικὸν πρόβλημα 1931).

Κάθε Ἑλληνα, πού δὲν σκέπτεται τὴν πολιτικὴν, ἃς ἀναπολήσῃ τὴν τουρκικὴν δεσποτείαν, τὴν βουλγαρικὴν, οἰανδήποτε ἄλλην, τὸ σκοτάδι πού ἐσκέπαζε τὰς προσφιλεῖς αὐτᾶς χώρας, τὸν ἐφιέλτην τοῦ κομιτατζῆ — εἰς χονδράς γραμμὰς — ἃς συγκρίνῃ καὶ τότε ἃς ἐκτιμήσῃ τὴν προσπάθειαν, γεμάτην καλωσύνην καὶ φῶς, πού καταβάλλει ἡ ἑλληνικὴ διοίκησις μετὰ τὸ Ἔθρου καὶ Ὀλύμπου.

Ἀνώφελα θέδαια θὰ ἀνεμένετο, ἵνα οἱ ἄνθρωποι, οἱ λαοὶ εὑρεθοῦν ὀριστικῶς γῆραριστημένοι ἀπὸ οἰανδήποτε διοίκησιν, ἐφ' ὅσον μάλιστα θὰ διέθετεν αὐτῇ χωροφύλακα καὶ εἰσπράκτορα!

«Ἄλλ' ὅτι καὶ ἂν λεχθῆ, ὅπως καὶ ἂν κριθῆ, παρ' οἰανδήποτε αἰσθήματα προκαλεῖ, ἡ διοίκησις εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὸν ἄνθρωπον ζῶντα ἐν κοινωνίᾳ, ὅσον ὁ ἄηρ τὸν ὁποῖον ἀναπνέει· καὶ ὁ ἄρτος του' ἀνευρίσκεται ὅπου σκιαγραφεῖται ὑποτύπωμα ὀργανώσεως συλλογικῆς ζωῆς· καὶ θὰ διαρκέσῃ, ἐφ' ὅσον ἡ ἀνθρωπότης θὰ διατηρήσῃ ἴχνη πολιτισμοῦ».

Ποίας μεταβολᾶς διὰ μέσου τῶν αἰώνων σημειώνει ἡ ἱστορία. Ἐπαναστάσεις, ἀνατροπὰὶ καθεστώτων πολιτικῶν, αἵτινες ὁμῶς ἀφήκαν σχεδὸν ἄθικτον ὅτι ὀνομάζεται διοίκησις.

Καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας δύο πειράματα ἀντίθετα, ὁ μπολσεβικισμὸς καὶ ὁ φασισμὸς, ὅχι μόνον δὲν ἐχαλάρωσαν τὴν συγκεντρωτικὴν γραφειοκρατίαν,

ὅλων τοῦναντίον, καὶ στηρίζονται ἐπ' αὐτῆς, εἰς μίαν δὲ ἐποχὴν ποῦ οἱ λαοὶ ἄντι διαφορετικῶν ὠραματίζοντο.

Ὡς ἐκ τῆς ἀνάγκης δὲ καὶ γενιχότητος, ἡ διοικήσις ἀποτελεῖ ἐν ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα καὶ δυσκολώτερα κοινωνικά προβλήματα, θέμα μελέτης ἐξόχου ἐνδιαφέροντος ἔκπαλαι.

**

Ὅσακις γίνεται λόγος περὶ διοικήσεως καὶ βελτιώσεως τῶν κατ' αὐτὴν, εἶναι δύσκολον νὰ ξεχωρισθοῦν οἱ ὅροι τοῦ προβλήματος, διοικητικὴ ὀργάνωσις, ἀποκέντρωσις, αὐτοδιοικήσις, κρατισμός, νομοθεσία, ὑπαλληλία. Ἐίμεθα ἀπὸ τοὺς μετασχόντας τῆς κινήσεως πρὸς εἰσαγωγὴν διοικητικῆς ἀποκεντρώσεως ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ καὶ ἀπὸ σχεδίσματός μας ἤρχισεν ἡ νομοθετικὴ πραγματοποίησις αὐτῆς ὑπὸ τὴν σημερινὴν μορφήν της. Ὅπως ἀπὸ τοῦ 1917 εἰργάσθημεν διὰ τὴν πρώτην ἐφαρμογὴν εἰς Μακεδονίαν τῆς νομοθεσίας περὶ Δήμων καὶ Κοινοτήτων καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Θράκην.

Δοκιμάζουσι ἐκανοποιῆσιν ὅλοι οἱ ἀγωνισθέντες ὑπὲρ τῆς διοικ. ἀποκεντρώσεως, διότι ἀναγνωρίζεται, ὅτι καλῶς λειτουργεῖ, εἰς καθ' ἑαυτὸν τόσον δύσκολους, καὶ παρέχει ὀφειλὰς ἐκδουλεύσεις εἰς τὸ ὅλον καὶ εἰς τὴν τοπικὴν πρόδον Μακεδονίας καὶ Θράκης.

Ὁ δὲ γράφων ἠσθάνθη μεγαλειτέραν ἐκανοποίησιν ἰδὼν κατὰ τὸ λήξαι ἔτος, ὅτε σοβαρὰ γαλλικὴ μελέτη, ἡ ἐν ἀρχῇ μνημονευθεῖσα, προτείνει τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ὀργάνωσιν τῆς διοικήσεως τῶν γαλλικῶν νόμων.

Ἄλλὰ τὸ ζήτημα καὶ ἡ σχετικὴ προσπάθεια δὲν ἐξηγητήθη. Χρειαζομεθα πολλὰ ἵνα ριζώσῃ τὸ σύστημα, συνδεδεμένον ὀργανικώτερον μὲ τὸν τόπον, κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ μὴ εἶναι τόσον εὐκόλον νὰ τὸ πύθῃ τὸ κέντρον μὲ ἐν ἀπλοῦν διάταγμα, ὡς ἐγένετο εἰς τὸ ἐγγὺς παρελθόν.

Δὲν παύουσι νὰ λέγουν εἰς τὰς Ἀθήνας «περὶ τίνας ἀνάγκης ἀποκεντρώσεως ὁμιλεῖτε; ἢ Ἑλλάς εἶναι ἕνας μέγας νομὸς τῆς Γαλλίας; ὁδὲν εἰμφορεῖ λοιπὸν νὰ διοικηθῇ ἀπὸ τὸ κέντρον;».

Καὶ ἡμεῖς παρατηροῦμεν «περάσατε, ἀγαπητοί, καὶ εἰς τὸ Βέλγιον εἶναι μικρότερον ἀπὸ Γαλλικοὺς Νομοὺς καὶ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα; εἰμφορεῖτε νὰ τὸ διατρέξῃτε εἰς ὀλίγας ὥρας. Ἄλλὰ συναντᾶτε εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν Βρυξελλῶν μᾶς καὶ ἀκόμη ἡμισεῖας ὥρας, τὰς Βελγικὰς Ἐπαρχίας, ἐννέα ἀντιστοιχοῦσας ὄχι ὡς πρὸς ὅλα πρὸς τὰς εἰδικὰς μᾶς Γενικὰς Διοικήσεις. Καὶ ἐντὸς αὐτῶν εὗρίσκετε καὶ ἄλλα διοικητικὰ κέντρα, ὅπως οἱ Νομοὶ μᾶς. Ἀκόμη δὲ δὲν ἐσκέφθησαν, ὅτι αὐτὰ εἶναι περιττὰ πράγματα! Εἶναι δὲ ἐκεῖ ἐπάνω πολλοὶ πρακτικοὶ οἱ ἄνθρωποι».

Χρειάζεται πολλά ακόμη ή διοικητική αποκέντρωση και ιδίως προσωπικόν ποσοῦ και ποιοῦ. Καί αὐτῷ προσβάλλει ἄλλη πλευρά τοῦ ζητήματος, ή ὑπαλληλία, ὁ ἀριθμός τῶν ὑπαλλήλων.

Ἄλλη ἱστορία αὐτή! Τί δὲν ἤκουσεν, εἰς τὰς δημοκρατουμένας χώρας, ή στρατιὰ τῆς δημοσίας ὑπαλληλίας.

Ἀπὸ κανὲν δὲ πολιτικὸν πρόγραμμα δὲν ἔλλειψεν ή ὑπόσχεσις τοῦ περιορισμοῦ αὐτῶν.

Ὑπάρχει λοιπὸν ὑπερυπαλληλισμός;

Τὸ θέμα δὲν ἔχει μόνον τὴν πλευρὰν τῶν οἰκονομιῶν. Ὑπάρχει ἄλλη ὀρθότερος σπουδαίότητος. Ὑπέριμετρος τυχὸν αὐξήσις τῶν Δημοσίων θέσεων. ἀνταποκρινομένη δέδοται εἰς ζήτησιν καὶ λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ποίαν μετρίότητα ζωῆς παρέχουν αὐταί, θεωρεῖται γενικά, σύμπτωμα ἀνησυχητικὸν δι' ἔν Ἔθνος. «Καὸς ἐκλιπαρητῶν, εἶναι ὁ ἔσχατος τῶν λαῶν. Ἡ ὑπερβολικὴ καὶ καθολικὴ ἐπιθυμία τῶν θέσεων, εἶναι ή χειροτέρα κοινωνικὴ νόσος» ἐξαπλώνει εἰς ὅλον τὸ σῶμα τοῦ Ἔθνους, ἦθος ἀργυρώνητον καὶ δουλικόν, ὅπερ δὲν ἀποκλείει τὸ πνεῦμα τῆς φαρτίαις καὶ τῆς ἀναρχίας» D' Avenel Latéforme administrative σ. 300.

Ἰδέξα τῷ Θεῷ με ἀνακούφισιν δύναται κάθε Ἑλλην μελετητῆς νὰ διαπιστώσῃ ὅτι τὰ πράγματα δὲν εἶναι δι' ἡμᾶς τόσον τραγικά.

Ὅπως βλέπομεν εἰς τὴν αἰτιολογικὴν ἐκθεσιν τοῦ ρουμανικοῦ νόμου τοῦ 1929, περὶ ὀργανώσεως τῶν Ὑπουργείων τῆς Κυβερνήσεως Μανίου:

Ἡ Βουλγαρία με πληθυσμὸν 5.000.000 περίπου εἶχε τὸ 1922 ὑπαλλήλους Δημοσίους 106.716, ἀποτελοῦντας 2,20% τοῦ πληθυσμοῦ.

Ἡ Ρουμανία με πληθυσμὸν 16.000.000 κατοίκων εἶχε τὸ 1928 ἀριθμὸν ὑπαλλήλων καθαρῶς κρατικῶν 345.000 ὑπὲρ τὰ 2% τοῦ πληθυσμοῦ.

Ἡ Πολωνία πληθυσμοῦ 28.000.000 εἶχε τὸ 1924 ὑπαλλήλους 407.892 ἤτοι 1,51% τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ.

Ἡ Γαλλία με πληθυσμὸν 41.000.000 ἔχει 800.000 ὑπαλλήλους.

Καί ή Ἑλλάς με πληθυσμὸν 6.200.000 κατὰ τὴν ἀπογραφὴν, ἔχει 45.000 ὑπαλλήλους.

Παρατήρησαν ὅτι ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ 1914, ὑπάρχει αὐξήσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπαλλήλων. Ἄλλ' εἶναι αἱ σημεριναὶ ἀνάγκαι τῆς διοικήσεως αἱ αὐταί;

Ἐισῆλθον, προσθέτου, ὁμογενεῖς ἀλλ' ἐξῆλθον αἱ ἄλλοθενεῖς. Ἄλλ' ή Διοίκησις Τουρκικοῦ πληθυσμοῦ ἀριθμοῦ ἔστω ἴσου πρὸς ἑλληνικόν, ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ, δὲν ἀπῆτει τὰς ἰδίας φροντίδας. Εἶναι τόσον ὀλοφάνερον τὸ πρᾶγμα καὶ εἰς τοὺς ἄδαεις πολιτικῆς ἐπιστήμης!

Πρὸς τί τέλος ὁ κόπος τῶν στατιστικῶν παρατηρήσεων ἐπὶ ἀνομοίων ἄλλως ἐποχῶν καὶ καταστάσεων; Ἐδῶ ὑπάρχει ή ἀμείλικτος πραγματικότης.

Αἱ Νομαρχία: δὲν ἔχουν προσωπικόν, ἵνα ἐπιτελέσουσιν ὅ,τι ὀφείλουσιν ἔναντι τοῦ τόπου καὶ τοῦ Ἔθνους. Αἱ θέσεις τῶν Μηχανικῶν οὐδέποτε ὑπῆρξαν συμπληρωμέναι. Ἀπὸ παντοῦ ζητοῦν διδασκάλους. Τὰ δικαστήρια Δικαστάς. Ἡ δημοσία ἀσφάλεια τὰ ὄργανά της!

*

Συναφῆς εἶναι ἡ προϊῶσα ἐπέμβασις τοῦ Κράτους, τὸ φαινόμενον τοῦ «Κρατισμοῦ» (étatisme) διότι σημαίνει ἴδρυσιν ὑπηρεσιῶν καὶ ἀνάγκην ὑπαλλήλων. Εἰς τί συνίσταται; 1) τείνει νὰ συγκεντρώσῃ εἰς χεῖρας τοῦ Κράτους καὶ τῶν ὑπαλλήλων του τὴν διεύθυνσιν ἢ τὴν ἐποπτείαν ὄλων τῶν ὑπηρεσιῶν Δημοσίου χαρακτῆρος. Εἶναι ὁ διοικητικὸς κρατισμὸς, 2) νὰ ἀπορροφήσῃ οἰκονομικὰς δράσεις καὶ παραγωγὰς διομηχανικὰς ἀφαιρουμένους ἀπὸ τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν καὶ μεταμορφουμένους εἰς δημοσίας ὑπηρεσίας.

Τὸ σύγχρονον Κράτος δὲν κυβερνᾷ μόνον. Ὁ ρόλος του δὲν περιορίζεται εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν τὴν δικαιοσύνην καὶ ὑπηρεσίας τινὰς δημοσίου συμφέροντος, ὡς τὸ νόμισμα, ἡ ἐκπαίδευσις, ἡ δημοσία ὕγεινή.

Ἐπεμβαίνει εἰς τὴν παραγωγὴν. Κανονίζει εἰς κώδικα ὀγκώδη τὰ τῆς ἐργασίας, εἰς ὅλας τὰς μορφὰς καὶ ὅλας τὰς φάσεις τῆς ἐμπορικῆς καὶ διομηχανικῆς ζωῆς: διάρκεια ἐργασίας, ἑβδομαδικαία ἀνάπαυσις, πληρωμὴ ἡμερομισθίων, ὕγεινή καὶ ἀτυχήματα, διενέξεις ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν, ταμεία Ἀσφαλίσεως.

Ἐπεμβαίνει εἰς τὰ ζητήματα εἰσαγωγῆς καὶ συναλλαγῶν. Εἰς περιόδους κρίσεων ἐπεμβαίνει καὶ εἰς τὴν κατανάλωσιν. Ἀκόμη, ὡς βλέπομεν, ἀγοράζει καπνὰ, σιτάρι, κριθάρι, λαμβάνει μέτρα διὰ τὸ λάδι, τὸ οἶνόπνευμα, τὴν σταφίδα. Δὲν περιορίζεται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μεγάλων παραγωγικῶν ἔργων. Εἶναι ὑπόχρεον νὰ προνοήσῃ αὐτὸ καὶ διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν, ὑπὸ μορφὴν δέξια δημοσίας ὑπηρεσίας.

Αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματικότης. Ἐνῶ ἡ θεωρία εἶπε πρὸ πολλοῦ «τὸ Κράτος ἐκπληροῖ κακῶς τὸν ἴδιον ρόλον καὶ χειρότερα ρόλον ἀλλότριον». Καὶ ἀκόμη «Ὁ κρατισμὸς εἶναι τὸ ἀντίθετον τῆς δημοκρατίας, ὅπως ἡ συγκεντρωσις εἶναι τὸ ἀντίθετον τῆς Ἐλευθερίας».

Ἡ ἐπέμβασις τοῦ Κράτους δὲν φαίνεται, ὅτι θὰ σταματήσῃ. Ἐπίκειται καὶ παρ' ἡμῖν ἡ νομοθεσία περὶ κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων. Ἴδου πῶς ἀντιλαμβάνονται τὸ γεγονός εἰς τὴν Γαλλίαν:

Ἡρόκειται νὰ ἀσφαλισθῇ σύνταξις ὄλων τῶν γερόντων, ἄσυλον εἰς ὅλους τοὺς ἀναπήρους, περίθαλψις ὄλων τῶν ἀσθενῶν, νὰ μεταβληθοῦν εἰς ὑπαλλήλους ὅλοι οἱ Γάλλοι ἀφ' ἧς γίνουσι ἀνίκανοι πρὸς ἐργασίαν, καὶ κατὰ συνέπειαν νὰ μεταβληθοῦν ὅλοι οἱ ἰατροὶ εἰς ὑπαλλήλους τοῦ Κράτους. Εἶναι ἕνας θεσμὸς

τρομερός, τὸν ὁποῖον ἐνεπνεύσθησαν οἱ Πρώσοι: ὑπάλληλοι καὶ ἐπραγματοποιήσαν σταθμὸν πρὸς σταθμὸν».

*

Εἰς οἵανδήποτε μελέτην τοῦ ὅλου διοικητικοῦ προβλήματος κεφαλαίωδη θέσιν ἔχει ἡ τοπικὴ Αὐτοδιοίκησης.

Εἶναι γνωστὰ αἱ ἰδέαι: μας ἐπὶ τοῦ θέματος καὶ γνωστόν, ὅτι χωρίζονται ἀπὸ ἄλλας κυκλοφορούσας εἰς τὸν τόπον μας, αἵτινες κατὰ τὴν ταπεινὴν μας ἐκτίμησιν δὲν εἶναι: ὠφέλιμοι οὔτε εἰς τὸν θεσμόν οὔτε εἰς τὴν δημοκρατίαν.

Ὅτε ἤμεθα εἰς τὴν Θράκην ὅλοι: ἐφώνάζομεν: Αὐτοδιοίκησιν καὶ ἡμεῖς ἐπιμονα: Διοικ. ἀποκέντρωσιν ἀπὸ τὰς Ἰσθμίας ἀλλὰ συγκέντρωσιν ἐκεῖ. Πρώτα διοίκησιν ἔθνηκην καὶ ἐντὸς αὐτῆς αὐτοδιοίκησιν τοπικὴν.

Τὸ ἐνστικτὸν μας, ὀρθούμενον καὶ ἀπὸ κάποια μελέτην καὶ πείραν μᾶς ἔλεγεν: Ὑπέστη τὸ Ἔθνος συμφορὰν ἴσην πρὸς τὴν τοῦ 1453. Ἄλλ' ὅπως ὅλα τὰ κακὰ ἐγένεαι καὶ σημεῖα παρήγορα. Μεταξὺ Ἐβρου καὶ Ὀλύμπου διὰ πρώτην φορὰν συναντῶνται πρὸς ὀριστικὸν ἐποικισμὸν μόνον Ἕλληνας ἀλλὰ παντοίας προελεύσεως: Βορειοθράκες, Θράκες, ἐκ Προποντίδος, Πόντιοι καὶ ἐκ Ρωσσίας, Μικρασιαῖται, τῶν παραλίων καὶ Μεσογαίων. Ἡ διασταύρωσις αὕτη, ἐντὸς τῶν κόλπων ἐλευθέρας πατρίδος, ἀμφορεῖ κατὰ φυσικὸν νόμον, γὰ δῶση σύντομον μίαν νέαν Ἑλληνικὴν γενεάν, δυνατὴν ἐφετηρίαν ἰσχυροποιήσεως τῆς φυλῆς πάντοτε εἰς τὰς προσφιλεῖς ἀκτὰς τοῦ Αἰγαίου. Ἄλλ' ὑπὸ ἓνα ὄρον, γὰ δουλευθῆ καλὰ αὐτὸ τὸ ὕλικόν εἰς τὴν χράνην τῆς μέξεως. Καὶ τὸ δούλευμα αὐτό, ὅπως φανταζόμεθα, ὄφειλε γὰ κάμῃ τὸ Κράτος, μίαν ἰσχυρὰ καὶ φωτισμένην διοίκησιν.

Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος ἤρχισαν μεγάλοι: ἀγῶνες διὰ τὰς ἐλευθερίας τῶν λαῶν. Εἰς αὐτοὺς περιελμδάνετο ζωηροτάτη κίνησις ὑπὲρ τῆς αὐτοδιοικήσεως. Λόγοι: μεγάλης ἐμπνεύσεως ἠκούσθησαν ὑπὲρ αὐτῆς ἀπὸ ὅλα τὰ δῆματα, φθάνοντες φυσικά καὶ μέχρι τῆς Χώρας μας. Ἄλλ' ὅτι συνεδούλευεν ἡ θεωρία καὶ ἡξίου ἡ κίνησις δὲν ἐπέρασαν οὔτε καὶ σήμερον εἰς τὰς οργανικάς προτύπους νομοθεσίας τῶν μεγάλων Κρατῶν.

Εἰς ἓνα ἀπὸ τὰ πολλὰ συνέδρια, τῶν ριζοσπαστῶν εἰς Λυών τὸ 1902, τὸ ψήφισμα ὑπὲρ τῆς τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως, δι' οὗ ἐζητεῖτο διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν «εἰς τὸ Κράτος τὰ Ἐθνικά συμφέροντα, εἰς τὸν Νομὸν τὰ ἐπαρχιακά καὶ εἰς τὰς κοινότητας τὰ κοινοτικά» ἤρχιζεν ὡς ἔξῃς:

Τὸ συνέδριον θεωροῦν, ὅτι: ὁ Γαλλικὸς λαὸς εἶναι ὁ μᾶλλον διοικηθεὶς ἔξ ὅλων τῶν λαῶν...

Πρέπει: γὰ ἔχη τις ἰδέαν τοῦ διοικητικοῦ κλοιοῦ, ὅστις σφίγγει: τὴν συλλογικὴν ζωὴν μέσα εἰς τὸ νεώτερον εὐρωπαϊκὸν Κράτος, ἔνα ἀισθανθῆ τὸ βάθος, τοῦ πόνου τῆς κραυγῆς «ὁ μᾶλλον διοικηθεὶς λαός».

Καὶ ἐπὶ πόσον χρόνον; Εἰς τὴν ἰδίαν συλλογὴν ὑπάρχει ἄρθρον I. Paul Boncour), ὅπου βλέπομεν, «εὐρεσκόμεθα εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ 1904· τρεῖς καὶ ἡμισυ αἰῶνες συγκεντρωτικῆς διοικήσεως δαρύνουσι· αὐτήν. Ὅλα τὰ συστήματα τὰ μᾶλλον διάδοφα διεδέχθησαν ἀλλήλα, ἐπαναστάσεις ἐπέρασαν καὶ συγκεντρώσεις εἶναι πάντοτε ἐδῶ».

Ἡμεῖς ἔχομεν διοικηθῆ κατὰ τὸν τρόπον τῶν λαῶν ἐκείνων; Μέχρι τοῦ 1909 οἱ γεροντότεροι, οἱ σοφώτεροι ἐμειδίω, ὅταν ἐγένετο λόγος περὶ Κράτους καὶ διοικήσεώς του. Καὶ ἔν καὶ ἡμισυ ἑκατομύριον Ἑλλήνων χθὲς ἐξῆλθεν ἀπὸ Κράτος ἀντιδραστικὸν τοῦ ὁποίου ἡ διοίκησις δὲν ἦτο Ἑθνικὴ των.

Εἰς τὰ δυνατὰ σύγχρονα Κράτη ἡ διοίκησις ἐξεπλήρωσε θαυμάσια τὸ χρέος της καὶ ἐδημιούργησεν ὅ,τι ἀναγνωρίζεται. Καὶ μ' ὅλα ταῦτα ἡ ἐσωτερικὴ πολιτικὴ δὲν ἤλλαξε γραμμὴν, οὔτε παραμερίζει τὴν διοίκησιν δι' ἄλλα νεφελώματα συστημάτων.

Ἐμνημονεύσαμεν πρὸ μηνῶν — περὶ τὸ διοικητικὸν πρόβλημα — τί λέγει μία γαλλικὴ ἐκθεσις νόμου τοῦ 1926 «περὶ διοικητικῆς ἀποκεντρώσεως καὶ αὐτοδιοικήσεως». Ἡ εἰσαγομένη μεταρρυθμίσις σημειοῦσαν σταθμὸν ἐν τῇ διοικητικῇ ὀργανώσει, θέλει γὰρ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὰς δημοουργικὰς πρωτοβουλίας τοῦ τόπου τὴν συνδρομὴν διοικήσεως μᾶλλον φιλελευθέρας ἰκανωτέρας εὐκάμπτου καὶ αἰκονομικῆς.

Ὡστε ὁ Γαλλικὸς λαὸς τοῦ 20οῦ αἰῶνος, ἡ Γαλλικὴ Ἐπαρχία, ἡ τοπικὴ αὐτοδιοίκησις ἔχουν ἀκόμη ἀνάγκην τῆς ἀντιλήψεως τῆς Γενικῆς Διοικήσεως.

Τὰ ἴδια συμβαίουν καὶ εἰς τὸ Βέλγιον, τὸν συμπαθῆ καὶ πρακτικὸν αὐτὸν λαόν.

Ὅταν λέγωμεν, ὅτι ἀξίζει γὰρ «διοικηθῆ» ὁ λαὸς τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης, δὲν ἐφαντάσθημεν διοίκησιν ἀντιδραστικὴν, δεσποτικὴν. Οὔτε εἶναι ἕλλως ἱκανὸς γὰρ δεχθῆ τοιαύτην ἐπὶ τοῦ τραχήλου του. Ὄνειρεύθημεν διοίκησιν ἀνταξίαν, τοῦ μαρτυρίου, φιλελευθέραν, φωτισμένην, δημοουργόν.

Εἰς τί ἀναλύεται, εἰς ἀδράς γραμμὰς, ἡ ἀνάγκη αὐτή, ἡ διοίκησις; σύνολον νομοθεσίας, δοκίμιου ἀνταποκρινομένης εἰς τὸ χρέος Κράτους συγχρονισμένου, εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος τῆς χώρας. Νομοθεσίας ἣτις θὰ στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς συνεργασίας γενικῆς καὶ τοπικῆς διοικήσεως καὶ ἣτις ἀκόμη πρέπει γὰρ καθιερώσῃ καὶ τῶν δύο αὐτῶν τὴν συνεργασίαν πρὸς τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὠφέλιμον θὰ εἶναι γὰρ δοθῆ μία θέσις σύμφωνα πρὸς τὸ ἔθνικόν μας χαρακτῆρα. Ἐπειτα δὲ καλὴν ἐκτέλεσιν τῆς νομοθεσίας, προσωπικὸν διοικήσεως.

Καὶ διὰ τὰ δύο τὸ χρέος ἀνήκει εἰς τὸ ἔθνικόν κέντρον, τὴν κεντρικὴν

διοίκησιν. Ὁ νοῦς δὲν ἔμπορεῖ νὰ ὑπάρχη παρὰ εἰς τὴν κεφαλήν.

Δι' αὐτά, ὅταν οἱ τοῦ κέντρου ὑποβάλλουν τὴν ἀμφιβολίαν ἔναντι τῆς περιφερειακῆς διοικήσεως ἡμεῖς λέγομεν ὅτι: ἀποκέντρωσις (καὶ αὐτοδιοίκησις) καθ' ἃ ὁ ὅρος δηλοῖ — προϋποθέτει κέντρον.

Διοίκησις καλὴ, εἰς τὸ ὕψος τοῦ χρέους αὐτῆς πρὸς τὸ Ἔθνος, ὅταν μάλιστα εὐρίσκεται: εἰς τὴν ἀρχὴν μιᾶς νέας, κρίσιμου περιόδου τῆς ἱστορίας του, προϋποθέτει, ὡς πηγὴν, ὡς συνέδη παντοῦ καὶ πάντοτε, μίαν ἐκλεκτὴν εἰς τὸ κέντρον προσπάθειαν, ὅχι: ἐνὸς ἀλλ' ὁμαδικήν, ὅχι: ἐφήμερον ἀλλὰ διαρκῆ, προϋποθέτει: μίαν πλειάδα σιωπηλῶν ὑπηρετῶν τοῦ ἔθνικοῦ, τοῦ γενικοῦ συμφέροντος. Εἰς αὐτὴν ἀνήκει: τὸ θαρρὺ ἔργον νὰ δημιουργήσουν τὴν ζήλευτὴν διοίκησιν.

»Οὐδὲν σύστημα δύναται: νὰ ζήσει ἄνευ μιᾶς élite» λέγει: ὁ Barthelemy Τὸ αὐτὸ δι' ἡμᾶς τοῦς Ἕλληνας εἶπεν ὁ Παπαρηγόπουλος, προσθέτων ὅτι τὴν élite, τὰ ἄνω θαρύνει: καὶ ἡ ἱστορικὴ εὐθύνη καὶ ὅχι: τοῦς λαοῦς.

Ἡ élite αὐτὴ ἐδημιούργησε καὶ διατηρεῖ τὸ Γαλλικὸν Ἔθνος. Αὐτὴ ἔσωσε τὴν Ἰταλίαν πρὸ ὀλίγων ἔτων. Χάρις εἰς αὐτὴν καὶ εἰς τὴν διοίκησιν τὴν ὁποίαν εἶχε δημιουργήσει: τὸ Γερμανικὸν Ἔθνος, ἐπέρασε τοῦτο τόσον ἐμαλὰ πρὸς τὴν δημοκρατίαν κατόπιν ἐθνικῆς καταστροφῆς. Καὶ χάρις εἰς τὴν Ἀγγλικὴν διοίκησιν, τὴν τρομερὰν αὐτῆς δύναμιν, ἐπέρασε ἄνευ διαταραχῆς ἡ ὑπὸ τῶν ἐργατικῶν διακυβέρνησις τῆς χώρας ταύτης.

Δὲν εἶναι: λοιπὸν τόσον ἀπλοϊκὴ ἢ εὐχὴ τὴν ὁποίαν ἐξεφράσαμεν εἰς τὴν μελέτην μας, ὅτι μᾶλλον θεμελιώδης προσπάθεια διὰ τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους κατὰ τὴν δ' ἑκατοταετηρίδα δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἶναι: ἄλλη ἀπὸ τὴν ἀνύψωσιν τῆς διοικήσεως, ἵνα ἀναδειχθῇ στήριγμα τῆς προόδου.

Ὡς δέ, πολὺ σχετικὰ, εἶπεν ὁ Μέγας Ναπολέων «Δὲν ἔμπορεῖ νὰ στηριχθῇ κανεὶς παρὰ εἰς ὅ,τι ἀνθίσταται» εἰς ὅ,τι εἶναι: στερεὰ θεμελιωμένον.

Ἀθήναι: Ἰανουάριος 1932.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΛΟΓΕΡΑ

Στρατηγού

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΣ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1920 ὁ ἐν Παρισίοις τότε Ἑλλήν Πρωθυπουργὸς Ἐλευθ. Βενιζέλος, ἐξασφάλισας τὴν συναίνεσιν τῶν ἰσχυρῶν, διέτασσε τηλεγραφικῶς τὸν ἐν Σμύρῃν ἀρχιστρατῆγον Παρασκευόπουλον. «Νὰ καταρτισθῇ στρατιὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Θράκης, τῆς ὁποίας ἡ διοίκησις νὰ ἀνατεθῇ εἰς τὸν ἀντιστρατῆγον Ἐμμ. Ζυμβρακάκην, παρὰ τῷ ὁποίῳ νὰ τοποθετηθῇ ὡς ἐπιτελάρχης εἰς τῶν δύο συνταγματάρχων Καλογερά ἢ Σαρρηγιάννη.

Ἡ διαταγὴ διεβιβάσθη εἰς τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀντιστρατῆγον Ἐμμ. Ζυμβρακάκην, ἀπαντήσαντα τὸ πρῶτον ὡς ἐξῆς: «Ἵπηρετοῦντα παρ' ἐμοὶ ἐπιτελάρχην θεωρῶ κατάλληλον, ἐκτὸς ἂν ἡ ὑπηρεσία προτιμᾷ τὸν συνταγματάρχην Καλογερά». Ἐν συνεχείᾳ τὴν ἐπομένην ἐξήτησε τηλεγραφικῶς: «νὰ τοποθετηθῇ ὡς ἐπιτελάρχης στρατιᾶς Θράκης ὁ συνταγματάρχης Καλογεράς».

Οὕτω τοποθετηθεὶς ὡς ἐπιτελάρχης τῆς Στρατιᾶς Θράκης ἐθεώρησα σκόπιμον νὰ μεταβῶ ἐκ Σμύρνης, ἔνθα διετέλουν ὡς ὑπαρχηγὸς τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου, εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα ἐντοπισθῶ εἰς τὰς ἀπόψεις καὶ ἀντιλήψεις τοῦ ἐκεῖ ἀρχηγοῦ τῶν Συμμαχικῶν Στρατευμάτων Γάλλου στρατηγοῦ D' Espray τοσούτω μᾶλλον καθόσον Γαλλικὰ ἤδη στρατεύματα κατεῖχον τὴν Δυτικὴν Θράκην. Ἐφοδιασθεὶς δι' ἐπιστολῆς τοῦ ἀρχιστρατῆγου Παρασκευοπούλου μετέβην εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκεῖ Ἑλληνικῆς στρατ. ἀποστολῆς στρατηγὸς Κατεχάκης με παρουσίασεν εἰς τὸν Γάλλον στρατηγόν, εἰς ὃν ἐνεχείρισα τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἡμετέρου ἀρχιστρατῆγου, καὶ μεθ' οὗ συνομίλησα σχετικῶς ὡς ἐπιτελάρχης τῆς Στρατιᾶς Θράκης καὶ ἔλαβα τὰς ὁδηγίας του. Οὕτω ἐφωδιασμένος μετέβην εἰς Θεσσαλονίκην καὶ παρουσιάσθην εἰς τὴν Διοίκησιν τῆς Στρατιᾶς.

Δὲν θὰ ἀναφέρω τὰς συντόμους προσπαθείας καὶ τοὺς κόπους, οἱ ὁποῖοι κατεβλήθησαν διὰ τὴν κατάρτισιν τῆς Στρατιᾶς. Ἦτο τότε ἡ ἐποχὴ, καθ' ἣν ἡ ἐντασις τῆς προσπαθείας παρηκολουθεῖτο ἀγρύπνως ἀπὸ τὸν ἐμπνέοντα τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα Ἀρχηγὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Ἡ στρατιὰ ἐν τέλει ἀπετελέσθη: Ἐκ τῆς IX Μεραρχίας ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Λεοναρδόπουλον, ἐδρευούσης εἰς τὸ κατηλλεμένον τρίγωνον τῆς Δυτικῆς Θράκης ἐν Εἰκόθῃ, ἐκ τῆς Μεραρχίας Σερρών ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Παμίλον Ζυμβρακάκην τῆς ἐδρευού-

σης εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Νέστου, ἐκ τῆς νεοσχηματισθείσης Μεραρχίας Ξάνθης ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Κ. Μαζαράκην καὶ ἐκ τῶν μὴ μεραρχιακῶν σωμάτων. Ἐκτὸς τούτων ἡ XIV Μεραρχία ὑπαγομένη εἰς τὴν Στρατιὰν Θράκης ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν προκάλυψιν ἀπὸ τῆς λίμνης Πρέσπας μέχρι τοῦ Νέστου.

Καθ' ὃν χρόνον δὲ ἐντατικῶν προσπαθειῶν παρασκευάζετο ἡ Στρατιὰ Θράκης, ἔφθασαν μέχρις αὐτῆς καὶ δὴ ἐπισήμως, παρὰ τῆς IX Μεραρχίας, πληροφορία: ὅτι οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν ἐν Δυτικῇ Θράκῃ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σαρπὺ Γαλλικῶν στρατευμάτων ἀπροκαλύπτως ἐξεδήλωναν τὴν δυσφορίαν των ἐπὶ τῇ ἐπιχειρήσει προελάσει τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ κοινῶς συνεπλήρουν καὶ διὰ ποικίλων ἐνεργειῶν ἐπεδίωκον, ὥπως ἡ Δυτικὴ Θράκη αὐτονομηθῆ, ἢ καταστῆ Γαλλικὸν προτεκτοράτον, ἢ γὰ παραχωρηθῆ εἰς τὴν Βουλγαρίαν, οὐδέποτε ὅμως εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπρεπεῖν ἐπομένως γὰ διευκρινισθῆ ἡ κατάστασις, γὰ γνωρίσῃ ἡ Στρατιὰ τὰς ἐπισήμους ἀπόψεις τοῦ Γαλλικοῦ στρατηγείου τῆς Δυτικῆς Θράκης καὶ πρὸς τοῦτο υπέβαλα τὴν γνώμην εἰς τὸν Διοικητὴν τῆς Στρατιᾶς γὰ μεταθῶ αὐτοπροσώπως παρὰ τῷ στρατηγῷ Σαρπύ. Ὁ ἀείμνηστος καὶ σεπτὸς στρατηγός μου ἐθεώρησε τὸ πρῶτον παρακεκινδυνευμένον τὸ διάδημα, ἐπίσθη ὅμως ἐν τέλει καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἐφωδιασμένος μὲ πλήρεις τὸ ἐκπονηθὲν σχέδιον τῶν διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Δ. Θράκης ἐπιχειρήσεων καὶ προειδοποιήσας τὸν ἐν Κομοτηνῇ Ἑλληνα Κυβερνητικὸν Ἐπίτροπον Χαρ. Βαμβακᾶν, ἵνα μοῦ παρασκευάσῃ συνέντευξιν μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Σαρπύ, ἔφθασα εἰς Κομοτηνὴν.

Ὁ Γάλλος στρατηγός μου ἦτο γνωστός ὡς μέλος τῆς Γαλλικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς ἐν Ἑλλάδι, καὶ παρουσιασθέντα ἐνώπιόν του μὲ ἐδέχθη μὲ ἐγκαρδιότητα. Τοῦτο μοῦ ἔδωκε τὸ θάρρος γὰ εἰσελθῶ κατ' εὐθείαν εἰς τὸ θέμα μου καὶ διημιέφθη οὕτως ἐπὶ λέξει: ἡ ἐξῆς συνομιλία.

Καλογεράς.— Ἐλάθατε, ἐλπίζω, στρατηγέ μου, παρὰ τῆς Κυβερνήσεώς σας τὴν διαταγὴν γὰ καταληφθῆ ἡ Δυτικὴ Θράκη ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ.

Σαρπύ.— Ὁχι.

Καλογεράς.— Ὁὰ τὴν λάθατε ἀσφαλῶς. Ἡμεῖς ἔχομεν ἤδη λάβῃ αὐτὴν καὶ σκοπὸς τῆς ἐλευσεώς μου εἶναι γὰ συνεννοηθῶ μαζί σας διὰ τὰς λεπτομερείας τῶν προσεχῶν ἐπιχειρήσεών μας.

Σαρπύ.— Καὶ πῶς σκέπτεσθε γὰ ἐνεργήσητε.

Καλογεράς.— Παρακαλῶ γὰ μοῦ ἐπιτρέψητε γὰ σὰς ἀναπτύξω ὁλόκληρον τὸ σχέδιον.

Καὶ ἀνέπτυξα πράγματι λεπτομερῶς τὸ σχέδιον τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ ἐπιτελείου τῆς ἡμετέρας στρατιᾶς, τονίζων ἰδίᾳ ὀρισμένα σημεῖα αὐτοῦ, ἵνα ἐκ τῶν τυχόν ἐπὶ τούτων κρίσεων τοῦ Γάλλου Στρατηγοῦ δυνηθῶ γὰ διαγνώσω τὰς ἐνδομύχους του σκέψεις καὶ τὰς πραγματικὰς του προθέσεις.

Ὁ Γάλλος στρατηγὸς ἤκουσε μετὰ προσοχῆς, ἀλλὰ καὶ σιωπῶν, τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σχεδίου. Ἐν τέλει ἀπήγγησεν:

Καλογεράς.— Ἡ κρίσις σας στρατηγέ μου μᾶς τιμᾶ καὶ μᾶς κολακεύει, διὰ τὴν τελειότητα ἐντούτοις, μὲ τὴν ὁποίαν ἔχετε τὴν καλωσύνην γὰρ χαρακτηρίζετε τὸ σχέδιον μας, ὑμεῖς αὐτὸς πρέπει πρωτίστως γὰρ εἶσθε ὑπερήφανος, διότι εἰς τὴν ἰδικήν σας στρατιωτικὴν σχολὴν ἐν Παρισίοις ἐσπούδασα. Ἐπειδὴ ἐπὶ τούτοις δὲν εἶνε δυνατόν γὰρ γνωρίζωμεν ἡμεῖς τὰ διάφορα ἐδαφικὰ κωλύματα θὰ σᾶς παρακαλέσω γὰρ θέσητε εἰς τὴν διάθεσίν μου τὸν ἐπιτελάρχην σας, διὰ γὰρ ζητήσω παρ' αὐτοῦ τὰς ἀναγκαίους μοι πληροφορίας καὶ γὰρ σᾶς εἰσηγηθῆ ὁὗτος κατόπιν τῶν συνηνοσήσων μας ὅσας θὰ δεήσῃ γὰρ διατάξῃτε ἀναγνωρίσεις ἐπὶ σημείων, τὰ ὁποῖα ἐνδεχομένως δὲν ἤθελον εἶσθαι ἐντελῶς γνωστά.

Συνειργάσθην μετὰ τοῦ ἐπιτελάρχου τούτου, τὸν ὁποῖον ὁ στρατηγὸς ἔθηκε προθύμως εἰς τὴν διάθεσίν μου, καὶ καλονόσας πάσας τὰς λεπτομερείας μετ' αὐτοῦ τὰς χρήσιμους διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις μας ἔσπευσα παρὰ τῷ Ἑλληνι Κυβερνητικῷ Ἀντιπροσώπῳ Χαρ. Βαμβακᾷ, ὅστις ἐνθουσιασμένος ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνεντεύξεώς μου ἐτηλεγράφησε σχετικῶς εἰς τὸν Πρωθυπουργόν. Ἀνεκρίνωσα ἐπίσης εἰς τὸν ἀντιστράτηγον Ζυμβακάκην ὅτι τὴν ἐπομένην ἐπανερχομαι εἰς Θεσσαλονίκην ἱκανοποιημένος. Τὴν ἐσπέραν ὁ κ. Σαρπὺ παρέθεσε δεῖπνον πρὸς τιμὴν μου καὶ τὴν ἐπομένην, ἀφῆσας σύνδεσμον μετὰ τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ τὸν ὑπολοχαγὸν Βακᾶν, ἀνεχώρησα εἰς Θεσσαλονίκην.

Αἱ προπαρασκευαὶ διὰ τὴν προέλασιν εἰς τὴν Δυτικὴν Θράκην ἐνγερῶντο μετὰ γοργότητος, χρόνος καταλήψεως αὐτῆς εἶχεν ὀρισθῆ ἢ 14 Μαΐου, τὰ πάντα ἦσαν ἔτοιμα, ὅτε τὴν ἐσπέραν τῆς 12ης ἐλήφθη εἰς τὴν στρατιάν τὸ ἕξῃς κρυπτογράφημα τοῦ Χ. Βαμβακᾷ. «Περὶ ἦλθεν εἰς γῶσιν μου ἀπόσπασμα διαταγῆς Γάλλου στρατηγοῦ ἔχον οὕτω:

Γαλλικὰ στρατεύματα ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ γὰρ ἐμπλακοῦν μετὰ τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων πρὸς ὑποστήριξιν τῶν Ἑλληνικῶν, σφείλουν δὲ τὴν 15ην ὥραν τῆς 15ης Μαΐου γὰρ διαδοῦν τὴν γραμμὴν τοῦ Ἐβρου».

Τὰ σχέδια τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ ἦτο φυσικὸν γὰρ μᾶς ἐμβάλουν εἰς ζωηρὰν ἀνησυχίαν, διότι ἦτο ἀνθρωπίνως ἀδύνατον μέχρι τῆς προορηθείσης ὥρας γὰρ εἶχομεν καταλάβῃ ὀλόκληρον τὴν Δυτικὴν Θράκην. Ἀπεστάλη ἄμέσως εἰς τὸν Χαρ. Βαμβακᾶν τηλεγραφικὴ παράκλησις γὰρ παρ οὐ σὶ α σ θ ἢ ἀμέσως εἰς τὸν Γάλλον στρατηγὸν ἐκ μέρους τῆς στρατιᾶς ἡμῶν καὶ γὰρ παραστήσῃ ὅτι «Τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα ἦτο ἀδύνατον γὰρ προσδάλουν τὰς Γαλλικὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις, καθ' ὃν χρόνον κρίνεται ἢ τύχη τῆς χώρας αὐτῶν. Ἐπομένως, μόνον ἐὰν θέλωσι γὰρ δυσχεράνωσι τὴν θέσιν τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων, θὰ σπεύσωσι τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα γὰρ διαδοῦσι τὸν Ἐβρον τὸ ἀπόγευμα τῆς 15ης Μαΐου, ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἀποφα-

σισμένους νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐκ Παρισίων διαταγὴν τοῦ Πρωθυπουργοῦ κ. Βενιζέλου καὶ ἀδυνατῶν ἐξ ἄλλου νὰ καταλάβῃ τὴν Δυτικὴν Θράκην μέχρι τῆς ὀρισθείσης ὥρας ἐλπίζει καὶ ὑπολογίζει ἐπὶ τὴν ἐνίσχυσιν αὐτοῦ ἐκ μέρους τῶν συμμαχικῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων». Ταῦτοχρόνως ἐπεξήγησα νὰ ἐπικοινωνήσω τηλεφωνικῶς μετὰ τοῦ εἰς Ἀθήνας ἐπανελθόντος Πρωθυπουργοῦ Βενιζέλου, εἰς τὸν ὅποιον πράγματι, διαμένοντα εἰς Κηφισίαν, ἀνεκοίνωσα τὰ διατρέχοντα παρακαλέσας νὰ ἀποστείλῃ ἔντονον τηλεγράφημα εἰς τὸν στρατηγὸν Σαρπύ.

Ὀλίγον ὅμως ὕστερον ἐλήφθη παρὰ τοῦ Χρ. Βαμβοκᾶ τὸ ἐξῆς τηλεγράφημα: «Στρατηγὸς Σαρπύ ὑπεσχέθη Γαλλικὰ στρατεύματα παραμείνουν καὶ παραδώσων ἔδαφος Δ. Θράκης εἰς Ἑλληνικὰ στρατεύματα καὶ εἴτα θὰ ἀποσυρθοῦν πέραν τοῦ Ὑδρου». Διετάχθη ἀμέσως ἀξιωματικῶς τοῦ Ἐπιτελείου νὰ μεταδῆ εἰς τὸ τηλεγραφεῖον καὶ νὰ σταματήσῃ τὸ διαδιδασθηρόμενον πρὸς τὸν στρατηγὸν Σαρπύ τηλεγράφημα τοῦ Βενιζέλου καὶ ταῦτοχρόνως ἀνεκοίνωσα εἰς αὐτὸν τὴν μεταστροφὴν τῶν ἀποφάσεων τοῦ Γαλλικοῦ στρατηγείου.

Τὴν 14ην Μαΐου ἤρξατο ἡ κατάληψις τῆς Δυτικῆς Θράκης. Ἡ IX Μεραρχία μεταφέρθη σιδηροδρομικῶς συγκεντρωθεῖσα μέχρι τῆς ἑσπέρας τῆς 15ης εἰς Καραγάτς—Κούλελ: Μπουργὰς (Ἡύθιον), ἡ Μεραρχία Σερρών μετὰ τῶν μὴ Μεραρχικῶν σωμάτων διὰ πείσοπορίας ἐντὸς τῆς 14ης κατέλαβε τὰς πρὸς Βουλγαρίαν διαβάσεις εἰσελθοῦσα εἰς Κομοτηνὴν, ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ Κ. Μαζαράκη Μεραρχία Ξάνθης, μεθ' ἧς καὶ τὸ στρατηγεῖον τῆς Στρατιᾶς Θράκης, ἀνεχώρησεν ἐκ Θεσσαλονίκης θαλασσίως καὶ ἀπεδιδάσθη εἰς Ἀλεξανδρούπολιν. Οὕτως ἡ κατάληψις συνετελέσθη ἐντὸς ἑξὸς ἡμερῶν ἐν πλήρει τάξει, τὰ δὲ Γαλλικὰ στρατεύματα, παρέμειναν πράγματι καὶ παρέδωκαν τὸ ἔδαφος εἰς τὰ ἡμέτερα τοιαῦτα.

Καὶ γεννᾶται κατόπιν τῶν ἀνωτέρων φυσικῶς τὸ ἐρώτημα πῶς αἴφνης μεταστράφησαν αἱ ἀντιλήψεις τοῦ Γαλλικοῦ στρατηγείου καὶ πῶς ἐξουδετερώθησαν αἱ εὐχαὶ καὶ αἱ ἐπιδιώξεις τῶν Γάλλων ἀξιωματικῶν περὶ Γαλλικοῦ προτεκτοράτου ἐν τῇ Δυτικῇ Θράκῃ περὶ αὐτονομίας αὐτῆς, περὶ δημιουργίας δυσχεραίων εἰς τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα. Διότι αἱ πληροφορίαι αὐταὶ δὲν ἦσαν ἐσφαλμέναι, οὐδὲ ἀπλῶς τῶν τριῶν ψῆμαι. Προήρχοντο ἐξ ἐπισήμων πηγῶν, ἐκ διαταγῶν τοῦ Γαλλικοῦ στρατηγείου, ἐξ ἐπισήμων ἀνακοινώσεων ἀνωτέρων Γάλλων ἀξιωματικῶν, ἐξεδηλώνοντο δὲ αἱ δυσμενεῖς δι' ἡμᾶς ἐπιδιώξεις δι' ὀρισμένους πράξεις καὶ ἐνεργείας πρὸς πραγμάτων τῶν. Καὶ ἐν τούτοις ὅλα ταῦτα ἀνεστράφησαν καὶ αἱ Ἑλληνικαὶ βλάβαι ἐπραγματοποιήθησαν, διότι νοῦς προορατικῶς καὶ διαυγῆς ὁ διευθύνων τότε τὰς τύχας τῆς Ἑλλάδος, διησθάνετο καὶ διηρεύνα ἐκ τῶν προτέρων ὅλα τὰ ἐνδεχόμενα εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἐπιδιώξεις ἐμπόδια καὶ ἐξησφάλιζε καὶ κατωχύρωνε τὴν ἐπιτυχίαν τῶν Ἑλληνικῶν ζητημάτων δι' ἀνεληθιμένων ὑποχρεώσεων τιμῆς ἐκ μέρους τῶν Μεγάλων τῆς Ἑλλάδος συμμάχων.

Ἡ πρὸς κατάληψιν τῆς Δυτικῆς Θράκης διαταγὴ τοῦ Βενιζέλου ἦτο προσωπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ σιδηροῦ Πρωθυπουργοῦ τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας Κλεμανσώ, πρὸ καὶ μόνο τοῦ ὀνόματος τοῦ ὁποίου ἐτραυματοῦντο καὶ περιεστέλλοντο ὄλαι καὶ αἱ μᾶλλον πείσμονες κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν συμφερόντων ἀντιδράσεις τῶν παρ' ἐκάστῳ ἐν Ἀνατολῇ Γαλλικῇ στρατιωτικῇ συγχροτήματι προσκολλημένων λεθαντινῶν παραγόντων. Ἐν δὲ ἄπλοῦ ὑπαιγιμοῦ ὑπομνησθεῖσα διὰ τοῦ τηλεγραφήματος τῆς ἡμετέρας στρατιᾶς εἰς τὸ Παλλ. στρατηγεῖον συμμαχικῆ ὑποχρέωσις, ἦν διελήλου διὰ τῆς προσωπογραφῆς τοῦ εἰς τὴν περὶ κατάληψεως τῆς Δ. Θράκης διαταγῆν ὁ Κλεμανσώ, ἤρασε νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν ἐντιμον στρατηγὸν Σαρπὺ ἀπὸ καθε μισελληνικῆ ἐπήρειαν τῶν περὶ αὐτῶν Λεθαντινῶν καὶ νὰ τὸν ὑποχρέωσῃ ὄχι μόνον νὰ εὐχεράνη, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑποδοηθῆσῃ δι' ὄλων τῶν δυνάμεων τὴν κατάληψιν τοῦ κατεχομένου παρ' αὐτοῦ τμήματος τῆς Θράκης ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Οὕτως ἐκαλλιέργει καὶ ἐχειρῶζετο τότε ὁ μεγάλωνος Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος τοὺς συμμαχικοὺς δεσμοὺς τῆς μικρᾶς του χώρας μετὰ τῶν μεγάλων δυνάμεων, οὕτως ὥστε πρῶτοι οἱ σύμμαχοι νὰ φέρωνται ἀποφασίζοντες τὸ μέγαλωμα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπομένως, ἀναλαμβάνοντες ἕστερον τὴν δι' ὄλου τοῦ ἠθικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ των ὄγκου ἐπιβολὴν τῶν ἐθνικῶν αὐτῆς διεκδικήσεων. Δὲν ἦσαν τὰ συμφέροντα μόνον, ὡς κατὰ κόρον ἐπαναλαμβάνουσί τινες, τοῦ ὑποχρέωσαν τὰς Μεγάλας δυνάμεις νὰ ἐνισχύσῃ τὰς Ἑλληνικὰς ἐπιδιώξεις, ἀλλ' ἦσαν καὶ οἱ συμμαχικοὶ δεσμοί, τοὺς ὁποίους ἐσφυρηλάτει ἀρραγῶς καὶ ἐξεμεταλλεύετο πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Ἑλλάδος ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ μέχρι τοῦ μοιραίου Νοεμβρίου τοῦ 1920 Πρωθυπουργοῦ τῆς...

Εὐθύς μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Δ. Θράκης ἐπεδόθημεν μετὰ δραστηριότητος εἰς τὴν παγίωσιν τῆς κατοχῆς αὐτῆς καὶ εἰς τὴν προπαρασκευῆν τῆς στρατιᾶς διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, ὅταν διετασσόμεθα πρὸς τοῦτο. Κατὰ τὰς πληροφορίας μας παρεσκευάζετο ἀντίστασις τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θράκῃ Τουρκικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Τζαφὲρ Ταγιάρ, διαθέτοντος τὰς Μερραρχίας Ἀνδριανουπόλεως, Κεσσάνης καὶ Ραιδεστοῦ, συγκεντώσας ἐν συνόλῳ διπλάσιαν δύναμιν πεζικοῦ καὶ τριπλάσιαν πυρσβολικοῦ ἐκείνης, ἦν διέθετε ὁ ἡμέτερος στρατός.

Τὸν Ἰούνιον ὁ ἐν Μικρασίᾳ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπιτεθεὶς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ διεισδύσειεν ἐν-ὄς ὀλίγων ἡμερῶν τὰ Κεμαλικὰ συγχροτήματα καὶ κατέλαβε τὸ Οὐσάκ καὶ τὴν Προῦσαν. Μετὰ τὴν διάλυσιν τῶν Τουρκικῶν Στρατευμάτων ἀπερρασίσθη, ὅπως ἡ Στρατιὰ Θράκης ἐνισχυθῆ ὑπὸ μιᾶς Μερραρχίας τῆς ἐν Μικρασίᾳ Στρατιᾶς.

Διὰ τὸν τρόπον τῆς χρησιμοποίησεως τῆς Μερραρχίας ταύτης προέκυψε σοβαρὰ διαφωνία μετὰξὺ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου καὶ τῆς Στρατιᾶς Θράκης. Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἐπέμενε νὰ ἀποβιβάσθῃ ἡ Μερραρχία αὐτὴ εἰς Ραιδεστόν, ἐν ᾧ ἀντιθέτως ἡ στρατιὰ Θράκης ὑπεστήριξε νὰ τεθῆ εἰς τὴν διάθεσιν

της καὶ νὰ δράσῃ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἄλλων Μεραρχιῶν κατὰ τὸ ἐκπονηθὲν σχέδιον. Καὶ ὑπεστήριξε τὴν ἀποφιν ταύτην κυρίως διότι: α) ὁ Τουρκικὸς στρατὸς κατέχων κεντρικὴν θέσιν θὰ ἠδύνατο νὰ προσβάλῃ κατωρισμένως τὰς Ἑλληνικὰς δυνάμεις ἔχων ἀπόλυτον ὑπεροχὴν δυνάμεων ἀπέναντι ἐκάστης τούτων καὶ β) ἐὰν τυχὸν ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἐσπευδε πρὸς ὑποχώρησιν θὰ ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ πρὸς βορρᾶν πρὸς Βουλγαρίαν. Ἡ Στρατιᾶ Θράκης εἶχεν ἐκπονήσῃ τὸ ἐξῆς σχέδιον: Ἡ IX Μεραρχία, πλὴν ἐνὸς συντάγματος, θὰ ἐκράτει τὸ Κουλελί-Μπουργὰς καὶ κατὰ τὴν X ἡμέραν, (ἢ X ἡμέρα ἦτο ἐν τῷ σχεδίῳ ἢ ἡμέρα ἐνάρξεως τῶν ἐπιχειρήσεων) τὸ πυροβολικὸν αὐτῆς, τὸ πεδινὸν πυροβολικὸν καὶ τὸ βαρὺ πυροβολικὸν τῆς Στρατιᾶς θὰ ἐβομβάρδουζε τὰ ἀπέναντι τοῦ ποταμοῦ Ἐδρου Οὐζζὸν-Κιουπροῦ (Μακρὰ Γέφυρα) ἐχθρικὰ στρατεύματα. Τὸ ἕτερον Σύνταγμα τῆς Μεραρχίας ταύτης καὶ μία πεδινὴ Μοῖρα θὰ ἐκράτουν τὸ Καραγάτς ἀπέναντι τῶν ἐν Ἀνδριανουπόλει Τουρκικῶν στρατευμάτων. Τὴν νύκτα πρὸς τὴν X ἡμέραν μία Μεραρχία καὶ ἐν σύνταγμα ἵππικῶν θὰ διέβαινε τὸν ποταμὸν Ἐδρον διὰ λεμβοπήκτου γέφυρας περὶ τὰ 15 χιλιόμετρα νοτίως τοῦ Σουφλί. Καθ' ὅλην τὴν X ἡμέραν τὸ ἵππικὸν καὶ ἡ Μεραρχία θὰ ἤρχοντο εἰς ἐπαφὴν καὶ θὰ προσέβαλον τὰ εἰς Οὐζζὸν Κιουπροῦ Τουρκικὰ στρατεύματα μὲ προσπάθειαν κυκλώσεως αὐτῶν. Κατὰ τὴν νύκτα μετὰ τὴν X ἡμέραν ἦθελεν ἢ Στρατιᾶ νὰ διαθέσῃ τὴν ἐκ Μικρασίας Μεραρχίαν, ὅπως διέληθ' τὸν ποταμὸν Ἐδρον εὐθὺς βορείως τοῦ Κουλελί-Μπουργὰς καὶ ἅμα τῇ χαρκαυγῇ τῆς ἐπομένης τῆς X ἡμέρας εἰς: αἱ Ἑλληνικαὶ δυνάμεις θὰ προσβάλουν τὸν ἐχθρὸν εἰς Οὐζζάν-Κιουπροῦ καὶ ἀφ' οὗ συνέντρονον αὐτὸν θὰ ἐπεδίωκον τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης καὶ τὴν κατασύρτησιν τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων, χωρὶς αὐταὶ νὰ δυνηθοῦν νὰ διαφύγουν πρὸς Βουλγαρίαν, πρὸς τὰ σύνορα τῆς ὁποίας ἀπησχολεῖτο ολοκλήρως διὰ τὴν προκατάληψιν ἡ Μεραρχία Σερρών ἀπὸ Ἐδρου μέχρι Νέστου. Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἐν τούτοις ἐπέμενε ἐν τὴν γνώμῃ του. Ἡ ἀντιθέσις γνωμῶν ἐτέθη ὑπ' ὄψιν τοῦ ἐν Παρισίοις Πρωθυπουργοῦ, ὅστις καίτοι ἐνέκρινεν ἀπολύτως τὸ σχέδιον τῆς Στρατιᾶς ἀπεφάνθη δὲ διὰ λόγους πειθαρχικῆς τάξεως δὲν δύναται νὰ ἐπέμωθ' παρὰ τῷ Γεν. Στρατηγεῖῳ.

Ὅτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἅμα τῇ λήψει τῆς διαταγῆς διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἀνατ. Θράκης ἡ Στρατιᾶ Θράκης ἀπεφάσισε, χωρὶς νὰ μεταβάλῃ τὸ σχέδιον τῶν ἐπιχειρήσεων, νὰ διαθέσῃ, ἀντὶ τῆς ἐλλείπουσας ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας Μεραρχίας, ἐν τῶν συνταγμάτων τῆς IX Μεραρχίας, ὅπως διαβῇ τὸν Ποταμὸν Ἐδρον βορείως τοῦ Κουλελί Μπουργὰς.

Τὸ σημεῖον τῆς πῆξεως τοῦ ποταμοῦ Ἐδρου εἶχα ἐκλέξῃ νοτίως τοῦ Σουφλί καὶ τὸ εἶχον γνωρίσῃ μόνον εἰς τὸν λοχαγὸν τοῦ ἐπιτελείου Βύρωνα Καραπαναγιώτην, τέως Ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν. Ἡ Μεραρχία Ἐάνθης ἢ προσριζόμενη νὰ διαβῇ νύκτωρ τὸν ποταμὸν ἦτο κατηυλισμένη περὶ τὰ 15 χιλ. ἐκ τοῦ σημείου ζεύξεως τοῦ ποταμοῦ, ὡσαύτως τὸ σύνταγμα ἵππικῶν κα-

τηλιζέτο παρὰ τὸ Μπιντικλί ἐγγὺς τοῦ σημείου διαβάσεως. Αἱ λέμιδοι ἦσαν φορηταί, ἐπὶ συρμοῦ εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Φερετζίκ.

Τὴν πρωίαν τῆς 7ης Ἰουλίου, ἡμέραν Παρασκευῆν, ὑπέβηλα εἰς τὸν Διοικητὴν Στρατιάς διαταγὴν πρὸς τὰς ὑπ' αὐτὴν μονάδας ὅτι ἡ ἡμέρα X τοῦ σχεδίου εἶνε ἡ κύριον Σάββατον καὶ συνάμα εἰσηγήθη ἐν εἰς αὐτὸν τὴν ὑπογραφήν καὶ ἀποστολὴν τοῦ ἐξῆς τηλεγραφήματος: «Πρωθυπουργὸν Βενιζέλον— Ἀρχιστράτηγον Παρασκευόπουλον. Ἀπόψε ἄρχονται αἱ κύρια: ἐπιχειρήσεις στὸ π. Προβλέπεται: Κυριακὴν κατασύντριψις ἐχθρικῶν δυνάμεων Οὐζὺν Κίου-προῦ καὶ Τετάρτην κατάληψις Ἀνδριανουπόλεως.

Παραυρίσκατο εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Διοικητοῦ τὴν στιγμήν ἐκείνην ὁ ἀειμνηστὸς Βασιεὺς Ἀλέξανδρος. Ὁ Διοικητὴς ἐδίστασε τὸ πρῶτον νὰ υπογράψῃ τὸ τηλεγράφημα, ἀλλὰ κατόπιν ἐπιμονῆς μου ἐνισχυόμενης ἐκ τῆς πεποιθήσεως ὅτι αἱ προπαρασκευαί μας ὑπέσχοντο ἀναμφισβητήτως τὴν ραγδαίαν ἐπιτυχίαν μας, τὸ ὑπέγραψε. Ὁ Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος παρηκολούθη τὴν σκηνὴν προφανῶς συγκεινημένος.

Μόλις ἐπήλθε τὸ σκότος τὸ Στρατηγεῖον τῆς Στρατιάς μετὰ τοῦ Βασιλέως Ἀλεξάνδρου ἀνεχώρησε σιδηροδρομικῶς διὰ Διδυμότειχον, ὅπου προωρίζετο ὑπὸ τοῦ σχεδίου ἐπιχειρήσεων ὡς σταθμὸς Διοικήσεως. Διερχόμενος παρὰ τὸ σημεῖον πῆξεως τῆς γεφύρας τοῦ ποταμοῦ, περὶ τὴν 22αν ὥραν, ἐθεδαιώθημεν ὅτι ἡ γέφυρα εἶχε σχεδὸν πηχθῆ καὶ τὰ προοριζόμενα πρὸς διάδασιν στρατεύματα εἶχον συγκεντρωθῆ.

Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἐφθάσαμεν εἰς Διδυμότειχον καί, θεδαιωθεὶς ὅτι τὰ τοῦ σταθμοῦ Διοικήσεως εἶχον καλῶς ἀπεσύρθη ἐν τινι Ἰσραηλιτικῇ οἰκίᾳ ὀρισθεῖσαν ὡς κατάλυμά μου. Ἀλλὰ εὐθὺς μετ' ὀλίγον ἤκουσα σφαιρότατον κωνιθολισμόν πρὸς τὴν δεξιόθυρον Κουλελί Μπουργάε καί, ἐπειδὴ τοῦτο δὲν προεβλέπετο ὑπὸ τοῦ σχεδίου ἐπιχειρήσεων, ἐπαίσθη ἀμέσως ὅτι προήρχετο ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, οἵτινες προφανῶς μόλις ἀντελήφθησαν τηλεφωνικῶς τὴν διάδασιν τοῦ ποταμοῦ ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων, ἀπεφάσισαν νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ ἐκ τούτου ὁ βομβαρδισμός. Ζητήσας ἀμέσως τὸν λοχαγὸν Καραπαναγιώτην ἐσπεύσαμεν δι' αὐτοκινήτου καὶ ἄμα τῇ χαρκαγῇ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ παρατηρητήριον τῆς IX Μεραρχίας, ὅπου συνηγήσαμεν τὸν στρατηγὸν Λεοναρδόπουλον μετὰ τοῦ Ἐπιτελείου του. Ὁ βομβαρδισμὸς ἐξηκολούθη ἀλλ' ἀσθενέστερος. Ὁ στρατηγὸς εἰς σχετικὴν ἐρώτησίν μου μοῦ ἐξέθηκε τὴν κατάστασιν, χωρὶς νὰ ἔχη μορφώσῃ σαφεῆ γνώμην περὶ τῆς αἰτίας τοῦ βομβαρδισμοῦ. Τοῦ ἐξέθηκα τότε τὴν γνώμην μου ὅτι οἱ Τούρκοι ἀντιληφθέντες τὴν διάδασιν τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων ὑποχωροῦν καὶ τῷ ὑπέδειξα τὴν ἀνάγκην νὰ σπεύσῃ ἡ IX Μεραρχία νὰ διαδῆ τὸν ποταμὸν καὶ νὰ προσβάλῃ τὸν ὑποχωροῦντα ἐχθρὸν. Ὁσδὴποτε καὶ ἂν ἐπέμεινα εἰς τοῦτο τονίζων ὅτι ὁ παρερχόμενος χρόνος εἶνε πολυτίμος, ὅτι οὕτω ὁ ἐχθρὸς κερδίζει χρόνον καὶ ἀπομακρύνεται, ὅτι ὁ Διοικητὴς τῆς Στρατιάς ἐπὶ τῇ ἀναφορᾷ μου πάντως θὰ ὑπέγραφε τὴν

διαταγὴν τῆς προελάσεως, ὁ στρατηγὸς Λεοναρδόπουλος δὲν ἐπέισθη δηλώσας ὅτι πρὸς τοῦτο εἶνε ἀνάγκη ἐγγράφου διαταγῆς τῆς Στρατιᾶς. Ἔσπευσα ἀμέσως νὰ ἐπανέλθω εἰς Διδυμοτείχον καὶ συναντήσας τὸν Διοικητὴν τῆς Στρατιᾶς ἀναμένονα εἰς τὴν πλατεῖαν μετὰ τοῦ Βασιλέως Ἀλεξάνδρου τοῦ ἀνέφερα τὴν κατάστασιν καὶ ὁ Διοικητὴς ἀμέσως συμφωνήσας πρὸς τὰς ἀντιλήψεις μου ἐξέδωκε διαταγὴν διαβιβασθεῖσαν εἰς τὴν IX Μεραρχίαν τηλεφωνικῶς, ταυτοχρόνως δὲ δευτέρα διαταγὴ ἐστάλη δι' ἀεροπλάνου πρὸς τὴν Μεραρχίαν Σάνθης νὰ σπεύσῃ ἄνευ ἀπολείας χρόνου δι' ἀναγνωρίσεις καὶ ἀναπτύξεις, διότι ὁ ἐχθρὸς ὑποχωρεῖ.

Ἡ Μεραρχία Σάνθης πράγματι ἅμα τῇ λήψει τῆς διαταγῆς ἐξετέλεσε κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ὑπὸ τὸ σφοδρότατον κυνηκὸν καθῆμα τοῦ Ἰουλίου πορείαν 43 χιλιομέτρων. Ἡ IX Μεραρχία διέβη τὴν γέφυραν, ἀλλὰ δὲν ἤδυνθη νὰ συναντήσῃ τὸν ἐχθρὸν, ὅστις κερδίσας χρόνον ὑπεχώρησε μακρὰν.

Τὸ ἑσπέρας τοῦ Σαββάτου τὸ εἰς Καραγάτς εὐζωνικὸν Σύνταγμα παρασυρθὲν ὑπὸ ὑποχωρούντων τουρκικῶν φυλακίων ἐνέπεσεν εἰς ἐνέδραν ἐχθρικῶν τμημάτων παρὰ τὴν γέφυραν Ἀνδριανουπόλεως τοῦ ποταμοῦ Ἐδρου καὶ ἀπώλεσε ἐκτὸς μάχης περὶ τοὺς ἑξήκοντα καὶ νεκρὸν τὸν λοχαγὸν Διαμάντην, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου ἔλαθεν ἡ γέφυρα Ἀνδριανουπόλεως. Ἦταν αἱ μόναι ἀπώλειαι, τὰς ὁποίας ὑπέστη ἡ Στρατιᾶ Θράκης.

Τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα ἐξεκένωσαν πρὸ τῆς πανταχόθεν πίεσεως τὴν Ἀνδριανούπολιν καὶ ἐσπευσμένως ὑπεχώρουν πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, τὴν Κυριακὴν δὲ τὸ Εὐζωνικὸν σύνταγμα εἰσῆλθεν εἰς Ἀνδριανούπολιν.

Ἡ ἐπίσημος καὶ πανηγυρικὴ εἴσοδος τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων εἰς Ἀνδριανούπολιν ἔλαθεν χώραν τὴν Δευτέραν. Παρέτυχον καὶ εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ στρατοῦ μας μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Διάδοχον Κωνσταντῖνον εἰς Ἰωάννινα, ἀλλ' ἡ εἴσοδος εἰς Ἀνδριανούπολιν μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Βασιλέα Ἀλέξανδρον μού προϋξένησε συγκίνησιν ἀνωτέραν πάσης περιγραφῆς. Ὁ ἐμπνευσμένος λόγος τοῦ Μητροπολίτου Πολυκάρπου κατὰ τὴν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ ναῷ τελεσθεῖσαν ἰδοξολογίαν ὑπῆρξε μνημειώδης καὶ ἐσκόρπισε ρίγη συγκινήσεως.

Τὴν μεσημβρίαν ὁ Βασιλεὺς παρέθηκεν εἰς τὸ Δημαρχεῖον πρόγευμα. Ἐκαθήμην ἀριστερὰ αὐτοῦ. Ἡ νεανικὴ καὶ ὠραία μορφή τοῦ Ἀλεξάνδρου ἠκτινοδόλει ἀπὸ χαρᾶν δὲν ἔπαυε ἐπιδαφιλεύων εἰς πάντας περιποιήσεις. Στραφεῖς εἰς ἐμὲ πρὸς στιγμὴν: «ξέυρεις, μού λέγει, Καλογεῤᾶ, θὰ σὲ κόψω με μέσα ἔπεσε στὰς προβλέψεις σου δύο μέραις ἔξω». Ἐνεθυμήθη ὅτι ἦτο κάρων ὅτε εἰσηγούμην εἰς τὸν Στρατηγὸν μου τὸ τηλεγράφημα, διὰ τοῦ ὁποίου προσέδλεπα ὡς ἡμέραν κατάληψεως τῆς Ἀνδριανουπόλεως τὴν Τετάρτην καὶ τῷ ἀπήντησα: «δὲν ἔχω ἀντίρρησιν Μεγαλειότατε ὅπωςδῆποτε εὐχομαι: ἔτσι πάντα νὰ πέφτω ἔξω».

Ἡ προέλευσις τῶν Ἑλλ. στρατευμάτων διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἀνατο-

λικῆς Θράκης μέχρι τῆς Μαύρης θαλάσσης καὶ ἡ πλήρης ἐκκαθάρισις τῆς καταληφθείσης χώρας ἐξηκολούθη ἐντατικῶς. Συνελήφθησαν πολλοὶ αἰχμάλωτοι, μετὰ δὲ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Διοικητὴς τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων Ταγιάρ. Ὁ ἐν Παρισίοις Πρωθυπουργὸς Βενιζέλος λαθῶν γνώσιν τούτου διὰ τηλεγραφικῆς μας ἀναφορᾶς διέταξεν ἀμέσως νὰ μετανεχθῆ ὁ αἰχμάλωτος Τούρκος στρατηγὸς εἰς Ἀθήνας καὶ νὰ τύχη περιποιήσεων ἀνυπόλογον τοῦ βαθμοῦ του, τοῦθ' ὅπερ προὔξενησε γενικῶς ἐξαιρετικὴν ἐντύπωσιν. Ἀλλὰ ἀκόμη περισσώτερον ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν εἰς τοὺς παρακολουθοῦντας τὸν στρατὸν μας Εὐρωπαίους δημοσιογράφους ἢ ἀνεπίληπτος συμπεριφορὰ πρὸς τοὺς Τούρκους κατοίκους τῆς Θράκης τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν. Ἡ τιμὴ, ἡ ζωή, ἡ περιουσία αὐτῶν, ἦτο μέχρι σχολαστικότητος σεβαστὴ ἀπὸ τοὺς στρατιώτας μας. Δὲν ἦσαν τόσο ἀπ' αὐστηραὶ διαταγαὶ τοῦ στρατηγείου ὅσον ἡ ἔμφυτος εἰς τὸν Ἕλληνα λεπότης καὶ εὐγένεια καὶ ἡ εἰς μέγιστον βαθμὸν ἀναπτυσσόμενη φιλοτιμία του, ἡ ὁποία τοῖς ὑπηγόρευσε τὴν καλὴν πρὸς τοὺς κατακτηθέντας πληθυσμοὺς συμπεριφορὰν. Τόσον δὲ ἐγοητεύθη ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ Ἑλλήνου στρατιώτου ὁ ἐκ τῶν ξένων παλαίμαχος δημοσιογράφος ἀνταποκριτὴς τοῦ «Μόρνιγκ» Πόστ» ὥστε εἰς μίαν τῶν συναντήσεών μας μοῦ εἶπε ἐπὶ λέξει: «Κύριε Ἐπιτελάρχα, εἰς τὸ ὄνομά σας συγχαίρω τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν ὅχι τόσο διὰ τὰ σοφὰ σχέδια τῶν ἐπιχειρήσεων, ὅσον διὰ τὴν συμπεριφορὰν του. Ἀπὸ τοῦ Νέστου μέχρι τῆς Μαύρης Θαλάσσης οὐδεμία ἐσημειώθη παρεκτροπή, κάθε στρατιώτης ἐνόμιζεν ὅτι περιφέρει: ἐπὶ τῶν ὤμων του τὴν Ἑλλάδα διδουσαν ἐξετάσεις καλῆς συμπεριφορᾶς ἐνώπιον τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου. Οὕτε μὰ κόττα, οὔτε ἓνα αὐγὸ ἐκλάπη, οὐδὲ ἓνας κἂν στρατιώτης ὅχι μόνον νὰ θίξῃ ἀλλὰ καὶ νὰ ἀτενίσῃ μίαν Τουρκάλην. Εἶδε... εὐγε...».

Αὐτὸς ἦταν ὁ στρατὸς, τὸν ὁποῖον ἐμόρφωσε καὶ ὠργάνωσε ἡ Στρατιὰ τῆς Θράκης καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλλάς ἔγραψε μίαν ἀπὸ τὰς ὠραιότερας καὶ λαμπροτέρας σελίδας τῆς ἐνδόξου ἱστορίας της. Εὐγνωμοσύνη αἰῶνικα ἄς ὀφείλεται εἰς τὸν ἐκλιπόντα εὐπατρίδην Στρατηγὸν Ἐμμ. Ζυμβρακάκη, τοῦ ὁποίου τὴν ὑπογραφήν φέρωσιν αἱ ἐμπνευσμένα: διαταγαί, αἵτινες ἐμόρφωσαν τὴν στρατιάν ἐκείνην καὶ τιμὴ εἰς πάντας τοὺς συνεργάτας μας τοὺς ἐπιμεληθέντας ὀλοφύχως διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τόσο τῶν στρατιωτικῶν σχεδίων, ὅσον καὶ τῶν συστάσεων καὶ ὑποδείξεων καλῆς συμπεριφορᾶς τοῦ στρατοῦ μας πρὸς τὸν Θρακικὸν πληθυσμὸν ἀνεξαρτήτως φυλῆς, καὶ θρησκείματος.

Ἐλάχιστας ἀπωλείας ἐστοίχισεν εἰς τὴν Στρατιάν ἡ κατάληψις τῆς Ἀνακτ. Θράκης. Ἐφηρμόσθη κατὰ γράμμα ἡ ἀρχὴ τῆς προσπαθείας τοῦ νὰ ἐπανέρχωνται: τὰ ὀριστικὰ ἀποτελέσματα καὶ ἡ μείζων ἀπόδοσις, χωρὶς ὁ στρατὸς νὰ ὑποβάλλεται εἰς ἀνωφελεῖς κόπους καὶ πολλὰς ἀπωλείας. Κατὰ τὴν κα-

τάρτισιν τῶν σχεδίων ἐπιχειρήσεων ὡς ὑπεύθυνος ἐπιτελάρχης τῆς Στρατιᾶς ἤμιον ἀπολύτως προσηλωμένος εἰς τὴν ἀρχὴν ταύτην. Οὕτως ὅταν ὁ Διοικητὴς τῆς IX Μεραρχίας ὑπέδαλε μετὰ τὴν λήξιν τῶν ἐπιχειρήσεων ἔκθεσιν τῶν πεπραγμένων καὶ ἀφηγούμενος τὰ συμδάντα ἐν Καραγάτς καὶ τὰς, ὡς εἶπομεν, ἀπωλείας τοῦ εὐζωνικοῦ συντάγματος ἐτόνιζεν ὅτι: «διὰ μίαν ἀκόμη φοράν ἀνεφάνη ἡ ὁρμὴ τοῦ "Ἑλληνος στρατιώτου..."», εἰσηγήθη ἐν τῷ Διοικητῇ τῆς Στρατιᾶς ἀμέσως διαταγὴν, εἰς ἣν μετὰ ἄλλων ἐτονάζοντο ταῦτα. «... Εἶνε γινωστὴ ἡ ὁρμὴ τοῦ "Ἑλληνος στρατιώτου καὶ δὲν ὑπῆρχε ἀνάγκη νὰ ἐπέλθουν τόσον ἀνωφελεῖς ἀπώλειαι, πρέπει δὲ νὰ σημειωθῇ ὅτι ἂν οἱ ἠγήτορες δικαιοῦνται νὰ ἐπιβάλλωσι θυσίας πρὸς παραγωγὴν ἐνδὸς ἔργου, δὲν πρέπει ἐν τούτοις νὰ ἐπιβάλλωσι περισσοτέρας τῶν ὅσων ἀπαιτοῦνται, εἶνε ὅε αὐτόχρημα ἐγκληματικὸν νὰ ἐπιβάλλουν θυσίας ἐκεῖ ἔνθα δὲν εἶνε αὐταὶ ποσῶς ἀπαραίτητοι:». — Ἀπολύτως συμφωνήσας ὁ Διοικητὴς τῆς Στρατιᾶς ὑπέγραψε τὴν διαταγὴν ταύτην. — Εἰς ἀπαντητικὴν τοῦ ἀναφορὰν ὁ διοικητὴς τῆς IX Μεραρχίας παραπονούμενος ἐζήτησε νὰ παραπειμθῇ εἰς στρατοδικεῖον.

Καὶ ἐδόθη οὕτω καὶ αὐτῷ ἡ ἀφαρμὴ εἰς τὸ Ἐπιτελεῖον τῆς Στρατιᾶς νὰ τονίσῃ τὴν ἀνάγκην τοῦ ἀπολύτου σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς φειδοῦς εἰς θυσίας ἀνωφελεῖς καὶ ἀπεστάλη ἐκ μέρους τῆς Στρατιᾶς ἡ ἐξῆς ἀπάντησις: «Διὰ τῆς διαταγῆς μου ἠγγούον τοῦτο ὅτι: ἠδύνατο νὰ ἐπιβληθῶσι θυσίαι τινὲς πρὸς ἐξορκισμὸν τῆς πλήρους ὑποχωρήσεως τοῦ ἐχθροῦ καὶ τοῦ θύνατοῦ τῆς ἀμέσου καταλήψεως τῆς Ἀνδριανουπόλεως: ἀλλ' ἔπραπε νὰ γίνουσι αἱ ἀναγκαῖαι πρὸβλέψεις νὰ μὴ παρασυρθοῦν τὰ τμήματα εἰς ἐνέδραν καὶ νὰ ὑποστοῦν τὰς ὅσας ὑπέστησαν ἀπωλείας: ἐπομένως ἡ Στρατιὰ δὲν ἔχει τὴν γνώμην ὅτι ἐνδείκνυται ἡ παραπομπὴ σας εἰς στρατοδικεῖον, τοῦθ' ὅπερ ἄλλως θὰ ἔπραττεν ἀφ' ἑαυτῆς: ἐὰν ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐπιμένετε θύνασθε νὰ ἐπανεέλθετε καὶ θὰ παραπειμθῆτε εἰς στρατοδικεῖον». Ὁ Διοικητὴς τῆς IX Μεραρχίας δὲν ἐπανήλθε.

Ἐποσδήποτε θύναται γενικῶς νὰ λεχθῇ ὅτι αἱ πρὸς κατάληψιν τῆς Θράκης ἐπιχειρήσεις ἔληξαν ἀνευ σχεδῶν σοβαρῶν ἀπωλειῶν. Εἶνε δὲ τοῦτο ἐν ἐκ τῶν περιφανῶν κατορθωμάτων, ἐξ ὅσων πλεῖστα ἔχει: νὰ ἐπιδειξῇ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς κατὰ τὴν ἐμπόλεμον περίοδον, ὅταν καὶ ὅτε ὠδηγεῖτο ὑπὸ ἡγετῶν, τοὺς ὁποίους ἐνέπνεε ἡ γεωτέρα στρατιωτικὴ ἐπιστήμη, τὰ ἐκ τοῦ μεγάλου πολέμου διδάγματα, ἀλλὰ καὶ ὁ πόνορ καὶ ἡ στοργὴ πρὸς τὸν Ἑλληνα στρατιώτην, μετὰ τοῦ ὁποίου συνεμερίζοντο πᾶσαν κακοπάθειαν καὶ τοῦ ὁποίου δὲν ἔπαυον νὰ καθιστῶσιν τὸν ἐν στρατοπέδῳ δῖον ὅσον τὸ θύνατον ἐλιγώτερον ἐπαχθῇ.

ΕΛΕΝΗΣ ΒΛΑΧΟΥ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΜΒΡΟΥ

Ἡ Ἱμβρος εἶναι ἓνα Ἑλληνικὸ νησί τοῦ Β.Α. Αἰγαίου, πρὸ τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως ἐκτάσεως 228 τ. χιλιομέτρων μὲ 9.000 ἑλληνικὰς κατοίκους καὶ ἐλαχίστους τούρκους, δημοσίους ὑπαλλήλους.

Τὸ 1912 κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου καὶ κατεκυρώθη εἰς τὴν Γαλλίαν ἐπίσημως, διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν. (1920). Πλὴν ὅμως, βραδύτερον, διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάνης (1923) ἀπεδόθη κατὰ μὲ τὴν Τένεδον εἰς τὴν Τουρκίαν, ἡ ὁποία μὲ τὴν γενεοκτονίαν καὶ τὰς παντοειδεῖς πιέσεις τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς προσπαθεῖ νὰ τὴν ἐκτουρήσῃ, παραβιάζουσα καταφώρως τὰς ἐκ τῶν διεθνῶν συνθηκῶν ἀνειλημμένας ὑποχρεώσεις τῆς καὶ καταπατοῦσα τὰ στοιχειώδη ἀνθρώπινα δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου ἄλλοτε ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ.

Ἡ δημοσιευομένη κατωτέρω μελέτη ἀποτελεῖ πνευματικὴν ἐργασίαν πολλῶν ἀφανῶν παραγόντων τῆς Ἱμβροῦ καὶ κυρίως τῶν Διευθυντῶν τῆς Ἱμβρικῆς Ἐφημερίδος «HXΩ» καὶ τοῦ περιοδικοῦ «ΙΜΒΡΟΣ».

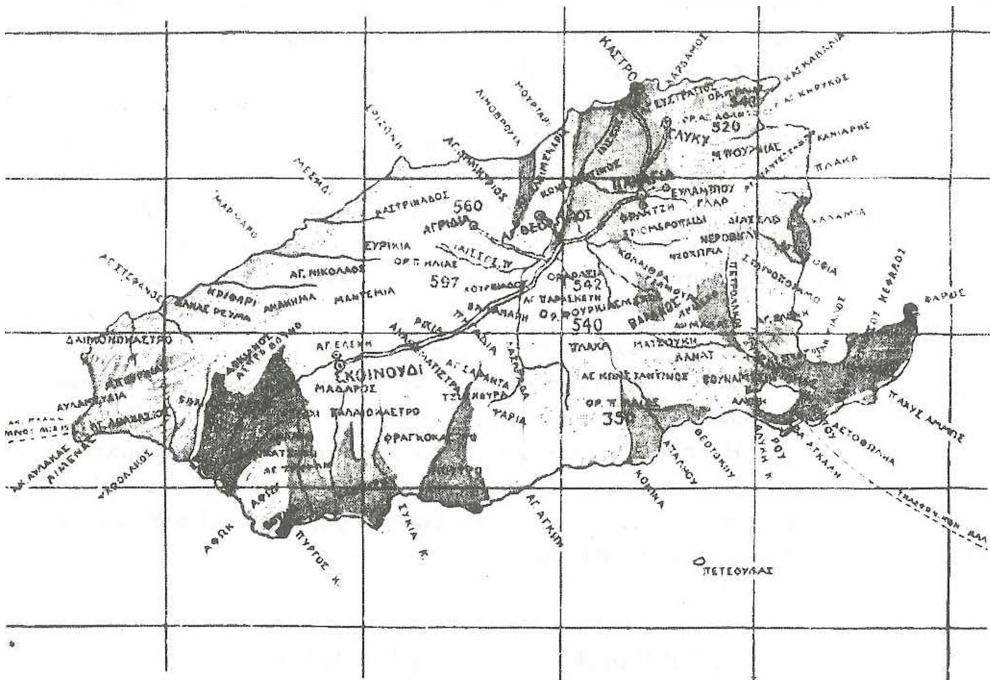
ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΙΜΒΡΟΥ

Ἡ Ἱμβρος θρίσκειται Νοτιοδυτικὰ τῆς Χερσονήσου Καλλιπόλεως. Ἡ περίμετρος τῆς εἶναι 44 μίλια.

Ἡ ΙΜΒΡΟΣ, πού ἡ ἐκτασή τῆς εἶναι 228 τ. χιλμ., ἀπέχει περὶ τὰ 11 μίλια πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ ἀπὸ τὸ στόμιον τοῦ Ἑλλησπόντου. Ὁ πληθυσμὸς τῆς, τὴν ἐποχὴν ποὺ ἐπανῆλθε εἰς τὴν Τουρκίαν, ἦταν 9.000 κάτοικοι, ὅλοι σχεδὸν Ἕλληνες, ἐνῶ σήμερα εἶναι 2.500 περίπου. Βορεινὰ τῆς 14 μίλια ἡ Σαμοθράκη. Νοτιοδυτικὰ τῆς ἡ Λήμνος, 18 μίλια. Νοτινὰ τῆς 22 μίλια ἡ Τένεδος. Ἡ Ἱμβρος εἶναι γενικὰ ὄρεινὸ νησί. Τὰ βουνὰ τῆς δὲν εἶναι ὄρσειρές, ἀλλὰ αὐτοτελῆ ὄψωματα. Ἡ ψηλότερη κορφή τῆς θρίσκειται εἰς τὸ «Τεπέκιοι» (Ἀγρίδια).

Εἶναι τὸ ἤφαιστειογενές θουνὸν Ἅγιος Δημήτριος, 597 μέτρα καὶ πλάι τοῦ ὁ Προφήτης Ἡλίας. Οἱ δύο ὄρσοιρές τού ὀρθώνονται στὸ νησί ἀπολήγοντι στὶς κορυφές Μονοδύζι (597 μ.) καὶ Δοκίμι (572 μ.). Ἔχει ἀκρωτήρια τὸν Αὐλακα (ἢ Αὐλοῦς) στὰ Δυτικά, τὴν Ἄλυκὴ στὰ Νοτιοανατολικά, τὸν Κέφαλο στὰ Νοτιοανατολικά καὶ τὸ Κουζοῦ στὰ Βορειοανατολικά. Τὸ κυριώτερον θουνὸν τοῦ Προφήτη Ἡλία στὴ μέση τοῦ νησιοῦ μετὰ κορυφὴ τῆ Μονοδύζου, ἔχει κύριον χεῖμαρρον τὸν Ἰλυσσο (μέγα ποταμὸ).

Στὸ ἔδαφός της ὄχι πολὺ γόνιμο λατρευόταν ὁ Θεὸς Ἴμβρομιός τού συμβόλιζε τὴ γονιμοποίησιν τῆς ἄγονης γῆς, γι' αὐτὸ καὶ πῆρε τὸ ὄνομα Ἴμβρος.

Ἡ ΝΗΣΟΣ ἸΜΒΡΟΣ.

Ἡ Νοτιοανατολικὴ ἀκρογιαλιά τοῦ νησιοῦ ὅπως ἀπλώνεται ἀπ' τὴν ἄκρην τοῦ Κεφάλου καὶ φτάνει στὴν ἄκρην τοῦ Κιμοῦρ - Μπουρνοῦ, (Ἀκρωτήριον τοῦ ἄνθρακος), ἀπέναντι στὴν Αἴημον, ἔχει στὴ μέση περίπου ἓνα ἀκρωτήριον πού χωρίζει αὐτὴν τὴν ἀκρογιαλιά σὲ δύο ἴσα τμήματα. Τὸ πετρώδες αὐτὸ ἀκρωτήριον λέγεται «Κάδος τῆς Συκιάς», οἱ δὲ Ἀγγλικοὶ ναυτικοὶ χάριτες τὸ γράφουν «Μαῦρον Ἀκρωτήριον» ἢ «Ἀράπη». Ἀπὸ τὴν Ἄλυκὴ τοῦ Κεφάλου ἕως τὴ Συκιά ἔχουν διάφορες ὀνομασίες οἱ τοποθεσίες τοῦ νησιοῦ, Κόκκινα, Μαυρόλακκος, Σέλινα, Βρυσίδια. Ἀπὸ τὰ Κόκκινα ἕως τὸν κάδο τῆς Συκιάς ἐπικρα-

τεῖ τὸ ὄνομα «Λαζαράδα» πού ἦταν ἓνα μεγάλο κτῆμα, φέουδο, κάποιου Βυζαντινοῦ ἄρχοντα πού λεγόταν Λάζαρος.

Στὸ ἐσωτερικὸ σὲ ἀπόσταση ἐνὸς τετάρτου τῆς ὥρας ἀπὸ τῆ θάλασσα, θρῖσκοντα μερικοὶ γρέμιοι πού φέρουν τὸ ὄνομα «Γκρέμιοι, τοῦ Βαρδαροῦ».

Κοντὰ στὸ Κάβο τῆς Συναῖας, στὴ χαμηλὴ ραχούλα, θρῖσκεται: τὸ ζωκλήσι: τῆς Ἁγίας Καλῆς ἢ (Καλλιόπης). Καλλιόπη πού κατὰ τὴν παράδοση μιὰ κοπέλλα πού ἔσωσε τὴν Ἰμβρο ἀπὸ τοὺς κουρσάρους εἶναι: θαμμένη μέσα σ' αὐτό.

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΜΒΡΟΥ

Οἱ πρῶτοι κάτοικοι: τῆς Ἰμβροῦ ἀνήκουν στὸν πανάρχαιο Κρητομινωϊκὸ πολιτισμὸ, καὶ κατοικοῦσαν στὸ κάστρο, χτισμένο σὲ λόφο, μὲ φυσικὴ ὀχύρωση ἀπὸ ἀπότομους θράχους, στὸ μέρος τῆς θάλασσας.

Ἡ Ἰμβρος λουσιμένη ἀπὸ τὰ κύματα πού κατεβαίνουν ὀρμητικὰ ἀπὸ τὰ Δαρδανέλλια — δὲν εἶναι: νησί μὲ τὴν συνησιμένη ζωὴ καὶ κίνηση τῶν ἄλλων νησιῶν τοῦ Αἰγαίου. Ἐνα πλήθος ἀπὸ ἱστορικὲς παραδόσεις, ἀπὸ παράξενους μύθους καὶ θρύλους καὶ γραφικώτατα ἦθη καὶ ἔθιμα μᾶς μεταφέρουν ὡς τὰ πανάρχαια χρόνια τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, τότε πού ἡ Ἰμβρος, μὲ τὴν γειτονικὴ τῆς Τένεδου καὶ τίς ἀπέναντι: Μικρασιατικὲς ἀκτῆς, γνώρισε δόξες, τιμὲς καὶ μεγαλεῖα.

Κατὰ τὸν Ὅμηρο κοντὰ στὴν Ἰμβρο ὑπῆρχε ἡ καθέδρα τῶν θαλασσίων θεῶν ἀφοῦ ὁ ἴδιος ὁ ποιητῆς στὸ δάθος τῆς θάλασσας, κάπου ἀνάμεσα στὴν Ἰμβρο καὶ στὴν Τένεδου, τοποθετεῖ τοὺς σταύλους τοῦ Ποσειδῶνος.

«Ἔστι δέ τι σπέος εὐρὺ θαθείης δένθεσι λίμνης μεσσηγυρῆς Τενέδοιο καὶ Ἰμβροῦ παιπαλοέσσης ἐνθ' ἔππους ἔστησε Ποσειδάων ἐνοσίχθων» (Ἰλ. Ν. 32 - 34).

Κι' ἀπὸ τὰ πανάρχαια αὐτὰ χρόνια σώζονται: μέχρι: σήμερα πάμπολλα ἔθιμα, τόσο πολὺ στενὰ δεμένα μὲ τὴν ψυχὴ τοῦ Ἰμβριώτικου λαοῦ, ὥστε δὲν μπόρεσαν νὰ τὰ ἐξαλείψουν οὔτε τὰ τρεῖς χιλιάδες χρόνια οὔτε καὶ οἱ πολλοὶ ἀφέντες πού γνώρισε τὸ νησί. Ὁ Ὅμηρος ἀναφέρει: «Ἰμβρον τὴν παιπαλοέσσαν» (Ἰ., Ω, 78) καὶ τὸν Ἰμβριο Ἡετίωνο (Ἰλ. φ. 4). Στὰ κλασσικὰ χρόνια οἱ Ἀθηναῖοι, στὴν προσπάθειά τους νὰ ἐξασφαλίσουν «τὸ δρόμο τοῦ σταροῦ» πρὸς τὸν Εὐξείνου Πόντο, εἶχαν πάντα στραμμένη τὴ προσοχὴ πρὸς τὴν Ἰμβρο. Στὴν ἀρχαιότητα ἡ Ἰμβρος ἐξηρτάτο ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ τὸ 494 π.Χ. ὁ Μιλτιάδης κατέκτησε αὐτὴ κληρουχίαν τῶν Ἀθηναίων. Οἱ ἐγκαταστηθέντες κληροῦχοι: ἔκοψαν νομίσματα, μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «ΑΘΕΝΑΙΩΝ», κεφαλὴ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ἑρμοῦ, ἀγνωεῖται: δὲ ἂν πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς εἶχαν κοπεῖ ἄλλα νομίσματα. Τὰ εὑρεθέντα ἄλλα μὲ κεφαλὴ τῆς Δήμητρας καὶ παράσταση τοῦ ἰδυφαλλικοῦ Ἑρμοῦ, ἄλλα μὲ κεφαλὴ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ γλαῦνα, εἶναι νεώτε-

ρα. Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἡ νῆσος καταλείφθη ἀπὸ τοὺς Σπαρτιατάς, ἀνεκτήθη δὲ ἀπὸ τοὺς ἀργότερα Ἀθηναίους. Καταληφθεῖσα ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους, ἀπέμεινε μετὰ τὴν διαίρεσιν στὸ Βυζάντιον.

Ἡ Κληρουχία τῶν Ἀθηναίων χάρις στίς προσπάθειες τοῦ Μιλτιάδη ἀντικείμενο διαμάχης μὲ τοὺς Λακεδαιμονίους κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ἡ Ἰμβρος, στίς ἀρχές τοῦ 4ου αἰῶνα π.Χ., γίνεται ὀριστικὰ σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων.

Σημαντικὴ ἀνάπτυξις πῆρε ἡ Ἰμβρος ἀπ' ὅτου, μὲ τὴν μετάθεσιν τῆς πρωτεύουσας τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους στὸ Βυζάντιον, γειτνίασε μὲ τὴ Βασιλεύουσα. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ὑπήγαγε τὴν Ἀθήνην, τὴν Ἰμβρο καὶ τὴν Σαμοθράκη στὸν ὕπατο τοῦ Ἰουρικοῦ. Κατὰ τὴν Φραγκοκρατίαν, ἡ πολιτικὴ ἱστορία τῆς Ἰμβρο ἀρχίζει: τὸ 1206, ὅταν τὸ νησί κατακυρώνεται, καθὼς φαίνεται, στὴ μερίδα τῶν Βενετῶν. Πολὸν ἠὺς ὅμως ὑπετάχθη στὸ δούκα τῆς Ἀθήνην Φιλόκαλο Ναυαγῆρο.

Τὸ 1204, μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Φράγκους περιήλθεν αὐτὴ στὸς κατακτητάς. Ἀποτελέσασα μέρος τῆς ἡγεμονίας τῶν Γαλιουζίων τῆς Λέσβου, καταλήφθη ἀπὸ τὸν Μωάμεθ Β' πού ἔδωσε αὐτὴν μαζί μὲ τὴν Ἀθήνην καὶ τμημάτων τῆς Σαμοθράκης καὶ τῆς Θάσου στὸν Διμήτην Παλαιολόγον. Ἡ Ἰμβρος χρησίμευσε σὰν τόπος ἐξορίας τῶν ὑπὸ δυσμένειαν μεγιστάνων. Τὸ 1912 καταλήφθη ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν Στόλον, ἀλλὰ τὸ 1923 ἀπεδόθη μαζί μὲ τὴν Τένεδο, μὲ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάννης, στὴν Τουρκία πού σήμερον προσπαθεῖ νὰ ἐκτουρκεύσῃ τὸ νησί.

Στὸν νομὸ Χανίων τῆς Κρήτης, ἐπαρχίας Σφακίων, ὑπάρχει μικρὸ χωριὸ μὲ τὸ ὄνομα Ἰμβρος ἔχον (κατὰ τὸ 1928) 189 κατοίκους, ἀγρότες, πού ἀποτελοῦν ὁμώνυμον (IMBRIAΚΗ) κοινότητα, μαζί μὲ τὸ μικρὸ χωριὸ Βρασκά.

Χ Ω Ρ Ι Α

Ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ θουνὰ καὶ τίς πεδιάδες περῶν ὁ ποταμὸς μὲ τὰ παρακλάδια του πού στερεοῦν τὰ νερά τους τὸ καλοκαίρι. Τὸ χειμῶνα ὅμως μὲ τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ γυρίζουν σαράντα νερόμυλοι πού ἀλέθουν τὸ σιτάρι. Ἔχει καὶ ὕαση τὸ νησί ἀπὸ «πεῦκα καὶ ἐλαϊόδενδρα κι' ὀπωροφόρα δένδρα».

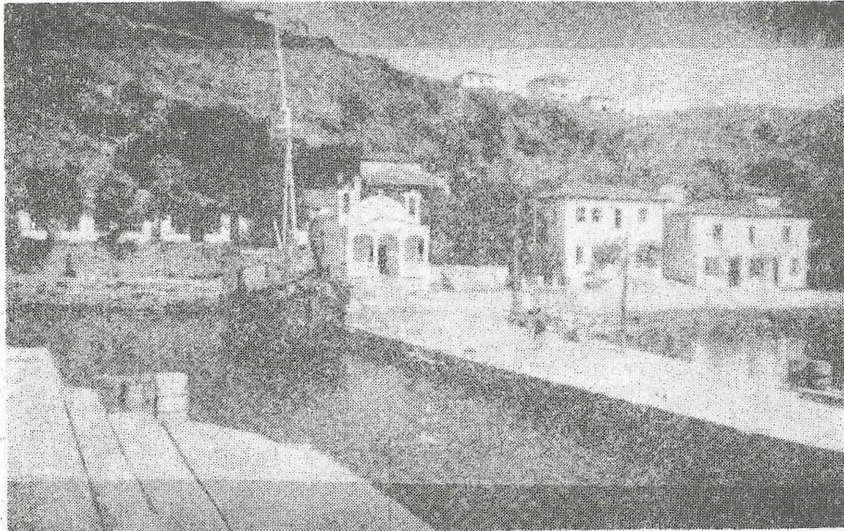
Ἐπίδια εἶναι τόσο πολλὰ πού τὰ τρώνε τὰ ζῶα πού γυρῶνε ἐλεύθερα, ἔχει καὶ πολλὰ «κυνήγια» τὸ νησί, «λαγούς πού ὄνουν ραντεδοῦ σὲ ὠρισμένη ὥρα καὶ ὠρισμένο τόπον, πέρδικες πού τίς ἀκούμε μὲς ἀπὸ τὰ πεῦκα κι' ἀπ' τὰ καφνεῖα».

Ἡ Ἰμβρος εἶναι νησί κυκλωμένο ἀπὸ κύματα καὶ βράχια, τὸ νησί μὲ τὴν φυσικὴ ὀμορφίαν καὶ τὴν ἀπλότητα. Τὸ λιμανάκι τῆς Ἰμβρο, τὸ Κάστρο μὲ τὸν Ἅγιον Νικόλαο εἶναι πιστὸς φύλακας στὴν πόρτα τοῦ νησιοῦ κι' ἔχει χαραγμένη στίς πέτρες του τὴν ἱστορίαν τοῦ παρελθόντος καὶ τὴν μοναξιά

του παρόντος Οί θαμπές λάμπες του, το νυσταγμένο φανάρι της σκάλας, σί ακαθόριστοι ἔγκοι τῶν θεμεσιάνικων φρουρίων του κάνουν τό θέαμα ἐπιθλιπτικό.

Τό Κάστρο γυρμένο στά θράχια, «μέ κάστρα μεταϊωνικά ψηλά στήν κορυφή τους, ἀλλοτρινή πρωτεύουσα τῆς Ήμβρου, φύλακας τῶν κρισίμων στιγμῶν, ἐγκαταλείπειμένο κι' ἔρμος κι' ὅμως ζωντανό, σφριγγλό και γαμάτο παραδοσιακό πλοῦτο, πού λέε «κοιμάται: μέε στά ὄνειρα μέ ζύπνια εἶνα: ἡ ψυχὴ του — ν' ἀκούει: τό θαλασσινό σκοπό ξανανοιωμένο ἀπ' τὰ πελάγη πούρχεται: μ' ἀγέρα θυμωμένοε. Ν' ἀκούη τό κύμα πού ξερονσοβλά ἡ θάλασσα ἡ ταραγμένη ἀπ' τή λύσσα τοῦ βορριά, αὐτόν τόν ἄσωστο σκοπό, τόν αἰώνιο πού ποτέ δέν θά σδύση, ὅπως κι' ἡ ψυχὴ τοῦ χωριοῦ αὐτοῦ κι' ὄλης τῆς Ήμβρου.

Στήν ὄροειο πλευρά τοῦ νησιοῦ, μετὰ τήν Ἀλυκὴ και τό Φανάρι: τοῦ Κεφάλλου, Καλάμια, Ἀγιοε Κήρυκος, εἶνα: σ' ἀριστερά πάντοτε τὰ Κασκαθάλια.

ΑΙΜΑΝΙ. Στοῦ Ἀη - Νικόλα.

Κάθετοι δράχοι: πού καταδαίνουον ὀλόιτσι: στή θάλασσα φτιαγμένο: ὅπως εἶνα: ἀπό ὀλοσφρόγγυλεε πέτρεε πού δίνουον τήν ἐντύπωση κασκαθαλιῶν τυριῶν κασεριοῦ, περιοχὴ ἐπικίνδυνη σέ ὦρα τρικυμίας για τοῦε ναυτικούε, ἀν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι: τό βάθος τῆε θαλάσσης φθάνα: ἀπότομα τὰ 45 μέτρα. Τό τοπίο δραχῶδεε και ἄγοιο ἀκολουθεῖ ἀπό κάδο σέ κάδο, τίποτε δέν προσηγνύει: τήν ὑπαρξῆ τοῦ πράσινου, παρά μόνον ὁ πανύψηλοε δράχοε τοῦ Κάστρου. Μπροστά ξεδ:πλώνεται: ὁ καταπράσινουε κάμπος τοῦ Κάστρου, θέαμα πού μένει ἀλησμόνητο. Ὅργανισμὸε ἀπό πράσινουε και ἀσημι πού ξεκινᾶ ἀπ' τήν χρυσὴ ἀκρογιαλιά τοῦ κολπίσκου για νὰ φθάση σέ βάθος, πού ὀλόγυρα, θεδράτοι: γίγαντεε τὰ θουνα ετέκονται ἀκοίμητοι: φρουροί: του.

Βουνά προβάλλουν και χωριά που τὰ περιλούζει τὸ φῶς τοῦ ξανθοῦ Φαέθωνα καὶ τὰ δροσίζει τὸ κύμα τοῦ Αἰγαίου.

Χωριά που ἔσφυζαν κάποτε ἀπὸ ζωή καὶ ἑλληνικὸ παλμὸ μένουν σήμερα ἔρημα καὶ ἀκατοίκητα.

Τὸ ἀριστοκρατικὸ χωριὸ τὸ Γλυκὺ μὲ τὰ «γλυκὰ τ' ἀμύγδαλα», σὰν πλουμισμένη πέρδικα.

Τὸ «Γλυκὺ» μὲ ἴσκιους καὶ δροσιές καὶ γεροσυρμές, μὲ τίς γραφικὲς βουνοκορφές που παρουσιάζουν ἐξαισιεῖς εἰκόδες τὴν ὥρα τῆς Δύσης σ' ἓνα ἁρμονικὰ συνταίριασμα τῆς πράσινης γῆς καὶ τοῦ ματωμένου ἡλίου, μὲ «τὰ θαθύσκια τὰ δένδρα — τῶν μυγδαλιῶν τὸν πανώριον ἀνθῶνα...».

Ἀρχοντικὰ ξαπλωμένο στὴν πλαγιά τοῦ ψηλοῦ βουνοῦ, τὸ Γλυκὺ, τὸ ἤρε-

ΤΟ ΓΛΥΚΥ.

μο χωριὸ δρίσκεται ἀριστερὰ τοῦ δρόμου πρὸς τὴν Παναγία. Παρακάμπουμε τὴν δημοσιὰ γιὰ νὰ τὸ ἀνηφορίσουμε. Ψηλὰ στὴν κορφὴ τὸ ξωκκλησάκι τοῦ Ἁγ. Θανάση. Τὰ ἤσυχα δρομάκια του ἡδηγοῦν ἀνάμεσα ἀπὸ λουλουδιασμένα κηπάκια. Σπίτια καθαρότητα καὶ μιὰ γαλήνη που διακόπτεται μόνον ἀπὸ τὸ κουνούρισμα καὶ θελάσματα τῶν προβάτων. Πουθενὰ δὲν θὰ συναντήσῃ κανεὶς τόσο συνδασμένα τὴν φυσικὴ ἁρμονίαν μὲ τὴν ἀνθρώπινη ἡρεμία.

Πρέπει νὰ εἶναι ὑπερήφανο τὸ Γλυκὺ γιὰ τὴν πνευματικότητά του, ἔδωσε ἄξιόλογο ὄλικὸ ὄχι μόνον στὴν Παίδεια ἀλλὰ καὶ στὴν Ἑκκλησία καὶ στίς θετικὰς ἐπιστῆμες. Ἴατροί, διδάσκαλοι καθηγηταὶ καὶ ἀξιόλογοι Ἱεράρχαι ἐτί-

μησαν καὶ κρατοῦν ψηλὰ καὶ σήμερα ἀκόμη μετ' τὴν θρᾶσιν του τὸ ὄνομα τῆς Ἱμβροῦ.

Πανοραματικὴ ἀποψη δίνει: στὸν ἐπισκέπτη ἡ θέα ἀπὸ τὸ ψήλωμα ὅπου ἡ ἐκκλησιά, τὸ ἄμορφο σχολειὸ καὶ τὸ καινοῦργιο νηπι:αγωγεῖο. Ὅπου γ' ἀπλώσῃς τὸ βλέμμα σου παντοῦ ληθόδενδρα, ὄπωροφόρα δένδρα καὶ μυγδαλιές. Ἀσπροφορεμένη γλυκεῖα νυφούλα εἶναι: ὁ χαρακτηρισμὸς ποῦ θὰ πρέπει: γὰ δώση κανεῖς κατὰ τὴν Ἄνοιξ: στὸ «Γλυκὺ» ἔν κυριολεξίᾳ αὐτὸ χωριό, μετ' τοῦ φιλήσυχους καὶ εἰρηνικοῦ κατοίκους του. Ἐνας τόπος ἐμπνεύσεων καὶ δημιουργίας γιὰ τεχνίτες τοῦ λόγου καὶ τῆς παλέττας.

Οἱ «Ἄγιοι Θεόδωροι» «χαδιάρεις περιστέρεις», «τὸ ἡλιόλουστο χωριό, ἀστραφτερὸ καμαρωτὸ εἶναι: στὸ Ἰρόμο, στὸ λιακωτό», ὅπου «στὶς στέγες ὀλοῦθε λάμπει: — τοῦ Φοῖβου τὸ στεφάνω» μετ' τὴν μεγάλη του, ἐπίσης, ἱστορία του στὸν κόσμον τῶν Τεχνῶν καὶ τῶν Γραμμάτων, ἡ ἄξια «τοῦ Κριτόδουλου ἡ πατρίδα — γεμάτη φῶς κι' ἐλπίδα — τοῦ κόσμου ὑπερηφάνεια».

Ἐνας ἰρόμος ἀνάμεσα στὰ καθάκια ποῦ σὰ λαμπάδες στήνουν περήφανα τὸν κορμὸ τους φτάνει: στοὺς Ἁγίους Θεοδώρους μετ' τὸ ἄμορφο σχολειό, δίπλα στὴν ἐκκλησιά, τὰ λευκὰ σπιτάκια καὶ τοὺς δυὸ ἀνεμόμυλους στ' ἀριστερά.

Οἱ Ἄγιοι Θεόδωροι, τὸ ἐλγροχῶρι: αὐτὸ μετ' τὴ σεβαστὴ παραγωγή λαδιοῦ τοῦ ἀνοιχτοῦ κάμπου, μετ' ριζες ποῦ ἐκτείνονται: ἀνατολικά φτάνοντας μεχρὶ τὰ σύνορα Κεφάλου καὶ Σχοινοῦδιου.

Προτὸ στὶς παραδόσεις του τὸ χωριό, παράλληλα μετ' τὴ προοδευτικότητά του, δὲν ξεχνᾷ ποτὲ τὰ πανηγύρια του ποῦ ἀνάμεσα, σ' αὐτὸ ξεχωρίζουν τὰ ἐννήμερα τῆς Παναγίας μετὰ τὸ Δεκαπενταῦγουστο.

Τὸ Εὐλάμπιο εἶναι ἀνατολικά τῆς Παναγίας ὀλάνθιστο καὶ φωτερό μετ' διάχυτο τὸν ἥλιον «στὰ δένδρα, στὰ χωράφια, στὸ τραγοῦσι: τοῦ ἔξι:τζίκα — στὶς θάλασσες τῶν λουλουδιῶν — ποῦ κοκκινίζουν στὰ μονοπάτια, στὶς ἀυλές».

Τὸ Σχοινοῦδι ἀντίκρου στὴν Παναγία κτισμένο σὲ πλαγιά θουνοῦ, κατὰφυτο, ἀπὸ σχοῖνα, σφηνωμένο ἀνάμεσα σὲ δυὸ θουνοπλαγιές, ἀπομονωμένο κι' ἀπόμακρο ἀπ' τ' ἄλλα χωριά, «μέσα στὴν ἄγια μοναξιά — γεμάτο δένδρα καὶ νερά — περνώντας πεῦκα στὴ σειρά — φαντάζει: μέσα στὰ θουνά — σὰν δροσερὸ λουλούδι».

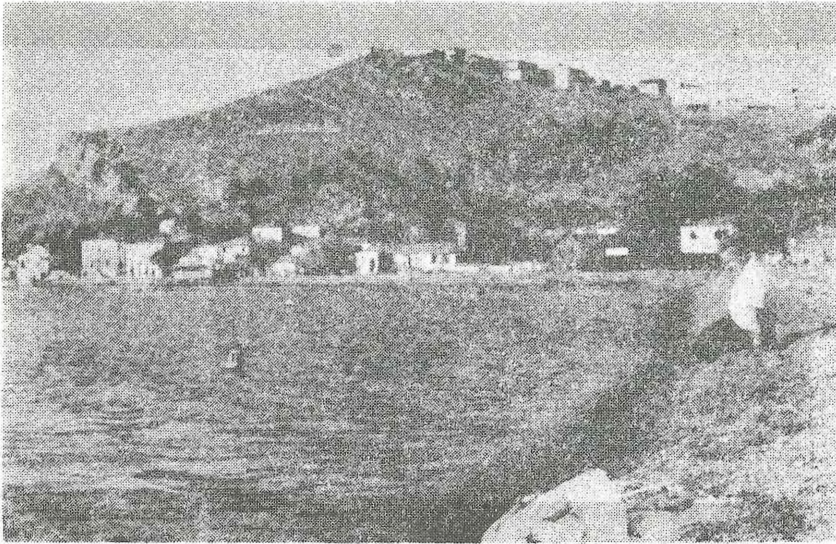
Τ' «Ἀγρίδια», τὸ ψηλότερο χωριό, τ' ἀνοιχτόχωρο, ποῦ τὸ λούζει: ὁ ἥλιος κι' οἱ χίλιες μυρωδιές, «π' ὀλόρωτο στέκει: στὸ θουνο μετ' τὸ Θεὸ ἐνωμένο», μετ' τὰ σπιτία του τὰ χαριτωμένα ποῦ «καθῶς εἶναι: χτισμένα — μ' ἄσπρους τοὺς τοίχους στὶς ἀυλές ἄσπρα καὶ τὰ λιθάρια — μετ' τὰ σκαλιὰ τὰ πέτρινα, τὰ ξύλινα χαγιάτια», μοιάζουν μετ' «γαρύφαλλα κρεμασμένα πάνω στὴ ράχη τοῦ θουνο] καὶ στέκουν: περήφανα σὰν ἄετο!».

Περνώντας τὸ γιοφύρι: τοῦ Ἰλισσοῦ ποταμοῦ ποῦ κράτησε τὸ ἱστορικὸ του ὄνομα ἀπὸ τοὺς πρώτους κατοίκους τῆς Ἱμβροῦ δταν ξεκινούσῃ ἀπὸ τὴν Ἀττική. Ἰπάρχει: κατάντικρου ὁ μονολιθικός ὄγκος τῆς Ἀρασιᾶς μετ' τὸ κλησάκι

τῆς Παναγίας στήν κορφή του καί τὸ φιδίσιο μονοπάτι του πού πότε χάνεται καί πότε φαίνεται ἀνάμεσα σὲ πυκνὸ δάσος τῶν πεύκων. Γεμάτο κογχύλια καί ὄστρακοειδῆ τὸ ὑπέδαφος τῆς κορφῆς δημιουργεῖ τὴν περιέργεια τὸ πῶς ὄρθηκαν ἐκεῖ.

Τὸ αὐτοκίνητο τρέχει ἢ μάλλον διολισθαίνει: στὸν γραφικότετο δρόμο γιὰ τὸ Σχοινούδι: μὲ διακλάδωσι πρὸς τὰ Ἀγρίδια. Διηγούνται καί ἀλληλοπειράζονται ὅτι ὅταν τὸ διεξινεκίνητο τετράτροχο ἔκανε τὴν πρώτη του ἐμφάνισι στὸ χωριὸ τοῦδαλαν σανὸ τὸ δρόμου γιὰ νὰ μὴ μείνη... νηστικὸ!!

Τὸ γεγονός ὅμως εἶναι ὅτι τὰ πρώτα αὐτοκίνητα φορητὰ καθὼς ἦσαν

Ο ΓΙΑΛΟΣ.

μὲ πάγκους ἀντὶ καθίσματα μοίραζαν στὰ κλωνάρια τῶν λευκοδενδρίων καλάθια, δαλιτσες καί μωρὰ καί ὀσίδηποτε ἄλλο σκάλωνα στὰ φουντωμένα μὲ ἑληές πλοκάμια τοῦ δένδρου.

Στὴ διαδρομὴ δίνεται ἡ εὐκαιρία γὰ νοιώσει κανεὶς ὅλο τὸ μεγαλεῖο τοῦ γρανιτένιου βουνοῦ τῶν Ἀγριδίων καθὼς καί τοῦ Προφήτη Ἡλία, τῆς ὑψηλότερας κορφῆς τοῦ νησιῦ. Θεόρατο βουνὸ προσκαλεῖ τοὺς πιστοὺς σὲ μιὰ ἥρωϊκὴ προσπάθεια γὰ τὸ κατακτήσουν. Ἡ ἀποζημίωσις καί ἀμοιβὴ πλουσιοπάροχη μὲ τὸ μεγαλειώδες θέαμα πού θὰ προσφέρει, τὴν γαλάζια θάλασσα γ' ἀγκαλιάζει ὅλο τὸ νησί.

Στ' Ἀγρίδια τὸ ἐνδιαφέρον ἐντοπίζεται: στὸ ξακουσμένο πανηγύρι τοῦ Δεκαπενταύγουστου καί στὴν τοποθεσίᾳ τῆς Σ π η λ ι ᾶ ς μὲ τὰ παγωμένα

τῆς ἀφθονα νερὰ καὶ τὰ θαύτικα πλατάνια τῆς ὅπου καθι:σμένοι: πανηγυρι:σταὶ διασκεδάζουσιν καὶ χοροῦσιν.

Ἐομορφο χωριό, περήφανο στὴν ἀητοφωλιά του, συναγωνίζεται τὰ ἄλλα χωριά.

Ἄληθιμόνητη μένει στὸν περαστικό τοῦ Δεκαπενταύγουστου ἢ περὶφημη, κουρκούτη, ποὺ παρασκευάζεται στὰ μεγάλα χαρὰνιὰ γιὰ νὰ μοιρασθῆ σ' ὄλο τὸ χωριό ἀνήμερα στὴ γιορτή. Ἡμέρα ἀγάπης γιὰ τὸ χωριό, τὸ πατροπαράδοτο αὐτὸ ἔθιμο διατηρεῖται ἀναλλοίωτο μέχρι σήμερον κ' ὅταν τ' ἀπόγευμα τὰ νειάτα μαζεύουσιν στὴν πλατεία τοῦ χωριοῦ, διολι:τῶντες καὶ σαλπικητές τῆς... δευτέρας παρουσίας μ' ἓνα πῶδι, ἓνα χέρι καὶ ἓνα μάτι: θύματα φαρμάκτου με τσιπλίη — παλιές ἀναμνήσεις — θὰ διαλαλήσουν ἀγὰ τὰ πέρατα τοῦ νησιοῦ τὸ γεγονός καὶ μέσα σ' ἓνα σύννεφο ἀπὸ σκόνη ὅπου φαίνονται μόνο τὰ κεφάλια θὰ τονίσουν τοὺς ρυθμοὺς τοῦ συρτοῦ «Στὸ δουνὸ μιὰ ὄσσκοπούλα ἔβασκε τ' ἀρνά...». Μικρὴ εἶνα: ἡ ὄσσκοπούλα συντρυφευμένη ἀπὸ τοὺς πιστούς τῆς ὑπὸκρύου, τὰ κάτασπρα ἀρνάκια, ποὺ χοροπηδοῦν παιχιδιάρικα στὸ ὄροσερὸ χερτάρι τοῦ κατωπράσινου λιουαδιοῦ, ἐνῶ τὰ γύρω φηλά δουνά, ἰππότες τρυφεροὶ κ' εὐγενικοὶ τῆς παραστέκουν φρουροὶ στὸ ἐκσίλειό τῆς.

Ἄλλα εἶνα: χωριά κτισμένα ἐλεύθερα με φιδίστους δρόμους καὶ λι:θόστρωτους.

Στὰ χωριά αὐτὰ μένουν ἀνθῆυτες κ' ἀκατάληπτες οἱ Ἑλληνικὲς παραδόσεις.

ΠΡΟΪΟΝΤΑ

Κυριώτερα προϊόντα εἶνα: τὰ σιτηρά, λάδι, μέλι, τυρὶ καὶ ὄσπρια, ἐπίσης εἶδη κυνηγιοῦ, λαγοὶ καὶ πέρδι:κες.

Τὸ χῶμα τῆς Ἱμβροῦ εἶνα: μελαγκόχωμα, ἀμ'δόχωμα, πεκμαζόχωμα (ἄχρηστο χῶμα εἶνα: μόνο γιὰ δένδροφυτεῖς).

Τὸ χῶμα εἶνα: κατὰλληλο γιὰ σιτάρι, 4 εἰδῶν, μυραγαγιτικό κοκκινόσπαρο, ἀσπρόσπαρο, ἀραποῦδι: γιὰ κριθάρι καὶ δρώμι.

Στὸ ἀμ'δόχωμα παράγονται: καρπούζια, φασόλια, σουτάμι καὶ κουκ'νάρες

Ἔχει: ἀφθονα καρποφόρα δένδρα, 4-5 εἶδη θαυμαστικῆς, κερσιές, μηλιές, ἀχλαδιές, ἀμυγδαλιές, καρυδιές, κασταγιές, ἐλιές.

Τὰ ὄσκη τῆς Ἱμβροῦ ἔχουν ροπάκια. (ὄελανιδιές), πεῦκα καὶ πρίγους.

Ἡ μελισσοκομία, πτηνοτροφία καὶ κτηνοτροφία εἶνα: πάλι ἀνεπτυγμένες στὸ νησί.

Ἐχυστὰ πιθάρια με κρασιὰ — ρετσέλια, μουσταλευριές. Γεμάτ' ἀμπάρια με ὄθειές: λάδια καὶ μέλια εὐωδιστὰ. Τυριά τουτουροστέλαχτα, μυτζήθρες καὶ «χουρνά» παστὰ.

Πουρνὸ, πουρνὸ πηγαίνουν οἱ γυναῖκες τοῦ χωριοῦ στὸ μαντρί γιὰ ν' ἀρμάξουν τὸ γάλα, ποὺ τὸ πίνουσι «ἄθραστο κ' ἀγνὸ» με τὸ «κρατοῦν».

Οι Ίμβριώτες κατασκευάζαν σαπούνι συστηματικά, βιομηχανοποιημένο. Χρησιμοποίησαν μελισσοκομικά συστήματα και πλατισκουφέλες, που άνοιγαν από πάνω, και τεχνητές κηρήθρες.

"Αφθονο ήταν το μέλι: στην Ίμβρο, κυρίως στ' Αγρίδια ήταν και στο Σχοινοῦδι: με τὰ δάση από «τσάμι:α» (πευκῶνες). Το μέλι: το χρησιμοποιούσαν τροφή και σαν φάρμακο — ανακατωμένο με θερμό νερό, με τσάι ή με φασκόμηλο για καθαριστικό, και μιλχαχτικό σε γαργάρες και λαιμόπονο. Ανακατωμένο με άφθήψημα μαλόχας ή αγριάδας καταπραΰνει τούς πόνους των νεφρών και ώφελει στη λιθίαση. Με προσύμι: ή αλεύρι: κάνουν ζυμαρί: και τὸ δάξουν πάνω σε πριξίματα και με καθαρό μέλι: αλοιφούν τις πληγές.

Με κινίνη μαζί με κοπανισμένα μωσχοκάρυδα και κανέλλα κάνουν οι Ίμβριῶτες τὸ μαντζούνι: για δυναμωτικό των αρρώστων.

Κ α τ ο ι κ ι α: Τὰ σπίτια είναι μονόροφα και θιόροφα. Η σκεπή είναι από ξύλο και κεραμίδα, επικλινής κτισμένα με πέτρες και τούβλα. Τὰ παλαιὰ σπίτια είχαν υπόστεγα και ξύλινα χαγιάτια!

Κ α τ α σ χ ε υ ή τ ο ί χ ω ν: Παλαιὰ με πέτρες, επάλειψη με λάσπη, κορτίνες ύφαντες και μπλεχτά ταντελωτά.

Τὰ δάπεδα ήταν με σανίδα και τῶρα είναι με τσιμέντο. Έχουμε κρεθότσια με σουμέδες ή σανίδα, στρώμα από θαμδάκι.

Έ θ ι μ α: Σ τ ἄ θεμέλια θάζουμε άγισμό με μπουκαλάκι: στις 4 γωνίες και ένα άρνάκι: σραχτό για να χυθῆ αίμα στα θεμέλια (κουμπράν) = (θυσία).

Τ ἄ ἔ π ι π λ α ε ἶ ν α: α) από ξύλινα = καναπέ τραπέζι, κερνταρόμπα, μπουφεδάκι. Σκευή κουζίνας είναι: τὰ χαρηνά από μπακίρι, γανωμένα και ταψιά (νταδάδες).

Ἀντί φῶτα ἔχομε φανάρια και τῶρα φακούς.

Ε ἶ δ η φ α γ η τ ῶ ν: Το χειμῶνα τρώμε μαυρομάτικα φασόλια και κουκιά (όσπρια) (χοιρίδια) χοιρινά τὰ Χριστούγεννα, άρνά που θρέφουν στο σπίτι: ψιμοῦλες, τὰ ψήγουν καθουρμά δηλ. χοιρινά με άρνά.

"Ανοξη και Καλοκαίρι: Γαλακτερά, μπουρέκια, πήτες με τυρί και αυγά μπόλια, χιλοπήτες με αυγά, τραχανά με γάλα και σιτάρι: κομμένο, πνιγούρι βρασμένο σιτάρι, κουςκούσι: αλεύρι: σταρένιο, αυγά και γάλα.

Γ λ υ κ ἄ: Κάνομε κομπόστες (χωσάφ) με κυδώνι, θαμάσκηνα ξερά, σταφίδες, σύκα, μαρμελάδες (ρετσέλια), πετιμέζια, μπακλαδοῦ, (ρακίσματα) δίπλες τί είδους δίπλες εἶν' τζάνα μου αυτές; σαμσάδες με καρύδια στο θεργί (σουρωτά) κουραμπιέδες λαδοχαλβά, κέκ, παντεσπάνι (βλο αυγά) και μελομακάρωνα ή κάμπιες άμυγαλωτά, κυδωνόπαστο.

Η αυλή πατωμένη με τσιμέντα.

Ἡ ο κῆπος είναι: γεμάτος λουλούδια σαρθέλλες, κόκκινες, άσπρες και ρόζ, βασιλικούς, μαντζουράνα, λεβάντες και γαρουφαλές, άμάραντο και τηλέγραφο, ντάλιες, τριανταφυλλίες.

Ο φοῦρνος ἀνάδει με ξύλα ἀπὸ ροπάκια (βαλανιδιές πού τρῶνε τὰ γουρούνια καὶ πρίνους (πρινίτικα θανάκια).

Πληροφοριοδότησσα: Ἰωάννα Μπακάλη ἀπ' τ' Ἀγροδία Ήμιδρου.

Ο σπίτος φωτιζόταν με «φεγγίτες» πού φωτιζαν τὸ κάτω σπίτι.

Δυὸ «μακάσια» σήκωναν τὴ στέγη με κεραμίδια πού εἶχε ἀπὸ κάτω στρώμα ἀπὸ ἀργιλόχωμα.

Πλάι στὴν εἴσοδο ἦταν ἡ «γατοθυρίδα». Οἱ τοῖχοι τοῦ σπιτιοῦ ἦταν σοδειασμένοι με μείγμα λάσπης καὶ ἄχυρον καὶ ἀσπρισμένοι.

Τὸ κατώι ἦταν ἀσοδάντιστο καὶ με ἓνα ἀνοιγμα, «θυρ'δάκι». Τὸ δάπεδο ἦταν ἀπὸ χῶμα. Στὸ κατώγι ὑπῆρχε μία γωνιά - ἀμπάρι ἀπὸ σανίδια, «ἀμπαντή» γιὰ τίς ἐληές.

Στὸ κατώι ἦταν τὰ πιθάρια γιὰ τὸ λάδι καὶ τὸ κρασί, τὰ στοιβαγμένα ξύλα γιὰ τὸ τζάκι, οἱ τενακέδες με τὸ τυρί, οἱ «κλαδοῦρες» βηλαδὴ τὰ κλαδιά γιὰ τὸ φοῦρνο. Στὸ κατώι ἔβαζαν καὶ τίς κόττες. Τὸ ὕψος στὸ ἀνώι ἀπὸ τὸ δάπεδο ὡς τὸ μακάσι τῆς στέγης ἦταν καταθλιπτικὰ χαμηλό, 2,20 μέτρα.

Στὸ δυτικὸ μέρος τῆς αὐλῆς ἦταν ὁ φοῦρνος, στὸ νότιο μέρος τὸ «ἀναγκαῖο» καὶ ἓνα προφυλαγμένο ὑπόστεγο, ὁ «σουντορμάς» γιὰ τὸ μεταφορικὸ ζῶο.

Τὸ πλύσιμο γινόταν με λεκάνες, στὸ χαγιατί γιὰ τοὺς μεγάλους καὶ μέσα στὸ σπίτι γιὰ τὰ παιδιά.

Ἀργότερα ὁ «νεροχύτης» τοποθετήθηκε στὸ ἀνώι στ' ἀριστερὰ τοῦ λαγηνοστάτη, πέτρινος, προσαρμοσμένος στὸν τοῖχο, ἢ μέσα σὲ εὐδικὴ θυρίδα.

Στὸ χωριὸ Σχοινοῦδι: ὑπάρχει: σπίτι ἡλικίας 200 χρόνων, σὲ σχῆμα Γ. Χαρακτηριστικὸ τοῦ σπιτιοῦ αὐτοῦ εἶναι: ὅτι ἔχει: ἓνα «γέρικο» τὰ γεράματα τῶν γονέων καὶ εἶναι: σπίτι διπλό.

Ἐνα διπλὸ σπίτι στὸν Ἄγι - Θόδωρο ἔχει: ἓνα μεγάλο χαγιατί πού συνδέει τὸ πατητήρι γιὰ τὰ σταφύλια, με μιά σχισμὴ γιὰ ἀερισμὸ καὶ ἓνα κρουνοῦ πέτρινο ἀπ' ὅπου ἔτρεχε ὁ μούστος. Τὸ πρόσθετο σπίτι συγκοινωνεῖ, με τὸ κατώι με «φάλι» δηλαδὴ καταπακτὴ.

Ἐνα «γέρικο» σπίτι σώζεται στὸ Εὐλάμπιο. Ἡ ὀργάνωση τοῦ ἐσωτερικοῦ χώρου, με τὸ ἐπάνω καὶ κάτω σπίτι, τὸ λαγηνοστάτη, τὰ ράφια, τὴν γούκερη, τὸ βορεινὸ παράθυρο καὶ τὴν ἀμπαρθυρίδα, ἐφαρμόζεται: πιστά, μόνο πού λείπουν ἀπὸ τὸ ἀνώι τὰ ἀμπάρια.

Στὸ χωριὸ Γλυκὺ ὑπάρχει σπίτι με κλειστὸ χαγιατί, τζάκι καὶ βορεινὸ παράθυρο.

Σὲ σπίτι τοῦ Κάστρου τὸ χαγιατί περιορίζεται: σ' ἓνα εἶδος κεραλόσκαλου.

Με τὴν ἐξέλιξη τοῦ σπιτιοῦ ὑπάρχει: ἡ παλιὰ ἀποθήκη, τὸ «κατώι» στὸ κάτω πάτωμα, ἡ «κατωγὴ» πού εἶναι: ἡ εἴσοδος τοῦ νέου τύπου καὶ τὸ «χαμπι» πού εἶναι: δωμάτιο με τζάκι, παράθυρα καὶ ράφια γιὰ μαγειρεῖο, καθημερινὸ καὶ τραπεζαρία. Στὸ ἀνώι: τὸ δωμάτιο πάνω ἀπὸ τὴν ἀποθήκη εἶναι: ὑπνοδωμάτιο με τὸ τζάκι: στὴ θέση του, ἐνῶ τὸ δωμάτιο πάνω ἀπὸ τὸ χαμπι εἶναι: ὁ «μουσαφίρ οὐτσῆς» γιὰ τίς γιορτές καὶ τοὺς χορούς.

Μέρη τοῦ σπιτιοῦ.

- 1) Στὸ νότιο μέρος τοῦ παλαιοῦ μονόσπιτου ὄρισκόταν ἡ «κἀλή». Μὲ τίς προσθήκες ὅμως μίκρυναν οἱ ἀδελφοί.
- 2) Στὴν ἀυλὴ εἶναι ὁ «φοῦρνος» γιὰ τὸ ψήσιμο τοῦ ψωμιοῦ. Ἔχει ἓνα ἡμισφαίρειο θόλο, χτισμένο μὲ κομμάτια ἀπὸ κεραμίδια πάνω σὲ ἰσάση ὕψους 6 ὀ ἐκ., καὶ μὲ δύο ἀνοιγμάτα: «τὸ στόμα» ἀπ' ὅπου μπαίνουν τὰ κλαδιά καὶ ὕστερα τὰ ψωμιά, καὶ τὴν «ἀνιπνιά» ἢ τὸ «ρ'θεῦν», δηλαδὴ πῆλινο σωλῆνα γιὰ νὰ κρυώνῃ ὁ φοῦρνος, ἀν παραπυρώσῃ. Μπρὸς τὸ στόμα τοῦ φοῦρνου ὄρισκεται ὁ «μπατζᾶς». Μπρὸς τὸ φοῦρνο ὁ μακρόστενος χώρος 20 - 40 ἐκ. χωρᾶζεται στὰ τρία: τὸ κεντρικὸ μέρος, μπρὸς τὸ στόμα, καὶ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ «φουρνοθυρίδες» γιὰ τὰ προσανάμματα ἢ μία, γιὰ τὸ μάζεμα τῆς στάχτης ἢ ἄλλη.
- 3) Ὁ «σωντουρμάς» στὴν ἀυλὴ (ὑπόστεγο) χρησιμεύει γιὰ ἀποθήκευση πραγμάτων π.χ. ξύλων.
- 4) Τὸ «ἀναγκαῖο» χτίζεται στὴν ἀυλὴ. Τὸ πλῆθὸς ἦταν μὲ ξύλινη πατωσιὰ καὶ στὴν μέση εἶχε τετράγωνο ἀνοιγμα.

Ἐσωτερικὸ τοῦ σπιτιοῦ.

- 1) Τὸ τζακί εἶναι τοποθετημένο στὸν ἀνατολικὸ τοῖχο τοῦ ἀνωγιοῦ, καὶ τὸ ἀνοιγμά του ποὺ καλύπτεται μὲ τόξο στηρίζεται σὲ δύο «τζακοπέτρες». Τὸ πάνω μέρος τοῦ τζακιοῦ σχηματίζει ράφι. Μεταξὺ ραφιοῦ καὶ τόξου ὑπάρχουν δύο πῆλινοι σωλῆνες, τὰ «μαζγαχάλια», ὅπου μπαίνουν τὰ «τσαπούτια» (Ἀγροῖδια) ἢ «πιασιῖδια» (Πλυκὺ), δηλαδὴ οἱ τετζεροπιάσπες ὑπῆρχε καὶ πάνινο κάλυμμα τοῦ ἀνοιγματος τοῦ τζακιοῦ, τὸ «τζακοπάνι» ἢ «τσόλι», ἐνῶ στὸ μέσα μέρος τοῦ τζακιοῦ, σὲ μιὰ θυρίδα τοποθετοῦσαν τὸ λυχνάρι.

ΤΑ ἘΞΩΚΚΛΗΣΙΑ

Μεγάλη καὶ πλούσια κληρονομιά τῶν Ἰμβριωτῶν τὰ γραφικὰ ἐξωκκλήσια εἶναι ταπεινὰ μνημεῖα μιᾶς ὑψηλῆς ἰδέας. Εἶναι ἐκδήλωση μιᾶς θαθείας καὶ πλούσιας θρησκευτικότητος, θερμῆς καὶ εὐλικρινοῦς πίστεως. Εἶναι καρπὸς εὐγενικῶν χριστιανικῶν καρδιῶν. Σπαρμένα στὴν ἀγρία ἐξοχὴ δίνουν χάρι καὶ ἡμερότητα στὴ φύση, τὸ μεγάλο αὐτὸ γὰρ τοῦ Θεοῦ. Κυριαρχοῦν σὲ κάθε ὑπερήφανη θουνοκορφῇ. Πλαγιαῖζουν σὲ κάθε ὁμορφῇ θουνοπλαγιά. Κοιμῶνται ἡσυχὰ κάτω ἀπ' τὴν παχυστά σκιά τῆς πυκνοφυτευμένης λαγκαδιᾶς.

Μίστα στὴν ἐρημιὰ καὶ τὴν ἀγριάδα τῶν θουνοῶν δίνουν μιὰ γλυκερὰ παρηγοριά, μιὰ πρωτότυπη γοητεία, μιὰ οὐλύμπια ὁμορφιά.

Εἶναι δείγματα ἐνὸς ἀνώτερου θρησκευτικοῦ καὶ ἠθικοῦ πολιτισμοῦ, τὰ ξωκκλήσια πού ἄκουσαν τὴν γεμάτη ἀπὸ παράπονο φλογέρα τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἄδολου τσπάνου, τὴν δολόφυχη προσευχὴ τοῦ ταπεινοῦ, τὴν ἐξομολόγησιν τῶν πονεμένων ψυχῶν.

Αὐτὴ ἡ πηγὴ ἐνὸς ἀνώτερου θρησκευτικοῦ καὶ ἠθικοῦ πολιτισμοῦ κινδυνεύει: γὰρ ἀποξήρανθῃ. Οἱ μεγάλες ἀπαλλοτριώσεις πολλῶν ὀνομαστῶν ἐξωκκλησίων καὶ ἡ ἐγκατάλειψις ἄλλων ἀπὸ μέρους τῶν ἐντοπίων, κλονίζουσι αὐτὴν καὶ τὴν ὑπόστασίν τούς.

Σταματοῦν αἰῶνων παραδόσεις καὶ ναρκώνονται εὐγενῆ ἔθνη. Δι' αὐτέα: ἡ γλυκεῖα παρηγοριά, ἡ πρωτότυπη γοητεία, ἡ δλύμπια ὁμορφία τῶν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ σκορπισμένων γραφικῶν ἐξωκκλησίων τῆς Ἱμβροῦ. Ὑπερήφανες βουνοκορφές καὶ βουνοπλαγιές, ρομιαντικὲς χαράδρες καὶ λαγκαδιές χάνουσι τὴν ἡμερότητα τους καὶ τὸ μεγαλεῖο τους. Κατανοτοῦν λαμπάδες σῶσιμνες καὶ ἄχαρες μέσα στὸ ναὸ τῆς μεγαλόχαρης φύσης. Τὰ φυσικὰ ἀγαθὰ δὲν λένε τίποτα χωρὶς τὴ χαρὰ καὶ τὴν συγκίνηση τοῦ ψυχικοῦ κόσμου. Κατανοτοῦν φτωχὰ μουσεῖα καὶ κῆποι ζωολογικοί. Ὑπάρχουσι μὰ δὲ μιλοῦσι, δὲν ἐμπνέουσι, δὲν συγκινοῦσι. Σταμάτησε ἡ λαϊκὴ μουσική, χάθηκαν οἱ νεανικοὶ ἀντίλαλοι: γιατί χάθηκαν ὅλες οἱ ἐλπίδες, οἱ ψυχικοὶ πόθοι, τὸ μέλλον. Τὸ κλίμα πού δημιουργήθηκε δὲν τροφοδοτεῖ πιά πνευματικὲς ἐξάρσεις. Μαρκίνει: τίς θρησκευτικὲς ἐκδηλώσεις καὶ ὁδηγεῖ μονάχα στὴ φυγὴ καὶ τὸ σκεπτικισμό. Ἐπιτρέπει: εὐσεις ἐκεῖ πού κυριαρχοῦσι ἐδῶ καὶ χρόνια ἀνατολὴ ἀνατολῶν. Καὶ οἱ δῦσεις αὐτὲς δὲν πρέπει γὰρ χαθούσι μέσα στὴ χράνη τοῦ χρόνου σὰν κἄτι τὸ κοινὸ καὶ γενό. Πρέπει: γὰρ παρελάσουσι στὴν ἱστορία σὰν θανάσιμα ἠθικά καὶ θρησκευτικὰ πλήγματα τοῦ πολιτισμοῦ μας.

Πόση τραγὴ ἦταν ἡ συμβολὴ τῶν ἐξωκκλησίων στὴν θρησκευτικὴ καὶ ἠθικοκοινωνικὴ ζωὴ τῆς Ἱμβροῦ ὁμιλεῖ τὸ παρελθόν καὶ ἂν δὲν ὁμιλεῖ τὸ παρόν. Θὰ ὁμιλήσῃ ὅμως καὶ τὸ μέλλον. Ἡ καταστροφή καὶ ἡ ἀποξήρανση τῆς ἠθικοκοινωνικῆς αὐτῆς ἀρτηρίας ἐνὸς λαοῦ, ὅπως ἦταν τὰ πολυάριθμα ἐξωκκλήσια μὲ τίς θαυμάσιες ἀνθρωπιστικὲς ἐκδηλώσεις δὲν θὰ συμβῇ ποτέ. Δὲν ἦταν τόποι: ἀπλῶν διασκεδαστικῶν συγκεντρώσεων τὰ ἐξωκκλήσια. Ἦσαν τόποι: μεγάλων ψυχικῶν ἐξάρσεων, τόποι: κοινωνικῶν πράξεων καὶ ἔργων, τόποι: μορφωτικοὶ πού μιλοῦσαν πάντοτε στὴ ψυχὴ μὲ ἀπλὴ ἱερότητα. Τὰ ἔντονα θρησκευτικὰ συναισθήματα ἦσαν ἰσχυροὶ ἠθικοὶ φραγμοί, ἦσαν συνειδητὴ ἢ διάκριση καλοῦ καὶ κακοῦ, ἀρετῆς καὶ ἀμαρτίας, ἀγάπης καὶ μίσους.

Στὸ Πατινάδος: "Αἴγιος Παντελεήμων.

Στὸ Ρωξάδο: "Αἴγιος Χαράλαμπος.

Στὶς Μαυριάδες: "Αἴγιος Φανούριος.

Στὸ βουνὸ Προφήτη Ἠλία: Μαγυράδο Προφήτης Ἠλίας καὶ Ἄγιος Ἀναστασία (Νιτσά).

Στὸ Βαλανάρι: Ἅγιος Εὐστράτιος, Ἐγτακαμαριώτης (60 - 8 τάματα - κουρμπάνια).

Στὶς ράχες τῶν δουνῶν, ἢ στὶς καρπερές πεδιάδες ξεπροβάλλουν τὰ γραφικὰ «ξωκκλήσια» μὲ ξεθωριασμένες πόρτες, ἀπέρριπτα δίχως θρονιά καὶ θυμιατὰ μὲ «σείστρα». Ἄντι γιὰ παράθυρο ἔχουν μιὰ σχισμὴ, «πού μοιάζει τουφεκίστρα». Εἶναι μιὰ «δασις» τὰ γραφικὰ «ξωκκλήσια» μὲς' στὴν ἀπλωσιὰ τοῦ κάμπου καὶ τὴ «γύμνια» εἶναι καταφύγιο μὲ τὴν κακοκαιρία καὶ «μῶλος στεριανοῦ γιалоῦ» πού λούζεται ἀπ' τ' ἀσημένια κύματα τῶν σπαρτῶν. Σ' ἕνα κατάγυμνο γήλοφο «πού θρέφει ἀγκαθιές, κι' ἀσπιδοιυλῆδες» εἶναι κτισμένο «μὲ λιθιές» τὸ ξωκκλήσι τοῦ «Ἀη Δημήτρη στὸ Μερχᾶ» πού ἀκτινοβολεῖ σὰν ἄστρο «σὲ σιωπηλὴ γαλήνη». Λίγο πρὸ πέρα στέκεται τὸ ξωκκλήσι τῆς Ἁγίας Ἄννας, «πάνω σὲ κάθο ἀσπρόθωρη σὰ νᾶνα: περιστέρη». Πάνω σὲ δράχο χρώματος μαῦδι, εἶναι: θρονιασμένο τὸ ξωκκλήσι γιὰ νᾶνα: τοῦ «ξυλάρμενου πλωτοῦ ἢ ὀδηγήτρια» καὶ στὶς «παθόπληχτες ψυχές μακάρια ποιοῦτρα».

Τὸ φῶς τ' ἀνέσπερο τοῦ ξωκκλησιοῦ φέγγει «ἀνέσπερο καὶ τρεμιστὸ» τὶς μελανόδαφτες νυχτιές.

Ε Ν Δ Υ Μ Α Σ Ι Α

Ἰ μα τι σ μ ὸ ς Ἰ μ β ρ ῖ ω ν ἄ γ ρ ο σ τ ῶ ν

Σκληρὴ καὶ γεμάτη φροντίδες ἦτο παλιότερα ἡ ζωὴ τῆς Ἰμβροῦ. Ἄγρότες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, οἱ κάτοικοι: μὲ περιορισμένη οἰκονομία καὶ ἀνεπαρκῆ συγκοινωνία, μὲ ὑποτυπώδη ἐμπορικὴ κίνηση, δὲν ἦταν εἰς θέση νὰ κάνουν μεγάλες εἰσαγωγές καὶ νὰ στραφοῦν στὴν πολυτέλεια.

Ἔτσι: πάσχον μὲ κάθε τρόπο νὰ ζήσουν λιτὰ καὶ νὰ ἐξασφαλίσουν ἀκόμη καὶ τὸν ἱματισμὸ τους πάντοτε ἀπὸ τὶς πρώτες ὕλες τοῦ τόπου.

Σὲ μεγάλο βαθμὸ εἶχε ἀναπτυχθῆ στὸ νησί ἡ οἰκοτεχνία. Φημιζόμενες ἦταν γιὰ τὰ πολύτιμα ὑφαντὰ καὶ τὰ περίτεχνα κεντήματά τους οἱ Ἰμβριεὶς νοικοκυράδες. Ἀπὸ κανένα σπιτί, σχεδόν, δὲν ἔλλειπε ὁ ἀργαλειός. Παλαίου τύπου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἦταν κουραστικὸς καὶ δυσκολόχρηστος. Κι' ὁμως πάνω στὸν ἀργαλειὸ αὐτόν, κάθονταν ὑπομονετικὰ ὄρες πολλῆς ἢ κοπέλλα γιὰ νὰ ὑφάνῃ τὰ προικιά της καὶ ἡ νοικοκυρὰ τὸν ἀπαρτίτητο ἱματισμὸ τοῦ σπιτιοῦ, τὰ ἐσώρρουχα ἢ τὰ ἐξώρρουχα τὰ ἀνδρικό. Συνήθη φορέματα τῶν Ἰμβριῶν ἦσαν: ὁ ἰ ἄ μ π ἄ ς (ζακέττο) τὸ θρακί ἢ θράκα ἢ σταυρωτὴ, τὸ ζουνάρι μὲ τὰ χρεμαστὰ κράσπεδα, οἱ μάλλινες κάλτσες (τσουράπια ἢ γκαίτες) μὲ τοὺς φουντωτοὺς καλτσοδέτες, τὰ ντουλάπια, καὶ τέλος τὰ τσαρούχια, ἀντὶ τῶν παπουτσιῶν - μερακλίδικα, μὲ τὶς μεγάλες καὶ πλατατεῖς λαγάρες.

Ὁ ἄμπᾶς (σαγιάκι ἢ σακάκι), λέξις γαλλικὴ ἀπὸ τὸ Σάγος, καὶ τὸ θρακί ἢ θράκα παράγονταν ἀπὸ πρώτη ὕλη τὸ «γρίζο» ἢ ἐπεξεργασία τοῦ ὀπιοῦ ἦταν

άρκετά δύσκολη αλλά πολλές φορές λάβαινε χαρακτήρα πανηγυρικό, μάλιστα δε το γερό και θροντερό «χτύπημα του γοίττου». Περιτυλιγμένος σε σχήμα κουλούρας, οι νέοι και οι νέες καθισμένοι κυκλικά, με γέλια, χαρές, πειράγματα αλλά και τραγούδια συνέχιζαν ώρες πολλές το «χτύπημα» μέχρις ότου να προσλάβει το προδεδειγμένο στένωμα και να λήξει έτσι η δλη διαδικασία.

Το θρακί ή θράκκα, σαν ιδιαίτερο είδος ήματισμού (συνηθισμένο στην Κρήτη και σε άλλα διαμερίσματα της Ελλάδος) είναι άγνωστο πότε επεκράτησε στην Ήμιθρο και από πού προήλθε. Γνωστό είναι μονάχα το τέλος του.

Βράκκα ή θρακί, φορούσαν και οι γυναίκες ακόμη και οι κοπέλλες (κάπως κοντότερη) ιδίως όταν ασχολούντο με έξοχικές εργασίες (λισμάζωμα, θέρτα, τὸ ζύμωμα, τὸ πλύσιμο τῶν ρούχων).

Ἡ λέξις θρακί, προέρχεται ἀπὸ τὸ ὑποκοριστικὸ τοῦ «Ρακίον» τοῦ Ράκος, πού οἱ Αἰολεῖς πρόφεραν μὲ τὸ Ι' θράκος - ους (τό). Οἱ παλαιοὶ δὲν γνώριζαν τὴ χρῆσι του. Σχετικὴ εἶναι ἡ περιγραφή τοῦ Ὁμήρου «Χλαῖναν τ' ἠδὲ χιτῶνα τὰ τ' αἰθῶ ἀμφικαλύπτει» (Ἰλ. Β'). Ὁ Εὐστάθιος παρατηρεῖ: «Ὁ γὰρ ἔκειτο ἴσως λέξις δηλωτικὴ τοῦ καλύμματος τῆς αἰδοῦς, ὅπερ Ρωμαῖοι μὲν θράκκαν φασίν, ἔτεροι δὲ ἀναξυρίδα ἐκ τοῦ ἀνασύρεσθαι». Ὁ Διόδ. Σικελιανὸς ἀναφέρει: τὴν λέξιν θράκκας ὡς Γαλατικὴν: «καὶ ἀνακυρήδας, ἃς ἔκεινοι (Καλάται) θράκκας προσαγορεύουσιν». Ὁ δὲ Ξενοφ. (Ἀναθ. Ζ' δ' 4) ἔχει ὡς χιτῶνας οὐ μόνον περὶ τοῖς στέρωσις ἀλλὰ καὶ περὶ τοῖς μηροῖς».

Ἄρα καὶ τῆς Σαπφούς τό: «Ὅκ ἐπισταμένης τὰ θράκκα ἔλειεν ἐπὶ τῶν σφυρῶν» (δὲν ξέρει ἀκόμη νὰ δέσῃ τὸ θρακί της;) δὲν ἀναλογεῖ μὲ τὸ δικό

ΙΜΒΡΙΩΤΙΣΣΕΣ — ΓΦΑΙΝΟΥΝ.

μας (δρακί)· Τουρκιστί ὀνομάζεται σαλδάρι. Οἱ Ἰμβριοὶ τὸ μετωνόμασαν Ἐπανωδράκι (πανουδράκ') ἐπειδὴ τὸ φοροῦσαν πάνω ἀπὸ τὸ δρακί. Καὶ τὰ δυὸ κρατιοῦνταν μὲ τὴ δρακοζώνα. Ὁ Προκόπιος στὴ μυστικὴ του ἱστορία περιγράφει τὴν δρακοζώνα: «Καίπερ τῷ Θεοδοσίῳ ἐκκελυμένοντον ἱμάντα ὄρων, τὸν ἀμφὶ τὰ αἰδοῖα τὰς ἀναξυρίδας συνδέοντα». (Σκαρλ. Βυζαντίου Λεξ. Ἑλλ. Διαλέκτου σ. 79).

Οἱ Ἰμβριοὶ ἀγρότες ἐκτὸς ἀπ' τὴ τριχωτὴ δρακοζώνα, τὴ μέση τους περιτύλιγαν καὶ μὲ τὸ «ζωνάρι». Μάλλινο, ὕφαντό, χρώματος μαύρου ἢ καὶ λευκοῦ πού κάλυπτε μέρος τοῦ παναδρακιοῦ καὶ μέρος τοῦ σώματος. Περιτύλιγε τὴ μέση δυὸ καὶ τρεῖς φορές ἴσως καὶ περισσότερες καὶ κατέληγε σὲ κράσπεδα (φούντα).

Ἦταν μάλλινο καὶ προστάτευε αὐτὸν πού τὸ φοροῦσε συνάμα καὶ ἀπὸ τὸ κρῦο. Μὲ τὸν θάνατο ὅμως τῶν τελευταίων δρακοφόρων κλείνει καὶ ἡ ἱστορία τῆς γραφικῆς αὐτῆς ἐνδυμασίας γιὰ νὰ ἀντικατασταθῇ (ἢ θράκκα) σήμερα καὶ χρησιμοποιοῖται ἀπὸ μέρους τῆς νεωτέρας γενεᾶς, ἢ περισκελίδα (τὸ πανταλόνι) συμβαδίζοντας ἔτσι μὲ τὴν «μύδα ἢς ἐποχῆς».

Τ Ρ Ο Φ Α Ι

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΑ ΓΑΥΚΑ

- 1) Μπακλαβοῦ μὲ ἀμύγδαλα ἢ καρύδια ἢ σουσάμι μὲ φύλλο σπιτικό.
- 2) Κουραμπιέδες: Τὸ (αὐγὸ) λίπος ἀπὸ τὰ ἐντόσθια τοῦ χοίρου τὸ ἀνελοῦνε στὴ φωτιά καὶ δαΐζει: δούτυρο ἄσπρο πού τὸ δάξουν στοὺς κουραμπιέδες. Τὸ δουλεύανε πολλὴ ὥρα, δάξουνε μαστίχα χιῶτικη κοπανισμένη καὶ ζάχαρη.
- 3) Φινίκια: μὲ λάδι, σόδα, καρύδια, κανέλλα. Εἶναι γεμιστὰ καὶ μὲ μέλι: σιροπιασμένα.
- 4) Δίπλες: 4 αὐγά, 1 φλυτζανάκι: λικιέρ, μπέυκον, πάουντερ ὅσο ἀλεύρι σηκώνει. Ἀνοίγουν τὸ φύλλο καὶ τὸ κόθουν μὲ ροδάκι, μετὰ τὸ κουτίζουν μὲ σιρόπι.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΑ ΦΑΓΗΤΑ

- 1) Ἐτοιμάζουν κρεατόπητα μὲ κυμᾶ καὶ φύλλο σπιτικό περιχυμένη μὲ ζουμί κρέατος καὶ λέγεται «μαντί».
- 2) Μὲ τὴ σηκωτικὰ κάνουν σουπα σὰ μαγειρίτσα μὲ ρύζι: καὶ αὐγὸ.
- 3) «Ἀποσορτή» εἶναι νερόδραστη, σουπα ἀπὸ χοιρινό.
- 4) Τὰ Χριστούγεννα τρώγουν χοιρινὸς μπρῆξόλες, ψητές, στὰ κάρδουνα.
Πληροφοριόδοτισσα: Ἰωάννα Μπακάλη ἀπὸ τ' Ἀγρίδια Ἰμβρου.

ΠΑΣΧΑΛΙΝΑ ΦΑΓΗΤΑ

- 1) Τὴν ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς κατὰ τὶς 10 τὸ πρωῒ, ὄλο τὸ ἀρνὶ μπαίνει: στὸ φούρνο παραγεμισμένο μὲ ρύζι, σηκωτάκι, φρέσκο δυόσμο, μάλαθρο, κρεμμύδι, πιπέρι καὶ ἀλάτι, τὸ ράθουνε καὶ τὸ θάζουνε στὸ νταβά (ταψί). Ἀνάθουμε τὸ φούρνο τῆς αὐλῆς μὲ κλαδιά καὶ ἓνα γομάρι ξύλα καὶ ὅταν πυρώσῃ καλὰ τότε, θγάζουμε τὰ κάρθουνα ἔξω ἀπὸ τὸ φούρνο πού τὰ σόηνομε καὶ τὰ φυλάμε γιὰ τὸ σίδερο. Μετὰ θάζουμε ὄλες οἱ γαιτόνισσες στὸ ἴδιο φούρνο θ νταβάδες μὲ τὰ γεμιστὰ ἀρνιά ἢ κατσικάκια.
- 2) Μαγειρεύουμε τὸ Μέγα Σάββατο τὸ δράδου, τὸ λαϊμὸ τοῦ ἀρνιοῦ, τὴ κοιλίτσα, τὰ ἐντεράκια, τὸ σηκωτάκι, μὲ ρύζι, ἀνιθο καὶ φρέσκο κρεμμυδάκι, ἀβογιέμονο καὶ τρώμε τὴ μαγειρίτσα τὸ πρωῒ ὥρα 4 γιὰτὶ ὥρα 1 ψάλλομε τὸ Χριστὸς Ἀνέστη.
- 3) Ἀπὸ δραδὺς φτιάχνομε καὶ τὴ τυρόπητα μὲ μπόλιχο τυρὶ, φρέσκο μάλαθρο, 10 αὐγά, μὲ φύλλο πού ἀνοίγομε μόνοι μας. Τὴν ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς τὸ ἀπόγευμα μετὰ τὴ δευτέρη Ἀνάσταση εἰς 3 ἢ ὥρα θγάζουμε τὸ ἀρνὶ ἀπὸ τὸ φούρνο, κάνομε τὸ Χριστὸς Ἀνέστη μὲ αὐγά καὶ τρώμε τὸ ἀρνὶ τὸ γεμιστό.

Πληροφοριοδότησα: Ἰωάννα Μπακάλη ἀπὸ τ' Ἀγρίμια Ἱμβρου.

Νησιώτικες συνήθειες

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΑ ΦΑΓΗΤΑ

Χριστούγεννα καὶ Δωδεκάμερα στὸ νησί! Ἀπὸ τὶς παραμονές τῶν Χριστουγέννων ἕως τὶς 8 τοῦ Γενάρη, ἄλλο τίποτα δὲν γίνεται, παρὰ φαγοπότι, γλέντι, χοροὶ καὶ σχετικὰ. Ἐὰν δουλέψουν ἀνάμεσα λίγες μέρες οἱ λαδομηχανές, ὅταν δὲν εἶναι παγωνιά, θρίσκονται, μερικοὶ ἀπησχολημένοι. Ὅλος ὁ ἄλλος κόσμος τῶν χωριῶν, τὴ μέρα γεμίζει τὰ καφενεῖα, τὰ δράδου παρέες - παρέες, ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι, δοκιμάζουν τοὺς μεζέδες καὶ τό... κρασί τοῦ κάθε νοικοκύρη.

Α'. Οἱ Ψιμοῦλες: Πραγματικὰ μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς πὼς κάθε σπίτι ἐτοιμάζει ὅτι χρειάζεται γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ περιποιηθῇ τοὺς ἐπισκέπτες του αὐτὲς τὶς μέρες, ἀπὸ τὸ καλοκαίρι! Ἀπὸ τὸν Ἀπρίλη ἢ τὸν Μάη, κάθε νοικοκυρὰ θὰ διαλέξῃ ἓνα ἢ ἴσθ ἀρνάκια πού θὰ τὰ κάμῃ ψιμοῦλες. Ὅταν λέμε ψιμοῦλα, ἐννοοῦμε τὸ ἀρνάκι (ἓνα ἢ πολλὰ), πού διαλέχτηκε ἀπὸ τὸ καλοκαίρι καὶ θὰ τραφῇ μὲ τὸ καλλίτερο χορταράκι, μὲ βρώμη ἢ κριθάρι τὸν Νοέμβριο καὶ Δεκέμβριο, θὰ παχύνῃ, ἴσα μὲ ἓνα καλὸ κριάρι γιὰ νὰ σφαχτῇ καὶ φαγῶθῃ τὰ Χριστούγεννα! Γίνονται δὲ οἱ ψιμοῦλες τόσο ἡμέρες, πού ἔχουμε καὶ τὴν προνομία «τὸν ἀκολουθεῖ σὰν ψιμοῦλα» ἢ «τὸν ἔκαμε τὸν ἄντρα

της σάν... ψιμούλα» δηλαδή τὸν πήρε στὸ χέρι καὶ ὅτι θέλει τὸν κάνει!... Αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἀρνὶ πού τρέφεται ἀπὸ τὸν Ἀπριλομάη, — τὸ αἰκόσιτο σφάγιο — καθὼς λένε ἀλλοῦ, θὰ κάμῃ τὴν ἔμορφη, Χριστουγεννιάτικη σοῦπα. Καὶ ὅταν εἴμαστε μικροὶ — καὶ τώρα ἀκόμα... — μέσ' στὴν ἐκκλησία παρακαλοῦσαμε καὶ ἀνυπομονοῦσαμε πότε νὰ τελειώσῃ ἡ λειτουργία ἢ Χριστουγεννιάτικη γιὰ νὰ πᾶμε σπῖτι τρέχοντας νὰ φᾶμε τή... σοῦπα, ὕστερα ἀπὸ τὴ λιγοήμερο νηστεία πού μᾶς ἐπέβαλαν οἱ σπιτικοὶ μας! Τὸ ἄλλο κρέας, ἀφοῦ ξεχωριστοὺν ἀπαραιτήτως οἱ μπριζόλες γιὰ τοὺς τυχοῦν μουσαφερέους, τεμαχίζεται καὶ εἶναι στὴ διάθεση τῆς νοικοκυρᾶς... Πολὺ λίγα εἶναι τὰ σπῖτια πού δὲν ἔχουν ψιμούλα.. ὑπολογίζουμε πῶς σφάζοντα: τὰ Χριστούγεννα σ' ὅλο τὸ νησί 1500 ἀρνιά οἰκόσιτα!

Β'. Τ ἄ χ ο : ρ ῖ δ : α . Ἄλλη προετοιμασία γιὰ τὶς γιορτές, τοῦ Δωδεκαμήρου, εἶναι ἡ διατροφή τῶν χοιριδίων! Χειρότερη καὶ πλεὺς κουραστική καὶ ἀπαιτητική ἀπὸ τὴ διατροφή τῆς ψιμούλας. Τρεῖς φορές τὴν ἡμέρα θέλει τάγισμα καὶ πότισμα ὁ χοῖρος, εἴτε μικρὸς εἶναι εἴτε μεγάλος. Καὶ πολλές φορές ἐκλεκτικὸς στὴ τροφή του! Οἱ νοικοκυραῖοι ἀγοράζουν τὸ χοιρίδιο ἀπὸ τὸν Μάρτη καὶ ἐπειτα, τὸ θρέφουν, καὶ αὐτὸ γιὰ νὰ θυσιασθῇ τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων! Χωρίζεται τὴ δεύτερη ἡμέρα, γιὰ νὰ παγώσῃ, νὰ γίνῃ καὶ τὸ κρέας του νοστιμώτερο! Ἐπειδὴ εἶναι πολυέξοδη ἡ διατροφή τοῦ χοίρου, δὲν ἔχουν γενικῶς ὅλα τὰ σπῖτια, ἀλλὰ τὰ περισσότερα. Ὅλοι οἱ γεωργοὶ ἔχουν καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν χοίρων πού θρέφονται: στὰ νησιά, ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ τὴ παραγωγή κριθαριοῦ. Ὑπάρχουν σπῖτια πού διατρέφουν δυὸ καὶ τρεῖς χοίρους καὶ ἓνα χοιρίδιο. Καὶ οἱ μὲν μεγάλοι — οἱ χρονιαίροι — εἶναι: γιὰ πούλημα, τὸ δὲ χοιρίδιο γιὰ τὴν σπιτική κατανάλωση!

Καὶ ἐκεῖνοι πού δὲν ἔχουν δικό τους, θὰ ἀγοράσουν κανένα π ο δ ο ν ἄ ρ ι (χοιρίδιον 3 - 5 μηνῶν) ἢ μισό, γιὰ νὰ κάμουν καὶ μὲ χοιρινὴς μπριζόλες τὴ χαρμόσυνη εὐωχία! Σὲ κάθε νοικοκυρόσπιτο κρέμονται: οἱ μπριζόλες, ἀλατισμένες, ριγανωμένες... περιμένοντας τὸν ἐπισκέπτη! Καὶ ἡ καλὴ νοικοκυρὰ θὰ ρωτήσῃ «χοιρινὴς μπριζόλες θέλετε ἢ ἀρνίσες;». Καὶ σὲ λίγο ἡ κνίσσα τῆς μπριζόλας, μὲ τὴν εὐωδία τῆς ρίγανης, ἐξερθερίζει τὸν... λάρυγγα γιὰ ἡρωϊκὴ κρασσοκατάνυξι!...

Κάθε χρόνο σφάζοντα: χοῖροι μεγάλοι καὶ μικροί, αὐτὲς τὶς ἡμέρες περισσότεροι ἀπὸ 800 σὲ ὅλα τὰ χωριά.

Φυσικὰ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐξοδευθῇ τόσο κρέας, τὰ γεωργικὰ ὅμως σπῖτια καθὼς καὶ ἄλλες οἰκογένειες μὲ πολλὰ μέλη, κάμνουν κ α δ ο υ ρ μ ἄ δ ε ς, εἴτε μόνο μὲ χοιρινὸ κρέας, εἴτε ἀνακατεύοντας καὶ πρῶθειο ἢ ραγίσσο. Καὶ μὲ τὸν καθουρμᾶ αὐτόν, πού μαγειρεύουν, εἴτε μὲ χόρτα καὶ λαχανικά, εἴτε μὲ ρύζι ἢ πατάτες περνοῦν οἱ περισσότερες οἰκογένειες ὅλους τοὺς χειμωνιάτικους μῆνες ἕως τὸν Μάη. Μαζὶ μὲ τὰ διάφορα ζυμαρικά πού ἔχει κάθε σπῖτι, ἀποτελοῦν τὴ συνηθέστερη θρεπτικὴ τροφή τῶν χωρικῶν μας. Γιατὶ ἀπὸ

τὸν Φεβρουάριο ἕως Μαΐου τὰ κρέατα καὶ γενικῶς τὰ σφάγια σπανίζουν στὸ νησί μας.

Γ'. Τὸ Χρῆστος του γεννητάτικο κρασί. Μὰ οἱ νοικοκυρὲς ξεύρουν πῶς οἱ μπριζόλες εἴτε ἀρνίσαιες εἶναι εἴτε χοιρινὲς εἶναι, δὲν τρώγονται δίχως κρασί! Γιὰ τοῦτο ὅταν θὰ σύρουν τὸ κρασί (καὶ δὲν εἶναι σπίτι στὸ νησί πού δὲν ἔχει ἀμπέλι), θὰ παραθέσουν ἕνα πιθαράκι, μεγάλο ἢ μικρὸ καὶ ἐκεῖνο πρῶτο θὰ γεμίσουν κρασί, θὰ τὸ χρίσουν καὶ δὲν τὸ ἀνοίγουν παρὰ μόνον τίς παραμονὲς τῶν Χριστουγέννων! Εἶναι ὁ Χριστουγεννητάτικος συνοδὸς κάθε καλοῦ μεζέ, κάθε καλοψημένης μπριζόλας καὶ ὁ συγτελεστής κάθε εὐθυμίας! Τὸ γνήσιο νησιώτικο κρασί μας, τὸνώνει: νεῦρα καὶ ξεθολώνει: τὸ μυαλό, λέγον οἱ χωρικοὶ μας!

ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΑΝΔΡῶΝ

Ἀγρότες εἶναι κατὰ κανόνα οἱ Ἰμβριοί, μὰ αὐτὸ δὲν σημαίνει: ὅτι οἱ λιγστοὶ τῆς θαλασσινοῦ — ψαράδες ἢ σφουγγαράδες — ὑπερῶν σὲ ἀξιώσυνη ἀπὸ τοὺς ἀγρότες.

Εἶναι ἄνθρωποι: ἀπλοὶ καὶ ἴσοι: σὰν τὰ θυνὰ τῆς Ἰμβροῦ, μὲ γλυκεῖα φυχὴ σὰν τὸ σταυρὺ: τῆς καὶ τὴν ἐλγὰ τῆς, μὲ τρόπους ἀρρενωπὸς κι' αἰσθημάτων ἀγνά. Οἱ ἄνδρες κάνουν τίς ἐξωτερικὲς δουλειές, κυνήγι, ψάρεμα, χωράφι, βοσκή.

Καλλιερгоῦν τὴ γῆ, σπέρνουν σιτάρι, φυτεύουν δένδρα, χτίζουν σπίτια, χωριά καὶ πόλεις, δουλεύουν σὰν τεχνίτες. Μὲ τὰ τιμημένα ροζα:σιμένα χέρια τοὺς ἔξασφαλίζουν, ψωμί, λάδι καὶ κρασί, τὰ περιδόλια ἀνθίζουν, οἱ κάμποι γεμίζουν εὐχυμοὺς καρπούς.

Ριζωμένοι: στὴ γῆ τὴν ἀγογὴ οἱ Ἰμβριῶτες σπέρνουν μὲ μόχθο, ποτίζουν μὲ ἰδρώτα τὸ χῶμα τοῦ χωριοῦ τους καὶ ὁ καθένας ἀσχολεῖται μὲ τὴν κτηνοτροφία, σιτοκαλλιέργεια, ἀμπελοφυτεία, δένδροκομία, μελισσοκομία, κηπουρικὴ.

Σήμερα ὅμως λιγότεφε ἢ ἀγάπη τους στὴ γῆ.

Τὴν ἐγκαταλείπουν καὶ φεύγουν κι' ὄλο φεύγουν. Ἔτσι ὁ Ἰμβριῶτης ἐγινε διὰ λόγους γεωγραφικούς, κοινωνικούς, πολιτικούς, κληρονομικούς, μεταβάστης. Φιλότιμα δουλεύουν στὴν ξενιτεία: οἱ Ἰμβριῶτες γιὰ νὰ ἐξυψωθοῦν καὶ τελειοποιηθοῦν πνευματικά, κοινωνικά, οἰκονομικά. Οἱ πτωχοὶ γιὰ νὰ γίνουν οἱ πλούσιοι, οἱ ἀμαθεῖς γιὰ νὰ μορφωθοῦν. Σ' ὄλο τὸ κόσμον ξεχυθῆκανε καὶ σχηματίσαν ἀδελφότητες, συλλόγους, σωματεία.

Μακριὰ ἀπὸ τὸν γραφικὸ οὐρανὸ τῆς ἀγαπημένης τους πατρίδος, πέρα ἀπ' τὰ δαντελλωτά τῆς ἀκρογιάλια καὶ τὴ χαρούμενη φύση τῆς, ἀπ' τοὺς ἀνθισμένους τῆς κάμπους καὶ τὰ μυρωμένα τῆς δάση, οἱ φυχὲς τῶν ξενιτεμένων Ἰμβριῶτων κλείνουν μέσα στὴν καρδιά τους τὸ ὄνομα τῆς Ἰμβροῦ. Δὲν μαγεύονται: ἀπ' τίς Σειρήνες τῆς νέας κατοικίας, ἀλλὰ νοσταλγοὶ σὰν ἄλλοι: Ὀδυσσεῖς

ἐπιστρέφουν τὰ καλοκαίρια στὴ πατρικὴ τους γῆ.

Οἱ Ἰμβριοί, ὅπου κι' ἂν πήγαν, διακρίθηκαν,
καὶ στὴ θουλειὰ μὰ καὶ στὴ ξενητεία.
Καὶ ὅταν σημάνη ἡ ὥρα τοῦ γυρισμοῦ
καὶ φτάνουν «τοῦ χωριοῦ τ' ἀποσκιωμέν' ἁλώνια»
κι' ὅταν φανοῦν λευκὰ τὰ χωριατόσπιτα
πίσω ἀπ' τῶν πεύκων τ' ἀκοκλώνια,
θὰ θαθιανασαιῶνε στὰ διὰθα τους
«μυρωδιὰ ἀπὸ στάχυα θεριμμένα»
Ἢὰ τοὺς εἰποῦν «θαθεῖα τὸ καλωσῶρισε
χέρια ἀπὸ τὸν κάματα ἀργασμένα».

Ὁ γοῦς τοῦ ξενητεμένου Ἰμβριώτη φτερουγίζει στὸ χαμόσπιτο τοῦ γεροπατέρα μὲ τὴ γρηθὰ μάννα. Ἡ καλύθα τοῦ χωριοῦ, μὲ τὴν αὐλὴ τὴ λουλουδοστολισμένη, εἶναι ἀνάκτορο γι' αὐτόν, ἐνῶ ἡ ἐπιδητικὴ πολυκατοικία τῆς πόλης ἔνα ἄχαρο, χωρὶς γοητεία σπίτι. Ἡ ξενητεία τὸν τρέφει, τὸν στολίζει, τὸν διασκεδάζει, ἀλλὰ τὸ χὰδι τῆς μάννας — πατριδας εἶναι πιὸ ἀγαπητὸ καὶ στοργικὸ ἀπὸ τίς περιποιήσεις τῆς μητριᾶς — ξενητεῖας.

Ὁ ἐπισκέπτης στὸ χωριὸ Ἀγρίδια μὲ τὸν γρανετένιο ὄγκο τοῦ Ἄη - Δημήτρη — ἀγέραστο σύμβολο τῶν θετικῶν ἀνθρώπων — βλέπει τοὺς ἀνθρώπους νὰ ζοῦν στὶς πλαγιές του, χρόνια τώρα, νὰ μοχθοῦν, νὰ υποφέρουν, νὰ χαιρώνται, νὰ δημιουργοῦν. Μὲ τ' ἄφθονα νερὰ ποῦ κρῦβονται στὰ σπλάχνα τοῦ θουνοῦ τῆς φτιάχνουν τοὺς φημισμένους μαχτισέδες τους μὲ ἄφθονη πατάτα, θραμμένα κρεμμύδια, διαλεχτὴ φασόλα καὶ θροσερὰ φρούτα.

Ἀκούραστοι, ἐργατικοὶ καὶ δημιουργικοὶ οἱ Ἀγριδιανοὶ πολυμήχανοι, καὶ ἐφευρετικοὶ κατῶρθωσαν τίς πέτρινες πλαγιές τοῦ χωριοῦ τους νὰ τίς μετατρέφουν σὲ καλλιεργήσιμη γῆ. Στὰ παλιὰ χρόνια τὸ κομμάτι τοῦ κάμπου τοῦ Ἄη - Κωνσταντίνου, τοῦ Πετρόσιτου καὶ Μεγάλου Ποταμοῦ, ἀνήκε στους Ἀγριδιανούς.

Οἱ κάτοικοι στὶς τοποθεσίες Ροκσάδο, Καλύφα καὶ Λιμενάρια, μαζεύτηκαν στὰ σημερινὰ Ἀγρίδια γιὰ τὸ φόβο τῶν πειρατῶν, καὶ τὰ κτήματά τους ἀπὸ τὴ πείνα τοῦ 1806 - 1807 τὰ πούλησαν γιὰ νὰ ἐπιζήσουν.

Ἐφρόντοι θαυστοχαστοὶ μὲ τὴ σοφὴ σας συμβολή»
Ἀεθοντονεῖοι μὲ γιορτινὰ καὶ μὲ γαρύφαλλο στ' αὐτί».

Οἱ νέοι ἄνδρες εἶναι ἑραστήριοι, φιλοπρόοδοι, γεμάτοι σπρίγος καὶ ζωὴ, ἡ ἐλπίδα καὶ τὸ καμάρι τῆς Ἰμβρίου.

Οἱ παλιοὶ Ἰμβριώτες πάμπολλα ἀγαθὰ ἄφησαν κατὰ τὸ διὰθα τους. Ἰ-

λικά και πνευματικά. Δέν ήταν ή ζωή τους γυμνή και άκαρπη. Άγωνίσθη-
καν και με τον ίδρωτα του προσώπου τους μεγάλωσαν και μόρφωσαν τὰ παι-
διά τους. Σύμβολα έργατικότητας και ήθικης. Έργάσθησαν τή γή. Έχτισαν
για τὰ παιδιά και τὰ έγγόνια τους. Πάμπολλα τὰ έργα των χειρών τους. Εύ-
λογημένο τὰ σπιτικό τους. Παρδειγματική ή ευτέβεια, ή εργατικότης. "Αρχι-
ζαν πάντα τή δουλειά κάμνοντας τὸ σημείο του σταυρου. Στ' άμπέλι, στο χω-
ράφι, στις έλιές. Δέν τους νικούσε ή δουλειά και ό κόπος. Ούτε οι τόσες άσχο-
λίες τους άφηναν νά παραμελήσουν και νά παρατήσουν σόηστό τὸ καντήλι
του Αγίου της περιοχής τους. Στήν κάθε Ήωμεριά, σε κάθε δουνοπλαγιά, στα
υψώματα και τους κάμπους τὰ έξωκλήσια σκόρπια με τήν άναμμένη καντή-
λα τους σκόρπιζαν ασφάλεια και παρηγοριά μέσα στ' άπέραντα σκοτάδια της
νύχτας και τήν αγριάδα της ρεματιάς.

Δύο ήταν τὰ σπουδαιότερα αγαθά με τὰ όποια τους προίκισε ό Θεός. Έρ-
γασία και προσευχή. Η καμπάνα του χωριού ήταν τὸ μοναδικό σάλπισμα που
σήμαινε τὸ τέλος της δουλειάς, που σήμαινε τήν επιστροφή στο εύλογημένο
σπίτι. Λές κι' έτρεφαν κάποιο σεβασμό προς τήν καμπάνα του χωριού που
αποτελούσε ένα ίερό όρόσημο τ' όλες τις σημαντικές εκφάνσεις της ζωής. Στις
χαρές και τις λύπες, στο γάμο και στο θάνατο, ακόμα και στην πυρκαϊά και
σ' ό,τι άλλο σοβαρό συνέβαινε στο χωριό.

Άσέβεια και πράξη του διαόλου λογίζονταν κάθε ένέργεια που δέν ήταν
σύμφωνη με τὸ χτύπημα της καμπάνας.

Γυρνούσαν κουρασμένοι οι γέροι άπ' τή δουλειά. Διάπλατα ανοιχτές οι
πόρτες και όλα ήταν έτοιμα νά τους υποδεχτούν. Χαρά και αγάλλιαση βασίλευε
μέσα στην οικογένεια. Εάθονται στο «σουφρά» ελοι μαζί ή φαμελιά και όρε-
ξάτα έτρωγε από μιá «κούπα» τὸ καλομαγειρεμένο φαγητό της νοικοκυράς.
Πλούσια τὰ αγαθά του Θεού και εύλογημένα.

Παιδιά κι' έγγόνια έτρεχαν στα κουρασμένα γόνατα του παππου και
στην άγκαλιά της γιαγιάς για ν' απολαύσουν της αγάπης του τὰ χάρδια και νά
ακούσουν τ' όμορφο παραμύθι. Πιό νόστιμη και πιό ωφέλιμη τροφή γι' αυτά.
Λόγια γεροντικά ελο διδάγμα. Λόγια που ριζοβολούσαν στην ολοκάθαρη παιδι-
κή ψυχή για νά καρποφορήσουν άργότερα. Λόγια που έπηρέαζαν τον χαρα-
κτήρα των παιδιών κι' όταν μεγάλωσαν γινόταν άνθρωποι καλοί, χρήσιμοι
στο σπίτι και στην κοινωνία, χρήσιμοι στο χωριό και τήν πατρίδα. Τὸ σπίτι
ήταν πρώτα Σχολείο και Έκκλησία μαζί. Άπλοι ήταν οι γέροι άπλά ήταν και
τὰ λόγια τους. Μά ή ζωή και τὸ παράδειμά τους δίδασκαν ακόμα πιό πολύ.
Δέν τέλειωσαν πανεπιστήμια και δέν είχαν διπλώματα. Πολλοί ούτε τὸ Δη-
μοτικό. "Ηξεραν όμως νά διαβίζουν τὸ δρόμο τὸ σωστό και τὸν ίσιο.

Έτσι έκλεισαν τὰ μάτια κι' έφυγαν ήσυχοι άπ' τή ζωή αυτοί οι γέροι,
εκπληρώνοντας τὸ χρέος τους και τὸν προορισμό τους πάνω στη γή. Με τήν
συνείδηση ήσυχη και με τήν καρδιά αναπαυμένη. Φτωχοί αλλά εύτυχημένοι

νεκροὶ ποῦ ἡ μνήμη τους θά παραμένῃ αἰώνια καὶ ἀθάνατη.

«Σπορὲς καὶ ληομαζώματα, θερίσματα κι' ἄλωνισμοί».

Τοὺς ἄνδρες καὶ γυναῖκες «ζυπνάει γιὰ δουλειά τὸ κρά τοῦ πατεινοῦ».

Τρυγήματα τῶν ἀμπελιῶν

πατήματα, καζακισμοί»,

ἦταν δουλειές τῶν Ἰμδριωτῶν.

Ο ΘΕΡΙΣΤΗΣ

Μὲ τί χαρὰ περιμένουμε στὸ χωριὸ τὸ θέρος, δὲν λέγεσαι. Ἀλλάζει ἡ συνηθισμένη ζωὴ. Ἀξημέρωτα, προτοῦ ἀκόμα τῆς αὐγῆς ἡ οὐράνια δροσοῦλα ράνει: τίς βουνοκορφές, τὰ κλαριά, τὰ χόρτα, τὰ λουλούδια, τὸ χωριὸ ὀλόκληρο παίρνουν χαρούμενη καὶ γελαστὴ ὄψη, γιὰ τὴν ἔποχὴ τοῦ θερισμοῦ. Τὴν δίνουν, οἱ ὀμάδες τῆς ἀργατείας ποῦ μὲ τὰ ὄρεπάνια στὰ χέρια ξεκινοῦν γιὰ τὰ χωράφια τραγουδῶντας τοῦ θερισμοῦ τραγούδια. Ἐξὸν ἀπὸ κανένα γεροντάκι, ἔδῳ κι' ἐκεῖ ποῦναι πεσμένο ἀπ' τὰ πόδια του καὶ καμμιὰ γρηούλα, ποῦ θά μένη στὸ σπίτι γιὰ νὰ τοιμάσῃ τὸ βραδυνοῦ φαγὶ στοὺς δουλειτάδες τῆς μέρας, ὄλοι οἱ ἄλλοι: ἔξυπνησαν κι' ἐτοιμάζονται. Νά! πῆραν τὸ ἄροτρο γιὰ τὸν μυριστολόιστο κι' ὀλόχαρο χρυσαφένιο κάμπο. Μὲ τί χαρὰ πᾶνε! Τὸ χωριὸ ἄδειασε, καὶ νὰ τῶρα μιὰ νέκρα ἀπλώθηκε καὶ κυριαρχεῖ παντοῦ στὸ χωριό, σὰν νὰ πέρασε ὁ μαῦρος θεριστής, ὁ χάροντας καὶ κούρσεψε μονοήμερὶς κάθε ἀνθρώπινη ὑπαρξη. "Ἄλαλο κι' ἀτάραχο ὀλόκληρο τὸ χωριὸ δὲν δίνει: μήτε τόσο δὲ σημάδι ζωντανίας. Ἡ ζωὴ ἔλη ξεχύθηκε στὰ χωράφια. Γυναίκες, ἄντρες, παιδιά, ἀγόρια καὶ κορίτσια, μικροὶ καὶ μεγάλοι: τὸ ἔβαλαν γιὰ τὴ δουλειά. Σὰν τὰ μερμήγκια κοιτᾶς τὸν κόσμο τῆς ἀργατείας νὰ περνοδιαβαίνει τὰ μονοπάτια, ποῦναι, ἀνάμεσα στὰ χωράφια. Φωνές, γέλια, χαρὲς παντοῦ. Κι' ἔτσι μὲ λογιῶν τραγούδια πασχίζουνε νὰ ξεγελάσουν οἱ ἄξιοι ξωμάχοι τὸν κάματο καὶ τὸ λιοπύρι, ποῦ τοὺς ἔβρνε: ὀλοήμερὶς, στὰ χρυσαφένια καρπερὰ χωράφια. Οἱ γυναῖκες οἱ πιὸ λιγομίλητες ἀπ' τοὺς ἄλλους, μὲ θεμένα τὰ κεφάλια τους κι' ἄλλες μ' ἰσπρά γάντια στὰ χέρια, μὲ κάτασπρα μαντήλια «ντουλπάνια», γιὰ νὰ μὴ μαυρίσῃ ὁ καυτερός θεριστιάτικος ἥλιος τὰς ὄμορφες θεωρίες τους, μοιάζουν μὲς' στὰ στάχυα τὰ χρυσὰ σὰν νᾶτανε Νεράιδες. Σκυφτὲς ὤρες ὀλόκληρες θερίζουν μὲ γληγοράδα τὸ γονεμένο πιὰ ὀλόξανθο σιτάρι. Οἱ ἄντρες πίσω μὲ λυγαριές, ἱτιές κι' μ' ἄλλες εὐλύγιστες ἑβέργες στὰ χέρια δεμάτια, ποῦ πάντα πρόθυμα καὶ μὲ καρδιά, ἄλλοτε ξυπόλυτα κι' ἄλλοτε «ταρρουχωμένα» ἀγόρια θὰ τὰ κουβαλήσουν πάνω στὰ ζά, στὸ ἄλώνι, στὴ θημωνιά. Ἀπ' τὰ πιὸ μικρά, κορίτσια κι' ἀγόρια, ἄλλα τρέχουν ἰσὴ κρουδρυσὴ ποῦ χύνῃ νερό, σὰν τὸ κρούσταλλο καὶ ποῦ μὲ τίς πέτρες μιλάει μουρμουριστά, νὰ φέρονε τὸ κρῦο ὀλογάργαρο νερό, ποῦ θὰ τὸ πιοῦν οἱ θεριστάδες νὰ ἔρσι:σθοῦν νὰ πάρουν λίγη ἀνάσα, κι' ἄλλα ἀνεβασμένα στίς μαῦρες μουριές μὲ φωνές καὶ μὲ τραγούδια γεμί-

ζουν τὰ χρωματιστά καλαθάκια τους «ἀσκάμντα», ντούτια, πού θά τὰ φέρουν γὰ τὰ φάη ὕστερα ἀπ' τὸ φαγί, τὸ μεσημέρι, ἢ ἀργατεῖα σὰ φρούτο. Κατεβαίνουν καὶ δυσκολεύεται κανεὶς γὰ τὰ γνωρίση. Ἐξὸν ἀπὸ τὰ μελαφὰ καὶ τὰ λιοκαμμένα προσωπάκια τους, πού τᾶχουν γεμίση μὲ τὰ ντούτια, ἀπὸ σταυρούς κι' ἄλλες διάφορες γραμμές, ἔδωσαν καὶ τὰ φορεματάκια τους, πού λές καὶ ἰδουτήχτηκαν στὸ αἶμα μέσα. Σὲ λίγο, ὅταν μεσουρανήση πιά ὁ μέγας ἀρχι-τρικλινος, πού σκορπίζει παντοῦ τὸ δολέξανθὸ του κρασί, κι' ἀκουσθῆ ἡ χοντρή χωριάτικη, ἀλλὰ συμπαθητικὴ φωνὴ τοῦ ἀφεντικοῦ «Ἄιντε παιδιὰ στοῦ φαγί! Ἄιντε κι' θὰ φάμι», τότε μονομιᾶς ἀπ' ἔλα τὰ χέρια πέφτουν τὰ ὄρεπνια καὶ πᾶν γὰ κολατσίσουν τὸ λιτό τους φαγί πού τᾶχει: τοιμάση πρὸ ὀλίγου μόλις ἢ κυρά, κάτω ἀπ' τὸν παχὺ ἴσκιο κανενὸς γέρικου ἔνδρου. Ἀπόλυτη καὶ θαθεῖα σιωπὴ ἐπικρατεῖ στὴ τέλεση αὐτῆς τῆς μυσταγωγίας. Καθισμένοι: ἔλοι τους σταυροπόδι, μ' ἐπι κεφαλῆς τ' ἀφεντικό καὶ τὴ κυρά, μὲ πολὺ μεγάλη ὄρεξη τρῶνε. Δὲν ἀργοῦν γὰ τελειώσουν καὶ γὰ, τοὺς δλέπεις τώρα ψάθα ξαπλωμένοι καταγῆς στὸν ἴσκιο τῶν δένδρων, γὰ ἐπωφελοῦνται: τὴ μιά καὶ μιάμιση ὥρα, πῶχουν στὴ διάθεσή τους, προτοῦ ἀκόμα πιάσουν τὴ δουλειά τους. Συνηθισμένοι: ξυπνοῦν ὅλοι: μαζί, χωρὶς καμμιά εἰδοποίηση καὶ ἀφοῦ ὑγράνουν τὰ μάτια τους λίγο, γὰ γὰ ξεξαλιστοῦν ἀπ' τὸν ὕπνο τους, ρίχνοντα: στὸ πεδίο τῆς δουλειᾶς μὲ πιὸ ἀνανεωμένες τίς δυνάμεις καὶ μὲ περισσότερο κουράγιο. Μὲ τὴν ἔδρα καὶ περισσότερη ὄρεξη, ξεκολοῦθοῦν τὴν ἔθραϊά τους καὶ κουραστικά: δουλειά. Βιάζονται τώρα γὰ τελειώσουν αὐτὸ τὸ κομμάτι: (ροδοῦν:), πού τοὺς ἔμεινε καὶ δὲν ἀκούς ἄλλο τίποτε τώρα ἀπὸ τὸ «ἄιντε καὶ τὸ φάγαμε». Ἡ χαρά τους εἶναι μεγάλη κι' ἀπερίγραπτη, ὄχι: γιατί κοντεύει: ἡ ὥρα, πού θὰ παύσουν τὴ δουλειά καὶ θὰ ξεκουραστοῦν, ἀλλὰ γιατί δλέπουν πῶς θὰ τελειώσουν τὸ χωράφι, πού ἀπ' τὸ πρῶτ' ἀρχισαν γὰ θερμάξουν. Κι' ὅταν πιά ὁ ξαχθὸς τῶν αἰθέρων ταξιδιώτης, κουρασμένος ἀπ' τὸ ταξεῖδι: του τὸ αἰώνιο καὶ μακρινό, γέρνει ἤρεμα κι' ἀπαλά, σπεύδοντας στὸ ροδόστρωτο καὶ μενεξεδένιο του κρεβάτι, γὰ γὰ ξεκουρασθῆ λίγο καὶ ξανὰ γ' ἀρχίσῃ τὸ ταξεῖδι: του, τότες κι' ἡ ἀργατεῖα ἔλη μεγαλόπρεπα κι' ἐπιθλητικά, μὲ φωνές καὶ μὲ γέλια γυρίζει στὸ φτωχικό τους, γὰ γὰ πέσουν στίς ἀγκάλες τοῦ Μορφέα καὶ γὰ ξεκουράσουν τὰ μέλη τους, ἀφοῦ κι' αὔριο θὰ συνεχίσῃ τὴν ἔδρα δουλειά.

ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Δουλειᾶς ἄσχι:κές, θέρος, ἀλώνια, ξεχορταρίσματα, ἑληές. Καὶ ἡ συντροφιά εἶναι: ἡ ἐρασιτεχνικὴ ἀπασχόλησις τῶν γυναικῶν.

Κάθε κορίτσι, μόλις τελειώσει: τὸ δημοτικό, φιλοδοξεῖ γὰ κἀνη καὶ λίγα «χοράσια», πού θὰ τῆς δώσουν σὲ κάμποσα χρόνια τὸ μετᾶξ: γὰ τὴν προίκα τῆς, καμμιά μεταξωτὴ κουδέρτα, κανένα τραπεζομάντηλο, δυὸ - τρία καντήματα κι' ἴσως ἀκόμα καὶ λίγα μέτρα «διασίδι» γὰ μιά μεταξωτὴ φορεσιὰ γὰ

τόν καλό της. "Ολες οι γυναίκες μαθαίνουν πώς και πότε ανοίγει ο «κορασόσπορος», πόσες φορές κοιμούνται και πόσες ξυπνούν τα κοράσια, τί τρών και πότε θα κλαδώσουν, σε πόσες μέρες θα 'θγούν οι πεταλούδες από τα κουκούλια που θα κρατήσουν για σποράκια, πώς θα μαζέψουν και πού θα φυλάξουν το σπόρο όλο το χειμώνα. Κι' ακόμα ξέρουν πώς θγαίνει το μετάξι, πώς το θράζουν με σαπούνι για να μαλακώση, πώς το δάφουν και πώς το φαίνουν ή το κεντούν.

Στά νυχτέρια τους οι γυναίκες ασχολούνται με το τρίψιμο της κουκουάρας και «το χειρομούλισμα του τραχανού».

"Όλος ο Σεπτέμβρης περνά με τις ασχολίες του τρυγητού, τις ετοιμασίες για το κρασί, τις παρασκευές γλυκισμάτων από μούστο, πετμεξίου. Οι νοικοκυρές θρίσκονται: σε κίνηση για το θράσιμο του πετμεξίου, τα μουστοκούλουρα, με καρύδια, ή αμύγδαλα, τις μουσταλευριές.

"Όλες τις εργασίες του σπιτιού τις κάνει ή γυναίκα, φάσιμο, κέντημα, πλέξιμο, δάψιμο, πλύσιμο, μαγειρέμα.

Εργατικές οι Ίμβριωτοπούλες υπαίχουν στον άργαλειό λογίων - λογίων πανικά, λεπιά θαμβοακεριά σεντόνια, κουδέρτες με φλόσ, το γριζο, τα χοντρά δηλαδή εξωτερικά ρούχα. Πλέξιμο και φάσιμο στον άργαλειό είναι από τις πρώτες δουλειές των κοριτσιών. Κουδέρτες, πλουμιστά κιλίμα, τραπεζομάντηλα, στόρια, μαξιληάρες, μαξιηλαράκια, προσόψια, καναπελήκια και άλλα μάλλινα ή θαμβοακεριά, πλεχτά ή ύφαντά αποτελούν την προίκα τους.

"Όταν «μπάζουν το γριζο», τα εγχώρια μάλλινα εξωτερικά ανδρικά ύφασματα, γίνεται σωστό γλέντι, γιατί έπειτα από το «μπάσιμο» στρώνουν τραπέζι και μαζεύονται απρόσκλητοι οι νέοι του χωριού για να πιούν και να χορέψουν.

Τα καλοκαιρινά έξοχικά πανηγύρια των χωριών, τα νυχτέρια του χειμώνα και οι γριζοί, είναι ή ψυχαγωγία των άγαριών και των κοριτσιών της Ίμβρου.

«Ξασμοί και λαναρίσματα ως κι' άδραχτιών στροβιλισμοί:

Φοροστά κελκίματα, διασίματα και μπουρλιασμοί.

Περίτεχνα φασίματα στον άργαλειό της κοπελλιάς

σαγίτας κελαιδήματα και άδγατίσματα θουλειάς».

"Η χωρική λαϊκή χειροτεχνία που άσκείται από τους χωρικούς έξυπηρετεί τις βασικές ανάγκες και διατηρεί την πατροπαράδοτη τεχνική και διακοσμητική. Στη χωρική τέχνη ανήκουν τα μάλλινα μπαμπακερά και μεταξωτά ύφασματα και σκεπάσματα, χράμια, θελέντζες, φλοκάτες, κιλίμα, ταγάρια κλπ. Τα κεντήματα (χρωματιστά και άσπρα), οι νταντέλλες, τα σταμπωτά ύφασματα, τα ξυλουργικά, και ξυλογλυπτικά, τα κεραμικά, τα μαρμαρογλυπτικά, τα

μεταλλουργικά, τὰ ἀργυροχοϊκά, τὰ πέτσινα, καὶ γενικά τὰ διάφορα εἶδη ἀπὸ τὰ οἰκιακὰ σκεύη, ὅπως καὶ κάθε ἀντικείμενο, ποῦ χρησιμοποιοῦνται στὴ ζωὴ καὶ στὴ δουλειὰ τοῦ χωρικοῦ ἀνθρώπου στὴ λαϊκὴ χειροτεχνία.

Ἐστιάδα ἀκοίμητη ἢ Ἰμβριώτισσα κράτησε ἄσβεστη τὴν πυρὰ τῆς οἰκογενειακῆς ἐστίας. Χάρις σ' αὐτὴν τὰ πάτρια ἦθη καὶ ἔθιμα παραμένουν ζωντανὰ καὶ ἀνόθευτα. Ἐργατικὴ καὶ οἰκονόμος, κατέχει τὴν τέχνη τοῦ νοικοκυροῦ, κι' εἶναι ρήγισσα μέσα στὸ φτωχικὸ της. Προορισμὸς της εἶναι τὸ σπῆτι καὶ ὁ ἱερὸς ρόλος τῆς μάννας.

Τῶν κοριτσιῶν τὰ προτερήματα, μὲ τὴ σωματικὴ ὁμορφιὰ συνδυάζουν εὐγενικὴ καὶ λεπτὴ ψυχὴ, ποῦ ἐκδηλώνεται μὲ τὴν ἐργατικότητά, τὴν προθυμία, τὴ φιλοφροσύνη καὶ τὴ φιλοξενία.

«Νοικοκυρὲς ἀκούραστες καὶ
(χρυσοφέρεις κόρες
σ' ἀνελεχτὰ ὑφαίνουνε, ἄγνω-
(στα σ' ἄλλες χῶρες».
(Τὰ χωριά μας)

«Ποῦχες τίς κόρες ὁμορφες
(ψηλές, γαϊτανοφρυδές
μὲ τίς στητὲς κορμιστασιές
(σὰν τοῦ δρυμοῦ τίς νύφες,
μὲ τὰ μαλλιά δενδρογαλιές
(πλεγμένα στὸ κεφάλι
κι' ἢ κάθε τρίχα γίνονταν ὀλό-
(χρυσό μετὰξι).

Μοσχόδουσαν ἀνοῖξη, ἀν-
(θια μέσ' τὸ λειβάδι
χαμογελῶντας στὶς πλαγιές
(τοῦ Μάρμαρου, τοῦ Μσάδι
καὶ φέρναν στὰ καλάθια τους,
(σὰν τὸ φλωρί ἀχλάδια
ἀπ' τῆς Θαμμένης Πηγῆς τὰ
(ὄροσερὰ λαγκάδια.
(Ἄγριδια).

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Ἔθιμα τοῦ Γάμου

Γραφικὰ καὶ ἀγνά εἶναι τὰ ἔθιμα τοῦ νησιοῦ γύρω ἀπὸ τὸ γάμο. Στὴν Ἰμβρο ὁ θεσμὸς τοῦ γάμου μένει σταθερὰ ἐδραιωμένος, στίς θεοσύστατες βάσεις του.

Σκοπὸς τοῦ γάμου εἶναι ἡ ἀρμονικὴ συμβίωση καὶ σχηματισμὸς οἰκογενείας ἐνωμένης, ἡ ἀπόκτηση παιδιῶν καὶ ἡ ἀνατροφή τους.

Οἱ νέοι ἀφοῦ εἴωσαν ἀμοιβαίᾳ ὑπόσχεσιν γάμου ὀρίζονται: μπροστὰ στὸ καταβλιπτικὸ πρόβλημα τῶν ἐξόδων. Γιὰ νὰ κάμουν ἓνα «γάμο τῆς προκοπῆς» πρέπει νὰ χρεωθοῦν κι' αὐτοὶ καὶ οἱ γονεῖς τους, ἢ ν' ἀναβάλουν τὸ γάμο ἢ νὰ κάνουν μόνον γάμο πολιτικόν.

Οἱ γονεῖς θεωροῦν ἱερὸν χρέος τους νὰ προικίσουν τίς κόρες τους γιὰ νὰ καλοπαντρευτοῦν. Οἱ νεόνυμφοι δὲν στεροῦν σὲ «χοδοαρδαλήκια» καὶ περιττὰ ἐξόδα.

Συνηθίζουσι τὸ κρασί νὰ εἶναι: ὅσα καὶ τὰ χρόνια τῆς νύφης, καὶ οἱ νεόνυμφοι σφραγίζουσι ἓνα πιθάρι κρασί στὸ γάμο τους γιὰ νὰ τὸ ἀνοίξουν μόνον στὸ γάμο τοῦ πρώτου παιδιοῦ τους. Οἱ προσκεκλημένοι τρώνε καὶ πίνουν καὶ γλεντοῦν. Μέρη, ὀδομάδες, ἐτοιμάζονται γιὰ τὸ γάμο καὶ γιὰ τὰ τραπέζια, γιὰ τοὺς ὀργανοπαίκτης πού θ' ἀγκαζάρουν καὶ τὸ καφενεῖο πού θὰ νοικιάσουν. Μέχρι τὰ ξημερώματα χορεύουσι, χορὸ ἀδιάκοπο καὶ συνεχῆ. Ἡ νύφη πρέπει νὰ χορέψῃ ὅλους τοὺς προσκεκλημένους. Τὴν δευτέραν νύχταν τοῦ γάμου κάνουν τίς «πατσιές» καὶ τὴν ἑπαύριον σφίγγουσι τὴ «λαγάρα» (θερμάτινα λουριά πού στήρξουν τὰ τσαρούχια) καὶ ἔχει τὴν ἔννοιαν τῆς οἰκονομίας (δηλ. νὰ σφίξουνε τὰ λουριάτῃ γιὰ νὰ ξεχρεωθοῦν).

Κάνουν γάμο μὲ τούμπανα καὶ παρατούμπανα καὶ «ἄς πάη καὶ τὸ παληγάμπελο»!

Γάμοι στὸ Γλυκὺ.

Ὅλο τὸ χωριὸ χαίρεται στὸ Γάμο. Κι' ἂν θάνατος, ὅλο τὸ χωριὸ λυπᾶται πάλι. Δὲν περιγράφεται ὁ στολισμὸς τῆς νύφης πού γίνεται: σὲ ἀρχοντικὸ τῆς, ὅτε τὸ ντύσιμο τοῦ γαμπροῦ πού γίνεται στὸ σπίτι του ἀπ' τοὺς φίλους στοὺς ἤχους τοῦ βιολιοῦ καὶ τοῦ σαντουριοῦ. Μὲ τὰ ὄργανα μπροστὰ ξεκιναῖ ἡ πομπὴ νὰ πάρῃ τὴ νύφη γιὰ τὴν ἐκκλησίαν. Μπροστὰ στῆς νύφης τὸ σπίτι σχηματίζεται ἡμικύκλιον καὶ ὅλοι τὴ φωνάζουσι νὰ φωνῆ ἐνῶ ραίνονται μὲ ἄρωματα τραγουθῶντας συνάμα διάφορα ἄσματα τραγουδία ὅπως π.χ. τὸ παρακάτω:

«Ἔδρα νύφημ' στὴ μπόρταν νὰ δῆς τὸ παληγάρι,
στολισθῆκε σὰν πέρδικα καὶ ἤλθε νὰ σὲ πάρῃ».

“Όλοι χτυπούν παλαμάκια συνοδεύοντας τὰ ὄργανα κι’ ὁ γαμπρός ἀνυπομονεῖ. Περικυκλωμένη ἀπὸ τοὺς δικούς της ἡ νύφη ἀκολουθεῖ τέλος τὴ χαρούμενη πορεία γιὰ τὴν ἐκκλησία. Τὰ ὄργανα σωμαίνου κι’ ἀρχίζει ὁ παππᾶς. Τὰ γρόσια πέφτουν ὁροχὴ καὶ τὰ παιδιὰ σκύδουν νὰ μαζέψουν τὰ λεφτά. Μετὰ τὸ χορὸ τοῦ Ἡσαΐα ἀρχίζει τὸ προσκύνημα τοῦ Ἀνθού τῆς λεμονιάς, πάνω στὸ κεφάλι τῆς νύφης καὶ τοῦ γαμπροῦ. Οἱ μουσικοὶ πού περιμένουν τοὺς νεονύμφους ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία ἀρχίζουν καὶ πάλι τὸ παιζίμο καὶ ὅλοι προσκεκλημένοι θὰ συνεχίσουν τὸ «συρτὸ» στὸ καφενεῖο. Συμπεθεριάτικος, Σαμιώτισσα, τὸ Αἰμυλιό, τὴ Δασκάλα. Γρόσια πετοῦν στὸ βιολιτζή. Τὰ μεσάνυχτα ἀρχίζει ὁ καρσιλαμάς. Οἱ χορευτὲς πίνουν καὶ χορεύουν, χορεύουν.

Πρῶτος θὰ σύρη τὴ νύφη στὸ χορὸ ὁ γαμπρός καὶ κατόπιν αἱ συγγενεῖς καὶ τὰ ἄλλα παλληκάρια τοῦ χωριοῦ. Μὲ λίγα λόγια ἄλλ. τὴν ξεποθαριάζουν ἐφ’ ὅσον εἶναι ἀναγκασμένη νὰ χορεύη ὅσο κρατᾶ ὁ χορός. Μόλις συγκεντρωθοῦν οἱ προσκαλεσμένοι στὸ καφενεῖο θὰ πάρουν τὸ γλυκό τους πού προσφέρεται ἀπὸ τοὺς ἄμεσους συγγενεῖς τῆς νύφης καὶ τοῦ γαμπροῦ καὶ εἶναι ἕνας θίσκος μὲ μπακλαδά, κουραμπιέδες κλπ. καλοφτιαγμένα ἀπὸ τὶς Ἱμβριεὺς νοικοκυράδες.

Οἱ γάμοι στὴν Ἱμβρο γίνονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Χριστούγεννα, Πάσχα καὶ τὸν Αὐγουστο.

Τὸ κάλεσμα στὸ γάμο πού ἔχει τὴν ἔννοια τοῦ προσκλητηρίου γίνεται μὲ τὸ λεγόμενο «κλίκι» τὸ ὁποῖον εἶναι ἕνα μικρὸ στρογγυλὸ φωμάκι ζυμωμένο ἀπὸ σταρένιο «καθάριο» ἀλεύρι πού στὴ μέση ἔχει ἕνα μικρὸ πουλάκι· ἢ «π’λουθ».

Ὡς παράνυμφος (κουμπάρος) ὀρίζεται κατὰ κανόνα ὁ νουνός (ἀνάδοχος) τῆς νύφης. Παραγαμπρός καὶ παρανύφ’ κάποιοι στενοὶ φίλοι ἢ στενὴ φίλη τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης ἀντιστοίχως.

Τὴν ὥρα πού στολιζοῦν τὸ γαμπρὸ στὸ σπίτι (ξύρισμα, ντύσιμο κλπ.) συνηθίζεται πάνω σ’ ἕνα τραπέζι πού θρίσκειται στὴ μέση τῆς σάλας (σαλονιοῦ) νὰ εἶναι ἀναμμένο ἕνα κερί πού πολλές φορές τὸ κρατᾶ συνέχεια κάποιος νεαρός. Κατὰ τὴν ἔξοδο τοῦ γαμπροῦ ἀπὸ τὸ σπίτι (γιὰ τὴν ἐκκλησία) κάποιος φίλος του ἢ συγγενῆς δαίανει στὸ «χαγιατί» (νταράτσα) καὶ ρίχνει δυὸ ντουφεκιές (πυροβολισμούς). Ἄν ὁ γαμπρός τυχαίνει νὰ εἶναι τσοπάνος φροντίζει στὸ γάμο νὰ σφάζῃ τὸ καλύτερο κρυάρι, ἢ τὸν τράγο πολλές φορές καὶ δυὸ ἢ τρία μαζί.

Κατὰ τὴν ὥρα πού τελεῖται τὸ μυστήριο τοῦ γάμου μέσα στὴν ἐκκλησιὰ ὁ γαμπρός καὶ ἡ νύφη φέρουν στὶς πλάτες τους ριγμένο ἕνα κομμάτι ὕψισμα καινούργιο (ἰδίως σ’ Ἀγροῖδια γίνεται αὐτό).

Στὸ καφενεῖο πού συγκεντρώνεται ὁ κόσμος μετὰ τὸ γάμο καὶ προτοῦ μοιραστοῦν τὰ γλυκὰ περιφέρεται μιὰ νεαρὰ κοπελίτσα ἢ νέος καὶ δίνει σὲ ὅλους μὲ ἕνα κουτάλακι καρύδι μὲ μέλι, ἰδίως στοὺς ἐλεύθερους γιὰ νὰ πάρουν τὸ γοῦρι. Κοινὲς αἱ χαρές, κοινὲς αἱ λύπες στὸ χωριό.

«Γάμος; ἀστράφτ' ἀπὸ χαρὰ
καὶ γέλοιο τὸ χωρὶο
καὶ ἀντιλαλεῖ τὸ νυφικὸ
τραγοῦδο: πέρα ὡς πέρα.

Θάνατος ὄλοι θλιθεροί,
κι' ἀπ' τὸ καμπαναριό,
δλόμαυρο ἢ καμπάνα μας
τὸν θάφει: τὸν ἄερα».

Ἔθιμα Γεννήσεως

Μόλις γεννηθῆ ἓνα παιδί στὸ Σχοινοῦδι μαζεύουσι πέτρες γιὰ ἓνα σπίτι
καὶ φυτεύουσι δέκα καθάκια περίπου. Αὐτὰ δὲ τὰ δέκα δένδρα ἰσοδυναμοῦν, ἔπει-
τα ἀπὸ ἑκαπέντε χρόνια, μὲ ξυλεία γιὰ ἓνα σπίτι.

Γαμίζουσι ἓνα κιοῦπι: μὲ κρασί γιὰ νὰ τ' ἀνοίξουσι κατὰ τὸ γάμο τοῦ παιδιοῦ.

Ἔθιμα Βαπτίσεως

Μετὰ τῆ θάφτιση ὁ νουνοῦς ρίχνει γρόσια στὸν ἀλόγουρο τῆς ἐκκλησίας
καὶ ὁρμῶν τὰ πιτσιρίκια ποιός νὰ μαζέψῃ τὰ πιὸ πολλά. Μετὰ τὸ μυστήριον
πηγαίνουν στὸ σπίτι ὁ παππᾶς, ὁ ψάλτης καὶ οἱ συγγενεῖς, καθ' ὅσον ψάλλε-
ται: τὸ «ὄσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε». Ἀκολουθεῖ φαγοπότι καὶ γλέντι. Ἐ-
πίσης τῆ στιγμῇ πού ὁ ἱερεὺς ἀναγγέλει: τὸ ὄνομα τοῦ νεοβάπτιστου, τὰ μικρὰ
τρέχουσι ποιός πρῶτος νὰ πῆ τὸ ὄνομα στὸ σπίτι: πού θρίσκεται καὶ περιμένει
συνήθως ἢ μητέρα τοῦ παιδιοῦ.

Ἄφοῦ πάρει «σαραντισμὸ» εὐχή ἢ λεχοῦσα ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν ἔχει: μαζὶ
τῆς ἀπὸ τὸ σπίτι πάρει ἓνα μπουκάλι νερὸ καὶ γυρίζοντας στὸ σπίτι τῆς ρίχνει
στὸ δρόμον σταγόνα εὐχόμενον γιὰτὶ τῶχουσι ξατσιπουδιά (γρουσουζιά) ὅπου
πέρασε ἀσαράντιστη. Τὸ δουνοῦ ραῖζι ἅμα θὰ ὄῃ λεχώνα εἶναι: τὸ πρῶτον δῆμα
πού θὰ κάνη δαρὺς ἔσκιος τῆς.

Τὸ πρῶτον δῆμα πού θὰ κάνη στὸ σπίτι: μετὰ τὴν εὐχή, ἀνασκελίνα (περιῶ)
ἢ λεχοῦσα σίδερο γιὰ νὰ εἶναι: σιδερένια.

Θάνατος

Κακὸς οἰωνὸς θανάτου εἶναι: ὅταν λαλῆ κουκουδάγια στὸ πζάκι: ἀπ' ἔξω,
ὅταν λαλῆ ἢ ὀρνιθα ὅπως ὁ πετεινὸς καὶ τότε τῆ σφάζουσι.

Καλοῦν τὸν ἱερέα στὸν ἑτομοθάνατον νὰ κάνη τὴν τελευταίαν ἐξομολόγησιν,
ἀκολουθεῖ εὐχέλαιο καὶ θεία κοινωνία. Ὅταν ὁ ἀσθενὴς δαρύνη καὶ δὲν μπορεῖ

νά κινήθη λέμε πώς έπαθε «τόν άθεικτο και άπαφτο» δηλαδή δεν θρίσκει ήσυχία ή όταν κάνη κινήσεις απότομες λέμε ότι «άγγελοσκιάχηκε» ή όταν βλέπει το τσάκι και δεν μιλά, είναι παραδομένος παραδίδει την ψυχή στον άγγελο. "Όταν δεν θγαίνη ή ψυχή τον δάξομε καταγής σ' ένα καθαρό κιλίμι γιατί το στρώμα ίσως να έχη μαλλί από φόφο άρνί.

Τό τσάκινο πρέπει να είναι φαμένο στον άργαλειό, 3 πήχες και δάξομε άσπρες κάλτσες και παντόφλες. Στο νεκρό δάξουν τά καλύτερα μεταξωτά σεντόνια, αλλά στο χρώμα αφήνουν το άσπρο σεντόνι, τον δάξουν σε μία νεκρόσαλα και τον πάνε στην έκκλησία μετά τον δάξουν στο μνήμα μόνο με το σεντόνι. Στο στόμα του πεθαμένου δάξουν κεραμύδι που γράφει: Ίησοϋς Χριστός νικᾷ. "Όσπου να σηκωθή ο νεκρός από το σπίτι ανάθει φανάρι με λάδι, «ό κοκός» είναι τενεκές για λάδι και έχει «φτύλη». Από θραδύς ξεγυχτούν το νεκρό στο σπίτι και όλο το χωριό έρχονται θυμιάζουν και φέρνουν λίδανο, σιτάρι, κεριά, μέλι, άλεϋρι, λάδι. Αυτό γίνεται μόνο στο δικό μας χωριό τ' Αγγρίδια της Ίμβρου. Κατά το ξενούτσισμα, «παραμονή» διαδύξουν το ψαλτήρι. Ψήνουμε καφέ με καξιμάδι και ανάδουν κεριά. Ο νεκρός είναι καλυμμένος ως πάνω. "Όταν φεύγη από το σπίτι χύνουν έξω ένα καταρόλι νερό. "Όταν ο νεκρός έχη τά μάτια άνοιχτά τόχουν και λένε ότι θα πάρη κι' άλλον σύντομα.

Στους μετασχόντας της κηδείας μοιράζομε κόλυθα σε δίσκους («σινία»), 3 προσφορές («σταρούς»), τις κόδουν σε τεμάχια και σε κρασί δουτάν το ψωμάκι και λένε «Θεός σ' χωρέστον». Μετά τη ταφή πάνε σπίτι οι συγγενείς και γνωστοί και τρώνε άφου πρώτα μακαρίσουν ξανά με ψωμί και κρασί. Αυτό λέγεται «τραπέξι της Παναγίας». Τρώνε κρέας, θραστό με πιάτες, πάνω σε σοφρά δηλαδή χαμηλό, καθιστό τραπέξι με σκούρο τραπεζομάντηλο και πίνουμε κρασί μαύρο. Πιστεύομε ότι έπι 40 ήμερες ή ψυχή του νεκρού γυρίζει ένα γύρω στο σπίτι και στο μέρος που ξεψύχησε 3 μέρες ανάθει κεριά και το καντήλι συνέχεια αναμμένο πρωτ' θραδύ, βρέχει, χειμάζει έξάπαντος πρέπει να πάμε στο τάφο.

Τήν επάύριον πλένομε τά ρούχα του νεκρού στη δρύση του χωριού. Μαζί με τά τρίμερα δίνομε ένα πιάτο, και μία πετσέτα, κουτάλι και περόνι. Η παντρεμένη γυναίκα φοράει καφέ τουλπάνι όταν πεθάνουν οι γονείς της και ο άντρας 40 μέρες άξύριτος.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ

α) Κοινότης:

Η κοινότητα διοικείται από τον πρόεδρο του χωριού, τον «στορμπατζή» ή «μουχάρη» και τους πέντε ή έπτά συμβούλους του που λέγονται «άξάδες». Η κοινότητα διατηρεί και δύο «φύλακες» κουρουτζήδες που έκτελούν χρέη κλητήρος και άγραφύλακος. Περιέρχονται συχνά τις έξοχικές περιοχές όπου απα-

γαρεύεται νὰ θόσκουν τὰ ζωντανὰ ἐλεύθερα. "Όσα πιάσουν τὰ συγκεντρώνουν σὲ εἰδικὸ σταυλὸ «φυλακὴ τῶν ζῶων» ἀπὸ ὅπου τὰ πέρνουν οἱ ἰδιοκτῆτες ἀφ'οὐ πληρώσουν προηγουμένως τὸ ἀνάλογο πρόστιμο «τῆς ἀξίας» στὴν κοινότητα.

Γιὰ τὶς ζημιὰς ποὺ γίνονται ἀπὸ ζῶα στὰ σπαρμένα χωράφια, στοὺς μπαχτσέδες, στὰ ἐλαιόδεντρα, ὁ ἰδιοκτῆτης καλεῖ ἕνα ἀπὸ τοὺς ἀξιάδες ὡς ἐκτιμητὴ ὁ ὁποῖος καὶ θὰ ἐκτιμήσῃ τὴ ζημιὰ καὶ θὰ ἐπιβάλῃ τὸ ἀνάλογο πρόστιμο.

β) Ἡ οἰκογένεια:

Ὁ πατέρας τῆς οἰκογενείας λέγεται κύρης ποὺ εἶναι ὁ στύλος τοῦ σπιτιοῦ.

Ἡ γυναῖκα ἔχει τὸ τιμόνι στὸ χέρι τῆς, εἶναι ἡ νοικοκυρὰ, ἡ θαλίσισα τοῦ σπιτιοῦ. Στὰ παλιὰ τὰ χρόνια γιὰ τὴν ἀνύπαντρη ἔλεγαν: «Παρθένος καλέ, εἶναι αὐτὴ». "Όταν ἡ νοικοκυρὰ ἔχει τραπέζι: εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ περικοιτηθῇ τοὺς «μουσαφίρηδες».

γ) Συνεργασία καὶ Ἀλληλοβοήθεια:

Στὶς ἀτομικὰς ἐργασίαις, στὸ θερισμό, τρυγητό, ληομάξιμα ἀλληλοβοηθοῦνται οἱ χωριανοί, ἡ βοήθεια αὐτὴ λέγεται «μητζί».

Καὶ στὶς κοινοτικὰς υποθέσεις στὸ κτίσιμο ἐκκλησίας, σχολείου, ἀνοίγμα δρόμου βοηθοῦν ὅλοι δωρεάν.

Γενικαὶ Ἀρχαὶ Δικαίου.

Ἀπὸ 18 χρονῶν καὶ τὸ ἀγόρι καὶ τὸ κορίτσι δὲν μποροῦν νὰ τὸ ἐξουσιάσουν οἱ γονεῖς, θεωρεῖται ὁ νέος ἐνῆλικος καὶ ἱκανὸς γιὰ δικαιοπραξίαις.

"Όταν συμφωνηθῇ κάτι, ζῶον ἢ χωράφι καὶ δοθῇ καπάρο καὶ ὁ ἄλλος πάρει τὸ λόγο του πίσω χάνει τὸ καπάρο ποὺ εἶναι νόμος, ἔτσι κι' ἂν παρυσιαστῇ ἄλλος μὲ διπλάσια τιμὴ.

Στὰ παλιὰ χρόνια τὸ δάνειο γινόταν μὲ λόγο «χωρὶς γραμμάτιο» καὶ ἔδιναν μικρὸ τόκο.

Ἡ δωρεὰ σὲ ἔδρυμα ἢ στὰ παιδιά τῆς οἰκογενείας γινόταν γραπτὴ. "Όταν πωλοῦσαν ἀκίνητα, ζῶα, κλπ. προτιμούσαμε τοὺς συγγενεῖς, πρῶτα ὁ ἀδελφός, ποὺ ὅταν δὲν εἶχε χρήματα, ὁ ἀδελφὸς ἔπρεπε νὰ τὸν περιμένῃ.

Ἡ μίσθωσις τοῦ κτήματος, τὸ ἐνοίκιο, γίνεται ὡς ἑξῆς:

Γιὰ ἕνα χωράφι: δύο στρεμμάτων ὁ ἰδιοκτῆτης παίρνει: 20 κιλά στάρι, ἢ μισάρικο, ὁπότε δάξουν μισὸ - μισὸ τὸ σπόρι, τὸ δὲ ξέψιμο καὶ θέρισμα θὰ τὸ κάνην ὁ ἐνοικιαστῆς τοῦ χωραφιοῦ. "Όταν θεριστῇ τὸ κάνην ἑμάτια καὶ τὸ μοιράξουν ἕξ ἴσου.

Στὰ προξενία γάμου ὅταν δὲν πετύχουν παίρνουν ἕνα φλυτζανάκι καὶ τὸ πατοῦν στὸ τηγάνι: καὶ μουτσοῦρώνουν τὸν προξενιτῆ, ποὺ δὲν πέτυχε τὸ προ-

ξενό. "Όταν πετύχαινε ό προσενηγήε ήταν περήφανος: «νά καλέ έγω έκανα τήν προσενιά και πέτυχε».

Βάζαμε στοιχήματα, όποιος έκανε έκανε τραπέζι ή διασκεδάση.

Γιά σύνορα βάζαμε φράχτες από πρινάρια - στόλους που μπλέκαμε με λιγαριές, ή ανοίγαμε χαντάκι. Στ' άφτιά των γιδροπρόδώντων βάζαμε σημάδια, τρυπούσαμε τ' άφτι στη μέση που λεγόταν τριπάφτι ή τó κόδαμε λοξά και λεγόταν «πιστοκάλαμο», και στο μπροστινό άφτι «μπροστοκάλαμο», και στην μέση «σχίσμα».

"Ό κάθε «τσιπάνης» είχε τά σημάδια του και όπου πήγαινε τó ζωό του ανακαλύφτανε που είναι: του τάδε τó σημάδι.

"Όταν ό κλώνος έπεφτε σε άλλο κτήμα τότε κατά νόμο έπαιρνε τó καρπό.

Τό ύποθηκαφυλάκιο, του χωριού λέγεται «ταπού» και τó χαρτί που γράφει ότι τó σπίτι είναι δικό σου λέγεται «κοτσάνι».

"Όταν δέν ανακαλυφθή άλλος έδιοκτήτης σε 20 χρόνια γίνεται δικό σου.

Τό πέραςμα από ξένο κτήμα λέγεται «άμπασιά».

Γιά ένέχυρο δίνουμε χωράφι ή πολύτιμο πράγμα τού σπιτιού κι' όταν δέν επιστρέφουμε τά χρήματα μέχρι τήν προθεσμία της έπιστροφής των, όφείλει νά τó χάσει.

Κάποτε ή πεθερά μου — θεία Σοφούλα — έδωσε ένέχυρο ένα πενηντάληρο μαλαματσένιο (φλουρι χοντρό) για 10 λίρες χάρτινες τούρκικες κι' όταν πέρασε ή προθεσμία δέν της τó έδωσαν και της έδωσαν χρήματα της αξίας του νομισματος.

Η άρραβώνα σύμφωνα με τó νόμο είναι νά γίνη στα 18 χρόνια. Προσκαλούμε τó παππά, τó κουμπάρο και στενούς συγγενείς και γίνεται θρησκευτικός άρραβώνας, ό παππας τούς σταυρώνει και τού γαμπρού ό μπαμπας θάζει τά δακτυλίδια.

Γιά νά θγάλη τήν κοπέλλα έξω ό γαμπρός έπρεπε νά πάρη άδεια από τόν πατέρα της και νά θγή με στενό συγγενή ή με τή μητέρα της και δέν είχαν πολλές σχέσεις, ό γάμος γινόταν γρήγορα στην ήμερομηνία της συμφωνίας λεγόταν «τό γοργόν και χάριν» για πολλούς λόγους.

Προϊκα δίνουμε όταν ζητήση ό γαμπρός όπου όφείλει ό πεθερός νά δώση έσα ύποσχεθή άλλως χαλάει ή δουλειά. "Όταν παρθούν με άγάπη δέν έχει δικαίωμα μετά νά ζητήση από τόν πεθερό.

Πριν παντρευτούν γίνεται έθωρα με ευχαρίστηση και άπ' τά δύο μέρη, λ.χ. ή νύφη έκανε «φατά» πουκάμισα, ό γαμπρός άγόρασε στην νύφη, παντάφρες, παπούτσια, φουστανάκι. Η πεθερά έκανε δώρα στο γαμπρό και ρούχα.

"Όταν δέν θέλουν οι γονείς και των δύο μερών τó γάμο και τά παιδιά άγαπιούντα: ύπερβολικά κλέβει ό γαμπρός τή νύφη και φεύγουν σε άλλο μέρος εκτός της Ήμερας.

"Όταν ύπάρχη καλή διάθεση στο γαμπρό και στο πεθερό τότε μένουν μαζί.

Ὅταν ἡ κόρη δὲν εἶναι ἐν τάξει καὶ ὁ γαμπρὸς δὲν τὸ εἶχε ἀντιληφθῆ ἔγκαίρως σύμφωνα μὲ τὸ νόμο δικαιοῦται νὰ τὴ χωρήσῃ.

Ἡ περιουσία γράφεται στὸ ὄνομα τῆς κόρης στὴ προίκα τῆς, ἔχουν ἴδια δικαιώματα καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἐλέγξῃ ὅτι τοῦ ἔδωσε προίκα τοῦ γαμπροῦ.

Κι' ὅταν δὲν ἔκαναν παιδιὰ δὲν χώριζαν, κατόπιν συνεννοήσεως ἔπαρναν «ψυχοπαίδι», ἔχουμε πολλὰ παραδείγματα τέτοια.

Ὅταν πεθάνῃ ἡ γυναῖκα ἀτεκνος ἢ ὁ ἄνδρας, κληρονομοῦνται ἀπὸ τοὺς ἰδίους, δὲν ἐπιστρέφεται ἡ προίκα στὸ προικοδότῃ.

Τὰ ὄρφανὰ παιδιὰ τὰ φρόντιζαν οἱ συγγενεῖς καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχαν συγγενεῖς ἢ κοινότης τοῦ χωριοῦ καὶ ἡ ἐκκλησία.

Ὅταν τὸ παιδί πράττει κακὰς πράξεις πού ρεζιλεύουν τοὺς γονεῖς στὸ χωριό, ἀποκηρύττεται, ὅταν πεθάνουν ὅμως οἱ γονεῖς παίρνει τὴν περιουσία τους.

Ἔνοιο γίνονται ἀδερφοὶ μὲ ὄρκο ἐνώνοντας τὰ αἵματα, κόβοντας μὲ μαχαίρι, τὴ φλέβα τοῦ χεριοῦ των, καὶ τέτοιος ἀδελφὸς ποιητὸς δὲν μπορεῖ νὰ παντρευτῆ τὴν ἀδελφή τοῦ ἄλλου ἀδελφοποιητοῦ.

Ὅταν πάλι ξένα παιδιὰ πιοῦν γάλα ἀπὸ τὴν ἴδια μητέρα δὲν μποροῦν νὰ παντρευτοῦν, γιατί γίνονται ὡς ἀδέλφια.

Τὸ κορίτσι παίρνει τὴ μεγαλύτερη περιουσία γιατί εἶναι τὸ ἀδύνατο μέρος. Ὁ πατέρας κρατεῖ ἕνα καλὸ σπίτι ἢ κτήμα γιὰ τὸν ἑαυτοῦ καὶ τὴ γυναῖκα του, καὶ τὸ παιδί πού ἔχει εὐχαρίστηση μετὰ τοῦ δίνει, ὅτι μπορεῖ.

Τὴ διαθήκη συντάσσει ὁ πατέρας κατόπιν συνεννοήσεως μὲ τὴ μητέρα. Ὅλα τὰ ἄλλα παιδιὰ ἐκτὸς ἀπ' τὸ κορίτσι παίρνουν τὸ ἴδιο μερίδιο. Ὅταν ξαφνικὰ πεθάνῃ ὁ πατέρας τότε τὰ καλὰ ἀδελφία παραχωροῦν τὸ μερίδιό τους στὴν ἀδελφή. Ὅταν δὲν ὑπάρχει κληρονόμος τὴ περιουσία παίρνει ἡ Κοινότης τοῦ χωριοῦ.

Τὰ γιδοπόροδα τὰ ἀγοράζουν ἔμποροι ἀπὸ τὸ Τσανάκαλε μὲ χρήματα ἢ μὲ ἀνταλλαγὴ σταριοῦ.

Σύμφωνα μὲ τὸ ἀδίκημα πού θὰ κάνῃς εἶναι καὶ ἡ ποινή, πρόστιμο: φυλάκισις, ξύλο (NCHilo) ἀφθονοὺς τοὺς χύνουν τὸ νερὸ καὶ τοὺς χτυποῦν, καὶ τέλος ἰσθία δεσμὰ καὶ θάνατος.

Ἀνεύθυνο: εἶναι οἱ ἀνήλικοι: κάτω ἀπὸ 7 χρόνων καὶ οἱ παράφρονες.

Στὰ παλιὰ χρόνια ὑπῆρχε ἐκδίκησις «ὄφθαλμὸς ἀντι ὄφθαλμοῦ».

Ὅρκεῖ ὅταν γιὰ ν' ἀποδείξῃ, τὴν ἀθωότητά του ὁ ἔνοχος, ἀλλ' ὅταν ἦταν ἐπίορκος τριπλασιαζόταν ἡ καταδίκη του.

Χ α ρ ε τ ι σ μ ο ι

Πρέπει νὰ χαιρετηθοῦν καὶ οἱ δύο ὅταν συναντηθοῦν, καὶ ὁ ὄρθιος πού περνᾷ, χαιρετᾷ τὸν καθιστό.

Τὸ πρῶτ «Καλημέρα».

Τὸ μεσημέρι: «ὥρα καλή» καὶ κουνουῖν τὸ χέρι.

Τὸ βράδυ «καλή - σπέρα».

Τὸν ἑσπέρα τὸν ἀποκαλοῦν «πάτερ».

Τὸ δάσκαλο «Κύριε».

Τὸ θεῖο τὸ χαιρετᾶ καὶ τοῦ λέει: «καλησπέρα μπάρμπιπα» καὶ «θειά».

Χριστουγεννιάτικα ἔθιμα

Ἀπὸ τὸ καλοκαίρι κάθε νοικοκυρὰ διαλέγει: ἓνα ἢ δύο ἀρνάκια γὰ τὰ κάμη «ψιμοῦλες», τὰ τρέφει μὲ τὸ καλύτερο χορτάρι, βρώμη ἢ κριθάρ: γιὰ νὰ παχύνουν καὶ νὰ τὰ σφάζουν τὰ Χριστούγεννα. Οἱ ψιμοῦλες εἶναι: τόσο ἡμέρες πού ὑπάρχει καὶ ἡ παροιμία «τὸν ἀκολουθεῖ σὰν ψιμοῦλα» ἢ «τὸν ἔκαμε σὰν ψιμοῦλα».

Ἄλλη προετοιμασία γιὰ τὶς γιορτές, τοῦ Δωδεκάμερου εἶναι: ἡ διατροφή τῶν χοίρων. Τρεῖς φορές τὴ μέρα ταῖζουν καὶ ποτίζουν τὸ χοῖρο πού θυσιάζουν τὴ παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων. Σὲ κάθε νοικοκυρόσπιτο κρέμονται: οἱ μπριζόλες, ἀλατισμένες, ριγανωμένες περιμένοντας τὸν ἐπισκέπτη! Οἱ νοικοκυρὲς κάνουν «καθουρμάδες» μὲ χοιρινὸ κρέας μόνον, εἴτε ἀνακατεμένο μὲ πρόβειο ἢ τραγήσιο.

Τὸν καθουρμᾶ μαγειρεύουν μὲ χόρτα καὶ λαχανικά, μὲ ρύζι ἢ πατάτες, τὶς χειμωνιάτικες μέρες.

Τὸ Χριστουγεννιάτικο κρασί εἶναι: ὁ συνοδὸς κάθε καλοῦ μεζὲ κάθε καλοψημένης μπριζόλας, πού τονώνει: τοὺς χωρικοὺς καὶ «θολώνει τὸ μυαλό» τους.

Χριστουγεννιάτικα κάλαντα.

Τὴν παραμονὴ οἱ νοικοκυρὲς κάνουν τὶς Χριστουγεννιάτικες προετοιμασίες τους, εἶναι: ὄλο διασύνη καὶ τρεχάματα στὴ βρύση, στὸ φούρνο, στὰ μαγαζιά. Οἱ δρόμοι: μοσχοβολοῦν σταρένιο ψωμί, μπαχαρικά, κουραμπιέδες καὶ γλυκά. Τὰ παιδιά γυροδολοῦν ὄλα τὰ σπίτια γὰ ποῦν τὰ κάλαντα καὶ γὰ σκορπίσουν τὴ χαρά. Οἱ νοικοκυράδες τὰ φορτώνουν χίλια δυὸ φιλέματα, σῦκα, ξερά, σταφίδες, ἀμύγδαλα, γλυκίσματα.

«Ὅλα τὰ σπίτια εἶχανε κεχλιμπαρένια κυθώνια, καὶ κόκκινα ρόδια κρεμασμένα στὰ «διατόνια».

«Εἰς ἔτη πολλά» καὶ φεύγαν τὰ παιδιά φορτωμένα μὲ πολλὰ καλά. Τὰ κάλαντα τὰ λέγανε καὶ μέσ' τὰ καφενεῖα:

«Χριστὸς γεννᾶται σήμερον
ἐν Βηθλεὲμ τῇ πόλει
οἱ οὐρανοὶ ἀγάλλονται
χαίρει ἢ κτίσις ἔλη...».

Χριστούγεννα στὸ χωριὸ

«Γλυκὸς σημάντρον ἤχὸς γρικιέται: ὡσάν θαθειά, ἀπ' τὸν οὐρανό, μέσα στὴ νύχτα νὰ σκορπιέται».

Οἱ χαρμόσυνοι ἤχοι τῆς καμπάνας τοῦ χωριοῦ δονοῦν τὴν παγωμένη ἀτμόσφαιρα. Στὴν ἐγερτήριο σάλπισμα καλοῦν τοὺς χριστιανούς στὴν ἐκκλησιά, στὴ γιορτὴ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς χαρᾶς, καὶ τὸ χωριὸ γλυκοξυπνᾷ τὴν ἄγια μέρα νὰ γιορτάσῃ.

Μὲ τὸ φανὸ στὸ χέρι: ξεπορτίζουν τὰ φαντάσματα στὴ παγερὴ νυχτιά. Τὰ ἀναμμένα δαυλιὰ καὶ λαδοφάναρα δείχνουν τὸ δρόμο στοὺς πιστοὺς γιὰ τὴν ἐκκλησιά. Τὰ στενὰ σοκάκια τοῦ χωριοῦ γεμίζουν ἀπὸ κόσμο. Ἡ ταπεινὴ τους ἐκκλησιά ἀγκαλιάζει μὲ χαρὰ τὰ λατρευτὰ τῆς τὰ παιδιὰ, στὴ στοργικὴ τῆς ἀγκαλιά. Ὅλοι σιγοψιθυρίζουν: «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία».

Οἱ ἄδολοι στοχασμοὶ τῶν χωρικῶν ὑψώνονται: σὲ κόσμους ἀγγελικούς καὶ τὸ θαμπὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ τοὺς κάνει νὰ δνειρεύωνται: πῶς σ' αὐτοὺς τοὺς ταπεινοὺς τσομπάνηδες οἱ ἄγγελοι φτερούγιζαν καὶ μὴνυσαν τὴ γέννηση τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπου, καὶ πῶς αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν γεωργῶν τὰ ζῶα θερμάνανε μὲ τὴν ἀνάσα τους τὸν Ἰησοῦ στὴ θρεφικὴ του φάτνη. Μὲ τὸ γλυκοχάραμα γυρίζουν στὸ φτωχικό τους τὸ καλύδι: μὲ τὴν ἐκκοποίηση ζωγραφισμένη στὸ πρόσωπό τους πῶς ἔκαναν τὸ χρέος τους τὴ μέρα αὐτὴ τῶν Χριστουγέννων. Κατὰ τὸ μεσημέρι: ἕνα παχὺ ἀρνὶ τοὺς περιμένει μ' ἀγνὸ κρασί καὶ μιὰ εὐχή: «Καὶ τοῦ χρόνου παιδιὰ». Τὸ σάλπισμα τ' ἀγγελικό «Χριστὸς γεννᾶται: δοξάσατε» τὸ παίρνουν δουνά, λαγγαδιές, δένδρα, λουλούδια καὶ πλαγιές τὸ κάνουνε τραγοῦδι. Ὅλη ἡ φύση σιγοψιθυρίζει: τὸν ὕμνο τὸ χερουδικὸ πού ἀπ' τὸν οὐρανὸ φθάνει: στὴ γῆ τῶν Χριστουγέννων τὴν αὐγὴ, μελωδικὸ τραγοῦδι.

«Τὸ ποδαρικό»

Ἕνα παλαιὸ ἔθιμο πούσυνεχίζε: μέχρι σήμερα νὰ ἐφαρμόζεται: καὶ νὰ γίνετα: τὴν ἡμέρα τῆς Πρωτοχρονιάς στὰ Ἰμβριακὰ σπίτια εἶναι: καὶ τὸ ποδαρικό.

Τὸ ποδαρικό στηρίζεται: σὲ ἀρχαιοτάτη δεισδαίμονία.

Ὁ Ἰωῶ εἶπε εἰς τὸν πενθηρόν του Λάβαν: «καὶ εὐλόγησέ σε ὁ Θεὸς ἐπ' τῷ ποδί μου» μὲ ἄλλα λόγια δηλ. τὸ ποδαρικό μου ἦταν καλορίζικο. Τὸ ἴδιο λέγει καὶ ἡ Γραφή μου τὸν Ἰωσήφ ὅταν μπῆκε στὸ σπίτι τοῦ Πετεφρῆ. Ὁ δὲ Σουίδας ἐρμηνεύει: «...Θεράποντι: ὄρνιν τοῦ Ἀριστοφάνους». Ἐπὶ τινος εἰώθασι: τῶν θεραπόντων καλόποδος λέγει».

Στὴν Ἰμβρο ἀπὸ τὴν παραμονὴ δρίζετα: τὸ πρόσωπο — πού θὰ κάμῃ τὸ ποδαρικό γιὰ νὰ πάῃ γουρλιόδικα ἢ καινούργια χροιά. Προτοῦ χτυπήσῃ ἡ

καμπάνα της εκκλησίας τὸ προκαθορισμένο πρόσωπο παίρνει μιὰ στάμνα και πηγαίνει στη θρύση νὰ τὴ γεμίσει μὲ νερό. Ἐπιτρέποντας παίρνει μαζί του μιὰ συδηρόπετρα (γρανιτόπετρα) πού τὴν ρίχνει: μόλις μπῆ μέσα στο σπίτι ὅπου εἶναι μαζεμένα ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας λέγοντας τὴν εὐχή: «νάνα: γερό και στερεὸ τὸ σπίτι σὰν αὐτὴ τὴν πέτρα».

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΜΑΣ

Πρωτοχρονιάτικα ἔθιμα

ΤΟ ΠΟΔΑΡΙΚΟ

Συνήθιζαν τὰ παλιὰ τὰ χρόνια τὸ πρωτὶ τῆς Πρωτοχρονιάς νὰ κάμουν ποδαρικό στο σπίτι τους, οἱ Σχοινοιδιώτες, πρῶτα κάθε νοικοκύρης στο σπίτι του, κι ὕστερα ὅλοι οἱ δικοί και γνωστοὶ πού θάρχόταν νὰ τὸν ἐπισκεφτοῦν. Τὸ ποδαρικό ἦταν μιὰ πέτρα θρυασμένη πού τὴν ἔπαιρναν συνήθως ἀπ' τὶς στέγες τῶν σπιτιῶν, ἀπ' αὐτὲς πού εἶναι πετρωμένα τὰ κεραμύδια. Τὴν πέτρα τὴν σταύρωναν, τὴν ἔπαιρναν στο χέρι: τους και γυρίζοντας πρὸς τὴν Ἄνατολή ἔκαμαν μ' αὐτὴ τρεῖς φορές τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ. Τὴν κρατοῦσαν κατόπι μὲ τὰ δυὸ χέρια πίσω στη μέση τους ἔμπαιναν στο σπίτι και τὴν ἄφηναν νὰ πέση μὲ πάταγο. Ἡ θρυασμένη πέτρα εἶχε τούτη τὴ σημασία: "Ὅπως ἡ πέτρα εἶναι: σκεπασμένη μὲ τὴ θρυὰ ἔτσι: και τὸ σπιτικό νὰ σκεπαστῆ μὲ τ' ἀγαθὰ και νάνα: στέρια και σίγουρα ὅπως ἡ θρυὰ στήν πέτρα.

Ποδαρικό ἔκαμαν και στη θρύση ὅταν τὴν αὐγὴ πήγαιναν νὰ φέρουν «τ' ἀμίλητο νερό». Κάθε νοικοκυρὰ ἢ κοπέλλα πήγαινε στη θρύση γιὰ νερό, στο δρόμο δὲν ἔβγαζε μιλιὰ, ἔκαμε ποδαρικό στη θρύση ρίχνοντας μιὰ πέτρα μέσα στη γούρνα, γέμιζε τὴ λαγίνα της και γύριζε στο σπίτι της ἀμίλητη, ὅπως ἦρθε, φέρνοντας ἔτσι: «τ' ἀμίλητο νερό» ἢ «θασιλονέρι!». Ἄλλοι: τὸ ποδαρικό τὸ κάμουν μὲ τὸ ρόδι.

ΤΟ ΡΟΔΙ

Ἄλλη συνήθεια λιγώτερο ξεθυμασμένη ἀπ' τὸ ποδαρικό εἶναι τὸ ρόδι. Πάιρνουν ἕνα ρόδι: και τὸ κατρακυλοῦν σ' ὅλο τὸ σπίτι: ἀπὸ κάμαρη σὲ κάμαρη, περπατώντας το δλόγουρα στο κάθε δωμάτιο ἐνῶ ἔπαναλαμβάνουν τὴν εὐχὴ «ὅπως εἶν' τὸ ρόδι γεμάτο, ἔτσι: νὰ γεμίση και τὸ σπίτι: καλά» και σὰν τελειώσῃ τὸ κατρακύλισμα σηκώνουν τὸ ρόδι: ψηλά και τὸ χτυποῦν δυνατὰ στο πάτωμα νὰ σπάσῃ. Τὸ ρόδι: σκορπᾶ και τὸ σπίτι: γεμίζει: μὲ κόκκινες ρόγες τοῦ ροδιοῦ.

ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ

Οἱ Σχοινοῦδιῶτες προσέχουν πολὺ σὲ κάθε πράξι· καὶ ἐνέργειά τους, τὴν Πρωτοχρονιά, γιὰ τὴν ἔχουν τὴν πρόληψι· πῶς ὅ,τι συμβεῖ τὴν ἡμέρα τοῦ Ἀθηνασίλη, *θ α σ ι λ ε υ ε ι*, δηλαδὴ θὰ ἐπαναλαμβάνεται· συχνὰ ὅλο τὸ χρόνον. Ἔτσι· ἀποφεύγουν αὐστηρὰ τὶς δοσοληψίες ἢ μᾶλλον τὰ θερεσέδια, τὶς ζημιές, τὶς φιλονικίες, καὶ γενικὰ κάθε τι κακόν. Οἱ κυνηγοὶ ἐπίσης πᾶν γὰ θασιλέφουν τὸ τουφέκι· τους γιὰ γὰ ἔχουν ἐπιτυχίες ὅλο τὸ χρόνον. Καὶ τὰ παιδιὰ ἀποφεύγουν τὶς ἀταξίες γιὰ γὰ μὴ τὰ «θασιλέφουν» (ξυλίσουν) οἱ γονεῖς τους.

ΤΑ ΚΑΛΑΝΤΑ

Ο ΑΗΒΑΣΙΑΗΣ ΖΕΥΓΟΛΑΤΗΣ

Ἄρχῃ μηνιὰ κι' ἀρχῃ χρονιὰ κι'
 (ἀρχῃ τοῦ Γεναρίου
 κι' ἀρχῃ τοῦ θγῆκε ὁ Χριστὸς
 (στὴ Γῆ γὰ περπατήση.
 Περπάτησε, χαιρέτησε ὅλους
 (τοὺς ζευγολάτες
 κι' ὁ πρῶτος ὁ χαιρετισμὸς
 (ἦταν Ἅγιος Βασίλειος.
 Ἅγιε Βασίλει μ' Δέσποτα, πόσα
 (πινάκια σπέρνεις,
 — Σπέρνω κριθάρι· δώδεκα, σιτάρι·
 δεκαπέντε
 κι' ἐκεῖνο μὲ τὸ φάγαγε περδίκια
 (καὶ λαγούδια
 πέρνω τὸ τουφεκάκι μου γὰ πᾶ'
 (γὰ τὰ σκοτώσω.
 Οὔτε λαγούδια σκότωσα μηδὲ
 (περδίκια πιάσα,
 μάν' θέρυσα κι' ἀλώνισα οὔλα τ'
 (ἀποφαγούδια
 κι' ἔκανα χίλι' ἀμέτρητα καὶ χί'
 (για μετρημένα
 κι' ἐκεῖ πού τὰ μετρούσαμε γὰ
 (κι' ὁ Χριστὸς καὶ πέρνω
 καὶ στάθη καὶ τὰ θλόγησε μὲ τὸ
 (δεξιὸν του χέρι.

μέ τὸ δεῖξι μέ τὸ ξερεῖσι μέ τὸ μα-
 (λαματένιο.
 Κι' ἐκεῖ ποῦ στάθη ὁ Χριστός
 (χρυσὸ δένδρι ἐβγήκε
 καὶ κάτω στίς ριζοῦλες του μιὰ
 (χρυσταλλένια θρύση
 καὶ πάνω στὰ κλωνάρια του περ-
 (δίκια κελαδοῦσαν
 δὲν ἦταν μόνο πέριδικες, γαρου-
 (φαλλίες λεθέντικες
 μόν' καὶ περιστεράκια, μαῦρα
 (μου γλυκὰ ματάκια.
 Πέρνουν στὰ νύχια τους νερὸ καὶ
 (στὰ φτερά τους χιόνι
 νὰ λούσουν τὸν ἀφέντη μας νὰ
 (πλύνουν τὴν κυρά μας.
 Καὶ εἰς ἔτη πολλὰ καὶ τοῦ χρόνου γάμιστε καλά.

ΟΙ ΚΑΛΛΙΚΑΝΤΖΑΡΟΙ

Οἱ καλλικάντζαροι εἶναι ὄντα ἀλλόκοτα καὶ μικροκαμωμένα με δυσανάλογο
 ἀνάστημα κι' ἀποτρόπαιο μοῦτρο. Ἔχουν πόδια πολὺ στενὰ καὶ μαῦρη ἐπιδερ-
 μίδα· τὸ χρῶμα τους δικαιολογεῖται ἴσως ἀπὸ τὸν τόπον τῆς διαμονῆς τους,
 ἀφοῦ κατὰ τὴν δεξασία τοῦ λαοῦ, ὅλο τὸ δωδεκαήμερο κάθονται μέσα στὴν κα-
 πνοδόχο. Ἔρχονται παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων καὶ κοινακιάζουν μέσα στὴν
 καπνοδόχο κάθε σπιτιοῦ. Τίς νύχτες, ὅταν πιά σβύση ἡ φωτιά στὸ τζάκι καὶ
 καταλαγιάσει κάθε ψυχὴ, κατεβαίνουν ἀπ' τὴν καπνοδόχο καὶ περπατοῦν ὅλο
 τὸ σπίτι, γυρεύοντας νὰ γλύψουν καμμιά λιχουδιά. Τὰ βήματά τους εἶναι κοντά,
 γρήγορα καὶ πηδηχτὰ καὶ κάμουν τέτοιο κρότο πάνω στὰ σανίδια σὰν νὰ φο-
 ροῦν ξύλινα πέδιλα. Τὴν αἰγὴ μόλις λαλήσει ὁ πετεινὸς ξαναμπαίνουν στὴ
 καπνοδόχο. Πολλὲς φορές φιλονεικοῦν μεταξὺ τους κι' ἄλλοτε ἀπαγγέλουν ἐν
 χορῷ τὴν ἀπαίτησή τους νὰ τοὺς δώσουν κάτι νὰ φᾶν, ἰεπαναλαμβάνοντας σὰν
 ἐπωδὸ τὴν ἀπειλή:

δόμ' μοι νῆμα, δό' μοι ξύλα
 μὴ σέ μπήξω στὴ Λαγάρρα
 καὶ σέ πάγω στὸ γιαλὸ
 καὶ σέ φᾶν' τὰ μαῦρα φάρια
 καὶ τὸ ἄρμυρὸ νερό.
 Γιὰ πῆττα, γιὰ λουκάκινο

γι' ἀπ' τῆ πλευρῆ κουμμάτα
 κι' ἀπὸ τῆ σφῦδα π' ἀγουξες
 κι' μᾶς καμιμὰ κανάτα.

Δόμοι νῆμα, δόμοι ξύλα κ.τ.λ.

Τοῦτο γίνεται κάθε πρωὶ προτοῦ ἢ νοικοκυρὰ ἀνάψει φωτιά.

Τὴν παραμονὴ τῶν Φώτων ποῦ θγαίνει: ὁ παππᾶς στὸν ἀγιασμὸ τρομοκρατημένοι παίρνουν δρόμο πάλι: γιὰ τὸ δάσος, τὰ λαγκάδια καὶ τίς τρύπες τῆς γῆς γιατί συχαίνοντα: τὸν ἀγιασμὸ ὅπως ὁ διάβολος τὸ λιθάνι.

Ὁ πρῶτος τους τοὺς μαγεύει: λέγοντάς τους:

Ἄντιστοι: γὰ φεύγουμε
 κι' ἔρχητ' ὁ Σουρλόπαππας
 μὲ τὴν ἀγιαστούρα του
 καὶ μὲ τὴν δρεχτούρα του.
 — Ποῦν' -τος, ποῦν, -τος;
 — Νά - τος! στοῦ παππᾶ τὴ δρύση
 λούζεται: χτενίζεται
 στραβοφακ: ολίξεται.

Καὶ οἱ νοικοκυράδες συνεργοῦν στὸ κυνήγημά τους. Τὸ πρῶτ' τῆς παραμονῆς δάξουν φωτιά: γιὰ νὰ κάψουν τὴ καπνιά ποῦναι μαζεμένη στὴν καπνοδόχο κι' ἐνῶ ἀνεδοκατεδάξουν ἕνα μακρὸ ξύλο μέσα στὴ καπνοδόχο, λέν' στὸν πρωτοκαλλικάντζαρο.

Σούγλου μούγλου, πυρουμένου
 γὰ σὲ θάλου στὸ ἀττί σου
 γὰ σὲ καίει: καὶ γὰ πονεῖ σου.

Μαζεῦουν κατόπιν τὴ στάχτη καὶ τὴ ρίχνουν ὀλόγυρα στὸ σπίτι, σύρριζα στὸν τοῖχο, γιὰ νὰ μὴ ξαναγυρίσουν οἱ ἀφωρισμένοι.

Ἄλλη ἐκδοχὴ τῆς συνήθειας αὐτῆς εἶναι: ὅτι: στὰ σπίτια ποῦ σκορποῦν τὴ στάχτη αὐτὴ γύρω, δὲν μπαίνουν μυρμηγκία ποῦ δαγκώνουν καὶ ψαφοῦν τὰ κοράκια κατὰ τὸ καλοκαίρι!...

Ἔθιμα τοῦ Ἑσταυρωμένου Χριστοῦ

Ἔθιμα ἀπλότητος καὶ ἀγνῆς καρδιάς τῶν νησιωτῶν τῆς Ἰμβροῦ, χαρακτηρίζουν τίς ἅγιες μέρες τῆς «Μεγάλης Ἑβδομάδος».

Μόλις τελειώσει ἡ ἀκολουθία τῶν ὥρῶν οἱ κοπέλλες στολίζουν τὸν Ἐπιτάφιο καὶ τὸν ἐτοιμάζουν γιὰ τὴ δραδυνὴ ἐκφορά.

Ἄλλες φέρνουν λουλούδια, ἄλλες τὰ θένουν, καὶ ἄλλες μοιρολογοῦν τὸ Χριστό. Τὸ μοιρολόγι τοῦ Χριστοῦ ἢ τὸ «ἄσμα τοῦ Ἑσταυρωμένου» ψάλλεται μὲ μονότονο ρυθμὸ ἀπὸ γυναῖκες μὲ ἄσπρες ἢ χρωματιστές «ἀπλάδες» ποῦ κάθονται γύρω στὸν ἐπιτάφιο. Τὸ ἔχουν «τάμιμα» ἢ κάθε γυναίκα γὰ μοιρολογίση τὸ Χριστό. Σήμερα τὸ ἔθιμο αὐτὸ κοντεύει: γὰ ξεχαστῆ καὶ ψάλλονται μόνο ὀρισμένα δίστιχα ἀπὸ τὸ «Ἄσμα τοῦ Ἑσταυρωμένου».

«ΤΟ ΑΣΜΑ ΤΟΥ ΕΣΤΑΥΡΩΜΕΝΟΥ»

(EN IMBPΩ)

Καλό ἔνοι· τάγιος ὁ Θεός, καλό ἔνοι κι' ἄς τὸ ποῦμε.
 Κι' ὅπου τὸ λέγει, σώνεται, κι' ὅπου τ' ἀκούει· ἀγιάζει,
 Κι' ὅποιος τὸ καλαφογχισθῆ παράδεισο θὰ λάδῃ.
 Παράδεισο καὶ λειτουργιά, μέσ' στ' Ἁγιο Μοναστήρι,
 Ἐκεῖ Ἀγγέλοι λειτουργοῦν καὶ Ἀποστόλοι φέλγουν,
 Φέλγοντες τ' ἅγιος ὁ Θεός, καὶ τὴν ἁγιά Μητέρα.
 Κάτω στὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ στοῦ Χριστοῦ τὸν τάφο.
 Ἐκεῖ δενδρὶ δὲν ἦτανε, καὶ θένδρο φανερώθη,
 Τὰ φύλλα ἔταν Ἀπόστολοι, κ' οἱ κλών' ἦταν Προφήτες
 Πὸ προφητεῦγαν κ' ἔλεγαν, γιὰ τοῦ Χριστοῦ τὰ πάθη.
 Χριστὲ μ' ἔταν σ' ἐπήρανε οἱ ἄνομοι ἐβραῖοι,
 Σὰν κλέφτη σὲ ἀρπάζανε, σὰν κλέφτη σὲ τραβοῦσαν
 Κι' ἐμπρὸς στὴν πόρτα τοῦ ληστῆ ἔπηγαν καὶ σ' ἐσταυρῶσαν.
 Κυράτσα ἢ Μαγδαληνή, καὶ τοῦ Χριστοῦ ἢ Μάννα
 Κ' ἢ τοῦ Λαζάρου ἀδελφῆ ἢ μοσκογεννημένη.
 Πήρανε τὸ δρομὶ — δρομὶ γιὰ τὸν Μονογεννή,
 Τὸν Φαραῶ (!) εὔρηκανε στέκουν καὶ τὸν ρωτοῦνε.
 — ὦ Φαραέ, ὦ Φαραέ, πᾶς κ' εἶδες τὸν υἱόν μου;
 — Τώρα καντὰ μοῦ φέρανε περούνια καὶ τοὺς φκιάσα
 Κεῖνοι μοῦ εἶπανε τριά, κ' ἐγὼ τοὺς φκιάσα πέντε,
 Κι' ὕστερα μὲ ῥωτήσανε (2) γὰ ἔπα γὰ τοὺς διατάξω. (3)
 — Βάλτε γὰ δ'ὼ στὰ χέρια του γὰ δ'ὼ στὰ γόνατά του
 — Τὸ πέντε τὸ φαρμακερὸ βάνετε στὴν καρδιά του.
 Νὰ τρέξῃ αἷμα καὶ νερό, γὰ πικραθῆ ἢ καρδιά του.
 Ἄπο τὸν φόβο τὸν πολὺ, κι' ἀπ' τὴν πολλὴ τρομάρα,
 Ὁ ἥλιος ἐδωσίλεψε, καὶ τὸ φεγγάρι ἐχάθη,
 Κι' οἱ πέτρες ἐρραγίζονταν, κ' ἡ γῆς ἀνατρομάζει,
 Κ' ἢ Παναγιά σὰν τ' ἀκουσε ἕλιθοθυμιὰ τῆς ἤρθε,
 — Καταραμέν' Ἀτσίγγανε, ποτές σ' ἀχλὺὰ μὴ κάφης (4)

1) Φαραῶ — Ἐννοοῦν τὸν σιδηρουργό, τὸν γύφτο ποὺ ἔκαμε τὰ κερφιά ποὺ κάρφωσαν τὸν Χριστό.

2) Μὲ ρωτήσανε — Μὲ πικραλέσαν.

3) Νὰ τοὺς διατάξω — Νὰ τοὺς δολοφώσω, γὰ τοὺς θάξω πῶς θὰ χρησιμοποιήσουν τὰ κερφιά.

4) Ποτές ἀχλὺὰ μὴ κάφης — Φράση τοπικὴ ποὺ σημαίνει γὰ μὴ θῆς προκοπῆ, γὰ εἶσαι πάντα περιφρονοῦμενος κλπ.

Ποτὲς στὴν τραχηλίτσα σου, πουκάμισο μὴ δάλης.
 Πέρνουνε τὸ δρομὶ - δρομὶ γιὰ τὸν Μονογεννήτην,
 Καὶ τὸ δρομὶ τοὺς ἔθγαλε ἔμπρὸς τοῦ ληστοῦ τὴν πόρτα,
 Κ' ἢ πόρτα ἦταν σφαλίστή, καὶ τὰ κλειδιὰ παρμένα.
 — Ἄνοιξε πόρτα τοῦ ληστοῦ καὶ πόρτα τοῦ Πιλάτου,
 Κ' ἢ πόρτα ἀπὸ τὸν φόβο τῆς ἀνοίξε μοναχὴ τῆς.
 Βλέπει δεξιά, βλέπει: ζερβιά κανέναν δὲν ἐθώργει, (5)
 Κανέναν δὲν ἐγκώρισε, μόνον τὸν ἅγιο Γιάννη.
 — Ἄγιο μου Γιάννη Ἀπόστολε (6) μεγάλο τ' ὄνομά σου
 Πᾶς κ' εἶδες τὸν γυιόκα μου, καὶ σὲ τὸν δάσκαλό σου;
 — Ποιὸς ἐχ' ἀχείλη, γὰ στὸ πῆ, γλῶσσα γὰ σ' ὀμιλήσῃ!
 Ποιὸς ἔχει ἀργυρόστομο γὰ σοὶ τ' ὀμολογήσῃ!
 Βλέπεις αὐτόνουν τὸν γυμνὸ, πᾶ στὸν σταυρὸ πού εἶναι; (7)
 Πού ἔθγαλαν τὰ ρουχάλια του, μ' ἀδάτο καὶ τὸν ζῶσαν; (8)
 Πού θγάλαν τὰ παπούτσια του τριθόλαις καὶ τὸν μπῆξαν;
 Πῶχει τὰ μάτια σφαλῆχτά, τὸ πρόσωπο χλωμάτο;
 Αὐτὸς εἶναι ὁ γυιόκας σου, καὶ μέγα δάσκαλός μου!
 Κ' ἢ Παναγιὰ ἴσάν τᾶκουσε λιγοθυμιὰ τὴν πιάνει:
 — Φέρτε μαχαίρι: γὰ σφαγῶ, κρεμνὸ, γὰ πέσω κάτω,
 Φέρτε κι' ἀργυροφάλιδο, γὰ κόψω τὰ μαλλιά μου
 Ἄγιο Γιάννης τῆς ἔλεγε παρηγοριὰ τῆς δίνει.
 — Ἄν καί, σφαγῆς ἐσύ, Κυρά, σφάζετ' ὁ κόσμος οὐλος
 Σφαζόντ' οἱ μάννες γιὰ παιδιὰ καὶ τὰ παιδιὰ μιὰ μάννες
 Καὶ ἂν κρημίσῃς ἐσύ Κυρά, κρημνιέται κόσμος οὐλος
 Κρημνιέται μάννες γιὰ παιδιὰ καὶ τὰ παιδιὰ γιὰ μάννες
 Κι' ἂν κόψῃς τὰ μαλλάκια σου τὰ κόφτε: κόσμος οὐλος
 Βάλε κρασί στὸν μαστραπὰ (9) κι' ἀφράτο παξιμάδι,
 Νὰ μακαρίσουν τὸν Χριστὸν γὰ τῶβρη κόσμος οὐλος,
 Κι' ὁ γυιὸς τῆς τὴν ἐφώναζε ἔπὸ τὸν Σταυρὸν ἔπὸ πάνω
 Μάννα μ' τὸ Μέγα Σάββατο πού λειτουργοῦν παππάδες,
 Ὅπου σημαίνουν ἐκκλησιᾶς ψέλγουν ἀναγνωστάδες,
 Τότε καὶ σὺ Μητέρα μου ἔνε χαρὲς μεγάλες.

5) Δὲν ἐθώργει — Δὲν ἐβλεπε.

6) Ἄγιο μου Γιάννη Πρόδρομε — Ἀντὶ «Ἀπόστολε» λέγει τὸ ὄνομα τοῦ Πρόδρομο.

7) Ἔναι — Ἰδιωτισμὸς τοπικὸς ἀντὶ εἶναι.

8) Ἀδάτος — Βάτος, ἔννοσι τὸν ἀκάνθινο στέφανο.

9) Μαστραπᾶς — Ἰσοχείο ἀπὸ τενεκέ, πού ἔκκριναν ἄλλοτε τὴ μακρὰ λεγομένη στὸ μνημια.

Π α σ χ α λ ι ά τ ι κ α Ύ θ ι μ α

Τὰ πρῶτα μηνύματα τῆς Λαμπρῆς τᾶφερνε ἡ Κυριακὴ τῶν Βαίων. Τὸ πα-
τροπαράδοστο ἔθιμο τῆς κούνας μὲ τὰ τραγούδια τῆς ἔπαρνε κι' ἔδινε ἐκείνη τὴ
μέρα. «Ὅλοι, ἀγόρια καὶ κορίτσια, ἔπρεπε δίχως ἄλλο νὰ κουνηθοῦν. Τὸ θράδυ
ἄρχιζαν «οἱ ἀγρυπνίες» μὲ τὴν ἀκολουθία τῶν Νυμφίων κι' ἀκολουθοῦσε ἡ Μεγά-
λη Ἑβδομάδα μέσα σὲ πυρετὸ ἐτοιμασίας κι' ἀναμονῆς. Μὲ πόση λαχτάρα περι-
μεναν ὅλοι τὴ Λαμπρῆ. Νὰ τσουγκρῖσουν κόκκινα αὐγά, νὰ φᾶν κολουρία κι'
ἀρνιά φητά. Μόλις ἀκούγόταν τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» ἄρχιζαν μπάμ καὶ μπούμ οἱ
τουφεκίες ἀπ' ὅλες τὶς μεριές κι' ὅλοι ἔτρεχαν νὰ δάλουν φωτιὰ στὸ φανό. Ὁ φα-
νός ποῦ θὰ καιγόταν τὴ θραυδιὰ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου θάταν ἀδύνατο νὰ ξαναγι-
νη καὶ οἱ «παθόντες» θὰ ρεζαλευόταν. Γι' αὐτὸ οἱ Παναγιαλῆδες, ὅσο κι' οἱ Αὐ-
λαμπιανοὶ ἀπ' τὸ πρῶτὸ ἀκόμα τοῦ Μ. Σαββάτου ἀπαραίτητα τοποθετοῦσαν φρου-
ρὲς στοὺς φανούς τους.

Ἡ Κυριακὴ τῶν Βαίων γιορταζότανε μὲ μεγαλοπρέπεια. Μετὰ τὴν λειτουρ-
γία τοῦ Σαββάτου, ὁμάδες μικρῶν καὶ μεγάλων πιτσιρίκων, γυρῶσαν τὰ σπίτια
τραγουδῶντας μὲ ρυθμὸ:

«Ἦλθ' ὁ Λάζαρος, ἦλθαν τὰ Βάγια
δῶσ' ἀμύδαλα ἢ παξιμάδα
κι' ἂν δὲν ἔχετε ξηρὲς σταφίδες
δῶσ' γλυκὸ κρασί ἀπὸ τὶς σφίδες!

«Ὅσοι γαμπροὶ δὲν χρονοῦσαν εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ πᾶνε τὸ Σάββατο νὰ
φέρουν τὶς δάφνες ποῦ θὰ μοιράσῃ ὁ Παπᾶς στὸν κόσμον τὴν Κυριακὴ. Κι' ὅταν
οἱ γαμπροὶ εἶναι πολλοὶ πηγαίνουν ἕνας ἢ δύο καὶ φέρνουν τὶς μυρσίνες, οἱ ἄλλοι
δίνουν χρήματα στὴν Ἐκκλησίᾳ. Παλαιότερα στὸ Σχοινοῦδὸ καὶ στὰ Ἀγρίδια, μοί-
ραζαν τὴν Βαίων κορυφὲς ἀπὸ πεῦκα, στὰ δὲ κάτω χωριὰ κλωνάρια ἐλιῆς. Ἐ-
πίσης τὸ Σάββατο τοῦ Λαζάρου ὅπως καὶ τοῦ Ἐθαγγελισμοῦ, ὅλοι οἱ ψαράδες, ἑ-
παγγελματίες καὶ ἐρασιτέχνες, ὅλοι πᾶνε γιὰ ψάρεμμα, τὰ χωριὰ σχεδὸν ἀδειά-
ζουν.

Ἄλλὰ συνήθως εἶχε φουρτοῦνα καὶ ψάρια δὲν τρώγαν.

«Τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Βαγιῶ'
μπαίνει ὁ Διάβολος στὸ γιανό».

Ἄν δὲν θρεθοῦν φρέσκα ψάρια τρώνε σαρδέλλα παστῆ καὶ κολοιό, μὲ πα-
ρηγοριὰ τὴν ἄλλη Κυριακὴ νὰ ἔχουν κόκκινα αὐγά καὶ φητὸ ἀρνί.

«Βάγια, Βάγια τῷ Βαγιῶ'
φάγε ψάρια ἢ κολοιό
καὶ τὴν ἄλλη Κυριακὴ
φάγε κόκκινο... αὐγὸ»

Μόλις φύγουν ἀπ' ὅτὴν ἐκκλησίᾳ μὲ τὸ κλαδί τῆς μυρσίνης στὸ χέρι, χτυπᾶ
ὁ ἕνας τὸν ἄλλο στὸν ὦμο λέγοντας «Χρόνια πολλά» ἢ «καὶ τοῦ χρόνου». Οἱ γυ-

ναῖκες σκορποῦν φύλλα ἀπὸ τὴν διαθασμένες μυτρίες στοὺς τάφους, οἱ ἄντρες, στὸ καφενεῖο γιὰ πρέφα καὶ τάβλι, τὰ παλληκάρια κι' οἱ κοπέλλες κάμνουν κούνιες στὶς διάφορες συνοικίες τῶν χωριῶν. Διαλέγουν γερὰ σχοινιά, κεντημένα κι' ἀρχίζουσιν τὸ κούνημα:

«Κούνα - κούνα τῷ Ἰβαγιῶ
καὶ τοῦ χρόνου μὲ γαμπρὸ»

Οἱ κοπέλλες κουνοῦν τὰ παλληκάρια καὶ τραγουδοῦν:

«Κούνα κούνα τῷ Ἰβαγιῶ
τὸν ἀπένταρο! γαμπρὸ.
Κούνα - κούνα τῷ Ἰβαγιῶ
τὸν ἀλοῖθωρο! γαμπρὸ!
Κούνα - κούνα τῷ Ἰβαγιῶ
τὸ κτσουδόντη - τὸν γαμπρὸ!
Δῶσ' του μιὰ γὰ πάη ἴπάνω
Δῶσ' του μιὰ γὰ πάη χάμω!»

«ΙΜΒΡΙΑΚΗ ΗΧΩ»

Ο ΚΛΗΘΝΑΣ ΣΤΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΙΜΒΡΟΥ

Ὁ κλήθνας κατάλοιπο ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς ἀρχαιότητος εἶναι ἀπὸ τὴν πρὶν χαρακτηριστικὴς ἐκδηλώσεις καὶ ἀξίει: γὰ τὸν προσέξει κανεὶς ἰδιαίτερα, καθὼς μάλιστα παρουσιάζει: διάφορες παραλλαγές ἀπὸ τόπο σὲ τόπο.

Σ' ἕνα τόπου ἐξ ἄλλου σὴν τὴν Ἰμβρο, πέρα ἀπὸ τὴν ἐπὶ μέρους ἐνδοκφέρουσας διαφορὰς πού παρουσιάζει: ὁ κλήθνας ἐν σχέσει μὲ ἄλλους τόπους, ἀξίει: γὰ παρακολουθήσουμε μὲ ἰδιαίτερον ἐνδοκφέρον καὶ τὴν ὁμοιότητες καὶ τὰ κοινὰ γνωρίσματα γιὰ τὴν ἀπὸ τὴν ἀπιστώμεται γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ ἢ συνέχεια τῆς ἐλληνικῆς παραδόσεως στὸ ἀπόμακρον αὐτὸ ἐλληνικὸ νησί τοῦ Αἰγαίου.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς παραμονῆς τῶν γενεθλίων τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη, δηλαδὴ στὶς 23 «τ' Θιργου», ὅπως λένε τὸν Ἰούλιο στήν Ἰμβρο, ἀρχίζουσιν οἱ προετοιμασίες γιὰ τὴν τελετὴ τοῦ κλήθνας. Σ' ὅλους τοὺς μαχαλάδες, τῶν χωριῶν, τὴν βραδυνὴν κυρίως ὥρες παρατηρεῖται μεγάλη κίνηση καὶ ὅλοι τους, πρὸ πάντων δὲ τὰ ἀγόρια καὶ οἱ κοπέλλες, μὲ ἀγωνία περιμένουν τὸ ἡλιοσκαίλεμα γιὰ ν' ἀρχίσῃ ἢ τελετὴ «τ' Ἁγιοῦ Γιαννισοῦ τοῦ Κληθονᾶ», ὅπως συνηθίζουσιν γὰ τὸν ἀποκαλοῦν Ἰδῶ θὰ πρέπει: γὰ σημειώσουμε ὅτι: στήν τελετὴ τοῦ κλήθνας λαμβάνουσιν ἐνεργῶς μέρος ὅχι μόνον τὰ ἀγόρια καὶ τὰ κορίτσια, ὅπως συνηθῶς γίνεται: στὰ πρὶν πολλὰ μέρη τῆς Πατρίδος μας, ἀλλὰ καὶ ἡλικιωμένοι: — ἄνδρες καὶ γυναῖκες —, πού θέλουν γὰ δοκιμάσουν κι' αὐτοὶ τὴν τύχη τους.

Ὅπως δὴποτε ὅμως πρωτοστατοῦν πάντοτε οἱ ἐλεύθεροι καὶ οἱ ἐλεύθερες, καὶ γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ τὰ περισσότερα λιανοτράγουδα πού τραγουδοῦν κατὰ τὴν ὥρα

της τελετής, αναφέροντα: ως επί τὸ πλείστον στὰ παινέματα τῆς ἀγαπητικιάς, στὰ θάσκανα τοῦ ἔρωτα κλπ. Ἀκόμη θὰ πρέπει νὰ σημειωθῆ, ὅτι ὁ κλήδονας στὴν "Ιμδρον δὲν γιορτάζεται μόνο στὰ χωριά, ἀλλὰ καὶ στὸ ὕψαθρο, στὰ ντάμια, ὅπως ἀνομάζουν τὶς ἀγροικίες τους οἱ "Ιμδροιοί, θεδομένου μάλιστα ὅτι: κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ οἱ πῖθ πολλοὶ τους βρίσκοντα: στὰ χωράφια ἕξ αἰτίας τῶν πολλῶν ἀγροτικῶν ἀσχολιῶν.

Ἡ τελετὴ τοῦ κλήδονα στὰ ντάμια εἶναι ἓνα θέαμα πάρα πολὺ γοητευτικὸ καὶ ὠραῖο, καθὼς ὄλοι τους καὶ πρὸ παντὸς τὰ ἀγόρια καὶ οἱ κοπέλλες παρατοῦν τὶς δουλειές τους καὶ τρέχουν σ' ἓνα κοντινὸ ντάμι: γιὰ νὰ γιορτάσουν ὄλοι μαζί τὸν κλήδονα.

Δι:κλέγουν λοιπὸν ἓνα χῶρο ἀνοικτὸ, μιὰν εὐρύχωρη ἀλλή, ἓνα ἀπλόχωρο ἀλιών: καὶ ἀργὰ τὸ θράδου μετὰ τὸ ἠλισθασίλεμα ἀρχίζουσι τὴν τελετὴν. Ἀπὸ ἐνωρίτερα ἐτοιμάζουσι ἓνα πῆλινο δοχεῖο, πλατύστημα — τόσο πού νὰ χωρῆ καὶ λίγο πρὶν ἀρχίσει ἡ τελετὴ τὸ πλύνουν μὲ νερὸ καὶ τὸ παίρουν ἀπὸ τρεῖς διαφορετικῆς δρύσας. Τὸ πῆλινο αὐτὸ δοχεῖο τὸ λένε κουρούπι.

Ἀφοῦ πλύνουν τὸ κουρούπι, τὸ παίρουν δυὸ κοριτσάκια, πρωτογέννητα καὶ ἀπὸ γονεῖς πρωτοστεφάνωτους, καὶ πηγαίνουν σὲ μιὰ κοντινὴ δρύση ὅπου τὸ γεμίζουν μ' ἀμίλητο νερὸ. Τὸ λένε ἀμίλητο, γιὰτὶ τόσο κατὰ τὸν πηγαϊμό, ὅσο καὶ κατὰ τὴν ἐπιστροφή ἀπὸ τὴν δρύση τὰ δύο κοριτσάκια δὲν πρέπει: καθόλου νὰ μιλήσουν, ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ γελάσουν ἐπιτρέπεται.

Γι' αὐτὸ τὸ λόγο, ἐπιστρέφοντα: ἀπὸ τῆ δρύση, συνηθίζουν νὰ γεμίζουν τὸ στόμα μὲ νερὸ ὥστε νὰ μὴ ξεχαστοῦν καὶ μιλήσουν ἢ γελάσουν. Ἄν δὲν μπορέσουν νὰ κρατηθοῦν, τότε χάνεται ἡ μαγικὴ ἐνέργεια τοῦ κλήδονα. Ἀκόμη, προσέχουν πολὺ τὰ δύο κοριτσάκια, πηγαίνοντα: καὶ γυρίζοντα:, ἀπὸ τῆ δρύση, νὰ μὴν γυρῶσιν καὶ κοιτάξωσι πρὸς τὰ ὀπίσω. Θεωρεῖται: καὶ αὐτὸ πολὺ κακὸ σημάδι: γιὰ τὴ μαγικὴ ἐνέργεια τοῦ κλήδονα.

Ἀφοῦ λοιπὸν γεμίσουν τὸ κουρούπι: μ' ἀμίλητο νερὸ, τὸ φέρουν στὸν καθωρισμένον τόπον τῆς τελετής καὶ τότε ὄλοι μαζί τραγουδοῦν τὸ πρῶτον τραγούδι:

Ἄγη μας Γιάννη Κληδουνᾶ,
ἦρταμ' οὐλὶς μὲ χαρὰ
Κὶ σταθήκαμ' γύρου - γύρου
νὰ τραθήξουμι τὸν κλήρου

Ἀκολουθεῖ μετὰ τὸ ρίξιμο τῶν σημάδιων μὲς τὸ κουρούπι. Ὅποιος δηλαδὴ θέλει: νὰ δοκιμάσῃ τὴν τύχη του, ρίχνει μὲς τὸ κουρούπι: ἓνα σημάδι. Ἐνα δάχτυλιδι, ἓνα κουμπί, μιὰ παραμάνα, ἓνα σκουλαρίκι: ἢ ἄλλοισι μικροαντικείμενον. Τὴν ὥρα πού ὁ καθένας ρίχνει: τὸ σημάδι: του, προσέχει: πάρα πολὺ νὰ τὸν ἴδωσιν οἱ ἄλλοι: τί ἀκριβῶς θὰ ρύξῃ.

Ἐνῶ ὁμως στὰ περισσότερα μέρη τὰ σημάδια πού ρίχνουν μὲς στὸ δοχεῖο μὲ τ' ἀμίλητο νερὸ εἶναι: συνήθως δακτυλιδία, καρφίτσες καὶ ἄλλα παρόμοια, στὴν "Ιμδρον καὶ κυρίως ἔταν ὁ κλήδονας γιορτάζεται: στὰ ντάμια, συνηθίζουν νὰ ρί-

χγουν όχι μόνον αντικείμενα, όπως τὰ παραπάνω (δακτυλίδια, παραμάνες κλπ.), αλλά και διάφορους καρπούς, όπως π.χ. «ένα ντουματί» δηλ. μιὰ μικρή τομάτα «πιπέρα», δηλ. μιὰ πιπεριά, ένα στάχυ, ένα κομμάτι βασιλικού κλπ.

Όταν λοιπόν ρίξουν τὰ σημάδια τους μέε το κουρούπι, τραγουδούν:

..«Κλειδώνουμι τὸν κλήδονα στ' Ἁγιοῦ - Γιαννιοῦ τῆ χάρη
κι' αὔρου εἶνι καλουρρίζικα κι' ὅποια νι θά τὸν πάρη».

Σκεπάζουν κατόπιν τὸ κουρούπι μ' ένα ὕφασμα, τὸ δένουν γύρω - γύρω με μιὰ ἄσπρη κλωστή κι' ὕστερα τὸ «κλειδώνουν», δηλαδή περνᾶνε μιὰ κλειδαριά στὴν κλωστή, πού κρατάει τὸ ὕφασμα. Ὅλη τῆ νύχτα τῆς παραμονῆς τὸ κουρούπι: με τὸ ἀμίλητο νερὸ μένει: στὸ ὑπαίθρο, «στ' ἄστρα», ὅπως συνήθως λένε. Τὸ τοποθετοῦν μάλιστα σὲ μιὰ ταρατσα ἢ στὰ κεραμίδια μιᾶς αὐλῆς ἢ ἐνὸς ὁποιουδήποτε χαμηλοῦ σχετικῶς κτίσματος: («πά' σι κάνα νταμούλ», δηλ. πάνω σὲ κάνα νταμούδι).

Τὸ ἀνοίγμα τοῦ κλήδονα γίνεται μετὰ ἀπὸ 24 ὥρες, δηλαδή τὸ βράδυ τῆς ἐπομένης ἡμέρας, ἀνήμερα τῆς γιορτῆς (24 τοῦ μηνός).

Στὸ καθωρισμένο ἀπὸ πρωιύτερα μέρος συγκεντρώνεται: πάλι κόσμος πολὺς, μικροὶ και μεγάλοι, ἄντρες, γυναῖκες, ἀγόρια και κοπέλλες και ὅταν πιά ὅλα εἶναι: ἔτοιμα, ἀρχίζουν νὰ τραγουδοῦν:

«Ἀνοίγουμι τὸν κλήδονα νὰ δγῆ ἢ χαριτουμένη
ἢ ἄξια, ἢ πλούσια κι' ἢ καμαρουμένη».

Ἀνοίγουμι: τὸν κλήδονα στ' Ἁγιοῦ - Γιαννιοῦ τῆ χάρη
κι' ὅποια νι καλουρρίζικη νὰ πλέψη σὰν τοῦ φάρι».

Ἀνοίγουμι: τὸν κλήδονα στ' Ἁγιοῦ - Γιαννιοῦ τῆ χάρη
κι' ὅποιους εἶν' καλουρρίζικους πρώτους θε νὰ προβάλλη

Πιστεύεται: δηλαδή, σύμφωνα με τὰ παραπάνω δίστιχα, πῶς εἶναι πάρα πολὺ τυχερὸ τὸ πρόσωπο στὸ ὁποῖο ἀνήκει: τὸ σημάδι, πού πρῶτο θά προβάλλη, θά δγῆ δηλαδή ἀπὸ τὸ κουρούπι.

Ἐνα κοριτσάκι κατόπι, περίπου ἑπτὰ χρονῶν, πρωτογέννητο κι' ἀπὸ γονεῖς πρωτοστεφανωμένους, ἀρχίζει νὰ δγάζη ένα - ένα τὰ σημάδια ἀπὸ τὸ κουρούπι. Τὴν ὥρα αὐτῆ τὸ κοριτσάκι εἶναι σκεπασμένο μ' ένα ἄσπρο ὕφασμα, σὰν πέπλο, οὕτως ὥστε νὰ μὴν βλέπη γύρω - γύρω.

Λένε λοιπὸν ένα δίστιχο, ἐνῶ συγχρόνως τὸ κοριτσάκι: τραβάει: μέε ἀπὸ τὸ κουρούπι: ένα σημάδι. Σ' ὅποιον ἀνήκει: τὸ σημάδι αὐτό, τ' αὐτὸν ἀνήκει και ἐπομένως γι' αὐτὸν λέγεται και τὸ δίστιχο τοῦτο.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο δγάζουν ὅλα τὰ σημάδια, ἐνῶ συγχρόνως ἀκούγονται: διάφορα λιανοτράγουδα, ἄλλα ἐπαινετικὰ και κολακευτικὰ κι' ἄλλα πάλι: πειραχτικά, εὐτράπελα και κωμικά. Ἄς δοῦμε λοιπὸν μερικὰ τέτοια λιανοτράγουδα, πού συνηθίζονται: κατὰ τὸν κλήδονα στὴν Ἱμβρο.

«Κυπαρισσάκι μ' ἀψηλό,
κλίβι (κλίβε) κι' δὲ σὶ φτάνου

νά μυριστώ τά φύλλα σου κι' ύστια νά πιθάνου»
 «Ζάχαρ' εἶν' τὰ χεῖλη σου, τὰ μάτια τρέχουν μέλι
 κι τοῦ κουρμί σου μυρουδιά, πού ἔχουν οἱ ἄγγελοι»

Ἄλλὰ τίς πῶ πολλές φορές ἀκούγονται καί δίστιχα πειραχτικά καί κοιμικά, ὅχι δὲ σπάνια καί μερικά πολύ.

Ἄς δοῦμε καί μερικά τέτοια δῦστιχα:

Δυὸ χαραινιά (χύτρες) γιμάτα
 «Ξέρου τραγοῦδία νά σί πῶ
 τ' ἀφήκα ἀξισκέπαστα κι τᾶφαγ: ἦ γάτα»
 «Κατέδασ: τή μύτη σου πού
 σίγκουσις ὡς τᾶστρα,
 γιατί συνάχ: σ' ἐπιασι κι' ἔγιν: νιρουθγάστρα (ὕγρὸς τόπος).
 «Ἄν δῆς πουτέ νά κάγουνε μέλι: οἱ ἀκανθάροι,
 τότε μουνάχα θά βριθῆ ἀντρας γιά νά σί πάρη».
 «Κασσιδιάρικου κεφάλι μι
 (φουριάρικου λιμό (λαιμό),
 μέ τί μουτρα πᾶν στήν Πόλη
 (καί γυρεύεις καί γαμπρό;

Ὅταν τελειώσουν ὅλα τὰ σημάδια, σταματοῦν φυσικά καί τὰ λιανοτράγουδα καί τότε ὅλοι μαζί τραγουδοῦν τὸ τελευταῖο, ἀποχαρειτιστήριο νά ποῦμε τραγοῦδι:

«Ἄγη μας Γιάννη Κληδονᾶ,
 κι τοῦ χρόνου μι χαρά,
 νᾶμαστ' οὐλ:ς γύρου - γύρου
 νά τραθήξουμι τὸν κλήρου».

Ἀκολουθοῦν μετὰ χαρούμενα τραγοῦδία κι' ὅλοι μαζί, ἀνεξαρτήτως ἂν ἄκουσαν ἐπικινετικά ἢ πειραχτικά δίστιχα, πιάνοντας στὸ χορὸ, πού πολλές φορές κρατάει μὲ κέφι: πολὺ ὡς ἄργά τῆ νύχτα.

Πρωτοστατοῦν δέδνα:α κι' ἐδῶ οἱ ἐλεύθεροι καί οἱ ἐλεύθερες, πού μὲ ἰδιαίτερη χάρη καί μαεστρία χορεύουν τοὺς ἀλαφροπάτητους νησιώτικους χορούς. Πολλές φορές μάλιστα τὸ θρόδου τοῦτο «τ' Ἀγ:οῦ Γιανν:οῦ τοῦ Κληδονᾶ» πλέκονται καί διάφορα εἰδύλλια, πού ὅχι σπάνια καταλήγουν σὲ γάμο.

Ὅταν τελειώσῃ τὸ γλέντι κι' ὁ χορὸς, οἱ ἐλεύθερες κοπέλλες παίρνουν λίγο ἀμίλητο νερὸ κι' ὅταν ἔρχονται στὸ σπίτι τους, τὸ χύνουν μπρὸς στήν ἐξώπαρτα, γιατί πιστεύουν πὼς γρήγορα θά τοὺς φέρῃ τὸν ἐκλεκτὸ τῆς καρδιάς τους. Σήμερα, ὡστόσο, στήν Ἰμβρο πού κάποτε μὲ πείσιμα ἐπαναλαμβάνονταν ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια τὰ τόσο γραφικά τῆς ἦθη καί ἔθιμα, ὁ κλήδονας κι' ἄλλες πολλές γιορτὲς καί τελετὲς καί πανηγύρια τελοῦνται πολὺ περιωρισμένα κι' ἀπὸ τοὺς πολλοὺς κλήδονας πού γιορτάζουν σὲ κάθε χωριὸ εἶναι ζήτημα ἂν τώρα γιορτάζουν ἕνα - δυό.

Στις φυχές ὁμοῦ τῶν Ἰμβριῶν εἶναι: γὰρ ριζωμένοις κί' ὁ κλήδονας καὶ κάθε χρόνο σὺν σήμερα τέτοιες μέρες οἱ Ἰμβριοί, ὅπου κί' ἂν θρίσκωνται, μεταφέρονται νοερά σὺν γενέθλιό τους νησί καὶ ...«παίρνουν μέρος» στὴν τελετὴ «τ' Ἀγιοῦ Γεωργίου τοῦ Κληδονᾶ».

Στοὺς Ἰμβρίους εἶναι: ἀφειρωμένες οἱ παραπάνω γραμμές: στοὺς λίγους ποὺ ἀπόμειναν ἀκόμη σὺν νησί καὶ στοὺς ἄλλους, τοὺς πρὸ πολλοὺς, ποὺ θρίσκονται: σκορπισμένοι: σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς. Γιὰ νᾶρθουν οἱ μνημεῖς πρὸ δυτῆς καὶ γὰρ τοὺς μεταφέρουν πρὸ ζωντανᾶ καὶ πρὸ εὐκόλα στοὺς γνώριμους τόπους τοῦ ἀξέχαστου νησιοῦ μας.

Θυῖλλοι καὶ παραδόσεις — Τοπωνύμια τῆς Ἰμβροῦ

Ἡ Ἰμβρος ἦταν ἐνωμένη μὲ τὴν Ἀἴμνον, ἢ μεταξὺ των θάλασσα ἦτα: μιὰ μεγάλη καὶ πλούσια πεδιάδα. Ὁ βασιλεὺς τῶν εἶχε κοπάδια πρόβατα στὶς ἐμαλῆς πεδιάδες τῆς Ἀἴμνου καὶ κατσίκας στὰ βουνά, καὶ λαγκαδιές τῆς Ἰμβροῦ. Ὁ ἕνας γιός του εἶχε τὴν ἐπιδολεψὴ τῶν προβάτων, καὶ ἦταν ἡμερος, ἐνῶ ὁ ἄλλος τῶν αἰγῶν ποὺ σὺν κί' αὐτῆς ἔγινε ἀγριὸς πεισιματάρης καὶ πονηρός. Ὄταν πέθανε, ὁ πατέρας τους ὁ βασιλεὺς, ὁ Ἰμβριώτης ἤθελε τὴν Ἰμβρο καὶ τὴν πεδιάδα, ἀλλὰ ὁ ἀδικημένος Ἀἴμνιος παραπονέθηκε στοὺς Θεοὺς καὶ ὁ Ποσειδῶνας μὲ τὴν τρίαινά του χτύπησε τὸ φιλονεικούμενο μέρος καὶ ἡ πεδιάδα ἔγινε θάλασσα. Ἔτσι ὁ Ἰμβριώτης βασιλόπαις πήρε τὴν μικρότερη νῆσο τὴν Ἰμβρο.

Στεριανοὶ νησιῶτες εἶναι: οἱ Ἰμβριῶτες. Γιὰτὶ τρομοκρατημένοι: ἀπὸ τοὺς πειρατῆς τοῦ Αἰγαίου ἐγκατέλειψαν τὰ ἡλιόλουστα ἀκρογιάλια τοῦ νησιοῦ καὶ σκαρφάλωσαν στὰ βουνά γιὰ νὰ γλυτώσουν. Ἔτσι: οἱ κορσάροι ἔγιναν θυῖλλοι.

Σὲ χρόνους προϊστορικοῦς τὸ νησί αὐτὸ τοῦ Αἰγαίου ἦταν στὴν ἐπιρροὴ τῶν Πελασγῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. (Τεύκροι, Τρῶες, Λύκιοι, Λυδοί). Κατὰ τὸν Εὐστάθιο τὸ ὄνομα Ἰμβρος προῆλθε ἀπὸ τὸν Καρικὸ Θεὸ «Ἰμβραμο» ποὺ εἶναι ὁ Ἑρμῆς. Οἱ πρῶτοι μόνιμοι κάτοικοι σὺν νησί ἦταν οἱ Κάρες ὁ σπουδαιότερος λαὸς τῆς Μικρασίας στοὺς μυθολογικοὺς χρόνους. Ὁ ἴδιος ὁ σχολιαστής λέγει ὅτι: ὑπῆρχαν στὴν Ἰμβρο καὶ «Καθείρων Ἰερά».

Μὲ τὸ ὄνομα «Ἰ μ β ρ ο ς» ὑπῆρχε στὴν Καρία καὶ φρούριο, στὴν πόλιν «Καῦνον». Ὁ Στράβων σὺν ΙΔ' κεφάλαιον, (β' 2 - 3), γράφει: «Ἐχει δὲ ἡ πόλις (Καῦνος) νεώρια καὶ λιμένα κλειστόν, ὑπέρκειται δὲ ἐν ὄψει φρούριον Ἰ μ β ρ ο ς». (Καὶ ὁ Εὐστράτιος γράφει: τὰ ἑξῆς γιὰ τὴν Ἰμβρο: «Ἡ δὲ Ἰμβρος θρακικὴ μὲν ἐστὶ νῆσος, Ἰερά Καθείρων καὶ αὐτὴ, ὄνομα δὲ δακρυμόνιον οἱ Κάθειροι: ἐτιμᾶτο δὲ αὐτόθι καὶ Ἑρμῆς δὴν Ἰμβραμον λέγουσιν οἱ Κάρες, ὡς ἐν τοῖς Ἑθνικοῖς ἀναγράφεται. Ὄθεν τάχα καὶ Ἰμβρος ἢ νῆσος παρονομάζεται». (Παρέμδασις εἰς Διον. Περιηγ. Στίχ. 522 - 524).

«Ο Δήμος τῶν Ἰμβρίων ἐκαλεῖτο στοὺς ἀρχαίους χρόνους «Ἀθηναίων δήμος ὁ ἐν Ἰμβρῷ».

«Ο Ἰωάννης Εὐγενικός θυζαντινὸς νομοφύλακας ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἰμβρο ἔγραψε:

«Ἰμβρος ἡ νῆσος, νῆσος χαριστάτη καὶ τῶν γε ἐν Αἰγαίῳ πελάγει ἀρίστη, κεῖται μὲν ἐν καλῷ τῆς θαλάττης, οἶμαι δὲ καὶ τοῦ κόσμου παντός, εὐθὺς μετὰ τὸν Ἑλλήσποντον ἐν ἀρχῇ τοῦ πελάγους. Φύσεως δὲ εἴληχε καὶ ἀέρων κράσεως καλλίστης σφόδρα καὶ εὐφροῦς... τῆς δὲ τὸ τραχὺ καὶ δυσχεῖμερον καὶ τῷ πλείστῳ ἡλιότατον, ποταμοῖς ἀενάοις ἀρδευομένη, νόμισα πυκνοῖς διαρραεμένη φυτοῖς ἀειθαλέσι καταστημένη, κήποις καὶ λειμῶσι δоруφορομένη, θήρα παντοία καὶ κυνηγεσίῳ πληθυνομένοι, πέρδιξι τε καὶ ὄρνυξι καὶ λαγωῖς καὶ περισσεραῖς γε καὶ φάτταις τὸ τραχὺ τῶν ὄρέων ἡμεροῦσα καὶ τὸ τῆδε δύσδατον καθηδύουσα καὶ μονογοῦντι τινι: ἔκ τοῦ σύνεγγυς δεξιουμένη καὶ χάρην ἄφθονον παρεχομένη».

Στὴ συνέχεια ὁ Εὐγενικός ἐγκωμιάζει τὴν Ἰμβρον γιατί εἶναι «ἐλαιοφόρος, μελιτοφόρος, ὑπὲρ τὸν Ἰμηττόν, εὐδοτος, εὐμηλος, οἶνοπληθής πολὺπυρος». Καὶ μέχρι σήμερα τὸ νησί εἶναι ξακουστὸ γιὰ τὶς φυσικὲς καλλονές του, τὰ ἔρημα τοπία του, τὸ θηρευτικὸ καὶ κτηνοτροφικὸ του πλοῦτο, τὴν ποιικιλία τῶν προϊόντων του.

Ὁ Ἰταλὸς λόγιος τῆς Ἀναγεννήσεως CYRIACO D' ANGONA ἐπεσκέφθη τὸ 1944 τὴν Ἰμβρο. Στὸν Κέφαλο ἐφθάσε στὴ δύση τοῦ ἡλίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ἱστοριογράφου Μωάμεθ Β' Κριτόδουλο, πῆγε ἀπὸ τὴν ξηρὰ στὸ Κάστρο, τὴν πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ.

Μαζὶ μὲ τὸν Κριτόδουλο ἔγραψαν τὴ μαρμάρινη ἐπιγραφή ποὺ μέχρι σήμερα στολιέει τὴν ἀνατολικὴ πύρτα τοῦ φρουρίου.

Στὸ βιβλίον του «Ταξίδι στὴ Δαλματία, Ἑλλάδα καὶ Αἰθίοπες», ὁ Ἀγγλος περιηγητῆς G. WHEELER γράφει γιὰ τὴν Ἰμβρο ποὺ περιβάλλεται ἀπὸ ὄμορφες κοιλάδες, ἀγρούς μὲ σιτάρι, πηγές μὲ κρυστάλλινο νερό, ποὺ σκιαίζουν σκιές, ἀγιοκλήματα καὶ ροδοδάφνες.

Ὁ Γάλλος εὐπατρίδης CHOISEUL GOUFFIER, ἀργότερα πρέσβυς στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ὑπουργὸς Γαλλίας τὸ 1776 ἐπεσκέφθη τὴν Ἰμβρο ὅπου φιλοξενήθηκε καὶ χάρηκε τὶς περιποιήσεις καὶ τραπέζια τῶν κατοίκων τοῦ νησιοῦ. Στὸ βιβλίον του περιγράφει τὸ συμπόσιο κάτω ἀπ' τὴν σκιά τῶν δέντρων, κοντὰ στὴ χρυὰ θύση μὲ μουσικὴ ἀπὸ «κλαρίνον, βιολὶ καὶ σαντοῦρι». Ἐνα ἀρνάκι περασμένο σὲ ξεφλουδισμένο βλαστὸ δέντρου ψηνόταν στὴ φωτιά.

Ἡ συντροφιά εὐθυμῆ ἐπιγε κρασί καὶ καφεδάκια. Οἱ τολμηροὶ πυροβολοῦσαν, πηδοῦσαν καὶ χόρευαν. Τὸ πτερωτὸ ἄρμα τοῦ Ποσειδῶνα βλέπει: ὁ Ὀμηρος γὰρ θυθίζεται: στὰ κύματα ἀνάμεσα στὸ πέλαγος Ἰμβροῦ καὶ Τενέδου, ὅπου θρῖσκοντα: οἱ στάθλοι τῶν πτερωτῶν του ἀλόγων.

«Ἔστι δὲ τις σπέος εὐρὺ θαθείης θένθεσι λίμνης,
 μεσσηγὺς Τενέδοιο καὶ Ἰμβροῦ παιπαλοέσσης·
 ἔνθ' ἵππους ἔστησε Ποσειδάων ἐνοσίχθων,
 λύσας ἕξ ὀχέων, παρὰ δ' ἀμβρόσιον δάλεν εἶδαρ».

(Ἰλιάδ. Ν. 32)

Σὲ μιὰν ἄλλη εἰκόνα προβάλλεται ἡ ἄγγελος τοῦ Δία, ἡ πτερωτὴ Ἴρις
 βυθίζομένη μὲς τὰ κύματα γιὰ νὰ συναντήσῃ στὸ βυθὸ τὴν πενθοῦσα Θέτι
 καὶ νὰ τῆς ἀναγγεῖλῃ τὴς ἀποφάσεις τοῦ Δία γιὰ τὸ γιοῦ της Ἀχιλλέα.

«Ὡς ἔφατ' ὄρωτο δὲ Ἴρις ἀελλόπος ἀγγελεύουσα,
 μεσσηγὺς δὲ Σάμου τε καὶ Ἰμβροῦ παιπαλοέσσης
 ἔνθορε μείλανι πόντῳ· ἐπεστονάχησε δὲ λίμνη
 εὔρε δ' ἐν σπῆι· γλαφυρῶ Θέτιν...

(Ἰλιάδ. Ω 77)

Ὁ Ἀπολλώνιος Ρόδιος στὰ Ἀργοναυτικά του (στίχ. 922) ἀναπολεῖ τὸ
 ταξίδι τοῦ Ἰάσονα καὶ τῶν Ἀργοναυτῶν πού μὲ τὸ ἐλπιδοφόρο σκάφος τους
 τὴν «Ἀργὴ» ἐπλευσαν ἀπὸ τὴ Σαμοθράκη στὸν Ἑλλησποντο γιὰ νὰ ὀροῦν τὸ
 χρυσόμαλλο δῆρμα::

«Κεῖθεν δ' εἰρεσίῃ Μέλανος διὰ θένθεα πόντου
 ἴεμενοι, τῆ μὲν Ὀρηκῶν χθόνα, τῆ δὲ περαιήν
 Ἰμβρον ἴεχον καθύπερθε· γέρον γε μὲν ἠελίοιο
 δυομένου, χερρόνησον ἐπὶ προὔχοντα ἴκοντο».

Καὶ σήμερα ἀκόμη ὁ ταξιδιωτῆς μαζεύεται ἀπὸ τὴς καταπράσινης κοιλά-
 δες, τοὺς εὐφοροὺς ἀγρούς, τὰ ἐλαιόδενδρα, τὰ ὀπωροφόρα δέντρα, τὴς μυρ-
 σίνες, τοὺς πρίνους, τὴς ἀγριοτριανταφυλλιές καὶ τὴς ροδοδάφνες πού συναντᾶ
 στὸ διάδα του. Τὰ κελαρῖζοντα νερά, τὴς κρῦες θρύψες μὲ τὰ πλατάνια, τὸ
 Μεγάλο Ποταμὶ, τὸν ἀρχαῖο Ἰλισσό, τοὺς νερόμυλους καὶ ἀνεμόμυλους πού
 σιγοτραγουδοῦν καὶ σὲ καλοῦν νὰ ξαποστάσῃς. Τὴς ἀερογαλιές τῆς τὴς στεφα-
 νῶνε· ὁ κάτασπρος φωτοστέφανος ἀπ' τὰ κύματα τοῦ Αἰγαίου, τὴς κορφές τῶν
 βουνῶν τῆς τὴς ὁμορφαίνει· τὸ ἀγέρωχο πέταγμα τῶν ἀητῶν, τὴς βουνοπλαγιές
 τῆς τὴς γλυκοτραγουδοῦν θρυσοβλῆς μὲ ὀλογάργαρο νερό, τοὺς κάμπους τῆς τοὺς
 στολίζουσι ἔληές.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΨΑΛΤΗ

Ο ΘΡΑΚΙΩΤΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ

Γάμος 'Ανατολικής Θράκης, πού μεταφυτεύθηκε
στήν Ξυλαγανή Κομοτηνής τής Δυτικής Θράκης

Ἡ Θράκη ὑπῆρξεν ἀνεκάθειν χώρα με πλούσιες λαογραφικές ἐκδηλώσεις. Ἀπό τὰ πανάρχαια χρόνια ξεχωρίζει γιὰ τὰ περίεργα ἔθιμά της, γιὰ τὸ λαϊκὸ δίκαιο, τὶς συνήθειες, τὶς προλήψεις καὶ τὶς δεισιδαιμονίες της. Τὰ πατροπαράδοτα αὐτὰ ἔθιμα, περιέσωσαν οἱ Θράκες στὸ πέρασμα τῶν αἰώνων, με πίστη, με ἀγάπη καὶ εὐλάβεια. Σὲ πολλὰ χωριὰ τοῦ Νομοῦ Ροδόπης καὶ γενικώτερα τῆς Θράκης, ὅπως στὴν Ξυλογανή, τὴν Παραδημή, τὸν Ἴμερο, τὸ Λοφάριο, τὸ Πάμφορο καὶ ἄλλα ὁ Θρακιώτικος γάμος ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρεῖ καὶ σήμερα ἀκόμη, τὸ χρῶμα, τὸν τόνο καὶ τὴ γραφικότητα τῆς παλιᾶς ἐποχῆς, με τὰ ἀγνά, τὰ ὠραῖα καὶ ἀλησμόνητα ἔθιμα. Ὁ γάμος πού γίνεται στὴν Ξυλαγανή, εἶναι ὅμοιος, ἀλλὰ με μικρὲς μονάχα παραλλαγές, με τὸ γάμο πού γίνεται καὶ σὲ ἄλλα χωριὰ τῆς Δυτικῆς Θράκης. Εἶναι γάμος τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης πού μεταφυτεύθηκε στὴ Δυτικὴ Θράκη, ἀπὸ Θράκες πρόσφυγες, πού ἐγκαταστάθηκαν ἀπὸ τὸ 1922, μετὰ τὴν τραγωδίαν τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς καὶ τὴν δραματικὴν ἐγκατάλειψιν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης. Ξερριζωμένοι ἀπὸ τὴ γενέθλια γῆ τους οἱ Θρακιῶτες, ἔφεραν μαζί με τὴν πίκραν καὶ τὸν πόνο τοῦ ξεριζωμοῦ, τὸν πολῦτιμο, τὸν πλουσιώτατο καὶ ἀνεξάντλητο θησαυρὸ τῶν γραφικῶν τῶν ἔθιμων καὶ τῶν λαϊκῶν τους παραδόσεων.

Στὴν Ξυλαγανή, ὑπάρχουν καὶ πρόσφυγες τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἐγκαταστημένοι ἀπὸ τὸ 1924, τῶν ὁποίων τὰ ἔθιμα εἶναι διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ ἔθιμα τῶν προσφύγων τῆς Ἀνατολ. Θράκης. Ὁ Θρακιὸς γάμος, χαρά, ὅπως τὸν λέγανε στὰ παλιὰ χρόνια, διαίρειται, μπορεῖ νὰ πῆ κανεῖς, σὲ τρία στάδια, σὲ τρεῖς φάσεις. 1) Τὴν παραμονὴν τοῦ γάμου, τὰ προεόρτια, τὰ «πανέρια», ὅπως λένε οἱ Θρακιῶτες πρόσφυγες τῆς Ἀνατολ. Θράκης. Ἡ μέρα αὐτὴ, εἶναι ἀφιερωμένη στὴν ἀνταλλαγὴν τῶν γαμηλίων δώρων ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ γαμπροῦ, στὴ νύφη καὶ τὸ οικογενειακὸ καὶ συγγενικὸν τῆς περιβάλλον καὶ ἀντίστροφα ἀπὸ τὸ μέρος τῆς νύφης στὸ γαμπρὸ καὶ τὸ οικογενειακὸ καὶ συγγενικὸν του περιβάλλον. 2) Τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου καὶ 3) Τὰ μεθεόρτια, τὴν ἀντίχαρνα, ὅπως λένε, δηλαδὴ τὴν ἐπομένην τοῦ γάμου.

Μιὰ ἐβδομάδα πρὶν ἀπὸ τὸ γάμο, ὁ γαμπρὸς δὲν πηγαίνει, σύμφωνα με τὸ

ἔθμιο, στὸ σπίτι τῆς νύφης. Γιατί ἂν πάη, τὸν μουντζουρώνουν καὶ τοῦ περνοῦν πυροστιά στὸ κεφάλι. Ἄν τολμήσῃ λοιπόν, νὰ πάη, θὰ ὑποστῇ αὐτὲς τὲς κυρώσεις. Τὴν παραμονὴ τοῦ γάμου, συγκεντρώνονται οἱ στενοὶ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης καὶ ἄλλοι καλεσμένοι, νάαλογα μὲ τὴν πρόσκληση, ἄλλοι: στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ καὶ ἄλλοι: στὸ σπίτι τῆς νύφης. Παλληγκάρια καὶ κοπέλλες πρωτοστατοῦν πάντα στὸ χορὸ, στὸ γλέντι καὶ τὰ τραγούδια ποὺ τραγουδοῦνται: στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης μὲ τὴ συνοδεία λαϊκῶν ὀργάνων, ποὺ τὰ λένε καὶ «παιχνίδια».

Στοὺς καλεσμένους προσφέροντα: λικέρ, ρακί, ρετσίνα, ἢ κρασί, στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, καθὼς καὶ στὸ σπίτι τῆς νύφης καὶ πολλὲς φορὲς οἱ καλεσμένοι: τὸ στρώνουν γιὰ καλὰ, σ' ἓνα τρικουῦβερο γλέντι. Τὸ ἔρῳν τῆς παραμονῆς τοῦ γάμου, ὅταν ἔρθῃ ἡ ὠρισμένη ὥρα, οἱ καλεσμένοι: ἔκεινον ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, χωρὶς τὴν συμμετοχὴ τοῦ γαμπροῦ στὴν πομπὴ αὐτῇ, γιὰ τὸ σπίτι τῆς νύφης. Ὄρισμένα συγγενικά ἢ ἄλλα πρόσωπα, μεταφέρουν κρατῶντας στὰ χέρια τους, τὰ πανέρια (κάνιστρα), ποὺ περιέχουν τὰ γαμήλια δῶρα ποὺ προσφέροντα: ἕκ μέρους τοῦ γαμπροῦ καὶ προσορρίζονται: γιὰ τὴ νύφη καὶ τοὺς συγγενεῖς τῆς. Σὲ κάθε δῶρο ὑπάρχει καρφιστωμένη ἐτικέτα, ποὺ γράφει: τὸ ὄνομα τοῦ προσώπου τοῦ συγγενικοῦ περιβάλλοντος τῆς νύφης γιὰ τὸ ὁποῖο προσορρίζεται τὸ δῶρο.

Τὰ δῶρα εἶναι, ὅπως ξέρουμε, τὸ νυφικὸ φόρεμα, κάλτσες, κολώνια, πούδρα καὶ ἄλλα καλλυντικά γιὰ τὴ νύφη, παπούτσια, πουκάμισο γιὰ τὸν πατέρα τῆς νύφης, φουστάνι, μακτῆλα γιὰ τὴ μάγνα τῆς νύφης, πουκάμισα γιὰ τ' ἀδελφια τῆς, φορέματα γιὰ τὲς ἀδελφές τῆς, κάτι γιὰ τοὺς θειοὺς καὶ τὲς θειές, γιὰ τὴ γιαγιά παντοῦφλες, κάτι: γιὰ τὸν παπποῦ καὶ ἄλλα μικρὰ δῶρα γιὰ παιδιὰ τῶν συγγενῶν τῆς νύφης ἢ καὶ ἄλλα εἶδη ἱματισμοῦ. Χορεύοντας καὶ τραγουδώντας, οἱ πιὸ γλεντζέδες ἀπὸ τοὺς καλεσμένους, σ' ἔλη τὴ διάρκεια τῆς διαδρομῆς, ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ ὡς τὸ σπίτι τῆς νύφης, φτάνουν στὸ σπίτι τῆς νύφης. Ἐκεῖ μὲ χαρὰ καὶ εὐγένεια καὶ θερμὲς φιλοφρονήσεις, τοὺς δέχονται: οἱ γονεῖς τῆς νύφης κα' ὅλο τὸ συγγενολόι. Παραδίνουν τὰ πανέρια μὲ τὰ δῶρα καὶ κοπέλλες ποὺ παραστέκονται, τὰ τοποθετοῦν σὲ περιβλεπτο μέρος τοῦ σπιτοῦ. Στοὺς καλεσμένους προσφέρουν διάφορα ποτά, μὲ ἐκλεκτοὺς μεζέδες.

Ἄφου χορέψουν ἀρκετὰ στὸ σπίτι τῆς νύφης, οἱ καλεσμένοι: μὲ τὴ λαϊκὴ ὀρχήστρα, τὰ «παιχνίδια», ὅπως τὰ λένε σὲ ἄλλα χωριά, σταματοῦν τὸ χορὸ καὶ ὠρισμένα ἕκ τῶν προτέρων ἄτομα, παραλαμβάνουσι τὰ δῶρα μέσα στὰ πανέρια, ποὺ προσφέρει: ἡ νύφη τώρα, καὶ προσορρίζονται: γιὰ τὸ γαμπρό, τὰ πεθερικά τῆς, τὲς κουνιάδες ἢ τοὺς κουνιάδους καὶ γιὰ ἄλλα συγγενικά πρόσωπα τοῦ γαμπροῦ. Καὶ ἔλη αὐτῇ ἢ πομπῇ, «ἐν χορδαῖς καὶ ὀργάνοις» θὰ λέγαμε, ἐπιστρέφει: στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Ἐκεῖ ἀφήνουν τὰ δῶρα καὶ ἀφοῦ χορέψουν πάλι: οἱ κοπέλλες καὶ τὰ παλληγκάρια, μεσόκοποι καὶ παιδιὰ, τελειώνει

ἡ ἁμορφὴ καὶ γραφικὴ αὐτὴ προγαμήλια γιορτὴ, γιὰ νὰ συνεχισθῇ ὁ γάμος τὴν ἄλλῃ μέρα. Τὴν παραμονὴ τοῦ γάμου, μοιράζονται τὰ προσκλητήρια τοῦ γάμου. Δυὸ - τρία γαρύφαλλα καρυοφίλλια ἔπως τὰ λένε, τυλιγμένα σὲ ψιλὸ χαρτί, ἀποτελοῦν τὰ προσκλητήρια τοῦ γάμου. Κοριτσάκια τῆς γειτονείας συνήθως, μοιράζουσι τὶς προσκλήσεις στὰ σπίτια τῶν καλεσμένων.

Τὴν Ἰκτριὰ πού γίνεται ὁ γάμος, ὁ παράγαμπρος, ἕνα παλληκάρι τοῦ χωριοῦ, στενὸς φίλος τοῦ γαμπροῦ, πού εἶναι καὶ συνοδὸς τοῦ γαμπροῦ σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς τελετῆς, προσκαλεῖ ἰδιαίτερα τοὺς νέους τοῦ χωριοῦ, πηγαίνοντας στὰ σπίτια καὶ τὰ μαγαζιά, κρατώντας στὸ χέρι του ἕνα μπουκάκι ραχί. Στὸ λαϊκὸ τοῦ μπουκαλιῶ εἶναι δεμένο φιδίγκο, ἕνα ἄσπρο μαντήλι. Μιὰ γουλιὰ μιὰ ρουφηξιά, σημαίνει πρόσκληση προσέλευσης στὸ γάμο. Σὲ ἄλλα χωριά, ὁ τρόπος προσκλήσεως εἶναι διαφορετικὸς, δηλαδὴ γίνεται μὲ τὴν παλιά ξύλινη τσέτρα, ἔπως συνηθίζεται τοῦτο στὴν Ἐυλαγανή, ἀπὸ τοὺς Βορειοθρακιώτες (Ανατολ. Ρωμυλία).

Τὴ μέρα τοῦ γάμου, κατὰ τὸ μεσημέρι, γίνεται ὁ σχετικὸς καλλωπισμὸς τοῦ γαμπροῦ, τὸ ξύρισμα. Τὸ ξύρισμα γίνεται φυσικὰ στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Ὁ κουρέας καλεσμένος γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ, ἀρχίζει τὸ ξύρισμα καὶ ἐπιδαφιλεῖ περιποιήσεις, ἐνῶ γύρω ἀπὸ τὸ γαμπρὸ τὰ παλληκάρια, φίλοι του, τὸν καμαρώνουσι καὶ τὸν πλαισιώνουσι τιμητικὰ. Στὸ δωμάτιο πού ξυρίζεται ὁ γαμπρός, στρώνεται χαλί καὶ πάνω ἐπὶ τὸ χαλί σεντόνι. Κουφέτα καὶ ρύζια εἶναι σκορπισμένα στὸ σεντόνι. Σὲ μιὰ καρέκλα κάθετοι ὁ γαμπρός, ἐνῶ τὰ ὄργανα παίζουσι καὶ τὰ παλληκάρια τραγουδοῦν τὸ τραγούδι πού εἶναι ἀφιερωμένο στὸ ξύρισμα τοῦ γαμπροῦ. «Μπαρμπέρημ τὰ ξουράφια σου νὰ τὰ μαλαματώσης, ὅταν ξυρίζης τὸ γαμπρὸ νὰ μὴ τονε ματώσης». Στὸ μετὰ πάλι παλληκάρια ἐπισκέπτονται τὸ σπίτι τῆς νύφης καὶ λένε τὰ δέοντα (τὰ χαιρετίσματα) ἀπὸ τὸν γαμπρὸ καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐπιστρέφουσι στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, φέροντας τὰ χαιρετίσματα τῆς νύφης καὶ λέγοντας «τὰ δέοντα ἀπὸ τὴ νύφη». Αὐτὸ γίνεται γιὰ νὰ διασκεδασθῇ, ἔπως φαίνεται ἡ ἀνία τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης. Ἀφοῦ τελειώσῃ τὸ ξύρισμα τοῦ γαμπροῦ, δυὸ - τρία παλληκάρια, σηκώνουσι τὸ γαμπρὸ, ἔπως εἶναι καθισμένος στὴν καρέκλα, ὡς πάνω στὸ τὰβάνι καὶ ἔξακολουθοῦν νὰ τὸν κρατοῦν ψηλά, ὥσπου ὁ γαμπρός τοὺς τάξῃ κάτω πού νὰ ἱκανοποιῇ τὶς ἀπαιτήσεις τοὺς. Γιὰ νὰ τὸν κατεβάσουσι λοιπὸν τὸν γαμπρὸ τοῦ λένε «τάξε». Ὁ γαμπρός τοὺς λέει «ἕνα φούρνο ψητὰ ἀρκα». Ὁχι τοῦ λένε τὰ παλληκάρια. «ἕνα φούρνο κοτόπουλα» ὑπόσχεται πάλι ὁ γαμπρός. Ὁχι τοῦ λένε τὰ παλληκάρια. «ἕνα φούρνο κούρκουε» (δηλαδὴ γαλοπούλες) ἀπαντᾷ ὁ γαμπρός καὶ γλυτώνει: τελικὰ ἀπὸ τὴν ταλαιπωρία αὐτὴ πού εἶναι συνδυασμένη μὲ τὸ ξύρισμα. «Στὸ τέλος ξυρίζουσι τὸ γαμπρὸ», λέει μιὰ Θρακιώτικη παροιμία. Τότε τὰ παλληκάρια κατεβάξουσι κάτω τὸ γαμπρὸ θεωρώντας ἱκανοποιητικὴ πιά τὴν προσφορὰ τοῦ γαμπροῦ γιὰ τὸ μελλοντικὸ γλέντι τοὺς. Οἱ καλεσμένοι, ὅταν μπαίνουν στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης,

λένε «μ' ὄρες καλές» στοὺς σπιτικούς πού τοὺς ὑποδέχονται. Παράλληλα ἡ νύφη ἐτοιμάζεται κι' αὐτὴ στὸ σπίτι τῆς. Κορίτσια τοῦ χωριοῦ, φιλενάδες τῆς συνήθως, τὴν στολίζουν, τῆς φοροῦν τὸ νυφικὸ φουστάνι, τὴν περιποιοῦνται ὅσο μποροῦν καλύτερα. Τὴν ἀρωματίζουν, τῆς δάζουν τέλια, τὸ πέπλο, τὰ παπούτσια, καὶ τῆς τραγουδοῦν διάφορα τραγούδια, χαρούμενα καὶ συγκινητικὰ τοῦ γάμου καὶ τοῦ χωρισμοῦ ἀπὸ τῆ μάνα καὶ τὸ πατρικὸ τῆς σπίτι, ἐνῶ παίζουν τὰ λαϊκὰ ὄργανα. «Σήμερα λάμπει ὁ οὐρανός, σήμερα λάμπει ἡ μέρα, σήμερα στεφανώνεται ὁ ἀητός τὴν περιστερά». «Νύφη μου τὸ φουστάνι σου ἀγγέλοι τὸ κεντήσαν καὶ στὴν δεξιὰ του τὴν πλευρὰ τὸ ταίρι ζωγραφίσαν». «Στολίσου νύφη μου καλὰ, τὸ πέπλο σου γὰ θάλῃς, σήμερα φανερώνεται τὸ τελευταῖο κλάσι». «Χαρὰ στὰ μάτια τοῦ γαμπροῦ πού διαλέξε τὴ νύφη, ἡ νύφη εἶναι μάλαμα καὶ ὁ γαμπρός διαμάντι, καὶ ὁ κουμπάρος διαμαντόπετρα, πού λάμπει σὺν τὸν ἥλιο. Νὰ ζήσετε γὰ γεράσετε καὶ γ' ἀσπρομαλλιάσετε. Πλωσε (ἄπλωσε) γαμπρὸ τὸ χέρι σου καὶ κάνε τὸ σταυρό σου γὰ ζῆ τὸ στέφανό σου». Στὸ ντύσιμο τόσο ὁ γαμπρός ὅσο καὶ ἡ νύφη, φοροῦνε ἕνα ἐσώρουχό τους ἀπὸ τὴν ἀνάποδη. Αὐτὸ γίνεται: γιὰ νὰ μὴ δασκαθοῦν, ὅπως λένε, κι' ἀποτύχουν στὴν πρώτη νύχτα τοῦ γάμου. Τὰ κορίτσια γράφουν στὸ ἐσωτερικὸ τῶν παπουτσιῶν τῆς νύφης, τ' ὄνομά τους. Ἄν τὸ ὄνομά τους δὲν σῶσῃ σὲ ὀρισμένο χρονικὸ διάστημα, σημαίνει ὅτι: πολὺ σύντομα θὰ παντρευθοῦν. Σὲ ἄλλα χωριὰ πάλι: λένε, ὅτι: ἂν σῶσῃ τὸ ὄνομα, γρήγορα θὰ παντρευθοῦν. Ἡ διασκέδαση, τὸ χαρούμενο αὐτὸ γαμήλιο γλέντι: διαρκεῖ ὅλη τὴ μέρα στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ καθὼς καὶ τῆς νύφης. Στρώνονται: τραπέζια μὲ ποικίλα φαγητά, μὲ διάφορα ποτὰ κλπ. χορεύουν δὲ συνέχεια μὲ τὰ λαϊκὰ ὄργανα στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης. Οἱ Βορειοθρακιῶτες ἀπὸ τὴν Ἄνατολ. Ρωμυλία, χόρευαν στὰ πρώτα χρόνια πού ἐγκαταστάθηκαν ὡς πρόσφυγες στὴ Δυτικὴ Θράκη, μὲ ἀκορντεόν, μὲ φουσαρμόνικα ὅπως τὸ λέγανε, μὲ γκάιττα ἢ μὲ ποιμενικὴ φλογέρα πού ἔπαυζε ὁ εἰδικὸς μὲ πάθος καὶ μεράκι. Οἱ πρόσφυγες πού ἤλθαν ἀπὸ τὴν Ἄνατολ. Θράκη στὴ Δυτικὴ, προτιμοῦσαν τὰ διολιά καὶ τὰ κλαρίνα, ἄλλοτε τὴ γκάιττα καὶ ἀργότερα τὴ λατέρνα. Σὲ περίπτωσι πού ὁ γαμπρός μένει: σὲ ἄλλο χωριὸ καὶ ἔρχεται μαζί μὲ τὴν πομπή, μὲ τὴν ταλίκια του ἢ τὸ ἀμάξι: γιὰ νὰ πάρῃ τὴ νύφη, συμβαίνουν κάποτε μερικὰ ἀπρόοπτα ἐθιμοτυπικὰ ἐπεισόδια. Ὅταν πρόκειται: γὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὸ χωριὸ τῆς νύφης, οἱ νέοι ἀφαιροῦν κρυφὰ ἕνα τροχὸ τῆς ταλίκιας του ἢ τῆς βοϊδάμαξας γιὰ νὰ τὸν παρεμποδίσουν καὶ νὰ τὸν καθυστερήσουν κατὰ κάποιον τρόπο, ἐπειδὴ παίρνει κορίτσι ἀπὸ τὸ χωριὸ τους καὶ λιγοστεύουν γι' αὐτοὺς τὰ κορίτσια. Τότε μονάχα ἐπιστρέφουν τὸν τροχὸ πού εἶχαν κρύψει, ὅταν ὁ γαμπρός τοὺς δώσῃ φιλοδώρημα. Ἔτσι ἐπιτάσσει τὸ ἔθιμο. Σὲ ἄλλα πάλι χωριὰ, στὴν εἴσοδο τοῦ χωριοῦ, δένουν στὸ δρόμο ἕνα χοντρὸ σχαινί, καὶ δὲν ἀφήνουν τὸ γαμπρὸ νὰ μπῆ στὸ χωριὸ τους γὰ πάρῃ τὴ νύφη, ἀν δὲν τοὺς δώσῃ χρήματα. Ἡ γαμήλιον πομπή, ὅταν ἔρθῃ ἡ ὀρισμένη ὥρα, ξεκινᾷ ἀπὸ

τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ μετὰ τὴν λαϊκὴν μουσικὴν γὰρ τὸ σπίτι τοῦ κουμπάρου. Ἐκεῖ, μετὰ τὴν σχετικὴν φιλοξενίαν, τὰ κεράσματα, καὶ τὸ χαρὸν, ἢ πομπὴ κατευθύνεται στὸ σπίτι τῆς νύφης. Ὄταν φτάσῃ στὸ σπίτι τῆς νύφης, οἱ καλεσμένοι μπαίνουν μέσα στὸ σπίτι λέγοντας «μὲ ὄρες καλὲς» στοὺς σπιτικοὺς, ἐνῶ ὁ κουμπάρος πηγαίνει στὸ δωμάτιο ὅπου εἶναι ἡ προίκα γὰρ νὰ τὴν πάρῃ καὶ νὰ τὴν μεταφέρῃ στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, μετὰ ἀμέσῃ συγγενικοῦ προσώπου. Τὰ κορίτσια ποὺ φυλάγουν τὴν προίκα, «ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ», θὰ λέγαμε, διαπραγματεύονται μετὰ τὸν κουμπάρο, σύμφωνα μετὰ τὸ ἔθιμον, τὴν ἀγοραπωλησίαν τῆς προίκας καὶ ἐπιμένουν νὰ μὴ δώσουν τὴν προίκα, ἀν' ἂν τοὺς δώσῃ ὁ κουμπάρος τὸ σχετικὸν φιλοδώρημα. Τέλος κλείνεται ὀριστικὴ συμφωνία ἀνάμεσα στὸν κουμπάρο καὶ τὰ κορίτσια καὶ ἡ προίκα μεταφέρεται μετὰ ἀμέσῃ στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ.

Ὁ γαμπρὸς ποὺ στὸ μεταξύ μένει καθηλωμένος, λὲς καὶ εἶναι τιμωρημένος, ἔξω στὴν αὐλὴν τοῦ σπιτικοῦ τῆς νύφης, μετὰ μοναδικὴν συντροφίαν τὸν παράγαμπρο, παίρνει γὰρ μιὰ στιγμὴ τὸ χαρούμενον καὶ ἐλπιδοφόρον σῆμα νὰ προχωρήσῃ στὸ δωμάτιον τῆς νύφης. Μόλις μπη μέσα στὸ δωμάτιον ποὺ θρίσκειται ἡ νύφη, παίρνει κουφέτα καὶ ρύζι ἀπὸ τὴν τσέπη του καὶ διασταυρῶνει, ὅπως λένε, τὴν νύφη σκορπίζοντας σταυροειδῶς τὸ ρύζι καὶ τὰ κουφέτα μπροστὰ στὴν νύφη καὶ τῆς προσφέρει ἕνα χρυσὸ νόμισμα ἢ ἄλλο χρυσαφικόν, ἐνῶ ἡ νύφη τοῦ φιλεῖ τὸ χέρι.

Μετὰ τὸν παραπάνω σταυροειδῆ χειρетиισμό, ὁ γαμπρὸς θγαίνει ἀπὸ τὸ δωμάτιον τῆς νύφης, χωρὶς νὰ κάνῃ μεταβολή, χωρὶς νὰ γυρίσῃ τὰ νῶτα του πρὸς τὴν νύφη, δηλαδὴ ἐπιστρέφει μετὰ δῆματα πρὸς τὰ πίσω ἀτενίζοντας στὸ πρόσωπον τῆς νύφης. Ὁ χορὸς καὶ τὰ τραγούδια καὶ ἔδῳ στὸ σπίτι τῆς νύφης, συνεχίζονται μετὰ ἀδιάκοπον κέφι.

Συγκινητικὴ εἶναι ἡ σκηνή, ὅταν ἡ νύφη καθισμένη στὸ κατώφλι τοῦ σπιτικοῦ τῆς, ἀποχαιρετᾷ τοὺς γονεῖς τῆς καὶ τὰ ἀδελφία τῆς. Φιλεῖ τὸ χέρι τοῦ πατέρα τῆς, τῆς μητέρας τῆς καὶ ἀσπάζεται τὰ ἀδελφία ἧς. Οἱ κοπέλλες, οἱ γειτόνισσες καὶ οἱ φίλες τῆς ποὺ τὴν περιστοιχίζουν, τῆς τραγουδοῦνε συγκινητικούς λαϊκοὺς στίχους, ποὺ προκαλοῦν δάκρυα στὰ μάτια τῶν δικῶν τῆς, τῶν συγγενῶν καὶ τῶν συγχωριανῶν τῆς ἀκόμη. «Σήμερα μαυρὸς οὐρανός, σήμερα μαύρη μέρα, σήμερα χωρίζουνε μάνα καὶ θυγατέρα». «Σ' ἀφήνω γειὰ μαγνούλα μου τρία κανιά, δηλαδὴ τρία μπουκάλια, φαρμάκι, τ' ὄνα νὰ πίνης τὸ πρῶν, τ' ἄλλο τὸ μεσημέρι, τὸ τρίτον τὸ φαρμακερὸν ὁπόταν με θυμᾶσαι». «Δῶσε μάνα μου τὴν προίκα μου, δῶσε μου καὶ τὴν εὐχὴ σου, σὲ ἄλλο σπίτι θὰ διαθῶ, ἄλλοῦ θὰ κατοικήσω». Καὶ ἡ μάνα ἀπαντᾷ: «Κόρη μου στὸ σπίτι ποὺ θὰ πᾶς, καλὰ νὰ προσυνηθῆς, τὴν πεθερά, τὸν πεθερό, καλὰ νὰ τοὺς τιμῆς». Ἡ γαμήλια πομπὴ κατευθύνεται μετὰ τὴν ἐκκλησίαν γὰρ τὴν στέψαν.

Στὴν Παραδημή, ὅπως ἔχω παρατηρήσει, ὁ γαμπρὸς καὶ ἡ νύφη πατοῦνε πάνω σὲ δύο ἄσπρα μαξιλάρια καὶ στέκονται ἐκεῖ σ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς

στέψης. Μετὰ τῆ στέψῃ ἀσπάζονται τοὺς νεονύμφους οἱ γονεῖς τους καὶ τοὺς προσφέρουν χρυσὰ νομίσματα, δακτυλῖδια ἢ ἄλλα κοσμήματα καὶ δέχονται οἱ νεόνυμφοι τὶς εὐχὰς καὶ τὰ συγχαρητήρια ἄλλων τῶν συγγενῶν καὶ καλεσμένων πού τοὺς λένε «καλορίζικοι, στερεωμένοι», ἔ δὲ κουμπάρος δέχεται τὶς εὐχὰς «πάντα ἄξιος». Ἡ πομπὴ ὕστερα ἐπιστρέφει στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, ἡ μάγνα τοῦ γαμπροῦ ὑποδέχεται τὸ ζευγάρι τῶν νεονύμφων, ραίνοντάς το μὲ ροδοπέταλα καὶ ρύζι, πού παίρνει μέσα ἀπὸ τὸ πανέρι πού κρατᾶ στὰ χέρια της.

Βάζει τὸ γαμπρὸ καὶ τὴ νύφη νὰ πατήσουν πάνω σ' ἓνα σίδερο, πού εἶναι τοποθετημένο στὸ κατώφλι τοῦ σπιτιοῦ. Αὐτὸ συμβολίζει νὰ εἶναι γεροί, σιδερένιοι στὴν υἰεαίά τους. Στὸ μεταξὺ, τὸ ἄδειο πανέρι πού εἶχε τὸ ρύζι, τὸ ρίχνει ἡ μάγνα τοῦ γαμπροῦ ἢ κάποιος ἄλλος, ψηλὰ στὴ στέγη τοῦ σπιτιοῦ. Ἄν τὸ πανέρι πέση μπροῦμητα, λένε ὅτι ἡ νύφη θὰ κἀνη ἀγόρι, κι' ἂν πέση ἀνάσκελα, ὅτι θὰ κἀνη κορίτσι. Μὲ ἀκράτητα γέλια οἱ καλεσμένοι κι' ὅλος ὁ κόσμος, παρακολουθοῦν τὴν τροχιά πού διαγράφει τὸ ἄδειο πανέρι πάνω ἀπὸ τὴ στέγη τοῦ σπιτιοῦ. Ἐπακολουθεῖ χαρὸς καὶ γλέντι: τρικουόδερτο. Χορεύουν ὁ γαμπρός, ἡ νύφη, οἱ κουμπάρσι, τὰ πεθερικά, ὅλο τὸ συγγενολοῦ, κι' ὅλο τὸ χωριό. Ὅταν σέρνῃ τὸ χορὸ ὁ γαμπρός ἢ ἡ νύφη, οἱ γονεῖς τους, ἢ οἱ συγγενεῖς τους, προσφέρουν χρήματα στοὺς ὀργανοπαίκτης. Κάποιος ἀπὸ τοὺς ὀργανοπαίκτης, ἢ καὶ τρίτο πρόσωπο, παίρνει τὰ χρήματα πού ρίχνουν κάτω στὴ γῆ οἱ γονεῖς ἢ οἱ συγγενεῖς καὶ διαλαλεῖ τὸ ὄνομα ἐκείνου πού ρίχνει τὰ χρήματα, φωνάζοντας «σάμπα ἀπὸ τὸν πεθερό σου σάμπα ἀπὸ τὴν πεθερά σου σάμπα ἀπὸ τὴ θεία σου κλπ.». Χορεύουν διάφορους χορούς, καλαματιανό, χασάπικο, συρτό, συγκαθιστό κλπ. καὶ τὸ κέφι ὅσο περνᾷ ἢ ὥρα κορυφώνεται: ὅλο καὶ πιὸ πολύ. Τὴν ἐπομένη μέρα γίνεται ἡ ἀντίχαρα, ἀλλὰ σὲ μερικὰ μόνο χωριὰ τῆς Θράκης. Μὲ τὴν ἀντίχαρα (τὰ μεθεόρτια) ὅπως θὰ λέγαμε, διαιωγίζεται καὶ παρατείνεται κατὰ κάποιον τρόπο ἡ ὅλη τελετὴ τοῦ γάμου. Τὴ μέρα αὐτὴ γίνεται ἡ ἐπίδειξη τῶν πειστηρίων, τῶν σημαδιῶν, ὅπως λένε, τῆς ἀγνότητος καὶ παρθενικότητος τῆς νύφης, ἀλλὰ μόνο στὰ πολὺ συγγενικά πρόσωπα. Οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης, πηγαίνουν, σύμφωνα μὲ τὸ ἔθιμο, διάφορα γλυκίσματα, πού παρασκευάζουν οἱ ἴδιοι στὰ σπίτια τους. Τρεῖς μέρες δὲν θγαίνει ὁ γαμπρός ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι. Τὴν τετάρτη θγαίνει: μὲ τὸν παράγαμπρο μαζί.

Ἐνα νέο ἀνδρόγυνο γράφεται ὅπως λένε, «στὰ τεφετέρια τῶν παντρεμένων. Καὶ ἡ ζωὴ τραβᾷ τὸ δρόμο της καὶ μιὰ καινούργια οἰκογένεια χτίζει: χαρούμενη γεμάτη ἐλπίδες καὶ θνεῖρα καὶ αἰσιοδοξία τὸ νοικοκυριό της. Σὰν τὰ πουλιά πού ζευγαρώνουν καὶ χτίζουν χαρούμενα τὴ φωλιά τους. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἰδιότυπος καὶ παράξενος Θρακιώτικος γάμος, πού καὶ σήμερα ἀκόμη, σὲ μερικὰ χωριὰ τῆς Θράκης γίνεται ἀπαράλλαχτα καὶ ἀναλλοίωτα, ὅπως γινόταν καὶ στὰ παλιὰ χρόνια. Γραφικώτατα Θρακικὰ ἔθιμα μιᾶς περασμένης ἐποχῆς,

πού εἶχε τίς χάρες καὶ τίς ὁμορφιές της, τὴν ἀπλότητα, τὴ σεμνότητα καὶ πού ἔχουν τώρα ἀτονήσει φυσικά, σὲ πολλὰ χωριά.

Τὰ ἔθιμα μιλοῦν ἀλήθεια στὴν ψυχὴ καὶ στὴν καρδιά μας. Κλείνουν μέσα τους ἕνα ἀγνὸ παλμὸ κι' ἔχουν βάθειὰ τίς ρίζες τους στὶς λαϊκὲς παραδόσεις τῆς ἀθάνατης ψυχῆς καὶ τῆς ζωῆς τοῦ Θρακιικοῦ λαοῦ. Ἡ λαογραφία διατήρησε ἀναλλοίωτη τὴν ἐθνικὴ συνείδηση τῶν Θρακῶν στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας. Ἀπέδειξε περίτρανα καὶ πανηγυρικά τὴν Ἑλληνικότητα τῆς Θράκης, τῆς Θράκης πού εἶναι: μιὰ πανάρχαια χώρα, πατρίδα τοῦ Ὀρφέα, τοῦ Δημόκριτου, τοῦ Πρωταγόρα καὶ πολλῶν ἄλλων φιλοσόφων τῆς ἀρχαιότητος καὶ κορυφαίων πνευματικῶν μορφῶν τῆς νεώτερης ἑποχῆς. Ἡ λαογραφία τῆς Θράκης, στάθηκε ἡ βάση πού δοθήθηκε καὶ συνέτρεξε σημαντικὰ στὴν ἀπόδειξη, ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Θράκης ἐπικρατοῦσε παντοῦ στὴ χώρα καὶ ὅτι ὁ χαρακτῆρας τοῦ Θρακιικοῦ λαοῦ εἶχε ἐπὶ αἰῶνες, τὰ ψυχικὰ στοιχεῖα πού δεῖχνουν τὴν ἐπικράτηση τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐπάνω του. Ἡ λαογραφία εἶναι ὁ καλύτερος καθρέφτης τῆς ψυχῆς τῶν λαῶν. Οἱ μελετητὲς τῶν λαογραφικῶν στοιχείων, τονίζουν καὶ υπογραμμίζουν τὴν ἀνάγκη ὅτι στὴ Λαογραφία πρέπει νὰ στραφοῦμε, γιὰ νὰ βοηθήσωμε τὴ νεολαία νὰ βρῆ τὸν ἐθνισμὸ της. Ἐπιθυμία νὰ κλείσω τὴν ὁμιλία μου προσθέτοντας δυὸ μόνο σφά λόγια τοῦ ἀείμνηστου Κομοτηναίου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Στίλπωνος Κυριακίδη: «Ἡ λαογραφία ἀποκαλύπτει ὄχι ἀπλῶς καὶ μόνον, τὸν ἀνθρώπινον πολιτισμὸν ὑπὸ τὴν γενικὴν αὐτοῦ μορφήν ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἡ λαογραφία ἀποβαίνει ἐπιστήμη κατ' ἔξοχὴν ἐθνικὴ». Αὐτὰ εἶχα νὰ πῶ γύρω ἀπὸ τὸ ἔθιμο τοῦ γάμου στὴν ὠραία μας Θράκη. Πρόθεσή μου καὶ ἐπιθυμία μου ἦταν, νὰ μεταφέρω στὸ Β' συμπόσιο λαογραφίας τοῦ Βορειοελλαδικοῦ χώρου πού γίνεται στὴν Κομοτηνὴ, — περιποιεῖ δὲ ἰδιαίτερη τιμὴ τοῦτο γιὰ τὴν ἱστορικὴ πόλιν μας — τὰ ἔθιμα ὅπως τὰ ἔζησα στὴ Θρακικὴ κωμόπολιν τῆς Ξυλαγανῆς τοῦ Νομοῦ Ροδόπης, ὅπου πέρασα τὰ παιδικὰ μου χρόνια. Ἐκεῖ ἦσαν ἐγκαταστημένοι οἱ γονεῖς μου ἀπὸ τὸ 1922 ὡς πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἀνέτρεξα σὲ πηγὰς καὶ βιβλία γιὰ ν' ἀντλήσω στοιχεῖα. Ἦθελα νὰ παρουσιάσω ἕνα, ἀποκλειστικὰ δικό μου καίμενο.

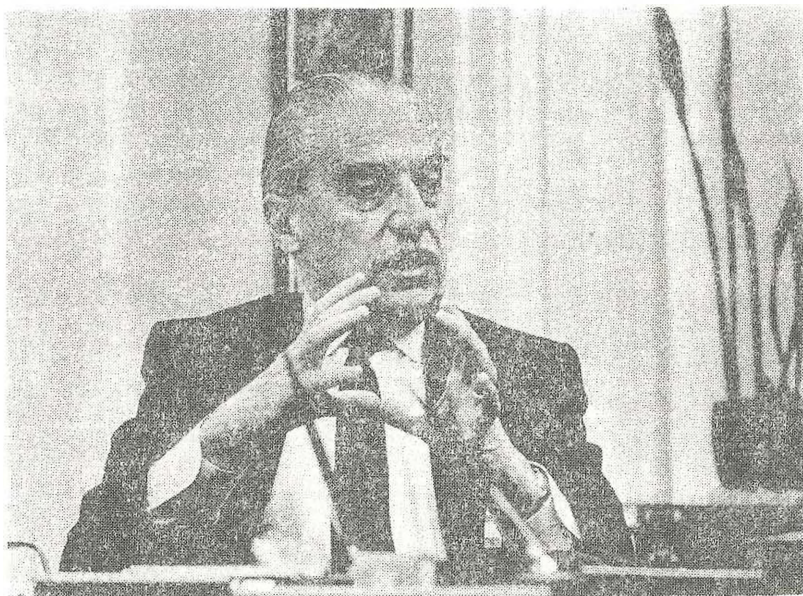
ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΤΩΝ ΘΡΑΚΩΝ

Α'.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΠ. ΔΟΞΙΑΔΗΣ

Άπεδύωσεν τήν 29-6-1975 και ἐκηδεύθη εἰς τὸ Δ' Νεκροταφεῖον Ἀθηνῶν, ὃ διαπρεπῆς και παγκοσμίου φήμης ἀρχιτέκτων - πολυεσδόμος, Θράξ (ἐξ Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας) Κωνσταντῖνος Δοξιάδης.

Ἡ Ἐταιρία Θρακικῶν Μελετῶν συμμετέχουσα εἰς τὸ θαρρύτατον πένθος τῆς οἰκογενείας του, ἀφ' ἐνός μὲν ἐξέδωκεν ψήφισμα συλλυπητήριον ἐπὶ τῷ

θανάτῳ του, καθ' ὃ τυγχάνοντος ἔγκριτου μέλους αὐτῆς και ἰδρυτικοῦ μέλους τοῦ Διεθνoῦς Δημοκρατικoῦ Ἰδρύματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπέστειλε συλλυπητήριον γράμμα πρὸς τὴν οἰκογένειάν του και διέθεσε χρηματικὸν ποσὸν διὰ τὰ θύματα τῆς τουρκικῆς θηριωδίας εἰς Κύπρον. Προσέτι δὲ ἀπεφάσισε γ' ἀναρτήσῃ τὴν φωτογραφίαν του εἰς τὸ ἔν τῇ Στέγῃ Γραμμάτων και Καλῶν Τεχνῶν, γραφεῖον τῆς Ἐταιρίας, εἰς αἰθῶνιον μνημόσυνον αὐτοῦ.

Ὁ Κωνσταντῖνος Δοξιάδης ἐγεννήθη τὸ 1913. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀποστόλου

καὶ τῆς Εὐαγγελίας Δοξιάδη (τὸ γένος Μεζεβίρη).

Τὸ 1940 ἐνομιφεύθη τὴν Ἑμμά Σκέπερς μὲ τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε τέσσαρα παιδιά: Εὐαθίαν, Καλλιόπην, Εὐφροσύνην καὶ Ἀπόστολον.

Ὁ πατέρας του ἦτο παιδίατρος. Διετέλεσε Ὑπουργὸς Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων Κοινωνικῆς Προνοίας καὶ Ὑγιεινῆς καὶ ἦτο ἐκ τῶν πρωτεργατῶν τῆς δημιουργίας καὶ ὀργανώσεως πολλῶν ὑπηρεσιῶν κοινωνικῆς προνοίας καὶ περιθάλψεως κυρίως διὰ τὰ παιδιά.

Σ π ο υ δ α ῖ — Τ ῖ τ λ ο ῖ : Ἐθνικὸν Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον: Δίπλωμα Ἀρχιτέκτονος Μηχανικοῦ (1935). Πολυτεχνεῖον Σαρλότεμπουργκ - Βερολίνου: Διδάκτωρ Μηχανικὸς «Μὲ διάκριση» (1936).

Σ τ ρ α τ ι ω τ ι κ ῆ ὑ π η ρ ε σ ῖ α : Δεκαεὺς Πυροβολικοῦ (1940 - 1941). Ἀρχηγὸς τῆς ὁμάδος Ἐθνικῆς Ἀντιστάσεως «Ἡφαιστος» (1941 - 1945). Λοχαγὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος (1944 - 1945).

Ἐ κ π α ῖ δ ε υ τ ι κ ῆ ὀ ρ ᾶ σ ῖ ς : Ἐπιμελητὴς ἔδρας Πολιοδομίας Ἐθνικοῦ Μετσόβιον Πολυτεχνεῖου (1939 - 1943). ἔχει διδάξει καὶ δώσει διαλέξεις ἐπίσης εἰς τὰ Πανεπιστήμια Γαίηλ, Δουβλίνου, Μίσιγκαν, Νέας Ὑόρκης, Ὁξφόρδης, Πρίνστον, Σικάγου, Χάρβαρντ, εἰς τὰ Ἰνστιτούτα Τεχνολογίας Μασσαχουσέτης καὶ Γεωργίας καὶ εἰς τὰ Κολλέγια Σουάρθμορ καὶ Τρίντυ. Δίδασκε τὴν Οἰκιστικὴν εἰς τὸ Ἀθηναϊκὸν Κέντρον Οἰκιστικῆς τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Τεχνολογικοῦ Ὁμίλου.

Σ τ α ὀ ὀ ρ ο μ ῖ α : Διευθυντὴς τοῦ Γραφείου Πολιοδομικῶν Μελετῶν τέως Διοικήσεως Πρωτεύουσῆς (1937 - 1938). Προϊστάμενος τοῦ Ἐπίκουρου Γραφείου Χωροταξικῶν καὶ Πολιοδομικῶν Μελετῶν καὶ Ἐρευνῶν τοῦ Ὑπουργείου Δημοσίων Ἔργων (1939 - 1945). Ὑφυπουργὸς καὶ Γενικὸς Διευθυντὴς Ὑπουργείου Ἀνοικοδομήσεως (1945 - 1948). Συντονιστὴς Προγράμματος Ἀνασυγκροτήσεως τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ καὶ μόνιμος Ὑφυπουργὸς Συντονισμοῦ (1948 - 1950). Ἰδρυτὴς καὶ Πρόεδρος τοῦ Γραφείου Δοξιάδη — Σύμβουλοι δι' Ἀνάπτυξιν καὶ Οἰκιστικὴν (Doxiadis Associates International) καὶ τῶν κατὰ χώραν ἐταιρειῶν. Πρόεδρος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου καὶ Διευθύνων Σύμβουλος τῆς ἐταιρείας Doxiadis Associates Inc, Οὐάσιγκτων. Πρόεδρος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς ἐταιρείας Doxiadis Urban Systems Inc, Οὐάσιγκτων. Πρόεδρος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Τεχνολογικοῦ Ὁμίλου. Πρόεδρος τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Κέντρον Οἰκιστικῆς.

Σ ὑ μ ὀ ο ὑ λ ο ς : Ὀργανισμοῦ Ἠνωμένων Ἐθνῶν, διὰ τὰς μελέτας: τοῦ Ὑπεραστικοῦ Αὐτοκινητοδρόμου, τῶν οἰκιστικῶν προγραμμάτων εἰς Ἰνδίαν καὶ Ἀλγερίαν καὶ τῶν πολιοδομικῶν μελετῶν ἀνοικοδομήσεως τῶν Σκοπίων. Ὀργα-

νισμοῦ Τροφίμων καὶ Γεωργίας (FAO) τοῦ Ο.Η.Ε. διὰ τὴν μελέτην χρήσεως ἐδάφους καὶ ὕδατος περιοχῆς 90.000 τ. χλμ. εἰς Κορντοφάν, Σουδάν. Διεθνοῦς Τραπεζῆς Ἀνοικοδομήσεως καὶ Ἀναπτύξεως (IBRD) διὰ τὰ ἐθνικὰ οἰκιστικὰ προγράμματα Βενεζουέλας, Ἰορδανίας καὶ Συρίας. Διαμερικανικῆς Τραπεζῆς Ἀναπτύξεως (IDB) διὰ τὴν ἐκπόνησιν προγράμματος ἀναπτύξεως τῆς λεκάνης ἀπορροῆς τοῦ Ρίο ντε λὰ Πλάτα (Ν. Ἀμερικῆ). Διοικήσεως Οἰκονομικῆς Συνεργασίας τῶν Η.Π.Α. (ICA) διὰ τὸ ἐθνικὸν οἰκιστικὸν πρόγραμμα τοῦ Λιβάνου. Ὄργανισμοῦ Διεθνοῦς Ἀναπτύξεως τῶν Η.Π.Α. (AID) διὰ προγράμματα καὶ μελέτας κατοικίας εἰς Καράτσι (Πακιστάν) καὶ Σαϊγκόν (Ν. Βιετνάμ). Ἰδρύματος Φόρντ (FF) διὰ μελέτας κατοικίας καὶ ἐκπαιδευτικῶν προγραμμάτων εἰς Πακιστάν, ἐκπαιδευτικῶν κτηρίων εἰς Λίβανον, Πακιστάν καὶ Συρίαν καὶ τοῦ οἰκιστικοῦ προγράμματος τῆς Χιλῆς. Development Land Agency Οὐάσιγκτων. Κυβερνήσεων: Αἰθιοπίας, Ν. Βιετνάμ, Βραζιλίας, Γαλλίας, Γκάνας, Ἑλλάδος, Ζάμπιας, Η.Π.Α., Ἰνδίας, Ἰορδανίας, Ἰράκ, Ἰράν, Ἰσπανίας, Κύπρου, Λιβάνου, Λιβύης, Πακιστάν, Σαουδ. Ἀραβίας, Σουδάν, Συρίας.

Ἔ ρ ε υ ν α ι : «Ἡ Πόλις τοῦ Μέλλοντος», «Ἡ Ἀνθρώπινη Κοινότης», «Αἱ Ἀρχαῖαι Πόλεις τῆς Ἑλλάδος», «Ἡ Πρωτεύουσά μας καὶ τὸ Μέλλον τῆς» τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Τεχνολογικοῦ Ὁμίλου, «Ἀστική Ἀναμόρφωσις εἰς Η.Π.Α.», διὰ λογαριασμόν τῆς National Association of Housing and Redevelopment Officials (NAHRO).

Σ υ μ μ ε τ ο χ ῆ εἰς διεθνεῖς ἀποστολὰς καὶ συνέδρια: Μέλος τῆς Ἑλληνικῆς Ἀντιπροσωπείας εἰς τὴν Διάσκεψιν Εἰρήνης τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου (1945). Ἐκπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος εἰς Γαλλίαν, Μ. Βρεταννίαν καὶ Η.Π.Α. διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς Ἑλλάδος (1945). Ἀρχηγὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ἀντιπροσωπείας εἰς τὸ Διεθνὲς Συνέδριον Κατοικίας, Προγραμματισμοῦ καὶ Ἀνοικοδομήσεως τοῦ Ο.Η.Ε. (1947). Ἀρχηγὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ἀντιπροσωπείας εἰς τὰς διαπραγματεύσεις ἐπανορθώσεων τοῦ ἑλληνο - ἰταλικοῦ πολέμου (1949 - 1950). Ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἐν Ν. Ὑόρκῃ Ἐπιτροπὴν Κατοικίας καὶ Προγραμματισμοῦ τοῦ Οἰκονομικοῦ καὶ Κοινωνικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ο.Η.Ε. (1963 - 1964). Πρόεδρος τῆς συσκέψεως ἐπὶ τῶν πολεοδομικῶν προβλημάτων τῆς ἐν Γενεύῃ Διασκέψεως τοῦ Ο.Η.Ε. ἐπὶ τῶν ἐφαρμογῶν τῆς Ἐπιστήμης καὶ Τεχνολογίας, διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῶν διαφόρων ὑπὸ ἀνάπτυξιν περιοχῶν τοῦ κόσμου (1963).

Μ έ λ ο ς : Ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Deutsche Akademie für Städtebau und Landesplanung (1937). Ἐπίτιμον ἀντεπιστέλλον μέλος τοῦ Town Planning Institute τῆς Μ. Βρεταννίας (1947). Πρόεδρος τῆς ἐν Γενεύῃ ὁμάδος ἐργασίας τοῦ Ο.Η.Ε. διὰ θέματα πολιτικῆς κατοικίας (1948). Ἐπίτιμον ἀντε-

πιστέλλον μέλος τῆς ἐν Σκωτία Royal Incorporation of Architects (1964). Μέλος τῆς ἐν Ν. Ὑόρκῃ Διεθνoῦς Ἐπιτροπῆς τοῦ Institute on Man and Science (1965). Ἐπίτιμον μέλος τῆς Industrial Designers Society of America (1970).

Δ: διακτορικὰ διπλώματα τιμῆς ἔνεκεν:

Swartmore College, Pa., U.S.A.; 1962 (LL.D). Wayne State University, Mich., U.S.A., 1964 (D.H.). Mills College, Cal., U.S.A., 1964, (LL.D). N. Michigan University, Mich., U.S.A., 1965, (L.H.D.). Detroit Institute of Technology, Mich., U.S.A., 1966 (D.Sc.). University of Rhode Island, R.I., U.S.A., 1966 (D.F.A.). University of Pittsburg, Pa., U.S.A., 1967 (D.Sc.). The University of Michigan, Mich., U.S.A., 1967 (LL.D.). Tulane University, La., U.S.A., 1968 (LL.D.). Kalamazoo College, Mich., U.S.A., 1968 (LL.D.). Marietta College, Ohio, U.S.A., 1969 (D.Sc.). Case Western Reserve University, Ohio, U.S.A., 1969 (L.H.D.).

Ἔτυχε πολλῶν τιμητικῶν διακρίσεων καὶ παρασῆμων, καὶ ἐδημοσίωσε πλῆθος ἐμπεριστατωμένων ἐπιστημονικῆς φύσεως μελετῶν.

B'.

Ἡ ἑταιρία Θρακικῶν Μελετῶν συμμετέσχε εἰς τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν τῶν Προσφυγικῶν Σωματείων Ἀθηνῶν τῆς 14ης Ἀπριλίου 1975 εἰς τὴν Στέγην τῆς Ἐνώσεως Σμυρναίων (δόδος Καρύτση 3) διὰ τοῦ ἀντιπροέδρου τῆς κ. Βασιλείου Φωτιάδου, ἀφορώσης εἰς τὴν ἴδρυσιν διὰ συμπύξεως Διасωματειακῆς Ἐνώσεως, Ἐθνικοῦ Μουσείου τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὴν ἔγκρισιν τοῦ ἀρμοδίως συνταχθέντος σχεδίου Καταστατικοῦ.

Κατέστη δὲ ἰδρυτικὸν μέλος τοῦ συσταθέντος Ἐθνικοῦ Μουσείου τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς τῆς Διасωματειακῆς Ἐνώσεως, διὰ τῆς ὑπογραφῆς τῆς εἰς τὸ ἔγκριθὲν Καταστατικόν.

Σκοπὸς τῆς Διасωματειακῆς Ἐνώσεως εἶναι ἡ περισυλλογὴ εἰς τὸ «ΕΘΝΙΚΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΑΝΑΤΟΛΗΣ» μελέτη, ἀξιολόγησις, ταξινομήσις καὶ ἔκθεσις ἀξιολόγων ἀντικειμένων ἀποκτωμένων ἐκ προσφορᾶς, ἐξ ἀγορᾶς ἢ ἐξ ἀνταλλαγῆς πολλαπλῶν, προσερχομένων ἐκ Μ. Ἀσίας, Πόντου, Ἀνατολ. Θράκης, καὶ Κωνσταντινουπόλεως, ἐχόντων μουσειακὴν ἀξίαν, ἀναγομέ-

νην εἰς τὴν ἱστορίαν, θρησκείαν, γλῶσσαν, λαογραφίαν, οἰκονομικὴν κατάστασιν, ἐπιστημονικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν κίνησιν, κοινωνικὴν καὶ κοινωφελῆ δρασίαν καὶ εἰς πᾶσαν ἔν γένει ἐκπολιτιστικὴν ἐκδήλωσιν τῆς ζωῆς τῶν ἑκπατρισθέντων πληθυσμῶν τῶν ἀνωτέρω περιοχῶν, οἷον κειμήλια πάσης φύσεως, ἐκκλησιαστικά καλλιτεχνικά σύμβολα, εἰκόνες, ἐπιγραφαί, τεχνολογήματα, χειροτεχνήματα, ἔγγραφα ἐπίσημα ἐκκλησιαστικά, κοινοτικά, φερμάνια, θεράτια χειρόγραφα πάσης φύσεως καὶ χρονικῆς περιόδου κλπ.

Πάντα τὰ ἐν τῷ μουσεῖῳ ὑπάρχοντα μουσειακὰ στοιχεῖα, ὡς καὶ τὰ σὺν τῷ χρόνῳ προσκτιόμενα εἶναι ἐθνικὰ, τελούντα ὑπὸ τὴν διαχείρισιν τῆς Διασωματειακῆς Ἐνώσεως.

Γ'.

Ἡ Ἐταιρία Θρακικῶν Μελετῶν ἔλαβε μέρος εἰς τὸ Β' Συμπόσιον Λαογραφίας τοῦ Βορειοελλαδικοῦ Χώρου (Ἡπειρος - Μακεδονία - Θράκη) τὸ ὁποῖον διωργάνωσε τὸ Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου ἀπὸ 17ης ἕως 19ης Μαρτίου 1975 εἰς Κομοτηνὴν, διὰ τῶν μελῶν τῆς κ.κ. Παναγιώτου Φωτακίδου καὶ Ἐλευθερίου Ψάλτου, οἵτινες ἀνέπτυξαν τὰ ἑξῆς θέματα:

Ὁ κ. Παναγιώτης Φωτακίδης δικηγόρος καὶ μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐταιρίας «ὁ λαϊκὸς πολιτισμὸς διετήρησε τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν τῶν Θρακῶν, κατὰ τὰ χρόνια τῆς τουρκικῆς δουλείας».

Ὁ κ. Ἐλευθέριος Ψάλτης λογοτέχνης «ὁ Θρακιώτικος γάμος».

Δ'.

ΤΡΙΣΔΑΓΙΟΝ ΣΤΟΝ ΤΑΦΟΝ ΤΟΥ ΒΙΖΥΗΝΟΥ

Ἡ Ἐταιρία Θρακικῶν Μελετῶν τὴν 1ην τοῦ μηνὸς Ἰουνίου, ἡμέραν Κυριακὴν, ἐκάλεσε τὰ μέλη τῆς, τοὺς λογοτέχναις καὶ φίλους τῆς ποιήσεως νὰ τιμήσουν τὴν μνήμη τοῦ Θρακιώτη ποιητοῦ Γ. Βιζυηνοῦ, εἰς τὸν τάφον του στὸ Α' Νεκροταφεῖον τῶν Ἀθηνῶν.

Τὸ τρισάγιον προσεφέρθη προθύμως νὰ ψάλλῃ ὁ Ἀρχιμανδρίτης κ. Ἄνθιμος. Τὸν ἐπιμνημόσυνον λόγον ἐξεφώνησεν ὁ καθηγητῆς φιλόλογος καὶ ἱστορικός κ. Χρῆστο Ἀνδρεάδης ὡς κατωτέρω.

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΣΤΟΝ Γ. ΒΙΖΥΗΝΟΝ

Ἔχουν ἤδη συμπληρωθῆ ἑβδομήντα ἔννια ὀλόκληρα χρόνια, σχεδὸν αἰώνας, ἀπὸ τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου τοῦ Γεωργίου Βιζυηνοῦ (16-4-1896) καὶ κανεὶς μας νομίζω, δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἀμφιβάλλῃ πὼς τὴ στιγμὴ αὐτὴ τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ, παραμένοντας πάντα ἐπίκαιρο, ἐξακολουθεῖ νὰ συγκινῆ κάθε ἑλληνικὴ ψυχὴ μὲ τὴν ἰδία ζέση καὶ ἔνταση πού συγκινοῦσε καὶ τότε. Καὶ τοῦτο, γιατί τὰ νοήματα πού περιέχονται σ' αὐτὸ εἶναι ἰδανικά καὶ πανανθρώπινα, αἰώνια καὶ ἀκατάλυτα, ἀντέχοντας στὸ πέρασμα τοῦ χρόνου. Πρόκειται γιὰ τὸ ἔργο, πού δὲν ἔχασε τίποτε ἀπὸ τὴ ζωτάνια καὶ τὴν ἐπικαιρότητά του, τὴ φρεσκάδα του καὶ τὴ συγκίνησή του, τὴν ἀφέλεια καὶ τὴ χάρη του, καθὼς καὶ τὴ γοητεία πού ἐξασκεῖ στὶς ψυχὰς μας, γιὰ ἓνα ἔργο πού ποπνέει τὸ λατρευτικὸ ἄρωμα τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴ θρησκεία καὶ τὴν ἰδέα τοῦ ἑλληνισμοῦ, πού ριζωμένος στὶς πανάρχαιες κοιτίδες τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Θράκης ἐξριζώθηκε τόσο ἄδικα καὶ κατέρχεται ἀκόμα καὶ σήμερα ἔκει στὴ μαρτυρικὴ μας Κύπρο.

Μεγάλῃ λοιπὸν εἶναι ἡ συγκίνησή μου, πού, μὲ πρωτοβουλία τῆς «Ἑταιρίας Θρακικῶν Μελετῶν» ἐρχόμαστε σήμερα ἐδῶ μπροστὰ στὸν τάφο τοῦ ποιητῆ νὰ τὸν τιμῶμε καὶ νὰ θυμηθοῦμε γιὰ λίγο τὰ περασμένα, ξαναζωντανεύοντας, ὅσο μπορούμε, τὴ γλυκεῖά του μορφή, γιατί ἀξίζει πολὺ πάντα νὰ ἀνατρέχωμε σὲ ποιητικὲς μορφές, πού κατὰ κάποιον τρόπο εἶναι ἡγετικὲς μορφές, ἐφ' ὅσον μὲ τὸ ἔργο τους ἔχουν νὰ προσφέρουν στὴν ἀνθρωπότητα πολλὰ καὶ σπουδαῖα μηνύματα. Καὶ ὁ Γεώργιος Βιζυηνὸς ἦταν μορφή ποιητικὴ μὲ πολλὰ μηνύματα. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἔργο του δὲν λησιμονήθηκε καὶ θεωρεῖται: ἐπίκαιρο. Ὅποιοδήποτε τομέα τοῦ ἔργου του κι' ἂν ἐξετάσωμε, θὰ δοῦμε ὅτι παντοῦ διακρίνεται ἡ ἀγάπη του πρὸς τὸν ἄνθρωπο καὶ ὁ ὕμνος του πρὸς τὰ ἀνθρωπιστικὰ ἰδεώδη. Τόσο τὸ ποιητικὸ του ἔργο ὅσο καὶ τὸ πεζογραφικὸ ἔχει: πολλὰ νὰ μᾶς διδάξῃ.

Ποῖός ἀπὸ μᾶς μπορεῖ νὰ ξεχάσῃ ποτὲ τὸ ποίημα ἐκεῖνο πού μᾶς γαλούχησε στὰ παιδικὰ μας χρόνια καὶ μᾶς συγκινεῖ τόσο ὥστε καὶ σήμερα ἀκόμη νὰ περιλαμβάνεται σὲ ὅλα τὰ ἐπίσημα ἀναγνωστικὰ τῶν σχολείων (Δημοτικῶ καὶ Γυμνασίου) ὅταν μιλάῃ γιὰ τὸ φαινόμενο τοῦ ἀποχωρισμοῦ, ἓνα φαινόμενο, πού χιλιάδες τώρα χρόνια ἀποτελεῖ τὴ μοῖρα τοῦ Ἑλλήνα πού ταξιδεύει, ἓνα φαινόμενο, πού εἶναι εἶναι τόσο δεμένο μὲ τὴ θάλασσα καὶ τὴς φουρτουῆς τῆς; Μόνον ὁ Βιζυηνὸς ξέρε: νὰ δονῇ τίς χορὰς τῆς καρδιάς μας καὶ πολὺ περισσότερο τίς παιδικὰς ὅταν μὲ μιὰ συγκρατημένη θλίψη, πού δὲν παραγνωρίζε: τὴ σκληρὴν παραπραγματικότητα, λέη:

Φορτσύν:ασι: ἡ θάλασσα καὶ δουρκωθῆκαν τὰ δουνὰ
εἶναι: δουνὰ τ' ἀηδόνια μας καὶ τὰ οὐράνια σκοτεινὰ

κι ἡ δόλια μου ἢ ματιὰ θολή!
Παιδί μου, ὦρα σου καλή!

Στενά δεμένῃ, μὲ τὸν πόθο τοῦ Ἑλληνα γιὰ τὰ ταξίδια πρὸς τίς χῶρες τῆς γοητείας καὶ τοῦ μυστηρίου τοῦ ἀγνώστου, μὲ τοὺς ἀπειράριθμους κινδύνους ποὺ παραμονεύουν σὲ κάθε δῆμα του τὸν ἀνύποπτο ταξιδιώτη, εἶναι καὶ ἡ ξενιτειά, τραγουδημένη ἀπὸ τὸν Βιζυηνὸ μὲ τρόπο τέτοιο, ποὺ μόνο ἔνας Ὀμηρος μποροῦσε νὰ ἐξυμνήσῃ ὅταν τὸν «νόστο» θεωρῆ ὡς θάσση τῆς Ὀδύσσειας. Ποιὸς ἀπὸ μᾶς δὲν ἀναπολεῖ τὸν ὀμηρικό «νόστο» τοῦ Ὀδυσσεά πού,

«εἰμένος καὶ καπνὸν ἀποθρώσκοντα νοῆσαι,
ἧς γαίης θανέειν ἱμείρεται»,

ὅταν ἀκούῃ τοὺς στίχους τοῦ Βιζυηνοῦ μὲ τὸ ἴδιο ἀκριδῶς κεντρικὸ νόημα τῆς Ὀδύσσειας; Μόνο ὁ Βιζυηνὸς ἦταν ἱκανὸς στὸν χῶρο τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως ποὺ ἔχει: θέμα τῆς τῆν ξενιτειᾶ νὰ τῆν τραγουδήσῃ μὲ τέτοια ἀνεπανάλγητα λόγια:

Ἐφές ὁ ἥλιος ἔδουε στήν ἄγια μου πατρίδα
κι ἔνα τοῦ δῶσαν μήνυμα σὲ θλιθερὴν ἀχτίδα
νὰ μοῦ τὸ φέρῃ ἐμένα
Θέλω νὰ δῶ τὴν μάγνα μου, τ' ἀδέλφια νὰ φιλήσω
στὸν ἄφρο τοῦ πατέρα μου θέλω νὰ προσκυνήσω
Βαρέθηκα τὰ ξένα!

Ἀλλὰ καὶ ποιὸς ἀκόμα θὰ μποροῦσε νὰ ξεχάσῃ ποτὲ τὸ ποίημα ἐκεῖνο, ποὺ ἔθρεψε καὶ τρέφει: τὰ Ἑλληνόπουλα ἀπὸ τὰ πρῶτα τους δῆματα στὸ σχολεῖο, ὅταν γεμάτο μυστικὸπάθεια καὶ πίστη ἀκλόνητη πρὸς τὸν Δημιουργό μας, τραγουδῆ τὴν «Ἐλπίδα στὸν Θεό» μὲ τοὺς στίχους:

Κι ἂν δὲν μοῦ μείνῃ ἐντὸς τοῦ κόσμου
ποῦ ν' ἀκουμπήσω, νὰ σταθῶ,
ἔχει ψηλὰ εἶν' ὁ Θεός μου.
Πῶς ἤμπορῶ ν' ἀπελπιστῶ;

Πρόκειται γιὰ ἓνα ποιητὴ μὲ παιδικὴ καρδιὰ καὶ ἀφέλεια, κυριευμένο ἀπὸ συναισθήματα πατριδολατρίας καὶ θρησκευτικότητος, πιστὸ στὶς παραδόσεις καὶ τοὺς θρύλους τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀνεπηρέαστο ἀπὸ ξένες διαθρωπικὲς ἐπιδράσεις, ποιητὴ καὶ πεζογράφος μὲ γνήσιο ἑλληνικὸ φρόνημα γεμάτο ἀπὸ ἀγνὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα, ποιητὴ μεγαλοπρεπῆ στὴν ταπεινότητά του, ποιητὴ ποὺ ἔνοιωσε καὶ τραγουδῆσε τὴν παιδικὴ ψυχὴ ὅσο ἐλάχιστα ἄλλοι Ἑλληνας λογοτέχνες, γιὰτὶ κι' αὐτὸς ἦταν πάντα «παιδί». Τὰ «παιδικὰ τραγούδια» του εἶναι ἀνυπέροβλητα καὶ ἔχουν πιά τελεσιδικα παγιωθῆ στὸν χῶρο τῆς νεοελληνικῆς μας γραμματείας ὡς κλασσικὰ στὸ εἶδος τους.

Θὰ ἦταν ἀδύνατο μέσα στὰ ἐλάχιστα χρονικά ὅρια πού διαθέτομα νὰ μπορούσαμε νὰ θίξουμε τόσο τίς διάφορες πτυχές τῆς πολύπαθης ζωῆς του, ὅσο καί ὅλες τίς πλευρές τοῦ ἔργου του. Δέν θὰ μιλήσουμε λοιπόν γιὰ τὸν Βιζυηνὸ ὡς ἄνθρωπο, ὅσο ὡς λογοτέχνη - ποιητὴ καί πεζογράφο σὲ γενικώτερη τοποθέτηση.

“Ὅτι ὑπῆρξε πρωτοπόρος στὸν νεοελληνικὸ ἀφηγηματικὸ λόγο, θαυμάσιος ἠθογράφος καί ἀνατόμος τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἐξύμνησε τὴν ἀγάπη πρὸς τὴν μητέρα μὲ τόση παραστατικότητα, φαίνεται ὅχι μόνον ἀπὸ διάφορα ποιήματά του ἀλλὰ καί ἀπὸ τὰ ἐξαιρετά ψυχολογικά του διηγήματα, ὅπως εἶναι: «Τὸ ἀμάρτημα τῆς μητρός μου», «Ποῖος ἦταν ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου» κλπ. “Ὅτι εἶναι ἀπὸ τοὺς πρώτους μας λογοτέχνες πού μέσα σὲ μιὰ περίοδο κυριαρχίας τοῦ στεῖρου καί ἄγονου ρομαντισμοῦ κατόρθωσε νὰ χαράξῃ δικό του ὄρομο, στρέφοντας τὸ ποιητικὸ ρεῦμα στὶς πηγές τοῦ ἑλληνισμοῦ, στὴν γνήσια λαϊκὴ ἔμπνευση τῶν θρύλων καί τῶν παραδόσεων του, εἶναι ἀναμφισβήτητο. “Ὅτι ὑπῆρξε καινοτόμος στὴν λογογραφικὴ ἔρευνα καί πρωτοπόρος στὴν ἰδέα τῆς λογογραφίας ὡς ἐπιστήμης, ἔρχεται νὰ ἀποδειχθῇ μάλιστα τώρα, ὕστερα ἀπὸ τὴν πρόσφατη ἀνακάλυψη ἐνὸς ἀνέκδοτου ὑπομνήματός του πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν τὸ 1885, σχετικῶς μὲ τὸν τρόπο τῆς συλλογῆς τοῦ λογογραφικοῦ ὕλικου ἀπὸ τὰ διάφορα Προξενεῖα τοῦ ὑπόδουλου ἑλληνισμοῦ. “Ἔτσι ὁ Βιζυηνὸς μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἓνας ἀπὸ τοὺς προδρόμους τῆς λογογραφίας, ἓνας πρωτοπόρος στὴν λογογραφικὴ ἐργασία, πολὺ πιὸ μπροστὰ ἀπὸ τὸν Νικόλαο Πολίτη πού μάλιστα τὸ 1909 θὰ παγιώσῃ ἐπίσημα τὴν νέα ἐπιστήμη. “Ὅτι ἐκαλλιέργησε ὅχι μονάχα τὴν ποίηση καί τὴν πεζογραφία ἀλλὰ καί τὴν φιλοσοφία καί τὴν ψυχολογία καί τὴν λογικὴ καί τὴν αἰσθητικὴ μὲ εὐρύτερη ἔγνοια, ἀποδεικνύει ὅτι ἦταν πνεῦμα ἀνήσυχο, ἐρευνητικὸ καί καρποφόρο, γιατί οἱ ἀνησυχίες τοῦ ποιητῆ εἶχαν ὀπωσδήποτε γόνιμα ἀποτελέσματα, ἐπιδεδαιωγώντας ὅτι: πραγματικά ἦταν πολύμορφη καί πολύτροπη διάνοια.

Τὸ τέλος τοῦ βιβλίου δὲν ἦταν αὐτὸ πού περιμέναμε. “Αγνωστες εἶναι οἱ βουλές τοῦ Κυρίου. Ὅπωσδήποτε ὅμως τὸ ἔργο του ζῆ, γιατί ἐξυμνεῖ ἰδέες ὑψηλές καί ἀξιοσέβαστες, γιατί εἶναι γεμάτο ἀπὸ ψυχικὴ εὐγένεια καί ἀνθρωπιά δυὸ στοιχεῖα πού εἶναι ἀρκετὰ γ’ ἀποτελέσουν τίς δάσεις τῆς ψυχικῆς γαλήνης καί εὐδαιμονίας τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου ὅχι μονάχα γιὰ τὴν τωρινὴ τρικυμισμένη μας ἐποχὴ, ἀλλὰ καί γιὰ ὅλες τίς ἐποχές. Κι’ αὐτὸ εἶναι τὸ κυριώτερο μήνυμα τοῦ Βιζυηνοῦ πού θγαίνει ἀπὸ τὸν τάφο του τὴν στιγμή αὐτὴ πού ἡ πολύπαθη ψυχὴ του «ἀγάλλεται καί χαίρει» θλίποντάς μας κοντά του, γιατί καί οἱ δικές μας ψυχές εἶναι σφιχτὰ δεμένες μαζί του καί δέονται: στὸν Παντοπόνη Κύριο γιὰ τὴν ἀνάπαυσή του ἐκεῖ, στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Θεοῦ, ἐνθα «οὐκ ἔστι πόνος οὐ λύπη οὐ στεναγμὸς ἀλλὰ ζωὴ ἀτελεύτητος».

Τοῦ Γεωργίου Βιζυηνοῦ, τέκνου τῶν ἀληθμοντήτων χαμένων πατριῶν τῆς Ἀνατολῆς καί τῆς ἡρωϊκῆς μας Θράκης, μακαρία ἡ μνήμη.

ΧΡΗΣΤΟΣ Γ. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ

Ε'.

Ἡ Ἑταιρία Θρακικῶν Μελετῶν συμμετέσχε ἐνεργῶς εἰς τὴν πανελλήνιον σταυροφορίαν διὰ τὴν ἀνακούφισιν τῶν δεινοπαθόντων ἀδελφῶν Κυπρίων προσφύγων, δι' ἐράνου μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς καὶ ἐκ τοῦ πανίχρου τῆς ταμείου διὰ ποσοῦ εἴκοσι χιλιάδων (20.000) δραχμῶν.

*
**

ΣΤ'.

Τὴν 18ην Μαΐου 1975 ἐγένετο εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν συνεδριάσεων τῆς Στέγης Καλῶν Τεχνῶν καὶ Γραμμιάτων, ἡ ἐτησία Γενικὴ Συνέλευσις τῆς Ἑταιρίας Θρακικῶν Μελετῶν, μὲ θέμα τὴν ἔγκρισιν τοῦ Ἀπολογισμοῦ τῆς ληξιάσης οἰκονομικῆς χρήσεως 1974 καὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1975.

Ἀμφότερα δὲ ταῦτα ἐνεκρίθησαν παμψηφεί ὑπὸ τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως, μετὰ τὴν ἀνακοίνωσιν καὶ τῆς Ἐκθέσεως τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς ἔχοντα οὕτω:

Α' ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟῦ ΕΤΟΥΣ 1974

ΜΕΡΟΣ Α' ΕΣΟΔΑ

Σύνολον πραγματοποιηθέντων ἐσόδων	Δρχ. 697.699
-----------------------------------	--------------

ΜΕΡΟΣ Β' ΕΞΟΔΑ

Σύνολον γενομένων ἐξόδων	Δρχ. 200.921
--------------------------	--------------

Ἵπόλοιπον Ταμείου εἰς Τράπεζαν Πειραιῶς	Δρχ. 496.778
---	--------------

Β' ΠΡΟ-ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟῦ ΕΤΟΥΣ 1975

ΜΕΡΟΣ Α' ΕΣΟΔΑ

Σύνολον προϋπολογισθέντων ἐσόδων	Δρχ. 655.107
----------------------------------	--------------

ΜΕΡΟΣ Β' ΕΞΟΔΑ

Σύνολον προϋπολογισθέντων ἐξόδων	Δρχ. 158.800
----------------------------------	--------------

Προϋπολογισθὲν ὑπόλοιπον εἰς Τράπεζαν Πειραιῶς	Δρχ. 496.307
--	--------------

Ὁ Πρόεδρος	Ὁ Ταμίας	Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
ΔΗΜ. Ι. ΜΑΓΚΡΙΩΤΗΣ	ΚΩΝ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	ΕΥΑΓ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ

Διὰ τὴν ἀντιγραφὴν

Ὁ Γραμματεὺς

ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α 38ου ΤΟΜΟΥ

	Σελίς
ΔΗΜ. ΔΙΟΝ. ΖΑΓΚΛΗ Στρατηγού έ.ά.	
'Αρχαία 'Ιστορία τῆς Θράκης	1 - 50
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ι. ΜΑΓΚΡΙΩΤΗ	
'Η Σύστασις τοῦ Διεθνoῦς Δημοκρατείου 'Ιδρύματος	51 - 62
Δ. ΛΑΖΑΡΙΔΗ ἀρχαιολόγου	
Α Β Δ Η Ρ Α	63 - 100
ΧΡΗΣ. Γ. ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ Φιλολόγου - 'Ιστορικοῦ	
'Ο Γεώργ. Βιζυηνός ὡς πρόδρομος λαογράφος	101 - 112
ΝΙΚ. Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ τ. 'Υπουργοῦ	
Τὰ Θρακικά 'Επιλήνια	113 - 138
(Συνέχεια ἐκ τοῦ 37ου Τόμου)	
ΒΑΛΑΣΙΑΣ ΒΑΦΕΙΑΔΟΥ	
Γλωσσάριον τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος Σωζωπόλεως	
Βορειοανατολικῆς Θράκης.	139 - 184
(Συνέχεια ἐκ τοῦ 37ου Τόμου)	
ΓΕΩΡ. ΤΟΛΙΔΗ 'Επιτ. 'Επιθεωρ. Δημοσ. 'Εκπαιδεύσεως	
'Αναμνήσεις ἀπὸ τὴν 'Ανατολικὴν Θράκην	
Τὸ Μεγάλο Ζαλούφι	185 - 208
ΚΩΣΤΑ ΓΕΡΑΓΑ	
'Η Διοίκησις τῶν Βορείων 'Επαρχιῶν	209 - 216

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΛΟΓΕΡΑ Στρατηγού ἐ.ἀ.

Ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Θράκης . . . . . 217 - 225

ΕΛΕΝΗΣ ΒΛΑΧΟΥ

Λαογραφία καὶ Ἱστορία τῆς Ἰμβρου . . . . . 227 - 274

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΨΑΛΤΗ Λογοτέχνου

Ὁ Θρακιώτικος Γάμος . . . . . 275 - 282

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΤΩΝ ΘΡΑΚΩΝ . . . . . 283 - 290